نور الایضاح

مولانا ابو الفضل علامة الدهر

محمد عبید اللہ الایوبی

القندھاری السلیمانخیلی الحنفی

کتبہ ورتبہ بقلمہ

محمد فضل الحق حقانی

مدرس جامعہ تجوید القرآن کوئٹہ

Download From: www.aghalibrary.com

پروپرائٹر
شمس الحق شمس

مکتبۃ القراۃ والتجوید
کانسی روڈ شالدرہ نزد مسجد نور کوئٹہ

واٹس ایپ گروپ
کفایت دینی کتب خانہ
کفایت اللہ ابن صدیق
ٹیلی گرام واٹس نمبر
+923247442395
+923052488551
کفایت pdf واٹس ایپ ٹیلی
گرام چینل دینی کتب خانہ

الهی تا لره هزار باره شکر دی چی تا توفیق د طباعت د دی
ښکلی تحفی یعنی پښتو نور الایضاح دوهم ۲ ټوک راکړ

نُورُ الاِیضَاح

Download From: www.aghalibrary.com

پښتو دوهم

۲
ټوک

تصنیف د حضرت علامه ابوالفضل الحاج
مُحَمَّد عُبَیدُ اللهِ الایوبی
القندهاری السلیمانخیلی النقشبندی الحنفی،

الناشر
مکتبة القراءة والتجوید
کاسی روډ شالدره کوئټه

بسم الله الرحمٰن الرحيم

الحمد لله وحده والصلوٰة والسلام على من لانبي بعده،

وبعد! محترمو لوستونکو! دا بنکلی تحفه پښتو شرح دَ نور الایضاح (دوهم ټوك) چی ستاسو په لاسونو موجوده ده. دحضرت علامه ابو الفضل محمد عُبَيد الله الايوبي القندهاري السليمانخيلي الحنفي النقشبندي تصنیف دی"

محترمو تاسو ته معلومه ده چی داسلام ددین حقه مخالفینو هر دول، او په هر زمانه، او په هره جامه کی ددین اسلام خلاف تحریکونه چلولی، او چلوی ئی، خو ددی ټولو کوششونو سره سره لله الحمد دافغانانو په دغه طبقه کی کوم چی دحضرت ایوبي قندهاري دکتابو سره مینه او علاقه لري، دیهود او هنود، او نصاری وو تحریکونه منجمد او بی فائدی ثابت سوي، زما په فکر دا دحضرت ایوبي دعظیمو مفکوري، انقلابي فکر، او دعظیمو پښتو کتابونو نتیجه ده.

لله الحمد چی دحضرت کتابونه و دغو افغانانو لره کوم چی دوطن مالوف څخه لیری دمسافري او پردیسی ژوند تیروی، دغوی، او دغوی د بچیانو لپاره یو معتمد استاذ حیثیت لري، او ولی بی ونه لري چی زمونږ ورونو افغانانو دخپل دین او مذهب پر مسئلو باندی سرقبا نولوسته تیاردی، هیله ده چی د حضرت ایوبي و ټولو کتابو ته او په خاص دول دغو کتابونو چی په پښتو ژبه ژباړه سوی دی هر افغان دقدر په سترګه وګوري او خپل دکور، و نو زبوی او بنایست ئی وګرځوي. والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته:

څرنګه چی حضرت ایوبي دکتابت کار وما احقر فضل الحق حقاني ته چی دحضرت دادنی شاګردانو څخه یم، راوسپاری. ما هم دا کار دځان دپاره یو اعزاز وګڼی او دالله په توفیق او ستاسو مستجابه دعاګانو په برکت سرته ورسید، او حضرت راته حقوق دطبع هدیه کړه.

ان شاء الله دریم ټوك به هم ژر تر ژره ستاسو تر لاسونو در ورسوو!

فضل الحق حقاني

مدرس جامعه تجوید القرآن کوټه وناظم مکتبة القراءة والتجوید

بسم الله الرحمٰن الرحيم

وبه نستعين. وعليه توكلت واسئال الله تعالىٰ ان يوفقني لتأليف الجلد الثاني من شرح **نور الايضاح** بالخير والصحة والسلامة، والصلوٰة والسلام على سيد البرية وآله وصحبه الكملة"

داول جلده سوه خلاص په عافیت ؛	دویم جلد دی خدای کی ختم په صحت
همت بلند دار که نزد خدا و خلق ؛	*باشد بقدر همت تو اعتبار تو.*
همت لوړ دی باری خدایه زه پوهیږم ؛	مګر مرګ به کله راسی نه پوهیږم.
تر اجل پوری به کار زما داغه وي ؛	دقیامت دپاره زما به ذخیره وي
په قیامت به زما بخښنی دا بهانه وی ؛	ددعا دخلګو هم به دا بهانه وي.

قال المصنف

فصل في واجب الصلوٰة

وَهِيَ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ شَيْئًا فصل دی په بیان د واجب دلما څخه او هغه اتلس[١٨] شیان دي. **پوهسه**: چی وجوب په لغت کی لزوم ته وائی. او سقوط ته هم. او اضطراب ته هم. او په شرع کی هغه عمل ته وائی چی پر مونږ لازم وی په داسی دلیل چی په هغه کی څه شبهه نه وی وجه دمناسبت دَ لغوی معنا او دَ شرعی. فخر الاسلام علی البزدوی دا سی بیان کړي ده چه د غه واجب عمل زمونږ څخه ساقط دی علمًا یعنی پر مونږ باندی او یقین نه دی لازم، او پر مونږ لازم ازروی عمل دی. او یا مضطرب دی په ما بین کښی د فرضو او سُنتو. ولی چی عمل یه لکه دفرضو دی او علم یه لکه د سُنتو دی" دامام اعظمؒ څخه روایت دی چی فرق په مابین کی دفرضو او د واجبو لکه فرق په مابین کی

داسمان اود محکی دی. او بعض فقهاءؒ پرواجب دسنت اطلاق کوی. دهغه معنا داده چې ددی عمل اثبات په سنت نبویؐ سره سوی دئ. او هغه عمل ته په بل ځای کښې بیا واجب وائی. په معنا ددی چې دَدغه کار کول پرموږ لازم دی فلاتعارض بین الاطلاقین» کذا فی البحر»

فَـائِـدَةٌ امام طحطاویؒ وائی: چې ادله سَمعیه یعنی د قرآن پاک آیتونه او احادیث نبویه **څلور قسمه** دي. **اول** هغه دلیل سمعی دی چې ثبوت یې په شریعت کښې قطعی یعنی یقینی وی او سَره د هغه دلالت یې پر مقصود هم یقینی وي. کاالنصوص المتواترة المحکمة» که دقرآن ایت وی. او که حدیث نبویؐ متواتر وی چې په دې قسم سَره فرضیت او حرمت ثابتیږئ او منکر یې کافر گڼل کیږي. لکه په قرآن مبارک کی» اَقِیمُوا الصَّلٰوةَ، وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰی وغیرهما. او په احادیثو مبارکه وو کښې: اَلبینةُ عَلَی المدعی وَالیمِیْنُ علیٰ مَن اَنکَرَ وامثاله.

دوهم قسم قطعی الثبوت دی لکن دلالت یې پر مقصود ظنی وی لکه هغه آیتونه دقرآن چې په تاویل سَره پر مدعی دلالت کوی. لکه په قرآن مبارک کی: وَالمطلّقٰتُ یَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوْءٍ، چې حنیفیانؒ یې په حیضو ترجمه کوي او شافعیانؒ یې په طهرو ترجمه کوی. چې تفصیل دد لائلو یې په لویو لویو کتابونو د فقهې او اصولو مذکور دی.

دریم قسم یې ظنی الثبوت دی چې دلالت یې یقینی وی. لکه هغه احادیث نبویهؐ چې تواتر ته نه وی رسیدلی. لکن مفهوم او معنا یې یقینی وی چې په اصطلاح د محدثینو ودې ته اخبار احاد وائی. او په دوهم قسم او دریم قسم سره وجوب او کراهة التحریمؒ ثابتیږی چې منکر یې مبتدع بلل کیږی.

څلورم قسم ظنی الثبوت او ظنی الدلالة دی یعنی دَ قسمه څخه د خبر واحد دی لکن دَلالت پر مراد یې هم ظنی وی یعنی پر تاویل مبنی وی. او په دی قِسم

سره سنت والی او استحباب او کراهت تنزیهی ثابتیږی. چې منکر یې محروم الشفاعة النبویه دی په ورځ دقیامت.

سَوال: په حدیث صحیح نبویؐ کښې راغلی دي چې. شَفَاعَتِیْ لِاَهْلِ الْکَبَائِرِ مِنْ اُمَّتِیْ: نو څرنګه تارك السنة یا مکروه تنزیهی د شفاعت نبویؐ څخه محروم دی

جواب: شفاعت په ورځ دَ قیامت پر دوه قسمه دی یو د پاره د بخښنې د گناه دی. او دوهم د پاره د پورته والی د درجې دَئ. حدیث مذکور محمول پر اول قسم دی. او د تارك السنة حرمان د شفاعت څخه محمول پر دوهم قِسم دئ. کذا فی شروح کتب الاحادیث النبویة.

قالَ المصنفؒ فی المراقی: چې مشروعیت د واجبا تو د پاره د اکمال د فرضی عملونو دی او سُنت عملونه دَ پاره د تکمیل د واجبو عملو دي. او مشروعیت د مندوباتو او مستحباتو د پاره د اکمال د سنتو راغلی دئ. مثلاً نفس قرائت فرض دی په لمانځه کی او خصوص د اَلحَمْدُ لله او ضم د سُورة چې واجب دی د پاره د تکمیل دَقرائت دی. حق کړیو دَغو څخه قصداً پریږدي مکروه تحریمی دی. او کی سهوًا پریږدی سجده سهوه به کوي او دغه رنګه نفس رکوع او سجده فرض دی. او طمانینة چې واجب دی متمم د رکوع او سجدی دی علی الاصح. یې مثلاً نفس طمانینة چې واجب دی په اندازه د دری واره تسبیح وَیلو چې سنت مُتمم د طمانینة دی.

او تشهد یعنی التحیات په اخیره ناسته کی واجب دَه. او درود پر علیه الصلوٰة والسلام چې سنت دی پوره کوونکی د تشهد ی دَی. او دا غه رنګه بِسْمِ اللهِ ویل چې سنت دی مُتمم دی دَ قرائت د فاتحی چې واجب دی. لکن دا توهم مه کوه چې هر عَمَل چې سُنت وی خواه مخواه به متمم د واجبو وی. او یا مثلاً دری واره تسبیح وَیل په رکوع او سجده کی سنت دي. او کتل و ظاهرته د پښو په رکوع کی او یا کتل و نرمی ته د پزی په سجده کی مُستحب دی او متمم د تسبیح گانو دی. په دی معنا چې مصلی دی شا و خوا نه گوري. نو ددی تولو کارو په کولو سره لمونځ مثلاً سر محفوظ کیږی

نوفرائض لکه یو، قلعه ده چې پر هغې قلعې قلعه دواجبانو، اګرځیدلې ده. او پر قلعه دواجبانو قلعه دسُنتونو، اتا وسویده. او پر قلعې دسُنتو دیوال دمندوبانو، اګرځیدلې دی. نو چې څوک سړی اخیری دیوال بنه وساتی نو په هغه سړه داخلې دیوالونه بیخې بنه ساتل کیږي. او کې داخیری دیوال په ساتنه کې سُستی وکړه نو کرار کرار به داسُستی د نورو دیوالو سستی ته مُفضی سي حتیٰ چې بالاخیره فرضی عمل دیوال به هم ځنډی پرنګ سي. خدای پاک دی مونږ ځنډی وساتي. آمین

اَحکامِ دَوَاجِبُو:

منکر یه کافرنه دی. او کې په قصد پریږي دی مستحق دعقاب دیٰ. او پر کولو به ثواب دجنت پیداکی. او کې په سهوه سره پریږدی سجده سهوه باندی لازمه ده. او کې په قصده پریږي دی مستحق د عقاب دی.

لمونځ دی راوګرځوی. او کې لمونځ نه راوګرځاوه. فرضی لمونځ سره دنقصان اداسو

قَالَ المصنفُ **قِرَائَةُ الْفَاتِحَةِ** یعنی اول واجب ویل دی د الحمدُلله شریفې. لِقَولِهٖ عَلیهِ الصلوٰة وَالسَّلام لَاصَلٰوةَ لِمن لَمْ یَقْرَأ بِفَا تِحَۃِ الکِتَابِ» ترجمه: لمونځ نسته هغه چالره چې الحمدُلله شریفه نه ووائي: **سَوَال**: په دی حدیث شریف کی په نفی د لمانځه کړی دې نو باید ویل دفاتحې فرض سي. **جَوَابُ**: چونکه داحدیث خبر واحد دیٰ نو دی ناسخ د هغه ایت نه سی ګرځیدای: فَاقْرَءُوْا مَا تَیَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ"دی یعنی چې اطلاق دهغه دی مقید کړي.

نو مطلق قرائت فرض دی په مقتضیٰ دقرآن او خصوص د اَلحمدُلله واجب دی په مقتضیٰ دحدیث نبوی **مَسْئَله**: که چیری اکثر ایتونه د اَلحمدُ لله ځنډی پاته سوه سهوًا سجده سهوه به کوی او په ترک داقل سجده سهوه نسته، کمافی النهر. لکن مجتبیٰ والا وائي چې یو ایت ځنډی پاته سي هم به سجده کوی وَعَلیهِ الفتویٰ. "د"

مَسْئَله: که سړي فاتحه په قصد د دعا وَوَیله آیا دَواجب په ځای کی دریږی

په فتاوای صغری کښې وائي چې هُو دریږي. ولې چې قرآن په قصد سره د سړي د قرائت نیت څخه نه وزي وعلیه الفتویٰ «د»، خلافاً للمحیط «. قَالَ المصنفُ

وَضَمُّ سُوْرَةٍ اَوْ ثَلَاثَ اٰیَاتٍ او دوهم واجب د لمانځه جوتول دی د الحمدُ لله سره دیوه سورته او یا دری ایته دقرآن شریف. که څه هم کشنی سورة وی. او که څه هم کشنی دری ایته وي؛ لِقولِه عَلیهِ الصَّلوٰةُ وَالسَّلَامُ: چې لمونځ نسته دهغه چا چې الحمدلله او یو سورت نه ووائي که په فرضی لمانځه کی وی او که په نفلی کی وی"

پُوهِسَه: چې باید دری ایته به قدر د کشنی سورة وي. او د غه هم کافی دی چې یو اوږد ایت ووائي چې په اندازه د دریو کشنی ایتو وي. او وجوبُ الضم فقط مذهب داحنافو دیٰ. او ائمه ثلاثه نه داضم دسورت سُنت بولي. "سک".

مَسْئَله: ضم دسورت په اخیرو دوو رکعتو کښی دفرضی لمانځه په قصد سره مکروه دی او که نه. **جَوَابُ**: مختار داده چې نه دی مکروه «د».

سَوَال: هغه حدیث چې ذکر سُو هغه خو یواځې پر ضم د سورت دلالت کوی، او مدعی عامه ده که سورت وی او که دری ایت وی **جَوَابُ**: دری ایت په حکم کی دسورت دي. **تَنْبِیه**: ویل دفاتحې او ضم دسورت هلته واجب دیٰ چې په وخت کښی فراخی وي. او که دومره وخت وو چې یواځې سورة فاتحه او یا سورة په کښی ځایه دی. نو هر یو چې ځائیږي هغه دی وَوَائيٰ. او که فرضاً وخت بیخې تنګ وو چې دیوه ایته بالا نه په کښې ځائیږد له هغه یو ایت دی په ټولو رکعتو کی وَوَائيٰ. وسقوط الواجب للعذر» قَالَ المُصنفُ.

فِیْ رَکْعَتَیْنِ غَیْرِ مُتَعَیِّنَتَیْنِ مِنَ الْفَرْضِ په دوو رکعتو غیر معینو کی دفرضی لمانځه او که لمونځ دوه رکعته وو لکه سحار فرضی یا نور دوه رکعتي سُنت یا نفل بیا په دوارو رکعتو کی ضم واجب دیٰ.

قال المصنف **وَفِي جَمِيعِ رَكَعَاتِ الوِتْرِ وَالنَّفْلِ** دوترو او نفلو ضم اوپه ټولو رکعتوکی دسورت واجب دی، اما الوتر، فلانهٔ سُنة عند الصاحبين، وفي حكم السنة عند الامام الاعظمؒ،،
واما النفل فلان كل ركعتين منه صلوٰة على حدة،، **پوښتنه**: په څه دليل قرائت په اخيرو دوو ركعتو كښي دفرضو واجب نه دى لكه د نفلو **جواب**: په دليل د دى سوال قول د علی رضی الله تعالیٰ دی. چې قرائت په اولو دوو رکعتو کښي قرائت دی په اخيرو دوو رکعتوکښی. وعن ابن مسعود وعائشة رضي الله تعالیٰ عنهما چې اختيار لرى لمونځ گذاره كه په اخيرو دوو ركعتو كښي قرائت وائی او كه تسبيح.
قَالَ المُصنفؒ

وَتَعِيِينُ القِرَاءَةِ فِي الأُولَيَيْنِ

اوبل واجب د لمانځه دادی چې معينه کوی دی اول دوه رکعتونه يعنی په فرضی لمانځه کې دپاره دقرائت واجب دی. په دليل ددی چې آنحضرت صلی الله عليه وسلم هميشه توب کړی دی پر قرائت په دوو اولو رکعتوکی.
اوبعض فقهاء وائی چې په اولو دوو رکعتوکی قرائت فرض دی چې په هغوکښی په دوو اولو رکعتوکی نه ووائی. په اخير دوو رکعتوکی ووائی هغه قضائی دی.
اوبعض کتابو ددی قول ملاتړ کړی دی،، قَالَ المصنفؒ فی نور الايضاح.

وَتَقْدِيمُ الفَاتِحَةِ عَلَى السُّورَةِ

اوبل واجب د لمانځه د مخه ويل دی د الحمدُ لله تر سورة للمواظبة على ذالك من النبي عليه الصلوٰة والسلام. **تفريع**: كه يو سړى پوره سورة يا بعض سورة كه څه هم يو حرف وى يا درى اَيته يا بعض د هغو سهوًا تر الحمد لله د مخه ووايه او بيا الحمد لله ور پياد سوه. نو الحمدُ لله دی ووائی او بيا دی سورة بيا دری ايت ووائی او سجده سهو دی وکړی. ولی الحمد لله چې واجب وه

ترخپل ځای وخندول. قَالَ المُصنفؒ

وَضَمُّ الأَنْفِ لِلْجَبْهَةِ فِي السُّجُودِ

اوواجب دی یو ځای کول د پزې د تندی سره په سجده کې. مصنفؒ په مراقی کښی وائی چې مراد د پزې څخه هغه کلک ځای د پزې دی،، حتیٰ کی د پزې دسر پر هغه نرم ځای سجده وکړه واجب به نه کی پر ځای **مسئله**: روا نه ده يوازی پر پزه سجده کول چې په تندی کی عذر نه وی پر صحيح روايت ،،م،ط در، او ددی مسئلی دليل هم مواظبة النبویؐ دی. قَالَ المُصنفؒ.

وَالإِتْيَانُ بِالسَّجْدَةِ الثَّانِيَةِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ قَبْلَ الإِنْتِقَالِ لِغَيْرِهَا

اوبل واجب د لمانځه يعنی که فرضی وی او که نفلی دادی چې کوی بر دوهمه سجده په هر رکعت کی د مخه تر تلو او کولو د باقی افعالو د لمانځه. چې پر دی باندی هم آنحضرت صلی الله عليه وسلم مواظبت کړی دی. **پوښتنه**: چې د دی مسئلی واضح تعبير، اِتصالُ بَينَ السجدَتَين دی، او هغه عبارت چې مراقی وئيلی دی، اعنی. ترتيب بين السجدَتين صحيح دی. ولی چې د ترتيب معنا وروسته کول دی د يوه شی تر بل بيله فصله.
توضيح ددی مسئلی دادی. که يو سړی سهوًا يوه سجده چې وکړه بله يې نه وکړه ولاړ شو مثلًا نو هر وخت چې دوهمه سجده ور پياد سوه و دې کړی. او په اخير کښی دی سجده سهوه وکړی. که فرضًا د دغه سړی هغه پاته سجده وروسته تر اخيری ناستی ور پياد سوه او يا پس له سلامه گرځولو او د مخه تر خبرو کولو ور پياد سوه نو دی دې سجده را وگرځوی چې فرض ده. لکن اتصال يا ترتيب بين السجدتين چې واجب وو پاته سو. نو سجده سهوه پر لازمه ده. نو به دا سړی د اسی کوی چې هغه اصلی سجده چې وکړه،، بيا دې بيرته ناسته وکړی او التحيات دی هم ووائی. ولی دی چې و سجده اصليه ته ور وگرځيدی هغه د مخه ناسته ددَه او التحياتَ يې لغوه سوه. نو دده په ذمه کښی اخيره ناسته چې فرض ده او التحيات چې واجب وه پاته ده. نو څه وخت چې دوهم اخيره ناسته وکړه

او التحیات یې هم وَ وَیله. بیا دې پر یوه طرف سلام وګرځوي او سجده سهوه دې وکړي او بیا دې کښېني او التحیات دې ووائي بیا دې اخیري سلام د پاره دَ وتلو د لمانځه وګرځوي

مسئله: که دې سړي چې قعدهٔ اخیري وروسته یا تر سلام هم وروسته هغه سجده اصلیه وکړه. لکن تر هغې سجدې وروسته ناسته یې نه وکړه بلکه چې د سجدې سر دا پورته کړې سلام یې وګرځاوه او سجده سهوه یې وکړه لمونځ یې باطل شو. ولې اخیري ناسته چې فرض وه ځندې پاته شوه.

مسئله: که یو سړي بیله صورة مذکوره په لمانځه کې سهوه شو مثلاً د میانځ ناستې چې واجب دَه سهوًا ځندې پاته شوي وه لکن دې سړي چې دَ سجدې سهوې نه سر را پورته کړې. سلام یې وګرځاوه او قعود یې وَنه کړه لمونځ صحیح دی لکن مکروه دَی. دَلیل د صحت یې دا دی. چې سجده سهوه هغه د مخه قعده چې ده وَکړه نِی پوره کوي بلکه التحیات پوره ته کوي. نو اخیر فرضي ناسته خوده وکړه نو لمونځ صحیح شو. او د کراهت دلیل یې دا دی چې په اخیره ناسته کې خو التحیات ویل واجب وو. هغه دده سَه پاته شوه ولې هغه د مخه التحیات په سجده سهوه سَره لغوه سَوه، فافهم هذا المقام بالتفکر التام» قَالَ المُصنفُ

وَالاِطْمِنَانُ فِی الاَرْکَانِ او اطمنان یعنې تعدیل ارکان واجب دی دَ اطمنان معنا دا ده چې لمونځ کوونکی دې خپل اعضاء په رکوع او سجده کې چې دا واجب دی. او په ولاړه کې د رکوع نه او په مابین کښې د دوو سجدو او دا سُنت دَی.

پوښته: چې ادنی د تعدیل په قدر د یوې تسبیح دی، قهستانی، او د تعدیل وجُوب مذهب د امام اعظمؒ او امام محمدؒ، د امام کرخيؒ د بیان نه او امام جرجانیؒ وائي چې ددوی دوو په نیز سُنت دی. لکن اول چې وجوب دی صحیح دی په نیزد محققینو د مذهب حنفیؒ او د حضرت امام ابویوسفؒ په نیز تعدیل فرض دی کما فِی المَرَاقِی. لکن کمال الدین ابن الهمامؒ په فتح القدیر کې وَائي چې مُراد د ابویوسفؒ د فرض نه فرض عملی مُراد دی چې هغه ته واجب وَائي، فارتفع اختلاف الائمة الثلاثة رحمهم الله من البین.،

دَ درویش وَائي. چې توجیه د ابن الهمامؒ که څه هم د مشهورو کتابو څخه مخالف ده لکن دین په زړه پورې او د قبول وړ دَه. په دې سَبب چې حضرات ائمة ثلاثةؒ پر دې اصل متفق دي چې زیادت پر کتاب الله په خبر واحد سره نه دی رَوا. نو په کتاب الله کې خو مطلق» اِرْکَعُوا او اسْجُدُوا » راغلی دی نو په دې ایت سره نفس د رکنیت او فرض والی ثابتیږی که څه هم ادنی د دواړو وي.

نو نسخ دا طلاق د دې ایت یعنې په تعدیل مقید دَل په هغه خبر واحد سره چې د آنحضرت صَلی الله عَلیه وَسَلم په حضور یو سړي لمونځ وکړی. او تعدیل د سجدې او رکوع یې نه وَکړ. علیه السلام ورته وَوَیل صَلِّ فَاِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ»، حتی تر درې وَاره پورې،» روا نه دی البته قرآن مبارك چونکه قطعی الثبوت والدلالة دی په دې ځای کې نو په دې ځای کې. نو په هغه نفس فرضیت د رکوع او سجدې ثابتیږي. او حدیث مذکور چونکه خبر واحد دی او ظنی الثبوت دی نو په هغه وجوب ثابتیږي او نفي چې په حدیث کې راغلی دی یعنې: فَاِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ» محمول پر نفي د کمال دَی.

سَوال: څه سَبب دی چې حدیث مذکور پر سُنت وَالی د تعدیل نه حمل کوو لکه امام جرجانیؒ چې وَائي **جَوابْ**: چونکه تعدیل دَ پاره دَ تکمیل د رکن دی چې رکوع او سُجده نو ددې سَببه واجب یې بولو کما مَرَّ بیان ذالكَ ‘‘

پوښتنه: تعدیل الارکان په ټولو کتابو کښې په صیغه دَ جمعې راغلی دی او بیان یې یَوازې په رکوع او سجده سره کوی. **جَوابْ**: تخصیص د رکوع او سجدې د دې کبله دی چې دا دوه رکنه غالبًا په تلوار ادا کیږي. نو په اکثرو لمونځ کوونکو کې د تعدیل الارکان مراعات نه لیدَل کیږي. ورنه د قیامی او اخیري ناستې هم تعدیل واجب دی لکن چونکه په ولاړه کښې قرائت وَیل کیږی او په ناسته کې التحیات ویل کیږی نو تعدیل خود بخود په پیدا کیږي. حتی که یو سړي په اخیرو دوو رکعتو کې چپه خوله ودریږي نو پ ده واجبه ده د یوې تسبیح قدر خو دی ودریږی چې تعدیل د رکن دَ قیامی راسي، کما فی النهایة، او که چیرې دغه سړي یوتسبیح قدر هم نه وه دریدلی

نو اصل لمونځ یه صحیح دی. ولې نفس قیام خویه وکړه لکن دَ تعدیل واجب په ترک سره ګناه ګار دی، طم در ن» **فَائِدَه**: علامه محقق کمال الدین ابن الهمامؒ په فتح القدیر کې او دده شاګرد ابن امیر الحاج وائې چې مقتضی دوجوب د تعدالرکوع والسجود چې هغه حدیث سابق وو دده هم مقتضی دی چې ولاړه د رکوع څخه او ناسته په مابین کې دسجدتین دی هم واجب وي. ولې هغه شخص مذکور چې په حضور نبویؐ کې چې لمونځ وکړې دا دوه خصلته هم نه وه په کښې، او بل مواظبت نبویؐ پر دغو ځلورو خصلتو دلیل دوجوب د هغودی، مر» د رولیش وائې چې دابن الهمام تحقیق زما هم خوښ دی ومزید التفصیل فی شرح الطحطاویؒ» قَالَ المصنفؒ

وَالْقُعُودُ الْأَوَّلُ اودغه رنګه واجب دَه اوله ناسته. **پُوهِ سَه**: چې مراد د اولې ناستې څخه غیره اخیرې ناستې دی. او معنای مُتبادره مراد نه ده یعنې تر ټوله د مخه ناسته. ولې چې کیدای سی چې سړی دی په لمانځه کې درې ناستې وکړې لکه دیو چا څخه چې درې رکعاته امام تیرکړي وي. نو دا سړی خویوه ناسته په درامام سره وکړه بیا چې امام سلام وګرځوی دی به ولاړیږی او یو رکعت به تش کوي بیا به کښیني. او بیا به دوه رکعته د لټ کوی بیا به کښیني او بیا به ولاړیږی یو رکعت به تش کوي وَهُوَالاولی» او بیا به اخیره ناسته کوي. نو که مراد اول په معنای مُتبادره وای نو دا دوهم ناسته نو څرنګه ده فرض ده که واجب» او چې مراد غیر الاخیر سِی نو اولي دوې ناستې دواړې واجب دي یوه خو په تبع دامام، او امام طحطاویؒ وائې چې هغه په متابعت دامام فرض دَه، او دوهمه دده د لمانځه ده حکمًا اوله ناسته ده. او دریمه ناسته فرض ده ولې چې دده اخیره ناسته دَه» **پُوهِ سَه**: چې اوله ناسته واجب دَه په قدر دالتحیات په دیر تلوار. او ددی ناستې په وجوب کې د فرضو، واجبو، نفلو فرق نسته. په نیز دامام اعظمؒ او امام ابویوسفؒ. او دغه ظاهر الروایة او اصح دی، ط، او امام محمّد او امام شافعیؒ او امام زفرؒ وائې چې اوله ناسته په نفلي لمانځه کې فرض ده. وَهوالقیاس» قه سک ط. او امام کرخیؒ او امام طحاویؒ وائې چې اوله ناسته سُنت دَه.

امام طحطاویؒ وائې چې سنت بو لل یا په دی معنا دی چې اثبات د هغی په سنت نبویؐ سره دی او یا ددی سبب چې سُنت مؤکد په معنیٰ کې د واجب دی قال وهٰذا یقتضی رفع الخلاف ای فی المعنیٰ وان کان الخلاف اللفظی موجودًا

سَوال: مصنفؒ وائې چې اوله ناسته واجب دَه او سره ددی که داسې پیښه سی چې امام مسافر وی او په لمانځه کښې یه اودس مات سِی. او بیا مقیم سړی خلیفه وګرځوی پر دغه مقیم اوله ناسته فرض ده. ولې چې دامام اخیره ناسته دَه. **جَوابْ**: دا فرضیت خو په عذر د استخلاف پیښ سو ورنه اصلاً خو پر مقیم دغه ناسته واجب وه ط ص. قَالَ المصنفؒ

وَقِرَائَةُ التَّشَهُّدِ فِيْهِ فِي الصَّحِيْحِ اودغه رنګه واجب دی ویل د التحیات په اوله ناسته کې په صحیح روایت کې. **پوهِ سَه**: چې لفظ د فِي الصحیح تعلق د قعود اوله او تشهد په اوله ناسته کې د دواړو سره لري. او مقصود د مصنفؒ رد دی پر هغو فقهاوؤ چې قعود اول او تشهد په هغه کښې دواړه سُنت بولي. او یا یه وازی تشهد سنت بولی. کماهُوَالمشهور عَلی الالسنة» د دواړو د واجب والي دلیل مَواظبت دی د آنحضرت صَلی اللهُ علیه وَسَلم پر دواړو. قَالَ المُصنفؒ.

وَقِرَائَتُهُ ای التشهد **فِي الْجُلُوْسِ الْأَخِيْرِ** او واجب دی ویل د التحیات په اخیره ناسته کښې. او دلیل یه هغه مواظبت نبویؐ دی. **مَسْئَلَه**: که څوک په اخیره ناسته کښی تشهد نه ووائي سهوًا یا ټوله یا بعض سجده سهوه پر لازمه دَه» در، ط، قَالَ المُصنفؒ.

وَالْقِيَامُ إِلَى الثَّالِثَةِ مِنْ غَيْرِ تَرَاخٍ بَعْدَ التَّشَهُّدِ او واجب ده ولاړېدل ودریم رکعت ته بیله ځنډه پس له ویلو څخه د التحیات. **تَفْرِيع**: که یو سړی پس له ویلو دَ تشهد دی په قدر داداء دیو رکن وځنډیدی سهوًا سجده پر لازمه دَه ولی چې واجب دَولاړې بالفور و دریم رکعت ته وځنډیدی فوت سُو» مر،

اوکی قصداً درېیم رکعت وځنډاوه لمونځ یې مکروه تحریمي دی. اوپه یو شاذ روایت کې وائي چې له یو حرف ترتشهد بالا ووائي سجده سهوه پرلازمه نه **مسئله** که سړي سهواً په اوله ناسته کې پس له تشهد اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ ووایه یا بالاتر هغه سجده سهوه پرلازمه ده. اوکې فقط اَللّٰهُمَّ صَلِّ وویل اوبیا ولاړشو سجده سهوه بانده نشته: قَالَ المُصَنِّفُ۔

وَلَفْظُ السَّلَامِ دُوْنَ عَلَيْكُمْ

او واجب دی لفظ د اَلسَّلَامُ اونه دی واجب عَلَيْكُمْ ولې چې مقصود چې خروج دلمانځه دی په لفظ د اَلسَّلَامُ حاصل شو. او سلام فرض نه دی ولې چې آنحضرت صلی الله علیه وَسلم وعبد الله ابن مسعود رض ته وویل إِذَا قُلْتَ ای التشهد الاخیر او فَعَلْتَ هٰذَا یعنې په قدر د تشهد کښېنستې۔ فَقَدْ تَمَّتْ صَلٰوتُكَ. نو لمونځ دی پوره شو. اوعلیه السلام لفظ د السلام علیکم نه کې ذکر نو معلومه شوه چې فرض نه دی. لکن یَرِدُ عَلَی المصنفؒ چې مصنف په ډیرو ځایو کښې دوجوب دلیل په مَرَاقي کې مواظبت نبويؐ راوړی دی. نو د عَلَيْكُمْ پر لفظ خوهم آنحضرت صَلَّی اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَّم مواظبت کړې دی نو ولې نه دی واجب **پوښتنه**: چې مصنفؒ په مَرَاقي کې دواړه خواوو ته سلام ګرځول واجب بولي. اوامام طحطاويؒ وائي وَهُوَالاصَح. اوپه فتح القدیر کښې وائي چې اول سَلام واجب دی اودوهم سُنت دی،،

مسئله: وتل د لمانځه نه په نیز د عامو فقهاوو په سَلام اول سر کیږی. او لبعض فقهاءو وائي چې دواړه سلامه چې وګرځوی د لمانځه نه وزی **تفريع**: که یو سړي پس له وَیَلو د امام اَلسَّلَامُ د مخه تر عَلَيْكُم وَیلو په دغه امام پسې اقتداء وکړو په نیزد عام فقهاوو اقتداء یې نه ده صحیح. اوبناء پر قول د بعض فقهاوو کې پس له سلام اوله اود مخه تردوهم سلام یې اقتداء پسې وکړه اقتداء یې صحیح ده،، ط،س،

پوښتنه: چې سلام ګرځول په هغه لمانځه کې چې رکوع اوسجده په کښې وي خو واجب دی په اتفاق. اوسجدهٔ شکر، یا سجدهٔ تلاوت لره سَلام نشته بالاتفاق،

او امام طحطاويؒ وائي چې دجنازې لمانځه لره هم سلام نشته. اوپه زاهدي کې وائي چې دجنازې لمانځه لره سَلام سُنت دی،، درویش وائي چې امکان لري چې مراد د طحطاويؒ دې داوي چې دجنازې په لمانځه کې سَلام واجب نه دی،، فلامنافاة بین قوله وقول الزاهدي فتدبر

فَائِدَه: په مجمع الانهر کې وائي که چیري سړي د اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ په ځای کې بل لفظ ووائي که څه هم هغه لفظ د سَلام په معنیٰ وي مثلاً البَرَكَةُ عَلَيْكُمْ، په ځای کښې د اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ نه دریږي. اوبعض عُلماءو وائي که هغه لفظ عربي وو لکه مذکوره دوه لفظه په ځای کې د السَّلَامُ عَلَيْكُم دریږي اوکه په بله ژبه وو نه دریږي،، لکن بحر رائق د شارح څخه نقل کړي چې اجماع پر دې ده چې لفظ عَرَبي پوري نه دی خاص،

پوښتنه: چې مصنفؒ په مَرَاقي کې وائي د سَلام په موضوع کې وائي: فِي اليَمِين وَالْيسَار ددی څخه داسې معلومیږی چې دمخ اړول یمینًا ویسارًا هم واجب دی. او دلیل یې مواظبت نبويؐ دی،، قَالَ المصنف فی نورالایضاح.

وَقُنُوْتُ الْوِتْرِ

اوواجب دی دعاءِ قنوت ویل په وترو کښې یعنی په اخیر رکعت کې **پوښتنه**: چې قنوت په لغت کې نفس دُعا ته وائي نو اضافت په دعاء قنوت کې اضافتِ بیانیه، د مصنفؒ مراد دادی چې قنوت واجب دی په وترو کښې خاص نه په نورو لمونځو کې. **پوښتنه** چې هغه خاصه دعاء اَللّٰهُمَّ اِنَّا،، آه واجب نه ده بلکه سُنت ده نوکه اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا آه یا بله دعا وکړي روا ده اجماعاً، ط،ن، **پوښتنه** چې وجوب د قنوط مذهب دی دامام اعظمؒ. اویاران وائي لکه وتر چې سُنت دی قنوط یې هم سُنت دی، قَالَ المُصَنِّفُ:

وَتَكْبِيْرَاتُ الْعِيْدَيْنِ

اودغه رنګ واجب دی تکبیرونه د دوو اخترو چې هغه شپږ دی دری په یوه رکعت کې او دری په بل رکعت کې. اوپه اول رکعت کې قبل القراءة اوپه دوهم کې بعد القراءة دا صرف مندوب دی واجب نه دی **مسئله**: مصنفؒ په مَرَاقي کې وائي چې هر تکبیر جلا واجب دی که یو تکبیر په کښې پرېږدی سجده سهوه پرلازمه ده. اما امام طحطاويؒ چې اولی داده روائي

چې سجده سهوه دې په جمعه او اخترو کښې نه کوي. دَ درولش وائي چې وجه ئې شايد دا وي چې دا د ړې لمونځونو دَ خلګو لويه اجتماع په کښې وي اځي نو په سجده سهوه کولو کې په خلګو کې اضطراب او افراط تفريط، او هاى هوى پيدا کيږي،، قَالَ المُصَنِّفُ

وَتَعيِينُ التَّكْبِيرِ لِافْتِتَاحِ كُلِّ صَلوٰةٍ لَا الْعِيدَيْنِ خَاصَّةً

او واجب دى معينه کول د اَللّٰهُ اَکبَر دَ ويلو دپاره د شروع د هر لمانځه نه يوازې دَ اختر د لمونځونو دپاره، دَ ليل يې مواظبت نبوى دى. په ذخيره کښې په نقل دَ مراقى دا ېې وائي چې مکروه دَه يعنى تحريماً شروع په غير د اَللّٰهُ اَکبَر په اصح روايت کې. او امام سرخسي وائي چې مکروه نه دَه په اصح روايت کې. او بعض فقهاءٌ وائي چې شروع په اَللّٰهُ اَکبَر سره چې واجب دَه خاصةً د اخترو په لمونځو کې دَه،، او په نورو لمونځو کې افتتاح په اَللّٰهُ اَکبَر سره مندوبه دَه وړ، نه په اَللّٰهُ اَعْظَمُ سره مثلاً هم افتتاح روادَه. قَالَ المُصَنِّفُ

وَتَكْبِيرَةُ الرُّكُوعِ فِي ثَانِيَةِ الْعِيدَيْنِ

او واجب دى تکبير د رکوع په دوهم رکعت کې د اخترو د لمانځه. دليل د دې وجوب دا دى چې تکبير د رکوع په دوهم رکعت کې متصل په زوائدو سره دى نو هغه څو واجب وه نو د رکوع تکبير هم تبعاً واجب دى بخلاف الرکعة الاولیٰ ولې چې زوائد تکبيرونه د هغه څو په سر کښې د رکعت دى، درويش وائي چې د لمانځه داحکم دَئې چې پر مندوب طريقه د اختر لمونځ ادا کوي. او که خلاف المندوب ده په دواړو رکعتو کې تکبيرات زوائد په اول کې د رکعت وَوائي نو دوهم رکعت د رکوع تکبير واجب نه دى لِعَدَمِ الاتصالِ بالزوائد حتیٰ يتبعُ لهَا» او که پر دواړو رکعتو کې تکبيرات زوائد پس له قرائت ووائي نو اول رکعت د رکوع تکبير هم واجب دى تبعاً للزوائد. قَالَ المُصَنِّفُ

وَجَهْرُ الْاِمَامِ بِقِرَاءَةِ الْفَجْرِ

اى فى الرکعتين او واجب دى په زوره ويل د قرائت په دواړو رکعتو کښې د سحار پوهه سه، چې واجب پر جهر کې ادنیٰ مرتبه ده يعنى چې بل سړي يه او ري که غږم يو

سړى وى. ولې چې يو سړي هم نه اوري هغه ته مخافته وائي. او کې دوه کسان واوري هغه سرّي وى. ولې چې يو سړي هم نه اوري هغه ته مخافته وائي. امام طحطاويٌ وائي چې فقهاء وائي چې امام دى پر ځان دپير اعلیٰ د جهر دَه کذا فى الحموى. امام طحطاوى وائي چې په تول جماعت والو يه واوري. ولې چې اورول تکليف نه کوي په جهر کې د پاره د دى چې په تول جماعت والو يه واوري. ولې چې اورول په بعض قوم کافى دَئې. نو جهر دى په حسب د طاقت خپل کوي،، بحر وَنهر، لکن که څوم د ټول قوم اورول واجب نه دې. لکن مستحب دا ده چې جهر دې پر اندازه د جماعت وى، ط

مَسْئَلَه: که امام د جماعت تر حاجت بالا يه جهر وکړي ګناه ګار دئې. قهستانى عن کشف الاصول» امام طحطاويٌ وائي چې دا اولی تر قول د زاهدئ چې دابي جعفر څخه نقل کوي چې هر څو چې زيات وَالى کوي هغه افضل کار دئې. لکن چې ځان ته تکليف نه ورکوي او بل خوك نه آزاره وى که څه هم تر حاجت د مقتديا نو بالا جهر کوي.

تَبَصِرَة: نن صبا چې لاوډ سپيکران پيدا سوه. نو بعض امامان د جمعې لمونځ تول په دغه آله کښې کوي خپل قارى والى وَ خلګو ته ښيي. او تقريباً پنځوس کوره يه اوري دا با الاتفاق مکروه دَئې. او د روژې په مياشت کې چې بعض مساجد و کښې د ختم القرآن تراويح کيږي هغه څو ټوله لمونځ او تراويح په دغه آله کې کوي. هغه بيا د اخلګو ته ښيي چې مونږ ختم القرآن تراويح کوو. نن دى کورونه، ښځې، او ناروغ، څندى په عذاب وى. بلکه که بل مسجد وړنږ دى وي او په هغه مسجد کې د اَلَمْ تَرَ کَيْفَ آه تراويح کيږي د هغه آلې څخه يعنى د آوازه څخه دا مسجد وَالاخپل قرائت نه سي ويلائې او نه اوريدلای سي. دا بيا بېځي لويه جرم دى او دغه امامان قياس د حرمينو شريفينو پر لمونځو او تراويحو کوي. دا قياس د دوى غلط دى. ولې په حرمينو کې خو په زرو بلکه په لکو خلګ په جماعت کې ولاړوي او اوريدل د قرآن کريمو هغوته رقتُ القلب او خشوع او خضوع فائده کوي نو بيله دغې آلې امام پر ټولو قرائت نه سي اورېد لای نو دا څو جهر په اندازه د جماعت دى نو مستحب دى کما مَرَّ، قَالَ المصنف

وَاُولَيَى الْعِشَائَيْنِ

او واجب دى جهر په دوو اولو رکعتو کښې د ماښام او ماخستن دَ لمانځه،

پــوه ســه: چې لفظ د اُولَیَ، تثنیه د اُولیٰ دَه. اَوَله یې پر زَوَر ووائې دوهمه دوهم یې په زیر اونون پـه اضافت سَره حذف سُو. چونکه دغه اول دوه رکعته شفع اول ده نوځکه اول اودوهم رکعت ته اولیین وویَل. او په لفظ کی د عِشَائین غلبه د ماخستن وَلماځـه ته وَرکړه. ولې چې قانون صرفي تغلیب ورکول دی واکـثره یعنی پر اعتبار د رکعتو، ط، در، اوفقیر وائي چې ممکنه ده چې په مراعات د حدیث مبارک د عشائین ویلي دئ. قَـالَ المُصنفُ **وَلَوقَـضَاءً** یعنی که څه هم دا دوه لمانځ قضاء سوي وي او پـه جماعت سري قضاء ئ اوړي. ولې چې آنحضرت صلی الله علیه وَسلم دا غسي کړي دی» مر» قَـالَ المُصنفُ:

وَالْجُمُعَةِ وَالْعِيْدَيْنِ وَالتَّرَاوِيْحِ وَالْوِتْرِ فِيْ رَمَضَانَ

اودغه رنگه واجب دی جهر په قرائت سَره دَجُمعي په لمانځه کی اودوو اخترو په لمانځه کی او په تراویحُو کښې او پـه وترو کی لکن دَ روژې پـه میاشت کی.

مَسْـئَلَه: کی جهر په قرائت سره دجمعي پر لمانځه کی یا د اخترو پـه لمانځه کی سهوًا پرېښو سجده سهوَه دې نـه کوی. امام طحطاوئ وائي، دفعًا للفتنة. تفصیل وَړاندی تیر سُو، او بعض فقهاءُ وَائي چې جَهر او اسرار پـه لمونځو کی سُنت دی نوځکه پر پـه ترک سره سجده سَهو نـه لازمیږي ط، عن زیلعی، اود قهستانئ هغه خبره چې دقاعدهٔ څخه یې نقل کړې دی چې امام پـه مَاسِوَا کی د فرضی لمونځو مختاره دَی که پـه جهر کوی او که نه که څه هم وتر یا د اخترو لمونځ وی چې دواړه واجب هم دي او جهر پـه افضل دی بناءً پر قول د دغو بعض فقها ووده. اوپـه هدَایه کی تصریح کړیده چې امام مخیر دی پـه نوافلو کښې دَ شـپې لکه دَ تهجد لمونځ اعتبارًا با الفرض فی حق المنفرد، لکن قول دَ مصنفُ پـه وجوب سَره دَ جهر پـه اخترو او تراویحو او پـه وترُو کی اظهر دَی. او مصنف وتر پـه روژې پوری وَتړل. ولې چې وتر پـه غیر کی دَ روژې د میاشتې پر جماعت سره کول بدعت مکروه دئ. قَـالَهُ الحَلبیُ.

قَالَ المُصنفُ **وَالْاِسْرَارُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ وَفِيْمَا بَعْدَ اُوْلَيَيِ** العِشَائَيْنِ **وَنَفْلِ النَّهَارِ**

یعنی صرف چې پـه ځان پـه واوری پـه ټولو رکعتو کی دَ رو واجب دی کوار قرائت ویل یعنی صرف چې پـه ځان یـه واوری پـه ټولو رکعتو کی دَ ماپښین د لمانځه اود مازدیګر د لمانځه او پر اخیرو دوو رکعتو کی دَماخستن اوپـه اخیر رکعت کی دَماښام اودغه رنګه اسرار واجب دی پـه نفلو کښې دَورځې»

مَسْـئَلَه فقهاءُ وائي چې پـه سرّي لمانځـه کښې دا پر وانه لري چې بعض کلمې پـه جهر سري څخه وویل سي، ولې چې پـه حدیث کښې د بخاري او مسلم ابوقتادة رض د رسول کریم صَلَّی الله عَلیه وَسَلم د لمانځه داسې حکایت کړې دی چې دَه مبارک پـه اخیرو دوو رکعتو کی فاتحة الکتاب وَیله. او پـه مونږ پر اود یدَی یوایت گامي. او پـه فتح القدیر کی وائي چې لږ جهر پـه سِرِسِي لمانځه یا لږ سِر پـه جهري لمانځه کی امکان ده ځان ساتنی د مصلی نسته خصوصًا د ساه کښو پـه وخت» قَـالَ المُصنفُ

وَالْمُنْفَرِدُ مُخَيَّرٌ فِيْمَا يُجْهَرُ كَمُتَنَفِّلٍ بِاللَّيْلِ یعنی منفرد پـه فرضی لمانځه کی اختیار لَري پـه هَغو لمونځو کی چې امام پـه هغه کی جهر کوي. لکه نفل کوونکی دَ شـپې یعنی چې یوازې کوي. فَـلایرِدُ بِالتراویح لانهٔ مَرَّ ان الجهر فیه واجب لانه یؤدی با الجماعة» حاصِل دا چې منفرد پـه فرضی جهري لمانځه کی اختیار لري که پـه جهر سَره کوی. وهوالافضل تا چه اداء د لمانځـه پر هیئَت دجماعَت سِی. نوځکه دی اذان او اقامَت بـه کوی کما مرتفصیله، او کی خو بنـه وي بیـتـه خوله دی کوی یعنی قرائت دی کرار وائي. ولې چې پـه حقیقت کی ظاهرًا پـه دَه پسی څوک اقتداء نـه لري. تا چې دی پر هغه واوري.

مَسْـئَلَه: که خفیه لمونځ وو لکه مَاپښین مازدیگر هغه به تنها لمونځ کوونکی حتمًا بـه کرار قرائت سره کوي. ولې چې پر امام بَاندی لا پـه دَغو لمونځو کی مخافت لازم دَهٔ او تنها لمونځ کوونکی خو تر امام بالا نـه دې.

درویش وائي. چې امام طحطاویؒ اونورو فقها ووهم داسې وئیلي دي چې په ابتداء کې
داسلام تولو لمونځونو په جهر سره کوله. اومشرکانو دمکې به آزارورساوه. اوقرآن
شریف او، وَمَن اَنزَلهٗ ته بې بنکنځل کوله، اَعَاذَنَا اللهُ منه» اوخپلوخوانانو لواوتابعو
ته بې ویل چې څه وخت چې دی یعنی نبی علیه السّلام په لمانځه کی قرآن وائي تاسې
نعري پروهی اوغلی ورسره وایاست. اوپه لغوه چتې چتې خبروسره مقابله کوی
حتی چې دی ساکتیږي. فَاَنزَلَ اللهُ، قوله وَلَا تَجْهَرْ بِصَلوٰتِکَ» مراد دصلوٰة څخه
قرائت یعنی ته په زوره مه وایه قرآن په ټولو لمونځونو کی. وَلَا تُخَافِتْ بِهَا، یعنی
مه تولو لمونځونو په کرار کرار قرائت کوه. وَ ابْتَغِ بَیْنَ ذٰلِکَ سَبِیْلًا، اوته په مابین
دجهر اومخافت کی بله لار غوره کړه یعنی د ورځې لمونځونه په کرار کرار قرائت کوه اوده
شپې لمونځونه په جهر سره کوه. پس له هغه علیه السّلام د ما پسنین لمونځ اودماز دیګر
لمونځ بې په کرار قرائت کاوه ولې چې کفار به په دغو دوو لمونځو کی وه آزار ته چمتو
وه. اود جُمعې اواخترو لمونځ خو په مدینه منوره کښې شروع شو. نوسوال نه وارديږی
چې دا خو هم د ورځې لمونځونه دي.

پُوهـسـه: چې نفل کوونکی دشپې کرغه هم په جهر اومخافت کښې مختار دیٔ
لکن په ادنیٰ دجهر د اکتفاء کوي اوکه د الته بیده سړي وو هغه ته به ضرر نه رسوي. یعنی
دخوب بې نه باسی. اوکه دجهري لمونځ کولو سببه پرې یا بیدیږدی. نوبیا د کرار قرائت
وائي. په حدیث مبارک کی راغلی دی چې رسول کریم صلی الله علیه وسلم به د تهجد لمونځ
په جهر سره کاوه. دپاره د الفت دهغه ویښ سړي چې دالته به وو مګر بیده سړي نه ویښاوهٔ

مسـئـلهٔ: که په هغه ځای کښې چې سړی د تهجد لمونځ کاوه یو مریض وُوچې هغه
ده جهر څخه دقرائت اناريږي دیٔ. اویاچا دالته مطالعه دکتاب کوله یا تلاوت دقرآن کریم یاوی
نومصلی ته مخافت افضل کاردی. تاچه ناجوړی انزار نه سی. اویادمطالعه کوونکو مطالعې
ته نقصان ونه رسیږي اویاپرتلاوت کوونکی تلاوت ګډوډ نه سی. قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَلَوْتَرَكَ السُّوْرَةَ که په سهوه سره وي اوکه په قصد سره کذا في النهر،

اودغه رنګه په دوو

فِيْ اَوْلَيَي الْعِشَاءِ قَرَأَهَا فِي الْاُخْرَيَيْنِ اولو رکعتو کښې د
ماښام. ودی وائي دغه سورة وجوبا علی الاصح. په دوو اخیرو رکعتوکی یعنی دماخستن په
لمانځه کی. اوپه یوه رکعت کی دماښام د لمانځه. اودبل دپاره ځای نشته» قَالَ الْمُصَنِّفُ
وائي به دا سورة سره دسورة فاتحې په جهر سره. کی څه هم

مَعَ الْفَاتِحَةِ جَهْرًا فاتحه په اولو دوو رکعتو کښې یوائې وئیلی وی، فاتحه
به ددی سببه راګرځوی چې دسورة سره جوړه سی. نوځکه دی اول فاتحه ووائي او بیا
دی سورة ووائي چې ترتیب پرځای سی. دا خومذهب دمصنف وُو، او بعض فقهاءٔ
وائي چې سُورة دې دَ څخه ووائي اونور علماء بیا وائي چې فاتحه دی ګرسره نه وائي، قَالَ المصنفٌ

کهچا پرېښو

وَلَوْتَرَكَ الْفَاتِحَةَ لَايُكَرِّرُهَا فِي الْاُخْرَيَيْنِ سورة په اولو
دوو رکعتو کی دماخستن دلمانځه. دغه سورة به وائي په اخیرو دوو رکعتو کی سره د الحمدلله
په جهر سره. اوکی فاتحه پرېښوله په اولو دوو رکعتو کی نه دی مکرره وي په اخیرو
دوو رکعتوکی **پُوهـسـه:** که سړي په دوو اولو رکعتو کی دماخستن هیڅ شی نه
الحمدُ لله اونه سورة. ووایه نوپه اتفاق سره به اخیرو رکعتو کی هم الحمدُ لله وائي اوهم
سورة اوپه جهرسره اوسجده سهوه به هم کوی. قاله فی الخانیة، اوکی یوازی سورة پرېښو
نوهغه په اخیرو رکعتوکی راوګرځوي. لکه مصنفٌ چې په متن کی وویل. اوداهم په تبیین
اوشروحو کښې دهدایه ذکر سوی دي. اوپه مَبسُوط کی وائي چې سورة راګرځول
مستحب دی، فتح القدیر اوبرهان هم پردا غه قول اعتماد کړی دیٔ. اوامام ابویوسفؒ
وائي چې دسورة قضاء نسته ګرسره. ولی واجب چې دخپل ځای څخه فوت سي قضا یې نسته
بې دلیله اودلیل دلته نسته.

اوپه صورت کی دواجب والی دراګرځولو دسورة او الحمدلله لکه مصنفٌ چې په وجوب سره
دداړو تصریح کړیده. په مراقی کی وائي. آیا جهر به په دواړو سره کوی. مصنفٌ بیا

په مَرَاقی کی دا اصح بُولی او د صاحِب هدایه هم دغه رایه دَه. په دلیل د دی چی فاتحه په اخیرو دوو رکعتو نفل ده او په پټه خوله ویل کیږی. نو چی په جهر یې ووائې تغییر د صفت د نفلو راځی. او جهر په صورت سره واجب دَی نو کی کرار وَوَائې تغییر د واجبو لازمیږی دا معلومه خبره ده چی تغییر د نفلو آسان دی تر تغییر د واجبو» ط.
او ابن سماعهٌ دامام ابوحنیفهٌ او امام ابویوسفٌ څخه داسی روایت کړی دی چې یوازی دِ سورة وی په جهر سره وَوَائِې. او دا روایت مختار د فخرالاسلام دی وَهُوَ الصّوابُ. او شیخ الاسلامؒ دغه ته ظاهر وَائِې. او هم په دغه روایت سره خانیه والایقین کړی دی. او تمرتاشی یې هم صحیح بُولی. وبه الفتوٰی، در.

مَسْئَلَه، که د سرې اَلْحَمْدُ لِلّٰه هیره شوله او پس د سورة دَوَیلو مخه تر رکوع وره پیاد سوه. اَلْحَمْدُ لِلّٰه دی وواۍ او سورة دی بیرته را وګرځوی» فِی ظَاهِرِ الْمَذهب» در

مَسْئَلَه: کی سورة هیر سُو او په رکوع کښی ورپیاد سُو نو ولاړ دی سی سورة دی وَوَائې او بیا دی رکوع را وګرځوی. **پُوښتَنَه**: اَلْحَمْدُ لِلّٰه چې په اَوَلو دوور کعتوکی نه وو یل سی سهوًا نو وَلی په اخیرو کښی قضا نسته لکه د سورت چی قضاء رَاوړی.

جَوَابْ: سبب دَادی چی قِرائَت دا لحمدلله په اخیرو دوو رکعتوکی خو مشروع دی لکن نفلًا نو په قِرائَت دَهغی یو وار دا هغه نفلی اَلْحَمْدُ لِلّٰه سَوله په سَبب د قوت چی بچَیل ځای کی دَه. نو کی بیا مکرره کړی. دپاره د قضاء خَالَفَ الْمَشْرُوْع. بخلاف السورة چی اخیر دوه رکعتونه محل د سوَرة نه دي. نو چی دی سورة وَوَائِې هغه د اَوَلو رکعتو د سورة قضاء دَه، لکن سجده سهوه به کوی. م، ط، در،

خاتمهٔ فصلِ الواجبات

پُوښتَه: چی واجب دَه په مقتدی متابعت دامام په ارکانو فعلیه وو کښی. نو که مقتدی سر د رکوع یاد سجدی څخه د مخه تر امام را پورته کړی بیرته دی رکوع یا سجدی ته وَلاړ سی. تا چې مخالفت یې په مَوافقت بَدل سی. او دې ته تکرار د رکوع یا د سجدی نه وَائِی قاله الحلبیؒ فی اخیر کتابه
او که چیری امام د دریم رکعت ته وَلاړ سُو او مقتدی اَلتحیات نه وه پوره کړی. مقتدی

دی اَلتحیات پوره کړي. ولی چی اَلتحیات واجب دَه. او کی نه کړه پُوره بلکه په امام پسی ولاړ سو هم روا دَه. **مَسْئَلَه**: که امام په اخیره ناسته کی سَلام وګرځاوه او مقتدی لمونځ نه وو پوره کړی، نو که دامام متابعت کوی سلام دی ور سره وګرځوی. او که لمونځ پوره کوی
یعنی التحیات یې نه وه وئیلی.
پوره دی کی.

مَسْئَلَه: که امام د رکوع یا سجدی څخه سر راپورته کړي او مقتدی تسبیح نه وی پوره کړي د درې واره دامام متابعت به کوي. **مَسْئَلَه**: که امام سَلام وګرځاوه او مقتدی خو اَلتحیات وئیلی وَه لکن درود یې نه وو وَئیلی دامام متابعت به کوی یعنی درود دې پریږدي. لکن د فقیر مختار ره داده چې کم از کم اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی اٰلِ مُحَمَّد دی ووائې بیا دی په مُلا پسی سَلام وګرځوی. قَالَ الاِمَامُ الطحطاویؒ. چی متابعت د دامام په فرائضو او واجباتو کی بیله تاخیره واجب دَی. او که د متابعت بلا تاخیره سره بَل واجب تړوی نو هغه بل خودی وکړی او بیا دی متابعت دامام وکړی. ولی په کولو سره د بل واجب خو متابعت دامام یَك لخته نه پاتیږی صرف ځنډیږي. او که متابعت بلا تاخیره وکړی نو هغه بل واجب خو بالکلیه پاتیږي
نو بناءً عَلٰی هٰذا فقیر د وړاندی وَوَیل لکن آه. ولی بعض فقهاءٌ نفس درود په اخیره ناسته کښی واجب بُولي. او کی سُنت کار د متابعت بلا تاخیره معارض سُو. سنت دی پریږدي واجب د متابعت دی پرځای کړی لکه چی مقتدی تسبیح د رکوع او سجدی نه وی وَئیلی. چی مُلا سر راپورته کړی» لِاَن ترکَ السنة اخف من تاخیر الواجب۔

مَسْئَلَه: که په وترو کښی د روژی د میاشتی که مقتدي یو څه دعاءِ قنوت وئیلی وُو لکن پوره کړی یې نه وو، چی امام رکوع ته وَلاړ مقتدی به متابعت کوی. ولی چې دعاءِ قنوت له معینه اندازه نسته. او که فرضًا مقتدی لا دعاءِ قنوت هم نه وو وئیلی، امام رکوع ته وَلاړ سی. نو که د مقتدی دا خیال ووچې که زه لا دعا کومه. رکوع راڅخه تیریږی نو دعاءِ قنوت دی پریږدی دی رکوع دی دامام سره وکړی» لان الواجب یُترك لفوت الفرض او کی خیال ووچې لا دعاءِ وکړم رکوع هم نیولای سَم. نو د واړه دی وکړي.

ولی متابعت بلا تاخیره کړنسو پرځای نفس متابعت خو پرځای سُو. او دبل واجب چې فنتوط ووحق پرځای سُو. **پوُه سَـه**: چې متابعت دامام په قرائت کی نه وِي په مذهب کی نه دی رَوَا که لهونځ سِری وی اوکه جهری وي. اوامام شافعیؒ دالحمدُلله ویل لازم بولی. پر دَواړو کی. اوامام مالکؒ او احمدؒ په جهری لمانځه کی دحنیفانوؒ دمذهب سَره موافق دی. اوپه سری لمانځه کی دامام شافعیؒ د مذهب سره موافق دی والتفصیل فی الکتب المبسوطة للفقه،

ــــه ددی فصله سَرسَوم خلاص پرښنه صحت. خدایه نور د تا څخه غوارم عَافِیت

فَصلٌ فِی سُنَنِهَا وَهِیَ اِحدٰی وَ

خَمسُونَ دافصل دی په بیَان کی دسُنتو د لمانځه. اوهغه یو پنځوس ۵۱ دی **پوُه سَـه** چې په ترک سره دسُنتونیّا خراب والی د لمانځه نه راځي اونه سجده سَهوه لازِموی بلکه کړپه قصدوی اود سَپکاوی د جهت نه وی اسائت یعنی گنه گاری لازموي. اواسائت ترمکروه تحریمی کم دی. اود کشف کبیر څخه منقول ده چې سنت کار دی یا قول دی چې وکولو تې دخلگو ترغیب کیږي. اوپر تارك یه مَلامتیا ویل کیږي سَره د لږ گناه کارۍ، قالَ المُصنفؒ

رُفعُ الیَدَینِ لِلتَّحرِیمَةِ حِذَاءَ الاُذُنَینِ لِلرَّجلِ

سنت دی پورته کول دَلاسُو داول اَللّٰہُ اَکبَر د پاره تر برابری پوری دغوږو نر لره. په حدیث صحیح کی رَاغلی دي چې رَسُول الله صلی الله علیه وَسلم ووچې ده به شروع په لمانځه کوله اَللّٰہُ اَکبَر بی وَوایه بیا بی بتهی گوتی برابری کړې دغوږ و سَره. او بیا بی وَوَیله سُبحَانَكَ اَللّٰهُمَّ آه اود تکبیرونو اخترو اود عایٔ قنوط دپاره هم دغه اندازه ده. **فَائِدَه**، لفظ د حِذاء اشاره ده دې ته چې مس کول دَغوږو لازم نه دی. اوکه څوك پر ترک دَلاس پوره ته

کولو عادت وی هغه گناه گار دی کذافی الخلاصة، **مسئله**: لاسُونه په وخت کی دَتحریمي تر سَر پورته کول بدعتِ سیئَه دی. جمع الاحادیث فی هذا الباب **پوُه سَـه**: چې په بعض حدیثو کی داسی رَاغلی دی چې لاسُونه دی په وخت کی د تحریمی تر شحمتی الاذنین پورته کوی یعنی تر نرمێو پورې د غوږو. او په بعض حدیثو کی راغلی دی چې لاسُونه دی پورته کوی تر منکبینو پورې یعنی تر اوږو پورې لکه چې په حَدیث دابن عُمرؓ رَاغلی دي. رَاَیتُ النبیَّ اِذا اِفتَتَحَ الصَّلوٰةَ رَفَعَ یَدَیهِ حَتّٰی یُحَاذِیَ مَنکِبَیهِ رَوَاه الشافعیؒ. او په بل حدیث کی رَاغلی دی چې دَتحریمي په وخت کی تر فُرُوعُ الاُذنَین پورې لاس پورته کوی اوکما قالَ» حاصل دجمع یه دادی چې وَرغوی دې اوږو پورته کوی اوبتهی گوتی ترنرمیو پورې پورته کوی. اوسَرُونه دگوتو دی تر فروع دَغوږو پورته کوی. که څه امام طحطاویؒ حَدیث دابن عمرؓ پرحال دَعذر دَعلیه السّلام حمل کړی دی لکن بیا هم دا جمع مذکوره ډیره په زړه پورې ده **مسئله**، که چا رَفع دقدر مسنون په اندازه نه سوای کولای. او بیا یَو لاس پورته کولای سوای دوهم نه. نوهم دَوَل چې دَده قدرت وي هغه سی دی پورته کړې حتی کی یو لاس فلج وونه پورته کیدی یو لاس دې پورته کوی» مَجمَع الانهر. قَالَ المُصنفؒ.

وَالاَمَةِ اود غه رنگه دې ترغوږ و لاسُونه پورته کوی مینځه وَلی چې مینځه په پورته کولو کښی دَلاسو لکه نر ده. وَلی چې با زو گان دَمینځې عورت نه دی اومینځه لکه حُره ده په رکوع او سُجده کی: قال المُصَنفؒ.

وَحِذَاءَ المَنکِبَینِ لِلحُرَّةِ او تر برابره داوږو دې پورته کوی حُرَّه ښځه پر صحیح روایت ولی چې ذراعین ددی عورت دی، وَرَوَی الحسنُ عَن اَبی حَنیفةؒ چې حُرَه دی هم لاسُونه ترغوږو پورې پورته کوی وجه ددې روایت دَاده چې په وخت کی دکورد خدمت لکه اوړه اخښل، یا سَرای جارو کول، یا کالی پریولل وغیره حُره ښځه د لڅ والی دذراعینو چاره نه لری نو په سَبب دعُذر عورت والی یه سَاقِط دی، وَالجواب انه لاضرورة لها فی کشف الزراعین عند

رفع الیدین لِلتحریمۃ» در قال المُصنفُ

وَنَشْرُ الْاَصَابِع

اوپه وخت دلاسو پورته کولو دتحریمې دپاره دګوتې دې ددواړو لاسو خلاصې نيول سُنت دی، دروليش والۍ چې مراد د نشر څخه دانه دی چې قصدًا دې سره فراخه وګرځوی بَلکه مراد دادی چې قصدًا دې ټولې نه نیسي بلکه پرخپل حال دې پريږدي، مر ط،

پوه سه: چې فقهاءُ والئ چې پورته کول دلاسو په څوځایه کښې ستته وَلبس ا، يوخود تکبير سره دافتتاح الصلوٰة ترغوږو پورې ر۲، اوبل دتکبير قنوط سره ترغوږو پورې ۳ اوبل په تکبيرو زوائدو کښې داخترو ترغوږو پورې ر۴، اوبل په وَخت د استلام الحجَرالاسود تر اوږو پورې. اوبا طن دَلاسو دی وَحجراسود ته کی ر۵، اوبل پر صفا اومروۃ باندې لکن مَخ دَلاسو دې دکعبې شريفې وَخواته کی په صحيح روايت کی.
ر۶، اوبَل په وخت کی ددا خليدو په مسجدحَرام کی اول وَاره نوَدی دی بيت الله شريفې ته ګوری لکن لعض عُلماءُ وائ چې مخ دَلاسو دی کعبه شريفې ته کی. اولعض عُلماء وائ چې ددعا پر رقم دی لا سونه پورته کړي يعنی ترڅيګر پورې او په ما بين کی دَلاسو لې جلاوالی وی که څه هم لږ وې. ر۷، اوبَل په وخت کی دجمع دَلمونځو په عرَفات کی ددعا پُروَزم. ۸ اوبل په وخت کی دجمع دَله ونځو پـه مزد لفه شريفه کی ددعا پر رَقم. **پوه سه**: کړيو سَرې ددعا په وخت کی دخدای جَل جَلالهٔ څخې يوشئ غوښتئ لکه جنت يا رزق دَدُنيا او نور نودی لاسونه ترڅيګر پورې پورته کړی فرُجه دې ورکړی اوُلا سونه اومخ دې داسمان وَخواته وې. اوکه چا نجات دخدایٔ څخه وَغوښتئ د اورَه دَجهنم اويا بل عذاب دنيا وی څخه، نولاس خودې ترڅيګر پورته کړی سَره د فرجې لکن مَخ دَلاسودِ خپل دَمخ وَخواته کی. اوکی يوچا ته چې مستحق د سزا اوود هلاک وَغيره سَرا ير کوله دَلاسومخ دی د مځکې وخواته کی.

پوه سه: چې هروخت چې سَړی دعاوکړی ور وسته تردُعا دی لاسونه پرمخ تيروی دا سُنت دی **مسئله**: چونکه اصل دَدُعا پـه اجتماع سره په استسقاء کی ثابت دَی

دآنحضرت صلی اللهُ عَليه وَسَلم څخه اود غه رنګه په وخت کی دمباهلی په اجتماع دخصمينو نودعا کول پـه اجتماع سَره ودروسته ترله ونځوکم بدعت نه دَه لکه وهابيان چې وائ ولی بدعَت هغه فعل ته وائ چې په دين کی اصل نه لری. سَره دَدې چې دُعا پـه اجتماع سره اقرب واجابت ته هم دَه. نوځکه تبليغی جماعت وَالا پـه لويو اجتماعاتو کښې خپل په سا عتوسا عتو دعا په اجتماع سره کوی. لکن عجب و بعض تبليغی کسا نوته ده چې دُعا بالاجتماع په مسَاجدو کی بدعت بُولي. اود دُعا په وخت کی دامام اومقتديا نوسَره لاسونه نه پورته کوي.

نوشايد دَغه کسان به وهابيا ن وی اوپَه تبليغی جماعَت بـه ګډ سوی وی دپاره ددې چې دوها بيت مَرام پرمَخ بُوزی. اود فقيردا خيال دی چې په اوسنی زمانه کښې چې لعض مُلايان پرتبليغی جماعَت لګيږی اوبَد ځندی وَړی پـه سَبب دَدَغو وهابيانو چې په ګډ سوې دی. اوپـه لږ کارسَرې مشرک بُولې. لهذا مقتدايان اصلی ددی جَماعت اصلاً په سبب ديو کارمسُلمان ته مشرک نه وَائ. تاسو کولای سی چې ددی جَماعت دلوړو علماو لکه جناب مَولانا زکريا ر وغيره مطالعه کړې. دشرک لفظ به پکښې وَه نه وينئ. بلکه دشرک لفظ شعاردوَهابيا نودَی. ياپه بل نام موحدينو، يا په بَل نام اهل الحَديث ددی زمانی، يا په بل نام سَلفيان دَوَخت حاضر

مسئله: غيردَدغو ځايو پـه بَل ځای کی رفع دَلاسو نسته. زمونږ دامام اعظمؒ پـه مذهَب کی اونور مذهبو وَالا يـه د تکبير سره درکوع او د پورته کيدو د رکوع څخه، اود لعض نُورو په نزد د لمانځه پـه وَخت کښی لاسونه غوږوته پورته کوې. **پوښتنه**: که څوک حنيفی پـه دغو تکبيرو کی لاسونه غوږوته پورته کړې لمونځ يـه فاسديږی اوکه څنګه ! !

جواب: بعض فقهاءُ وائ فاسديږی لکن فتوٰی پردې دَه چې نه فاسديږی کما فی النهرالفائق وَهُوالصحيح کما فی السّراج» ط قَالَ المُصنفُ

وَمُقَارَنَةُ اِحْرَامِ الْمُقْتَدِی لِاِحْرَامِ اِمَامِهٖ

اوسنت دی يوځای وَالی دَتحريمې مقتدی دَتحريمې سره

د امام. او دا هم دی مذهب د امام اعظمؒ. دَلیل یې دا دی چې علیه الصَّلوٰة وَالسَّلام وائي
اِذَا کَبَّرَ ای الامام فَکَبِّرُوا او کلمه د فاء دَوَخت دَپاره ده نو معنیٰ دَحدیث دا ده چې تاسی تکبیر
وایاست په وخت کی دتکبیر وَئیلو دَامام، او په بل ځای کښی د قرآنِ مبارک داسی راغلی
دی، وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَانْصِتُوا او بَل ځای داسی فرمائی. وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا
او دا خو ظاهره خبره ده چې زمانه د قرائت دَقرآن او د انصات یاد استماع خو یوه ده لکن
دمقارنت د پاره دا شرط دی چې د الله لفظ یا د اَکْبَرُ لفظ به تر امام د مخه نه وائي.
امام طحطاویؒ وائی که چیری مقتدی لفظ د اَللّٰهُ د مخه تر امام ووائی او اَکْبَرُ وروسته تر امام
وَوائی. او یا اَللّٰهُ سره د امام ووائی یا وروسته تر امام مگر اَکْبَر یې تر امام د مخه ووایه
لایصح شروعه فی اظهر الروایات وهو الاصح. ولی مقتدی چې شروع کوونکی په لمانځه
کرځی په تهوله جُمله د اَللّٰهُ اَکْبَرُ، **حاصل دا چې** د امام اعظمؒ په نیز ثواب د تحریمې
بیله مقارنت مقتدی ته نه پیدا کیږي. **ا روښ** وائي چې مراعات د امام اعظمؒ د مذهب
په تحریمه کی ډیر غور او فکر غواړی. کما لایخفیٰ.
او یا راز وائي چې په هغه حدیث کښی چې تیر شو "فا"، د پاره د تعقیب ده نو تحریمه د مقتدی
دی بلا فصله تر امام تر تحریمې وروسته وي. قهستانیؒ وائي چې الف دَلفظ د اَللّٰهُ د مقتدی
دی په "را" سره د اَکْبَرُ د امام جوت وي. امام سرخسیؒ وائي چې نور افعال د مقتدی او د امام
هم پردا اختلاف دي. قَالَ الْمُصَنِّفُ فی المَراقی: وَلَااخْتِلَاف فی الجَوازِ عَلَی الصَحیح بَل
فی الاولویه. لکن شیخ الاسلام وائي چې مقارنت په اجماع سره افضل دی. وَقَالَ بَعْضُ
الفقهاءِ چې مختاره فتوی دَپاره په تحریمه کی افضلیت دَ تعقیب دی. او د روښ هم وائی
چې په سبب د آسانی د مذهب د یاراڼو هم فتوی د دوی پر رأیه ورکوم.
نو موافق د مذهب سره د یاراڼو فضیلت او ثواب دا د راک دَتحریمې تر ځه وخت پوري دوام
لري په بعض کتابو کښی وائي چې تر وخت دَتمام وَالی د سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ آه او بعض علماء وائی
چې تر تهولی فاتحې وَیلو پوری، او په مضمرات کی وائي چې تر تمامه د اول رکعت وهو الصحیح
ا روښ وائی: چې دا فراخه دَتهولو مذهبو دی. لکن سره د هغه مبادرت ومقارنت تر بنکاره دی

بلا ریب لکن د نیت تر لوسو د ایان په دی باره کښی د تاسف وړ دي. او سلام گرځول د مقتدی
او امام په نیز د امام اعظمؒ لکه تحریمه افضل یې اقتران دی او امام طحطاویؒ خبره نوره هم
لیسی اوږده کړې ده. قَالَ المُصَنِّفُ.

وَوَضْعُ الرَّجُلِ يَدَهُ الْيُمْنٰى عَلَى الْيُسْرٰى تَحْتَ سُرَّتِهٖ

او سنت دی ایښوول د نر، استرلاس پر چپه لاس لاندی تر نامه. یعنی ځرنګه چې اَللّٰهُ
اَکْبَرُ ووایه دستی دی لاسونه کښته ایله کړي تر نامه لاندی دی ونیسی. داسی دی
نه کوی لکه بعض جاهلان دوخت چې څه وخت چې اَللّٰهُ اَکْبَر ووائی بیا لاسونه کښته ایله
کړي چې ښه لاسونه سیده ایله سوه بیا نو بیرته لاسونه را پورته کړي پر نامه یې ونسی.
پوښتنه: چې په یوه حدیث کښی داسی راغلی دي وَوَضْعُ يَدِهِ الْيُمْنٰى آه چې
ددی حدیث روایت حضرت علی رضی الله عنه کړي دی. او په بل حدیث مرفوع کی لفظ د
اَخَذَ راغلی دی. نو زمونږ مشائخو د جهت دَعمل بالحدیثین داسی کیفیت یې مختار کړی
دی چې باطن د راسته وَرغوی دی پر ظاهر د چپه وَرغوی کښیږدی چې دا به وَضع
سی. او بته گوته او ځچنۍ گوتی دی پر بند د لاس را وګرځوی دا به اخذ سي.

قَاعِدَهٔ کُلِّيَه

هر ولاړه چې په هغه کښی ذکر مسنون وي که څه هم حکماً ولاړه
وی لکه سړي چې په ناستی لمونځ کوی په هغه ولاړه کی دی لاس پر نامه نسي. نو بناءً عَلیٰ
هذه القاعدة په ولاړه کی د رکوع څخه او د سجدی څخه او په مَا بین کی د تکبیرو د اخترو وَضعُ
الید نشته لعدم الذکر المسنون. او په سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ سره سوال
نه واریږی ولی چې مراد دَقیام څخه قیام دَقرار دی. **پوښتنه**: چې په نیز د امام اعظمؒ
او امام ابو یوسفؒ وضع الید د هغی قیامی سُنت دی چې په هغه کښی ذکر مسنون وي
او په نیز د امام محمدؒ سُنت دی د هغی قیامی چې په هغی کښی قرائت وي نو په حال کی
د سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ او یا دعاءِ قنوت لاس ایله نسی په نیز د امام محمدؒ یا د جنازی په لمانځه کی

قَالَ المصنفؒ

وَوَضْعُ الْمَرْأَةِ يَدَيْهَا عَلٰى صَدْرِهَا مِنْ غَيْرِ تَحْلِيْقٍ

اوسنت دی ایښوول دښځی دواړه لاسونه پرځیګر باندی بیله اَلْغَه کولو دیوه پربل باندی یعنی پر دی کی د دی ستر ډیر دی. او په دی سُنت دی مینځه او حُره سره برابری دی. قَالَ الامام الطحطاویؒ چی ښځه د نوره څخه مخالفه ده په څو مسئلو کی. اودا تولہ مخالفت په سَبب د ستر د دی دیُ. (۱) وضع المرئة آه (۲) لا سونه د لستوڼو څخه نه را باسی په وخت کی د تحریمی (۳) او پورته کوی به لا سونه په تحریمه کی تر اوږو پوری (۴) اوګوتی به د رکوع په وخت کی فراخه نه نیسی (۵) او په رکوع کښی به ډیره نه کښته کیږی چی داهیئت د دی دپاره استر دی (۶) او د سجدی په وخت کی به نس د وَرنو سره جوته وی او بازوګان دی دبغلو سره یوځای کی (۷) او ښځه به تورك کوی په هره ناسته کی یعنی پرچپه کُناتی دی کښینی او دواړه پښی دی پر ښی اړخ خواو باسی. او یو ورُون دی پر بل کښیږدی.

او راسته پښه دی پرچپه پښه کښیږدی مجمع الانهر (۸) ښځه کرئ څخه نر محرم وی امامت نسی ورکولای (۹) او د ښځو یوازی جماعت مکروه دی (۱۰) کرسره دکراهت دوی جماعت کاوی امام ښځه به په مابین کی دریږه وی. (۱۱) او په جهری لمانځه کی به جهر نه کوی. (۱۲) او د ښځو په حق کی د سحار لمونځ په تاریکه کی ښه دی. اوکه سړی تلاش په لمونځو کی وکړی د دی څخه علاوه نور فرقونه به هم پیدا کړی. چی یو دادی (۱۳) چی ځوانانی ښځی به د جماعت دپاره مسجد ته نه ځی.

تبصره: امریکایان او غربیان وائی چی ښځی دی په نیکرانو کی میله کوی او تر ورنو پوری دی لڅی ښو و ښیونه چی. غرض د دوی دادی چی مسلمانان په فواحشو اخته سی نوبیا بر کفارو هیبت کم سی» قَالَ المُصنفؒ.

وَالثَّنَاءُ وَالتَّعَوُّذُ لِلْقِرَائَةِ وَالتَّسْمِيَةُ اَوَّلَ كُلِّ رَكْعَةٍ

اوسنت دی سُبحانَكَ اللّٰهُمَّ ویل په اول رکعت کی هر لمونځ گذاره لره نو مقتدی دی سُبحانَكَ

اللّٰهُم هغه وخت چی امام په قرائت شروع نه وی کړی. که په اول کی د لمانځه ورسره شریک وی اوکه مسبوق وی او لمونځ جهری وی اوکه خفیه وی. ط، م،

پوښته: چی اَعُوْذُ بِالله تبع د نفس قرائت ده د الحمدُ لله تبع نه ده د دی وجهی که سړی بیله الحمد لله بل سُورة وایه اعوذ بالله به وائی. م ط، **مسئله** مختاره په ویلو کی د اَعُوْذ بالله د غه الفاظ دي. اَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ وهواختیار ابی عمرؒ او عاصم او ابن کثیر مکی دی. په قراء سبعه وو کی. اودا مختاره د اکثرو حنیفیانو ده وَهوَ المنقول من استعاذة النبی صَلی الله علیه وسلم دی. نو هغه الفاظ چی صاحب د هدایهٌ او امام هندوانیؒ خوښ کړی دي یعنی اَسْتعیذُ بِاللهِ آه ضعیف دی»ع، ط، او سبب د دوی د اختیار مذکوره الفاظو لره موافقت دی دلفظ قرآنی: فَاسْتَعِذْ بِاللهِ الخ

پوښته: چی د تعوذ مشروعیت دپاره دقرائة القرآن دی کی په خارج کی د لمانځه قرآن مبارك وایه هم اول اَعُوْذ بِالله ویل سُنت دي. اوکی په لمانځه کی قرائت وایه اَعُوْذ بِالله ویل د مخه تر شروع په قرائت وروسته تر سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ سُنت دی. وجه د مشروعیت د تعوذ قبل القرائت دادی چی قاری ته شیطان په وخت کی د قرائت وسوسی ور وانه چوی. او دا مذهب دی د امام اعظمؒ او د امام محمدؒ.

او امام ابی یوسفؒ وائی چی تعوذ تبع د سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ ده» نو په نیز د طرفینوؒ مقتدی به اَعُوْذ بِاللهِ نه وائی. ولی چی ده لره قرائت نسته. او په نیز د امام ابی یوسفؒ مقتدی به تعوذ وائی ولی چی سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ خو دی وائی. او د غه رنګه داختر په لمانځه کی به امام په اول رکعت کی پس له تکبیراتو زوائدو به اَعُوْذُ بِالله وائی ولی چی هغه وخت قرائت شروع کیږی. او امام ابی یوسفؒ وائی چی تر سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وروسته تر تکبیراتو زوائدو د مخه دی اَعُوْذ بِالله وائی. او هم هغه مقتدی چی امام یو رکعت یا بالا ځندی تیر کړی په وخت د اقتداء په امام پسی دی اَعُوْذ بِالله نه وائی. ولی چی په دغه وخت کښی ده ته قرائت ویل نسته بلکه هغه وخت به اَعُوْذ بِالله وائی چی خپل تیر سوی لمانځه ته ولاړ سی یعنی قرائت شروع کوی.

او امام ابی یوسفؒ وائی چې هم به اَعُوْذُ بِاللهِ داقتداء په امام پسې وائي او هم ورسره
یې دی د تیر سوی رکعتو قضاء راوړی، بحر، عن، ط، در،

دبِسۡمِ اللهِ په باره کی لنډ تحقیق

پوښتنه: چې بِسۡمِ اللهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ یوایت دقرآن مجید زمونږ حنیفیانو په
نیز، او امام مالکؒ او امام اوزاعیؒ او بعض علماء د حنیفیانو چې بِسۡمِ الله آیت د
قرآن نه ده صرف او صرف دیاره د پیژند لود جلا والی دسورتو نازل سوی ده. چې آنحضرت
صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ فصل دسورتو هم په دغه سره پیژندی **تنبیه**: دا اختلاف
په دغه بِسۡمِ اللهِ کی دی چې په اوائلو کښی دسورتو ده. نه هغه چای» اِنَّهٗ مِنْ سُلَیْمَانَ
وَاِنَّهٗ بِسۡمِ اللهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ط ولی هغه خو بالاتفاق جزء دقرآن ده. او امام شافعیؒ
وائي چې په اول کی د هر سورة چې بِسۡمِ الله موجوده وی هغه د هغه سورة جزء ده. نو
بناءً علیٰ هٰذا په عدد کی دآیاتو د قرآن مجید په مابین کی د حنیفیانو او شافعیانو پر
فرق ستر»، کما لا یخفیٰ»

او په نیز د امام اعظمؒ په یوازی بِسۡمِ الله سره لمونځ نه دی روا. ولی چې قراءت په لمانځه کی فرض بالیقین
دی. او د بِسۡمِ الله پر قرآنیت کی امام مالک اوزاعیؒ مخالف دی. نو په قرآنیت کی شبه پیدا سوه.

فائده: دقرآنیت مخه د بِسۡمِ الله په اوائلو کی د سورة منکر کافر نه دی. ولی که څه هم په
تواتر سره په قرآن کښی لیکل کیږی. اَمَّا قرآنیت یې متواتر نه دی. او سړی په هغه آیت سره کافریږی
چې څندی منکر سی. چې قرآن والی یې تواتر وی. امام قهستانیؒ وائي چې بِسۡمِ الله په حق کی د مسه کولو د
محدث حکم دقرآن لري. یعنی مسه یې محدث ته نه ده روا. نه په جواز کی د لمانځه. او بحر الرائق کی وائي
چې جنب ته یې ویل هم ناجائز دی. مګر په نیت د تبرک یا د ذکر د پاره.

مسئله: بِسۡمِ الله ویل په اول کی د هر رکعت د مخه تر اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ سُنت دی. مصنفؒ په مراقی
الفلاح کی وائي: وَالْقَوْلُ بِوُجُوْبِهَا ضَعِیْفٌ لِعَدَمِ ثُبُوْتِ الْمُوَاظَبَةِ عَلَیْهَا. لکن امام زیلعیؒ په باب کی د
سجود السهو وائي چې بِسۡمِ الله واجب ده. حتیٰ که سهوًا پاته سی سجده سهوه به کوی.

لود لغو رایه دوجوب صحیح کنړلی ده علامه مقدسی شارح النظم او په معراج الدرایه کی د معلی مخه
چې څخه روایت د امام اعظمؒ څخه کوي. چې بِسۡمِ الله په هر رکعت کی واجب ده. او هم د لغه قول
دیار انو دی. او په روایت کی د الحسنؒ د حضرت الامام محمد اسی راغلی دی چې صرف بِسۡمِ الله
په اول رکعت کی واجب ده. لکن صحیح دا ده چې په هر رکعت کی واجب نه ده وَ اِلَیْهِ مَالَ ابن
وهبانؒ او د فقیر هم دا رایه خوښه ده

امام طحطاویؒ وائي چې که سهوًا بِسۡمِ الله په یوه رکعت کښی پاته سی سجده سهوه دی و کړي. خروجا
عن هذا الخلاف»، **تنبیه**: که مصلی په رکعت کی پوره سورت وایه د مخه دی اَعُوْذُ
بِاللهِ او بیا دی بِسۡمِ اللهِ ووائي لکن دا کار سنت دی. او کی پوره سورت نه وایه بلکه یو
ائیته یې ویل نو اَعُوْذُ بِاللهِ دی ووائي بِسۡمِ الله نه غواړي. تعوذ هم سنت دی.

مسئله: د بِسۡمِ الله په ویلو کښی د جهري لمانځه او د سري لمانځه فرق نسته کما ذکره
لکن زمونږ په نیز دی جهر په بِسۡمِ الله سره نه کوي. او مصنفؒ په شرح کښی د در وائي چې بِسۡمِ الله
ویل په مابین کی د اَلْحَمْدُ لِلّٰه او د سورة مکروه نه ده بلکه ښه کار دی. لکن قهستانیؒ وائي چې
بِسۡمِ الله دی په مابین کی د اَلْحَمْدُ لِلّٰه او سورة نه وائي. په نیز د امام اعظمؒ امام ابو یوسفؒ. قَالَ
فی المضمرات والفتوی عَلیٰ قولهما. او د امام محمدؒ څخه روایت دی چې په سري لمانځه کی په
مابین د فاتحه او سورة بِسۡمِ الله ویل سنت دی نه په جهري کښی»

درویش وائي: چې دا خلاف په سنت والی کی د بِسۡمِ الله دی ورنه په دی کی شک
نسته چې ویل یې ښه کار دی. قَالَ الْمُصَنِّفُ **وَالتَّامِیْنُ** او سنت دی آمین
ویل وروسته تر فاتحې امام لره مقتدی لره چې جهري لمونځ وی. او دغه سنت دی قاري
لره د فاتحې سره د باندی تر لمانځه »۴« په حدیث مبارک کی آنحضرت صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ
فرمائیلی دي. لَقَّنَنِیْ: وما ته ښوولی دی جبرئیل عَلَیْهِ السَّلَام: عِنْدَ فَرَاغِیْ مِنَ الْفَاتِحَةِ، په
وخت کښی د فارغ والی زما د فاتحې څخه: آمین. وَ اِنَّهٗ قَالَ: او جبرئیل وویله. اِنَّهٗ كَالْخَتْمِ
عَلَى الْكِتَابِ، چې دا لکه مهر دی پر کتاب باندې. او په صحیح حدیث کی چې روایت یې بخاري
وغیره کړی دی»، قَالَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ: اِذَا اَمَّنَ الْاِمَامُ فَاَمِّنُوْا: څه وخت چې امام آمین

وایه" تا سی هم امین وایاست: فَإِنَّ مَنْ وَافَقَ تَامِینُه تَأْمِینَ الْمَلَائِکَةِ غُفِرَ لَه مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ: ولی که د چا امین برابر سو د امین سره د ملکو ده نو د هغه ټول تیر شوي ګناهونه چی ده د مخه کړي وي.

پوښتنه: چی مراد په حدیث شریف کی برابرولی دی په وخت کی د ویلو. او بعض علماءؒ وائي چی مراد موافقت په اخلاص کی دی۔

فائده: شیخ رحمہ وائي چی امین سریاني لفظ دی لکه قابیل، ولی چی داو رانو ځخه د کلام د عربو نه دی. او دا لفظ اسم فعل دی، په معنیٰ د امر دی یعنی اِفْعَلْ یَا اللّٰهُ کَمَا قَالَ، او قُلْتُ، یعنی کی د بل دعا امین کاوه نو به وائي کما قال، او کی پر خپله دعا امین کاوه نو کما قُلْتُ. چی پر معنا دا سکت دی.

او مصنفؒ په مراقی کښی وائي چی امین د قرآن ځخه نه دی. او مجتبیٰ والا وائي چی په قرائت کی اختلاف ستته، ط، م.

مسئله: لفظ د امین په مد سره او قصر سره دواړه روا دی پر تخفیف د میم په دواړو کښی. او کی په مد سره و وائي سره د تشدید د میم خطاء دی. په ظاهر مذهب کښی لکن په نیز د امام ابو یوسفؒ لمونځ نه په فاسدیږی لِوُجُوْدِهٖ فِي الْقُرْاٰنِ: وَلَآ اٰمِّيْنَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ" الآیه

دامین په معنیٰ کی اختلاف

یوه معنا خو هغه وه چی مونږ ذکر کړه، او جمهور وائي چی معنا یې: اِسْتَجِبْ دُعَائَنَا، ده. او امام ثعلبیؒ په خپل سند سره د ابن عباسؓ ځخه روایت کړي دی چی ابن عباسؓ وویله چی ما د امین ده معنا پوښتنه وکړه د آنحضرت صلی اللہ علیه وسلم ځخه ده مبارک وویل چی معنا یې اِفْعَلْ ده. او بعض فقهاءؒ وائي چی معنا یې، لَا یُخَیِّبُ اللّٰهُ رَجَائَنَا، او محدث عبد الرزاق د ابي هریرهؓ ځخه په سند ضعیف روایت کوي. چی امین د خدای پاک نوم دی. نو معنا یې دا سی ده یا امین استجب فحذف منه حرف النداء واقیم المنادی مقام مثل یُوْسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا، دریم وَلیش وائي چی بعض فقهاءؒ چی په قصر سره د امین ویل روا نه بولی په دغه وجه چی د خدای پاک نوم دی. او بعض علماء وائي چی امین یوه خزانه ده د خزانو ځخه د عرش چی په تاویل یې بی خدایه بل څوک نه پوهیږي.

قَالَ المصنفؒ **وَالتَّحْمِيْدُ** او سُنت دی رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، منفرد له په اتفاق **اِخْتِلَاف**: بعض فقهاء وائي چی لکن وروسته تر سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ. چی د رکوع ځخه پورته کیږی و دې وَوائي. او ربنا منفرد دې سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ، چی د رکوع ځخه پورته کیږی و دې وَوائي. او رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ وَلَكَ چی سجدی ته کښته کیږی و دی وائي مګر فتویٰ پر دی ده چی رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ دی په ولاړه کښی پوره کړي کذا في مجمع الانهر وجزم به فی الدرر وهو ظاهر الجواب وهو الصحيح قاله القهستانيؒ وعليه فتوي الفقير

او مقتدی دې هم اتفاقاً وائي. او امام دی هم وائي په نیز د یارانو. ولی چی په حدیث شریف کی راغلی دی په روایت د ابي هریرةؓ: اَنَّهٗ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَهُمَا" رواه البخاريؒ ومسلمؒ او په عقلی دلیل یه دا دی چی امام نور خلک پر حمد ویلو باعث کړه نو خپل ځان دی نه هیروی. او د حضرت الامامؒ هغه حدیث دلیل دی چی روایت انسؓ او ابو هریرةؓ ذکری دی چی آنحضرت صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وویله: اِذَا قَالَ الْاِمَامُ سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ فَقُوْلُوْا رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ "متفق علیه" نو آنحضرتﷺ سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ امام ته وکړه او رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ یې مقتدی ته مخصوصه کړه. وَقَالُوا التقسيم قاطعٌ للشركة، قَالَ الْمُصَنِّفُؒ

وَالْاِسْرَارُ بِهَا او کرار دی وائي د دغه مذکوره شیان یعنی ثنا وغیره په دلیل د هغه حدیث چی عَلَيْهِ السَّلَامُ وائي: خَيْرُ الذِّكْرِ الْخَفِيّ، وخير العبادة اَخفاها وخير الرزق ما يكفي. قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَالْاِعْتِدَالُ عِنْدَ التَّحْرِيْمَةِ مِنْ غَيْرِ طَاْطَاَةِ الرَّاْسِ

او سنت دی سمدرید ل په وخت کښی د تحریمی بیله کښته کولو سره د تحریمی د پاره لکه چی عادت د عوامو بلکه د بعض ملایانو خصوصًا په زړو کی چی ګرم پتوی یې پر سر اچولی وي او دا سنت والی د تحریمی د سره ځخه بیا تر پایه پوری" قَالَ الْمُصَنِّفُؒ

وَجَهْرُ الْاِمَامِ بِالتَّكْبِيْرِ وَالتَّسْمِيْعِ او سنت دی په زوره ویل د امام په تکبیر سره یعنی په ټولو

رکعتو کښې. ولې چې امام ضرورت لري چې خلګ په شروع د لمانځه او په انتقالاتو خبر کړي. او منفرد او مقتدي خو ضرورت نه لري.

فائِدَه مُهِمَّه: که چیرې د امام اواز د تکبیرو عیره قوم ته رسیدی بیا د بل تکبیر ویونکی تکبیر مکروه دی. امام طحطاوی په ص۲۱۲ ده السیرة الحلبیة نه نقل کړي دی، اتفق الائمة الاربعة. اتفاق کړی دی د څلورو مذهبو امامانو چې" أن التبليغ في هذه الحالة بدعة منكرة" یعنی رسول د تکبیرو د امام په دا غسې حالت یعنی چې د امام صوت بخپله هم رسیږی بدعت منکر دی. او که چیرې مکبر ته ضرورت وو. یعنی چې د امام آواز د الله اکبر، او سمع الله لمن حمده ټوله جماعت والا ته نه رسیدی یا خود امام آواز ضعیف وو او یا د جماعت خلګ ډیر وه. بیا نو تکبیرونه ویل د مقتدیانو مستحب کار دی. او که چیرې موظف مکبر نه وو نو په هر صف کې دې یو سړی اَللّٰهُ اَکْبَرُ وائي چې ټول په خبر شي.

سوال: د تکبیر ویلو څه ضرورت دی ولې چې اول صف والا د امام انتقالات په سترګو وینې دوهم صف والا اول صف والا وینی ثم وثم. **جواب:** که په صفونو کې ړندیان وه نو هغه خو انتقالات د امام یا صفونو په سترګو نه وینی"

مسئله: که د امام په تکبیر افتتاح کې فقط وفقط خبرول د خلګو مطلب وو شروع په لمانځه یې نه صحیح کیږی. او که صرف احرام د لمانځه غرض وو نو شروع په لمانځه یې صحیح سوه. او که دواړه کاره مطلب وی خدای پاک به دوه ثوابه ورکړي.

ضَرُورِی خَبَره که د تکبیر ویونکی (یعنی اول تکبیر) فقط د خلګو خبرول غرض وه په احرام تړلو د امام د ده لمونځ خو نه دی صحیح. او د هغو خلګو لمونځ هم نه دی صحیح چې د مکبر نه اخسته کوی. ولې چې دا نور خلګ په هغه چا پسې اقتداء لري چې هغه په لمانځه کې نه دی یعنی مکبر، **پوهسه،** چې دا ټوله بیان مخصوص په اول تکبیر پوری دی. او هر چه سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، د امام نه خوا. او رَبَّنَا لَکَ الحَمْد د مکبر نه خوا یا تکبیرونه د انتقالاتو دی لکه د رکوع یا سجدی وغیره د پاره په هغو کښې قصد د ذکر نه دی

لازم بلکه لمونځ یې صحیح دی. بهرصورت بلکه نیت د ذکر د پاره د ثواب دی. او که مقتدیانو په قول د دغه بل که عمل وکړي د هغو لمونځونه نه دی فاسد بلکه صحیح دی. ولې دغه مکبر اول تکبیر په سبب چې په نیت د ذکر یې وو ایه په لمانځه کښې داخل شو قَالَ المُصَنِّفُ: فَلا یَلْزَمُ الاقتداء بِمَن لیس فی الصلوٰة.

او سنت

وَتَفْرِیْجُ الْقَدَمَیْنِ فِی الْقِیَامِ قَدْرَ اَرْبَعَ اَصَابِعَ دی لیری کول د دوی پښې د بلې پښې نه په ولاړه کې په اندازه د څلورو ګوتو. **پوهسه** چه دغه اندازه نژدی ده د لمانځه وخشوع ته. دا روایت دی د کتا اثر د امام اعظم نه لکن دغه اندازه د هغه سړي د پاره ده چې عذر نه لري. او که یو سړي ډیر چاغ وي او یا چوړه وي یعنی کلمې یې خایوته راشوه کیږی. چې پر داسی دوو خلګو با ندی لیری کول د پښو تکلیف وی یعنی دوی ته چې پښې ډیرې ازادی کړي راحت وی نو هغوی ته اجازه سته چې پښې ډیرې سره آزادی کړي:

فَائِدَه: د فقهی شریفی په کتابو لفظ د تَرَاوُح راغلی دی چې معنا یې دا ده چې په ولاړه کښې یو ګړی پر یوه پښه تکیه وکی او بل ګړی پر بله پښه تکیه وکړي. د تراوح په باره کښې مصنف په مراقی کې وائی. وَالتراوح افضل من نصب القدمین" یعنی تراوح کول په ولاړه کی سنه دی تر پښو په یوه تګ نیولو. ولې چې په دی کی آسانی ده پر لمونځ کوونکی باندې. او پر طول القیام باندی ډیر قدرت ورکوی. او په فتاوای ظهیریه کی وائي چې د امام اعظم نه روایت دی چې تراوح بنه معلومیږی ما ته تر نَصبُ القدمین" بلکه ابن امیر الحاج وائي چې تراوح سُنت دی. او په فتاوای هندیه کې هم داغسې وائي. لکن په منیة المصلی کې وائي چې تراوح مکروه ده. او صاحب د بنایه د کشف نه نقل کړی دی چې تراوح مکروه ده **نو واوره:** چې امام طحطاوی د اختلاف د فقهاوو داسی دفع کړی دی" چې تراوح په دی دول چې په ولاړه کښې ګړی ګړی پر راسته او چپه پښه تمایل او کړی یعنی په ما بین کې فصل نه ورکوی لکه بعض

عوام، یا د درواغو پیلان چې کوي داخو یقیناً مکروه دئ. اومراد دَ مُنیَة المصلی، او فتاوی بنا یه هم داغه تراوح دَی. او یو اچې یو وار پر یوه پښه تکیه وکی یوگړی وروسته بیا پر بله پښه تکیه وکړي دغه معنا مراد ده دحضرت الامام الاعظمؒ او دمصنفؒ په مَراقی کی او هم دغه معنا مرادده د فتاوای ظهیریه، اوفتاوای هندیه انتهی بزیادة من العبد العاصی،،

فَائِدَه په تاریخ کی د حضرت الامام الاعظمؒ داسی راغلی دی چې دی رحمه الله چې یوه شپه دحج په موقع کی د بَیت الله شریفي په خونه کی هغه شپه تیره کړه د دوو رکعتو نفلی لمونځ نیت یه وکړي. اونیم قرآن کریم یه په یوه رکعت کښی وَوایه. اونیم یه په بَل رکعت کی. بعض نا قصه مُلایان ددی تعبیر داسی کوي.

چې امام علیه الرحمة په یوه رکعت کی یوه پښه پرهغه بله پښه کښیښوَل اونیم قرآن یه وَوایه او په بل رکعت کی هغه لاندی پښه پرهغه بَله پښه کښیښول اونیم قرآن شریف یه ووایه ... داتعبیر شرعًا او عقلًا غلط دی، ولی چې اوس اوس تیره سوه چې حضرت الامام تراوح دَپاره داسانی دولاړی افضل بولی. نو ده په خپله وَلی خلاف د هغه کاوه. او از روی عقل داسی وَلاړه اودومره اوږده د عقل د پیره لیری ده. بلکه مراد په دَغه روایت کی هغه تراوح ده چې امام علیه الرحمه افضله وَبلله.

قَالَ المصنفؒ

وَاَنْ تَکُوْنَ السُّوْرَةُ الْمَضْمُوْمَةُ لِلْفَاتِحَةِ مِنْ طُوَالِ

اوسنت دی چې او وی به هغه سورة چې جوتول کیږی د الحمد لله سره دقسمه دَطوال المفصل سُورتو

الْمُفَصَّلِ فِی الْفَجْرِ وَالظُّهْرِ وَمِنْ اَوْسَاطِهٖ فِی الْعَصْرِ وَالْعِشَاءِ

څخه دسحار په لمانځه کی اودَ ماپښین په لمانځه کی. اومیانه سورتونه دی ولئی په ماز دیگر او ماخستن کی:

وَمِنْ قِصَارِهٖ فِی الْمَغْرِبِ لَوْکَانَ مُقِیْمًا وَیَقْرَءُ اَیَّ سُوْرَةٍ شَاءَ

او دکوچنی سورتو دقسمه څخه په ماښام کی. او دا سنت والی هلته دی چې سړی مقیم وی او که مسافر وی نو هر سورت چې دده خوښه وی وائی دی په هر لمانځه کی چې وی

لَوْکَانَ مُسَافِرًا که چیرې مسافر وُو: **مَسْئَلَه**: دَدغو سورتو اوږدُو او میانه وو او لنډو. دپاره دامام او منفرد دواړو سُنت دی.

دعِبَارَتْ حَاصِل دَی: چې بیخی کم امامان به دَماپښین په لمانځه کی دونه قرائت وائی لکه دسحار د لمانځه چې دوخت تیرولو څخه سړی په پوهیږی بلکه دماپښین اوماز دیگر چندان فرق یه نه وي. او بله دا خبره ده چې مُلاچی دسحار لمونځ یو وخت یوائی کوی خدای خبر چې دی به طوال مفصل په کښی وائی **پوهسَه**: چې په دی عبارت کی طِوال او قِصار په زیر دَ اول حرف وایه جمع دَطویلَةٌ اوقصیرةٌ دی اوتانیث یه په اعتبار د ی دَئ چې موصوف یه سورة دئ. او طُوال په پیښ دَطاء جګ سړی ته وائی. او په زَور سره جګی ښځی ته وائی. نو پیښ اوزور دلته غلط دي.

پوهسَه: چې مفصل کوم سورتونه دی په دې کی اختلاف دی داحنافو مذهب دادی چې دسورة حُجُرات څخه بیا تر وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْبُرُوْجِ، پوری طوال مفصل دي. او د سُورة وَالسَّمَآءِ آه څخه بیا تر لَمْ یَکُنِ الَّذِیْنَ "آه پوری اوساط مفصّل دی او بیا دهغه ځایه څخه بیا ترپایه پوری دقرآن قصار مفصل دي وبهذا صرح فی النقایه، او دی سورتو ته چې مفصل وَائی دجهته څخه د ډیرو فصلو یعنی جلا والی په بِسْمِ الله سره، او بعض عُلماء وائی چې دا لفظ مشتق د تفصیل څخه دی په معنیٰ د محکم وَالي. یعنی ددغو سُورتو احکام محکمه دی. ولی چې منسوخ لږ په کښی دی

فَائِدَه: دا سورتونه چې په نوموړو لمونځو کښی سنت دی په وخت کی

دعدم ضرورت او عدم عذر،، لکه وخت تنګ وي یا نروي. او یا لمونځ کوونکي ناجوړه وي. او یا بل عذر وي لکه د دښمن څخه بېرېږي وغیره.
او په وخت کې د عذر او ضرورت دې مصلي خپل حال ته ګوري چې ده څومره قرائت ګنجائش وي هغومره دې ووائي.

حِکَایَت یو وخت پر امام ابویوسفؒ د سحار لمونځ بیخي ناوخته سوی وو او امام اعظمؒ په ده پسې اقتداء وکړه ابویوسفؒ دوه آیت د الحَمدُ په هر رکعت کښې ووئیله ده لمانځه څخه چې فارغ سو. امام اعظمؒ وویل یَعقوبُنَا صَارَ فقیهًا، یعنې یعقوب زموږ چې د امام ابویوسفؒ نوم وو او س فقیه وګرځیدئ. ولې چه په قدر د تنګ والي د وخت یې لنډ قرائت ووایه قرط،،

اِختِلَافُ الاٰثار **پوهه سه**: چې اثارو اقوال په باره کې د قرائت د پنځو لمونځو مختلف دي. په جامع الصغیر کې وائي چې د سحار په لمانځه کې په مجموع دواړو رکعتو کې څلوېښت یا پنځوس یا شپیته آیته وائي ما سوا د الحَمدُ لله څخه،،
او حسنؒ د حضرت الامامؒ څخه داسې روایت کړي دی،، چې په ما بین د شپیتو بیا تر سلو آیتو پورې بې وائي. په دواړو رکعتو کې. نو سل آیته هغه لوړ عدد دئ چې په دواړو رکعتو کې به وائي: او څلوېښت یې هغه لږ عدد دی دواړو رکعتو، نو څلوېښت آیته دی پر دوه رکعته وویشي یا ۲۵ په اول رکعت کې یا په اول رکعت کې، ۳۰ - په دوهم کې باقیما نده. تر څلوېښتو پورې یعنې یا ۱۵ په دوهم رکعت کې او یا لس په دوهم رکعت کې،،

تَنبِیه: نو امام یا منفرد ته لازمه ده چې په ټولو وختو روا یا تو دې عمل کوي په قدر د امکان، نو ۴۰ د ضعیفو خلګو د پاره دی او ما بین د ۵۰ تر ۶۰ پورې د میانه وو خلګو د پاره دي. او ما بین د ۶۰ تر ۱۰۰ پورې د عاشقانو د لمانځه د پاره دی. او بعض فقهاءؒ وائي که شپې اوږدې وي او لږده سوړ تونه دي

وائي. او که شپې لنډې وي بیا دې کم عدده سورتونه وائي. او بعض علماءؒ وائي که امام حَسَنُ الصوت وو او پر اوریدونکو یې د قرائت سره تاثیر کاوه نو دې اوږده سورتونه وائي.
او که امام کریه الصوت وو او خلګو ته خوند ور نه کاوه نو دې لنډ قرائت وَوائي چې ۴۰ دي. او د ما زدیګر په لمانځه او د ماښتن په لمانځه کې دې ۲۰ آیته په دوو اولو رکعتو کې وائي. علیٰ رأي المحیط. او ۲۵ د خلاصې پر رایه، وهو ظاهر الروایة. او د ماښام په لمانځه کې اندازه د اوږد والي ۵، ۵، په هر رکعت کې یا یو لنډ سورت

مسئله: تر ویلو د دروآیا تو پوره کچنی سُورت افضل دئ. نو ځکه په بحر الرائق کښې داسې وائي چې زموږ مشا یخو داخوښه کړې ده. چې امام دې په لمونځو کې مفصل سُورتونه وائي. تا چه خلګ یې واوري او زده یې کړي.

مَسَائِلِ قِرائَةِ الاِمَام

په روایت کې د عمر رَضِیَ اللهُ تَعَالیٰ عَنهُ داسې راغلي دي،، چې ده به د ماښام په لمانځه کې قصار مفصل سورتونه ویل. او په ماښتن کې بې اوساط المفصل ویله. او د سحار په لمانځه کې بې طوال مفصل ویله او د ماپښین لمونځ لکه د سحار لمونځ دی د سببه د فراخۍ د وخت هم د رایه د اکثرو کتابو د فقهي شریفې ده. او بعض علماءؒ چې ماپښین لکه ماز دیګر دې په قرائت کښې وَلی چې خلګ په مهما تو کار واخته وي. **پوهه سه**: چې د مذهب په مراعات بَاید مقلدین د تشدد او تعصب څخه کار وا نخلي. چنا نچه په روایت کې دا بې هریرهؓ داسې راغلي دي چې آنحضرت صَلَّی اللهُ عَلیهِ وَسَلَّم د جُمعې د ورځې د سحار په لمانځه کې به په اول رکعت کې الٓمّٓ تَنزِیلُ الکِتَاب، پوره سورة وایه او په دوهم رکعت کې به،، هَل اَتیٰ عَلیَ الاِنسَانِ، پوره سورة وایه. نو حنیفیا نو ؒ دا سُنت یک لخته

پرې ایښې دي. مګر نادر علماءُ دي مذهب چې ګاهې ګاهې عمل پرې کوي.

او شافعیانُ ئې په دغه سُنت دوام کوي مګر نادر دوې څخه چې هغه ګاهې ګاهې پریښې دي. لیس ځاهلانو دوارو مذهبو په بل بانندې الزام د بطلان د لمانځه لګوي مثلاً. حنیفیان وائي که چا دا دوه سورۀ د جمعې د سحار په لمانځه کې وویل لمونځ یې باطل دئ،،

او شافعیانُ وائي کې دغه دوه سورتې یې نه وویل لمونځ یې باطل دئ،، لکن انصاف او حق دا دی چې نه یک لخته ترک ددې دوو سورتو په کار دی او نه یې پرځان لازم ګرځول په کار دئ. **مسئله**: د ضرورت په وخت کې هر سُورت چې په هر لمانځه کښې د دوې څخه وویل شي روا دی. په حدیث مبارک کښې راغلي دي چې یوه ورځ آنحضرت صلی الله علیه وسلم د سحار په لمانځه کښې "قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ"، او "قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ" په یوه او بل رکعت کې وویل د لمانځه چې آنحضرت صَلَّی اللهُ علیه وَسَلَّم فارغه سو خلګو ورته وویل "قَدْ اَوْجَزْتَ"، یعنی د سحار لمونځ دې کوتاه کړې. ده مبارک ورته وویل "قَدْ سَمِعْتُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ فَخَشِيْتُ اَنْ تُفْتَنَ اُمُّه" ترجمه: ما واوریدله ژړا د کشنی چې مور یې په لمانځه کښې شامله وه نوزه و بیریدم که زه لمونځ اوږد کړم مور بې په فتنه کښې واقع سي یعنی یا به لمونځ فاسد کړي او یا نو له فکر بې د کشنی په ژړا کې وي نو مې که لمونځ کوتاه کړې.

مسئله: که دد بښمن څخه بیره تر اندازه تیره سوه او سړي په هر رکعت کې یو یو ایت وواییه ګناه ګار نه دئ. او لمونځ یې صحیح دی نقله الطحطاوي عن الشرنبلالیه. **پوهسه** چې داغه چې اوس ذکر سوه. مریض او کار والا او ضعیف سړي ټوله د ضرورت په حکم کې داخل دي. **فائدة**: که په امام پسې معلوم خوکسه ولاړ وه او هغه ټوله ضعفاء وه یا مریضان یا ارباب الحاجة وه. خود هغو د ضرورت سره موافق دي قرائت ووائي.

او که ټول اقویا وه او د تطویل القرائت شوقیان وه،، نو دې امام په هر لمانځه کښې هغه اعلیٰ درجه قرائت ووائي. او که مقتدیا نو حال د پرې له کبله نه معلومیږي نو په هر لمانځه کښې هغه کښته اولنۍ د هغه لمانځه قرائت ووائي. خو امام دې ډیره سعیه کوي. چې خلك په سبب د تطویل القراءت د جماعت څخه متنفره نه سي،، قالوا في المحیط والخلاصة والکافي وغیرها کذا في القهستاني. ط

مسئله: د سفر په حالت کې تقلیل القراءة بیله د کراهت روا دئ. که حال د قرار وي او که د عجلت وي. په حدیث شریف کې راغلي دي چې علیه الصلوٰة والسلام د سحار لمونځ په معوذتینو سره ادا کړی دی یعنی په سفر کې.

او هغه چې صاحب الهدایه د حال د قرار او تلوار د قرائت په باره کې فرق بیان کړی دی هغه فرق امام طحطاوي په دې الفاظو رد کړی دی،، لَیْسَ لَهُ اَصْلٌ یُعْتَمَدُ عَلَیْهِ مِنْ جِهَةِ الرِّوَایَةِ وَلَا مِنْ جِهَةِ الدِّرَایَةِ آه وَاللّٰهُ اَعْلَمُ: قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَاِطَالَةُ الْاُوْلٰى فِي الْفَجْرِ فَقَطْ او سُنت دی اوږدول د اول رکعت د سحار په لمانځه کښې فقط یعنی د سحار د لمانځه په اول رکعت کې دی اوږد سورت تر دوهم رکعت وائي او دا هم سنت دئ. او په نورو لمونځو کې نه دئ سُنت او امام محمدؒ وائي چې زما خوښه دا ده چې اول رکعت دې په ټولو لمونځو کې تر دوهم رکعت اوږد وي. او د سحار په لمانځه کې اوږدول د اول رکعت تر دوهم رکعت د زمانی څخه د آنحضرت صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم تر او سه پورې په میراث پاته دی او عقلي دلیل یې دا دی چې سحار چونکه وخت د خوب دی او د غفلت دی نو د اول رکعت په اوږدیدو سره خلګو ته به ټوله جماعت نیولو موقع برابره سي. کذا في الغایه والمراقي.

مسئله: د دوهم رکعت اوږدول تر اول رکعت مکروه دی بالاتر دوه ایته اتفاقاً لکن مکروه تنزیهي دی. ط. **مسئله**: په نفلو او په سُنتو کښې

اطالۃ اوږدول د دوهم رکعت پر اول رکعت په قرائت کې پروا نه لري، کذا في العنایه والمراقي والفتاوی جمیعها.

د دې سبب هغه لمونځ د څاښت چې اولیاء الله دپاره د فراخۍ د رزق په دے ترتیب بیان کړی دی. چې په اول رکعت کې دی ورسته تر اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ سورة وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا آه ووائي. او په دوهم رکعت کې دی، وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشٰى آه ووائي. او په دریم رکعت کې دی وَالضُّحٰى آه ووائي او په څلورم رکعت کې دی اَلَمْ نَشْرَحْ آه ووائي کرغه هم وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشٰى تر وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا، په تعداد کې د آیتونو ډیر دي. لکن چونکه نفل دی هیڅ پروا نه لري.

خبرتیا ددې لا څخه بلکه په ټولو نفلي لمونځو چې څلور رکعت کوي د میا په ناسته کې. به اَللّٰهُمَّ صَلِّ، اَللّٰهُمَّ بَارِكْ وائي. او چې دریم رکعت ته ولاړ سي، سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ به وائي. او دا لمونځ دې په څاښت کې کوي.

قَالَ المصنفُ وَتَكْبِيرُ الرُّكُوعِ

او سنت دی اَللّٰهُ اَكْبَرْ ویل د رکوع دپاره ولې چې په حدیث شریف کې راغلی دی چې رسول کریم صلی الله علیه وسلم تکبیر وایه ده ر تکبیر کښته کیدو د پاره او د پورته کیدو د پاره یعنی ما سوا د رفع د رکوع څخه ولې چې په هغه کښې سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ به ویله. قَالَ المُصنفُ.

وَتَسْبِيحُهٗ ثَلَاثًا

او سنت دی تسبیح ویل په رکوع کې. لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا رَكَعَ اَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْمِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وذالک ادناه وَاِذَا سَجَدَ فَلْيَقُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰى ثلاثًا وَذالک ادناهٗ، **پوهسه**: چې ضمیر د اَدْنَاهُ. په دواړو ځایونو کښې راجع دی و لفظ غیر مذکور ته چې د مقام څخه فهمیږی، قال في المراقي ای ادنی کمال المعنوی وهو الجمع المحصل للسنة. وقیل ادنی کمال السنة. وقیل ادنی کمال التسبیح وقیل ادنی کمال القول المسنون، په هر تقدیر کې جمع لغوي چې

پر دوو هم صادقږده مراد نه ده. نو کمال د سُنت د تسبیح د رکوع او سجدې درې مرتبې لري ادنی یې ۳ دی او ۵ یې اوسط دی او ۷ یې بالا. تر هغه اعلیٰ دی. په بحر رائق وائي چې زیادت د تسبیحاتو په رکوع او سجده کې افضل دی لکن تاک دې وي یعنی ۳ یا ۵ یا ۷ یا ۹ وغیره.

ولې چې په حدیث د بخاری او مسلم دا سې راغلی دي. اِنَّ اللّٰهَ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ، یعنی خدای پاک تاک دی او تاک یې خوښ دی. او د غه درې مرتبې په منیة المصلی کې او په مضمرات کې هم راغلی دي **پوهسه**: چې امر په حدیث نبوي کې یعنی فَلْيَقُلْ دپاره د استحباب دی. نو کې تر درې واره کم ووائي ثواب د سُنت نه پیدا کیږي بلکه مکروه تنزیهي دی. حتی که مقتدی ۳ واره تسبیح نه وي پوره کړي او امام سر راپورته کې د امام متابعت دې وکړي. م.

مسئله: که یو عامی سړی و چې لفظ د ظاء د عظیم په خپل مخرج کې نه سوای ویلای بلکه دا سې ویله "عزیم"، نو هغه ته لازمه ده چې سُبْحَانَ رَبِّيَ الْكَرِيْمِ دې ووائي ولې چې عَزِيْم بې معنیٰ لفظ دی. په دې ځای کې. **پوهسه**: چې چونکه په رکوع کې تذلل او خضوع ده. نو باید خدای پاک ته مقابل د خضوع ثابت کړي چې عظمت دی. او سجده چونکه غایة التسفل او کښته والی دی. نو دی وخدای ته مقابل د هغه چې علو ده ثابت کړي. لکن مراد بې علو رتبې او قهر او غلبه وي. علو مکانی دی مراد نه وي. ولې خدای لِلّٰهِ مکان نسته، کما ثَبَتَ فِي عَقَائِدِ اَهْلِ السنة والجماعة خِلَافًا للوهابیة والسلفیة چې دوی عرش د خدای جَلَّ جَلَالُهٗ مکان بولي و للتفصیل موضع اٰخر.

مسئله: امام دې په رکوع او سجده کښې ډونه ډیرې تسبیح نه وائي. چې قوم په ملال کښې واقع سي، م، او منفرد لره ترهغو پورې اختیار بلکه ثواب دی لکن ختم بې پر تاک باندې کوي کما مَرَّ، **مسئله**: که امام زیات والی وکړي په تسبیحاتو کې د رکوع چې یو سړي چې امام ته احساس وسو چې راځي نو د غه سړي به دا رکعت وګټي. بعض علماء وائي دا سې کار مکروه دی. او بعض علماء وائي چې

لمونځ یې فاسدیږي. او بعض علماء وایي چې امام پر دغه کار سره کافر شو. او بعض بیا وایي کې راتلونکی نه پیژندی بیا کراهت نشته. او بعض علماء وایي کې راتلونکی مسکین سړی وو نو په زیات والي کې کراهت نشته.

لکن د درویش رایه داده

لکه چې قهستاني او زاهدي کې چې راغلي کې مقصود په زیاتوالو کې ثواب وو نو بیا کراهت نشته. او ورته قول په بحر الرائق او نهر کښې هم راغلی دی. هغه وایي. ان قصد غیر القربة فلا شک في کراهته وان قصد به القربة فلا ریب في عدم کراهته» بلکه فقیه ابو اللیث السمرقندي لا تردی لوړه خبره کړیده. چې زیات قول د تسبیحا تو په رکوع کښې د پاره د دې چې راتلونکی دا رکعت وړنسي. ډیر مستحسن کار دی. لقوله تعالى. وتعاونوا على البر والتقوى» ترجمه: تاسي یو د بله سره کومک کوي پر ښه کارو او تقوی باندې» لکن درویش وایي چې قول د سمرقندي بناء پر دې دی چې دغه کومک د امام د پاره د دا رکعت مبني پر غرض دنیاوي نه وي لکه د رئیس سره د محلې، یا د مسجد، چاپلوسي کول او یا راتلونکي ډیر شتمني والا او امام تر ډیر کات ورکوي.

ولې چې په داسې صورت کې کراهت خوځ کوي پر امام بیره د کفر شته، او بعض فقهاء وایي چې تسبیحات د رکوع او سجدی او تکبیرونه دغو ټولو واجب دي. م» نو په ترک سره دغو سهوًا سجده سهوه لازمیږي، او په قصد پریښولو سره یې لمونځ ناقص ګرځي» ط» او ابو مطیع البلخي چې د امام اعظم شاګرد هم دی یو نادره خارج د مذهب څخه د کتا بو څخه کړیده چې دی وایي چې تسبیح د رکوع او سجدی رکن ده لا نځه دې په ترک سره که عمدًا وي او که سهوًا وي لمونځ یې باطلیږي

فائده: شافعیان دفرضي او غیر فرضي لمونځو په رکوع کې وروسته تر تسبیح دا توري هم وایي. اَللّٰهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَلَكَ خَشَعْتُ وَلَكَ اَسْلَمْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ: او په سجده کې دا راتلونکی الفاظ زیاتوي.

سَجَدَ وَجْهِيَ لِلَّذِيْ خَلَقَهٗ وَصَوَّرَهٗ وَشَقَّ سَمْعَهٗ وَبَصَرَهٗ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ» کما روي عن علي او موږ حنفیان دا زیاتوالي په نفلي لمونځو کې مروي بولو» ط م» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَاَخْذُهٗ رُكْبَتَيْهِ بِيَدَيْهِ وَتَفْرِيْجُ اَصَابِعِهٖ وَالْمَرْاَةُ لَا تُفَرِّجُهَا

او سنت دي یعنې په حال کې د رکوع نیول د دواړو زنګنو په دواړو لاسو سره او خلاص والي د ګوتو. او ښځه دې تفریج د ګوتو نه کوي» په حدیث شریف کې داسې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم دخپل خادم انس رضی الله تعالی عنه ته داسې وویل: اِذَا رَكَعْتَ هر کله چې ته رکوع کوي فَضَعْ كَفَّيْكَ عَلٰى رُكْبَتَيْكَ» پس کښېږده ته ورغوي پر خپلو زنګنو وَفَرِّجْ بَيْنَ اَصَابِعِكَ: او ته خلاصې و نیسه خپلې ګوتې» وَارْفَعْ يَدَيْكَ عَنْ جَنْبَيْكَ: او پورته و نیسه لاسونه د بغلو څخه. په داسې کولو کښې غوړوال د ملا ښه راځي او چونکه مبني د حال د ښځې پر ستر دی نو د دی کېله دې ګوتې نه سره ګوښه کوي.

مسئله: په رکوع کښې تفریج الاصابع سنت دی. او په سجده کې جوړول د ګوتو سنت دی او په نورو لانځه کې دې ګوتې پر حال خپل پریږدي. قَالَ الْمُصَنِّفُ.

وَنَصْبُ سَاقَيْهِ وَبَسْطُ ظَهْرِهٖ وَتَسْوِيَةُ رَاْسِهٖ بِعَجُزِهٖ

او سنت دی ساتول او سم دریدل د پنډیو او سنت دی غوړول د ملا یعنې ملا دې بګله نه نیسي او سنت دی برابرول د سر د کوناټو سره. **پوښتنه**: چې نصب الساقین د عصر نبوي څخه په میراث پاتې دی. نو ساقین لکه قوس نیول مکروه دی» م» دا دري سره سنت د حال د رکوع دي. او په حدیث شریف کې راغلي دي چې علیه الصلوة والسلام به په رکوع کښې ملا مبارکه داسې نیوله که د ده پر ملا

مبارکه داوبو کتهوری ایښودل سوی وای نه به وای ښورېدلای" لِاِسْتِوَاءِ ظَهْرِهٖ"
او په بل حدیث شریف کی راغلی دي چې، علیه الصّلوٰة والسّلام چې به رکوع کوله
نو بی سر پورته کاوه او نه بی کښته کاوه- وَلٰکِن بَیَّنَ ذٰلِكَ"

پوښتنه: چې په رکوع کی دی ځنګلی لیری کوی د بغلو څخه بنها نه فائده
په طحطاوی کی په ص ۲۱۶ د رکوع په بحث کی وائي وَالْصَاقُ کَعْبَیْهِ فِیْهِ. او
سنت دی جوتول د ښجلکو په رکوع کی: او ورته عبارت په بعض فتاواوو کی
کی هم راغلی دی. لکن نور فقهاء وائي چې اِلْصَاقُ الْکَعْبَیْنِ په باره کی د تسویة
الصف راغلی دی. او هغه هم محمول پر مبالغه دی په دی کی چې په صف کی دي
فرجه نه پرېږدي.

حقیقت په مراد نه دی یعنی چې دیوه مصلی ښجلکه به د همسایه مصلی د ښجلکی
سره منښلوی لکه بعض نافهم عوام چې کوی هغه خپلی دوی پښنی دومره ازادسره
ایږدي چې یوه ښجلکه دده دیوالخ د همسایه د ښجلکی سره ومښلوی او بله
ښجلکه د بل همسایه د ښجلکی سره. نو په ما بین کی دده دوو پښنو تخمیناً نیم متر
ځای وی او سره دی چې د مخه دولاړی په بحث کی تیر سول چې په ما بین
د دوو پښنو د مصلی دی څلور ګوتی قدر ځای وي. جوتول د ښجلکو په رکوع
کښی په هیڅ معتمد کتاب کی د فقهي نسته. او نه د ائمه څخه د مذهب کم
روایت پر دی باره کی موجود. په دی باره کی رد محتار او شرح ته د رافعی رجوع وکړه
قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَالرَّفْعُ مِنَ الرُّکُوْعِ

او سنت دی سر اپورته
کول د رکوع څخه. او بعض روایتونو کښی دامام اعظمؒ داسی نقل هم شا کړی دئ چې
رفع د رکوع څخه فرض دئ. درویش وائي که څه هم ظاهر دی متن او نورو متنو
دادی چې تعدیل دار کانو سنت دی. لکن مصلی دی په دې سنت کښی سستی
نه کوی لکه بعض جهلة العوام چې کوی. یعنی چې د قیام څخه صرف ملا کږه کړی رستی

د هغی د رکوع څخه سجدی ته ځي. یعنی د رکوع څخه سر نه راپورته کوی. او چې سجدی
ته ځی صرف ور سیدی بلا څنډه سر بیرته محض راپورته کړی یعنی په ما بین
کی د سجد تینو نه کښېنی. ولی چې نهر فائق کی د مجتبیٰ څخه نقل دی چې
هغه صدر القضات ته حواله کړېده. چې اتمام د رکوع او اکمال د هر رکن واجب
دی په نیز د امام اعظمؒ او امام محمدؒ. او په نیز د امام ابی یوسفؒ فرض دئ
او د غه رنګه پورته کول د سر د رکوع څخه او سم دریدل او آرام کول په ولاړه کښی
او په ما بین کی د دوو سجدو سم کښینستل واجب دي. حتیٰ قالوا کی پرېښوی
د دغو کارو څخه سهواً سجده سهو پر لازمه ده. او کی قصداً پرېږدي دی لمونځ به
ناقص او مکروه تحریمي کار مشتمل سو. قال ابن امیر الحاج وَهُوَ الصَّوَابُ ط"

قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَالْقِیَامُ بَعْدَهٗ مُطْمَئِنًّا وَوَضْعُ رُکْبَتَیْهِ ثُمَّ یَدَیْهِ

او سنت ده ولاړه پس له سر پورته کیدو څخه د رکوع څخه په اطمنان سره. ولی داغی
کول په توارث سره د عصر نبوی ﷺ څخه را نقل سوی ده. او سنت دی چې اول به
زنګنونه پر ځمکه ایږدي. او ورو سته دی لاسونه ایږدي. قَالَ الْمُصَنِّفُ

ثُمَّ وَجْهَهٗ لِلسُّجُوْدِ وَعَکْسُهٗ لِلنُّهُوْضِ

او بیا دی مخ ایږدي د سجدی دپاره
لکن ابتداء دی د پزې په ایښوولو سره کوی تر تندی د مخه. او عکس د ما قبل دی کوی دپاره
د ولاړی. یعنی اول دی مخ پورته کوی بیا دی لاسونه او بیا دی زنګنونه لکن
لاسونه دی پر زنګنو کښېږدي. او د پښنو پر سینو دی ولاړ سی. یعنی کښېنی به نه
او شافعیانؒ وائي چې جلسه خفیفه دی دپاره د استراحت کوی. ولی چې په صحیح
حدیث کښی راغلی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم به یو وار کښېنستی او بیا
به ولاړېدی. مونږ حنفیانو وایو چې دغه ناستر په هغه وخت کی وه چې د علیه
السلام مبارک جسم اطهر مبارک در وند سو او دی ضعیف سو:

په دليل دهغه حديث صحيح: كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ يَنْهَضُ عَلَى صُدُوْرِ قَدَمَيْهِ» رواه اصحاب السنن»

پوهسه: چې دغه كيفيت د سجدې كولو او يا سجدې نه د راپورته كيدو هغه چا لره سنت دې چې دې عذر نه لري او كه عذر موجود وو بيا پرهر ډول چې سجدې ته ځي يا پورته كيږي روا دي مثلاً يو سړي چې په بدن ويرجاغ وي هغه چې دمخه لاسونه نه كښيږدي سجده نه شي كولای. نو هغه سړي ته روا ده چې لاسونه دمخه او ګنونه وروسته كښيږدي. وعلى هذا القياس نور معذورين. قَالَ المُصَنِّفُ

وَتَكْبِيْرُ السُّجُوْدِ وَتَكْبِيْرُ الرَّفْعِ مِنْهُ

او تكبير ويل سُنت دي د تكبير دسجدې دپاره او تكبير دپاره د راپورته كيدو د سجدې نه،» دليل په هغه نه حديث دی چې رسول الله صَلَّى اللهُ عليه وَسَلَم په وخت كې د هرې وضع او رفع وايه، قَالَ المُصَنِّفُ

وَكَوْنُ السُّجُوْدِ بَيْنَ كَفَّيْهِ

او سُنت دی چې سجده بې په مابين كښې د او رغوي وي يعني محل د سجدې چې مخ دی په مابين كښي دد وارغوو اين دی، په مسلم شريف كښي حديث دي چې رسول الله صلى الله عليه وَسَلَم: كَانَ إِذَا سَجَدَ وَضَعَ وَجْهَهُ بَيْنَ كَفَّيْهِ، لكن په بخاري شريف كې بيا داسې روايت راغلى دى: چې عليه السَّلام چې به سجده كوله ورغوي بې برابر د اوږو اېښودلې» او دا د شافعيؒ مذهب دی. او دكمال الدين بن الهمامؒ رايه جمع ده هغه ير جمع داسې كړيده: چې كاهي به عليه السلام داسې كوله او كاهي بې هغسې كوله. لكن په افضليت كښي اختلاف سته» په يوه نسخه كې د مراقي داسې راغلى دى، وان كان بين الكفين افضل، كه څرګم چې سجده بين الكفين افضل ده. او په بله نسخه كې داسې راغلى دى: وان كان بين الكفين افضل،» د رويش وائي چه چونكه دواړه طرز سجده د انحضرت صلى الله عليه وَسَلَم څخه ثابت ده بيا نو مراعات

دكتابونو فقهي حنفي افضل دی. قَالَ المُصَنِّفُ

وَتَسْبِيْحُهُ ثَلَاثًا

او سنت دی تسبيح ويل يعني سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى درې واره. او طحطاوي دا هم په سنتونو كې د سجدې زيات كړيده چې ګوتې د لاسو او د پښو بې وطرفته د قبلې وي. قَالَ المُصَنِّفُ

وَمُجَافَاتُ الرَّجُلِ بَطْنَهُ عَنْ فَخِذَيْهِ وَمِرْفَقَيْهِ

او سنت دی ليري كول د نر نس خپل د خپلو ورنونه، او ګوښه كوي دې څنګلې د

عَنْ جَنْبَيْهِ وَذِرَاعَيْهِ عَنِ الْأَرْضِ

دېغو څخه او پورته كوي به بانوګان د څنګلې څخه، لكن دا هلته سُنت دي چې ازدحام دخلګو نه وي، ولې چې ازار رسول وبل چا ته حرام دی. او د ازار په پوره نه نيولو كښي د ذراعينو د څنګلې څخه نه راځي. البته په هغو نورو دوو كښي متصور دی» په صحيح حديث كې راغلي دي چې انحضرت صَلَّى اللهُ عليه وَسَلَم چې به سجده كوله» دونه تجافي بې كوله كه چېرې د ميږي كشنی ورې چې» بَهْمَةٌ» يه بوولي تيريده غوښتای په مابين كښي د لاسو ده تيرسوي به وای. او په بل صحيح حديث كښي داسې راغلى دي چې رسول كريم صلى اللهُ عليه وَسَلَم د سجدې په وخت كې دونه لاسونه د تغلو څخه ليري نيوله چې د شا وسړي ته دده مبارك د تغلو سپين والى معلوميدی»

فائده: د رسول الله صلى اللهُ عليه وَسَلَم تغلو ويښتان نه درلوده كذا في كتب الشمائل، ولهذا قال بَيَاضُ اِبْطَيْهِ، او اكثر اوقات په انحضرت صلى الله عليه وَسَلَم: قميص نه وو: قَالَ المُصَنِّفُ في نور الايضاح»

وَانْخِفَاضُ الْمَرْأَةِ وَلُزُوْقُهَا بَطْنَهَا بِفَخِذَيْهَا

او سنت دی كښته والى د ښځې په حال كې د سجدې او جوتول د نس د دې په ورنو پورې، په حديث مبارك

کې راغلي دي چې علیه الصلوٰة والسلام یو وخت تېرېدۀ. پر دوو ښځو باندې یې چې هغو سجدې کولې په وخت کې تر ما نده سجده کوله. نو علیه الصلوٰة والسلام ورته ووئیل، چې تاسې چې سجده کوئ بعض غوښې خپل چې ټس دي او بعض نور غوښو ته یعنې ورنونه ور جوتې کړئ. ولې چې ښځه په سجده کې نر غوندې نه ده. ولې چې ښځه عورتِ مستوره ده:

پوه سه: چې سجده پر خالي ځمکه افضله ده. او بیا پر هغه شي چې د ځمکې څخه شنه کېږي لکه بخوا خلګو به مسجد وکښې لوخې، یا اذخر یعنې سرګړې او بوریا بې اوارول ولې چې د لمانځه بناء پر خشوع ده او خشوع پر دغو شیانو باندې پر سجده کولو کښې ډېره ده. مګر د پاره د دفع د یخ یا ګرمۍ که بل شی اوار کړي لکه سترنجي توشک کراستر وغیره جائزه ده. لکن ننۍ ضبا پر مساجدو کښې د بنار وخصوصًا د پکستان په بنار و کې هغسې مفروشات فاخره نقش په نقوش دقیقه ووسره آواره وي چې که صحرائي لمونځ کوونکی راسي تو له فکر بې په لمانځه کښې پر هغو مفروشاتو کښې وي او د هغو نقشونه به حیران پاتروې لکن د عموم بلوې د سببه څوک څه نه سي ویلای.

قَالَ المصنفؒ:

وَالْقَوْمَةُ او سنت دي پورته کیده د سجدې څخه **پوه سه**

چې مصنفؒ په مراقي کې وائي یعنې اتمامها لان الرفع من السجود فرض الی قرب القعود، واتمامه سنة» معنیٰ داده چې تام والی د قومې سنت دی یعنې پوره او کامل پورته کیده. ولې چې نفس پورته کیده د سجدې څخه تر داسې اندازې پورې چې و ناستې ته نزدې وي فرض دی، نو اتمام یې سُنت دۀ. د روایت وائي: چې په دې حکم سره د ډېرو امیانو لمونځ فاسِد دۀ. ولې چې دوی صِرف سر د ځمکې څخه جلا کوي او بیا بیرته یې این دی د بلې سجدې د پاره. لکن امام طحطاویؒ وائي چې په مجمع الانهر ده مطلب څخه نقل دي چې صحیح مذهب د امام اعظمؒ دا دی چې نفس انتقال دیوې سجدې څخه بلې ته فرض دی او پورته کیده سُنت دی. نو پر دې روایت د هغو عوامو چې ذکر سوله لمونځ

په دخطر څخه د فساد خلاص دی که څه هم مکروه دۀ او د صاحب الهدایهؒ دغه رایه ده

قَالَ المُصنفؒ

وَالْجِلْسَةُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ

او سنت ده ناسته په مابین کښې د دوو سجدو مقصود د دې ناستې څخه طمانینت د قومې دی. او مقدار د دې ناستې یو تسبیح قدر دی. او په دې ناسته کې کم ذکر مسنون نسته کما فی السراج، او په نیزد امام ابو یوسفؒ دا جلسه فرض ده، د روایت وائي:

چې د امیا نو هغه فعل چې ذکر سو د خطر خلاص نه دی. نو واما مانو ته د مساجدو او واعظانو ته پکار ده چې په ځای کې د قصو که رښتیا وي او که دروغ امیانو ته دغه د لمانځه احکام و ښیې. او دوی د لمانځه د فسا د څخه په ورته افعالو بیره وی

مسئله: لکه چې په ناسته کې د دوو سجدو تر مابین چې ذکر مسنون نسته دغه رنګه په وخت کې د رفع د رکوع څخه هم ذکر مسنون نسته. **پوښتنه**: په صحیح حدیثو کښې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم به په وخت کې د رفع د رکوع او دغه رنګه په ما بین کښې د دوو سجدو کې ډېرې دعاګانې کولې. **جواب** هُو... لکن هغه د تهجد په لمانځه کې، کذا فی مجمع الانهر» د روایت وائي چې د عمومي نفلي لمونځو د پاره دائره د دعاګانو یې هم موقع کښې فراخه ده، کذا فی غیر کتاب من کتب الفقه من الشروح والفتاوی، قَالَ المُصنفؒ:

وَوَضْعُ الْيَدَيْنِ عَلَى الْفَخِذَيْنِ فِيمَا بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ

او سنت دي اېښوول د دواړو لاسو پر ورنونو باندې په ما بین کې د دوو سجدو لکه

كَحَالَةِ التَّشَهُّدِ

د التحیات په حال کې. ولې په احادیثو مبارکه وو کښې د آنحضرت صلی الله علیه وسلم هم دا غسې ښوول سوي دي د لمانځه حال. لکن په فتح القدیر کې وائي چې اطراف د ګوتو د زنګنو سره وصل کړي. یعنې داسې دی نه کوي چې لاسونه دې په ورنونو باندې پر ما بین د زنګنو څخه لېرې وي.

اوداسی دی هم نه کوی چې ګوتې پرې نګنووی واړوي. قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَافْتِرَاشُ رِجْلِهِ الْيُسْرٰى وَنَصْبُ الْيُمْنٰى وَتَوَرُّكُ الْمَرْئَةِ

او سنت دی پری ایستل د ښی چپی. او دروَل دی راستی ښپی. یعنی دا خو سنت د نر دپاره دی او د ښځی دپاره سُنت دا دی چې پر کنا توی کښینی او ښپی دی وباسی پر راسته طرف او یو ورون دی پر بل ورون کښیږدی چې په دی کی پوره ستر د ښځی راځی **مسئله**: نر دی په ناسته کی د راستی ښپی د ګوتو سرونه دی و قبله ته کوی سواد ځینی ګوتی ولې د هغوی سرو قبلی ته کول ډیر مشکل دی، قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَالْإِشَارَةُ فِي الصَّحِيْحِ بِالْمُسَبِّحَةِ عِنْدَ الشَّهَادَةِ يَرْفَعُهَا

او سنت ده اشاره کول په صحیح روایت کی په مسبحه ګوته سره چې سبا به یه هم بولی ځه په نیژد اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ"

عِنْدَ النَّفْيِ وَيَضَعُهَا عِنْدَ الْإِثْبَاتِ

ګوته دی پورته کوی په وخت کی د نفی. او بیرته دی ایږدی په وخت کی د اثبات" دروليش والی چې د اشارت په باب

داشارت په باره کښی تحقیق

دادی.

پوهسه: چې پر اشاره کښی مختلف اقوال دي. په بعض کتابو کی وایي چې اشاره مکروه ده. دا قول نهایت تجا سر او دلاوری ده چې فعل ته د آنحضرت صَلَّی اللّٰهُ علیه وَسَلم مکروه وایي. نعوذ بالله مِنْ ذالك، او ډیر مشائخ زمونږ د مذهب ودي ته تللی دی چې اشاره دی په سبابه سره په وخت کی د کلمه شهادت ویلو نه کوی به. ولوالوجیه او په تجنیس کی وایي وعلیه الفتوی. دا کسان که د فعل د اشارت راسا منکر وی یعنی چې علیه السلام اشاره نه ده کړی خودا بیخی غلطه خبره ده.

ولې چې په صحیح مسلم کی اشاره د علیه السّلام څخه ثابته ده هم قولًا او هم فعلًا. او یا به دوی وایي چې اشاره خو وه لکن بیا منسوخه سوه. لکن په هیڅ کتاب کی د حدیثو مبارکه وو نه صحیح او نه ضعیف د نسخ چا لیدلی دی. بلکه امام محمد ابن الحسن الشیبانی چې شاګرد دی دامام اعظمؒ، حدیث داشارې یې په مؤطا کښی چې ده امام محمدؒ کتاب دی په حدیث کی راوړی دی. او په اخیر کی وایي: وَبِهٖ نَاخُذُ وَبِهٖ قَالَ ابوحنیفةؒ. او مولوی عبدالحیؒ په حاشیه کی د موطا وایي وبه قال ابو یوسفؒ فی الامالی. او کمال الدین ابن الهمامؒ په فتح القدیر کی وایي چې اشاره سُنت ده. او ابن عابدین الشامیؒ صاحب د رد محتار علحده رساله په اثبات کی د اشارې لیکلی ده. او د رد محتار والا وایي چې اشاره کول سنت ده روایةً و درایةً. پس قول په عدم د اشارې لکه مخالف د احادیثو نبویه څخه دی دغه رنګه مخالف د مذهب حنفی څخه دی ولی ائمه ثلاثهؒ د مذهب قوله د اشاری په کولو سره قائل دی. او په محتبی کی وایي: اِتَّفَقَتِ الرِّوَايَاتُ عَنْ اصحابنا جمیعًا فی کونها ای الاشارة سنة وکذا عن الکوفیین والمدنیین او بحر رائق وایي چې اخبار او اثار په باب کی د اشاری ډیر دی فالعمل بها اولٰی.

پوهسه: چې میان فقیر اللّٰهؒ هم د اشارې په سنت والي او اثبات کی بنه لویه په زړه پوری رساله تصنیف کړیده:

مسئله: بعض جاهل کسان په وخت کی د اشارې ګوته بنورَوی دا مکروه کار دی کذا فی شروح المشکوة لملا علی قاریؒ **مسئله**: کی د راسته لاس سبابه ګوته پری وه یا مریضه وه چې اشاره یې نه سوای په کولای په بله ګوته دی اشاره نه کوی نه د راسته لاس او نه د چپه لاس. کما فی النووی شرح المسلم ط" او بعض د دی زمانی ناپوه مُلایان وایي چې اشاره په دی سبب ممنوع ده که سړی یوه ګوته پورته کوله دوی ځندی پوری ته سوی نو دا خو شرك دئ. **جواب**: په حدیث کی د ابی هریرة رض راغلی دی چې یوی سړي په دوو ګوتو اشاره کوله نو علیه

السلام ورته وفرمایل اَحَدْ، اَحَدْ، یعني په یوه ګوته اشاره وکه. او د اشارې څخه ئې منع نه کړې. **مسئله**: اشاره د ګوتې باید وطرف ته د قبلې وي نو بعض کسان چې ګوته ډونه پورته کوي چې سر د ګوتې په د اسمان وخواته ګرځي مکروه دی. ابن السکن په خپل صحیح کتاب کې د ابن عمرؓ څخه روایت کړی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم وویله: چې الاشارةُ بالاصبع اشد علی الشیطن من الحدید،

کیفیت د اشارې

هر وخت چې مصلی په ناسته کې وَاَشْهَدُ اَنْ لَّااِلٰهَ ته ورسیږی نو په وخت کې د ویلو د لَااِلٰهَ دی د راسته لاس مسبحه ګوته پورته کړی. د دی پورته کولو معنیٰ نفی د خدائې دی د غیر څخه د خدای جل جلاله او هر وخت چې اثبات ته یعني اِلَّا اللّٰهُ ته ورسیږی ګوته دی بیرته کښیږدي. د دی مطلب اثبات د الوهیت دی وخدای جل سُلطانهٗ ته. **پوهه سه**: چې مصنفؒ په مراقی کښي وائی: وَ اَشرنا اِلیٰ انه لا یعقد شیئا من اصابعه. یعني په وخت کې د اشاره کولو دی هیڅ ګوته نه کښته کوي. لکن صحیح داده چې ګوتی دی کښتوي. قال طحطاویؒ قد صرح فی النهر بترجیحه. یعني په ترجیح د ګوتو د کښتولو وانهٗ قول کثیر من مشائخنا، وعلیه الفتوی کما فی عامة الفتاوی.

درویش وائی: که څه هم د ګوتو د کښتولو په باره کې هم اختلاف سته. لکن په عمومي توګه د اکیفیت اولیٰ دی او ښه دی. کشنی ګوته او وړې ګوته دی دواړې کښته کړي. او د میانځ ګوته او بټه ګوته دی سره حلقه وار وکړي. او په مسبحه دی اشاره وکړي. **مسئله**: د ختم تشهد ی یعني اَشْهَدُ اَنْ لَّااِلٰهَ الا الله دی ګوتی نه کښتوي او لیس له کښتیدو څخه او اشاره څخه ګوتی هغسی کښته وي تر سلام ګرځیدو پورې.

اوبعض عُلماء وائی: چې څرنګه چې اشاره وکړه د ستی دی ګوتې ایله کړي مخ وقبلې ته

پوهه سه: چې د اشارې ګوتې ده چې سبابه وائی. په دی سبب چې د سبکنځلو په وخت کې اکثره خلګ په دغه ګوته اشاره کوي. او بعض علماؤ چې ددی ګوتې ته سبابه ویل مکروه دی ابن امیر الحاج د هغه ذکر کړیده. ولی چې په صحیح مسلم او نورو کتابونو کښي په حدیث کې د ابن عمرؓ دی ګوتې ته سبابه ویل سوی ده. او دې ګوتې ته مسبحه په دی سبب ویل کیږی چې د تسبیح معنیٰ تنزیه او پاکول دی نو چونکه په دی ګوته سره توحید ته د خدای اشاره کیږی. نو په دې ګوته سره نفی د شریکانو د خدائ څخه کړه کیږی نو آله د تسبیح ده. نو په محله مجه پر صیغه د اسم فاعل د باب د تفعیل مجازًا بولي.

ښکلی فائده

پوهه سه: چې اشاره په ټولو مذهب دی د امام اعظمؒ او امام شافعیؒ، او امام مالکؒ او امام احمد بن حنبلؒ او د ټول مذهب حنفي لویو لویو فقها وو د اشارې پر سنت والی سره تصریح کړیده لکه امام ابو یوسفؒ، امام محمدؒ، فقیه ابو جعفر الهندوانیؒ ابی نصر بن سلامؒ ملا علی قاریؒ، امام خواهرزاده، امام کرخیؒ او حضرت مولانا عبد الحیؒ، او میاں فقیر الله الجلال آبادیؒ وغیرهم، او د ټولو کتابونو په هم سُنت بولي، کتاب المشیخه، محیط، مُلتقط، مختار النوازل لصاحب الهدایه، مواهب الرحمان، سراج الهدایه، فتح القدیر عرف شذی، شرح ترمذی، شرح وقایه، در مختار، رد المحتار، طحطاوی، حجة الله البالغة، نور الایضاح، مراقی الفلاح، نوازل، ذخیرة العقبیٰ، غنیه خلیه، بحر الرائق، مجتبیٰ، شرح مجمع البحرین، درر البحار، غرر الافکار، تحفه، بنایه شرح هدایه، شمنی، کفایه شرح هدایه، فتاویٰ عزیزی، وغیرهما من کتب المذهب، پردرویش وو د ابیان. او س نو هر سړی دی په زړه کی د انصاف فیصله وکړي. که اشاره کوي او کې نه کوي:

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه وقد کتبه احقر فضل الحق حقانی غفرله

تنبیه

پوښتنه: په افغانانو کې خصوصًا د افغانستان په خلګو کې سبب د نه رواج د اشاره څه دئ. **جواب**: چونکه اغلب خلګ د افغانستان د طریقت او تصوف سره ډیره علاقه لري او دوی د خپلو مرشدانو څخه اشاره نه ده لیدلې نو ځکه دوی یې هم نه کوي. او بل سبب یې دا دی چې نامورې مرشد حقاني عالِم رباني د طریقه نقشبندیه په خپل یو کتاب کې خپل وقول ته ولوالجیه او تجنیس وغیره ته ترجیح ورکړې یعني چې اشاره دې نه کوي» وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَاب.

قال المصنفؒ **وَقِرَاءَةُ الْفَاتِحَةِ فِيْمَا بَعْدَ الْاُوْلَيَيْنِ** او سنت دی ویل د اَلْحَمْدُ لِلّٰه شریفې. په وروستو کښې د دوو اولو رکعتو. که یو رکعت وي لکه د ماښام لمونځ او که دوه رکعته وي لکه څلور رکعته فرضي لمونځونه **پوښتنه**: چې صحیح روایت د امام اعظمؒ او ظاهر الروایة هم د غه سنت والی دئ. او په بل روایت کې راغلي دي چې واجب دی ویل د اَلْحَمْدُ لِلّٰه» کمال الدینؒ ورته روایت ته ترجیح ورکړېده. لکن امام طحطاویؒ وائي چې دا خلاف د مذهب دی کما في مجمع الانهر»

سؤال: چې د امام اعظمؒ څخه د وجوب روایت ثابت دی نو څرنګه د کمالؒ د قول چې خلاف المذهب دی صحیح دئ **جواب**: عبارت د طحطاویؒ یعنې چې مذهب د کمالؒ یې نقل کړې دی په حذف د مضاف دئ. ای خلاف ظاهر المذهب» او په بل روایت کې راغلي دي چې مصلي اختیار لري که فاتحه وائي. او که تسبیح وائي. او که ساکت درېږي.

فائده: مقصود د روایت څخه د تخییر دا دی چې قرائت الفاتحه متعینه نه دی دا مقصود نه دی چې په ثواب کښې فرق نه سره لري. ولې چې هر سړی په دې پوهیږي چې قرائة القرآن تر تسبیح افضل دئ. او تسبیح ویل تر سکوت افضل دئ.

قال المصنفؒ **وَالصَّلٰوةُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْجُلُوْسِ الْاَخِيْرِ** او سنت دی ویل د درود پر نبي علیه السلام په اخیره ناسته کې.

پوښتنه: چې درود (٦) شپږ قسمه دی ١ فرض دی هغه یو ځل په عمر کې یو وار لقوله تعالی: اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ الاٰية ٢ واجب دی هر وخت چې نوم د علیه السلام ذکر شي. لکن امام فقیه ابوجعفر الطحاويؒ وائي چې درود ویل پر هر سامع واجب عین دی. لکن ظاهره دا ده چې واجب کفائي دی قاله الطحطاويؒ ٣ سنت دی په اخیره ناسته کې. ٤ مستحب دی په ټولو اوقاتو کې د امکان ٥ مکروه دی په لمانځه کې ماسوا د اخیرې ناستې او دعائي قنوت ٦ حرام دی په نیز د حرام عمل کولو لکه د شرابو خوړلو په وخت کې یا د چرسو څکولو په وخت کې وغیر ذالك.

مسئله: که دکاندار یو شی د دوکان راپورته کړي او مشتري ته د ښکاره د اظهار نیت والې د هغه شي درود وائي حرام دی بلکه ټول اذکار په دغه نیت حرام دي. ط» **پوښتنه**: که دیو چا څخه بعض رکعتونه تیر شوي وه نو په اخیره ناسته کې به دی په سلسله التحیات څه شی وائي **جواب** درود د وائي بلکه اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا دی هم ووائي» واختاره صاحب المبسوط وهو اختیار الفقیه ایضًا للاعتیاد بذالك في غیر تلك الحال» او ابن شجاعؒ وائي چې کلمه شهادت دی مکرره وي د امام تر سلام پورې. ابوبکر رازيؒ وائي چې ساکت دی کښیني او قاضیخانؒ او بحر الرائق والا او خلاصه والا صحیح او مفتی به دا بولي چې په التحیات کښې دې ځنډ وکړي یعنې په تکرار تکرار دې وائي.

د درود الفاظ په لمانځه کې

د امام محمدؒ څخه چا پوښتنه وکړه چې د لمانځه درود څرنګه ویل کیږي هغه داسې ورښودل: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ

وَعَلٰی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیْمَ وَعَلٰی اٰلِ اِبْرَاهِیْمَ وَبَارِكْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیْمَ وَعَلٰی اٰلِ اِبْرَاهِیْمَ فِی الْعَالَمِیْنَ اِنَّكَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ ط. مراقی وائی چی لفظ د فِی الْعَالَمِیْنَ په صحیح مسلم کی شته. نو خولهٔ چی دا لفظ ممنوع بولی ضعیف دی.

مسئله: بعض خلک په لمانځه کی داسی وائی: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ آه بعض علماء وائی چی دا لفظ مندوب دی. ولی چی په دی لفظ کی اظهار دادب د جناب نبویؐ دی. لکن حافظ ابن حجرؒ وائی چی متابعت د اثار واردهٔ وو په دی باب کی ترجیح لری. یعنی لفظ د سیدنا دی نه وائی په لمانځه کی ولی چی په هیڅ اثر نه د صحابهؓ وو او نه د تابعینوؒ دا لفظ راغلی دی. نو که مندوب وای پردوی به پټ پاته وو. هان، پر یوه حدیث ضعیف کښی د ابن مسعودؓ په روایت سره راغلی دی. او په اصول الفقه کی وائی چی مراعات د ادب ښه دی او که مراعات د اثارو ښه دی نو دوی ترجیح وثانی ته ورکړی ده:

پوښتنه: په نحوه کی قانون دی چی مشبه به اولٰی وافضل دی تر مشبه. نو دلته د تشبیه څخه د درود فهمیږی چی درود د خلیل الله علیه السلام افضل دی تر درود د حبیب الله صلی الله علیه وسلم نو بیا به حضرت الخلیلؑ افضل وی تر حضرت الحبیبؐ **والجواب** من وجوه: اول دا چی د تشبیه دلالت پر افضلیت د مشبه به کول ممنوع دی. ولی چی په علم بیان کی وائی. چی کاهی شئی په سبب د شهرت مشبه به وګرځول سی. وَلَا شَكَّ ان ابراهیم عم کانَ اشهر عند العرب.

دوهم چی دا درود چی مشتمل پر تشبیه دی هغه وخت آنحضرت صلی الله علیه وسلم وئیلی ده تر څو تفضیل پر حضرت الخلیل علیه السلام نه وو معلوم. لکن پس له معلوم والی هم درود د آنحضرتؐ پر خپل حال پریښود: دریم تشبیه دلته په مطلق درود کی ده. نه په قدر کی د هغه. او ط نور جوابونه هم راوړی دی چی د ضعف خالی نه دی. او حمید فعیل په معنٰی د مفعول دی یعنی ستایل سوی

په ښو صفاتو. او مجید فعیل په معنٰی د فاعل دی. یعنی ماجد چی معنٰی یې ذوالمجد والشرف ده. **فائده**: د وجوب څخه د درود په وخت کی د سماع د نامه د علیه السلام وجوب اصطلاحی دی. ولی چی پر دی باب کی ډیر احادیث راغلی دي. که څه هم احاد دی لکن مفید د وجوب کیدای سی: کذا فی البحر، قال المصنفؒ

وَالدُّعَاءُ بِمَا یُشْبِهُ اَلْفَاظَ الْقُرْاٰنِ وَالسُّنَّةِ لَا کَلَامِ النَّاسِ

او سنت دی دعا کول یعنی وروسته تر درود ویلو لکن په داسی الفاظو چی مشابه که الفاظو سره د قرآن کریم وی. او یا مشابه دا الفاظو سره د حدیث نبویؐ وی. نه په هغو الفاظو سره چی د کلام الناس د قسمه وی. الفاظ د قرآن مشابه لکه. رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا آه. رَبَّنَا اٰتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً آه او نور. او د الفاظو سره د حدیث مشابه هغه دعا ده چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم و ابو بکر رض ته و ښودل چی کله ده پوښتنه څندی وکړه. چی ما ته و ښیه داسی یوه دعا چی زه یې په لمانځه کی دعا یې کوم. هغه دعا دا ده.

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ ظَلَمْتُ نَفْسِیْ ظُلْمًا کَثِیْرًا وَاِنَّهُ لَا یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ فَاغْفِرْ لِیْ مَغْفِرَةً مِّنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِیْ اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِیْمُ، او نوری دعا ګانی چی په حدیث مبارکه وکی راغلی دي. **مسئله**: روا ده دعا د مغفرت و ټولو مؤمنانو ته د ټولو ګنهو څخه شفقةً عَلٰی اِخْوَانِهٖ. او دا سی مغفرت خو ممکن دی که څه هم واقع نه دی ط، الایات والاحادیث الواردة فی ادعیة المؤمنین، او په هغه شیانو چی عادةً محال وي د عا کول حرام ده. لکه چی ووائی: اَللّٰهُمَّ اَنْزِلْ عَلَیْنَا مَائِدَةً مګر نه و نبی ته، په حدیث مبارك کی راغلی دي چی آنحضرت صَلّی اللهُ علیه وسلم وفرمایله: اِنَّ صَلَاتَنَا هٰذِهٖ لَا یَصْلُحُ فِیْهَا شَیْءٌ مِّنْ کَلَامِ النَّاسِ، ترجمه: بې تحقیق زموږ دغه لمونځ دی په کښی روا یو شئی د خبرو څخه د خلګو لکه چی یو سړی ووائی په لمانځه کی، اَللّٰهُمَّ زَوِّجْنِیْ فُلَانَةً: او یقول اعطنی کذا من الذهب والفضة،

اواجْعَل فـلان رحيمابى. وامثال ذالك. ولې چې د اسې خواستونو قبليده دبندګانو دخوا هم کيداې سي. بخلاف اللّٰهُمّ ارزقـني رزقًا حلالًا واسعًا. يا. اَللّٰهُمّ احفظني من جميع الافات والفتن»

مَسْئَلَه: که سړې په لمانځ کې هغسې خواست وکړې چې د مخلوق څخه طلب کيداې سواې. نوکه دمخه تر ناستې په قدر دتشهد يې وکړې لمونځ يې فاسِد شُو. او کې بيــله ناستې څخه وکړې واجب چې وتل د لمانځ څخه په لفظ د سلام دې فوت سُو. ولې په هغه دعا سره دې د لمانځ څخه خارج سُو: م»

مَسْئَلَه: خارج تر لمانځه هره دعا رَوَاده که مشابه د کلام الناس سره وې او که قراني يا حديثي دعاوې وې. **فَائِدَه**: په هدايه کې واې چې طلب د رزق په لمانځ کښې دې نه کوې. ولې چې درزق طلب د مخلوق څخه هم کيږي. لکن صاحب دغاية البيان واې: چې رازق حقيقةً خو خداې پاك دې او اسناد د رزق وبندګانو ته مجازي دې. **فَائِدَه**: که سړې داسې ووېل اللّٰهُمّ ارزقني فلانة: په خلاصه کښې واې لمونځ يې فاسِد دې او کې داسې ووېله: اَللّٰهُمّ ارزقني الحج صحيح داده چې لمونځ يې نه فاسديږي. په مضمرات کې واې که سړې ووېله اللهمّ اقضِ دَيْنِي لمونځ يې فاسِد دې. لکن فيه نظر لانه قد ورد في السنة: اَللّٰهُمّ اقضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَاغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ» اَللّٰهُمّ الا ان يقال ان الماثور كان خارج الصلوٰة. قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَالْاِلْتِفَاتُ يَمِيْنًا ثُمَّ يَسَارًا بِالتَّسْلِيْمَتَيْنِ

او سنت دې مخ اړول و راسته طرفته او چپه طرفته د دوو سلامو سره.

په حديث صحيح کې راغلي دي چې عليه الصلوٰة والسلام به سلام وايه ښي راسته طرف او داسې بې ووېل: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ: حَتّٰى يُرٰى بَيَاضُ خَدِّهِ الْاَيْمَن: يعنې تر داسې اندازې بې مخ کړاوه چې ليدل کيدې به سپين والى د راسته بارخودده. يعنې دښاصف به ليدې. او په چپه طرف بې ووېل: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ حَتّٰى يُرٰى

بَيَاضُ خَدِّهِ الْاَيْسَر: **مَسْئَلَه**: کې تردغو الفاظو که بود وکړې مثلاً وې وېله السّلامُ عليكم، يا. سَلَامٌ عَلَيْكُمْ، ګناه کار دې په سبب د ترك د سنت او لمونځ يې صحيح دې،» م» **فَائِدَه**: په مراقي کې واې چې لفظ د» وَبَرَكَاتُهٗ» دې نه زياتوې ولې چې هغه بدعت دې او په دې کې حديث ثابت نسته. او امام نووي يې هم بدعت بولي. لکن امام طحطاوي واې چې دا خبره چې بركاته بدعت دې مردوده ده. ولې چې په سنن ابي داوُد کې د علقمه بن وائل او هغه د خپله پلاره څخه داسې روايت کړې دې چې زما پلار ووېله چې ما لمونځ وکړې سره د عليه السلامه. فكان يسلم عن يمينه السّلامُ عليكم ورحمة الله وبركاته.

وَعَنْ يساره السلام عليكم ورحمة الله فقط. بلکه امام حلبي د کتاب مختلف الروايات څخه داسې نقل کړې دې چې په دواړو سلامو کې دې وَبَرَكَاتُهٗ» واې.

مَسْئَلَه: که سړې په هيره يا په قصده اول په چپه طرف سلام ووايه نو حکم يې دادې چې ښي راسته طرف دې وګرځوي. او د چپه طرف دا دې بيرته نه راګرځوي. سوې د ګناه کار دې بل څه يې نسته هغه د عمد په صورت کې. **مَسْئَلَه**، کې او سلام مخامخ وګرځاوه بل سلام دې وچپه طرفته وګرځوي.

مَسْئَلَه: که يې د چپه طرف سلام هير سُو او ولاړ سُو بيرته به کښيني او په چپه طرف به سلام اړه وې. مراقي واې چې تر هغو پورې چې د مسجده نه وې وتلې او يا به خبرې نه وې کړې. لکن صحيح هغه ده لکه په درمختار کې چې واې چې تر هغه وخته چې قبلې ته شا سوې نه وي. ط» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَنِيَّةُ الْاِمَامِ الرِّجَالَ وَالْحَفَظَةَ وَصَالِحَ الْجِنّ

او سنت دې چې نيت به کوې امام د نرو او د حفظوو چې ملکې دې او د صالح د جنيا تو

بِالتَّسْلِيْمَتَيْنِ فِي الْاَصَحّ

په دواړو سلامو ولې چې دا اصح روايت. او بعض فقهاءُ واې چې صرف په اول سلام کې دې نيت

کوی او بعض وائي چې صرف اشاره کافي ده. **پوښتنه**: چې مصنف په مراقي کښې نیت د ښځو او د کوچنیانو او نر ښځیانو هم زیات کړی دی که په جماعت کښې وه د عز کسان، او هغه خبره چې نهر والاکړیده چې د ښځو نیت دی نه کوی ولې چې حضور د دوی و جماعت ته مکروه دی. امام طحطاوی ذکر کړي چې د کراهت الحضور ذمه وار خو ښځی دي. او د دوی نیت پر سلام کښې خو پر امام وي نو جهت د کراهیت او سنتیت مختلف دي.

پوښتنه: چې حفظ جمع د حافظ ده او دا ملکی حافظ په دی بولي چې د انسان قول او عمل نوشته کوي. نو کاتب الحسنات ته رقیب وائي چې هغه پر استر اونه وي، مره. او کاتب السیئات ته عتید وائي چې هغه پر چپه اونه وي. په یو حدیث کی دا سی هم راغلی دي: چې مسلمان چې مړ شي د غه دوی ملکی خدای جل جلاله امر کړي چې دوی د دې مړي د قبر سره او سي. او حمد د خدای جل جلاله او تسبیح او لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، او اَللّٰهُ اَکْبَرُ وایاست. او د دې ټولو ثواب و صاحب القبر ته نوشته کیږي. تر هغه وخته چې دی بیرته ژوندی کیږي.

راویش وائي: چې دا خو لویه د خوشحالی خبره ده. او دا ملکی د سړي څخه نه جلا کیږي مګر په وخت کی د بولوا و غولو. او بل په وخت کی د جماع و د مانې سره او کیفیت د نوشتی او هغه شی چې دا نوشته پر کیږي خاص دی په علم پوري د خدای پر صحیح مذهب ط. **مسئله**: صحیح داده چې د کافر اعمال هم نوشته کیږي صحیح داده چې هغه قول یا عمل چې په هغه کی ثواب یا عذاب وي. نوشته کیږي. مباحات قولونه یا عملونه نه نوشته کیږي. او بعض علماء وائي چې ټول نوشته کیږي. لکن حدیث نبوی تاکید د اول مذهب کوي. هغه دا چې په صحیح حدیث کښې راغلی دي چې کاتب الحسنات امیر دی پر کاتب السیئات باندې. نو که مسلمان ښه کار وکړي کاتب الحسنات به سمدستی یو په لسه ثواب نوشته کوي. او که مسلمان گناه وکړي نو کاتب الحسنات و کاتب السیئات ته وائی چې

تی او س مه نوشته کوه. تر ۷ ساعته پوري یا تر ۶ ساعته پوري. گوندی دی به توبه وکاږی که کبیره گناه وي. او یا به تسبیح ووائي خدای به عفوه ورته وکړي: او بعض علماء وائي: چې حفظه یه په دی بولي چې سړي د هلاک د ځای څخه او د پیریانو څخه ساتي.

مسئله: تعیین د عدد د حفظه ملکو دی سړی نه کوی. ولې چې په بعض روایاتو کښې راغلي چې حفظه پنځه دي. او بعض وائي چې شپیته ملکی دی. او بعض روایات داسی هم سته چې یو سل او شپیته دي. په قرآن مبارک کی لفظ د کِرَامًا کَاتِبِیْنَ راغلی دی. ولهٔ معقبات هم راغلی دی. او رقیب او عتید هم راغلی دي. دا ټوله په باره کی د دغو ملکو دی چې د انسانانو سره ورسره دي. نو د دې اختلاف د کبله نفس پر وجود د ملکو د انسانانو سره ایمان لازم دی. لِثُبُوْتِهٖ بِالْقُرْاٰنِ وَالْاَحَادِیْثِ النَّبَوِیَّةِ وَاِجْمَاعِ الْاُمَّةِ: او د عدد علم یه و خدای جل جلاله ته موکول دی. اما نفس ملائکه په اسمانو او په ځمکو کی او پر جنتو او دوزخو مقرري ملکی او پر نورو کارو د هغو هیڅ حساب نه په قرآن مبارک کی او نه په احادیثو کی مبارکه وو کښې راغلی دی. وَلَا یَعْلَمُ جُنُوْدَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ. ایه کریمه دی.

د ډیر والی د ملکو اندازه د دی حدیث څخه معلومیږي چې رب جل وعلا د بیت المعمور د اسمانو سره په څلورم آسمان یوه خونه پر برابر د کعبې شریفې جوړه کړیده چې هغه معبد د ملائکه ووده. او په هر شبانه روز کی اویا زره ملکی ورځي او هغه ملکي چې اول وار ورغلي وي هغو ته بیا تر او سه نوبت نه دی ور رسیدلی. او کما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم» قَالَ الْمُصَنِّفُ.

وَنِيَّةُ الْمَامُوْمِ اِمَامَهٗ فِیْ جِهَتِهٖ وَاِنْ حَاذَاهُ نَوَاهُ

او سنت دی نیت کول د مقتدي په سلام کی د امام په جهت کی د امام یعنی کی امام په راسته اړخ وو په اول سلام کی دی نیت وکړي او کی امام پر چپ اړخ کی

کښی وو، په دوهم سلام کښی نیت وکړي. قَالَ المُصنفُ

فِي التَّسلِيمَتَينِ مَعَ القَومِ وَ الحَفَظَةِ وَصَالِحِ الجِنّ

په دواړو سلامو کښی دی نیت وکړي په هرصورت کی سره دَقوم او دحفظه وو او دپیریانو صالحو چه په خوله هیڅ وینا نه غواړی بلکه د زړه قصد کافی دی لکن کاشکی درویش وائی دا د زړه نیت هم چا کولای بلکه زما په عقیده ډیر عوام به په دې سنت هم خبر نه وي. عوام خو کوی دخوا موچی دا سُنت هم ور معلوم وی په وخت کی دسلام بی ودې نیت ته فکر لا نه وي. ولی چی داو سنی لو څکو نکو د لو څو څخه حضور د زړه نه وی بلکه دحضوره څخه خالی وی. اِلَّامَنْ شَآءَ اللّٰهُ»

نو بنه به داوي چی مُلایان دمساجدو دا مسئله په مکرر ډول وخلګو ته بیان کی، تاچه امام دَ تعلیم او مقتدیانو ته دَفعل ثواب خدائ ورکړي: چی په کتابو کښی دفقه شریفی وائی چه ژوندی کول دیوه سنت نبویؐ چی خلګو پرې ایښی وی تر بناء دمدرسی د علوم دینیه وو افضل دئ. قَالَ المُصنفُ:

وَنِيَّةُ المُنفَرِدِ المَلَائِكَةَ فَقَط

او سنت دی نیت کول دَیواځی لمونځ کوونکی دملکو فقط.

پوهه سَله: چی مصنفؒ لفظ دحفظه نه وَوایه بلکه ملکی یه ذکر کړي چی ترحفظه عامی دی. ولی چی امکان لری چی پرده پسی نور و ملکو اقتداء کړي وی. کی خرهم دی نه وینی. کما مرفی باب الاذان فی الفلات» عاصی وائی چی بناء پر د غه احتمال دا احتمال هم سته چی بعض صالح الجن دی هم پسی ده پسی اقتداء کړي وي. نو که منفرد په ځای کی د ملکو مَن اِقتدیٰ بی نیت وکړي هغه به ټولو ته شامل وی کذا فی ط.

قَالَ المصنفؒ

وَخَفضُ الثَّانِيَةِ عَنِ الأُولٰى

او سنت دی کښته یعنی کرار ویل ددوهم ددوهم سلام تر اول سلام. لکن پوهه سه چی دا خفض الصوت صِرف دامام دپاره

سنت دی. ولی خو امام دی چی جهر په اذکارو د انتقالاتو کوی. نه منفرد او نه مقتدی. وقد ذکره هذا فی مَتن منية المصلیؒ خصه الحلبیؒ ایضًا بالامام وذکره السید ایضًا. قَالَ المُصنفُ:

وَمُقَارِنَتُهُ لِسَلَامِ الإِمَامِ

او سنت دی یو ځای والی دَ سلام دمقتدی دسلام سره دامام. لکن دا مذهب دی دامام اعظمؒ او په نیز دیارانو دی پس له سلامه دامام مقتدی سلام گرځوي.

قَالَ المُصنفؒ

وَانتِظَارُ المَسبُوقِ فِرَاغَ الإِمَامِ

او سنت دی چی انتظار به کوی هغه مقتدی چی اول دَ لمانځه دامام څنډی تیر سوی وي. دامام د دواړو خواوو سلام ته. ولی چی پر مقتدی خو مثابعت دامام لازم دی په سجده کښی هم نو چی امام دواړو خواوو ته سلام وگرځاوه مقتدی ته به معلومه سی چی پر امام سجده سهوه نسته. نو که مقتدی د مخه تر فراغ دامام وَلاړ سُو دا کار یه مکروه دی تحریمی. ط»

پُوهه سَله: چی امام طحطاویؒ یو خو بیخی نادری مسئلی راوړي دی چی په هغو کی مقتدی ته دامام تر اول سلام ور وسته دَستی ولاړ مباح دَه. هغه دا چی مقتدی بیریږی که د امام د مکمل فراغ انتظار وکړم. دسحار د لمانځه وخت به راسر تیر سی. او یا د جُمعی د لمانځه یا د اختر د لمانځه وخت به تیر سی. او یا مقتدی معذوره وي بیریږی چی وخت به ووزی او زما اودس به مات سی.

قَالَ المُصنفُ

فَصلٌ وَمِن آدَابِهَا

دا فصل دی د آدابو څخه د لمانځه د اوروسته راتلونکی افعال.» درویش وائی سه

از خدا خواهیم توفیق ادب... بی ادب محروم ماند از فضل رب. **فَائِدَه:** مصنف پر آداب

باندی مِنْ د تبعیض داخل کړي اشاره ورته نه ده چې مصنفؒ تول اداب لمونځ
ندی بیان کړي اشاره هم داغه ده. مثلاً په مسجد کې به د لمونځ د جماعت انتظار کوي.
او پس له لمونځ د اذکار هم مستحب دي. استغفار درې واره. خصوصاً سید الاستغفار
اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِیْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْقَیُّوْمُ وَاَتُوْبُ اِلَیْهِ. ایة الکرسی یو وار
قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ یو وار. سُبْحَانَ اللّٰهِ ۳۳ واره. الحَمْدُ لِلّٰه واره. اَللّٰهُ اَکْبَر
۳۳ واره. لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِیْکَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰی
کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ. یو وار» در مختار»

او بل ادب لا سونه دی پرته نګنو نه نسي په وخت کې دولاړیدو. که ورته تکلیف
نه وو لکه سپین ږیری. یا مریض. او بل ادب په ما بین کې دالحَمْدُ لِلّٰهِ او سورة
بِسْمِ اللّٰه ویل. او بل الحَمْدُ لِلّٰه ویل دي په اخیرو رکعتونو کې چې هغه تر تسبیح وغیره
افضله ده» ط»

پوښتنه: چې مصنفؒ په مراقی کښې وائي. چې ادب هغه کار دی چې آنحضرت
صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم یو وار. یا دوه واره. یا درې واره کړې وي. حاصل دا چې ټینګ
والی په نه وی پر کړي. لکه تسبیحات د رکوع او سجدی ۵ واره. یا اوه واره یا بالا.
او یا په لمونځ کې تر قرائت مسنونه بالا ویل. او مندوب او مستحب هم هغه ته
وائي. په نیز د اصولیینو. او ادب په لغت کې ښو اخلاقو ته وائي. لکه حلم، تواضع،
قلة الغضب، قلة الکلام، عدم اشتغال په ما لا یعنی سره او نور، او په عرف حادث
کې ادب ټوله علوم عربیه وو ته وائي لکه نحو، صرف، معانی، بیان، بدیع. او نور.
د ادب حکم دا دی چې په نه کولو کې ګناه نشته او نه ملامتیا شته. او نه سزا شته
بلکه کول یې افضل دی او ثواب لري. او ادب د پاره د تکمیل د سنت دی لکه سنت
چې د پاره د اکمال د واجب دی او واجب د پاره د ښه والي د فرض دی» لکن دا خبره د
اکمالاتو ټوله بناء پر غالب ده. فلا یرد ما یتوهم من عدم الاطراد فی جمیع الاداب
والسنن والواجبات » فافهم»

قَالَ المُصَنِّفُ اِخْرَاجُ الرَّجُلِ کَفَّیْهِ مِنْ کُمَّیْهِ عِنْدَ التَّکْبِیْرِ

او بل دا دا بو څخه د لمونځ دی او ایستل د نر څپل وره غوی د لوستونو څخه په وخت
کې د اللّٰهُ اَکْبَر ویلو **پوښتنه**: چې مراد د تکبیر څخه اول تکبیر دی
د شروع د لمونځ. ولې چې دا ایستل د کبر څخه لیری والی او تواضع ته نږدې والی دی
مګر که ضرورت وو چې ډیر یخ وو.

مسئله: مصنفؒ په مراقی کې خو لکه ما چې وویله د تکبیر افتتاح مراد کړې دی
لکن په مجمع الانهر کې وائي چې په ټولو حالاتو کې د لمونځ باید نر ورغوي
تر لوستونو د باندی وي. **او درولیش وائي** چې مناسب د تواضع سره هم دغه
کار دی. او ښځه دی ورغوي نه راباسي که څه هم عورت نه دی د سبب چې بنا ید
بازو ګان یې چې عورت دی ښکاره نه سي. لکن دا د حرة ښځې د پاره. او مینځه په دی
باره کې لکه نر ده» ط». قَالَ المُصَنِّفُ

وَنَظْرُ الْمُصَلِّیْ اِلٰی مَوْضِعِ سُجُوْدِهٖ قَائِمًا او بل ادب د لمونځه دا دی چې لمونځ
کوونکی به وځای ته د سجدی ګوری په ولاړه کې. تا چې خشوع پر ځای سي. او یوه
خو بل خوا ته نه ګوری چې شغل ته د لمونځ نه تاوان ور سیږي. او که سړی په
ناستی لمونځ کاوه هم به ځای ته د سجدی ګوری چې دا ناسته په حکم کې د ولاړي ده

قَالَ المُصَنِّفُ وَاِلٰی ظَاهِرِ الْقَدَمِ رَاکِعًا وَاِلٰی اَرْنَبَةِ اَنْفِهٖ سَاجِدًا

او بل ادب دا دی چې وظاهر ته د پښو دی ګوری په رکوع کې. لکن په ناستی لمونځ کوونکی
دا حکم نشته. او و نرمی ته د پزی دی ګوری په سجده کې. قَالَ المُصَنِّفُ.

وَاِلٰی حِجْرِهٖ جَالِسًا او خپل څیګ ته دی ګوری په ناسته کې یعنی هغه
ځای ته چې د څیګر برابر ده.

سوال: کہ سړی په کعبه شریفه کی یعنی حرم شریف کی لمونځ کاوه. نو کعبی ته کتل به دی وکړي خیال څنګه. امام طحطاوی وائی. ولو کان مشاهدا للکعبة علی المذهب.

پوښتنه: چی ددی مذکوره ادابو تولو مقصد دا دی چی د سړی لمونځ پر احسان سی چنانچه په یوه اوږده حدیث کی چی بخاری او مسلم په روایت کړی دی دا نحضرت صلی الله علیه وسلم څخه چی پوښتنه وسوه چی ما الاحسان. علیه السلام دا ئی جواب ورکړی. الاحسان ان تعبد الله کانک تراه فان لم تکن تراه فانه یراک. ترجمه: د احسان دا دی چی ته به عبادت کوی د خدای جل شانه لکه ته چی خدای وینی او که ته نه وینی دی خو دې وینی. مطلب دا چی په لمانځه کی تول توجه و خدای ته وي: قال المصنف

وَاِلَی الْمَنْكِبَيْنِ مُسَلِّمًا

او بل ادب دا دی چی و اوږو ته به ګوري چی سلام اړوي **پوښتنه**: دا تولي کتنی چی ذکر سوی دا خو په هغه چا کی دی چی په سترګو وینی نو ړوند به څه کوي!

جواب: ړوند پر اندازه د سترګو. وفوق الذکر څایو ته متوجه وي. قال

وَدَفْعُ السُّعَالِ مَا اسْتَطَاعَ

او دفع د ټوخی دی کوي ترهغه څایه چی وس یې وي. او که ټوخي مجبور کړی وو لکه په بعض حالاتو کښی د زکام بیا د دفع نه کوي ولی په دفع کی د ټوخی د لمانځه څخه فارغ ... **مسئله**: که سړی امام وو او قرائت یې په جهر وو نو په ستونی کی بلغم بیدا سوه چی قرائت یې نه سوای ویلای او یا یې جهر ته تاوان رساوه. نو دی ... بلغم دی دفع کړي.

مسئله: ... ضرورت ټوخی لکه بعض چی یې سیان چی عادت لري او یا غاړې تان ... فاسده وي، کما فی المراقی. **مسئله**: د ارږمې په لمانځه کی حکم دا دی چی ... دی دفع به دی وکړي چی شونډان په غاښو ټینګ کړي او که په هغه دفع نه کیده بیا به غاښونه وه. بیا دی لاس یا لوستوڼی پر خوله ونیسی. او که په غاښونو یې دفع

کیدای سوای بیا لاس یا لوستوڼی پر خوله نیول مکروه دی، کذا نقل عن الامام الاعظم خلاصه، وهذا معنی قول المصنف

وَكَظْمُ فِمِهِ عِنْدَ التَّثَاؤُبِ

او خوله دی تړلوی په وخت کی د ارږمی

وَالْقِيَامُ حِيْنَ قِيْلَ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ

او ولاړېدی دی یعنی امام او قوم تول به نیږدې هغه کلمه چی حَیَّ عَلَی الْفَلَاح ... دا خو که امام په محراب کی وو، او که امام په حجره کی وو نو قوم دی ولاړ سی ترڅو چی امام راځي. ددی سببه دا دی چی اقامت کوونکی امر وکړی په څانو سمولو مړه نو امام او قوم باید قبول نه وکړی. او حسن بن الزیاد او امام زفر وائی چی پر حَیَّ عَلَی الصَّلوٰة دی ولاړیږی. سکب الانهر والاحواله وه ابن الکمال ته کړیده او هغه حواله ذخیری ته کړیده: قال المصنف:

وَشُرُوْعُ الْإِمَامِ مُذْ قِيْلَ قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوةُ

او شروع دی کوي امام یعنی په لمانځه کی د هغه وخت څخه چی اقامت کوونکی ووائی» قَدْ قَامَتْ آه دا مذهب دی د امام اعظم او امام محمد او امام ابو یوسف وائی چی تول اقامت خلاص سی بیا دی شروع په لمانځه کوی. او کی شروع د لمانځه تر تمامیدو د اقامت وځنډول په اتفاق سره روا نه دي ط. **مسئله**: که امام د مسجد د پای د خوا څخه راغلی پر هر صف چی راځی هغه به ولاړیږی. **مسئله**، او که د مخ د خوا راغلی څرنګه چی مقتدیانو دی ولیدی تول به ولاړیږی. **مسئله**: که موذن په اقامت شروع کړي وه او یو سړی مسجد ته داخل سو کښیدینی به ولاړیږی به نه د ریږی، ده اقامت ترپوره کیدو پوری چی دا کار مکروه دی مض قه، ط، **پوښتنه**: چی مذهب د ائمه ثلاثه ترمونږ دا دی چی د اختتام سره د اقامت دی سمدستی امام تکبیر تحریمه وائی او شروع دې په لمانځه کوي. لکن دا اتصال مستحب دی، نه ټینګ سنت دی، او نه واجب

دی لکه بعض فقهاء چې وائي. په شرح کی دمجمع وائی وهوالاصح او ط وائی وهواعدل المذاهب وهوالحق» ن»

پوښتنه: که یو سړی دوه رکعته سنت وکړه پس له اقامت حکم یې څه دی؟ جواب، گناه ور باندی نشته»

پوښتنه: که اقامت خلاص سو او امام بنه گړی وروسته راغلی اقامت به راگرځوی که څنگه؟ **جواب** نه دی راگرځوي. منح بزازیه په دلیل دَهغه حدیث چې بخاری یې دَ انس رَضی اللهُ عنه څخه روایت کړی دی چې یو وخت د لمانځه اقامت خلاص سو او نبی علیه الصلوٰة والسلام ته یو سړی په مخکښی ودریدی لیعنی دَیو کار دَپاره نو آنحضرت صَلی اللهُ علیه وَسَلم د لمانځه دَشروع څخه بند کړی. یو گړی نور آنحضرت صلی اللهُ علیه وسلم محراب ته راغلی او شروع یې په لمانځه وکړه یعنی اقامت یې نه راوگرځاوه. قَالَ المُصنفُ

فَصَلٌ فِی کَیفِیَّةِ تَرکِیبِ اَفعَالِ الصَّلوٰةِ

فصل دی، په بیان د دَوَل دیوځای کولو دافعالو د لمانځه، **پوښتنه**: چې په خودی نسخه کی» د نورالایضاح لفظ د افعال نشته، لکن په هغه نسخه د نورالایضاح کی چې په مَراقی الفلاح کښی موجوده ده په هغی کښی لفظ د افعال سته» نو ځکه وائي چې مراد د افعالو څخه عامه معنیٰ ده چې اقوالو ته هم شامله سی. لهذا اصلی نسخه د نور الایضاح ډیره زیباده چې توجیه ته د ط ضرورت نه لري. **پوښتنه**: چې دا کیفیت د ترکیب چې مصنف بیان کړی دی دسره تر پایه پوری دی. درویش وائي چې دا ډیر په زړه پوری فصل دی گویا د تَوله ماقبل اجمال دی» او د متفرقو افعالو او اقوالو یوځای نیول دي. قَالَ المصنفُ

اِذَا اَرَادَ الرَّجُلُ الدُّخُولَ فِی الصَّلوٰةِ اَخرَجَ کَفَّیهِ عَن کُمَّیهِ او څو وخت چې اراده وکړي نر د داخلیدو

یعنی شروع کولو دَلمانځه هر لمونځ چې وی که فرضی وی او که واجب یا سنت یا نفل وی، راو دی باسی څپرې دلوستونړو څخه د مخه تیره سوه چې ښځه بې نه راباسی او دغه رنگه په وخت کی د ضرورت چې نی راوباسی پرواه نه لري. قَالَ المصنفُ

ثُمَّ رَفَعَهُمَا اِلیٰ حِذَاءِ اُذُنَیهِ او بیا دی پورته کړي تر برابر پوری د غوږو، **پوښتنه**: چې په عمومی کتابو کښی د فقهی داسی وائی چې بټی گوتی په برابری سی د نرمیو سره دَغوږو، او مصنفٌ په مَراقی کی د متن چې مجمل وو موافق د عمومی کتابو سره تفسیر کړي. **تنبیه**: پوه سه چې باطن د اورغوو بې قبلی و خواته وی او گوتی به جگی نسی» او په خپل حال دی پریږ دی. نه دی ډیری جوتوی او نه بې ډیری خلاصه وی. او که سړي عذر درلودی لاسونه یې دومره نه سوای پورته کولای نو تر هغه ځایه چې طاقت وی پورته دی کړي. لکن سر را کښته کول مکروه دي. او د منیځی هم دغه حال دی. لکن حره ښځه بې تر برابره داو ږو پورته کوي.

فائدهٔ: په هیڅ کتاب کی د فقهی شریفی داسی نه دی راغلی چې بټی گوتی به د نرمی سره دَغوږ و مسه کوي. مگر په قاضیخان او فتاوای ظهیریه کی په نقل د قهستانی د مسه کولو لفظ رَاغلی دی. او نقایه وَالا دهغه دلیل دَاوائي چې محاذات و بنه تحقیق ته وَرسیږي. لکن دا دلیل دومره قوی نه دی وَلی چې د محاذات په تحقیق بیله مسه کولو هر سړي پوهیږي. او مسه کول په هیڅ حَدیث کی هم نه دی راغلی، لهذا د عمومی فقهی د کتابو عبارت ډیر زیبا دی.

حِکمَتُ دَرَفعُ الیَدَینِ څوك وائی اشاره ده و توحید الهی ته. او څوك وائي چې اشاره ده ودې ته چې ما امور د دنیا تر شا وَغورځول او یك لخته و لمانځه ته متوجه سوم، لکن فی دَلالة رفع الیدین علی الاشارتین خفاءٌ، او څوك وائی د دی دپاره

چې تولو اعضاء یه وقبلې ته مخامخ سي. او بدر الدین العینی الحنفیؒ په شرح کښې د بخاري د عبد الله بن عمرؓ څخه داسې روایت کړی دی چې پورته کول د لاسو بنائست د لمانځه دی. او دهري گوتې په پورته کیدو سره لښتکی ورکول کیږي.

قَالَ **ثُمَّ كَبَّرَ بِلَا مَدٍّ** وروسته دی الله اکبر ووائي بیله مده

فائده: د عبارت څخه د مصنفؒ داسې واضح معلومیږي چې لاس پورته کول بې د مخه تر اَللّٰهُ اَکبر ووي. ولې ده وویل ثُمَّ کَبَّرَ، او مختاره د صاحب الهدایه هم دا طریقه ده، او په قدوري کې وائي: يَرْفَعُ يَدَيْهِ مَعَ التَّكْبِيْرِ، لاسونه دې د تکبیر سره یوځای پورته کوي. وهو المروی عن ابی یوسف والطحاوی، لکن اکثر مشائخ اوله رایه اصح بولي: ولې چې حکمت د رفع الیدین او الله اکبر ویلو دا دی چې په پورته کولو کې د لاسو اشاره ده ونفی ته د کبریا د ماسوا څخه د خدایٔ او په اَللّٰهُ اکبر اثبات د کبریا دی وخدایٔ ته او نفی خو تر اثبات د مخه وي لکه: لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، او بعض فقهاءؒ وائي چې تکبیر دې تر رفع الیدین د مخه وائي. لکن ملایان باید په دې درو کیفیتو د پر جنجال ونه کړي. ولې چې بحر الرائق وائي چې دغه درې سره کیفیتونه د علیه السلام څخه مروي دي.

البته اول چې کوم کیفیت دی هغه دی مصنفؒ بیان کړی دی. او ترهغه وروسته کیفیت د قدوري دی. او اخیر کیفیت تر ټولو مرجوع دی،،

د مد بیان **پوه سه**: چې مد په اول کې د اَللّٰهُ یعنې په اول همزه کې مانع دی د شروع په لمانځه کې او کې د لمانځه په مابین کښې ووائي لمونځ یې فاسدیږي. ولې چې په دې صورت کې د استفهام نقشه راځي او کې په قصد خوك ووائي کافر کیږي په سبب د دې چې په کبریا کې د خدایٔ په شك راوستئ. او کې په مابین الف کې مد وکړي نو که دوه حرکته قدر وو د لخو دالف مد طبعي دی پروا نه لري بلکه صواب هم دی. او که تر دوه حرکته بالا وو.

دا کش والی نو مکروه دی لکن لمونځ نه په فاسدیږي. قال ابن امیر الحاج او په سراج کې وائي چې خلاف الاولیٰ دی. فالحاصل ان الکراهة تنزیهیة،
او کې اشباع او مد په حرکت کې د هاء د الله وکړي، نو دا اخطاء من حیث اللغة ده او لمونځ نه په فاسدیږي. او یا لفظ د ها ساکن ووائي د لغت د لاري خو خطاء ده اما لمونځ نه فاسدیږي. او کې مد د اکبر په اول کښې وکړي شروع په لمانځه نه صحیح کیږي. او کې په مابین کې د لمانځه دغه مد وکړي لمونځ یې فاسد سو. او که دې مد د باء په زور کې وکړي یعنې اکبار لعض فقهاء وائي چې لمونځ یې فاسد سو. ولې چې اکبار جمع د کبر ده چې هغه طبلې ته وائي. او د اولا د څخه د شیطان دیوه نوم دی» ط، او په قنیه کې وائي لمونځ نه په فاسدیږي ولې دا اشباع د حرکت ده. او لعض اقوام د عربي ژبو د دوي اشباع عادت ده. لکن زیلعیؒ وائي چې اشباع د حرکاتو صرف په اشعارو کې روا ده یعنې د سببه څخه د برابرولو د بیت په بحر باندې کما تقرر فی علم العروض وقت التقطیع للابیات»

مسئله: که مؤذن اکبار ووائي حکم یې څه دی؟ **جواب**: راګرځول د اذان خونه غواړي ولې چې په اذان کې فراخي ده» قاله فی السراج، او کې په قصد ووائي او معنیٰ یې هم مراد وي چې ورباندې تیره سوه کافر کیږي. او کې معنیٰ نه وه قصد کافر کیږي خو نه و لیستغفر ویتوب د الله څخه دې عفوه وغواړي او توبه دې وکاږي. مض ط، **مسئله**: کې مد وکړي په اخیر کې د اکبر د حرکت. فقیل تفسد صلوته لمونځ یې فاسد سو یعنې کړد لمانځه په مابین کې وو. او بیا دې مذهب کړد لمانځه په اول کې دا مد وکړي شروع په لمانځه یې نه ده صحیح، او عنایه والا وائي چې لمونځ د دې سره نه په فاسدیږي او شروع یې صحیح ده.

فَائِدَةٌ ضَرُوْرِيَّةٌ که یو لمونځ کوونکی او یا قسم اخستونکی او یا د حیوان ذبح کوونکی هغه مد چې ده مابین د لام دی د اَللّٰهُ په لیسنو یعنې اَللّٰهُ اکبر

په ووايه او يا دغو درو کسانو لفظ دهاء د الله حذف کړي يعنې اللّٰو اکبر په ووايه، امام طحطاوي وائي چې په صحت دشروع د لمانځه او دقسم په انعقاد کې او دغړ نګه د مذبوحې په حلال والي کې اختلاف سته، نو ښه دي پرېږدي د جهت د احتياط، ط، او قاضي بيضاوي په خپل تفسير کې پر خلاف دهغو دي يعنې نه ئې شروع په لمانځه صحيح کېږي. او نه ئې قسم غو په کېږي، او نه ذبيحه حلال کړده، لکن درو ليش والې دجهت ځنې دعموم ابتلاء حکم قطعي دي مفتي نه کوي قاله السيد ط، قال المصنف

ناوِيًا اِفْتِتَاحَ الصَّلٰوةِ

يعني په تکبير ويلو سره به نيت دشروع د لمانځه وي، داشرط دصحت د تکبير دی **پوه سه**: چې لمونځ کوونکي شارع کړي په لمانځه کې پر نيت سره دالله اکبر او نه يوازي په تکبير شارع کړي او نه يوازي په نيت سره بلکه په دواړو سره شارع کړي. او روا دي تقديم د نيت پر تکبير په دې شرط چې فصل دي په اجنبي فعل سره نه وي کوي. **مسئله**: پر ګونګي باندې ښوروول د ژبې لازم نه دي نه د الله اکبر په وخت کې او نه د قرائت په وخت کې وهو الصحيح. ولې چې داصل واجب ځنې خو دي عاجزه دي نو بل شئ پر لازمول چې تحريك اللسان دي دليل غواړي، در، ط، قال المصنف:

وَيَصِحُّ الشُّرُوْعُ بِكُلِّ ذِكْرٍ خَالِصٍ لِلّٰهِ تَعَالٰى

او صحيح ده شروع د لمانځه

په هر ذکر سره چې خالص حق دخداي پاك وي. يعني دمقصد څخه د بنده خالي وي نو په اللهم اغفرلي سره شروع نه ده روا، لانه لطلب المغفرة، او نه په ولاحول ولا قوة الا بالله سره. ولې داکلمه دپاره دطلب دحول او قوت دي دخدای څخه او نه په بسم الله سره ولې چې بسم الله خو دپاره د تبرك يعني طلب دبرکت او ياد پاره دطلب د کمك ده د خدای څخه،

مسئله: شروع د لمانځه په غير د الله اکبر وقادر سړي ته مکروه تحريمي دي م، ط، **فائده**: دپاره دشروع په ماسوا دالله اکبر دا شرط دی چې هغه ما سوا به هم تام جمله وي لکه الله اکبر، قال المراقي وهو ظاهر الرواية وهو المختار، در، وهو الاشبه، ابن امير حاج.

مثال دذکر خالص چې جمله تامه هم وي، لا اله الا الله، الحمد لله، سبحان الله، سره دفعل محذوف سبحان الله هم جمله تامه ده. او په روايت کې دحسن دابي حنيفة څخه په مفرد نامه سره دخداي هم شروع صحيح ده خلافا لمحمد، در، قال المصنف

وَبِالْفَارِسِيَّةِ

او صحيح ده شروع په فارسي ژبه، بلکه په ټولو ژبو سره نو تخصيص دفارسي چې مصنف کړی دی دپاره داحتراز د نورو ژبو څخه نه دی بلکه ددې سببه دی چې اقرب د ژبو وعربي ته په فصاحت او بلاغت کې فارسي ژبه ده، او چا چې سبب دتخصيص دا ګڼلي دی چې حديث شريف راغلی دی، لسان اهل الجنة العربية والفارسية الدرية، غلط دي ولې چې ملا علي قاري دا حديث موضوعي ګڼلی دی. نو ابو سعيد البرادعي په دې دليل ويلو کښې سهوه دی. قال المصنف

اِنْ عَجَزَ عَنِ الْعَرَبِيَّةِ وَاِنْ قَدَرَ لَا يَصِحُّ شُرُوْعُهٗ

او هغه چا ته شروع په فارسي روا ده چې دې عاجز وي دعربي تکبير ويلو څخه، او که سړی قادر وي پر عربي عبارت

بِالْفَارِسِيَّةِ وَلَا قِرَائَتُهٗ بِهَا فِي الْاَصَحِّ

نو بيا شروع په فارسي ژبه نه ده صحيح. او نه قرائت دقران په لمانځه کې په فارسي ژبه روا دي په اصح مذهب کې چې مذهب ديارانو دی. چې امام اعظم هم وهغه ته رجوع کړې ده، کما في کتب الفتاوى، والشروح في الفقه، درو ليش وائي چې شروع په لمانځه په غير عربي ژبه دامام اعظم په نيز صحيح ده قادر ته پر عربي ژبه لکن سره دکراهت تحريمي کما مر،

اوبعض کتابونه وائي چې په مسئله کی دشروع په غیرعربي یارانوٌ وقول ته دامام اعظمٌ رجوع کړې ده، ولې چې شروع دلمانځه په ذکرخالص پورې اړه لري اوذکرخالص په هره ژبه کیدای شي.

اوقرائت خو په قرآن مبارك پورې اړه لري اوقرآن مبارك خونوم دی د نظم اومعنی دواړو په اتفاق داصولیونوً. نو په فارسي ژبه کښي مثلاً کرخه هم معنا دقرآن مبارك اداء کیږی خو نظم یې پاتیږی. نودی کبله امام اعظمٌ چې اول یې قرائت په فارسي ژبه روا باله وقول ته دصاحبینوً یعني ابویوسفٌ اومحمّدٌ رجوع وکړه: درویش وائي چې پس له ثبوت درجوع دامام اعظمٌ وقول ته دیارانوً هغه توجیهات ترچې صاحب دنورالانوار اوبعض نوروکتابونو دپاره دتوجیه دقرائت په فارسي په نیزد امام اعظمٌ ذکرکړي دی هیڅ ضرورت نشته، بلکه صحیح هم نه دی. ولې داتوجیهات خوپرامام اعظمٌ دالازموي چې دی قرائت په فارسي ژبه وقادرته پرعربي ژبه روابولي. ولیس کذالک کمامرّ،

سبحانه خبره بوه سه چې تلبیه په حج کی اوسلام گرځول دلمانځه څخه او قسمونه، اوپه ذبیحه باندی ذکرو قادرته پرعربي په نورو ژبو روادی په اتفاق سره. قال المصنفٌ

ثُمَّ وَضَعَ يَمِينَهُ عَلٰى يَسَارِهِ تَحْتَ سُرَّتِهِ عَقِيبَ التَّحْرِيمَةِ

بِلَامُهْلَةٍ بیادی نوکښیږدی راسته لاس پرخپل چپه لاس باندی لاندی ترنامه وروسته تراَللّٰهُ اَکْبَر بیله ځنډه.

اختلاف الائمة: دحضرت الامام الاعظمٌ اودحضرت الامام ابویوسفٌ په نیز لاس ایښودل یوپربل سنّت دولاړی دی بلکه دوی دوهٌ وائي چې ایښودل دلاسویوپربل سنّت دی په هره هغی ولاړی کی چې په هغی کښي ذکرمسنون وي. لکه په حال کی دسُبْحَانَ اللّٰه آه اوپه حال کی ددعاء قنوت اود جنازې په لمانځه کی. اوچونکه په مابین کی دتکبیرودآخرو ذکرمسنون نشته نوځکه دلاسونه ایله پریږدی. اوپه نیزد امام محمّدٌ ایښودل دلاسوسنت دی دقرائت، نوپه حال کی دسُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ دی لاسونه کښته ایله نیسی، چې الحمد لله شروع سره بیادی لاسونه یوپربل باندی کښیږدی: والفتوی علی الاول"

فـائـده: مصنفٌ کیفیت دایښوولو دلاسو یوپربل نه کړی ذکرکړه دی کبله چې په ظاهرالروایه کښي نه دی راغلی، لکن دفقهي شریفي په کتابونو کښي په بعضو کی لفظ د "وضع" راغلی دی لکه په عبارت کی د مصنفٌ اونوروکتابونو هم چې دوضع معنا نفس ایښودل ده. اوپه بعض کتابونو کی لفظ د اخذ راغلی دی چې دهغه معنا نیول ده" بحرالرائق وائي چې مختار داده چې راسته ورغوی دی دچپه لاس پرشاه داسی کښیږدی چې بټه گوته اوکشنی گوته دی دچپه لاس اَلغه کړي اودری نوری گوتی دی دراسته لاس پرچپه باندی کښیږدی. بحرالرائق دادلیل وائي چې نیول دلاس وضع لره مستلزم دی یعني چې چپه لاس په راسته لاس ونه نیوه سته لاس پرچپه هم شو: اوایښوول نیولولره نه دی مستلزم نوپه مختار کیفیت کی عمل په وضع او اخذ دواړوسره راځی" فافهم، قال المصنفٌ

مُسْتَفْتِحًا وَهُوَ اَنْ يَقُوْلَ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ

په داسی حال کی چې شروع کوي داسی دی وائي: پاکی ده تالره دهرعیب اونقصانه څخه یاالله اوسره دحمده ستا یعني پرصفات کمالیه وو ستا،

وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰى جَدُّكَ او مبارك دی ستا نوم یعني توله اسماء الحسنی ستا، او لوی ده ستا غني چې دهرمخلوق څخه بې پروائي. اویالوړدی ستا قدرت چې پرهرشئ ممکن قادر ئې: **وَلَا اِلٰهَ غَيْرُكَ** اونشته په حقه سره معبود بیله تا

مسئله: که یو سړی داسې هم ووائي ... وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ، څوك دې نه منع کوي. او که څوك نه ووائي څوك دې په ویلو نه امر کوي. ط، **پوه سه:** چې سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ ترکیب نحوي په لویو کتابونو کې مذکور دی چې په دې سبب چې د مبتدیانو د فهم سره لائق نه وو نو ما پرېښو، او بعض فقهاء وائي چې واو د "وَبِحَمْدِكَ" دپاره د عطف دی او متعلق د باء محذوف دی" ای اَبْتَدِئُ بِحَمْدِكَ" او دا جمله عطف ده په هغه عامل محذوف د سُبْحَانَكَ ای اُسَبِّحُكَ سُبْحَانَكَ، او د حضرت الامام الاعظم څخه روایت دی که څوك واو نه ووائي یعني سُبْحَانَ اللّٰهُمَّ بِحَمْدِكَ" هم روا دی لکن په دې تقدیر باء د وَ بِحَمْدِكَ دپاره د ملابست ده ای اُسَبِّحُكَ مُتَلَبِّسًا بِحَمْدِكَ" لکن ویل د واو اولیٰ دی. لان فیه زیادة المعنیٰ کما لا یخفیٰ" مَرَاقِي الفلاح د سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ معنا په عربي ښائسته الفاظو داسې بیان کړې ده: چې محذوفو الفاظو ته یې ووړ هم اشاره کړېده:

نَزَّهْتُكَ عَنْ صِفَاتِ النَّقْصِ بِالتَّسْبِيحِ. وَ اَثْبَتُّ لَكَ صِفَاتَ الْكَمَالِ بِالتَّحْمِيدِ وَتَبَارَكَ ای دَامَ وَ ثَبَتَ وَ تَنَزَّهَ اِسْمُكَ وَتَعَالٰى جَدُّكَ ای اِرْتَفَعَ سُلْطَانُكَ وَعَظَمَتُكَ وَغِنَاءُكَ بِمَكَانَتِكَ وَلَا اِلٰهَ غَيْرُكَ فِي الْوُجُوْدِ مَعْبُوْدٌ بِحَقٍّ"، او د دې ښائسته الفاظو معنا په شرح کې د طحطاويؒ وګوره" قَالَ المصنفؒ:

وَيَسْتَفْتِحُ كُلُّ مُصَلٍّ او سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ به هر لمونځ کوونکی وائي که فرضي لمونځ کوي، او که نفلي، او که امام وي او که مقتدي وي، که منفرد، که جهري لمونځ وي او که سرّي لمونځ وي. لکن تر هغو پورې چې امام په قرائت شروع نه وي کړې. او که امام قرائت شروع کړې وو بیا دې مقتدي سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ نه وائي.

پوښتنه: په جهري لمانځه کې خو امام شروع په قرائت معلومیږي په سري لمانځه کې خو مقتدي ته شروع د امام په قرائت نه معلومیږي. **جواب:** په سري لمانځه کې اعتبار ظن غالب ته د مقتدي دی په قرائت نه سره:

مسئله: که سړی امام ته په رکوع کې ور سیدی نو که د سړي دا خیال وو چې زه سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ په ولاړې وو ایم د امام سره لا رکوع هم نیولای سم نو سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ په ولاړ تلوار وه وائي. او بیا دې د امام سره په رکوع کې ځان شریك کړي. او که خیال داوو چې د امام رکوع راڅخه تیریږي. بیا دې سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ نه وائي. کذا في النهر" او بعض علماء وائي چې په سرّي لمانځه کې دې مقتدي سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وائي والاول هو المعتمد

قَالَ المصنفؒ **ثُمَّ يَتَعَوَّذُ سِرًّا لِلْقِرَاءَةِ** بیا دې اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ووائي د پاره د شروع په قرائت کښې

ترجمه د اعوذ بالله: زه پناه او ساتنه غواړم په خدائ سره د هغه شیطان څخه چې رانده او شړلی د خدائ د در بار څخه دی. ولې شیطان د اعواړی چې په دې ښائسته عبادت کې چې لمونځ دی ستا زړه د حضور څخه د خدائ بلې خواته مصروف کړي. او ستا د غه لمونځ د احسان د لاري څخه واړه وي. کما ورد في الحديث الطويل الذي رواه البخاري و مسلم حين سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم: عن الاحسان فقال اَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَاَنَّكَ تَرَاهُ فَاِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَاِنَّهُ يَرَاكَ كما مر مع الترجمة: نو شیطان که څه هم ته نه ویني لکن خدائ پاك خو یې وینې. او د ده په دغه فساد هم خبر دی نو ته هغه ذات پاك ته پناه ور وړه چې د هغه لعین د وسوسو څخه دې وساتي.

مسئله: اَعُوْذُ بِاللّٰهِ به تر قرائت د مخه وائي. او بعض اصحاب الظواهر او امام نخعي او ابن سیرینؒ وائي چې اَعُوْذُ بِاللّٰهِ به تر قرائت وروسته وائي. دوی د ا دلیل وائي چې خدای پاك داسې ویلي دي" وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ" او کلمه د فا خو د پاره د تعقیب او وروسته والي ده په اتفاق د اهل اللغة والنحو لکن دا دلیل د دوی فاسد دی. ولې چې د دې ایت معنا ټوله مفسرینؒ داسې کړېده" اِذَا اَرَدْتَّ قِرَاءَةَ الْقُرْاٰنِ فَاسْتَعِذْ" آه او دلیل د دې مجاز دا دی چې ټوله صحابه رض وو اَعُوْذُ بِاللّٰهِ تر قرائت د مخه ویله او قولاً چې بېڅا پوښتنه ځندی وکړه. جواب به یې په تقدیم د اَعُوْذُ بِاللّٰهِ ورکاوه. او بل جواب دا دی چې کلمه د فاء په دې ایت مبارکه کې د پاره د تعقیب نه ده بلکه

پاره د حال ده لکه چې ځناه د فا په معنیٰ کې د حالیت معنا م راوړي ده.. کَمَا یُقَال اِذَا تَوَضَّتَ فقل بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ نو معنا د ایت مبارکه داسې ده، چې تر قرائت د قران پاک کوې په داسې حال کې وکړه چې تا دې پناه په خدایٔ حاصله کړې وي"، یعنې اَعُوْذُ بِاللهِ دې وئیلې وي. نو بیرته اعوذُ بِاللهِ تر قرائت دمخه سوه، قَالَ المُصَنِّفُ

فَيَأْتِيْ بِهِ الْمَسْبُوْقُ پس راتګ دې کوي یعنې وائی به اَعُوْذ بِاللهِ هغه سړی چې اول د لمانځه د امام څخه تیر سوی وي، یعنې هغه وخت چې دی قضاء راوړي د تیر لمانځه پیله سُبْحَانَ آه وجه د تفریع داده چې چونکه مسبُوق اول سُبْحَانَكَ آه او اَعُوْذُ بِاللهِ نه وویله په سبب د دې چې ده لره هغه وقت قراءت نه وو په قضا ئي رکعتو کې ده تر قرائت پیداسو نو ځکه اَعُوْذُ بِاللهِ به وائی، لکن تر سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وروسته کې سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ په اول کې د اقتداء نه وه وئیلې په سبب د شروع د امام په قرائت سره. بعض علماءٌ وائی چې مسبوق دې سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ په حال کې د سکتا تو د امام وائی. او اَعُوْذ بِاللهِ دې په قضائی کې وائی.

مَسْئَلَه: مقتدی به اَعُوْذُ بِاللهِ په رکوع کې نه وائی او تکبیرونه د اختر لمانځه که څندی تیر سوی وه که په اول رکعت دی او که په دوهم رکعت کې وی هغه په رکوع کې وائی ولې چې هغه واجب دی. **مَسْئَلَه**: مقتدی به اَعُوْذ بِاللهِ نه وائی ولې چې اَعُوْذ بِاللهِ تبع د قرائت ده او مقتدی لره قرائت نسته. او امام ابو یوسفؒ وائی چې اَعُوْذُ بِاللهِ تبع د سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ ده نو مقتدی بې وائی لکه سُبْحَانَه چې وائی **مَسْئَلَه**: د اختر د لمانځه په اول رکعت کې به اَعُوْذُ بِاللهِ تر زوائد تکبیرو وروسته وائی ولې چې د اتبع د قرائت ده، قرائت په اول رکعت کې خو تر زوائدو تکبیرو وروسته شروع کیږي

قَالَ المصنفُ **وَالتَّسْمِيَةُ اَوَّلَ كُلِّ رَكْعَةٍ وَالتَّامِيْنُ وَالتَّحْمِيْدُ وَالْاِسْرَارُ بِهَا** او بیا دی بِسمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ، وائی په اول کې د هر رکعت که نفل وی او که فرض وی

لکن تر الحمدُ لله دمخه. او هغه خوك خطا وتلی دی چې وائی بِسْمِ الله دی صرف په اول رکعت کې وائی ط، **فَائِدَه**: په لمانځه کې پوره بِسْمِ الله وائی او د اوداسه په شروع کی او د ذبیحه په وخت کی پوره بِسْمِ الله ویل لازم نه ده بلکه هر ذکر کافي دی لکن فقهاء رح وائی چې د اوداسه په شروع کی افضل داده چې پوره بِسْمِ الله و وائی او د ذبیحې په وخت کی بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُ اَکْبَر افضل دی.

مصنفؒ په مراقی کی ولې چې بِسْمِ الله ویل په مابین کی د الحمد لله او سورة نه ده اولی ویل مکروه دی. لکن بعض فقهاءؒ چې افضل داده چې بِسْمِ الله دی په مابین کی د الحمد لله او سورة و وائی. **فَائِدَه**: کې چیری لمونځ کوونکی پسله الحمد لله څخه پوره سورة نه وایه بلکه یو څو ایته یه وَیل نو بِسْمِ الله وَیل د هغو څو ایتو د پاره مکروه ده، او د بِسْمِ الله په ویلو کې جهري او خفیه لمونځ برابر دی. او بیا دی په نیژد ختم د الحمد لله امین وَوائی که منفرد وی او که امام او که مقتدی وی لکن د اهلته چې امام قرائت په جهر وائی. او بیا دی رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْد وائی که چې دی مقتدی وی. او دا دری سره به کرار وائی، چې پخپل ځان یه واوري،،

فَائِدَه: که لمونځ کوونکی منفرد وو سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ به دواړه وائی. او که امام وو سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِده فقط به تولو لمونځو کښې په جهر وائی **بنهانه فَائِدَه**: د حنیفیانوؒ او د شافعیانوؒ په دی کښې اختلاف دی چې بِسمِ اللهِ الرَّحمٰنِ الرَّحیم شریفه جزء د الحمدُ لله بلکه د هر سورت سوا د سورة براءت څخه جزء ده او که نه ده، حنیفیان ولې لَا، او شافعیان وائی نَعَم، لکن سره د دی اختلافه دواړه ډلی پر دی متفقه دی چې بِسْمِ الله دی تر الحَمدُ لله شریفې د مخه کنځم لمونځ جهري وی کرار وائی. د دی اتفاق څخه مذهب ته د حنیفیانوؒ تقویت پیدا کیږی، ولی که بِسْمِ الله جزء د الحمد لله وای نو په جهري لمانځه کی څه سبب دی چې بعض اجزاء د الحمدُ لله چې بِسْمِ الله ده کرار ه ویل کیږی او نور اجزاء یه په جهر سره. او بله خبره داده چې د عصر نبویؐ څخه الیٰ یومنا هٰذا هیڅ چا

جهر په بسم الله سره نه دی کړی، "اللهم الا ما شذ عن رسول الله صلی الله علیه و سلم احیانًا للتعلیم"، قال المصنف.

ثُمَّ قَرَأَ الْفَاتِحَةَ وَاٰمَّنَ الْاِمَامُ وَالْمَاْمُوْمُ سِرًّا

او بیا دی الحمد لله شریفه ووائی او امین دی ووائی امام او مقتدی په پټه خوله سره. قال المصنف:

ثُمَّ قَرَءَ سُوْرَةً اَوْ ثَلَاثَ اٰيَاتٍ

او بیا دی ووائی یو سورت یا دری ایاتہ یعنی که لنډ ایتونه وَه، او که یو ایت طویل (اوږد) وی هم کافی دی لکن دا سورة یا دری ایته ویل پس له الحمد لله څخه واجب دی کما مَرّ، قال المصنف:

ثُمَّ كَبَّرَ رَاكِعًا

بیا دی اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَائی هرکله چې کوونکی چې وی. **مسئله** د تکبیر شروع دې د کښیدو سره د رکوع یو ځای وی او تکبیر به ختموی په ختمیدو سره د رکوع تا چې شروع په تسبیح وکړی. قال المصنف:

مُطْمَئِنًّا مُسْتَوِيًا رَأْسَهٗ بِعَجُزِهٖ اٰخِذًا رُكْبَتَيْهِ بِيَدَيْهِ

په آرام سره دی رکوع وکړی په داسی حال کی چې برابر به وی سر ددہ د پای سره دده. او نیوونکی دی وی دواړو زنګونو

مُفَرِّجًا اَصَابِعَهٗ

لره په دواړو لاسو او پرانګنودی گوتی خلاصی ونسی **مسئله**: پنډی به سمی ولاړی وی او کږول د زنګنو او پنډی لکه کمان مکروه دی، او بنځه دې گوتی خلاصی نه سی، م، قال المصنف:

وَسَبَّحَ فِيْهِ ثَلَاثًا وَّذٰلِكَ اَدْنَاهُ

او تسبیح دی ووائی په رکوع کی یعنی هرکله چې کوونکی چې هغه سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْم دی، او کی ظاء په خپل مخرج کی نه سوای ویلای لکه اکثر عوام، چې دوی یه داسی وائی. "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَزِيْم" نو هغه چونکه دا لفظ غلط دی نو دوی دی

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْكَرِيْم، دی وائی، دری واره. او دغه دری واره که درجه ده د تسبیح ویلو

فائدہ: پوهسه: چې مصنف په مراقی کی وائی ای اَدْنیٰ کمال الجمع المسنون" ددی عبارت څخه دا معلومیږی چې په یو وار تسبیح ویلو هم مطلق سنت پرځای کیږی لکن د کمال د سنت کم درجه یه ۳ دری واره ده. او ورته عبارت صاحب هدایه هم ویلی دی، قال المصنف:

ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهٗ قَائِلًا سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

او بیا دی سر راپورته کړی په داسی حال کی چې وائی به سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ که چیری

لَوْكَانَ اِمَامًا اَوْ مُنْفَرِدًا وَالْمُقْتَدِيْ يَكْتَفِيْ بِالتَّحْمِيْدِ

امام وی لمونځ کوونکی یا یه وازی وی او مقتدی دې یوازی رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ وائی.

پوهسه: چې معنا د سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ. داسی ده "سَمِعَ اللّٰهُ"، قبلونکی دی خدای جل جلاله حمد لره د هغه چا چې د ده حمد ووائی. په عرف کی د" سَمِعَ" ترجمه قبول دی. لکه چې وائی" سَمِعَ الاَمِيْرُ کلام فلان ای قبله" وكما ورد فی الحديث النبوی. "اَعُوْذُ بِكَ مِنْ دُعَاءٍ لَا يُسْمَعُ" ای لا یقبل ولا یستجاب".

پوهسه: چې هاء د ضمیر د پاره نه ده بلکه هاء السکت والاستراحة ده، م، او په مستعفی کی وائی چې هاء د ضمیر ده.

الاختلاف

"جمع کول د سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ. سره د رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ" امام لره مذهب د امام ابویوسف او امام محمد دی او یو روایت د امام اعظم څخه هم دی. او دا مذهب لکه مختار د مصنف چې دی حاوی قدسی او الفضلی او طحاوی او لعض نورو متأخرینو هم دا مذهب مختار کړی دی. او د مدینی والا وو هم دغه رواج دی. لکن په هدایه کی وائی چې امام به رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ نه وائی. او دا مذهب دی د امام اعظم دلیل د مذهب د امام اعظم دا دی چې په حدیث مبارك کی راغلی دی" اِذَا قَالَ الْاِمَامُ سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ، فَقُوْلُوْا رَبَّنَا

لَكَ الحَمْدُ نو داخو تقسیم دی او تقسیم قاطع د شرکت دی. لهذا مقتدی سَمِعَ اللهُ
لمن حمده نسته زمونږ په نیز خلافًا للشافعیؒ، او فتح القدیر په اول جلد ص۲۶۱
کی وائی. وفی البحر المحیط فی التحمید اربع مرات، ربنا لَكَ الحَمْدُ، رَبنا وَلَكَ الحمدُ
اللهم رَبَنا لكَ الحَمْد، اللّٰهُمَّ رَبنا وَ لَكَ الحَمْدُ، وفی المراقی الافضل اللهم
رَبَنا وَ لكَ الحَمْدُ، وَيليه اللهم ربنا لكَ الحَمد، ويليه رَبَنا وَلكَ الحَمْدُ، او
طحطاویؒ وائی چی داواو خوك وائی زائد دی. او خوك وائی داواو عاطفه دی تقدیر
داسی دی رَبنا حَمِدْنَاكَ وَلَكَ الحَمْد والاظهر هو الاول، درویش وائی چی د عطف
په تقدیر عطف د جمله اسمیه په فعلیه لازمیږی، چی لعض نُحاة یه نه خوښوی، قال

ثُمَّ كَبَّرَ خَارًّا لِلسُّجُودِ ثُمَّ وَضَعَ رُكْبَتَيْهِ ثُمَّ يَدَيْهِ ثُمَّ وَجْهَهُ بَيْنَ كَفَّيْهِ

بیادی الله اکبر ووائی شروع دی د کښته کید وخروی او ختم یه چی تندی په ځمکه کښیږدی داتکبیر د سجدی
د پاره بیاد زنگنونه کښیږدی او بیادی لاسونه کښیږدی یعنی که د غه کیفیت څخه
عذر نه وو لکه د چاچی بدن عَیبی وی یابل عذروی. او بیادی مخ کښیږدی په
ما بین کی دار غوو، **پوه سه**: چی لفظ د خارًّا اسم فاعل دی د خرور څخه مشتق
دی چی معنا یه سقوط دی. قَالَ المُصنفؒ:

وَسَجَدَ بِأَنْفِهِ وَجَبْهَتِهِ مُطْمَئِنًّا مُسَبِّحًا ثَلَاثًا وَذَالِكَ أَدْنَاهُ

او بیادی سجده وکړی په پزه، او تندی په آرام سره او تسبیح دی ونکی بروی. یعنی سُبْحَانَ
رَبِّیَ الاَعْلیٰ دری واره او دا کم حصه د تسبیح د سجدی ده. یعنی ادنیٰ د کمال مسنون
یه ده کما مرفی الرکوع: قَالَ المُصنفؒ:

وَجَافَیٰ بَطْنَهُ عَنْ فَخِذَیْهِ وَعَضُدَیْهِ عَنْ اِبْطَیْهِ فِی غَیْرِ زَحْمَةٍ

او گوښه دی کړی نس خپل

د ورنو څخه، او بازوگان دی گوښه نسی د تخرگو څخه په وخت کی د دی چی ازدحام نوی
د خلگو. او که ازدحام وو بیادی لاسونه په بغلو پوری وَ نسی. تاچی همسایه ته
ضرر ونه رسوی: **پوه سه**: چی دا حکم د نرانو دی او ښځی دی نس په
ورنو پوری او لاسونه په بغلو پوری جوت نسی لان هذه الکیفیة استرلها، قال

مُوَجِّهًا اَصَابِعَ يَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ نَحْوَ الْقِبْلَةِ

او مخامخ کوونکی دی
وی گوتی د دواړو لاسو او دواړو پښو و طرفته د قبلی شریفی **پوه سه**
چی گوتی د لاسو دی ډیری جوت نسی په سجده کی او بیله سجدی بل ځای ضم
د گوتو نسته، مراقی وائی چی د سجدی په حال کی رحمت د خدائے نازلیږی. او په ضم
سره ډیر رحمت پلاس وړځی.
پوه سه: چی ایښول د پښو په ایښولو د گوتو کیږی. نو گوتی دی لږ کت کړی
تاچی سرونه یه وقبلی ته سی. قال الطحطاویؒ ویکفی وضع اصبع واحدة، قال

وَالْمَرْأَةُ تَخْفِضُ وَتَلْزِقُ بَطْنَهَا بِفَخِذَيْهَا

او ښځه دی ښیته پریوزی په سجده کی او نس دی جوتوی د ورنو سره وقد مرنا التفصیل
قال المصنف

وَجَلَسَ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ وَاضِعًا يَدَيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ مُطْمَئِنًّا

او بیادی کښینی په ما بین کی د دوو سجدو په داسی حال کی چی لاسونه
یی ایښی وی په ورنو په ارامه سره **پوه سه**: چی په دی
ناسته کی ذکر مسنون نسته. په لعض احادیثو کی چی د آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بعض دعاگانی یی ذکر ونه راغلی دی هغه د تهجد په لمانځه کی وه.

— — — — — — — — —

سه چی دا شرحه ښه واضح کړ کندهاری. بیا ئی خط هم ښه جلی کړی حقانی.

قَالَ المصنفؒ **ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ مُطْمَئِنًّا وَسَبَّحَ فِيْهِ ثَلَاثًا وَجَافٰى**

بیادی الله اکبر ووائی یعنی دبلی سجدی دپاره او سجده دی وکړی په آرام سره او درې وار تسبیح دی

بَطْنَهٗ عَنْ فَخِذَيْهِ وَاَبْدٰى عَضُدَيْهِ ووائی په سجده

کی او لیرې دی ساتی نس خپل دَ وَرَنو څخه او ښکاره دی کړی باز وګان یعنی دبغلو څخه

قَالَ المصنفؒ **ثُمَّ كَبَّرَ لِلنُّهُوْضِ بِلَا اِعْتِمَادٍ عَلَى الْاَرْضِ بِيَدَيْهِ**

اوبیا دی تکبیر ووائی دپاره دَ ولاړې یعنی ودوهم رکعت ته

وَبِلَا قُعُوْدٍ بیله تکیه کولو دلاسو په ځمکه باندې او بیله ناستې **پوهه** سه

چې دا حالت دی چې عذر نه وې لکه سړی چې سپین ږیری وی بیله تکیه کولو دلاسو

پر ځمکه نه سی ولاړې دای او یا بدن د روند وی چې بیله تکیه ولاړه ورته مشکل وی

پوهه سه : چې بیله اول رکعته یو وار کښینستل او بیا ولاړیدل جلوس

د استراحت بولې. او دا ناسته په نیز د امام شافعیؒ سُنت دَه. دلیل په هغه حدیث

مبارك دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم به پس له اوله رکعته یو وار کښینستی

بیابه ولاړ دی.

جواب : زمونږ دَخوا دادی چې دا حدیث محمول پر حال دکِبر سن او ده بدن مبارك

د د روندوالی په وخت کی وُو. په دلیل دَ دې چې په صحیح حدیث کی راغلی دی

"كَانَ يَنْهَضُ رَسُوْلُ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَلٰى صُدُوْرِ قَدَمَيْهِ: ترجمه: وو

رسول الله ص ولاړیدی به ورکعت ته پر سینه د پښو" قَالَ المُصنفؒ

وَالرَّكْعَةُ الثَّانِيَةُ كَالْاُوْلٰى اِلَّا اَنَّهٗ لَا يُثْنِىْ وَلَا يَتَعَوَّذُ

او دوهم رکعت لکه اول رکعت دی مگر دا فرق دی چې په دوهم رکعت کی دی سُبحانك اللهم

او اعوذ بالله نسته"

دلیل دادی چې سُبحانكَ اللهمّ دپاره دَشروع د لمانځه فقط، او اعوذ بالله نه دی

وائی لہ دی جهته چې مجلس نه دی بدل سوی که څه هم اعوذ بالله دپاره دشروع دقرائت

ده. او دلته لمونځ یو دی بدل سوی نه دی" او دا مسئله ده چې په یوه مجلس کی

که هر څو پر قرائت سری ووائی یو وار اعُوذ بالله غواړي بل وار ویل ئی بدعت

دی. قَالَ المُصنفؒ او سنت نه ده پورته

وَلَا يُسَنُّ رَفْعُ الْيَدَيْنِ کول دَلاسو یعنی په

وخت کی د تکبیر د رکوع یا د قیام د رکوع څخه" لکه نور مذهبونه چې په نورو تکبیرو

کی د لمانځه وائی. او کی پورته کړی صحیح دَاده چې لمونځ نه په فاسدیږی" قَالَ

اِلَّا عِنْدَ اِفْتِتَاحِ كُلِّ صَلٰوةٍ وَعِنْدَ تَكْبِيْرَاتِ الْقُنُوْتِ فِى

الْوِتْرِ مگر په نیز دَ شروع د هر لمانځه که فرضی وی او که نفلی او یا صلٰوة جنازه وې

او په نیز د تکبیر د دعائی قنوت په وترو کې. قَالَ المُصنفؒ:

وَتَكْبِيْرَاتِ الزَّوَائِدِ فِى الْعِيْدَيْنِ وَحِيْنَ يَرَى الْكَعْبَةَ

او هغه وخت چې اسري هغه شپږ زوائد تکبیرو نه داخترو په لمانځو کی یعنی ترغوږو پورې پورته

کول په اتفاق د روایاتو" او هغه وخت چې اول وویني کعبه شریفه لکن پورته کول

د لاسو به د دعا پر طریقه کوي یعنی وطرفته د اسمان. او د عادی هم وکی ونډ الدعا مستجاب"

وَحِيْنَ يَسْتَلِمُ الْحَجَرَ الْاَسْوَدَ وَحِيْنَ يَقُوْمُ عَلَى الصَّفَا وَالْمَرْوَة

او هغه وخت دلاسو نه پورته کوی چې حجر اسود مسه کړې. لکن د لاسو مخان بی وحجر اسود ته

وی" او هغه وخت دی لاسونه پورته کوې چې د صفا او مروه پر غره ودریږي.

لکن لاسونه به خلاص داسمان وخواته نسی د دعا پر دَوَل او دعا به هم کوي.

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه كتبه احقر الورٰى فضل حق حقانی غفرله

وَعِنْدَ الْوُقُوْفِ بِعَرَفَةَ وَمُزْدَلِفَةَ وَبَعْدَ رَمْيِ الْجَمْرَةِ الْأُوْلٰى وَالْوُسْطٰى

اودغه رنګه لاسونه پورته کوي د دعا پر طريقه او دعا دي هم کوي چي په نيزد دريدو په عرفات او مزدلفه، او ديپسله و شتلو څخه د اول څلی او د مابين د څلی د شيطانانو تګن دلته هم لاسونه د دعا پر ونه دي او سبه اوبن ده دعا به هم کوي، کما ثبت في الحديث النبوي۳، **فَائِدَه**: اولاسونه دي پورته کوي په نيز د دعا د استسقاء يا نوري دعا ګانو ولي چي پورته کول د لاسو سنت د دعا ده د دعا هره دعا چي وي، ط ص۲۳، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَعِنْدَ التَّسْبِيْحِ عَقَبَ الصَّلَوَاتِ

اودغه رنګه لاسونه دي پورته کوي په نيزد تسبيح ويلو وروسته تر لمونځو يعني د دعا دپاره، قَالَ الطحطاويؒ كما عليه المسلمون في سائر البلدان،

پوهنه: چي په بعض کتابو کي واي چي لاسونه دي پورته کوي په فقعس کي نو په دي لفظ کي کلمه د فاء اشاره ده و تکبيرته د افتتاح، او قاف اشاره ده و تکبيرته د دعاء قنوت، او عين اشاره ده و عيدين، ته او د معاينة البيت و پورته کيدو ته، او سين اشاره ده و رفع د لاسو د مسح د حجر اسود،

درويش واي: چي قاف که عام سي تر قنوت، او قيام ته د صفا او مروه، او وقوف ته پر عرفات او وقوف ته پر مزدلفه. او وقوف ته پس له ويشتلو د جمره اولی او وسطی هم شامل سي. او سين هم عام سي دعاء بعد التسبيح ته هم شامل سي. نو دا مجمل لفظ به د پوره بيان سره د مصنفؒ مطابق سي.

فَائِدَةٌ حَسَنَةٌ: وحكايةٌ عليةٌ: روي ان الاوزاعيؒ لقي ابا حنيفةؒ في المسجد الحرام: روايت کړه سوي دی چي امام اوزاعيؒ يو ځای سو د امام ابوحنيفهؒ سره په مسجد حرام کي: فقال ما بال اهل العراق لا يرفعون ايديهم عند الركوع وعند رفع الرأس منه: نو امام اوزاعيؒ د حضرت الامام الاعظمؒ ته وويل چي څه سبب دی اهل عراق

لره چي نه پورته کوي لاسونه په وخت کي د تکبير د رکوع او چي د رکوع څخه راپورته سي يعني د تکبير سره د سجدي: قال الاوزاعيؒ وقد حدثني الزهري عن سالم عن ابن عمرؓ انه عليه السلام كان يرفع يديه عندهما يعني په دغه مذکور سند ما ته ويل سوي دی چي عليه السلام لاسونه پورته کول په دغه دوه وخته کښي: فقال ابوحنيفةؒ حدثني حماد عن ابراهيم عن علقمة عن عبد الله بن مسعودؓ ان النبي عليه الصلوٰة والسلام كان يرفع يديه عند تكبيرة الافتتاح ثم لا يعود: ابوحنيفهؒ و اوزاعيؒ ته وويل چي ما ته مذکور سند ما ته رسيدلی دی چي آنحضرت صلى الله عليه وسلم لاسو پورته کول په نيز د تکبير د شروع د لمانځه او بيا يې لاسونه نه پورته کول.

فقال الاوزاعيؒ واعجبا من ابي حنيفة احدثه بحديث الزهري عن سالم عن ابن عمرؓ وهو يحدث بحديث حماد عن ابراهيم الخ: يعني تعجب وا ابوحنيفه ته زه حديث د زهري آه ورته بيا نو هغه او وی حديث د حماد راته راوړي. غرض دا و زاعي دا وو چي زما د حديث سند عالي دی ولي چي په دره واسطو سره دی او ده حديث سند کښته دی ولي چي واسطي يې څلور دي.

فَقَالَ ابوحنيفةؒ اما حماد فكان افقه من الزهري وابراهيم كان افقه من سالم ولولا سبق ابن عمرؓ لقلت ان علقمة كان افقه منه و اما عبد الله فعبد الله: د جواب د امام اعظمؒ حاصل دا دی چي فقهاء نو دا دی چي په فقاهت د راويانو حديث ترجيح موهي کي څه هم واسطي ډيري وي. **پوهنه**: چي د حضرت الامام الاعظمؒ په دی باب کي دلائل بيخي ډير دي چي ورقي د دی مجلی شرح يې بيان نسي کولای:

مګر يو حديث د عبد الله بن عباس رضي الله عنهما به در ته ذکر کړم. هغه واي چي هغه صحابه کرام رض چي په نامه د عشره مبشره ووياديږي او عليه السلام و دوی ته زيری د جنت کړی دی. دوی نه پورته کوله لاسونه مګر په نيزد افتتاح د لمانځه، عنايه،

د دعا په باره کي تحقيق

پوهنه: چي په دی کي شک نسته چي دعاء بالاجماع اقرب او نژدی ده اجابت ته تر انفرادي

دُعاء ولې چې په ډيرې خلګو کې غالبًا حاضر القلب خاشعين خلګ موجود وي. او دا هم د مسلم الثبوت خبره ده چې د کوم عبادت چې اصل يې په شريعت کښې ثابت وي هغه عبادت ته بدعت نه سي ويلای. نو د دعاء بالاجتماع اصل په صحيح حديثو کښې ثابت دی لکه په استسقاء کې. نو خصوصيات نو ته د دعا ګانو لکه عقيب الصلوٰة، يا نورو سنتو ور وسته په معنا د ګناه ګارې نسي ويل کيدای» او دا هم معلومه خبره ده چې آنحضرت صلى الله عليه وسلم هميشه تو به پر دعاءِ اجتماعي نه دي کړې. او لې په اکثرو اوقاتو کښې کړيده» لکن اصل د دعاء اجتماعي ثابت دی. نو که هر څوك هر وخت چې وي دا دعاء اجتماعي کوي وَلَوْ بَعد السنن په هغه کښې هيڅ حرج او ګناه نسته. او کې څوك نه کوي هغه هم پرواه نه لري. نو عقيده چې وهابيان او سلفيان وغيرهم يې لري چې دعاء بعد السنن بدعت ده يعنې بد کار او ګناه ده. ډيره پوچه خبره ده او ډيره بې ادبي ده: ـــه

از خدا خواهيم توفيق ادب: بی ادب محروم ماند از فضل رب» او خدای جل سلطانهٔ دعاء کول مقيد په هيئت انفرادي يا اجتماعي سره نه دي ګرځولي ولې چې وائي: اُدْعُوْنِيْ اَسْتَجِبْ لَكُمْ، نو زمونږ د عصر بعضي مُلايان چې دا يې عقيده ده چې دعاء بعد السنن سنت ده افراط دی په باره کې د اجتماعي دُعاء» او هغه چې وهابيان وغيرهم وائي چې دعاء بعد السنن مکروه او بدکار دی تفريط دی په حق کښې د دعاء» والحق بينهما كما بينتُ» که څوك تحقيق تحقيق د دې مبحث او پوره دلائل بحواله د فقه شريفې د کتابو غواړي نو البصائر چې د اسد المعارك العلميه مولانا حمد الله جان ډاګوی صاحب تصنيف دی مطالعه کړي.

فــائِدَه: د دې ويلو غرض دا نه دی چې وهابيانو او سلفيانو وغيرهم ته هم قناعت ورکړي ولې چې وهابيت يوه داسې ناجوړي ده لکه د وينې سرطان چې په تولو نړۍ کښې علاج ممکن نه دی. بلکه زما غرض او مطلب دا دی چې ساده لوح مسلمانان د دوی د دغو ګمراه کن دروا غوځنه وساتم» **وصيــــــت** » وهابيت يوه داسې ساري ناجوړي ده که جوړ سړې د دغه وهابيت د مريض سره ګذاره وکړي هغه هم په دغه ناوړه ناجوړي

ده که جوړ سړی د دغه وهابيت د مريض سره ګذاره وکړي هغه هم په دغه ناوړه ناجوړي اخته کيږي. ولې چې دوی ساده لوح خلګو ته صرف او صرف قَالَ اللهُ وَقَالَ الرسول وائي نه تاويل مني او نه مذهب مني او نه طريقت او نه شريعت مني چې د دوی د فاسدو عقائدو څخه غير وي. او نه د هيڅ مفسر د قران تفسير مني. چې د دوی دا صولو څخه خلاف وي: برزبانت يا محمد پيدا و در دل يا صنم: اى بباطن كافر و ظاهر مسلماني چه سود: قَالَ

وَاِذَا فَرَغَ الرَّجُلُ مِنْ سُجْدَتَي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ اِفْتَرَشَ

او څه وخت چې فارغ سي لمونځ کوونکی د دوو سجدو څخه د دوهم رکعت. و دې غوړوي

رِجْلَهُ الْيُسْرٰى وَجَلَسَ عَلَيْهَا وَنَصَبَ يُمْنَاهُ وَوَجَّهَ اَصَابِعَهَا

يعنې پرې دې باسي چپه پښه او پر هغې پښې دې کښيني. او جګه دې ودروي ښسته پښه او ګوتې د ښسته پښې دې وطرفته د قبلې کړي يعنې ګوتې دې کت کړي چې سرونه يې قبلې ته سي يعنې هغه ګوتې چې

نَحْوَ الْقِبْلَةِ وَوَضَعَ يَدَيْهِ عَلٰى فَخِذَيْهِ وَبَسَطَ

قبلې ته يې مخامخ والې آسانه وي. ولې د بعض

اَصَابِعَهُمَا وَالْمَرْأَةُ تَتَوَرَّكُ

خلګو کښتني ګوته ډيره لنډه وي چې سر يې وقبلې ته مخامخ کول ګران وي. او کښې دې نه دې لاسونه پر ورنو او ګوتې دې خلاصې ونسي. يعنې داسې دې ول چې سرونه د ګوتو يې نه نګلونه ورسيږي. او ښځه دې په ناسته کښې تورك کوي کما مربيانه» قَالَ المُصَنِّفُ:

وَقَرَءَ تَشَهُّدَ ابْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ

او ودې وائي التحيات د ابن مسعود خدای دې څخه ورته راضي سي. **پــوهــنـه:** چې حضرت عمر رض يو قسم تشهد وئيله، او حضرت علي رض بل قسم تشهد وئيله. او عبد الله بن عباس رض بل ډول

تشهد وَيله. اوحضرت عائشه رض بل ډول تشهد وَيله اوجابر بن عبدالله رض جلا تشهد وَئيله اوعبد الله بن مسعود رض بيا بل قسم تشهد ويله رَضِي الله عَنهُم اجمعين اوموږ حنيفيانو د عبد الله بن مسعود رض تشهد مختار کړيدَه،

پوښتنه: دا تشهد خود عليه الصلوٰة والسلام څخه زده کيده نو دا اختلاف ولې پکښې دی **جواب**: هو لکن آنحضرت صلى الله عليه وسلم بعض اصحابو ته يو قسم او بعض ته بل قسم وهکذا ښوولو دپاره دپراخۍ په دين کی، اوعين ممکنه ده چې په حفظ کښې د اصحابو کرامو رض دی فرق وي په هرصورت اختلاف صرف په اولويت کی دی ورنه روا ټول دي. قَالَ المُصنف رح:

وَاَشَارَ بِالْمُسَبِّحَةِ يَرْفَعُهَا عِنْدَ النَّفْيِ وَيَضَعُهَا عِنْدَ الاِثْبَاتِ

اوبيا دی اشاره وکړي په مسبحه ګوته سره پورته دی کړي په وخت کی د نفی يعنی لَا اِلٰهَ اوبيرته دی ايږدی په نيږد اثبات يعنی اِلَّا اللّٰهُ، لکه چې تفصيل ئې د مخه تير شو اودا پورته کول دګوتی په نيزد امام شافعی رح اوامام مالک رح او د امام احمد بن حنبل رح او په نيزد ائمه ثلاثه زموږ د حنيفيانو سنت دَی. صرف په تا بعينو کښې د مذهب حنيفی او په کتابو کی فتواوو د مذهب حنفی هم اختلاف سته او په دی باره کښې علماء کرامو د حنيفی رح مذهب مستقل رسالی جوړی کړيدی يعنی سنت والی يه ثابت کړی دی: قَالَ المُصنف رح:

وَلَا يَزِيدُ عَلَى التَّشَهُّدِ فِي الْقُعُودِ الْاَوَّلِ

اوزيا توب دی نه کوی پر التحيات په اوله ناسته کی **مسئله**: کی په قدر د اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ اويا بالا ترهغه زيا توب وکړی سجده سهوه پر لازمه ده او کی صرف اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَوَيل بيا ور پياد سوه سجده سهوه نشته.

پوښتنه: چې د عبد الله بن مسعود رض څخه روايت دی چې ما ته وښوول رسول الله صَلى الله عليه وَسلم التحيات په داسی حال کی چې زما ارغووی په مابين

کی ددوو ارغوو د عليه السلام لکه چې ماته چې به ئې ښووی يو سورت د قرآن شريف څخه او وی ويل چې څه وخت چې کښينی يو ستاسی په لمانځه کی نو دی ووائي: قَالَ المُصنف:

اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ

يعنی ټول نبه عبادات قوليه خدای پاک لره دی او صلوات جمع د صلوٰة ده مراد د لته څخه دی صرف لمونځ نه دی بلکه ټول عبادات بدنيه دي او د لته لام د استغراق دی، اوطيبات جمع د طيبةٌ ده طيب پاک شئ ته وائي لکن دلته مراد څخه دی ټول عبادات ماليه دی لکه زکوٰة صدقه فطر وَغيره يعنی ټول عبادات ماليه خدای پاک لره دي.

پوښتنه: چې التحيات جمع د تحيه ده چې په پښتو يه پيښن کښن دی، او مراد دلته څخه دی هغه بهترين د الفاظو دی چې پر عظمت او کبريا او جلال او جمال د خدای پاک دلالت کوی او الف او لام دپاره د استغراق دي. **پوښتنه**: دغه کلمات په الهام سره د رب جل وعلیٰ وه آنحضرت صَلى الله عَليه وسلم په شپه د معراج و حضور ته د رب العزت پيش کړي او خدای پاک په جواب کی ورته وويله، قَالَ،

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ

سلام دی وی د جانبه څخه د رب جل وعلا پرتا باندې ای نبی او رحمت د خدای ج او برکتونه د جانبه څخه د خدایٔ يعنی پرتا باندی **پوښتنه**: چې آنحضرت صلى الله عليه وسلم چې مذکوره دری کلمی و جناب ته د خدای پاک عرض کړي خدای پاک يه په جواب کی هم دری شيان ووَيله يعنی السلام عَلَيْكَ د دا کلام په مقابل کی د التحيات دی. ولی چې السلام عَليك تحية الاسلام ده الی يوم القيامة بلکه په جنت کی هم د خدایٔ د خوا څخه «کريمه: سَلَامٌ قَوْلًا مِّنْ رَّبٍّ رَّحِيْمٍ» او د ملکو د خواهم. سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوْهَا خٰلِدِيْنَ» او رَحْمَةُ اللّٰه يه په مقابل کی د «الصلوات» وواَيه.

سوال: صلوات ترجمه خو په عبادات بدنيه سره وکړه سوه نو رحمت کله د صلوٰة معنا وه

جَوَابْ : دعبادات بدنيه ووسره رحمت الهی لازم دی، او برکات ئې په مقابل کی ده او نفست وو يلو ولی برکت نما و اکثرت ته وائی چی مناسب د مال سره دی چی د ضدت ځخه مراد عبادت ماليه وه، پس آنحضرت صلی الله عليه وَسلم چونکه رحمت للعالمين دی. او ده ته م خدای ج نوازش ورکړی په دړو خبرو په مقابل کی د دړو خبرو د آنحضرت صلی الله عليه وَسلم نو اجود خلق الله واکرمهم صَلی الله عليه وسلم، نو ده مبارك م دا فيض او احسان الهی عام کړی ټولو ورونړو ته خپل چی انبياء عليهم السلام دی او ټوله صالحانو ته د مخلوق الهی چی ملائکه دي او صالحين د مؤمنانو د انس او جن دی. نو يه وَوَيل» قَالَ»

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ سلام دی وی پر مونږ اوپر هغو بندګانو د خدائ چی صالحان وي. د ضمير متکلم مع الغير ځخه يه مراد ځان او ټوله انبياء عليهم السلام دی او د عِباد الله الصالحين هغه نور مذکور مخلوق مراد دي. نو ځکه په صحيح حديث کښی راغلی دي چې تامی چی دغه کلمی يعنی السلام علينا آه ووايا ست رسيږی دغه سلام وهر عبد صَالح ته په اسمان او که ځمکه کښی وي **پــوه سَــه** : چی دلته دوه لفظه سته. يو عبوديت چی معنا يه رضاده بِمَا يفعل الربُّ تبارك وَتعالی» او په صفا تو کښی د مخلوق اشرف تر دغه وصف نشته او بل عبادت دی، چی معنا يه ما يرضی به الربّ لکه لمونځ روژه، وغيره، په دي دواړو صفوکی وصف د عبوديت اقوی او اشرف دی تر عبادت ولی چی عبوديت په اخرة کښی هم باقی دي. او عبادت ختم کيږی. لعنی عَلیٰ سبيل التکليف مطلب دا چی جنتيان په اخرت کی نه په لمانځه مکلف دی او نه په روژه، وَغيره، لکن عبادت الهی په جنت کی پر ذول د تنفس په دنيا کی چی سړي هيڅ نه په ستړي کيږی هغسی عبادت الهی په جنت کی هم سته. ولی بنده چی هرڅو د خدای پاك ته نژدی کيږی طاعت يه زياتيږي.

پُوه سَــه : چی عبد صالح وهغه بنده ته وائي په شرعه شريف کښی چی پرځای کوونکی د ټولو حقوقو د رب جل وعلا وی او ده ټولو حقوقو د مخلوق وي. چونکه دا مفهوم پيدا کيده په يو شخص معين کی ډېر ګران دی يعنی تحقق يې لهذا علماء حضرات وائی چی ده يو شخص په باره کی يقين کول په صالح والی د ده بيله شهادته د ه شرعی شريفی روانه دی. البته داسی سړي ويلای سي، چی فلان شخص زما په خيال صالح سړي دی. خوفًا من الشهادة، نو چونکه آنحضرت صلی الله عليه وَسلم د احسان د لاري هغه کلمات وَوَئيلی السلامُ عَلينا آه نو اهل الملکوت الاعلیٰ چی تر اوو آسمانو لوړي ملکی دي. او جبرئيل عَليه السلام په وحی او يا په الهام د رب جل وَعَلا داسی وَوَئيله.

اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ

يعنی مونږ د زړه د کومی وايو چی الله جل سلطانه يودی. او مونږ په پوره يقين سره داوايو چی محمد م بنده د خدائ او رسول دخدای دی، **پُــوه سَــه**: چی حافظ ابن حجر العسقلانی په شرح کښی د بخاري وائي چی آنحضرت صلی الله عَليه وَسلم به په التحيات کښی دغه الفاظ او کلمات مذکوره وَئيلی: او هغه چی بعض عُلماء وائي چی ده مبارك به داسی وَئيله» وَانِّی رَسُولُ الله» هيڅ اصل نه لري يعنی په لمانځه کی البته په غير کی د تشهدی د مبارك داسې وئيلی دي.

پــوښتَنَــه : په تشهد کی ولې عبده تر رسوله د مخه راغلی دی **جوَاب** قاضي بيضاوی بلکه ټوله مفسران او محدثين وائي چی ده نبی په اوصافو کی عبوديت تر رسالت افضل دی» ولې چې په عبوديت کی توجه د مخلوق ځخه وخالِق ته او په رسالت کی توجه د خالق ځخه و مخلوق ته يعنی دَ پاره دَ تبليغ د احکامو الهيه وو» **تنَبْيــه** : چونکه حاسدان او نا پوه کسان ډېر دی، نو دا خبره بنه وفهموی چی زه داسی نه وايم چی د عموعي خلګو عبوديت د نبی تر رسالت بهتر دی

بلکه داسې وایم چې دنبي په اوصافو کې د اوصف تر ټولو بهتر وصف دی، قَالَ

وَقَرَءَ فِيمَا بَعْدَ الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ الْفَاتِحَةَ

او ویلی دي په وروستنه دهغو دوو رکعتو اولو یعنی د فرضي لمونځو صرف سورة فاتحه (الحمد لله) یعنی بیله ضمه دسُورة، او همدا رنګه که یو رکعت وي لکه دماښام لمونځ نو په هغه کې به هم صرف الحمد لله شریفه بیله سُورته: **مسئله**، که سورت ورضم کړي هم سجده سهوه نشته ولې هغه هم دسورة جنس دالحمد لله یعنی قراءة القرآن دی، کذا فی کتب الفتاوی" قَالَ

ثُمَّ جَلَسَ وَقَرَءَ التَّشَهُّدَ ثُمَّ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او بیا دې کښيني یعني په هغه طریقه چې چپه پښه دې پرې باسي او راسته پښه دې جګه ودروي. او بیا د التحیات ووایي په هغه ډول چې دا اوس تېره سوه. او بیا دی درود ووایي په آنحضرت صلی الله علیه وسلم یعني اللهم صلّ علی محمد تر پایه پورې. قَالَ الْمُصَنِّفُ:

ثُمَّ دَعَا بِمَا يُشْبِهُ الْقُرْآنَ وَالسُّنَّةَ

او بیا دې دعا وکړي په داسې الفاظو چې مشابه د قرآن او دسنت نبوي دالفاظو سره وي یعني عربي الفاظ به وي یا عین ماثوره دعا ګاني وي او یا هغوته ورته: **فائده**: چونکه عوام د مشابه بالقرآن والسنة وغیر المشابه فرق نه سي کولای. نو ځکه په لمانځه کې دعا د اللّٰهم ربنا تر پایه تیا کل سوی ده، چې ماثوره دعا ده. او هم مختصره ده او عین اختصار کې جامع د خیراتو د دنیا او اخرت ده، قَالَ

ثُمَّ سَلَّمَ يَمِينًا وَيَسَارًا فَيَقُولُ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ

نَاوِيًا مَنْ مَعَهُ كَمَا تَقَدَّمَ

او بیا دی سلام وګرځوي ښي راسته طرف یعني اول واړه او بیا چپه طرف یعني په پای کې او داسې

دی وواي السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ الله او نیت به وي د هغه چا چې د ده سره ورسره وي یعني امام، او قوم، او حفظه لکه چې د مخه تېره سوه:

افسوس ناکه واقعه د عقل ځخه لیري حکایت:

یوه سله: چې چونکه د شریعت پاک ټول کتابونه عربي وه او صرف په هغو به ټوله مُلایان هم نه پوهیده بلکه د ملایانو برجسته ملایان د قرآن ځخه، انبولي او بیا احادیث نبویه م او د فقه حنفي متون او شروح او فتاوي، او کتابونه په ټوله پوهیدل، او عوام الناس خو بیخي ځندی بې برخي وه. د عوامو تکیه صرف او صرف دملایانو پر قول او بسو ونه وه"

او هرچا ته دا معلومه ده چې چیرې په خپله د کتاب وینا. او په پوهیدل، او چیرې د بل د خولې اوریدل، نو بعض علما او د عوامو د دغه مشکل په نظر ډېر لو دلو سره د شریعت پاک د عقائدو بعض کتابونه، او د فقهي حنفي بعض کتابونه د قوم و مورني ژبي ته راوړل او تفصیلي بیان د هغو په وکړی او چهاف تی وسپارل. او لوی سبب د استفاده د عوامو چې صرف خط بي زده وو وګرځیدل، چنانچه په دې باره کې د پاکستان د ډیرو جیدو علماوو لویه برخه اخیستی ده. او د شریعت پاک ډېر کتابونه په د عربي ځخه اردو ته، چې د دوی مروجه ژبه ده را نقل کړه. حتی چې تفسیر د قرآن پاک په هم په خپله مادري ژبه اردو سره ترجمه کړي.

او د پښتنو نیک نیته، او قوم پرسته، او بسو برجسته علماء هم د شریعت پاک د عقائدو، کتابونه، او د فقه شریفي کتابونه په وپښتو ته را نقل کړه بلکه غټ غټ کتابونه د فقهي شریفې لکه ځلور هدایه ګاني، هم په پښتو مفصل ترجمه کړي. او په کابل کې د قرآن کریم تفسیر په دوو مروجو ژبو یعني دري او پښتو تصنیف

سوه، او سبب د لوی استفاده دَهغو عوامو وگرځیدی چې صرف خط او کتابت په زده وی چنانچه دا تفسیر په عربستان کی د شاه فهد په وقفی کتابو کښی چاپ سو او حسبةً لله پښتنو او فارسی ژبا نو مسلمانانو ته هدیه وشو. لکن چونکه د پښتو او دهغه د اطرافو د پښتنو ژبی او زمونږ د قندهار د پښتنو ژبی په بعض بلکه په ډیرو الفاظو کښی په تلفظ او کتابت کی فرق وو، چنانچه دا خبره واضح ده، نو د رویش عاصی ته هم د قندهار، هلمند، ترین کوټ، فراه وغیره ځایو چې پښتو ژبه سره یو ډول ده، دَضرورت علمی د پوره کولو سودا او فکر پیدا شو، چنانچه د رویش دا څو کتابونه پښتو ژبی ته را نقل کړه. په عقائدو کښی نور ظلم او ابو المنتهی، او په فقه حنیفی کی، شروط الصلوٰة، او قدوری، او نور الایضاح چې یو جلد اوس چهاپ سوی دی او دوهم جلد یې دا کتاب چې ستاسو په لاسو کی دی، او دریم جلد یې تر کتابت لاندی دی چې هغه به هم ان شاء الله العزیز ژر چاپ سی. او دا زما عاصی کتابونه په هر ملک کی چې د افغانستان پښتانه مهاجر موجود دی د کتاب فروشانو په ذریعه ورسیدله، حتی چې وما ته یو وحت د قدوری چهاپوونکی، او لیکونکی قاری مجوّد خطاط اعظم مولوی فضل الحق صاحب وویل چې ما تر اوسه پوری د قدوری یوولس زره نسخی خرڅی کړی دي. وهکذا الکتب الاخر المذکورة»

او عربستان سعودی ته هم ډیری نسخی د هر کتاب تللی دی، ولی چې هلته پښتانه پردین مین مسلمانان ډیر دي، او دا دی کتابو د تصنیف په باره کی ما ته [illegible] ډیرو پښتنو را غلی دی چې دَ ټولو حاصل دا دی» لَقَدْ اَحْسَنْتَ «په تحقیق سره تا ډیر ښه کار وکړی. مگر افسوس چې د قندهار د بعض حاسدانو د خوا په دی او سو وَرځو کی په غیاب کی قولی دا سی یو پیغام چا را ورساوَه .» چې دا نقل د عربی کتابو و پښتو ته ډیر بد کار دی» چې دهغه نوم زه نه اخلم د قند هار دی. او هغه په ډیره بی شرمی سره د عقل لیری دا خبره کړیده چې دغه کسان چې عربی کتابونه و پښتو ته را نقل کوي دا د امریکا روزل سوي

ملایان دی چې په خلګو کی بی دینی پیدا کوی. او خلګ و امریکایانو ته دعوت کوی او ورته مُرتدی د شرحه ډکی خبری یه هم کړی دي:

نو د غه جناب ته زه وایم چې لوی نقل کوونکی د عربی کتابو و پښتو ته د قندهار په علاقه کښی زه یم. نو تا زما کتابونه مطالعه کړی دي. او که هسی دی ستر گی پټی او د حسد خوله دی وازه کړی ده. او دا خبری کوي. که دی مطالعه کړي وی نو ته د نور الایضاح د پای وَرَقی وگوره چې څولک د امریکا طرفداره دی او زما گیلی او تنقید و نه پر امریکا او بین الملل او روسانو باندې. بنه مطالعه کړه. او بلاغ المبین هم مطالعه کړه. او د امارت اسلامی افغانستان تائید او توثیق چې ما کړی دَدَغه زړه حصه تا کړی دی او که څرنګه!

بلکه صق خبره خو داده: چې زه غواړم چې د عوامو زړو او ښځو، ځوانان، او ښځی سپین ږیری، د اسلام په عقائدو خبر کړم، او په احکامو د فقهی حنیفی یه اگاه کړم او د زړو پر تختو با ندی بیله عقائد اسلامیه وُو او بیله فقهی حنیفی. نو که ځای پری نه دم چې په هغه کی نصرانیت او یا یهودیت یا وهابیت ځای پیدا کړی. او هر مسلمان په ذریعه دَدَغو پښتو دینی کتابونو - د تخریب کاری د امریکایانو انګلیسانو وهابیانو خلاص سی. او د خپل امارت اسلامی په افغانستان کی مادی او معنوی لسانی او قلبی ملاتړ وکړي. او دپاره د حفاظت، د امارت اسلامی هر نوعه فداکاری ته تیار اوسي. البته ته چې د دی کتابو څخه بدوړی ستا مرام به داوی. چې د افغانستان عوام دی د دینه څخه ساده لوحه وی تا چه نقوش د امریکا یانو انګلیسانو، وهابیانو، په هغو ساده د دینه ناخبرو زړو کښی نقش سي. او پر ځای د محبت د امارت اسلامی افغانستان یه محبت د طن، او عمل د امریکا یانو انګلیسانو، وهابیانو، په زړو کی پیدا سی»

او یا به ستا نیت په دې بی ثرفانه خبرو کی داوی چې د تحریك اسلامی طلباء افغانستان او د هغو د مخلصانو په مابین کی شقاق او شګاف پیدا کړي. نو په دی نیت کی به هم د خدای جل سلطانه په فضل سره نه سی کامیابه، ولی دَتحریك اصلی غړی عُلماء

اوطالبان ډير دو، اند ليښ خلك دي. ستا په خوله نه خطاوزي. اونه زه دومره بيعقل يم چې تا غوندې نا پوهه سړي دې ما تحريك بدخواه وګرځوي. که چې داغه قدر بيان بس دي خود آينده د پاره داسې برو پاګند مه کوه. اوكه بيا زه خبر سوم چې ته خپلو ناروخبرو ته دوام ورکوې. نو د نور الايضاح د پښتو ترجمې په دريم جلد کې به إن شاء الله تعالیٰ ستا نامه، دقوميت، داوسيدو د ځايه ټخز پرده پورته کړم. او په ټولو خلګو به دې وپيژنم. اوس داغه دستر په وينا کې پاته يې.

مکتوب ‹‹ جناب مولوی عبید الله صاحب په اوسني زمانه کې مختلفې ډلې وعالم ظهور ته راوتلې دي، مثلاً، وهابيان، سلفيان، پنج پيريان، اهل حديث، تبليغيان موحدان، نوزما پوښتنه داده چې په دغو ډلو کې ستا په عقيده کمه ډله ښه ده چې سړي يې متابعت وکړي. ولې هغه ځوانې ډلې چې په ځوا زمانه کې مشهوره وې لکه شيعه ګان، معتزله، كراميه وغيره. هغه مونږ پيژندې چې د اهل السنة والجماعت رحمهم الله ډلې ټخز ندي. نو مود هغو ټخز پرهيز کاوه اوس څه وکړو ! په اميد د جواب المنان

بخښ ستا دعاګوی آغا ګل دقندهار:

ګرانه وروره ! زه به وستا ته يو قانون کلې بيان کړم، چې په هغه کښې ته غور وکړه تا ته به ټخپله ښه ډله معلومه سي. نو **يوه سه**: چې درويش په عقيده هغه ډله ښه ده. چې پر يو مذهب د څلورو مذهبو. يعني حنيفيانؒ. شافعيانؒ. مالکيانؒ حنبليانؒ. ولاړ وي. چې دا څلور ډلې د خير القرون ټخز را شروع سوي دي.

او و زمانې ته د رسول کريم صلى الله عليه وسلم او صحابه کرامو رضوان الله عليهم اجمعين نژدې وې او د قرآن کريم د آيا تو او ده احاديث نبويه وو په تفسير او معنیٰ ښه خبر دي او برجسته مجتهدان يې مقتدايان دي. **يوه سه**: چې زما مقصد دانه دي چې ته يې مذهب چې کينې ستا خوښه ده. بلکه زما مقصد دا دی چې پر هر مذهب چې ته ئې د هغه مذهب د قدماء او متاخرينو دکتابو ټخز خپل معلومات حاصل وه. او د قرآن کريم او احاديث نبويهؐ وو هغې معناوې کوه لکه چې ستا د مذهب مقتدايا نو ته ښودلې دي.

دنوی اجتهاد امید نه کوه. او دا هم زما مقصد نه دی چې ته به په يوه مسئله کې د حنيفي مذهب متابعت کوې او په بله مسئله کې به د شافعيؒ مذهب متابعت کوې چې دې ته په اصطلاح کې تلفيق المذاهب وائي. او هغه جائز نه دی. او داسې به هم نه کوې چې مذهبونه د خير القرون به پس پشت ګرځوې. او د مبارك قرآن د آيا تو ترجمه به په خپله رايه او فکر سره کوې. او يا د احاديث نبويهؐ وو معنا د خپل فکر سره برابره بيانوې. که څه هم ته ځپله زمانه کې بيځي لوی عالم يې. او خلګ دې لوی عالم بولي. لکن احتياط ډير لازم دی.

پر خپل علميت اعتمادي کول روانه دی. بلکه تتبع په حقه سره د خپل مذهب دکتابو او تلاش د اقوالو د مجتهدينو ډيره ضروري ده. مثلاً چې درويش حنيفي دی خپل د احنافؒ د مذهب متون کتابونه، او شروحې، دهغو او د فتاواوو کتابونه به مطالعه کوم. البته که د مذهب په بعض کلا بوکښې اختلاف وي بيا به نورو کتابو ته د مذهب رجوع کوم. دا وو ستاسې د سوال جواب خدايؒ دې وکړي چې و مقصد ته ورسيږې:

مکتوب (۲) جناب محترم مولوی عبيد الله صاحب ايوبي» مونږ بعض علماء وينو چې ستا سره خلګ ډير حسد کوي، او غيبت خوښ کوې بهتانونه هم درباندې وائي، ددې سبب څه دی! محمد عبد الحکيم قندهار

ګرانه وروره: اول خو بايد تا دا سؤال ددوی ټخز کړی وای. ولې چې امکان لري چې خپل عيب خود اوږو مابين دی. څوك يې په خپله نه وينې. نو شايد دوی به زما هغه عيبونه چې زه يې نه وينم درته بيان کړي وای. او بيا به دې ماته د هغو عيبو د بيان ولو مکتوب راستولای وای چې ما د هغو عيبو ځان ټخز ازاله کړی وای لکن چونکه تا ما ټخز سوال وکړی. نو زه در ته وايم چې اول خو حسد، غيبت، بهتان، کبيره ګناهونه دی لکه چې ددی بيان ما په تفصيل سره په بلاغ المبين کې کړي دی. بهر صورت دغه حاسدان به په تقسيم الٰهی نه وی راضی يعنی عاصی ته خدای پاك ټوله نعمتونه که زما د شان سره ورکړي وي ما عاصی ته يې راکړي دئ. نو امکان لري چې ددوی

د حسد وغیره سبب به هم دغه وي.

ګرانه وروره! حسد نوی مرض نه دی بلکه دامراض قدیمه وڅخه دی په بعض علماوو کښې د پخوا څخه موجود وُو. ته که په عربي پوهیږې نود درمختار خطبه مطالعه کړه چې څومره یې د حاسدانو څخه په نظم اونثر کې ګیله کړې ده، چې د هغه یو بیت به زه درته ترجمه کړم اویو هم نثر به درته ترجمه کړم ـــ

هُمْ يَحْسُدُونَنِي وَشَرُّ النَّاسِ كُلِّهِمْ ۞ مَنْ عَاشَ فِي النَّاسِ يَوْمًا غَيْرَ مَحْسُودٍ ۞

یعنې دوی حاسدان زما سره حسد کوي. او بد د خلګو ټولو هغه څوك دی چې یو ورځ په خلګو کې داسې تیره کړي چې د چا ورسره حسد نه وي. ولې چې حسد پر کمال وغیره باندې کیږي څوك چې حاسد نه لري هغه کمال وغیره نه لري نو ځکه بد دي.

اَلْحَسَدُ حَسَكٌ مَنْ تَعَلَّقَ بِهٖ هَلَكَ"

حسد یو ځوزدی چې په چا پورې ومښتي یعنې د حسد لاره په خپله کړه هغه یعنې حاسد د هلاك سره مخامخ کیږي. او دا هم واوره چې د چا حسد، غیبت، بهتان، ماته تاوان هم نه لري. ولې د خدای نعمت زما څخه خدای پاك اخستای شي، د حاسد په حسد نه اخستل کیږي، او د غیبت او بهتان په باره کې حکایت د حسن البصريؒ به درته ذکر کړم.

وائي چې یو ملا د حسن البصريؒ غیبت، یا بهتان، د بل سړي په مخ کښې کړی وُو. هغه سړي هغه غیبت وحسن البصريؒ ته راورساوه. حسن البصريؒ په ډیر احترام هغه ملا ته خط نوشته کړي او یو مقدار ښې خرماوې په هم خط او دا خرماوې یې دخپل شاګرد په لاس ورکړي. او پس له سلامه په دستي ورته نوشته کړه چې ستا ډیر تشکر چې تا خپلې حسناتي حسن ته را واستولې او حسن په عوض د هغو لږ مقدار تمیرات در واستولې، کې قبولې کړې. ستا به ډیره مهرباني وي.

ګرانه وروره! زه پخپله د هیڅ چا او د هیڅ عالم سره بغض او حسد نه لرم یعنې په نعمتونو د خدائ چې وه هغه عالم تې ورکړي وي" بلکه سره تواضع می وتولو علماوو ته

کښته دی. البته اعتراضات علمیه ووته حسد نه وائي ولې چې مبني پر تحقیق علمي دی.

پوښتنه: چې درویش وخپلو شاګردانو، مخلصانو، دوستانو، ته داوصیت کړی دی چې که زما یو چا غیبت کاوه که دی دفع هورې کولای سوای خوږی کړه او که دی نه سوای کولای زما ترغوږو بې نه رارسوي. ولې چې زما زړه ناحقه دګرومه مه راډکوه" دا ووستا جواب" وَلْنَرْجِعْ اِلٰى شَرْحِ الْكِتَابِ:

بَابُ الْاِمَامَةِ

باب دی په بیان د امامت کښې:

پوښتنه: چې مراد د امامت څخه امامت صغرٰی دی چې امامت د لمانځه دی نه امامت کبرٰی چې خلافت او امارت د مسلمانانو دی، ولې د هغه بیان ځای علم کلام دی

قال المصنفؒ **وَهِيَ اَفْضَلُ مِنَ الْاَذَانِ** او امامت افضل دی تر اذان کولو، که څه هم د څخه تیره سوه چې د مؤذنانو غاړې به جګې وي تر نورو خلګو په ورځ کی د قیامت دلیل دا فضلیت د امامت دا دی چې رسول کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم او خلفاء راشدینو رضی الله تعالیٰ عنهم همیشه توب کړی دی پر امامت نه پر آذان **پوښتنه** چې په مراقي الفلاح کی وائي: چې افضل دا ده چې امام دی مؤذن هم وي. او نو یا ته کړي په ده چې دا زمونږ مذهب دی وَكَانَ عَلَيْهِ اَبُوْحَنِيْفَةَ رحمه الله، لکن پر دی افضل کار پر ټولو احنافو کی عمل نه دی سوی. مګر نا در وخت په بعض مسجدو کښې وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ.

قال المصنفؒ **وَالصَّلٰوةُ بِالْجَمَاعَةِ سُنَّةٌ** او لمونځ په جماعت سنت دی" مراقي په شرح کی وائي في الاصح لکن سنت دی مؤکد مشابه دی د واجب سره په قوت کی آه لکن سنت والی یې په ما سوا کی د جمعې

د لمانځه اود اخترو دَ لمونځو. ولی چی په هغوکی شرط دَجواز دی **پوښتنه**: چی په بَدائع کی ووائی چی عام مشائخ داحنافو برده ی دی چی جماعت واجب دی. اوپه تحفه کی هم ورته قول نقل دی. اوپه جامع الفقه کښی وائی چی قوی دَاقوالو وجوب دجماعت دی. اوامام کرخیؒ وائی چی جماعت فرض کفائی دی. اود فقیه ابوجعفر الطحاویؒ اود بعض نورو احنافو هم دا مذهب دَی. اوامام احمد بن حنبلؒ وائی چی جماعت فرض عین دَی. لکن دده مذهب دا دی چی لمونځ جَلا فرض عین دی اوجماعت جَلا. نو لمونځ منفردا خو صحیح بولی. لکن ترك دجماعت بی لہ عذره گناه کبیره بولی.

پوښتنه: چی امام طحاویؒ وائی چی جماعت په شرع کی یو امام غواړی اویو بَل څوك که نروی اوکه ښځه. حُروی که مریی اوکه کچنی هلك وی چی عاقل وی اوکه ملك وی اوکه پیری وی. په مسجد کی وی اویا یه په صحرا کی اویا په کور کی آه

پوښتنه: چی په حدیث مبارك کی داسی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی. چی دجماعت لمونځ بالادی تر یوائځی دیوه ستاسی پنځه ویشت[25] درجی اوپه بل روایت کی په اووه ویشت[27] درجی. نو دی حدیث دَوَجهی جماعت دی څوك نه پرېږدی بیله عُذره: **مسئله**: که یو ښار والا یا یوی غټی قریه په اتفاق سره جماعت نه کاوه بیله عذره اول دی حکومت اسلامی دوی امر کړی په کولو دجماعت کی قبول کړی خو خبره خلاصه سَوه. اوکی نه قبلاوه جنگ دی ورسره وکړی. ولی چی جماعت دشعائرو څخه داسلام دَی. اودَ خواصو څخه ددین دی. م، وفی القنیة» چی اصح خبره دا ده چی دجماعت کول په کور کی اوپه مسجد کی دواړه روادي لکن په مسجد کی افضل دَی.

فائده: دجماعت لمونځ په سُنت والی کی تر سنة الفجر چی اقوی د سُنتو لمونځو دی هم تېنگ سُنت دی. اوجماعت سنت عین دی په فرضی لمونځو کی مگر په تراویحو کی سنت کفائی دی. اوپه وترو کښی دروژی مستحب دَی. اوپه نفلی لمونځو کښی چی په بلنه خلك نه راغواړي جماعت روا دی. اوکه په بلنه وو مکروه دی.

تفریع: نو هغه چی لبعض نا پوه پیران خپل مُریدان په بلنه راغواړي چی نن فلانی شپه ده تاسی راسی چی صلوٰة التسبیح یا نوری نفل په جماعت سره وکړو دشریعت خلاف او مکروه کار دی. اوشمس الائمة الحلوانیؒ وائی که تر دروکسانو پوری په یو متنفل پسی اقتداء خلك وکړی تداعی نه ده اوکه څلور یا بالاوه تداعی ده. او په کسوف کی د لمر جماعت په نفلو کی مستحب دی» در مختار» اوپه خسوف کی دسپوږمۍ مکروه دی» بحرالرائق.

مسئله: په نهر اودر، کی وائی که څوك یو وار بیله عذره دجماعت لمونځ پرېږدی نو په نیزد عراق د فقهاوو چی جماعت واجب بولی. دا سړی گناهگار یعنی کبیره گناه ده. اوڅوك چی دجماعت لمونځ سُنت بولی. وائی په یوه لمانځه بی جماعته گناهگار نه دی بلکه چی عادت یه ترك الجماعت وی نو مرتکب دکبیری گناه دی. ط» اویو قول ضعیف چی په شرح کی دوهبانیه دجوامع الفقه څخه نقل کړی دی دادی چی جماعت مستحب دی

مسئله: جمهور د فقهاوو» وائی چی ثواب دجماعت په اشتراك دامام سره په جزء کی که څه هم اخیره ناسته وی حاصلیږی»

مسئله: فقهاءؒ په دی مسئله کی اختلاف لری چی دَخپل محل دجماعت لمونځ افضل دی. اوکه جماعت دمسجد جامع. اوکه دواړه مسجده جامع گاڼی وي. نو هغه قدیم مسجد افضل دی. اوکه په یوه مسجد کی دجماعت خلك بیخی کم وو نو یو عالم ته دا مستحب ده چی جماعت ته دی هغه مسجد ورځی ناچی خلك یه دیږ سی

فضیلة الجماعة

ورد فی الحدیث الصحیح انهٗ اذا توضَّأ الرجل آه ترجمه څه وخت چی اودس تازه کړي سړی یعنی په کور کښی یا په بل ځای کښی خارج المسجد او بیا اودس تازه کړی. یعنی مَراعات دَفرائضو اودس او اوداسه اود سُنتو اود مُستحبا تو وکړی. اوبیا ووزی دمسجد پر خوا. اودی نه وی ایستلی مگر لمانځه یعنی دجماعت دپاره خاصةً یعنی بَل مطلب دده نه وي. نو دی نه یوړ ته کوی یو گام مگر په داسی دَوَل چی دده پورته کیږی په سبب دگام اختلو یوه درجه

اوزرول کېږي د ده یوه ګناه ـ یعنې د هر ګام سره. او چې لمونځ اداء کړي یعنې په جماعت همېشه ملائکې دعاګانې ورته کوي تر هغو چې د لمانځه پر ځای ناست وي هغه دعاء داسې ده. اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ اَللّٰهُمَّ ارْحَمْهُ:
او همېشه دا سړی په لمانځه کې دی یعنې ثواب د لمانځه ور کول کېږي تر هغو چې دی د لمانځه انتظار باسي. یعنې د جماعت تر وخت د مخه راغلی وي مګر یواځې لمونځ نه کوي بلکه د جماعت انتظار کوي. په بل حدیث کښې راغلي دي. که چا د ماخستن او د سحار لمونځ په جماعت سره وکړي دوه ثوابونه لري لکه چې ټوله شپه نفل کړي وي او په بل صحیح حدیث کښې راغلي دي چې د یو سړي لمونځ د یوه سړي سره یعنې په جماعت ښه دي تر یوازي لمانځه. او د دوو کسانو سره بیا ښه دي تر یوه سړي. او هر څومره چې د جماعت خلک زیات وي هغه لمونځ خوښ دی خدای پاک ته او په مضمرات کې داسې راغلي دي چې په تورات شریف کې د امتیانو د آنحضرت صلی الله علیه وسلم او دوی د جماعت په باره کښې چې د دوی د جماعت په صف کې د یو نفر په زیاتیدو سره د یوه لمانځه ثواب زیاتیږي مطلب دا که په جماعت کې زر کسه وه. هر یوه ته د زرو لمونځو ثواب ورکول کېږي،،
پوښتنه: چې حکمت الهي د جماعت د محلې په مسجد کې نظام د الفت دی په مابین کې د محلې والاوو. او یو د بل په جوړولو نا جوړو پر کوو والي او مسافر والي باندې علم او ستل دي. او زده کړه دیوه عالم دین څخه چې په مسجد کې تبلیغ او تعلیم کوي. او د جمعې د ورځې د جماعت حکمت الهي دا دی چې د مختلفو ناحیه وو او محلو مسلمانان سره ووینې. او یو د بل سره محبت او الفت یې پیدا سي. دا د دې کبله چې په مخنی وخت کې به په ښار کې یو څو محدودې جامع ګانې وي او ټولو د ناحیه وو خلک او مسلمانان هلته په هغو جامع مسجدو کې سره جمع کیدل. او س چونکه پر پنځه ګامه مثلاً جامع مسجد دی دا هم د ملایانو د جاه پرستۍ د سببه څخه پیښه ده. او د عیش طلبۍ د پاره چې دوی نه غواړي چې د جمعې لمانځه بل ځای ځان زهیر کړي او یا په بل

ملا پسې اقتداء وکړي. نو فوق الذکر حکمت د ما بین څخه ولاړی. او د عیدګاه د جماعت حکمت الهي دا دی چې د ټوله ښار مسلمانان پر یوه ډګر او صحرا سره راجمع سي او یو د بل سره ملاقات او محبت وکړي. دا حکمت اوس ختم دی د کوم په ښار کې. ولې هر ملا صاحب خپل جامع مسجد عیدګاه هم ګرځولې ده بخلاف د افغانستان، ولې چې په افغانستان کې د پخوا څخه په هر ښار کې یوه عمومي عیدګاه به وه. او دا هم اوس په افغانستان کې په برکت د امارت اسلامي طالبان دا عمومي عیدګاهانې ډېرې په ښه توګه، او ډېرې فراخي چې د ګرده ښار د خلکو ګنجائش لري جوړې سوې دي. ته ورسه د کندهار لویه عیدګاه ووینه وهکذا په نورو ښارو کې. د تعجب خبره خو دا ده چې په کوټه کښې هم درې عیدګاهې عمومي عیدګاهې د پخوا څخه سته او س هم. لکن ملایانو صاحبانو ته دا زوره ورکوي چې هغه لیرې ځایونه ځي او بله خبره دا ده چې طبعًا د ملا صاحب دا خوښه ده چې زه دې پر منبر ولاړ یم. یا رښتیا یا نور څه دا وایم او خلک دې راته ناست وي. غوږ دې نیولی وي. حتی چې بعضې جاه طلب ملایان دې د جمعې یا عیدګاه د پاره په داسې مواعظو پسې تلاش کوي چې خلک ورته ژاړي که څه هم صرف دروغ وي.
مسئله: که د اختر په ورځ عذر وو لکه ډېر باران یا سخت یخ چې خلک و عیدګاه ته د پاره د لمانځه صحرا ته نسوای وتلای بیا د عیدګاه لمونځ په بعض غټو جامع ګانو کې تو کړي. لکن دا اوس په کوټه کښې بېله هیڅ عذره په لویو او کوشنیو جامع مسجدانو کې د عیدګاه لمونځ کیږي. شاید عذر بې جاه طلبي وي. دا وو د جمعې د لمانځه اجتماع د پاره حکمت الهي.
او په اجتماع الحج کې حکمت الهي پر ثوابو برسیره دا دی. چې د ټولې نړۍ څخه د امت مسلمه وفدونه، او هیئتونه په مبارکه محله کې د عربستان خصوصًا په حرمینو شریفینو کې سره ووینې په مختلفو ژبو نګو په مختلفو ژبو وغیره، او د خدای جل سلطانه شکر و وباسي چې امت مسلمه دومره ډېر دی سره د دې چې ټوله کافران دې امت

مرحومه په قلع لېږي دي، چې په سرکې دَهغوکافرانو، امريکا، لندن، اوروس دي اونور

داعجبه هم واوره

: چې قبل بعثة النبي صلى الله عليه وسلم ابرهه په نامه باچا په يمن کې دمقابلې دپاره کعبه يمانيه جوړه کړې وه چې دحاجيانو مخ دبيت الله شخه ودې کعبې ته راواړوي. نو په هغه وخت کې که څه هم اهل مکه ټوله مشرکان وه. لکن دبيت الله شخه وئې کعبې ته راواړوي. لکن دبيت الله شريفې خوخپل عزت او عظمت په دربار کې دخداي جل شانه موجود وُو. نوځکه هغه کعبه يمانيه خداى جل سلطانه دمابين څخه ورکه کړه چې دسورة اَلَمْ تَرَ كَيْفَ آه کې داقِصه په تفاسيرو کې او په تواريخو اسلاميه کې په تفصيل سره مذکوره دَه،

اما اوس اوس دبلوچستان په بعض اطرافو کې هم لعض بې دينو خلکو دکعبه الٰهي په مقابل کې کعبه جوړه کړېده. چې خلک حج ته ور بُوځي او بعض بې دينه خلک دغې مَصنوعي کعبې ته هم وړځي. اَللّٰهُمَّ انزِل عَلىٰ هٰٓؤُلاء الذينَ يقا بلونَ كعبتكَ بلاءًا شَديدًا وعذابًا اليمًا وفتـنـةً قبيحـةً حتىٰ تفضى الى خَرابِ تلكَ الكعبة ايضًا كما خربتَ الكعبة اليمانيّة وللهِ الامرمِنْ قبل ومِن بعد و بذالک يفرح المؤمنون، هذا مِن الجمل المعترضة ولنرجع الى شرح الكتاب بعون الملک الوهاب، قَالَ المُصنفُ:

لِلرِّجَالِ الْاَحْرَارِ بِلَاعُذْرٍ وَشُرُوطُ صِحَّةِ الْاِمَامَةِ

او دجماعت سنت دي نرو له چې ازاد وي بيله عذر شرعي. او شرطونه دصحيح والي دجماعت

لِلرِّجَالِ الْاَصِحَّاءِ سِتَّةُ اَشْيَاءَ

ده نرو چې په بدن جوړ وي شپږ شيان دي. **پوهـه** چې للرجال تعلق تر سنته پورې لري. **پُوهـسَـه** : چې دعذر شرعي بيان به مصنف وروسته وکړي اِنْ شَآءَ اللّٰهُ، دنروالي په قيد سره ښځې ووتلې. ولې دخالصو ښځو دپاره دا ټول وروسته شروط شروط نه دي. بلکه ذکورت شرط نه دی. نو امامت دښځې

ښځې له روا دی سره دکراهته، او د اصحاوو څخه مراد دادي چې معذوره نه وي لکه سلسل البول، انفلات الريح وغيره، نو دغه عذر والاوو امامت يو بل ته روا دی

قَالَ **اَلْاِسْلَامُ** يو شرط اسلام دی. لکن دا ښې اسلام کافي نه دی چې دی ځان مسلمان بولي بلکه چې دَدَه اسلام دقرآن مبارك څخه خلاف نه وي. او داحاديث مشهوره وو څخه هم خلاف نه وي. نو ځکه په مراقي الفلاح کې وائي چې په هغه چا پسې لمونځ نه دی روا چې منکر وی دبعث بعد الموت څخه، او يا منکر وی دخلافت څخه دابوبکرؓ الصديق رضي الله تعالىٰ عنه. او يا دصحبت څخه دخلافت دَهغه. او يا پوچ وائي وشيخينو ابوبکرؓ الصديق رضؓ او حضرت عمرؓ لکه شيعه گان، او يا دشفاعت نبوي صلى الله عليه وسلم څخه، او يا دمعراج څخه دعليه الصلوٰة والسلام تر مسجد اقصىٰ پورې.

ولې چې دا اسراء په ايت شريفه سره ثابته دَه. او وروسته تر هغه په احاديثو مشهوره وو سره ثابت ده چې منکر يې ضال او مبتدع دی او يا د رؤيت څخه دخدائي او يا دعذاب القبر څخه منکر وي لکه معتزله، او يا منکر وي دکرام کاتبينو څخه **بنووَنه** : که يو سړی خلکو ته څو زمانه امامت ورکړي او بيا يې وَوَ ئيله چې زه کافر وم، او يا يې وَوَئيله چې ما په قصد تا سې ته بې اودسه لمونځ درکاوه. نو هغو خلکو ته اگر څول د لمونځونو لازم نه دی. ولې چې دی فاسِق دی او دفاسق خبره ددين په چارو کې نه قبليږي او ده فسق دده په اقرار سره ثابت سُو، بخلاف دهغه چا چې امامت يې ورکړي او بيا وروسته فساد دلمانځه ورته معلوم سو يا يې کالي مردار وه او يا يې اودس نه درلودی. نو که دی خلکو ته دغه اقرار وکړي په هغو د لمانځه راگرځول لازم دی. ولې چې ده پاك والي څخه دکالو يا د اودا سه څخه کاهې سړي غافل وي. قَالَ

وَالْبُلُوْغُ او بلوغ شرط دی. ولې چې دکوچنی لمونځ نفل دی او پر ده په شروع هم نه لازميږي. نو اقتداء د بالغانو په هغه پسې نه دی روا. او بعض مشائخ دبلخ وائي چې امامت دنا بالغه په تراويحو او په نفلو کښې روا دی لکن مختاره او مفتىٰ به دا ده چې نه دی رَوا بلکه علامه مسکين وائي چې د حنيفيانو

په نیز په اتفاق په کشتی پسې لمونځ نه دی روا قال **وَالْعَقْلُ** اوبل شرط عقل
دی ولې چې همیشه لیونی پسې لمونځ نه دی روا. اوکه کاهی به پر سد کیدی او کاهی به
لیونی وو نو پر سدوالی په وخت کی لمونځ پسې روا دی اوکه عقل په سبب د شرب
مسکر لکه شراب، دلا سرور کړی وو په هغه پسې هم لمونځ نه دی روا ولې چې در،
لمونځ صحیح نه دی،" **مسئله**: په معتوه چې دماغ یې خراب وی او ګډی وډی وائی
هم لمونځ نه دی روا ط قال المصنف رح **وَالذُّکُوْرَةُ** اوبل شرط د امامت نر والی
دی. نو په ښځه پسې د نرو لمونځ نه دی روا. ولې چې په حدیث شریف کی راغلی دي.
اَخِّرُوْهُنَّ، یعنی شا ته یې کړی. او خنثیٰ یعنی نر ښځی په حکم کی د ښځی دی. او په اشباه
کی وائی چې اقتداء په خنثیٰ پسې صحیح روا ده لکن خلاف رأی العامة ط، در" قال
او بل شرط د امامت قرائت د قرآن کریم دی. په نیز د امام اعظم رح
وَالْقِرَاءَةُ څه هم یو آیت وي. او په ران وائی چې دری ایته شرط دی **تفریع**
نو اقتداء د قاری په هغی معنیٰ به په عرفی معنیٰ په امی پسې نه ده روا. او نه په ګونګی پسې
او نه ده روا اقتداء د امی په ګونګی پسې. ولې امی خو تحریمه قدر ویلای سی او ګونګی
یې نسی ویلای. نو امی حال پر قوی دی. او اقتداء ده امی په امی پسې یا د ګونګی په ګونګی
صحیح ده. قال **وَالسَّلَامَةُ مِنَ الْأَعْذَارِ كَالرُّعَافِ** اوبل شرط د
صحت د امامت سلامتیا د امام ده د عذرونو څخه (لکه د پزی وینی) ولې چې د معذور لمونځ
خو صحت یې د ضرورت د وجهی څخه دی نو د بل سړی اقتداء نه ده پسې روا. لکه چې تر پزه
یې وینی راځی یعنی همیشه چې وخت د لمانځه بیله د پزی د وینو نه پر تیریږي. او کی
یو وخت تر پزه وینی را وتلی هغه معذور نه دی:
مسئله: که څوک پسکی او یا دهم نه سی ګیره ولای هغه هم معذور دی. او کی بول
هر کړی نو سیږی هغه هم معذور دی. **فَائِدَة**: که معذور سړی اودس تازه کړی
او عذر یې جاری وو. او یا پسله اودا سه هغه عذر ور پیښ سو نو اقتداء د بې عذره سړی

نه ده پسې روا. او کی اودس تازه کړی او لمونځ هم وکړی عذر نه سو ور پیښ. نو دغه معذور
په حکم کی د جوړ دی **مسئله**: اقتداء د هغه سړی چې باد ونه یې جاری وی په هغه
سړي پسې چې بولی یې هم توسیږی نه ده روا. ولې چې امام دوه عذره لري. او عکس یې
روا دی، ط، قال المصنف رح **وَالْفَأْفَاءُ** فأفأة دا مصدر جعلی دی، امام مطرزی
وائی چې فأفاء هغه سړی دی چې یو کلمه چې تر خوله راباسی په ډیر تکلیف سره. او په
اول کی د را اینسلو د کلمی مشابه د فاء یې د خولی څخه راووزی وروسته خبره پوره کړي
قال **وَالتَّمْتَمَةُ وَاللَّثْغُ** اوبل عذر تمتمه هغه سړی دی چې په خبرو کی ناحقی
تاء او میم څندی ویل کیږی. او بل عذر لثغ دی. مراقی والا وائی چې لثغه په پیښ د لام
او په سکون د ثاء بنور ول د ژبی دی د سین څخه و ثاء ته او یا د راء څخه و غین ته او یا مثل د
هغه **مسئله**: که اَلثغ په قرآن شریف کی داسی ایات نه سوای پیدا کولای چې د لثغ څخه
دی خلاص وی او ده کوشش وکړی او کاوه یې د شپی او د ورځی لکن اصلاح د خپلی
ژبی یې نه سوای کولای چې د لثغه دِ خلاص کړی نو د دی سړی لمونځ یواځی صحیح دی ولې دی
عاجز دی او د بل سړی چې الثغ نه وی لمونځ یې نه دی پسې روا. مراقی.
درویش وائی چې پر دی بناء د ډیرو امامانو خصوصًا د صحرا د امامانو امامت نه دی صحیح
ولې چې د دوی د ډیرو ژبی د لثغ څخه خالی نه وي. لکن په فتاوی خانیه کی وائی چې شیخ
ابوبکر محمد بن الفضل رح وائی چې د الثغ امامت د غیر د پاره صحیح دی چې دغه کلمی دی ئی وائی
په لثغ سره دا د ده لغت عربي دی. او دا مذهب مختار کړی ابن امیر الحاج رح لکن دا مقید په
دے دی چې ده به خپل زیات کوشش کړی وی په دفع کی د لثغ لکن دفع ئی نه کړي،" والله اعلم بالصواب
مسئله: د الثغ لمونځ هلته یواځی صحیح دی که څوک نه وو چې دی اقتداء پسې
وکړی او که د امامت سړی وو بیا د الثغ لمونځ یواځی هم نه دی صحیح" در، ط، درویش عت
وائی چې څونکه ډیر عوام د لثغ سره مخامخ دی نو باید کوشش وکړی چې لمونځونه په جما

وکړی تا چې لمونځونه یې د اختلاف وو زي. په خلاصه کې وائي چې التغ دشپې او ورځې به ډېر وخت دا کوشش وکړي چې دا لثغه د ځانه څخه لیرې کړي نو کله قدرت نه کې پیدا نو لمونځ یې صحیح دی. او خلاصه والا ږیا ته کړی ده. که الثغ کوشش نۀ وکړی خو فائده یې نه کوله. نو بیا ده کوشش پرېښو نو هم یې لمونځ فاسد دی بلکه تر آخره د عمر به دا کوشش جاري لري.

لکن صاحب الذخیره وائي چې دا اخیره خبره دخلاصي ډېره مشکله ده. ولې هغه عذر چې خلقةً دسري همراه وي بنده تغیر نه سي ور کولای. نو د خلاصه دغه خبره دفتوی دپاره موزون نه ده. یعنی خولک عالم دی په دی سره فتوا نه ور کوي. او هم د دی سببه په خزانة الاکمل کې دفتاوی څخه د فقیه ابو اللیث په داسی نقل کړي دی. که چا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ پر ځای د اَلْهَمْدُ لِلّٰهِ ووایه. یا یې کُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ. په ځای کی د قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ووایه لمونځ روا دی. چې پر اصلي حرف یعنی اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ یا قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَد به یې قدرت نه درلودی او یا په ژبه کښې عارضي علت وو، او فقیه مذکور ږیا نه کړیده کې په ژبه کې علت هم نه وو لکن پر خوله یې الهمد لله یا کُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَد ورغلی لمونځ یې نه فاسدیږي. حاصل دا دی چې امام طحطاوی وائي چې په شرط د دې چې لثغ بۀ نه وي اختلاف دیٔ. نو ځکه ډېر فقهاوو نه دی ذکر کړي چې په دی کې لوی حرج دی. لکن بیا هم احتیاط د متن پر قول کې دیٔ. او خلک باید د فقیه ابو اللیث په فتوی د قرآن مبارک د صحیح نه ده کړی څخه غافل نه کړی» وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ» درویش» قَالَ المصنفؒ

یو نیت

نِيَّةُ الْمُقْتَدِىْ الْمُتَابَعَةُ مُقَارِنَةً لِتَحْرِيْمَتِهٖ

کول دی د مقتدی د متابعت دا امام په داسی حال کې چې جوت به وی نیت د ده د اَللّٰهُ اَکْبَرُ ویلو سره د ده **پوښتنه**: چې اقتداء په شرعه کې ترلې دې دسرې لمونځ خپل په لمانځه پورې دامام» ط» **مسئله**: اولی داده چې داسی ووائي چې زما نیت دشروع دی په لمانځه کې دامام سره او یا داسی ووائي چې زما نیت داقتداء په امام پسی

یعنی لفظ د لمانځه یې نه ووایه. په داسی نیت کې اختلاف دی. صحیح دا ده چې داسی نیت هم کافي دی. ولې چې د حاله څخه دا معلومیږي چې دا سړي مقصود او اراده د لمانځه داقتداء لري. ولې چې ده ځان تابع د امام وګرځاوه. او بعض فقهاءؒ وائي چې مقتدی به د دري شیانو نیت کوي. یو خو نیت دی د نفس لمانځه، او بل تعیین د لمانځه یعنی د ما پښین یا ماښیګر وغیره. او بل نیت د اقتداء دی په لمانځه کې په امام پسې **فائده**: په قهستاني کې وائي چې نیت د متابعت شرط دی په غیر کې د جمعې لمانځه او په غیر کې د اختر و د لمانځه. ولې چې هغه بې جماعته نه دی روا. نو نیت د اقتداء نه غواړي»

مسئله: امام لره په حق کې د ښځو نیت د دوی د امامت شرط دی. بیله نیت د امام د ښځو نه دی صحیح. **فائده**: ښه دا ده چې مقتدی په نیت کې تعیین د امام نه کوي چې فلانی ملا صاحب پسی. ولې که دی تعیین وکړي او امام هغه د د، معین کړي سړي نه وي د مقتدی لمونځ فاسد شو» ط» **پوښتنه** چې مصنفؒ مقارنت د نیت د تحریمې سره شرط وبالـه. لکن په مراقی کې کښې وائي که مقارنت حقیقةً وي یعنی ظاهراً چې خو ښکاره خبره ده او که حکمي وي چې په مابین کې د نیت او تحریمې بیګانه کار و نه کړي. وقد تقدم ذکره فتذکر» قَالَ المُصنفؒ

او نیت

وَنِيَّةُ الرَّجُلِ الْاِمَامَةَ شَرْطٌ لِصِحَّةِ اِقْتِدَاءٍ بِهٖ

د نر امام دامامت شرط دی دپاره د صحت د اقتداء د ښځو په ده پسی. یعنی که امام نیت د اقتداء د ښځو نه وه کړي د ښځې لمونځ نه دی صحیح. درویش وائي په دې مسئله سره هغه مشکل چې د حج په وخت پیداسی خلاص شو. مشکل دا دی چې محاذات د میئځې په صف کې د نره سره مفسد د لمانځه د نر دی لکه چې مشهوره ده، نو په اوس وخت کې که څه هم حکومت سعودی د ښځو دپاره ځلا ځای ټاکلی دی. خو بیا هم بعضې ښځې په بې شرمۍ سره په هغه وخت کې چې د جماعت وخت نږدې وي طواف کوي نو د طواف په وخت کې جماعت ودریږی

اود غه ښځي د نرو په مابين کې پاته سي چې تر هغه معين ځايه پوري نه سي تلای په سبب د ازدحام. نو د الته د نرو په مابين کې په امام پسې اقتداء وکړي. او پر يوه اوبل نغل او تر مخه او تر شا د دوی نرو لاړوی. نود محاذی نرو لمونځونه خو په قرار د مسئلې د محاذات چې به راسی، اِنْ شَاءَ الله، فاسد سوه. او د اسی کسان نو په سوو دی د دی چاره به څه وي.

بعض ملايان وائي چې د غه محاذی نرو ښځي ته وواي چې خپل ځای ته ولاړه سه که هغې عمل د ده په امر وه نه کړی نو ښځه په لمانځه کې امام نه سوه داخله. او بيله اشتراکه د لمانځه محاذات د ښځي مفسد د نرد لمانځه نه دی. نو د نرو لمونځ صحيح دی او د ښځو دا فاسد دی.

درويش وائي: ديوه حج په موسم کې د امام څخه د حرم شريف پوښتنه وکړه چې ايا محاذات د ښځي د نر لمونځ فاسده وی هغه وويل نَعَم: نو ما ورته وويل چې د غه ښځي چې د جماعت په وخت کې د صفو د نرو په مابين کې ولاړي داخود ښځي ډيرو نرو لمونځ فاسده وی. تا سی ولي د دی مشکل په باره کښې غور نه کوی او د حل لاره يې نه لټوی.! ده راته وويل چې زه فقط د هغو ښځو نيت د امامت کوم چې د حکومت په معين ځای کې لمونځونه کوی د مابين الصفوف د ښځو د امامت نه کوم بلکه په استثناء ښځي خارجوم د نيت څخه نو د دغو ښځو زه امام نه يم او د دغو ښځو لمونځ په ما پسی فاسد دئ.

نو د دغو ښځو اشتراك په لمانځه کی د نرو سره نسته. نو د نرو لمونځونه صحيح دي. ولی شرط د فساد د نرو د لمونځو اشتراك دی د نرو او ښځو په لمانځه کی. پس مشکل حل سُو. وَلِلّٰهِ الحَمد **مسئله**: محاذات د ښځي مفسد د لمانځه د ه نر دی که څه هم د جمعی په لمانځه کی يا د اختره په لمانځه کی وی يعنی از دحام عذر نه دی. او دا هم د اکثرو فقهاوو مذهب دی مَرَاقی، او د نهر د خلاصی څخه نقل کړی دی چې په دغو د رو لمونځو کی نيت د امام د امامت د ښځو شرط نه دی. يعنی محاذات په دغو لمونځو کی مفسد د نرد لمانځه نه دی، ط، لکن درويش وائي چې استثناء د دغو لمونځو ډيره مشکله ده. ولې چې عبارات د معتبرو کتابو د فقهي شريفي مطلق دي. وَاللّٰهُ اَعْلَمُ

اوبل شرط د امامت د څخه
وَتَقَدُّمُ الاِمَامِ بِعَقِبِهِ عَنِ المَاْمُوْمِ والی دی د امام په پنده سره او وروسته وه لکن ترمقتدی. قال في المراقي كه چيری د مقتدی پنده خو تر امام وروسته وه لکن د مقتدی ګوتې د امام تر ګوتو تيری وی نو پروانه لري. لکن امام طحطاوی پښه يه اوږده وه چې ګوتې يې د امام تر ګوتو تيرې وی نو پروانه لري. لکن امام طحطاوی وائي چې دا شرط يعني تقدم د امام د پندی ترمقتدی چې مصنف شرط ګرځولی دی خلاف د مذهب حنيفي دی، حتیٰ که چيری امام او مقتدی ښځي برابرې وي او ديری هم په اقتداء صحيح ده. او که چيری لمونځ په اشاره د سر کاوه نو که سر د مقتدی د امام تر سر وروسته وه اقتداء يې صحيح ده. که څه هم پښی د مقتدی تر پښو د امام د مخه وي. او چيری بالعکس وی د مقتدی لمونځ نه دی صحيح، كذا في الزاهدي.

او په درمختار کی وائي: که امام او يو مقتدی وو نو برابر دی سره ودريږی لکن بر راسته طرف دی امام وي. او که يوه ښځه په امام پسی ولاړه وی که څه هم زوجه وی يا محرمه وی هغه به څنګ ترشاه دريږي. **مسئله**: سر ته اعتبار نسته چې په سجده کی د امام سر وړاندې دی او که د مقتدې او که سره برابر دي. بلکه پښو ته اعتبار دی په تقدم کی لکه مصنف چې وائي يا په محاذات لکه طحطاوي چې وويله. قَالَ المُصَنِّفُ

وَلَا يَكُوْنُ اَدْنٰی حَالًا مِنَ المَاْمُوْمِ او بل شرط د اقتداء دا دی چې امام به کم نه وی ترمقتدي په لمانځه کی، مثلاً امام نفلی لمونځ کوی او مقتدی د فرضی لمانځه اقتداء پسی وکړي **مسئله**: چې اعتقاد ته د مقتدي او امام اعتبار نسته بلکه لمانځه ته اعتبار دئ. نو که مقتدی لمونځ د وترو په واجب بولي. او امام يې سُنت بولي اقتداء يې پسی روا ده ولې چې لمونځ خو يو دی، اعتقاد ته اعتبار نسته كما مَرَّ آنِفًا. او د غه رنګه روا دی نيت ديوه سُنت کوونکی په بل سنت کوونکی پسی، لکه يو سړی چې سُنت د ماخستن کوی او امام يې سُنت التراويح ګذاري. او يا يو سړی سُنت بعدی د ماپښين کوی په هغه چا پسی چې سُنت قبلی کوی كذا في البحر الرائق.

مسئله: کہ یوه سړی د ماز دیگر لمونځ کاوه او دوه رکعته یې وکړه لمر ولویدۀ نو په اخیرو رکعتو کی یو سړی د ماز دیګر د لمانځه اقتداء پسی وکړه. اقتداء یې روا ده ولی لمونځ یو دی کړ څه هم دغه دوه رکعته قضا لئ دامام په باره کی. کذا نقله الشبلي عن الزيلعي وكذا نقله القهستاني. قال

وَاَنْ لَّايَكُوْنَ الْاِمَامُ مُصَلِّيًا فَرْضًا غَيْرَ فَرْضِهٖ

او نه به وی امام لمونځ کوونکی د یوه فرض غیر د فرضو څخه د مقتدی. بلکه یو د ماپښین لمونځ کوی او بل د ماز دیګر لمونځ. او یا دواړه د ماپښین لمونځ کوی لکن د دوو ورځو علت یې دا دی چې مقتدی خو د امام سره ځان شریک بولي. نو باید چې لمونځ سره یو وی تا چه د مقتدی لمونځ په ضمن کی د امام د لمانځه راشي.

فائده دیوه نذر کوونکی لمونځ په بل نذر کوونکی پسی نه دی روا. ولې چې امام لره ولایت د نذر پر مقتدی نشته. نو ده لمونځ متضمن د مقتدی د لمانځه نه شی کیدای. او که یو سړي ۲ رکعت لمونځ مثلاً پر ځان نذر کړي او بل سړي قسم واخستی چې زه به دوه رکعته لمونځ کوم. نو اقتداء د ناذر په دغه حالف پسی نه ده روا. ولې چې د ناذر حال قوي دی تر حالف، «م» او که یو چا داسی وویله چې ما هغه دوه رکعته لمونځ نذر دی چې فلانی یعنی امام پر ځان نذر کړی دی. بیا اقتداء پسی صحیح ده ولې چې لمونځ د دواړو یو شو. قال المصنف:

وَاَنْ لَّايَكُوْنَ الْاِمَامُ مُقِيْمًا لِمُسَافِرٍ بَعْدَ الْوَقْتِ فِيْ رُبَاعِيَّةٍ وَلَامَسْبُوْقًا

او بل شرط د صحت د اقتداء دا دی. چې نه وی امام مقیم چې لمونځ ورکوی و مسافر و ته پسله وتلو د وخت او نه به مقتدی مسبوق وي. **پوښته**: چې د اولي مسئلی صورت دا دی چې یو سړی مقیم څلور رکعتیز لمونځ یې کاوه. او په لمانځه کی وخت ووتی. په پاته رکعتو کښې مسافر په ده پسی اقتداء

وکړه اقتداء یې نه ده صحیح. ولې که د غه مسافر که په اول شفعه کی په ده پسې اقتداء وکړي نو د میانځ ناسته پر امام واجب ده. او فر مقتدی باندی فرض ده. ولې چې د ده لمونځ خو دوه رکعته دی. او دا ده اخیره ناسته ده. او که دغه مسافر په شفع ثانی کی په ده پسې اقتداء وکړي. نو د دغو دوو رکعتو قرائت پر مسافر مقتدی فرض دئ او امام ته نفل دی. نو اقتداء د مفترض په متنفل پسی لازمیږي. او که چیری مسافر مقتدی په امام پسې اقتداء وکړه په وخت کی د ننه او بیا وخت تیر سو نو اقتداء یې صحیح ده. او پر مسافر باندی امام د لمانځه لازم دی. نو د دی وجهی مصنف وویل بعد الوقت، او د رباعی قید په د دی سببه وویله چې ثلاثی او ثنائی لمونځ خو په سفر او حضر کی یو ډول دي.

او دوهمی مسئلی یعنی وَلَامَسْبُوْقًا، صورت دا دی چې امام به مسبوق نه وی مثلاً یو سړي په امام پسې نیت وکړي. او د امام یو رکعت یا دوه رکعته د ده څخه تیر سوي وه. امام چې سلام وګرځاوه نو مسبوق خپل قضا لئ رکعتو ته ولاړ سو. په دې وخت کی بل سړي په مسبوق پسی اقتداء وکړه دا اقتداء یې نه ده صحیح. قال:

وَاَنْ لَّايَفْصِلُ بَيْنَ الْاِمَامِ وَالْمَامُوْمِ صَفٌّ مِنَ النِّسَآءِ

او بل شرط د صحت د اقتداء دا دی چې فاصل به نه وي په مابین کی د امام او مقتدی صف د ښځو. دلیل د دی مسئلی دا قول د علیه الصلوٰة والسلام دی که څوك وو یعنی یو مقتدی چې په مابین کی د ده او د امام واله وه یا لاړه. او یا صف د ښځو. نو مقتدي لره لمونځ نشته یعنی اقتداء په داغسی امام پسی نه ده روا. تفصیل د دی مسئلی دا دی که چیری صف حائل د رې ښځی وي. د دوی تر شا د درو نرانو لمونځ فاسد دی تر اخیره پوری د صفونو څو صف چې وي. او دا غه رنګه د یوه سړي چې د دوی پس راسته وي او ده یوه سړي چې د دوی پر چپه طرف وي هم یې لمونځ فاسد دی، قال المراقي وعليه الفتوىٰ، او بعض فقهاء وائی چې درې ښځی صف کامل دی. نو د تولو

صفونو چې د دوی ترمنځ وي که د دوی سره برابروي او که نه وي اقتداء په دغه امام
پسې نه ده روا. وهذا مذهب مرجوح: او که ښځې دوې وې نو فاسد دي لمونځ د دوو
نرو چې د دوی وښاته ولاړ وې. فقط»
یعنی نه ترآخره پورې د صفو حتی چې د وروستنه صفو اقتداء صحیح ده مګر یوه نر چې
پر استه ښغل او دیو نر چه پرچپه اړخ د دغو دوو ښځو وي هم فاسد دي. او که ښځې
یوه وه نو د دروکسو لمونځ فاسد دی یو ترښا او دوه پر ښغلو د دي. **پوښتنه**
د ښځو یوه ښغل او بل ښغل دیوه سړي لمونځ فاسدیږي او د ښغلو د نورو خلګو لمونځ
ولې نه دی فاسد **جواب** هغه دوه خلګ چې د دوی پر یوه ښغل او بل ښغل دي چې
لمونځ یې فاسد سو، هغه دوه خلګ حائل وګرځیده د ښځو او نورو خلګو ترمابین. نو سړه د
حائل خو د نر لمونځ نه فاسدیږي لما تقرر فی الفقه: قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَاَنْ لَّایَفْصِلَ نَهْرٌ یَمُرُّ فِیْهِ الزَّوْرَقُ وَلَاطَرِیْقٌ یَمُرُّ فِیْهِ

اوبل شرط د صحت د اقتداء دا دی چې فاصل به نه وي په مابین کې د امام او مقتدیانو
الْعَجَلَةُ وَاله. دا سې واله چې په هغې کښتي چلیږي یعنی چلیدای سی که بالفعل
چلیږي او که نه! او دا سې ولې نه نهر کبیر وائي بناء علیه که په مابین کې د امام او مقتدیانو
په اصطلاح یو لښتي وو او یا په اصطلاح واله وه چې د کشتني کښتي د چلید و په کښتي امکان
نه وو نو هغه مانع د اقتداء نه دی» او د غه رنګه په مابین کې د امام او مقتدیا نو بر لویه لاره چې
مال په کښتي تیري دای سي نه به وي. بیا مراد صرف امکان د تیریدو دی بالفعل تیریدل شرط
نه دی، مصنفٌ په مراقی کې وائي چې مذکور فرق د لوی ولې او د کچني صحیح دی، او بعض
فقهاءٌ وائي چې کچنی واله هغه ده چې شریکان د او بود دي شمیرل کیدای سي. او لویه واله
هغه ده چې د شریکا نو حساب یې نه وي معلوم» **مسئله**: که په مذکوره لار متصل
صفونه ولاړه وه بیا اقتداء صحیح د ټولو. او دا لارې څخه هغه لار مراد ده چې وتلی لیاره
وی او که بنده وي. په پاې هغه مانع د اقتداء نه ده کذا قال السیدُ فی الشرح وسیاتی تفصیل
ذالک»

یقول الفقیر سامحه القدیر قال الامام الطحطاویُ فی شرح مراقی الفلاح ص۲۳۲ اعلم انه
اذا اتصل المصلون وقاموا فی الطریق فان قام واحدٌ منهم فی عرض الطریق و اقتدی
بالامام جاز وکره. اما الجواز فلانه لم یبق بینه وبین الامام طریق تمر فیه العجلة.
واما الکراهة فلانه صلی فی ممر الناس» فلوقام الواحد خلف هذا المقتدی وراء الطریق»
واقتدی بالامام لایصح اقتدائه لان صلاة من قام علی الطریق مکروهة مع کونه
غیر صف . فصار فی حق من خلفه کالعدم و لا یعد هذا اتصالا ولو کان علی الطریق
ثلاث جازت صلوتهم وصلاة من خلفهم. لان الثلاث صف فی بعض الروایات وعند
اتصال الصفوف لایکون الطریق حائلا ولو کان علی الطریق اثنان، فعلی قیاس قول
ابی یوسفٌ تجوز صلاة من خلفهما لانه جعل المثنی کالجمع. وعلی قیاس قول محمدٌ
لا تجوز انتهی»
اقول لما کان هذه العبارة تنفع العلماء والطلباء خاصةً وهم یعلمون ترجمتها ترکنا
ترجمتها بالافغانیه، وهذا هو السر فی نقل هذه العبارة العربیه علی خلاف وضع قانون
هذا الشرح یعنی اللغة الافغانیة» ثم نشرع فی حل الکتاب وما ثله علی القانون المذکور
واقول اٰه: **پوښتنه**: چې لار او واله که څه هم په مسجد کښې وي هم مانع د اقتداء
دي. کذا فی الدرر قال المصنف فی المراقی چې مانع د صحت د اقتداء،» پر مذهب مفتی به
دومره فاصله ده چې دوه صفه پکښې ځائیږي. قال الطحطاوی چې په فتاوی خانیه
کښې وائي چې فرجه د دوو صفو ترمابین یو یا دوه ذراع ده. لکن یوه سړي د اتحاد
په مابین کې د ځای د مسجد دو رو ستنه صف بیا ترځایه پورې د ولاړي د بل صف په
ټولو صفو کې. ولې چې یو ذراع شرعي د ځایه څخه د ولاړي د یوه صف بیا ترځایه پورې د
ولاړي د بل صف کافي نه دی. او بعض فقهاءٌ وائي چې یو صف قدر فاصل بلل کیږي.
فائده دا ټوله بیان مربوط په لار پورې دی چې د مسجد څخه د باندې وي. اما په مسجد کې
د ننه هسې خو فراخه فضاء نه ده صفو ترمابین وي مانع د اقتداء نه ده. که څه هم په
دې فضاء کې ډیر صفونه ځائیږي. ولې چې مسجد ټوله د یوې بقعې حکم لري. کذا فی الاشباه والنظائر

نو دی سَبَبه په فتاوی هندیه کی وَائی. امام په محراب کی په لمانځه ولاړ وی او یو
سړی د مسجد د پایه څخه اقتداء پسی وکی لمونځ صحیح دی. وَفی الطحطاوی قال البزازیؒ
چی مسجد که څه هم ډیر لوی وی فاصله په مانع د اقتداء نه دَه. لا فی الجامع القدیم لخوارزم
ولی چی دَدَغه مسجد شریف څلرمه حصَه پر څلور زره تنبو وَلاړه دَه. چی د دغه مسجد
شریف ټولی تنبی شپاړس زره ته رسیږی.
او دا غرنګه مسجد شریف د قدس شریف چی مشتمل دی پر دری مجده، الاقصیٰ، والصحرا،
والبیضآء، کذا فی الحلبیؒ. لکن د دی دوو مسجد و استثناء په دی سَبب ده چی په دی دوو
مسجد وکی د ډیری مسافی له سَببه د امام حال پر سړی پوشیده کیږی چی صفوف متصل نه
وی. ورنه د غه دوه مسجده که څه هم هر څو غټ دی یو مکان بَلل کیږی. **مسئله**: عیدګاه
هم پر مسجد قیاس ده او د جنازی د لمانځه ځای هم پر مسجد قیاس دَی. کذا فی النوازل والخلاصة
والخانیة **فائده**: فنا د مسجد حکم د مسجد لري نو اقتداء په امام پسی پر دَغه فناء کښی
روا ده که څه هم صفوف سره متصل نه وي. قالَ المُصنفؒ

وَلَاحَائِطٍ يُشْتَبِهُ مَعَهُ الْعِلْمُ بِانْتِقَالَاتِ الْإِمَامِ

او نه به حائل او فاصِل په مَابین کی د امام او مقتدیا نو یو لوی دیوال وی چی د هغه سره
پوشیده کیږی پر مقتدی علم پر انتقالاتو دَ امام یعنی د رکوع څخه سجدی ته وَغیره. قَالَ

فَإِنْ لَمْ يُشْتَبَهْ لِسَمَاعٍ أَوْ رُؤْيَةٍ صَحَّ الْاِقْتِدَاءُ فِي الصَّحِيْحِ

او که نه پوشیده کیدی پر مقتدی علم پر انتقالاتو امام په سَبب د اوریدو دَ بانګ
د امام او یا په سبب د لیدَ لو د امام نو اقتداء پسی صحیح دَه. په صحیح مذهب کی.
فائده: او دا مذهب مختار دی د شمس الائمة الحلوانیؒ دلیل یه دا دی چی
آنحضرت صلی الله علیه وَسلم په حجره کښی د عائشه رض لمونځ کاوه او خلګ به پر مسجد کی
وه د ده مبارک د لمانځه سره یی سَم لمونځ کاوَه. **تفریع** بناء پر دغه اقتداء په

امام پسی د مسجد حَرام په هغو ځایونو کی صحیح دَه. چی متصل په مسجد حرام پوری وی او په دروازو
کی د مسجد حَرام د دباندی خوا څخه صحیح ده چی حَال دَ امام پوشیده نه وي په سبب د
اوریدو او یا د لیدو او په مابین کی د امام او مقتدی نه وی منګر ډیوَال.
شمس الائمة الحلوانیؒ وائی چی د هغه سَړی اقتداء په امام پسی ده مسجد الحرام صحیح دَه
چی پر بام د کور وَلاړ وی. او کور یـه متصل په مسجد الحرام پوری وي. او د غه رنګه رَوَا ده
اقتداء د ښه په کور کښی چی کور یـَه متصل په مسجد الحرام پوری وی او یو دیوال یی په
مابین کښی وی او یا تکبیر د امام اوری او یا د مکبرانو کذا ذکر فی التجنیس وَالمزید"
البته د هغو خلګو اقتداء په امام پسی د مسجد الحَرام نه ده صحیح کی څه هم امام وینی او یا یه
آواز اوری چی د هغه سړی د منزل او مسجد الحرام تر مَابین څړک وی چی موټران په کښی
تیریږی او راتیریږی.
فائده: په او سنی زمانه کی چی په مسجد الحَرام کی بلکه په ټولو مساجد و
کی د ښارونو د مسلمانانو بلکه په بعض لویو قریو کښی هم د لوی آله (لاوډ سپیکر) نصب
سوی دَه. نو د امام تکبیرونه د ډیر لیری ځایه څخه هم اوریده کیږی بلکه مکرمة المکرمة کی د
جبل ابی قبیس په لمَن او پر سکورونه هم تکبیرونه د امام او ټوله حالات یه ورمعلومیږی
بلکه بعض کورونو والا امام المسجد الحَرام وینی هَم. وهکذا فی المساجد الاخر ببلاد المسلمین التی
نصبت فیها هذه الآلة، نو اوس مانع د صحت د اقتداء دادی چی په مابَین د مسجد الحرام او
یا د بل مسجد د دنیا لوی لوی لاری او څړکان سَته، او یا کورونه یی په مسجد الحرام او یَا
نورو مسجد و پوری متصل نه دي. یعنی چی غیر د دیواله دِبَل فاصل نه لري.
فائده: بعض مَساجد د ښارو بلکه بخپله په مسجد الحرام دوه دری چهته
او منزله وی او امام پـه لاندی مسجد کی په محراب کی وَلاړ وی او خلګ په دوهم یا
دریم منزل کی وَلاړ وی اقتداء یه پـه امام پسی صحیح دَه بالشرط المذکور،،
پوښتنه: چی مصنفؒ پخپله کی د درود وَئیلی دی، چی صحیح دَا دَه چی اعتبار پـَه
عدم صحت کی. د اقتداء صرف اشتباه لره د حال د امام پر مقتد یا نو" او د ر مختار هَم

داخيږ تائيد کړي دی. او په معتبرو کتابو کی د فقهی شرافی هم ورته خبره راغلې ده لکن سره د هغه په در او بحر رائق کی وائي چي اختلاف د مکان د مقتدی او د امام هم مانع د اقتداء دی. نو په هغه کور کی چي په مسجد الحرام پورې متصل هم وی او اشتباه د حال د امام هم نه وی په کښې اقتداء د کوره څخه په امام پسی د مسجد الحرام روا نه ده لاختلاف المکان، لان المسجد الحرام کله بقعة واحدة والبيت بقعة اُخرٰی؛

مسئله: که پوړ کی خلګو جماعت کاوه لکن په مابين کی د امام او مقتديانو د دومره فاصِل موجود وو چي دوه صفه په کښې ځائيد له اقتداء صحيح ده. ولي چي د ابيت حکم د يوه مسجد لري. وقد مر ان الاقتداء فی المسجد يجوز مع وجود الفصل المذکور کذا قال السيد فی شرحه، قَالَ المُصنفُ:

وَاَنْ لَايَكُوْنَ الْاِمَامُ رَاكِبًا وَالْمُقْتَدِیْ رَاجِلًا (او بالعکس) اَوْرَاكِبًا

اوبل شرط دادی چي داسی به هم نه وی چي امام

غَيْرَ دَابَّةِ اِمَامِهٖ (لاختلاف المکان)

دی پر يوه بوده سپور وی او مقتدی پياده وی. او يا مقتدی سپور وی او امام پياده وي. او يا امام پر يوه دابه سپور او مقتدی پر بله دابه سپور وي. ولی چي مکان د امام او مقتدی سره مخالفت. او که پر يوه دابه سره سپاره وه اقتداء به صحيح ده. ولی چي مکان د امام او مقتدی يو دی. او امام محمّد وائي چي که دابه د امام او مقتدی ډيره سره نږدی وی اقتداء صحيح ده، استحساناً.

وَاَنْ لَايَكُوْنَ (المقتدی) فِیْ سَفِيْنَةٍ وَالْاِمَامُ فِیْ اُخْرٰی غَيْرَ مُقْتَرِنَةٍ بِهَا

اوبل د صحت د اقتداء شرط دادی چي نه به وی سپور مقتدی په يوه کښتی کی. او امام په بله کښتی کی چي د مقتدی کښتی سره نه وی جفته. **پوه سه**: چي جوت والی دوه صورته لري. اول چي دا دوی کښتی په رسی يا کيبل سره تړلی وي. او دوهم دا چي په مُده کی د لانګه دواړې کښتی سره منښتی وی کی څه هم سره تړلی نه وي. او ظاهر دوهم احتمال دی." طه

وَلِلّٰهِ در المصنفُ حيث اورد عبارةً محتملةً للاحتمالين المذکورين "در". لکن دليل د دی مسئلی فقهاءُ داوائي چي که فاصل په ما بين کی د غو دوو کښتی وي. نو دا کله چي د امام او مقتدی په مابين کی يو والی وي. هغه خو مانع د صحت د اقتداء وو کما مَرَّ نو دا هم مانع د صحت ده اقتداء دی.

ولی عو د کول پکار دی چي که چيری فاصل د دغو دوو کښتی وکم وی تر هغه ولې چي د مخه تيره سوه يعنی چي زورق په کښې چليدای سی. نو بايد اقتداء صحيح نسی. اما فقهاءُ مطلقًا د دوو کښتی يو په ما بين کی اقتداء منع کړيده. الا ان يقال چي په مذکوره صورت کی مقارنت حکمي ستنه وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ "در" قَالَ المُصنفُ:

وَاَنْ لَايَعْلَمَ الْمُقْتَدِیْ مِنْ حَالِ اِمَامِهٖ مُفْسِدًا فِیْ زَعْمِ

اوبل شرط د صحت د اقتداء دادی چي علم به نه لري. مقتدی په حال کی د امام د داسی شئ چي هغه

الْمَاْمُوْمِ كَخُرُوْجِ دَمٍ اَوْقَيْئٍ لَمْ يُعِدْ بَعْدَهٗ وُضُوْئَهٗ

مفسد د لمانځه وی په عقيده کی د مقتدی. لعنی که څه هم امام د غه شئ مفسد نه کوي په خپل مذهب کی لکه چي د امام يو ځای څخه وينې و بهيږی او يا امام مِلْءُ الفم قی ووهی. او بيا او نه کړ څوله سی او دس لعنی مقتدی په خبر وي چي امام پس له د غه شيانو او دس نه دی کړي نوی. امام طحطاوی وائي چي د غه رايه معتمده د فقهاوو ده چي اعتبار رأی لره د مقتدی ده او پر قول مرجوح چي اعتبار رأی لره د امام دی نو اقتداء پسی صحيح ده. که څه هم هغه شئ مفسد د لمانځه وی په نيز د مقتدي. حاصل دا چي په مذهب کی د امام شافعیؒ خروج د دم سائل او يا قئ مِلْءُ الفم او دس نه ماتوي. او د حنيفيانو په نيز او دس په ماتيږی نو چي مقتدی حنيفی وی او امام شافعی المذهب وی او د غه کار پيښ سی امام ته او بيا وروسته تر کار امام او دس هم نه کی تازه نو د حنيفی اقتداء نه ده پسی روا. او دي لره نور مثالونه هم سته چي امام تر څلرمی د سر کمه مسح وکړي، د شافعیؒ په نيز کافی ده او د حنيفيانو په

نیز خلرمه قدر مسح د سر فرض عملی دَه . نو بیا هم اقتداء نه ده پسی رَوَا. او یا مقتدی
ولیدی چې امام په مستعملو اوبو اودس تازه کړی چې حنیفیان یه روانه بولی بیا هم
اقتداء دحنیفی نه ده پسی رَوَا. او یا دامام سرَن قدر ما نع د نجاست وُو. بیا د حنیفی اقتداء
نه ده پسی رَوَا وغیر ذالک: من المسائل المختلفة بیننا وبین المذاهب الأخر»

مسئله: که چیری امام پس له دَغو شیانو دوه زمانه د مقتدی نه غایب سوچې په
هغو زمانه کښې اودس تازه کیدای سي‌وای نو صحیح داد ه چې اقتداء ئې پسی روا ده ، لکن
سره د کراهته . وجه د جواز حسن الظن دی چې امام به دَغه زمانه کی اودس تازه کړی وی.
لکن کراهت هم تحریمی دی. او په ورو ستَه ځای کی وجه د کراهت داده چې یقین په
شک نه زائلیږی. م ، ط ، در»

مسائل شتّٰی لهذا البحث

مسئله: که مقتدی په امام خبر وو چې خلاف د مذهب حنیفی خو دی لکن دا نه وو ورته معلوم
چې دامام یا یو ځای وینې سوی دی او یا یه اودس نه دی تازه کړی. او نور هغه شیان چې تیر سوه
نو اقتداء ئې پسی روا ده په لحاظ د حسن ظن بالمؤمنین خصوصًا العالِمُ» **مسئله**
که مقتدی ته دا معلومه وه چې امام احتیاط نه کوی د اختلاف په ځای کی یعنی مراعات د
نورو مذهبونه کوی. نو اقتداء نه ده پسی رَوَا. د مراعات او احتیاط صورت دادی
چې مثلاً دی قئی ووهی نو اودس تازه کوی دحنیفی مذهب په مراعات. او یا په وینه
وبهیږی که څه هم د ده په مذهب کی اودس یه نه ماتیږی لکن د پاره د مراعات د مذهب
حنفی مثلاً دی اودس تازه کوی وغیر ذالک»، لکن یوه سَه: چې د بل مذهب مراعات نه کول
خاص دی په شرطو او فرضو کارو کښې نو اقتداء نه ده پسی رَوَا. او که چیری مراعات
د شرطو او ارکانو یه کاوه د نورو مذهبو د کبله . لکن په واجباتو کی مراعات د نورو
مذهبونه کاوه مثلاً په اولو دوو رکعتو کی ضم د سورت نه کاوه بلکه صرف په الحمد

ئې شریفه سره په اکتفاء کوله او یا مثلاً په اوله ناسته کی تر التحیات زیات دعاوی په
قصد کولی. او یا په سهوه سره لکن سجده سهوه یه بیا نه کوله. او نور ددی قسم واجباتو
کی مراعات د بل مذهب نه کاوه. نو اقتداء خو پسی صحیح دَه لکن سره د کراهته التحریم.

پوښتنه: په مذکوره صُورت کی لمونځ دی مقتدی یوازی وکړی ښه دی. او
کی په دغسی امام پسی وکړی ښه دی. امام طحطاوی وائی یوازی لمونځ دی سره
ښه دی. او که امام مراعات د نورو مذهبو په شرائطو، ارکانو، واجباتو کی کاوه
مګر په سنتو کارو کښې مراعات نه کاوه. مثلاً په دوهم رکعت په ناسته د استراحت
کوله او یا په تسبیحات د رکوع او سجدی تر دری واره کمی وَئیلی. اقتداء ئې پسی صحیح
ده سره د کراهته التنزیه مګر اقتداء افضله ده. او د دی مسئلی څخه دا په طریق اولی
معلومه سَوله چې په مستحبو کارو کښې که امام مراعات د چار مذهب نه کوله یعنی اقتداء
پسی صحیح ده بلکه افضله دَه. وفی المراقی: وان علم انه یحتاط فی مواضع الخلاف یصح
الاقتداء به فی الاصح» او په مجتبٰی کی وائی چې اقتداء پسی مکروه ده لکن دیریٰ په شرح
کښې د مجتبٰی وائی چې اقتداء نه د پسی مکروه که د مقتدی پر دې علم ووچې امام د مقتدی
د مذهب حنیفی په باره کښې احتیاط کوی.

تفریع په حرمینو شریفینو کی چونکه حجاج ته حَال دامام د مسجدینو شریفینو هیڅ نه دی
معلوم نو ددی سببه اقتداء پسی روا ده بد ګمانی به سَرې نه کوی.

مسئله: په حرمینو شریفینو کی د ماز دیګر لمونځ تر یک چندی ورو ستَه تر
دوچندی دَ مخه چې د امام اعظمؒ ابوحنیفهؒ په نیز د ماز دیګر وخت نه دی داخل سوی.
آیا حنیفی حاجیان به جماعت پرین دی او پسله دوچندی څخه به یوازی لمونځ کوی او
یا بی په اوطاقو کښې په جماعت کوی داسی ښه دی او که لمونځ په لوی جماعت کی وَکی
یعنی په امام الحرمین پسی وکړی دا ښه دَئی.

جواب: چونکه دیا رانو مذهب دا دی چې تر یک چندی وروسته دستی وخت
د ماز دیګر داخلیږی. او دا هم یو روایت دی دامام اعظمؒ څخه نو چونکه خروج د مذهبه

ځغه بالکلیه نه لازمیږی. نو دی کبله دا عظیم الشان جماعت د حرمینو شریفینو باید
سړی نه پریږدی ــه ومن مذہبی حب الدیار لاہلها ⁂ وللناس فیما یعشقون مذاہب ⁂

مسئله: که مقتدی د امام په داسی کار خبر وو چی په مذهب کی د امام اودس په
ماتیدی لکن د مقتدی په مذهب کی اودس نه په ماتیدی، لکه مسه کول د ښځی او یا
د ذکر مسه کول او نور داغسی کارونه. چی د حضراتو اماموو په نیز اودس په ماتیږی
او د حنفیانو په نیز اودس نه په ماتیږی. او مقتدی په دی هم خبر وو چی امام نه دی
په دغه کار خبر. نو په نیز د اکثرو فقهاوو اقتداء پسی روا ده او امام هندوانی وائی
چی اقتداء نه ده پسی روا. ولی چی که امام خبر سی نو خپل لمونځ خو به باطل بولی نو د
مقتدی لمونځ تبعاً باطل شو. او د اول مذهب چی اصح هم دی دلیل دا دی. چی مقتدی
خو د امام لمونځ روا بولی او د مقتدی د لمانځه په باره کښی د ده خپله رایه معتبره ده.
فوجب القول بجواز صلوة المقتدی خلف هذا الامام کذا فی التبیین وفتح القدیر والبحر الرائق.

پوښتنه: تا داخبره وکړه چی مقتدی په دې هم خبر وو چی امام په دغو کارو
آه دے خبری څه فائده ده. **جواب** د دی خبری فائده دا ده که مقتدی
په دې خبر وو چی امام په دغو منسدو کارو د ده په مذهب کی خبر دی نو د ده لمونځ
نه دی پسی صحیح بلکه مقتدی لکه سات چی تیروی. او نه ده لمانځه نیت جازم کولای
سی فلا وجه لصحة صلاته "م، د ر"

مسئله: که د مقتدی غالب ګمان دا وو چی امام اودس نه دی کړی او یا دا ګمان وو
چی د امام پر کالو نجاست مانع د صحت د لمانځه دی یعنی تر قدر د درهم نو خو اقتداء
به دی نه وی پسی روا. او که څه وروسته تر لمانځه مقتدی ته معلومه سی چی زما هغه
ګمان پر امام باندی غلط وو نو دا غه لمونځ خو یه نه دی روا. ولی چی اعتبار د ده ظن
لره دی نه نفس الامر لره. بلکه بیره د کفر پر ستته "ط، س، د ر" **مسئله**: که
په هغو کارو کی چی د مقتدی په مذهب کی منسد وه او د امام په مذهب کی نه وه منسد
لکن په وخت کی د اقتداء مقتدی د امام مقلد سو.

او یا په هغو کارو کی چی د امام په مذهب کی مفسد وه. لکن د مقتدی په مذهب کی نه وه
مفسد. لکن امام د مقتدی د مذهب مقلد سو بیا خو لمونځ او اقتداء صحیح ده "لاتحاد
معتقدها، طحطاوی".

مسئله: که دوه کسانو ماذلانو و مقتدی ته وویل چی امام بولی وکړه او اودس یه
نه کی تازه پر لمانځه ودریدی د مخه تر اقتدا او وخو اقتداء یه نه ده پسی روا او پس له
لمانځه خو دغه لمونځ به مقتدی را اګرځوی. **مسئله** که امام و مقتدیانو ته
وویل چی یو یا دوه لمونځونه می بې اودسه درکړی دی. نو امام عدل او بنه سړی وو. نو د ده
قول دی ومنی او هغه لمونځونه دی را اګرځوی. او که امام فاسق وو لازم نه د چی د ده په
خوله عمل کوی او لمونځونه را اګرځوی. لکن مستحبه ده چی را وی ګرځوی **مسئله** او که
مقتدی خبر سو د امام په لمانځه کی په یو مفسد د لمانځه "لایجوز الاقتداء به اجماعًا ط"

قال ــــــــــــــــــــــــــ او صحیح ده اقتداء د اودس والا

وَصَحَّ اِقْتِدَاءُ مُتَوَضِّئٍ بِمُتَيَمِّمٍ

یعنی مقتدی په تیمم والا پسی

یعنی امام **پوه سه**: چی دا مذهب د امام اعظمؒ او د امام ابویوسفؒ دی. او امام
محمدؒ وائی چی اقتداء یه نه ده پسی صحیح **فائده**: اقتداء د اودس والا و په
امام متیمم پسی صحیح ده په اتفاق د جنازې په لمانځه کی "م" او مبنی د دی خلاف پر دی
ده چی خلیفه والی د تیمم دا و د اسرځه په څه سبب دی شیخانؒ وائی چی خلیفه والی په
مابین کی د آله دا و د اسه چی او به او د آلی د تیمم دی چی خاوره دې. او دا دوی آلی سره برابری
دی لقوله تعالیٰ: فَاِنْ لَّمْ تَجِدُوْا مَآءً فَتَيَمَّمُوْا صَعِيْدًا طَيِّبًا" نو اقتداء مذکوره صحیح ده.
او د امام محمدؒ مذهب دا دی چی خلیفه والی په مابین کی د طهارتینو دی او د اشك نشته
چی طهارت د متیمم خو کمزوری دی تر طهارت د متوضی. ولی چی متوضی پښنی پر یولی دې
او پر سر یه مسح کړی ده. او متیمم صرف پر مخ او لاسو مسح کړی. نو په دغه اقتداء کی بناء
بناء د قوی پر ضعیف لازمیږی.

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولوالدیهما آمین

قَالَ **وَغَاسِلٍ بِمَاسِحٍ** او صحیح ده اقتداء د غاسل په مسح کوونکي پسې یعني که ماسح د موزې وي او که د سکڼدې وي او که ماسح د ټوکړه

پر یوې دانې باندې چې نو وغیره نه څنډي بهیږي «لِاسْتِوَاءِ حَالِهِمَا» ط،

پوښتنه: چې ماسح پر جبیره اولې دی تر ماسح د خُفّ (موزې) ولې چې مسح د جبیرې

پر منزله د غسل د ما تحتها دی «بخلاف الخف» چې مسحه یې تکه پر پوله د پښې نه ده.

فائده که د دانې څخه وینې یا نوونه وغیره بهیدل بیا نو دې معذور دی نو په

ده پسې اقتداء نه ده روا مګر د بل معذور چې د هغه غوندې وي یا تر ده

ادنی وي حالاً، ط، قَالَ الْمُصَنِّفُ فِي نُورِ الْإِيضَاحِ:

وَقَائِمٍ بِقَاعِدٍ او صحیح ده اقتداء د ولاړ سړي په ناست پسې، ولې بیهقيؒ

په کتاب المعرفة کې روایت کړی چې آنحضرت صلی الله علیه

وسلم د مرض موت په وخت کې د ماپښین لمونځ ده شنبې په ورځ یاد یکشنبې په

ورځ په ناستې خلګوته وکړې او خلګ ټوله ولاړ ؤ. او د دوشنبې په ورځ د سحار

لمونځ یې په ابوبکرؓ الصدیق رضی الله تعالی عنه پسې یو رکعت وکړي. او ده چې سلام وګرځاوه علیه

السلام د اول رکعت قضاء راوړه. وَمَاتَ فِي ذَالِكَ الْيَوْمِ صلى الله تعالى عليه وسلم»، م، د،

فائده: دا مذهب د شیخینوؒ دی او امام محمدؒ وائي چې اقتداء د قائم په قاعد

پسې نه ده روا. ومذهب الشیخین اولی واقوی دلیلاً کما مر فی الحدیث، لکن امام طحطاویؒ په حواله د برهان

ته قول د امام محمدؒ احوط بولي. وَاللهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ قَالَ

وَبِأَحْدَبٍ او د غه رنګه روا ده اقتداء د ولاړ په کوږه پشت سړي پسې. نو که چیرې

کږوالی د ده وحدته د رکوع نه وو رسیدلی خو اقتداء پسې روا ده په اجماع پر صحیح

مذهب. او که کږوالی وحد ته د رکوع رسیدلی وو مګر ده چې به رکوع کوله. لږ به یې نور

هم ملاکږه کوله نو په نیز د شیخینوؒ اقتداء پسې روا ده. او دا هم دی مذهب د عامو

فقهاوو وَهُوَ الْاَصَحُّ. وَقَالَ مُحَمَّدٌ لا یجوز الاقتداء المذکور، امام زیلعيؒ شارح الکنز

وائي چې په فتاوی ظهیریه کښې وائي وهو الاصح، واذا اختلف التصحیح یجوز العمل به

بکل من المذهبین قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَمُومٍ بِمِثْلِهِ او د غه رنګه صحیح ده اقتداء د اشاره کوونکي په مثل سړه د ده که د واړه امام او مقتدي لمونځ په اشاره کوي په ناسته. او که

دواړه په پروت کې اشاره کوي او یا امام په ناستې اشاره کوي او مقتدي په پروتې

او عکس یې نه دی روا. قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَمُتَنَفِّلٍ بِمُفْتَرِضٍ

او د اغه رنګه روا ده اقتداء د نفلي لمونځ کوونکي په فرضي لمونځ کوونکي پسې. ولې چې د ابناء ده

د ضعیف پر قوي باندې. **سوال**: متنفل خو به څلورو رکعتو کې قرائت وائي او هم

ضم د سورت کوي. او پر امام باندې په اولو دوو رکعتو کې قرائت فرض دی او ضم د سورت

واجب نه دی په اخیرو دوو رکعتو کې. واجاب عنه المصنفؒ فی المراقی بقوله وصار

تبعاً لِاِمَامِهِ فِي الْقِرَائَةِ» یعنی دی د امام تابع وګرځیدی په قرائت کې: قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَاِنْ ظَهَرَ بُطْلَانُ صَلٰوةِ اِمَامِهِ اَعَادَ او که ظاهر سو باطل والی د

لمانځه د امام یعنی په فوات د شرط یا د رکن. راوده ګرځوي خپل لمونځ. یعني پر مقتدي لازم

دی راتګ په فرضو سره لقوله علیه الصلوٰة والسلام: اذا فسدت صلوٰة الامام فسدت

صلوٰة من خلفه» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَاِذَا طَرَءَ الْمُبْطِلُ لَا اِعَادَةَ عَلَى الْمَامُوْمِ او که عارضي پیښ سو باطلوونکی د لمانځه د امام نو اعاده

نسته پر مقتدي، لکه چې امام نَعُوْذُ بِاللهِ پس د جماعت ورکولو مرتد سي، او یا امام د جمعې

په ورځ وخلګوته د ماپښین لمونځ څلور رکعته په جماعت ورکړي. او بیا امام د جمعې

د لمانځه وخواته روان سو مقتدیان نه وو ولاړ. نو د امام د ماپښین لمونځ خو باطل سو په

سبب د سعی د جمعې لمانځه ته او د مقتدیانو لمونځ پر ځای دی راګرځول یې نسته،

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه: الناشر مکتبة القراءة والتجوید. کانسی روډ کوټه

وَيَلزِمُ الاِمَامَ اِعلَامُ القَومِ بِاِعَادَةِ صَلَاتِهِم بِالقَدرِ المُمكِن

اولازم ده پرامام هغه امام چې دَه ته فساد دخپل لمانځه معلوم سو خبره وَل دقوم یعنې هغه کسان چې په د. پسې د هغه لمونځ کړی وی په هغه اندازه چې امام ته ممکنه وي که سړی پسې استوی او یا کاغذ پسې لیږی. قَالَ المُصَنِّفُ:

فِي المُختَارِ په مختاره مذهب کی ولی چې حضرت علی رضی الله تعالی عنه خلکو ته لمونځ ورکړی. وروسته وده ته معلومه سوه چې ما اودس نه دی لودی. نو حضرت علیؓ هم خپل لمونځ راوګرځاوه او خلګ یه هم امر کړه په راګرځولو دلمونځو. او هغه حدیث چې مصنفؒ په مراقی کښې راوړی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم خلګو ته لمونځ ورکړی. او بیا راغلی ترو ییښتا نو یه او به توییږ دلی یعنې غسل یه کړی وو بیرته یه لمونځ راوګرځاوه د صحیح کتابو سره برابر نه دئ.

چې په سنن ابی داؤد کی داسی راغلی دي. چې یو سحار رسول الله صلی الله علیه وسلم په لمانځه کی داخل سو یعنې تحریمه یه وَوَیل او بیا خلګو ته اشاره وکړه چې پر خپلو ځایو اوسی او بیا ورو ستهٔ راغلی او تر سر یه او به توییږ دلی نو جماعت یه ورکړی. او بیائی داسی وفرمایله: اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثلُكُم، یعنې یوشی می هیر یږی: وَاِنّي كُنتُ جُنُبًا، یعنې زه جنب و م او جنابت می هیر وو، او د دی حدیث نه خو دا نه معلومیږی چې خلګو په لمانځه شروع ورکړی وه. ولی چې ممکنه ده چې آنحضرت صَلَّى الله عَلیه وسلم دی پس له تکبیر تحریمه نه بلا مهلته داخبره کړی وی. چې خلګو لا شروع په لمانځه نه وه کړی. او په مسلم شریف کی خو صریح داسی راغلی دی چې نه علیه السلام او نه قوم په لمانځه شروع کړی وه ولی چې د مسلم روایت داسی دئ. فَاَتَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم حتى قام في مصلاه قبل ان يكبر قام فانصرف آه. وفي الدراية لا يلزم الامام الاعلام اذا كانو قومًا غير معينين. وفي الخزانة: لانه سكت عن خطاء معفوعنه وعن بحر وان كانو امختلفافيه والفتوى على قول المصنفؒ: مرد، ط

فَصلٌ يَسقُطُ حُضُورُ الجَمَاعَةِ بِوَاحِدٍ مِن ثَمَانِيَةَ عَشَرَ

شَيئًا، ساقطیږی حضور و جماعت ته په یوه د اتلسو[18] شیانو **یوه سَله**: چې مصنفؒ مطلق حضور د جماعت د لمانځه وَوَایه. چې په را اتلو نکو شیانو کی چې ۸ اشیان دی ساقطیږی. یعنې که سړی جماعت پریږ دی ګناه ګار نه دی. د دی سببه چې د جمعی دلمانځه جماعت ته او د اخترو د لمونځو جماعت ته هم شامل سی. نو جمعی دوړځی لمونځ خوځلور رکعته وکړی چې د ماپښین لمونځ دی. او د اخترو لمونځو نه عوض نه لری پاته سوه، ط، در، قال المُصَنِّفُ:

مَطَرٌ شَدِيدٌ وَبَردٌ وَخَوفٌ وَظُلمَةٌ وَحَبسٌ وَعَمًى

اول ساقطوونکی د جماعت سخت باران دی یعنې لږ څاڅکی ساقطوونکی نه دي ۲ او یخ دی لکن مطلق یخ نه دی. ۳ اوبل بیره ده د دښمن څخه یا د غله څخه او یا پر کور باندی یا د سپو څخه ۴ اوبل تاریکه ده، ۵

وَفَلَجٌ وَقَطعُ يَدٍ وَرِجلٍ وَسَقَامٌ وَاِقعَادٌ وَوَحلٌ

وَزَمَانَةٌ وَشَيخُوخَةٌ وَتَكرَارُ فِقهٍ بِجَمَاعَةٍ تَفُوتُهُ وَ

اوبل دادی چې سړی بندی وي. ۶ اوبل روند والی دی، ۷ اوبل اَبلج دی، ۸ اوبل دا چې یو لاس

حُضُورُ طَعَامٍ تَتُوقُهُ نَفسُهُ وَاِرَادَةُ سَفَرٍ وَقِيَامُهُ

یا یوه پښه یه پرې وي. ۹ اوبل مریضی ده، ۱۰ اوبل دادی چې شل وی او پر کښه ناست وی، ۱۱

بِمَرِيضٍ وَشِدَّةُ رِيحٍ لَيلًا لَا نَهَارًا

اوبل دا چې په لاره کی ختی او چکړه وی. ۱۲ اوبل دا چې تلای نه سی زړ دی، ۱۳ اوبل سپین زړ توب دی، ۱۴ اوبل دا چې د چا سره تکرار د فقه

کوی چی که د ی جماعت ته ولاړ سی هغه تکلیف باتیږي. ۱۵. او بل دا چی دوه وی حاضره سی چی د ده زړه ډیر شوق ورته کیږي. ۱۶. او بل دا چی اراده د سفر لري. ۱۷. او بل دا دی چی دیوه مریض په خدمت بخت وي. ۱۸. او بل دا دی چی سخت باد وي لکن د شپي نه د ورځي،،

تشریحات و توضیحات

یوه مسئله: چی دسقوط د جماعت معنا دا ده که سړی دیوه د دغو ۱۸ عذرونو نه سړی جماعت پرېږدي گناه کار نه دی. او که سړی د عذره جماعت ته ځان ورسوي بیا ثواب ډیر لري. اول عذر چی باران دی د هغه په باره کی په شرح کی د مشکوة شریف دا سی راغلی دی چی راوی وائی چی مونږ ورسره د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زمانه کی د حد یبیه. نو پر مونږ باران شروع سو په دا سی توگه چی زمونږ د څپلو لاندي خوا یی نه کړه لنده. نو یوه نعره کوونکی نارې وکړه د علیه السلام لرخوا څخه،، صَلُّوا فِي رِحَالِكُمْ ،، تاسی لمونځونه په خپلو اوطاقو کښي وکړي ،، نو دی حدیث شریف په رڼا کی چی په بعض نسخو کی د نور الایضاح چی ما هم دا نسخه را نقل کړیده. قید د شدید ضائع دی. اللهم الا ان یفرق بین الحضر وَ السفر فتامل. او په دوهم عذر یوري چی برد شدید،، دی ملا علی قاریؒ په شرح کی د موطا حرٌ شدید هم جوت کړی دی،،

یوه مسئله: چی د برد شدید او حر شدید اندازه په ظن یوري د مبتلا به اړه لري، او دریم عذر چی خوف دی عام دی که د ظالم څخه پر ځان بیریږي او یا پر مال بیریږي او یا موټر او قافله ځندی بچی. که دی جماعت ته ولاړ سي. او یا پردی بیریږي چی کره جماعت ته ولاړ سم کور ته به می غله ورسی. او یا یه ماینه او کوچنیان بیریږي که دی د ماخستن و لمانځه ته ولاړ سي. او پنځم عذر چی حبس دی چی مظلوم وی ناحقه یه بندی کړی وی. او یا پور قرض بندی کړی وی او

دی مسکین وی د پور دور کړی توان نه لری. او که غنی وو بیا په جماعت نه کولو یه غاړی بندی دی ولی خو پور دی ورکړی ځان دی خلاص کړی.

او شپږم عذر چی ړوند والی دی د حضرت امام اعظمؒ عذر دی که څه هم فائده لری ولی قدرت بالغیر ته اعتبار نسته. او یا ړانده وائی کی قا ئد ورلودی معذور نه دی په ترك د جماعت گناه کار دی،، او اوم چی فلج دی هغه اندازه دی چی دی فلج سره تگ نه سی کولای. نو کی فلج صرف پر لاسو وو پښي یه تیاری وی بیا دغه فلج عذر نه دی، او وم عذر چی یو لاس یا یوه پښه به یې پری وی هغه دا دی چی پری لاس او پښه یه پر یوه طرف نه وی چی ده داسی پری والی سره د بغل پر لکړی تگ ممکن دی. او که دواړه په یوه طرف وه هغه په طریق اولیٰ عذر دی. ولی تگ ورسره مشکل دی. او ط قطع دیوی پښی هم عذر بولی. او بل عذر چی ځکر دی معنیٰ دا ده چی باران هم ودریږی. ولی چی د باران عذر خوتیر سو. او ۱۳ عذر چی سپین ږیری توب دی دا سن معین نه لري بلکه فقهاو دومره قدر وائی د سپین ږیری توب د سببه د جماعت د تلو طاقت نه لري.

او هغه د انسا نانو په بدنو پوري اړه لري. زه چی په خپله اوس تقریبا د ۸۳ کالو یم لکن الحمد لله جماعت ته تگ راباندی تکلیف نه دی. او ۱۴ عذر چی تکرار د فقهي شریفي دی. مروائی چی. لا نحو واللغة وهكذا الصرف وغيرها،،

نو دی څخه دا معلومیږی چی مراد فقه څخه د لته فقه مصطلح یوازی نه ده. بلکه علم عقائد او علم تفسیر او علم حدیث ته هم شامله معنیٰ مراد ده،، او امام باقلانیؒ چی دا عذر په فقه مصطلح پوري خاص کړی دی لکن الاول اولیٰ،، م، ط، ح، د ر،، لکن دا خبره دی هم ستا په غوږ کی وی چی همیشه به په بهانه د تکرار د فقه شریفي جماعت نه پرېږدی. او کی دا غسی کوله هغه معذور نه دی بلکه قاضی دی تعزیر ورکړی. او شهادت یه نه قبلیږی. مگر نه که ده دا عذر وکړی چی امام د مسجد مبتدع دی یا وهابی دی او یا سلفی دی او یا په اصطلاح اهل حدیث دی چی دا ټوله مراعات د مذاهبو نه لري. او یا مراعات د شرائطو او ده ارکانو د لمانځه نه کوی بیا معذور دی په ترک کی د جماعت،،

او تخلسم عذر چې حضور د طعام وُو چې دونه اندازه وږی وی چې په لمانځه کې یې فکر په ډوډی کې وو. او حضور د لمانځه خندی فوت کیدئ. **مسئله**: که سړی ډیر وږی وو او خوړه هغو دی ډوډی نه راوړی چې جماعت کیږی. او که چیری ډوډی راوړه سوه لکن داسی خواړه وه چې که دی جماعت وکی صغه خرابیږی لکه شوروا. یا غوړمه چې ډیره سړیدله. بیا هم دا عذر دی جماعت دی پریږدی.

مسئله: که په وخت کې دَ قیام دجماعت غولو، یا بولو یا باد ډیر په عذاب کې چې په لمانځه کې به دَ هغو پر دفعه کولو اختهوو. نو اول دی هغه کار وکړی که څه هم جماعت خندی فوتیږي. او ۱۶ عذر چې اراده دسفرده مراد ادی چې په برابر ولو دا سبا بود سفراخته وو چې جماعت ته یه فرصت نه در لودی. او ۱۷ عذر چې قیامه دمریض دی د هغه معنا داده چې هغه مریض بل څوك بنځه خادم نه لری. او ده په غیبوبت سره وهغه مریض ته ضرر رسیږی نو جماعت دی پریږ دی او د مریض خدمت دی وکړي. قَالَ

وَاِذَا انْقَطَعَ عَنِ الْجَمَاعَةِ لِعُذْرٍ مِنْ اَعْذَارِهَا الْمُبِيْحِ لِلتَّخَلُّفِ

او چې سړی قطع سی دجماعت څخه په سبب دعذر دهغو اعذارو چې ده ته یه تخلف د جماعت روا کړی وو **فَائِدَه**: نو که ددغه سړی په زړه کې محبت دجماعت کولو وو لکن عذرونه یه مانع سوه. قَالَ الْمُصَنِّفُ ؒ

يَحْصُلُ لَهٗ ثَوَابُهَا يعنی درب حاصليږی

جل جلاله دَ خوا څخه ثواب دجماعت دَ لمانځه ور کول کیږی. لقوله عليه الصلوٰة والسلام اِنَّمَا الاعمال بالنيات ولكل امرئ مانوىٰ» یعنی چې نیت دَسړی کار خیروی لکن مانع بلا اختیاره ور ته پیښ سُو. نو که څه هم هغه عمل دخیر ونه کی خدای جل جلاله ثواب دهغه عمل دخیر ورکوی رواه البخاری» درر، طع» او امام عسکری روایت کوی پر امثال کې او بیهقی هم په شعب الایمان کې روایت کوی. لکن وائی چې اسناد یه ضعیف دی دانش چې هغه داخبره وعليه السلام ته پور ته کوله. نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ اَبْلَغُ مِنْ عَمَلِهٖ » او په بل روایت

کی خَيْرٌ من عمله» در، ط، مقاصد حسنة» درو لیش وائی چې چونکه خدای جل سلطانه ونبی اکرم صلی الله علیه وسلم ته جَوَامِعُ الْكَلِم ورکړی وې. نو دغه حدیث مبارك سره داختصاره دَلفظ ډیرو معناوو محتمل دئ. لکه چې دجماعت پر لمانځه پوری مربوط معناده هغه داده. یو سړی چې دجماعت سره یه محبت وو سره د ختنو او چکړه چې عذر مبیح وو ده جماعت لمانځه ته دمسجد پرخوا روان سُو پر لار کی وښویدی خوږ سو کالی یې په ختو سوه خو بیا هم جماعت وکړي د دغه سړی تر عمل دجماعت دکور نیت او محبت خیر دئ. چې لمونځ یه کورکړي وای. ولی چې په هغه نیت او محبت سره خدای ثواب د ده ور کاوه. د دی خوږ یدو او ښویدو څخه به هم خلاص سوی وای.

یا مثلاً سپین ږیری چې عذر مبیح یه هم درلودی لمانځه ته دجماعت راووتی او په لار کی ډیر زحمت پر تیر سُو. خو جماعت یه وکړي د دغه تر عمل دجماعت دکور نیت او محبت ابلغ دئ. ولی ثواب دجماعت بیله خطره خدای ور کاوه. او یا مثلاً یو سړی سره دده چې د بولو یا غولو څخه په تکلیف وو مگر بیا هم ځان ټینګ کړی جماعت یه وکړی د دغه سړی تر عمل دجماعت هغه محبت او نیت یه خیر وُو. چې عذر یه ایسته کړی وائی او بیا یه لمونځ تنها کړي وای. او یا مثلاً یو سړی د ډیره باران سره سره مسجد ته راروان سُو. پر لاری یه کالی لاندہ سوه چې ور سره یه تکلیف سو د دغه سړی د پاره دجماعت تر عمل دکور محبت او نیت چې لمونځ یه یوازی کړي وای خیر وو. ولی چې ثواب دجماعت خو حاصل وو ده کور په لمانځه کې. او د کالو د لندیدو څخه هم خلاص وائ» وهكذا الامثال الاخر تنفكر فيها »

او دا هم احتمال لری چې دا حدیث مبارك دی عام وی په خاصه موضوع کې دجماعت دی نه وي. او په مؤمن کې لام دَپاره دجنس دی. نو معنٰی د حدیث مبارك داسی ده چې نیت دیو جنس مؤمن تر عمل دَبل جنس مؤمن خیر دی. لکن دا قضیه پر دی تقدیر مهمله ده په قوت کې جزئیه ده کلیه نه ده. مثلاً یو مؤمن یو نفلی خیرات نه کوی. او یا نفلی حج کوی او یا نور د دغه قسم څخه کارونه کوی لکن د ریا او سمعی د پاره. بل مؤمن وی چې مسکین

وی د خیراتو توان نه لری لکن نیت یې داوی چې که ما دنیا درلودلای ما به هم داسې خیراتونه او نفل حجونه کولای. نو دغه مؤمن دغه نیت خیر دی تر هغه ریائی کار و د هغه بل مؤمن ولې چې په نیت کې خو ریا نشته. او د ریاکار د عمل خیر ثواب نشته، او هغه مسکین د دغه نیت ثواب خدای ور کوی. او یا معنی د خیریت ده نیت د مؤمن تر عمل د مؤمن دا ده چې نیت بې عمل صحیح دی په نفلی کارو کې او عمل بیله نیت ثواب نه لری. لکه یو سړی د ولې په غاړه پرگرمۍ کې مخ او پښې او لاسونه پرې مینځی. او سر یې هم لوند لاس تیر کړی دغه په سببه نیت د اوداسه یې نه وی. نو د دی سببه د اوداسه ثواب خو یې نشته که څه هم مفتاح الصلوة خو دی. بخلاف د دی که دغه سړی نیت د اوداسه د پاره د ثواب کړی وای لکن اوداسه کم ما نم ورته پیښ شی د نیت ثواب یې وو، والله اعلم بما اراده رسول الله صلی الله علیه وسلم:

په زړه پورې بیان
د اهل السنة والجماعت د زړه ارمان

پوښتنه: چې په دی اوسو کلو کې یو طالب علم یوه رساله ما ته راوړه چې نوم یې تحقیق العقائد، حاشیه شرح العقائد پر نوشته وو، طالب علم خو مطالعه کړې وه او هغه بعض ځایونه چې مصنف د رسالې پر علامه تفتازانیؒ او پر مفتی الثقلین عمر النسفیؒ او بلکه پر ماتریدیه وو او اشاعره وو. او پر ما یې هم حکم د مشرك کړی وو دی طالب نښانی کړی وه. نو ما چې مطالعه کړه ټوله رساله حیران ورته ولاړم چې دا څونه جسور او بیوقوف انسان دی چې پر دی دوو لویو لو د اهل السنة والجماعت یعنی ماتریدیه او اشعریه وو څونه په بیباکی او بې شرمه توگه اعتراضونه کړی دی. او هیڅ د خدای جل جلاله څخه نه دی شرمیدلی. نو ځما نه سره می فکر وواهه چې د دی رسالې په باب کې سړی څه باید وکړی اخیر الامر په مشوره د بعض شاگردانو دا رایه راته پیدا شوه چې

د دی رسالې باید رد او جواب وشی. ولې چې د دی خائن مصنف پر دی رساله نوشته کړې وه " تحقیق العقائد حاشیه شرح العقائد، نو هر ملا او طالب دا گمان کیدی چې په دی رساله کې به د عقائدو د اهل السنة والجماعت ښه تحقیق وی،، او د شرح العقائد د مشکلاتو به ښه حل پکښې وی. ولې چې مضمون یې چا ته نه وو معلوم" نو بعض ملایانو او طالبانو هغه رساله رانیول وروسته چې مطالعه کړه سوه پوه سوه چې دا رساله خو یې حقیقت کې " افساد العقائد ده" او د شرح العقائد هیڅ حل نشته، پکښې بلکه د شرح عقائد تخریب ده، او زما شاگردانو ما ته مشوره جدی راکړه چې که د دی رسالې جوابونه نوشته نه سی. نو د دی جاهل حوصله نوره بلنده کیږی او خپلو تا بعانو ته به وائې چې وگورۍ زما د رسالې عقائد او احکام حق وه ځکه هیڅ سني عالم ما ته جواب نه کړی را. که څه هم دا مثل دی چې سپی به غاپی لکن قافله دی تیریږی، لکن چې سپی د پر غاپی هغه سپی باید یو څو ډبری سړی پر سر ووهی. نو څونکه ما یې د غوښیو او وو څو کې پر عبد الحکیم د خیالی حاشیه کوله هغه چې مقام د درس ته ورسیدله، او د پاتو ورقو کافی بیاض پاته سو نو پر هغو ورقو بې په عربی ژبه یوه مختصره حاشیه شروع کړه او د دغې رسالې غابن ما توونکی جوابونه ور کړه.

او دا می اراده وکړه چې ان شاء الله العزیز چې د ترجمې څخه د نور الایضاح فارغ سوم نو یوه غټه رساله بلکه لوی کتاب د دغې رسالې په جوابو ور د کښې ولیکم تا چې د اهل السنة والجماعت او د مقلدانو د ځا ورو مذهبو او د عقیدت مندانو د څلورو مذهبو، طریقو، د تصوفو، په زړه په ځنك سی. **پوښتنه**: مصنف د دی رسالې څوك دی او څه یې مذهب دی؟

جواب: نوم خو یې امین الله دی او د پیښور د خوا ده او په مذهب یې خبر نه یم البته د رسالې د عقائدو څخه دا معلومیږی چې یا به وهابی وی، او یا به پنج پیری وی او یا به سلفی وی او یا به نام نهاد اهل حدیث وی. نو او س په طور د مشت نمونه خروار د دی رسالې بعض ځایونه په گوته کوم. لکن په ډیر اجمال سره ولې چې تفصیلی جوابونه په حاشیه کې چې پر خیالی ما نوشته کړیده موجود دی. او تر هغو مفصل غایة التفصیل په

لویہ غنتہ رسالہ کی د دریو لیش مطالعہ کری إن شاء الله»، نو واوری چی شارح العقائد په
ابتداء کی د خپل کتاب داسی حمد وئیلی دی» الحمد لله المتوحد بجلال ذاته» آه.
مصنف د رسالی وائی چی دا د مسلمان کار نہ دی چی ماثور حمد یہ پریښو او دا مخترع حمد
په ووایہ الخ. **جواب** چونکہ تہ د دغہ عبارت پہ تحقیق نہ پوهیدی لکہ چی مولی
خیالی او عبدالحکیم لاهوری کری دی نو ځکہ پر دی حمد داغہ بیبا کانہ سوال وکری» او بل
جواب دادی چی دا خو نیواځی پر شارح العقائد سوال نہ دی بلکہ ټولو کتا بو کہ دہ تفاسیرو
وی او کہ د فقهی وی او کہ د حدیثو او کہ د نورو علوموو وی، سوال دی. ولی چی پہ لسو
کی د پنځو کتابو پہ اول کی ماثور حمد نشتہ» د دہ د الفاظو ځنی داسی فهمیږی چی
شارح العقائد او نورو کتا بو والا پہ دی حمد وکی د مسلمانی ځنی ووتل. نعوذ بالله
من ذالک» او د جاهل لکہ چی پہ کتا بو کی دا نہ دہ لیدلی. چی حمد پہ هر کتاب کی جزء د هغہ
کتاب دی او هر مصنف اختیار لری چی پہ څرنگہ الفاظو چی حمد وائی ویلای ئی سی.
نو دہ رسالہ والا دغہ خبرہ د مسلمانانو د اجماع ځنی خلاف دہ» امین الله چی شارح تفتازانی
چی حمد ماثور بہ پریښو کی ځکہ هم حمد خوبہ وئیلی دی د اسلام ځنی وایستی نو دی بہ بخاری
او ترمذیؒ پہ باب کی بہ څہ وائی چی هیڅ حمدیہ هم نہ دی وئیلی. او بیا امین الله د علامہ
تفتازانیؒ پہ بارہ کښی لیکلی دی چی د باطنیو د فرقی ځنی وو. معاذ الله» دی جاهل
باطنیہ د لہ پیژنی کی هسی پر خولہ ورغلہ» پہ روح البیان کی وائی چی باطنیہ یو ډلہ
دہ چی پہ اجماع د علماء دہ اسلام کافران دی د هغو مذهب دا دی چی پہ قرآن شریف
کی مثلًا د صلوٰۃ او زکوٰۃ وغیرہ معانی مراد نہ دی یعنی لمونځ او د مال زکوٰۃ وغیرہ لکہ
علماء د ظاهر چی وائی بلکہ یا صفاتی د زړہ، وغیرہ چی پہ بعض وطنو کښی او س هم دغہ
ډلہ ستہ چی نہ لمونځ فرض بولی او نہ کوی. وهکذا سائر الاحکام چی پہ اصطلاح دوی
ځا نونہ ذاکران بولی»
او بیا امین الله لیکلی دی چی پر شرح عقائد تر سلو حاشیہ او شرحو بالا سوی دی لکن
هیڅ څوک پہ حقیقت نہ دی پوہ سوی. زہ وایم امین ډیرہ غټہ دعوہ وکرہ چی سل

علماء چی ډیر نامورہ علماء هم پہ کښی دی د شرح عقائد پہ زیغ او ضلال نہ سوہ پوہ.
خو یو امین دی چی پہ دی زیغ پوہ سو. زہ حیران یم چی دہ زړہ کړہ چیری وکرہ، او امین
بیا تاریخ د عمر نسفیؒ چی پہ مفتی الثقلین سرہ مشهور دی یعنی د انس وجن مفتی» چی
تولہ تاریخونہ د دہ لوی علم بیان کری دی. نو امین وائی چی دی حنیفی المذهب وو لکن
د سلفو برابر نہ وو برابر» نوزہ د امین ځنی پوښتنہ کوم. چی سلف څوک دی چی عمر
النسفیؒ د هغو برابر برابر نہ وو. ایا ابو حنیفة النعمانؒ الامام الاعظمؒ سراج الامة المرحومة
د سلف صالحینو ځنی نہ وو. البتہ دی بہ وائی چی سلف صالحین خو ابن تیمیہ الحرانی
او ابن حزم الظاهری او محمد بن عبد الوهاب النجدی وغیرهم دی.
نوزہ وایم چی عمر النسفیؒ بیشکہ د دغو سلفو برابر برابر نہ وو هغہ د اهل السنة و
الجماعة ستر پیشواوو پہ خپلہ زمانہ کی. او بیا امین پہ بحث کی د کلام لفظی او نفسی لیکلی
دی» لقد ضل الماتریدیة والاشعریة» آه زہ وایم چی ماتریدیہ او اشعریہ د اهل سنتو
او جماعت دوی لوی ډلی دی تہ نہ شرمیږی چی نسبت د ضلال ورتہ کوی. او اهل السنة والجماعت
څرنگہ پتہ خولہ وتا تہ ناست دی. او بیا دہ پہ مسائلو کی د صفاتو لیکلی دی چی دغہ
آیتونہ» یَدُ اللهِ فَوْقَ اَیْدِیْهِمْ» اَلرَّحْمٰنُ عَلَی الْعَرْشِ اسْتَوٰی» کُلُّ شَیْئٍ هَالِکٌ اِلَّا
وَجْهَهٗ» وَغیرهَا. د ظاهری معنیٰ ځنی اړول ډیر غلط کار دئ. د دی خبری ځنی دہ دا
معلومیږی چی دی د مجسمہ وو د ډلی دی چی خدای پاک جسم بولی. او دہ تہ جهت
او مکان وائی»، مَعَاذ الله» لکہ د ابن تیمیہ حرانی او محمد بن عبد الوهاب النجدی چی هم
دغہ مذهب وو.
او بیا ما د شرح العقائد پہ ص۱۲۲ پہ یوہ حاشیہ کی د اهل سنتو والجماعت یو څو عقائد
بیان کری دی. نو امین هلتہ داسی عبارت لیکلی دی»، لَقَدْ شَرَعَ القند هاری فی تشریکات»
زہ وایم سہ امین بنیظام ار کافرم خواند چراغ کذب را نبود فروغی. بمسلمان خوانمش زیراکہ نبود مکافات دروغی جز دروغی»
هغہ مسئلہ دا دی. چی پہ زیارت کی یعنی د اولیاء کرامو او د صالح د بندگانو چی مرہ وی کہ
د مسافت ځنی سفر وی او کہ نہ دی وی چی هم مرہ تہ او هم ژوندی تہ فائدہ دہ. امین لیکلی

دی چې سفر کول و زیارت ته حرام او شرک دی. کرغه هم زیارت د رسول الله صلی الله علیه وسلم وی بلکه مدینې منورې ته چې څوک سفر کوی په نیت د لمانځه په مسجد نبوي کی به سفر کوی. د دې مسئلې اثبات ما په تفصیل سره په هغه رساله کی کړی دی چې پر حاشیه د خیالی ده بلکه ع ـماء د مذاهبو اربعه وو وائی چې زیارت د رسول الله صلی الله علیه وسلم ته سفر کول مجمع علیه مسئله وه ترڅو چې ابن تیمیه پیدا شو. هغه حکم د حرمت او شرک پرې وکړه. او بله مسئله ما نوشته کړې ده چې سماع الموتی حق ده. او بی بی عائشه چې او لاپر انکار کاوه رجوع ثابته ده چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم
نو زه وایم چې په مدینه منوره کی چې مواجهه شریفه ته د آنحضرت صلی الله علیه وسلم حاجیان یا نور زیارت کوونکی ودریږی او وائی السلام علیك یا رسول الله آه د دے ن. اء او خطاب چې سماع نه وې څه فائده ده!. او دا غه رنګه السلام علیك یا سیدنا ابی بکر صدیق رض آه یا سیدنا امیر المؤمنین عمر رض آه څه فائده او څه معنی یې ده. او بله دا چې په صحیح حدیث کی راغلی دی چې نبی علیه الصلوة والسلام به جنة البقیع ته ورتلی او داسی بی وَئیله: السلام علیکم یا اهل القبور من المؤمنین انتم سلفنا ونحن بالاثر نو چې سماع الموتی نه وې د اخطاب څه فائده لري. او نور تفصیل د دلائلو د علماء دیوبند د مدرسی او د نورو صحیح حدیثو څخه ما هورې نقل کړي دي. او بل مالیکلی دی چې نداء په لفظ د یا رسول الله د غائب سرې څخه روا ده. او دا غه رنګه و اولیاء الله الاموات ته غائبانه نعره روا ده. امین جاهل وئیلی دی چې دا شرک دئ. نو زه وایم که دا شرک وی خو ته په لمانځه کی وائی» السلام علیك ایها النبی آه نو دا خو هم غائبانه نداء ده، و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د جاهل شاید کافیه نه ده وئیلی چې په کافیه کښی وائی: وَاِذا نودیَ المعرف باللام قیل یا ایها الرجل آه دلته هم نداء ده مګر حرف نداء په محذوف دی: لکه: یُوسُفُ اَعرِض عَن هذا: نو چې په لمانځه کی غائبانه نداء روا ده نو خارج الصلوة ولې یا رسول الله شرک دی: برین عقل و دانش بباید گریست: او بل مالیکلی چې محبت سره د احباء د خدای او د صالحانو بنده ګانو د خدائ جائز دی بلکه مندوب دئ.

امین جاهل لیکلی دی چې محبت کول د غیر الله سره کول شرک دی: زه وایم چې په حدیث صحیح کی راغلی دی چې حضرت عمر رض یوه ورځ و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ووئیله والله انت لاحب الناس الیّ سوی نفسی التی بین جنبیّ: علیه السلام ورته ووئیل لا یا عمر رض ورته وویل لا. سه والله الآن انت احب الیّ من نفسی ایضا علیه السلام ورته ووئیل الآن یا عمر: نو علیه السلام خو هم غیر الله دی. د ه جاهل لیکلی دی چې محبت د اخوت خو روا دی. ما ته وائی چې ستا مراد څه محبت د معبودیت دئ. زه ورته وایم ای جاهله څوك علیه السلام، یا نور د خدائ دوستان معبود بولي. او ته فرنګه د علم غیب دعوه کوی چې ستا په زړه کی محبت د معبودیت دئ.
او په بل حدیث کی داسی راغلی دی چې علیه السلام امام حسن رض او امام حسین رض په غیږ کی نیولی او بیا ئی ووئیله: اَللّٰهُمّ اِنّی احبهما فاحبّ مَن یحبّهما آه. نو آنحضرت صلی الله علیه وسلم خو ښکاره کړه چې زه د حسن او حسین رضی الله تعالی عنهما سره محبت لرم نو دوی خو هم غیر الله وه. نو امین جاهل په دی حدیث کی څه وائی. البته دی به وائی چې محبت د اخوت وُو د معبودیت نه وو. نو زه وامین ته وایم چې محبت په دا دوه قسمه کی غلط دی بلکه د دی نوعو ترمابین عرض عریض ستة، اهل ته وګوره چې محبت د پلار د زوی سره و بالعکس او د میړه او د ماینی ترمابین وغیره صرف د اخوت اسلامی له سببه دی که وایه هُو خود روا غ وائی. ولی بیګانه خلګ خو هم اخوت اسلامی د سړي سره لري او یا پردی ښځه مسلمانه خو هم اخوت اسلامی لري نو دا ټولو محبتونه سره یو شی دی: کلّاو حاشا! او که وایه چې دا محبتونه د معبودیت دی نو بیخي ښکاره د ړوند دواغ دي.
او ته فکر وواهه چې ستا محبت د ابن تیمیه الحرانی سره ډیر دی او که د صاحب هدایه سره مثلاً ډیر دئ. نو خو ته مجبور یې چې وایه به چې د ابن تیمیه سره می محبت ډیر دی. نو زه وایم چې صاحب هدایه خو هم په اخوت اسلامی کی داخل دئ. نو د ابن تیمیه محبت چې بالا دی ستا په مذهب نو هغه ربوبیت دی او که څنګه ! **پوه سئ** خوانندګان محترم چې د دی ډلو مذهب او مسلک دا دی چې د آنحضرت صلی الله علیه وسلم سره

فقط دومره محبت پکاردی لکه دوړو د بل ورور سره. استغفر الله العظیم ونعوذ بالله من مذهبکم: چې تاسې سید المرسلین شفیع المذنبین صلی الله علیه وسلم ته صرف او صرف دیو ورور درجه او حیثیت ورکړی. مونږ خو داسی وایو سره لایمکن الثناء کما کان حقه: بعد از خدا بزرگ توئی قصه مختصر: او مونږ په حضرت شریفه کی او په عالم غیبوبت کی وایو: الصلوٰة والسلام علیك یا حبیب الله الیٰ غیر ذالك. او دا مو ایمان دی چې دا زمونږ سلام وعلیه الصلوٰة والسلام ته رسیږی د ملکو په ذریعه» د نور الایضاح ص۱۸۷ کی وائی: لما کانت زیارة النبی صلی الله علیه وسلم: من احسن القرب واحسن المستحبات بل تقرب الیٰ درجة ما لزم من الواجبات فانه صلی الله علیه وسلم حرّض علیها وبالغ فی الندب الیها»

فقال من وجد سعةً یعنی طاقت وله یزر نی یعنی زما زیارت ونکی فقد جفانی» نو زما سره یه بیوفائی وکړه: وقال علیه السلام من زار قبری وجبت له شفاعتی» امین وګوره چې علیه السلام قبر وایه او کی مسجد ذکر کړی. البته امین به وائی چې د مذهب اساس قاضیخان، بحر الرائق، شامی وغیره نه منم. تر ما تر د نور الایضاح خبری کوی. او دا حدیث په باره کی خوامین ډیر دلاور دی. دا به ووائی چې دا حدیث ثبوته نوله موضوعی دی لکه د دوی مسلک هم داغه دی چې د دوی د مسلک مخالف حدیثونه یا ضعیف بولی او یا موضوعی: او بله خبره چې ما په حاشیه کی د شرح عقائد لیکلی چې همیشه توبه پراستن سنه کار دی. جاهل امین لیکلی دی چې دا دوام بدعت دی. عاصی ودی جاهل ته وائی آیا تا تفسیر د آلوسی بغدادی پوره مطالعه کړی چې هغه صورت ملك باندی همیشه توب کاوه. او هره شپه بلا ناغه یه سورت ملك وایه. او پردی فعل خپل یه د خدای پاك حمد وئیلی دی چې ما نی توفیق د دی همیشه توب راکړی دی. او سره د دی چې تلاوت د سورة ملك خو د واجبا تو څخه نه دی بلکه د مستحبا تو څخه دی لو آلوسی څرنګه پردی بدعت باندی ستا په عقیده حمد د خدای جل شانه وایه» او دغه او دغه حدیث څه وئیلی دی چې په بخاری شریف کی راغلی دی چې حضرت بلال همیشه نوافل

کاوه پرودا سره. [illegible] مات شو نو بی شمد ستی بل او د س تازه کاوه. او رسول الله صلی [illegible] اولیاء الله او صحابه وو او صلحاء د امت [illegible] همیشه توب کاوه په صلوٰة تهجد او سره د دی چې د تهجد لمونځ خو د واجبا تو څخه [illegible] مرتبو صرور دی چې فرض [illegible] به سری فرض بولی او واجب به واجب بولی او مستحب مستحب [illegible] نو دی قسمه څخه دعاء بالاجتماع چې ثبوت [illegible] د خوا به سنه [illegible] واجابت ته هم ده. او امر حسن هم وي. نو په دوام کی څه بدعت دی. نعم کی څوك کاهی نه وکی ملا تیا و باندی نسته ولی چې همیشه والی سنت نه دی.

داستاذ کل په زمانه کی، او محدث جلیل په وخت کی یعنی المولیٰ قطب الدین خیل

فتوی غوغشتوی رحمة الله علیه دوهابیانو، پنجپیرانو، سلفیانو او نام

نهاد احل حدیثو په باره کی، چې د دی ځلورو ډلو منبع دی. یعنی متابعت د ابن تیمیة الحرانی، محمد بن عبد الوهاب النجدی، او ابن حزم الظاهری، او ابن قیم. د دغو لوی شیخ الحدیث الفاظ په اردو ژبه داده. اول شیخ الحدیث حمد د خدای جل وعلا په قرآنی آیاتو سره وئیلی دی او بیا وائی» فقیر قطب الدین غورغشتوی بخدمت اہل اسلام عموماً و بخدمت اہل السنة والجماعت خصوصاً عرض پرداز ہے کہ اگرچہ سعی سلف درین باب کافی ہے یعنی ان فرق کے رد میں» لکن تبذکرہ عزیزان اخوان اسلام کیلئے اتفاق ضرورت پڑی۔ تاکہ عوام جدال اور قتال سے محفوظ رہیں تو میں یوں کہتا ہوں کہ اتباع محمد بن عبد الوہاب النجدی، اور ابن تیمیہ حرانی، اور ابن حزم اور ابن قیم جن کے عقائد یہ ہے:

۱. قبر انور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کو صنم اکبر (یعنی بڑا بت) کہتے ہیں۔ ۲. اور اپنی آپ کو موحد نیا کہتے ہیں۔ ۳. اپنی مخالف کو مشرک تبلاتے ہیں ۴. یا رسول اللہ کہنا شرک ہے ۵. زیارة قبور بعیدہ حتی اسفر کر نا زیارت قبر منور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کو حرام اور نا جائز کہتے ہیں۔ ۲. اولیاء اللہ الکرام کے ارواح پر ایصال ثواب حرام ہے۔ ۷. اور کسی ولی کو کوئی کرامت بعد الموت نہیں ہے۔ ۸. اور توسل بجاه اجل جلال انبی کے واسطہ ہو اور یا ولی کیا تھ ہو حرام ہے وغیرہ وغیرہ. اہل السنۃ اور جماعت سے خارج ہیں. اگر کسی کو مزید تحقیق درکار ہو تو فقیر کے ساتھ ملاقات کر سکتا ہے

اورہم، "لا اکراہ فی الدین،" کیوجہ سے ان پر تعرض نہیں کرتے ہیں. لکن ترک موالات ان لوگوں کیساتھ ہم کو اختیار ہے۔ وَاللّٰهُ یدعوا الی دارالسلام ویهدی مَن یشاء الی صراطٍ مستقیمٍ
مولوی قطب الدین غورشتوی بقلم خود، او پر فتوی د مولوی صاحب د ډیرو علماوو د پیښور، مردان، امضاء گانې موجودی دي.

د ادرویش معذرت

کہ چیری زه د امین جاهل تولی خرافاتی را نقل کوم او بیا جوابونه ورکوم نو اصلی مطلب چی شرح د نور الایضاح ده ډیره به لیری سی. نو د اڅو خبری په طور د مشت نمونه خروار، بیان سوی ولی چی تفصیل دده د خبرو او جوابو په هامش (حاشیه وو) کی د خیالی وگوری چی هوډ او س طبع کولو ته نه دیده ه، او غایة التفصیل بیا ان شاءَ اللّٰه العزیز زما په لویه رساله کښې چی په هغه کی لفظ په لفظ او مسئله په مسئله به د غه امین ته جوابونه ورکړم ان شاءَ اللّٰه العزیز
وَاللّٰهُ ولی الفضل وَالانعام،

فَصْلٌ فِی الاَحَقِّ بِالاِمَامَةِ وَتَرْتِیْبُ الصُّفُوْفِ

دا فصل دی په بیان د هغه چا چی احق وی په امامت سره او په بیان کی د ترتیب د صفونو
پوهسه: چی دا فصل په سبب د عدم اعتناء د ملایا نو او د خلگو په مراعات کی د صفو د لمانځه ډیر د غور کولو او بیا د عملی کولو ډیر مهم فصل دئ،، قَالَ المُصَنِّفُ:

اِذَا لَمْ یَکُنْ بَیْنَ الحَاضِرِیْنَ صَاحِبُ مَنْزِلٍ وَلَا وَظِیْفَةٍ وَلَا ذُوْ سُلْطَانٍ کہ چیری نه وو په مابین د حاضرو خلگو کی د کور څښتن، او یا وظیفه دار سړی لکه امام المسجد او د غه رنگه نه خاوند د حکومت

پوهسه: چی مراد د صاحب المنزل څخه هغه سړی دی چی په دی کور کښې اوسیږی که مالک د کور وی، او که په کرایه پکښې پروت وي. او یا مالک عاریةً ورکړی وي. او مراد د وظیفه والاڅخه امام المسجد دی. که بانی د مسجد ډرولی وی، او که قوم په مشوره مقرر کړی وی،،
مسئله: صاحب المنزل او امام المسجد تر ټولو حاضرو علماوو اَحق په امامت دی که څه هم په دی نورو علماوو کی تر ده اَفقه او اَقرء او اورع او افضل موجود وي. نو بیا هم صاحب البیت او امام المسجد اختیار لری که څخیل امامت ورکوی. او که په نورو ملا یا نو کښې څوك د مخه کوی او دا هم لازمه نه ده چی دوی به په دی نورو ملا یا نو کی خامخاه افضل د هغو یا اقرء یا اورع د مخه کوی. ولی چی امامت د دوئ حق دی هر رنگه تصرف په کښې کوی ورته روا دئ. لکن بیا هم صاحب البیت ته دا افضل کار دی چی بل افضل افقه، اورع، اَقرء عالِم د مخه کړی او پوه سه چی مراد د ذو سلطان څخه پادشاه، یا نائب د هغه یا قاضی د محکمی دئ.
مسئله: ذو سلطان که حاضر وو هغه تر ټولو احق بالامامت دئ. حتی تر صاحب البیت او تر امام المسجد هم، ولی چی د هغه ولایت عام دی"
امام بخاریؒ روایت کړی دی چی ابن عمر رضی اللّٰہ تعالیٰ عنہما به په حجاج بن یوسف پسی لمونځ کاوه وکفیٰ به فاسقًا، (وهغه خبره چی امام طحطاوی د بنایه څخه نقل کړیده: چی والی چی تفضیل د ذو سلطان پر نورو علماوو په هغو زمانو کښې وو، ولی چی والیان ټول عالمان وه او غالب په صالحین هم وه. او زمونږ په زمانه کښې دا حکم نه دئ. ولی چی والیان د حکومت او امیران، ظالمان، او جاهلان دی آه.
دا خبره د فوق الذکر حدیث څخه د بخاری خلاف ده، ولی چی عبد الله بن عمرؓ تر حجاج بن یوسف هم اعلم په کتاب الله سره او په سنت د رسول الله صلی الله علیه وسلم او هم اورع او افقه وو تر حجاج بن یوسف او صحابیؓ او ابن الصحابیؓ وو بیا به هم په حجاج بن یوسف پسی ده جماعت کاوه. چی د حجاج بن یوسف په باره کښې په عربو کی مشهوره خبره ده چی دوی وائی که د دنیا د ظالمانو ټول ظلم سره یو ځای کړه سی. او په ورځ د قیامت په یوه پله کښې د ترازو کښیښول سی. او د حجاج بن یوسف ظلم په بله پله کښې کښیښدی د حجاج بن یوسف د ظلم

پلا به پردرنه وي. او دغه رنګه امام بخاري روایت کړی دی چې کله وخت چې امیرالمؤمنین عثمان بن عفان رضی الله تعالیٰ عنه د باغیانو د خوا نه په کور کښې محاصره سو، او په مسجد نبوي صلی الله علیه وسلم کې د باغیانو امام لمونځ ورکاوه. یو صحابي رض په پټه د حضرت عثمان رضی الله عنه کور ته ورغلی او ده ته یې وویل چې امام عامه خو تاسې یاست. او پر تاباندې دا بلا نازله سوه چې په کور کې محاصره سوي چې د مسجد د امامت د پاره هم نسي راوتلای او موږ ته د امام باغیانو لمونځ ورکوي نو موږ لمونځونه پسې کوو که نه؟ حضرت عثمان رض ورته وویله چې لمونځ ډیر ښه شی دی. نو خلک چې ښه کار کوي ورسره کوي یاستی. او خلک چې بد کار کوي په هغه کښې ګډون مه ورسره کوئ. او سره د دې چې د دغې فتنې په وخت کښې اصحاب کرام رض ښځې ډیر موجود وه. او په هغه امام الفتنه پسې لمونځ کاوه نو **پوښتنه** داده چې ایا اصحاب علیه السلام اعلم و اورع وغیره تر امام الفتنه نه وه. لکن چونکه باغیانو واګې د حکومت پخپل لاس کې واخستې او د حضرت عثمان رض د خلافت او امارت هیڅ امید نه سو پاته. نو ځکه صحابه رض وو کړامو په دغه باغی ظالم امام پسې لمونځونه کول، والله اعلم. قَالَ المُصَنِّفُ:

فَالْأَعْلَمُ أَحَقُّ بِالْإِمَامَةِ نو چې ډیر خبردار وي حق داره دی په امامت سره.

پوښتنه: چې مراد د اعلم ځنې هغه سړی دی چې په احکامو د لمانځه از روی صحت وفساد وغیر هما خبر وي. او چا چې ویلي دي چې اعلم په فقه شریفه او د احکامو شریعت وي د هغه هم مراد احکام د لمانځه دي. ولې خبر یا په احکامو د زکوٰة، روژې، حج وغیره په لمانځه کې ورته حاجت نسته، او په مراقي الفلاح کښې وائي چې دغه سړی به چې امامت ورکوي مجتنب به وي د ظاهره کبیره ګناه ځنې هم. او دغه رنګه به یاد وي هغه قدر د قرآن مبارک چې سنت قرائت په پوره کیږي، "کما مقدار فی کل صلوٰة، او حفظ د قدر مفروض د قرائت خو شرط د صحت د لمانځه دی کما او حفظ د قدر مسنون شرط د کمال د لمانځه دی"،

اختلاف الائمة امام شافعي، او امام ابو یوسف وائي چې اوله درجه اقرأ لره ده.

چې د قرآن اقرأ وي یعني چې حروف د قرآن عظیم په خپلو ځایو کې ادا کولای سي او فتوی او اعتماد پر قول د امام اعظم او امام محمد رح دی په دلیل د دې چې قرائت ته خو ضرورت په اداء کښې د رکن واحد سته، او فقه شریفي ته په ټولو ارکانو واجبات او سنن او مستحبات کې ضرورت سته. نو د علم فقه درجه تر ټولو زیاته اقرء لوړه ده. لکن **پوهه سه** چې تقدیم د اعلم هلته دی چې دده په عالم الفقه پر قرائت د قرآن لمونځ نه فاسدیږي او که دده په قرائت په اتفاق لمونځ فاسدیږي بیا دی اقرء د مخ کړي. یو مُلا یو وخت د مخه وُو. نو قرائت یې داسې وایه: اَقْرَءْ بِاسْمِكَ الَّذِیْ خَلَقَ، خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، وعلیٰ هذا القیاس، قَالَ المُصَنِّفُ:

ثُمَّ الْأَقْرَءُ، ثُمَّ الْأَوْرَعُ، ثُمَّ الْأَسَنُّ، ثُمَّ الْأَحْسَنُ خُلُقًا

لو لاسرا: چې مراد د اقرء ځنې هغه سړی دی چې په احکامو د قرائت او په مخارج د حروفو ښه خبر وي. دا نه دی مراد چې ډیر سورتونه یا ټول قرآن کریم یاد وي. که څه هم بعض علماء ورو هم رونه تللی دي. لکن د محقق ابن الهمام شاګرد په زاد الفقیر کې اول ته ترجیح ورکړې ده وعلیه الفتوىٰ،

پوهه سه: چې د ورع درجه تر تقوی پورته ده. ولې چې تقوی یوازې د محرمات ځنې پرهیز کول دي. او ورع داده چې شبهات ځنې هم پرهیز کوي. او اسن هغه ته وائي چې په عمر کښې مشر وي. یعني که دوه کسه په علم فقه کې او قرائت کې سره برابره وه بیا په دوی کې چې مشر وي هغه دی لمونځ ورکړي. په حدیث کې د بخاري راغلي دي چې داسې دوه کسانو چې یو مالك بن الحویرث وُو، او بل دده د کلي د کلي ورو، چې یو ځای په د علیه السلام ځنې احکام او قرائت زده کړي وه. نو په وخت کې د رخصت ورکولو علیه السلام داسې ورته وفرمائیله چې د لمانځه وخت چې راسي فَلْیُؤَذِّنْ اَحَدُکُمَا وَلْیَؤُمَّکُمَا اَکْبَرُکُمَا،

پوهه سه: چې د دې حدیث ځنې داسې معلومه سوه چې مراد د اسن ځنې هغه خوک دی چې په عمر کښې مشر وي. او بعض فقهاء وائي چې د اسن ځنې مراد هغه دی چې اسلام

يـرته ابل مخكښې راوړې وي نو بناء عَلىٰ هذا يو سړي چي سپين بږيري وي ايمان راوړي او بل ځوان وي د کشنې والي څخه مسلمان وي احق په امامت سره هغه ځوان دی. لکن پردې فقهاوؤ د اسوال وارديږي چي که دواړه کسان قديم الاسْلام وَه منکر يومشروو دده حال خودوی پر مذهب نه سو معلوم، نو بنه داده چي عبارت دکتاب داسي وَائ ثمّ الاَقدم اسلامًا ثم الاسنُّ ، نو به دوي مرتبي گرځيدلي واي، كذا قال الامام الطحطاوي،،

او اَحسَنُ خُلُقًا هغه سړي دي چي په اجتماعي ژوند کښې دخلگو سره ښه اخلاق ساتي او خلگ دده د ښه اخلاقو په سبب دی محبوب گڼي. قَالَ المُصنفُ

ثُمَّ الاَحسَنُ وَجهًا

او بيا دی هغه سړي د مخه کوي چي ښا ښُسته او نوراني مخ يې وي يعني د مخ اجزاء يې متنا سب وي. **پُوه سَه**: چي مصنفؒ په تقديم کی د حسن الخلق پر احسن الوجه متا بعت کړي دی د مواهب الرحمٰن او فتح القدير او صاحب الخلاصة او غيرو والا او ملا مسكينؒ حسن الوجه تر حسن الخلق مقدم بولي. وجه او دليل يې دا دی چي سيد سندؒ وائ حسن ظاهر په اغلب کښې پر حسن باطن دلالت کوي. او بل دليل يې دا دی چي حسن ظاهر ښکاره شئ دئ. او ښه اخلاق د سړي تجربه غواړي او په گډون او گذاره سره معلوميږي. قَالَ المُصنفُ

ثُمَّ الاَشرَفُ نَسَبًا

او بيا دی هغه سړي د مخه کوي چي شريف وي په نسب کی. لکه يو ملا سيد وي او بل ملا اُمتی، او يا يو ملا د ښه عالم زوی وي او بل دامی زوی وي. وعَلىٰ هذا فقس، ولهٰ چي احترام او تعظيم د نسب په شرعه شريفه کی ښه کار دی ،، خلافًا للوهابية، قَالَ المُصنفُ:

ثُمَّ الاَحسَنُ صَوتًا

او بيادی هغه سړي د مخه کوي چي ښه آواز يې وي. وَلي دَ هغه د قرائت په اوريدو سره خلگو ته خشوع او خضوع پيدا کيږي

پوه سَه: چي مراد د حسن الصوت څخه هغه دی چي طبعًا يې آواز زيبا وي. نه هغه قاري چي قرآن مبارك د موسيقي پر وزن، يا مدات زائده، يا سکنات خارج عن قوانين القرائت په کښې وائ. او خوله يو وخوا او بله خواته کشوي.

ته نه اوري چي د حرمينو شريفينو امامان څرنگه سليس او روان او بې تکلفه قرائت وائي خلاف زمونږ د زمانې بعض قاريان،،

واقِعَه د کندهار په ښار کی يوه ورځ ختم د قرآن کريم کيدی چي. د ښار جيد جيد علماء او ښه ښه فقهاء هم پکښې شامل وه. نو شروع د قرآن کريم يې د يوه قاري ملا ئي په يوه لمنډه رکوع وَيلو سره شروع کاوه. قاري صاحب ته چي ملا يا نو ووَيل چي قاري صاحب ته يوه رکوع ووايه نو به بيا خلگ سپاري شروع کړي قاري صاحب ته چي موقع پلاس ورغله. نو يې قرآن مبارك د مخه سپړ وگرځاوه تا چي دده د خولې او شونډانو او د ستر گو حرکات او اوضاع خولک و نه وينې. نو رکوع يې تخمينًا په ۲۰ دقيقه کښې وويله. او چي ختم شروع سو هغه قاري په ۱۵ دقيقه کی تخمينًا سپاره ختم کړه. نو پس له دی چي ختم د قرآن مبارك خلاص سو او دعا گانی هم وسوي. نو يو جيد عالم د هغه ريا کاره قاري څخه پوښتنه وکړه چي آيا د قرآن مبارك د حروفو ادا يې جهر او مخافت کښې فرق سره لري. قاري ورته ووَيل يا - فرق نه سره لري. نو هغه عالم ورته ووَيل چي تا چي په جهر سره يوه رکوع ووَيل تخمينًا ۲۰ دقيقي دی پکښې ولگولې. او چي پوره سپاره دی وو يله په ۱۵ اد قيقي کی دی ختم کړه. نو قاري بې جوابه خجل يا ته سو،، قَال

ثُمَّ الاَنظَفُ ثَوبًا

او بيادی هغه سړي د مخه کړي چي کالی ئی ډير صفاوي ولې چي پاك صاف کالی يې وي په هغه پسې اقتداء د خلگو ښه زړه غواړي ته هغه چا چي کالی يې چټل وي. **پُوه سَه**: چي د فقهاءؒ په ډيرو ځايو کښې مسائل او احکام پر فرض بناء دي. لکه په دې مسئله کی د امامت چي فلانی د مخه کوی او که دا بيا سره برابر وه فلانی دی د مخه کوي وهكذا حتی د دوو ملايانو په دی ټولو شيانو کښې برابر والی ډيره ليری خبره ده مگر فرضيده يې روا دی. يعنی ته ئې فرض کړه چي سره برابر وي هم ددی سببه مصنفؒ په مراقي الفلاح کښې وائ: ثُمَّ الاَحسَنُ زَوجَةً ،، او که په ټولو تيرسوو شيانو کی دوه ملايان سره برابر وَه. بيا دی هغه ملا د مخه کړي چي ماينه

یہ ډېر ښائسته وي. مراد دادی چې د ملاصاحب پہ سترګو کی کہ څہ هم پہ واقع کی ډیره ښائسته نه وي. د دې دلیل دادی چې د ملاصاحب مَاینه چې د ده پہ سترګو کی چې ډیره ښائسته وی. نو دهغی سره ئی محبت ډیر وی نو د زنا وخواته میل نہ کیږی نو عفت یہ ډیر وي. او بیا مَراقی وائی کہ پہ دی ټولو شیانو کښی برابر وه بیا دی هغه ملا د مخہ کړي چې سر یہ غټ وی. ولی د د ے ملا قوة عاقِلہ او قوت حافظه ډیره دَه. لکن پوه سَه چې بیخی ډیر غټ بہ نہ وي لکه دیا بو سَر. ولی چې د داسی غټ سری ملا څخہ د خلګو نفرت کیږی. او بیعقل هم وی کما عُلِمَ بالتجربة » او بیا مرَاقی وائی کہ پہ مذکوره شیَا نو کی. تہ ئی فرض کہ دوه ملایان سَره برابر وَه. بیا دي هغه ملا د مخہ کړي چې غِنړ یہ ډیر غټ نہ وي. ولی چې پہ افراط سره دَ د غړ غټ والی دلیل د بی عقلی او بد اصلی دئ. تہ نہ وینی چې خرپہ د غه بَلا کښی تر ټولو حیوانا نو د غټ بَلا خاوند دئ. خو بیا هم خر وي:

پُوه سَه: چې د ماینی ښائسته وَالی. او یا د غنړ کشنی والی د خودی ملاصاحِب پہ اخبار سَره معلومیږی. داسی نہ ده چې خلګ بہ وَرځی د ملاصاحِب ماینہ بہ ګوری او یا بہ د ملاصاحب پر توګا ښن خَلاصوی او غنړ بہ یہ ګوری. او بیا مَراقی وائی کی چیری پہ ګردو مذکوره شیانو کی سره بَرابر وه بیا دی هغہ مَلا دی د مخہ کړي چې ډیر مَالدار وی ولی چې پہ داسی ملا کی د طمع بَدخوی نہ وي. او بیا دی هغہ ملا د مخہ کړي. چې جاه و جَلال یہ ډیر وی. لکن وا وره چې مراد ده ماله څخہ حلال دی، نہ د سود خوړ مال کثیر او یا د خمار بازه مال کثیر وغیره.

مسئَلہ: کہ مسافر او مقیم مُلا بعض فقهاءٌ برابر بُولي او بعض فقهاء وه مقیم تہ ترجیح ورکوی: وهو الحق قال المُصنفُ:

وَاِنْ اِسْتَوُوْا يُقْرَعُ

کہ پہ ټولو مذکوره شیَانو کښی سَره برابر وَه بیا دی نو اِسکه سره وکړي پہ ما بین کښی د ملایانو د هر ملا اسکه چې وختله هغہ دی د مخہ کړی سی۔

اَوِالْخِيَارُ لِلْقَوْمِ وَاِنِ اخْتَلَفُوْا فَالْعِبْرَةُ لِمَا اخْتَارَهُ الْاَكْثَرُ

او یا د اختیار د مخہ کیدو د کوم ملا دی وقوم تہ و سپارل سی یعنی ایسکی تہ ضرورت نسته. او کہ د قوم پہ مابین کی اختلاف پیدا سو بعضو ویل فلانی ملاصاحِب دی د مخہ سی او بعضو ویل چې فلانی مُلاصاحب دی لمونځ راکړي. نو بیا اعتبار هغہ ملا تہ دی چې خلګو ډیر خوښ کړی وي. قَالَ المُصنفُ:

وَاِنْ قَدَّمُوْا غَيْرَ الْاَوْلٰى فَقَدْ اَسَاؤُوْا

کہ چیری خلګو د مخہ کړی هغہ څوک چې اولی نہ وُو نو ټول قوم ګناه ګاره دي. لکن ګناه کبیره نہ دَه کذا فی التجنیس.

مسائل الامامة

(۱) کہ یوه ملا دیَو قوم او مسجد امامت وړ کا ود او خلګ څَندی مخالِف وه او جَواب یہ ورکړي وو لکن ملاصاحِب قدرت والا وو د ده مسجده څخہ نہ وَتی. او یا سپین سترګی وو. نو کہ د دوی کراهت د ملاصاحِب څخہ پہ سبب د فساد پہ ملاصاحب کی وو. او یَا پہ قوم کی احق پہ امامت سره تر موجوده امام وو. نو د دی ملاصاحِب امامت مکروه دی. او امام حَنبلی وائی چې امامت د ده مکروه تحریمي دی. لحدیث رواه ابو داوُد ثلاثة لا یقبل منهم الصلوة وعد منهم من تقدم قومًا وهم له کارِهُون » مرط، ر،

او کہ چیری احق بالامامت د غه موجود وُ د تر نورو خلګو او پہ د کښی هیڅ فساد نہ وُو او سره د هغہ د مقتدیا نو بد ځندی راتَله. نو مُلاصاحِب تہ امامت وړ کول مکروه نہ دی ولی د جاهل اَکثَر اَد عالِم څخہ بد کیږی او د فاسق د صالح سړي څخہ بد کیږي. او هم دا سبب دی چې اوس اوس چې د افغانستان پر ډیره برخه د طالبانو حکومت دی او خلګ د جماعَت پر وخت جماعت تہ وړ بُولی. او زیږی خَرَیلو، او یا کښړی کولو تی نہ پریږدي او داسی نور منکراتو تہ د اسلام یہ نہ پریږ دی، سګوانه نسته، کرګ بازی نسته کوتر بازی نسته، دیوچا دواد پہ شپہ شوقیان نسته، تلویزون نسته. خمار بازی نشته

بچه بازی نسته، د دیو خلکو چې د منکراتو سره علا قرلري د طالبانو او د ملایانو ښځې به راځي،،

تاریخي واقعه

په پخوا زمانه کې شیعه ګانو په جماعت لمونځ نه کاوه. ولې دوی به وئیله چې د امامت د لاځه د پاره امام معصوم شرط دی. او امام معصوم د ګناهو ښځه په اوس زمانه کې نسته کرخه هم د اخبره د دوی د شریعت سره برابره نه وه: نو څه وخت چې نائب محمد عثمان خان د قندهار والی مقرر سو نو هغه پر شیعه ګانو دا حکم وکړې چې ټوله لمونځونه دې په جماعت کوي. او چیرې چې به د شیعه ګانو کوره نه وه د هغه ځای د مسجد پر امام یې دا حکم کړي وو، که یو شیعه د لمانځه ښځه د جماعت وو تللی. راپوه به ئې ولایت ته راوړې. نائب محمد عثمان خان ته چې د کوم شیعه راپور به ملاصاحب د مسجد ورکړی نائب محمد عثمان خان به هغه شیعه راوغوښتی. او یوه ورځ بې سرکاری د ختهو کار به کاوه. یعنې د اجزاء وپې جماعتی. نو شیعه ګان مجبوره سوله د جماعت د لمانځه کولو ته لکن بعضې سنی خلکو چې د دوی سره په مسجد شریکان وه د دوی د نیت ترلو یه داسې حکایت کاوه مثلاً، *نمازمی خوانم چهار رکعت نماز بیگاری اگر نه خوانم نائب محمد عثمان خان مرامی پردازند بگل کاری* اَللّٰهُ اَکبَرُ، په حدیث مبارک کې داسې راغلی دي. ان سرکم ان تقبل صَلوٰتکُمْ: که تاسې خوشحاله کوی دا خبره چې ستاسې لمونځ دې قبول سي. فَلیئومکم علمائکُمْ: نو دې تاسې ته امامت درکوي هغه کسان چې علماء وي یعنې په دین سره فانهم وفدکم بینکم وبین ربکم: چې دوی یو هیئت په مابین کې ستاسو او ستاسې د خدائ. دَوَفد معنیٰ ده مخ سړي. یعنې دوی خدائ ته د مخه ورځی او ل خپل مقاصد د خدائ ښځه غواړي او بیا ستاسې شفاعت کوي؛ قَالَ المُصنفُ:

وَکرِهَ اِمَامَۃُ العَبدِ او مکروه دی لمونځ ورکول د مریئ. ولې چې غالبا مریئ په سبب د شغل په خدمت د بادار د علم حاصلولو ته نه وي خلاص

او اکثره مریان فاسقان هم وي. نو که چیری یو مریی وو چې هم یه علم په مسائلو د لمانځه د پوهی او هم تقوادار وو لمونځ ورکول یه مکروه نه دی ولې چې علت د کراهت نسته. قَالَ **وَالاَعمیٰ** او د غړ ړنګه مکروه دی امامت د ړانده. ولې چې یو ځو دی ځان و قبله ته نسې برابر ولای. او بل دا چې جامې یه د نجاست ښځه نسې ساتلای. او که تر شریفه ته نسې برابر ولای. او بل دا چې جامې یه د نجاست ښځه نسې ساتلای. او که ترنسی شریفه ته ړانده افضل په خلکو کښې نه وو، نو بیا کراهت نسته، م، ولې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم چې د تبوک غزا ته تلی، د لمانځه د پاره یه عبد الله ابن ام مکتوم او عتبان بن مالک خلیفه ګان و ټاکل چې دواړه ړانده وه. **مسئله** که چیری د ړانده د پاره محافظ د نجاساتو ښځه او پر قبله برابرونکی درلودی بیا هم کراهت نسته، قَالَ المُصنفُ

وَالاَعرَابِیُّ او دا غړ ړنګه مکروه دی امامت د صحرائی یوه سړه چې اعرابی منسوب د اعراب ته دی، وَهُمْ سُکانُ البَادِیَه، د صحرا و عربو ته وائي. العَرَبُ العَارِبَه، هغه خلک عربو ته وائي. چې هغوی په ژبه د یعرب بن قحطان خبري کولې. چې هغه قدیمه ژبه د عربو ده لانه اول مَن تکلم بالعَرَبیَه، او عرب مستعربه هغو عربو ته وائي چې په ژبه د اسمٰعیل علیه السّلام یه خبری کولې. چې دا د اهل حجاز ژبه او لغت دی، ط، لکن مراد د اعرابی ښځه دلته، د صحرا او سیدونکی دی چې مونږ یه مالدار بولو، که عرب وی او که عجم وي. لکه ترکمانان، او کردان،، سبب د کراهت یه دا دی چې پر دوئ باندی جهل غالب وي. ولې مجالس د علم په قریه او ښارونه کې وی دوی د هغو ښځه لیری دی. نو د دی ښځه دا هم معلومه سوه. چې د عامی جاهل که څه هم وطنی وي امامت یه مکروه دئ. کذا فی البحر وَالنهر، وقد ورد فی بعض الحکایات،

واقعه: یوه اعرابی په یوه عالم پسې اقتداء وکړه هر کله چې امام دا ایت شریفه یه لمانځه کې وو ایه: اَلاَعرَابُ اَشَدُّ کُفرًا وَّ نِفَاقًا، الایۃ: فضربه الاعرابی نو صحرائی ملاصاحب پر سر په یوه شی وواهه او سر یه ورمات کړی. او صحرائی و تښتیدی

څو ورځې وروسته بیا هغه صحرائی راغلی او په هغه امام پسې اقتداء وکړه د امتحان دپاره. امام خو د صحرائي څخه نا خبره وو اتفاقاً یې دا ایت په لمانځه کښې وواییه «وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ» الاية صحرائی په عین لمانځه کښې ورته وویل» الْآنَ نَفَعَكَ الْعَصَى، او س زما د لکړې وهلو فائده درته وکړه: کذا فی غایة البیان»

او د روایش په زمانه کې دا دیوه صحرائي واقعه د ذکر وړ ده هغه دا ده: چې په قندهار کې سپیروان یوه غټه قریه ده. او هغه قرئې ته نږدې ریګی وړته وائې چې ریګستاني ځکه ده. او په ریګي کې عموماً مالداران، او صحرایان اوسیږي. نو د غو صحرایا نو ملا صاحب سهواً داسې وویله. چې د رکوع څخه راپورته شو: سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ د صحرایا نو مشر فتح وړکړه چې مونږ تر دې څه شی راپیسنود ل» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَوَلَدِ الزِّنَا الْجَاهِلِ اودغه رنګه مکروه دی امامت د ولد الزنا چې جاهل وي

پوښتنه: چې د ولد الزناء امامت مکروه والی په نیز د بدر الدین العینیؒ دا دی چې د خلګو نفرت ځنې کیږي. ولې چې پر ده باندې هم تهمت د زنا کیږي، «آثار الاباء تظهر فی الابناء یعنی غالبًا» او نهر فائق والا ئیر هم دغه وجه ګڼلې ده. نو بناءً علیٰ هذا که دغه ولد الزناء عالِم وي هم یې امامت مکروه دی.

او د نور الایضاح د عبارت څخه داسې معلومیږي چې جهل یې سبب کراهت دی بلکه مَراقی الفلاح په دی تصریح کړیده، «اذ لو کان عالما تقیًا لا تکره امامته» او امام طحطاویؒ هم د دی خبرې تائید کړی دی چې وائی: لانه لیس له اب یعلمه فیغلب علیه الجهل» او د روایش په نیز اوله وجه دیره په زړه پورې ده: کما یدل علیه التجربة» ولې چې خلګو ته دا معلومه ښې چې داسې ارمونی دی که څه هم غټ عالِم وي خو بیا هم د خلګو نفرت ځنې کیږي. او اقتداء یې زړه نه پسې غواړي: وَاللّٰهُ أَعْلَمُ،

او مراقی الفلاح داسې هم ویلې دي چې مکروه والی د امامت خو په سبب نقائص دي لکه بیعلمي بې تقوا والی، حتیٰ که صحرانشین په علم او تقوا کې بالاوو تر ښاری سړی. او یا

مړئ افضل وو تر حرام او یا ولد الزنا په علم او تقوی کښې بالاوو تر حلالونی، او یا روند بهتر وو تر سترګو والا فالحکم بالضد: یعنی د ښاري امامت او د ه حرامامت یا د حلالونی یا د سترګو ور امامت مکروه دی. قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَالْفَاسِقِ اودغه رنګ مکروه دی امامت د فاسق که څه هم عالِم وي. ولې چې فاسق غم خوري د امور و د دین نه کوي نو په خلګو د ده سپکاوی لازم دی. نو امام ګرځول خو د ده تعظیم دی. **مسئله**: که دغه فاسق عالِم د امامت څخه نه منع کیدی. نو خلګ دې بل مسجد ته ځي د پنځو لمونځو دپاره هم. او که بل ځای د جمعې لمونځ نه کیدی نو په دغه فاسق پسې دې د جمعې لمونځ کوي. «م»

پوښتنه: چې مراد د فاسق څخه فاسق د عملو دخوا دی نه فاسق د عقیدی ولې چې د مبتدع حکم وروسته راروان دی. **واوره**: چې معنیٰ د فسق په لغت کې خروج دی د سم والي څخه، او په شریعت کې خروج دی د طاعت د خدای عَزَّوَجَلَّ په سبب د ارتکاب د ده د ګناه کبیري او قهستانيؒ وائی چې په اصرار پر صغیره ګناه هم سړی فاسق ګرځي.

مشکل د زماني غیبت په اتفاق ګناه کبیره ده. بهتان په اتفاق ګناه کبیره ده او دغه رنګه حسد، او شیطانت او کبر او لوئی. او دغه ګنهونه مروج الوقت دی نو په سړي چیری غیر فاسق امام پید اکوي اللهم الا شاذ او نادرًا و هکذا یذهب الزمان علی العیب، داسې یو وخت په امت محمدی راغلی دی چې فاسق به په کښې شاذ او نادر وو، او س بې فسقه سړي شاذ او نادر ګرځي دي. فالی الله المشتکی مِن انقلاب الزمان» سه چو بنیم دین احمد رغریبی: دلم سوزان ز چشم خون جاری قَالَ

وَالْمُبْتَدِعِ اودغه رنګه مکروه دی په مبتدع پسې

د مبتدع په باره کښې تحقیق

صاحب المغرب وائی چې غالب استعمال د مبتدع په هغه چا کی دی چې په دین سوئ کی زیاتوب یا نقصان وکړي. او شمنيؒ او مراقی مبتدع هغه سړی ګڼلی چې یو کار یا عقیده ښکاره کړي چې برخلاف د هغه حق وي چې د رسول کریم صلی الله علیه وسلم څخه منقول وي په

سبب دیوی شبهی او اخیر نوُدی هغه دین قویم او صراط مستقیم بُولی **پوه سه** که د مبتدع ابتداع وکفر ته رسیدلی وه لکه خوارج په هغه پسی لمونځ بیخی روا نه دی کذا فی الخلاصة والمحیط والمجتبیٰ، او که کفر ته نه وو رسیدلی په اتفاق سره نو امامت مکروه دی ولی چی دا سپک مبتدع دی.

مسئله: امام محمدؒ د امام اعظمؒ او د امام ابی یوسفؒ څخه روایت کړی دی چی لمونځ په اهل اهواء یعنی مبتدعانو پسی نه دی روا. لکن صحیح دا ده چی عدم جواز د لمانځه په مبتدع پوسې. په نیزد شیخینوؒ مشروط په د هے دیٔ چی کفریه د بدعت سره لازم وی لکه خوارج. او که بدعت کفر ته نه وو مفضی که څه هم د اهل السنت والجماعت څخه مخالف وی نو لمونځ پسی صحیح لکن سره د کراهت. لِقوله علیه الصلوٰة والسلام: صَلُّوا خَلفَ کل بر و فاجرٍ، وَصَلوا عَلیٰ کل بر و فاجرٍ یعنی صلوٰة الجنازة، وَجَاهِدُوا مَعَ کل برٍ وَ فَاجرٍ، یعنی جهاد کوی د کفارو سره که قائد او امیر بروی او که فاجر، رواه الدار قطنیؒ. امام طحطاویؒ په دی ځای کښی دا سی لیکلی دی، فَلا یجوز الصّلوٰةُ خلف مَن ینکر شفاعة النبی صَلی الله علیه وَسَلم: نه دی لمونځ رَوَا په هغه چا پسی چی منکر وی د شفاعت څخه د آنحضرت صَلی اللّٰهُ علیه وَسَلم: ولی چی دا انکار کفر دی. درویش وائیٔ که د شفاعت څخه د اخرت منکر وی هغه خو مطلقًا کافر دی. او که د شفاعت د آنحضرت صَلی اللّٰهُ عَلیه وَسَلم پس له وفاته په عالَم برزخ کی دیو چا د پاره منکر وی لکه وهابیان چی وائی هغه مبتدع لمونځ پسی مکروه دی. طرزیاته کړیده چی د کرام الکاتبین د نوشته څخه منکر وی او یا د لید لو څخه د خدای جل سلطانه په جنت کی د سترګو منکر وی هغه کافر دی لمونځ نه دی پسی روا. درویش وائی چی معتزله تو د دغو دوو مسئلو څخه منکر دی کما فی شرح العقائد، قَالَ الطوسیؒ فی التجرید" وَرُؤیَـة اللّٰهِ تَعَالیٰ کما ینعمه اهل السنة والجماعة آه او دوی وائی چی نوشته د کرام کاتبین عبث کار دی. ولی خدای پاک خوده هر چا په بنه عمل او بد عمل خبر دی نو نوشته ته څه ضرورت سته، کذا فی شرح العقائد والجواب عنا فی ذالک الکتاب.

او طرزیاته کړیده چی څوک چی خدایٔ لره لاس او مخ او پښی وائی لکه بندګانو ته هغه کافر دیٔ. چی دی ډلی ته مشبّه وائی او یا مجسمه وائی. **پوه سه:** چی وهابیان تول دغسی وائی. او کی صرف دومره وَیل چی خدای پاک جسم دی لاکا الاَجسام هغه مبتدع لمونځ پسی مکروه دی، او طرزیاته کړیده چی څوک چی د خلافت د ابوبکر الصدیق رضی الله تعالیٰ عنه منکر سی. هغه هم کافر دی اقتداء نه ده پسی رَوَا. درویش وَائی، چی شیعه ګان په یوه خوله د خلافت څخه د ابوبکرؓ الصدیق رضی الله تعالیٰ عنه منکر دی نو لمونځ نه دی پسی رَوَا. او طر وائیٔ که څوک د علیه السلام د اسراء څخه منکر سی هغه کافر دیٔ. لِقوله تعالیٰ: سُبْحَانَ الَّذِی اَسْریٰ بِعَبْدِهٖ لَيْلًا آه او که د اسمانو د تلو څخه یا فوق ته هغو منکر سی هغه ضال او مُبتدع دی. وَلی چی دغه تګ په مشهوره حدیثو سره ثابت دَی. او فتح القدیر وَائی چی انکار د خلافت څخه د عمر رضی الله تعالیٰ عنه هم کفر دی لکه د ابوبکرؓ الصدیق رضؓ د خلافت څخه چی په دی انکار کښی هم تول شیعه ګان شریك دي.

مسئله: په مجمع الروایات کی وَائیٔ که چا په هغه مُبتدع پسی چی بدعت یه کفر نه وو لمونځ وکړی ثواب د مطلق جماعت خو خدای پاك ورکوی لکن دومره ثواب به نه ستنه لکه چی په غیر مبتدع پسی لمونځ کړی وای،، ط، حاصل دا چی اهل السنة والجماعت ته احتیاط پکار دی چی په داسی خلګو او مُلایا نو پسی لمونځ وَنه کړی چی نوی نوی نوم ان پر خپل جماعت ایښی وی او اصل یه نه وی معلوم، فتأمّل.

مسئله: نه دی رَوَا لمونځ په هغه چا پسی چی د مسح د موزو څخه منکر وي لکه شیعه ګان او معتزله **فائده:** نه دی روا لمونځ په هغه چا پسی چی د صحبت د ابوبکر الصدیق رضی اللّٰهُ تعالیٰ عَنه منکر وي. او د غه رنګه نه دی رَوَا لمونځ په هغه چا پسی چی ابوبکر الصدیق او عمر رضی الله تعالیٰ عَنهما ته بښکنځل کوی او ظالمان ورته وائیٔ. او نه دی رَوَا لمونځ په هغه چا پسی چی سیدتنا عائشه رضی الله تعالیٰ عنها ته نسبت د زنا کوي. او نه دی روا لمونځ په هغه چا پسی چی دیوی قطعی

[illegible] منکر دی لکه رؤیته دخدای جل جلالهٗ په جنت کی۔ او دَغو خلګو
[illegible] اجتهاد ونه فائده نه کوی۔ ولی چی مسح دموزو په قرآن سره ثابته ده
[illegible] سلم و رحمهم په قرائت دجر چی محمول په حال د تخفف دی کذا
[illegible] متواتر المعنی سره ثابت ده کما فی کتب الاحادیث
[illegible] حت ابو بکر الصدیق رضی هم په قرآن سره ثابت دی۔ اذ قال لصاحبه لا تحزن
[illegible] الله معنا قال ذلک النبی لابی بکر الصدیق اذهما فی غار جبل الثور وقت الهجرة وتفصیل
ذلک القدتة فی کتابی الا الخ المبین او د تحقیق سبب په اجماع دامت کفر دی قبل ظهور
الفرق المبتدعة [illegible] سید تنا عائشة رض په برائت کښی ۱۳ آیته دقرآن نازل سوی دی
دکوم خبره چی یقینی وی په هغی منکر هم کافر دی، ط، در

پوښتنه: لمونځ په مبتدعانو پسی چی بدعت یې کفر ته نه وی رسیدلی نو
کار دی او که یوازی لمونځ بهتر دی۔ **جواب:** په سراج کی وائی چی په فاسق پسی
لمونځ کول اولی دی تر یوازی لمانځه لکن داخبره هلته صحیح ده چی په فاسق پسی لمونځ
کول مکروه تنزیهی وی۔ مګر دیر علماء هغه مکروه تحریمی بولی نو بیا یوازی لمونځ کول
تر جماعت د فاسق بهتر دی۔ روډانو، کسان لکه اعرابی۔ ولد الزنا۔ مریبی وغیره، په دغو
کسانو پسی لمونځ کول یوازی بهتر دی۔ ولی چی په شرائطو د لمانځه ندی خبر
رائق والا په یقین سره وائی چی اقتداء په دغو کسانو پسی افضله ده تر یوائځی
لمانځه وعلیه الفتوی۔ در"

مسئله: په لیونی پسی لمونځ مکروه دی **مسئله:** په سفیه یعنی لیونی
سړی پسی لمونځ مکروه دی۔ **مسئله:** چی ابلج وهلی وی لمونځ پسی مکروه
دی **مسئله:** چی فِس وی او فس یې په بدن باندی شائع سوی وی لمونځ
پسی مکروه دی **مسئله:** په ړانده کاڼه پسی لمونځ مکروه دی او داغرنګه چی
آتشک مرض په کښی وی لمونځ پسی مکروه دی۔ **مسئله:** په هغه امام پسی چی
لمونځ په مزدوری ورکوی لمونځ مکروه دی لکن په نیز د قدماء د فقهاؤ او د متاخرینو

فتوی پردی ده چی مزدوری اخستل پر لمانځه، پر آذان، پر تعلیم القرآن، وغیر ذالک
روا ده، لظهور التوانی فی امور الدین کذا قال شارح الوقایه، وکذا فی شرح السید وحاشیة
جلالین۔ او بدر الدین العینی په شرح کښی دهدائی وائی چی اقتداء په مخالف المذهب
او په برا و فاجر پسی چی حد د کفر ته نه وی رسیدلی۔ او بیا په امام کی داسی عمل نه وی
چی د مقتدی په مذهب کی هغه فاسدونکی د لمانځه وی کما مر امثلته" والاقتداء
اولی من الانفراد ولی چی مکروه والی خو منافی د ثواب د جماعت ندی تر هغو چی مکروه
تحریمی نه وی" والله اعلم بالصواب"

فائده: په اوسنی زمانه کښی وهابیان او سلفیان، په متابعت د ابن تیمیه
الحرانی، او په فتوی د محمد بن عبد الوهاب النجدی وغیرهما ټوله
امت مسلمه ته غیر د خپلو ډلګیو مشرکان او عبدة الاصنام وائی او بتان یې ملایان او مشائخ
کرام بولی، حنیفیان وی او که شافعیان وی۔ او که مالکیان وی او که حنبلیان وی۔ او بیوه
بله ډله چی ځانته اهل حدیث وائی په متابعت د ابن الحزم او ابن القیم ټوله امت
مرحومه ته خو په اتفاق مبتدع وائی لکن غلاة په دوی کی هم ټوله مشرکین بولی،
کتابونه د دغو ډلو تاسو مطالعه کړی۔ عجبه داده چی د دوی نمایندګان او مشران په
خیر القرون الثلاثة کښی نه وه۔ او وروسته پید اسوه او خپل ابتداع فی الدین یې ښکاره
کړه د دوی متابعت خلک کوی او د خیر القرون د مجتهدینو متابعت پریږدی۔
مګر داواوره: هر شی ته دسیسه ده۔ هغه پیسه هغه پیسه ده۔ نو مطلب دا چی
د دغو ډلو فتوی د هیڅ اعتبار ور نه ده۔ بلکه یوائځی او یوائځی فتوی د فقه شریفی د معتبرو
متونو، او شروحو، او فتاواوو، د اعتماد او اعتبار وړ دی۔ نو لا زمه ده پر مونږ هم بیا نو چی
خپل د مذهب فتاواوی دی مطالعه کړی او د هغو څخه دی بدعات مکفره وغیر مکفره
معلوم کړی۔ او دا هم لږ فکر وکړی چی هره ډله چی پر ځان د ښځوانی نوم او نور لکه اهل السنة و
الجماعت حنیفیان وغیره نوی نوم ایښی وی۔ چی ښه پوښتنه پسی وسی په پای کی ئی
ترب وی، یعنی ګندم نما جو فروشان دی۔ وبس۔ او که تاسی د دروغش سره حسد علی،

قومی او هم عصری نه لری، نو براه کرم رساله د درویش چې نوم یې «البیانات الصادقه فی احوال الفرقة الوهابیه» مطالعه کړی. او یا رساله د دقیق «سیف القندهاری علی عنق الوهابی» چې د خیالی پرهیز بیاض په رساله ۶۰ «ځنځه ترپایه نوشته ده وګوری.
او یا رساله د دقیق «کشف الغطاء عن عصمة الانبیاء» مطالعه کړی. او که حسد لری نوزه وایم
ـه از خیر تو بیزار هستم شر رسان» بیت. نقصان نه قابل است وگر علی الدوام :: فیض سعادتش بهمه کس برابر است ::
بیت: دا باران چې پر همه وو څکولوری.. مشرف ئې کی دا ذات د کیمیا ولې!
دا وود مبتدع په باره کښې حسب الطاقه «کشف الحال» اوس بیرته رجوع کوم ان شاء الله
و شرحی ته د نور الایضاح په توفیق د خدای جل سلطانه وعم رحمته « قال المصنف

وَتَطْوِيلُ الْقِرَاءَةِ وَجَمَاعَةُ الْعُرَاةِ

او مکروه دی اوږدول د قرائت. او مکروه دی د جماعت لمونځ کول د لڅو خلګو یعنې چې عورت یې ښکاره وی»، قال علیه الصلوٰة والسلام: مَنْ اَمَّ قَوْمًا فَلْيُخَفِّفْ» کرچا امامت ورکاوه یو قوم ته نو لمونځ دی سپک کوی یعنې قرائت د خوا ځنځ»، حکمت په دا دی چې په تطویل کی د قرائت د خلګو نفرت راځي د جماعت د لمانځه. او جماعت د بربنډو خلګو چې مکروه دی سبب یې دا دی چې یو د بل عورت ته کتل راځي. او دا غرنګه مکروه دی اوږدول د لمانځه په ډیره یلوسره د تسبیحاتو د رکوع او سجدی وغیره. ولې چې امر د تخفیف عام دی. او په یوه بل حدیث کښې راغلی دی: قال علیه الصلوٰة والسلام: یا ایها الناس ان منکم منفرین من صلی بالناس فلیخفف فان منهم الکبیر والضعیف وذا الحاجه رواه الشیخان» ترجمه: ای خلګو بعض ستاسې په نفرت کی اچوونکی دی یعنې د جماعت ځنځه پس هر څوک چې خلګو ته لمونځ ورکوی نو تخفیف دی کوی. ولې چې په خلګو کی کلان ساله او ضعیفه خلګ او کار والا خلګ ستنه»
امام طحطاویؒ ترد غه حدیث لاندی لیکلی دی چې د دې حدیث ځنځ دا سې معلومیږی چې امام دی قدر مسنون قرائت هم پریږدی په مراعات د حال د قوم، او د غه امام د خپلی خبری په تائید کښې هغه حدیث د بخاری او مسلم راوړی دی چې یوه ورځ رسول کریم صلی الله

علیه وسلم د سحار په لمانځه کی «قل اعوذ برب الفلق» آه. او «قل اعوذ برب الناس» آه وویل او وجزت» لمونځ دی کوتاه کړی. علیه الصلوٰة والسلام وایه خلګو ور ته وو ییل او ورته وو ئیله: سمعت بکاء الصبی فخشیت ان تفتن امه»، ترجمه: ما واورید ده ژړا د کشني یعنی چې مور یې په لمانځه کی داخله وه. نوزه و بیریدم یعنی که زه قرائت اوږد کرم چې مور بی په فتنه کښې واقع سی. یعنی یا به جماعت پریږدی او یا بی حضو د لمانځه نه سی یا ته صـ۲۴۶ :
او مولوی اعزاز علیؒ په حاشیه کی د نور الایضاح په حواله د بحر صـ۲ ج ۲. دا سې لیکلی دی چې مصنفؒ مطلق تطویل مکروه وباله تا چې هغه صورة شامل سی چې جماعت والا محصو کسان وی او په تطویل د قرائت هم راضی وی. لکه هغه صورت خو شامل دی چې د جماعت خلق غیر محدود وی او یا راضی په تطویل نه وی آه
درویش وائی: چې د دی دوو کتابو مضمون چې وسنجوی نو قدر مسنون د قرائت لره بی انفرادی لمانځه بل ځای نه پاتیږی. ولې چې هر جماعت چې لمونځ کوونکی محصو نه وی خواه مخواه کبیر السن او یا ضعیف او یا ذا الحاجة په کښې کی وی نو په دا سې جماعت کی خو تخفیف لازم دی په مقتضی د حدیث. او بحر الرائق په صورت کی د دې چې خلق محصو او راضی په تطویل د قرائت وی هم تخفیف لازم وباله. او طحطاویؒ وویل چې تر قدر مسنون دی هم تخفیف کوی او دلیل یې دا وئیلی دی. لاطلاق الامر بالتخفیف»
درویش وائی: چې قول فیصل دا دی چې انفرادی لمانځه کی قدر مسنون مستحب دی. او تر هغه تطویل کول بیله کراهته روا دی. او په صورت کی د دې چې قوم محصو وی او په تطویل د قرائت هم راضی وی. نو امام خو دی قدر مسنون نه پریږدی. او تر قدر مسنون بالاویل که څه هم قوم راضی وی مکروه دی: لاطلاق الحدیث کما مر» او که قوم محصو یا غیر محصو وو مګر سپین بیری یا ضعیف، یا ذا الحاجة یقینًا په کښې وو امام دی تر قدر مسنون لکه د سحار یا د ماپښین لمونځ چې قرائت مسنون یې اوږد دی. په مراعات د قوم یو څه کم قرائت ووائی. تر قدر مسنون په مقتضی د لمانځه د سحار چې علیه السلام په معوذتینو سره

وگذاره. اوکه قوم محصور یا غیر محصور وو لکن مانع د تطویل متیقن نه وو. نو امام دې قدر مسنون وائي بالاویل مکروه دئ. وهذا هو التحقیق الحقیق بالقبول ان شاء الله العزیز: قَالَ المُصَنِّفُ:

وَالنِّسَاءِ فَإِنْ فَعَلْنَ يَقِفُ الْإِمَامُ وَسْطَهُنَّ كَالْعُرَاةِ

او دا غرنګه مکروه دی جماعت د یواځو ښځو. (چې یوه ښځه امام وګرځوي او نورې اقتداء پسې وکړي) اوکه دوي سره د کراهت جماعت کاوه نو واجب ده چې امامه ښځه دې د نورو ښځو په مابین کې درېږي. لکه لڅ خلګ چې جماعت کوي هم بر امام په مابین کې درېږي.

مسائل: دَ لڅو خلګو جماعت چې مکروه دی علت یه دادی چې که امام د مخه درېږي زیادت کشف د عورت ده لازمېږي. او که په مابین کې درېږي تقدیم د امام چې واجب وو پاتېږي. **مسئله:** افضله داده چې عُرات (لڅ) دې لمونځونه یوازې یوازې وکړي په ناستې. او لیرې لیرې دې سره کښېني او په اشاره دې وکړي. او کې په جماعت کاوه هم دې په ناستې په اشاره سره وکړي. او د ښځو لمونځ چې یوازې په جماعت مکروه دی سبب یه دادی که امام د مخ ودرېږي چونکه په ښځو کې فسق ډېر دی نو پټ خاندې به. او کې په مابین کې ودرېږي تقدیم د امام چې واجب دی هغه پاتېږي

مسئله: که ښځو ته لمونځ په جماعت نر وړ کاوه. نو که په جماعت کې بل نر هم موجود وو. او یا د امام ماینه هم موجوده وه. او یا د امام محرمه ښځه لکه مور، خور، وغیره موجوده وه خو هیڅ کراهت نشته لکه په مسجد کې، او که داسې نه وو نو د نر جماعت ورکول هم مکروه دئ.

مسئله: د ښځو امام چې د صف په مابین کې وي پنده بې تر نورو ښځو مخ وي.

مسئله: که ښځو امامه ښځه د مخه ودرول لمونځ خو یې صحیح دی لکن ګناه ګار شي. او امام حموي د خزانة الاکمل نه نقل کړي دي چې د مخه کول د ښځو د امام جائز دي یعنې ګناه نشته پکښې. والفتوی علی الاول» در» **مسئله:** افضل ښځو لره داده چې په کور وکې دې لمونځونه کوي که د جمعې لمونځ وي او که دا نور لمونځونه وي. که څه هم په عصر کې

د نبي علیه السلام په ابتداء کښې ښځې جماعت ته ورتلې، خو بیا په سبب د فتنې منع شوې کذا في کتب الاحادیث النبویة: قَالَ اللهُ تعالی: وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ. وقال صلی الله علیه وسلم: بیوتهن خیر لهن لو کن یعلمن. نو د مسجد ته د جماعت د پاره د دې آیت کریمه او حدیث نبوي نه مخالفت لازمېږي: قَالَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ: صلٰوة المرئة في بیتها افضل من صلاتها في حجرتها، یعني په بنده کې وصلاتها في مخدعها افضل من صلاتها في بیتها. یعنې هغه خونه چې د روازه یې په بله خونه کښې وي اَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهَا فِي مخدعها. یعنې هر ځای چې د ښځې ستر په کښې ډېر وي هغه افضل دی د لمانځه د پاره.

مسئله: که ښځې د خپل قریب جنازې ته راغلې وي هغه دې د نورو سره په جماعت لمونځ وکړي. ولې چې د جنازې لمونځ نه مکرره رېږي او که دوي جماعت ونه کړي نو خود جنازې لمونځ یک لخته ددوي نه ځنې پاتې شو.

نادره مسئله: که د جنازې په لمانځه کښې ښځه د مخه سوه نر و اقتداء پسې وکړه که څه هم د نر و اقتداء خو نه ده پسې روا. لکن د جنازې د لمانځه حق د ښځې په لمانځه سره ادا شو.

ط» قَالَ المُصَنِّفُ:

وَيَقِفُ الْوَاحِدُ عَنْ يَمِينِ الْإِمَامِ وَالْاَكْثَرُ

او ودی درېږي چې یو وي په استه لاس د امام، او چې بالاتر یو وي یعنې که دوه او که درې وي نو

خَلْفَهُ وَيَصُفُّ الرِّجَالُ ثُمَّ الصِّبْيَانُ ثُمَّ الْخُنَاثٰى ثُمَّ النِّسَاءُ

د امام دې ودرېږي. ترتیب د صفونو دا دی. اول دې صف وي د لویو خلګو، او بیا دې صف وي د نرو ځچنیانو، او بیا دې صف وي د نر ښځیانو، او بیا دې صف وي د ښځو، او ځچنیانې انجونې دې هم په صف کې د ښځو ودرېږي. او یا تر شا د هغو لکه په نرو، لویانو او ځچنیانو کې پوهه سه: چې مراد د واحد نه نر دی که لوی وي او که تمییز والا کشنی وي او که ښځه وه تر شا دې ودرېږي. **مسئله:** مصنف په مراقي کې داقیا. وَیُلي دې متاخرًا لعقبه یعني د مقتدي پنده به تر امام وروسته وي. لکن ط وائي چې په شرح الهدایه

والقدوری والکنز والبرهان، والقهستاني" وائي چې یو مقتدي بېخي د امام سره سم ودرېږي بیله تقدیم او تاخیره. او په مابین کې د امام او مقتدي به کمه فرجه نه وي دا یې قوله ظاهر روایت دی، درویش وائي چې شاید مصنف ته به تصحیح د غیر ظاهر الروایت ثابت سوې وي. نو ځکه یې وویل چې متأخرًا بعقبه"

پوښتنه: چې دا یو ځای درول د مقتدي واحد د امام سره هلته دی چې د مخه تر شروع د لمانځه سره یو ځای سي. او که امام شروع په لمانځه کړې وه بیا یو سړی راغلی اقتداء یې پسې وکړه او تر شا ودرېدی امام دې اشاره ورته وکړي د ځان سره دې برابر کړي. او مکروه دی درېدل د مقتدي واحد پر چپه لاس د امام. ولې چې په حدیث کې د بخاري وغیره راغلي دي چې عبد الله بن عباس یوه شپه د علیه الصلوٰة والسلام په کور کې چې هغه کور د ده د خاله وو بیده وو او خبر نه وه چې علیه الصلوٰة والسلام د تهجد لپاره راپاڅېده سو او اودس یې تازه کړی په لمانځه ودرېدی، ابن عباس هم راپاڅېده سو اودس یې تازه کړی. او په علیه السلام پسې اقتداء وکړه. لکن پر چپه اړخ د علیه الصلوٰة والسلام. نو علیه الصلوٰة والسلام تر غوږ ونیوی او د شا د خوا سي ور استه اړخ ته راوستی. د دې حدیث فوائد:

١- دا معلومه سوه چې نفل په جماعت بیله بلني روا دی، ٢- لږ عمل لمونځ نه فاسده وي ولې چې علیه السلام ابن عباس ور استه اړخ ته راکش کړی، ٣- دا معلومه سوه چې د مخ والی د مقتدي پر امام نه دی روا. ولې که روا وای نو علیه السلام به ابن عباس خپله د مخ د خوا راسته اړخ ته راوستلای وای. او سره د دې چې د مخ د خوا راوستل یې آسان وه تر شا د راګرځولو، کما لا یخفی. ٤- اقتداء په امام پسې روا ده که څه هم امام په ابتداء کې د لمانځه یوازې وي. او وروسته بل سړی اقتداء پسې وکړي. ولې چې عبد الله بن عباس خو وروسته تر شروع د علیه السلام اقتداء پسې وکړه. ٥- معلومه سوه چې د کشتني ممیز لمونځ صحیح دی. ٦- معلومه سوه چې امام د مقتدیانو ته لار ښوونه سنت ته د لمانځه کوي. که څه هم په اشاره او فعل قلیل وي، ط.

مسئله: که مقتدیان دوه وه، نو افضله دا ده چې وروسته دې تر امام ودرېږي. ولې چې په حدیث شریف کې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم یوه ورځ په کور کې د ام انس تبرکًا دوه رکعته نفل کول نو انس او بل یتیم یې تر شا ودرول. او ام انس وشا ته د هغو دوو ودرېدله. او دا یتیم د انس ورور وو د مور د خوا. او نوم یې عمیر بن ابي طلحة په یتیم مشهور وو که نې لوی سړی وو. وکذا في حواشي البخاري"

سؤال: د ابن مسعود نه روایت دی چې هغه و علقمه او اسود ته لمونځ ورکاوه. او ابن مسعود په مابین کې د دواړو ودرېدی. او بیا ابن مسعود وویل هکذا صلی بنا رسول الله صلی الله علیه وسلم

جواب: هغه فعل د پاره د بیان د جواز دی.

مسئله: که درېیم سړی راغلی نو پر چپه طرف د هغه چا دې ودرېږي چې هغه پر برابر د امام دی. نو به امام په مابین کې سي. ولې اول وار چې دوه کسه وه خو یو پر برابر د امام درېدلی وو او بل د امام ور استه خوا ته درېدلی وو. نو درېیم چې د محاذي الامام پر چپه طرف ودرېږي امام په مابین کې راځي. وهکذا که بل سړی پیدا سو هغه دې د امام د محاذي چې پر چپه طرف ولاړ دی د هغه پر استه طرف دې ودرېږي. حاصل دا چې امام دې د صف په مابین باندې وي.

پوښتنه: خلک وائي چې د امام ور استه طرف افضل دی د مقتدي د پاره نو د دې کبله پر استه طرف د امام خلک ډېر وي تر چپه طرف.

جواب: راسته طرف هلته افضل دی چې د دواړو طرفو مقتدیان سره برابر وي نو که نوی سړی راسي پر راسته طرف دې ودرېږي. او که چېرې راسته طرف ته یو نفر بالا وو او نوی سړی راغلی هغه له پر چپه طرف درېدل افضل دی. حاصل دا چې د عوامو دغه عقیده او فعل چې پر راسته طرف ډېر درېږي او پر چپه طرف کم سره دا دی چې په چپه طرف کې ډېر ځای خالي وي غلط کار دی. په فتاوای عتابیه کې وائي که امام د صف په مابین کې ودرېږي ګناهګار دی. او یا ټوله خلک د امام پر راسته طرف یا چپه طرف ودرېږي ګناه کار دی. او په فتح القدیر کې په نقل د درایه نه وائي که چېرې یو سړی د امام پر څنګ ولاړ وي او نور ټول صف وروسته وي داسې فعل مکروه دی اتفاقًا.

پوښتنه: په بعض لويو جامع مسجدو کې د محراب ساحه ډېره فراخه وي. نو که امام يوازې د ننه په محراب کې ودرېږي داخو مکروه دی. او که امام پښې تر محراب را و باسي او د اول صف خرابېږي. او مسجد هم تنګ وي يعنې خلګ پرېږي. **جواب** امام دې په طاق کې د محراب ودرېږي او د ۳ يا څلور کسه دې په محراب کې ورسره ودرېږي. او نور خلګ دې بيا ندې ودرېږي. نو هغه درې څلور کسه ګويا صف اول سو،،

مسئله: په ترتيب کې د صفو اول صف د لويا نو نرانو، خلګو دی لقوله عليه السلام لِيَلِنِي مِنكُم أُولُوا الأَحلام والنهٰی[۲] او داخو نو لويان نران دي. نو پر امام لازم ده چې ګچنيان دې په اول صف کې نه پرېږدي،،

د صفو په باره کې احاديث او مسائل

مسئله: امام به مقتديان امر کوي چې جوت سره درېږي. او په مابين کې به خالي ځای نه پرېږدي. او اوږې به سره برابرې کوي او ځګروه نه هم،، در وفي الحديث قال النبي صلی الله عليه وسلم: اِسْتَوُوا تَسْتَوِي قُلُوبُكُمْ،، برابر سره درېږی په لمانځه کې نو سره برابر به سی ستاسي زړونه ،، دا د صفود برابر ولو يو راز دی چې خدای پاک نبي عليه السلام ته کشف کړي دی. يعنې برابر درېدل په صف کې سبب دی د برابرۍ د زړو د مسلمانانو دی،، لکه په بل حديث کې چې راغلی دی چې اختلاف د صف سبب د اختلاف د زړو ګرځي. وَتَمَاسُّوا تَرَاحَمُوا. او تاسي يو د بل سره نژدې درېږی خدائ به پر تاسي رحم وکړي. او په حديث پاک کې داسې راغلي دی،، اَقِيمُوا الصُّفُوفَ: تاسي صفونه برابر وکی. وَحَاذُوا بَيْنَ الْمَنَاكِبِ وَسُدُّوا الْخَلَلَ،، او تاسي سره برابر وکی اوږې يو د بل سره. او تاسي بند وکی فرجه د دوو کسو تر ما بين. يعنې فرجه مه پرېږدئ لکه په بل حديث حسن کې بزار په روايت کړي داسې راغلی دي. مَنْ سَدَّ فُرْجَةً فِي الصَّفِّ

[۱] جمع حلم بضم الحاء اى البلوغ ۱۲ منه [۲] جمع نهية بضم النون اى النوم العقل ۱۲ منه

غفرله: ترجمه: که چا بنده کړه فرجه په صف کې خدائ به ګناه ور وبخښي.

وَلِيْنُوا بِأَيْدِيكُمْ اِخْوانَكُمْ: او تاسي نرم کړئ څنګلو لاسو خپل ورونړه، يعنې که په صف کې فرجه وه او ته ور داخليدی دو رور چې په صف کې ولاړ دی لاس پر کښېږده چې نرم سي. او په دا فرجه کې تا پرېږدي. پر دی ترجمه لَيِّنُوا په شد دياء دی. او په بل حديث کې د ابو داؤد امام ابي عمر څخه داسي روايت دی،، ولِيْنُوا بِأَيْدِي اِخْوانِكُم بردی تقدير يا په تخفيف ووايه ،، او ترجمه ير داسي ده چې هغه سړي چې په صف کې ولاړ وی ځان دی نرم کړي ور ورته په سبب د لاس ايښو لو ده پر او نه چې صف ته داخليده غواړي يعنې د ره دی ځانته نه ور ولی. چې ته ولی د صف په مابين کې را ننوزي. ولی هغه ور ور دا فرجه ډکوي. لَا تَذَرُوا فَرَجَاتٍ لِلشَّيطٰنِ،، او تاسي مه پرېږدی خالي ځايونه چې فرجه ور ته وائ د شيطان د پاره. چنانچه په بل حديث شريف کې راغلی دی چې شيطان چې فرجه ويني په هغې کښې داخلېږي د پاره د وسوسي مَنْ وَصَلَ صَفًّا وَصَلَهُ اللهُ،، اخبار دی يا دعا ده يعنې که چا صف سره متصل کړي يعنې فرجه يې نه پرېښوله خدائ به وصل کړي وخير ته. او يا دی خدائ وصل وکړي وخير ته علی تقدير الاخبار و الدعاء: وَمَنْ قَطَعَ صَفًّا قَطَعَهُ اللهُ،، که چا قطع کړي صف خدائ به د خير څخه قطع کړي.

قطع د صف يا داده چې په صف کې ولاړ وی او بې ضرورته د صفه څخه ووزي. او يا داسي چې ديوه صفه ووزي او بل صف ته ولاړ سي. او د خپل اول صف ځای خالي پرېږدي. قال

وَاَفْضَلُ الصُّفُوفِ اَوَّلُهَا ثُمَّ الْاَقْرَبُ فَالْاَقْرَبُ

لو نبه د صفو اول صف دی ورو سته بيا نژدی او نژدې. يعنې اول صف ته. لکن دا په غير د جنازې د لمانځه چې په هغه کې اخير صف خير او افضل دئ. ولې د شبهې د عبادت د غير الله ليرې دئ. ط، په حديث شريف کې راغلی دی: اِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الصَّفِّ الْاَوَّل **پوښتنه**: چې په صفو کې د نرو اخير صف بيکاره دی ولې چې ښځو ته نژدې دئ.

او بنځو په صفوکی اول صف بیکار دی ولی چی ونرو ته نزدې دئ اخیر صف د بنځو افضل دئ. مصنفؒ په مراقی کښی وائی: چی د حدیث په یوه روایت کښی داسی راغلی دی: چی خدائ پاك نزول د رحمت خپل کوی اول پر امام، او وروسته په هغه چا چی برابر پر امام ولاړ وی. او وروسته بیا په هغو کسانو چی د امام پر استه اړخ ولاړ وی. او وروسته بیا پر هغو کسانو چی د امام پر چپه لاس ولاړ وی. او بیا نو رحمت وصف ثانی ته راځی. یعنی ثم وثم الی اخیر الصفوف»

او په یوه روایت کی په قول د مراقی کی داسی هم راغلی دی» چی هغه چا ته چی پر برابر د امام لمونځ کوی د سلو لمونځو ثواب ورکول کیږی. او چی پر استه طرف د امام لمونځ کوی د ۷۵ لمونځو ثواب ورکول کیږی. او چی پر چپه طرف کی د امام لمونځ کوی د ۵۰ لمونځو ثواب ورکول کیږی. او چی په نورو صفوکی وی د ۲۵ لمونځو ثواب ورکول کیږی دی.

او په حدیث کی دابی مالک الاشعري داسی راغلی دی چی نبی علیه الصلوٰة والسلام لمونځ کاوه. نو پیر اول لوی نران وځانته خرمه یعنی نزدی ودرول. او بیا یه کشنیان په هغو پسی ودرول. او د کشنیانو وشا ته ښځی ودرولې.

مسئله: که ده کشنیا نو صف نه برابریدی نو کوشنیان دی رجال په ما بینو کښی ودریږی. دُرِّ رِوایش وائی چی دا تفصیل د صفو په هغه وخت کښی وو چی ښځی جماعتو ته راوتلای سوای. لکن اوس خو دوی ممنوع د حضو ځخه د جماعتو: اللهم الا فی الحرمین الشریفین للحرج الکلی للنسوة اللاتی یأتین من خارجهما»

تبصره برابرول د صفو ذمه د امام المسجد ده په داسی خبره دی صفونه برابر کړي، نژدی نژدی سره ودریږی تیرو بیرمه دریږی. لکن زمونږ د پښتنو بعض اماما چی په محراب کښی ودریږی هیڅ چاته هیڅ ښوونه نه کوي. او نه د صفو خواته ئې ناظر کوي. نو د دی سببه چی امام بزغ نه کوی خلګ هر ډول چی په صف کی ودریږی هغه ډول ولاړ وی ځوك په مخ او ځوك ترشا. په مابین کی ډیری فرجې هم پیدا وي «والی الله المشتکی»

فَصْلٌ فِيْمَا يَفْعَلُهُ الْمُقْتَدِيْ بَعْدَ فَرَاغِ إِمَامِهٖ مِنْ وَاجِبٍ

وَغَيْرِهٖ فصل دی په بیان کی د هغو کارو، چی مقتدی بی کوی پس له فارغ والی ځخه د امام دده که واجب وی او که غیر د واجبو ځخه وي. **پوه سه** امام طحطاوئ په شرح کښی د مراقی الفلاح داسی وائی. **اِعْلَمْ** آه **پوه سه** چی مقتدی دری قسمه دی مُدرِك ۱، مسبوق، ۲ لاحق. ۳ **مدرك** هغه مقتدی ته وائی چی ټولی رکعتونه د امام سره وکړي **لاحق** هغه مقتدی دی چی د امام سره خو په اول وار کښی داخل سی او بیا ټوله رکعتونه او یا بعضی رکعتونه ځنډی پاته سی، یا بیده سی. او یا ویښ وی لکن د لمانځه ځخه په سبب دیو فکر غافل سی. او یا د اژدحام په سبب پر ټولو رکعتو یا بعضو قادر نه سی. او یا بی اودسه سی چی دی اودس تازه کوی امام د لمانځه ځخه فارغ سوی وي. او یا مقتدی مقیم وي په مسافر امام پسی اقتداء وکړي نو چی امام سلام وګرځوی پرده خو لمونځ پاته دی، نو حکم د لاحق حکم د مدرك دئ. یعنی لاحق چی خپل لمونځ پوره کوی نه یه قرائت وائی. او که چیری وده ته په خپل لمانځه سهوه ورپیښه سی. سجده سهوه بائدی نسته. ولی چی دی حکماً گویا که په امام پسی ولاړ دی. او که د غه لاحق چی مسافر وي. نو خپلو رکعتو د اګرځولو په وخت نیت د اقامت وکړي. فرض لمونځ یه نه څلور کیږی. او لاحق که چیری بیده وو یا بی اودسه سوی وو.

لکن چی دی راویښ سو او یا یه اودس تازه کړی امام هنوز د لمانځه ځخه نه وو فارغ سوی نو که ممکن وه چی دی خپل یو رکعت مثلاً وکړي. او بیاد امام سره ګډون وکړي او سلام یو ځای سره وګرځوی خو د اغنی دی وکړي. او که داسی ممکن نه وه نو د امام متابعت دی وکړي او په خپلو تیرو سوو رکعتو دی ځان نه مشغول کوی تر هغو دی امام سلام وګرځوی. او وروسته تر سلام د امام خپل تیر سوی لمونځ را وګرځوی. او که پر امام سجده سهوه لازمه سوی وه. دی به سجده سهوه نه ور سره کوی. بلکه خپل قضا لمانځه ته دی ولاړ سی. اما پس له سلام د لاحق دی هغه سجده وکړي. او د هغه سره

فائده: مصنفؒ تشهد ذکرکړه ولې که مقتدي درود نه وو وئیلې یا اللهم تبناوړته یا تر وه او مُلا سلام وګرځاوه مقتدی به سلام ور سره ګرځوي. ولې داخو ترك د سنت دي.

تفریع: دروژې په میاشت کې تراویح لبعض مُلایان بیخي چابکي کوي نو مُلا خو به کمازکم اللهم صل علی محمد وعلی ال محمد وائي احتیاطًا ولې چې لبعض فقهاءؒ په اخیره ناسته کې درود واجب بولي. او س نو که مقتدي درود د غونه قدر هم نه وو وئیلې دامام سره دې سلام وګرځوي. لبعض صوفیان عوام درود پوره کوي او بیا سلام ګرځوي هغه د فقهې خلاف کار دی.

مسئله که امام تر بیله قصده اودس مات ور پیښ سو او په قدر د تشهد کښینستلې وو. نو ولاړ دې سي. اودس دې تازه کړي او بیا دې سلام وګرځوي او قوم تر دې یو څوك خلیفه کړي. چه هغه وقوم ته سلام ور وګرځوي **مسئله** که امام په سله تشهد ویلو څخه پر قصده ځان بې اودسه کړي نو دامام لمونځ تام سُو او مقتدی که مدرك وي که التحیات نه وه وئیلې نه بې وائي او سلام به هم نه ګرځوي ولې چې مقتدی د لمانځه څخه وتې چه دغه جزء چې دامام د بې اودسیا سره جوت وُ وهغه باطل سُو. نو پر فاسد بناء نه ده روا. لکن د مقتدی لمونځ صحیح دی لکن ګرځول پر پر واجب دی دپاره د جبیرې د نقصان پر ترك د سلام، ط م.

مسئله: که امام تشهده په قدر نه وو کښینستلی او عمدًا یې اودس مات کړي او یا یې په زوره وخندل لمونځ دامام او مقتدی دواړه باطل سُو. **مسئله** که امام و دریم رکعت ته ولاړ سو او مقتدی التحیات نه وه پوره کړي نو پوره دې کړي او که پوره نه کړي دامام سره ولاړ سي هم روا ده. ولې دوه واجبه د مقتدی په مخ کې دي متابعت دامام او پوره کول د تشهدي نو ده اختیار دی هر یو چې کوي. او په فتاوای فضلی کې او تجنیس کې وائي چې حتمًا دې التحیات پوره کړي او بیا دې په امام پسې ولاړ سي. لکن اول مذهب مشهور او د فتوا وړ دئ.

کتبه ورتبه بیده احقر العباد فضل الحق حقانی غفرله.

چې هم مسبوق یعنی اول د لمانځه څخه ندی تیر سوی وي او هم لاحق وي. چې اخیر د لمانځه څخه ندی تیر سوی وي. نو امام سلام وګرځوي. او وروسته تر سلام دامام خپل تیر سوی لمونځ را وګرځوي. او دی دے د قضاء دپاره ولاړیږي. اول واړ دی هغه رکعت او که پر امام سجده سهوه لازم سوي وه. دی به سجده سهوه نه ورسره کوي. بلکه خپل قضائي لمانځه ته دی ولاړیږي. [illegible] او وروسته دی بیا هغه رکعت را وګرځوي چې امام په اول کې د ده څخه تیر کړي وو سره د قرائت. او که عکس د دی وکړي ګناه کار دی. ولې چې ترتیب د قضاء او ړلو پر پښنود" کما فی فتح القدیر" لکن لمونځ ئې صحیح دی خلافًا لزفرؒ "**مسبوق** هغه مقتدي ته وائي چې امام تر ده رکعتونه څخه ندی تیر کړي یعنی دی پر اخیره ناسته را ورسیدی او یا بعض رکعتونه یې څخه ندی کړي وي او د مسبوق حکم داد ئي چې دی قضاء را وړي په حق کې د قرائت د اول د لمانځه یعنی قرائت به وائي او قضاء دی را وړي د اخیر د لمانځه په باره کې: **قال**

لَوْسَلَّمَ الْاِمَامُ قَبْلَ فِرَاغِ الْمُقْتَدِیْ مِنَ التَّشَهُّدِ یُتِمُّهٗ

که چیرې سلام وګرځاوه امام د مخه تر فراغ د مقتدی د التحیات څخه نو مقتدی دې التحیات پوره کړی. ولې چې د التحیات وَیل په اخیره ناسته کښې واجب دی. او بیا دی سلام وګرځوي. ولې چې تحریمه د لمانځه پانده. او جمع د التحیات او سلام ممکن دی کما قلنا. دا مذهب دی د شیخینؒ. او امام محمدؒ وائي چې التحیات دی نه پوره کوي بلکه د مُلا سره دی سلام وګرځوي. ولې چې مقتدی په سلام ګرځولو د امام د لمانځه څخه خارج سو:

پوښتنه: چې که ملا خبرې وکړې د مخه د مقتدی تر التحیات هم حکم یې دغه دی ولې چې خبرې دامام په اخیره ناسته کښې لکه سلام دي چې امام د لمانځه څخه په وزي او د مقتدی تحریمه باقی ده. نو التحیات دې پوره کړي.

قال المصنفؒ

وَلَوْرَفَعَ الْاِمَامُ رَأْسَهٗ قَبْلَ تَسْبِيْحِ الْمُقْتَدِیْ ثَلَاثًا فِی الرُّكُوْعِ اَوِالسُّجُوْدِ يُتَابِعُهٗ

که چیری امام سر پورته کړی د رکوع یا سجدی څخه او مقتدی دری واره تسبیح نه وه پوره کړی دامام متابعت دی وکړي. ولې چې متابعت دامام واجب دی او تسبیح ویل سنت دی نو دپاره دواجب دی سنت پریښ دي. قال المصنفؒ:

وَلَوْزَادَ الْاِمَامُ سُجْدَةً اَوْقَامَ بَعْدَ الْقُعُوْدِ الْاَخِيْرِ سَاهِيًا لَايَتْبَعُهُ الْمُؤْتَمُّ

اوکه چیری زیاته کړه امام یوه سجده په رکعت کی چی وه او یا ولاړ سوامام پسله اخیری ناستی یعنی بل رکعت ته په سهوه سره. نو مقتدی دې دامام متابعت نه کوی نه په سجده کی اونه دبل رکعت په ولاړیدو کی. ولې دغه سجده زائده یا بل رکعت خود اصلی لمانځه څخه دامام نه دی. نو پر مقتدی په متابعت هم لازم نه دئ. نو مقتدی دی داغسی درنگ وکړي که چیری امام بیرته دولاړی څخه راوګرځیدی یعنی خپله سهوه په یاد سوه یا یو چا فتح ورکړه. نو څه وخت چی ملا سلام ګرځوی مقتدی به هم سلام ورسره وګرځوی.

قالَ

وَاِنْ قَيَّدَهَا بِسَجْدَةٍ سَلَّمَ وَحْدَهٗ

اوکه امام مقید کړی هغه زائد رکعت په سجده سره نو مقتدی دی یواځی سلام وګرځوی. **مسئله**: که امام په تکبیرو کی داخترو بالا تکبیر وواېه مقتدی دی متابعت نه کوی. او دغه رنګه که امام د جنازې په لمانځه کی پنځم تکبیر وواېه مقتدی دې متابعت نه کوی. ط. کی رکعت په سجده مقید کړی او کی نه کی بیرته راګرځیدای سی سره دکراهت او لمونځ یې نه دی فاسد» قال المصنف

وَاِنْ قَامَ الْاِمَامُ قَبْلَ الْقُعُوْدِ الْاَخِيْرِ سَاهِيًا اِنْتَظَرَهُ الْمَامُوْمُ

اوکه ولاړ سو امام و بل رکعت ته د مخه تر اخیری ناستی په سهوه سره نو مقتدی دی وامام

ته انتظار وکړي. ساهیا ددی دپاره وواېه. که چیری امام په قصد ولاړ سی لمونځ یې فاسد سو او د مقتدی لمونځ هم تبعًا فاسد سو. قال المصنفؒ:

فَاِنْ سَلَّمَ الْمُقْتَدِیْ قَبْلَ اَنْ يُّقَيِّدَ اِمَامُهُ الزَّائِدَةَ بِسَجْدَةٍ فَسَدَ فَرْضُهٗ

اوکه مقتدی سلام وګرځاوه د مخه تر دی چی امام زائد رکعت په سجده سره مقید کوئ نو فاسد سو فرض لمونځ د مقتدی: قال المصنفؒ:

وَكُرِهَ سَلَامُ الْمُقْتَدِیْ بَعْدَ تَشَهُّدِ الْاِمَامِ قَبْلَ سَلَامِهٖ

او مکروه دی یعنی تحریمًا سلام ګرځول د مقتدی پسله التحیات ویلو څخه دامام مګر د مخه تر سلام دامام، وجه دکراهت یې داده چی د متابعت دامام پریښو. لکن لمونځ د مقتدی سره د ترکه د متابعت په سلام کی فاسد نه دی. حتی که پسله سلامه د مقتدی او د مخه تر سلام دامام دبحار په لمانځه کی نمر راوخیژی د مقتدی لمونځ نه دی فاسد. اوکه مقتدی په تیمم لمونځ کاوه، ده چی سلام وګرځاوه او بیا په پیداسوی هغه لمونځ صحیح دی «مرط، قالَ:

فصل فِی الْاَذْكَارِ الْوَارِدَةِ بَعْدَ الْفَرْضِ

فصل دی په بیان کی دهغو ذکرو چی وارد دی پس له فرضو یعنی پسله فرضی لمونځو څخه او فضیلت دهغو

اَلْقِيَامُ اِلَى السُّنَّةِ مُتَّصِلًا بِالْفَرْضِ مَسْنُوْنٌ

ولاړېدو سنتو ته جوت په فرضی لمانځه پسی سنت دی **پوه سه**: چی مراد د اتصال دادی چی تر هغه دعا بالا دی ځنډ چی په حدیث شریف کی راغلی. كَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِذَا سَلَّمَ يَمْكُثُ قَدْرَ مَا يَقُوْلُ» یعنی وو علیه الصلوة والسلام چی سلام بی وګرځاوه یعنی د فرض لمانځه څخه د رنګ بی کاوه په اندازه دهغه

چې ويل بې. اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَام وَ مِنْكَ السَّلَام وَ اِلَيْكَ يَعُوْدُ السَّلَام تَبَارَكْتَ يَا ذَالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ. ثم يقوم الى السنة:

تَحقِيقُ المَقَام

په حديث مذكور کې لفظ د قَدَرَ مَا يَقُول آه دد ے د پاره وَوَ يل سو چې لعينه اَللّٰهُمَّ انت السلام آه لازم نه دی او نه آنحضرت صلی الله علیه وسلم پر دغو الفاظو هميشه توب کړې دی. بلکه په اندازه د مذکوره الفاظو به ئې درنګ کاوه. نو که څه تر دغو الفاظو لږ بالاوی او علیه الصلوٰة والسلام تر لمانځه وروسته وئيلی وي هم روا دی. کما فی رواية عائشة رضی الله عنها: كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يقعد الا مقدار مَا يقول. یعنی علیه الصلوٰة والسلام نه کښينستی يعنی پس له فرضو مګر په مقدار د دې چې وئيله بې. اَللّٰهُمَّ اَنْتَ آه چې په د ے حديث کې هم لفظ د مقدار راغلی دی.

غرض دا دی چې نو دا سوال نه وارد يږي چې په بخاري او مسلم کې دا سې راغلی دی عن المغيرة انه صلی الله علیه وسلم كان يقول دبر كل صلوٰة مكتوبة لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ. اللهم لَا مَانِعَ لِمَا اَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ، او بيا يوازې په مُسلم کې په روايت د عبد الله بن زبير رض دا سې راغلی دي. وكان رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اذا فَرَغَ من صَلوته قال بِصَوتِهِ الاَعْلٰى لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وحده لَا شريكَ له له الملكُ وَلهُ الحَمد وهو عَلٰى كل شيءٍ قدير لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ العلى العظيم وَلَا نَعْبُدُ اِلَّا اِيَّاهُ وَله الفضل وَلهُ الثناء الحَسَنُ لا اله الا الله مخلصين له الدين. ولو كره الكافِرُوْن. نو د دغو الفاظو څخه حاصل د جواب دا سو چې په حديث کې د اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السلام آه تعيين او تحديد مقصود نه دی. نو د دغو وارد و ذکرو څخه هر ذکر چې سړی وکړي پروا نه لري **مَسْئَلَه** د اخير حديث څخه دا سې هم معلومه سوه چې پوره ته کول د آوازو په ذکرسره وروسته تر لمونځو چې فرضي وي جائز دی. بلکه لعض سلف وائی

چې د غه رفع د صوت مستحب ده، وَبه قال ابن حزم من المتأخرين كذا فی ط

فائده په لعض کتابو کښې وائي چې د دغه الفاظ: كان يقول: كان يَفعَل، و مثل ذالک دلالت کوي پر دوام او استمرار د هغه قول يا فعل نو د پوره ته حديثو څخه دا معلومه سول چې دا قاعده پر غالب بناء ده کليه نه ده فافهم **مَسْئَلَه**: امام طحطاوی چې هغه کلمې چې په اَللّٰهُم اَنْتَ السَّلَام په اخير کې چا زياتی کړې. يعنی واليك يرجع السلام فحيينا ربنا بالسلام وادخلنا دار السّلَام»، هيڅ اصل نه لري بلکه دا زائدې کلمې لعض قصه کوونکو زياتی کړې دي. قَالَ المُصَنِّفُ

وَعَنْ شَمْسِ الْاَئِمَّةِ الْحُلْوَانِيْ لَا بَأْسَ بِقِرَائَةِ الْاَوْرَادِ بَيْنَ الْفَرِيْضَةِ وَالسُّنَّةِ

او د شمس الائمه حلوانی څخه روايت دی چې باك نسته په ويلو کې د اورادو لکه اية الكرسي وغيره په ما بين کې د فرضو او سُنتو يعنی اتصال د فرضو او سنتو ضروري نه دی. او اولی خبره دا ده چې اوراد دې تر سنتو وروسته ووائی چې کراهت بالكليه پورته سي. لکن صاحب الاختيار د شمس الائمه څخه مخالف دی او هغه وائي چې هر لمونځ چې وروسته سنت لري مکروه ده نا سته پس له فرضو تا چې فصل راوسي په ما بين کې د فرضو او سُنتو مګر هغه قدر چې د سيد تنا عائشه رض څخه روايت دی يعنی اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَام الخ هغه مقدار د غه دُعا او يا بله ورته ذکر چې د مخه تير سوله کراهت نه لري. م،

دفع د وهم او زياته خبره پوهه سه: چې د غه اتصال د سنتو د فرضو سره په استثناء د اللهم انت السلام آه هلته دی چې دی سنت په مسجد کښې ګذاري او که کور ته تلی او سنت يه هورې کول نو بيا فصل جائز دی که څه هم د قدر مسنون څخه بالاوي. ص۲۵۳

التوفيق بين قولي الاختيار و شمس الائمة پوهه سه چې مراد د کراهت څخه په قول کې د اختيار کراهت تنزيهي دی او د شمس الائمه مراد هم دا غه دی ولې چې د لفظ لَا بَأْس آه وئيلی دی. او د الفظ د لَا بَأْس په اصطلاح کې د فقهاؤ

په هغه ځای کې مستعملېږي چې مخالف طرف یه اولی وي. اویا مراد د صاحب الاختیار ادعیه کثیره دي چې ډېر فصل لازموي.

او مراد د کراهت نه کراهتِ التحریم دی. او د شمس الائمهؒ مراد مطلق جواز دی. فصل په اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَام آه دی. **مسئله**: په فتح القدیر کې وائي چې د علیه الصلوٰة والسلام نه ندي ثابته سوی فصل د سُنت او فرضو تر ما بین په هغو اذکارو سره چې پرهغو باندې مواظبت کیږي په مساجدو کښې زمونږ په زمانه کې لکه قرائت د اٰیة الکرسي وغیره.

سوال: په صحیح حدیث کښې راغلي دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فقراوو ته د مهاجرینو ووَیل» تُسَبِّحُوْنَ وَتُكَبِّرُوْنَ وَتَحْمَدُوْنَ الحدیث فی دبر كل صلوٰة. نو د دې حدیث نه پر اوږ دو اذکارو مواظبت فهمیږي. **جواب**: آنحضرت صلی الله علیه وسلم خو ودوي ته داسې نه دي فرمائیلي چې دغه ۳۳ واره تسبیح، ۳۳ واره اَللّٰهُ اَكْبَر ۳۳ واره تحمید. تاسې په فرضي لمانځه پسې متصل وایاست که څه هم وروسته سُنت هم وي. نو مراد وَیل دَ دغو تسبیحاتو وغیره متصل په فرضو پسې دي چې وروسته سنت نه لري. لکه د سحار او ماز دیگر لمونځ او وروسته تر سنتو وَیل دي په هغو لمونځو کې چې وروسته سنت لري لکه غیر د دغو دوو لمونځو نه فافهم:

فائده که چیرې مصلي پس له فرضي لمانځه ډېرې خبرې وکړې او یا خوراك څښك وکړي تر سُنتو د مخه وروسته سنت وکړه. صحیح دا ده چې سنت یې باطل نه دي. البته ثواب یې لږ دی. او بعض فقهاء وائي چې هغه چې مُصَلي وروسته وکړه سُنت نه دي بلکه نفل دي **مسئله**: په سُنت قبلي او بعدي دواړو کښې وصل د فرضو سنت دی. مگر هغه کې سُنت قبلي یا بعدي کور کوله بیا فصل روادی که څه هم ډېر وي. مثلاً یو سړی د سپید وسره د سحار په کور کښې سنت وکړي او بیا د جماعت تر وخته پر اذکارو او وظائفو سره اخته وي پروا نه لري.

بیانُ الافضل پوهسه: چې په سنتو کې افضل دا ده چې داسې ځای دې گذاري چې دریا نه لیرې وي او اخلاص پکښې وي او کامل وي که قبلي وي

او که بعدي وي. که کور وي او که بل ځای. ما سوا د تراویحو او تحیة المسجد» ولې چې افضل په تراویحو کښې مسجد دی او تحیة المسجد خو د مسجد د پاره ده. قَالَ المُصنفُ.

وَيُسْتَحَبُّ لِلْاِمَامِ بَعْدَ سَلَامِهٖ اَنْ يَّتَحَوَّلَ اِلٰى يَسَارِهٖ لِتَطَوُّعٍ

او مستحب ده امام لره بعد السّلام دا چې څرڅو شي په نسبت د فرضي لمانځه د **بَعْدَ الْفَرْضِ** ځای نه یعني په محراب کې که تر شا صف متصل وو ځای نه وو او یا وه بغل ته محراب وو، لکن دامام و چپ لاس ته د دې د پاره چې تطوع یعني سُنت وگذاري پس له فرضو نه **پوهسه**: چې چپ طرف د مُستقل راسته طرف د مقابل راسې لکه دوه کسان چې سره مخامخ ودریږي نو د هر چا چپه طرف د هغه بل راسته برابریږي. نو د مصلي چپه اړخ د بیت الله شریفي راسته اړخ گنړل کیږي. د دې انصراف وجه دا ده چې یمین لره د قبلي فضیلت سته. که څه هغه بل طرفته هم انصراف روادی. او د اصل تحول وجه دا ده چې که امام پر عین ځای د فرضو سُنت کوي خلگو ته چې راسي اشتباه پیداکیږي چې د دوي به خیال داسې چې امام هنوز په فرضي لمانځه کې دی. او دا هم مستحب ده چې قوم دې څرڅه وچپه لاس ته سره وخوزیږي. قَالَ المُصنفُ:

وَاَنْ يَّسْتَقْبِلَ النَّاسَ بَعْدَهٗ

او مستحب ده چې امام به مخ راړه وي و خلگو ته یعني وروسته تر سُنتو او تطوع او یا متصل په فرضي لمانځه پسې کرو وروسته تر لمانځه تطوع یعني سنت نه وه لکن که مخامخ وامام ته لمونځ کوونکي نه وُو. د دې د مخ راگرځولو نه مقصود اذکار وغیره وَیل په اجتماعي توگه او دعا کول دي په اجتماع د وَل چې تفصیل بي نسه د وَل د رویش وکړي اِن شاءَ الله. **واوره**: چې وهابیان، او سلفیان، او د زماني اهل حدیث، دعاء په اجتماعي ډول پس له سنتو نه چې خلك او امام یه کوي بدعت بولي. او ملایان د دوي د بدعت معنا وعوامو ته نه بیانوي. حتیٰ چې د عوامو دا خیال دی چې بدعت معنا کفر دی دیوه عامي نه د دوي عاصي پوښتنه وکړه چې ته چې وائې چې دا اجتماعي دعا بدعت ده

د بدعت څه معنیٰ ده. هغه وو ئیله د بدعت معنیٰ شرك دی. اَسْتَغْفِرُاللّٰهَ الْعَظِیْمَ،،

پوښتنه: چې دعاء بعدالسنن خو بدعت نه ده بلکه بعض فقهاؤ په مستحب هم بولی. لکن په مجمع الروایات کی وائی چې امام چې د فرضو او سُنتو څخه فارغ سی د ده خوښه ده که خپلی اوراد وائی په ناسته او یا په ولاړی،،

سوال: د جمعی د لمانځه په ایتوکښی خدائی وائی. فَاِذَا قُضِیَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِی الْاَرْضِ الْاٰیَۃ نو دی ایت څخه خو دا معلوم سوه چې اجتماعی دعا نسته **جواب** امام طحطاویؒ وائی چې دا امر د پاره د اباحت دی. او اباحت ده نه کولو د دعاء اجتماعی منافی د استحباب سره نه دی: قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَیَسْتَغْفِرُوْنَ اللّٰهَ وَیَقْرَؤُنَ اٰیَةَ الْکُرْسِی وَالْمُعَوِّذَاتِ

او دوی د ې طلب بخښنی وکړی د خدای څخه. او دوی د ووائی ایة الکرسي او قُلْ هُوَاللّٰهُ اَحَدٌ قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ آه قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ آه چې دریو سره ووته معوذات تغلیبا وائی

وَیُسَبِّحُوْنَ اللّٰهَ ثَلَاثًا وَّثَلَاثِیْنَ وَیَحْمَدُوْنَهٗ کَذٰلِكَ وَ یُکَبِّرُوْنَهٗ کَذٰلِكَ

او دوی دې سُبْحَانَ اللّٰه ووائی ۳۳ واره او اَلْحَمْدُ لِلّٰه دی ووائی هم ۳۳ واره. او اَللّٰهُ اَکْبَرُ دی ووائی هم ۳۳ واره. قَالَ

ثُمَّ یَقُوْلُوْنَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِیْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ

او بیا دی دا کلمی ووائی. نسته معبود ما سوا د الله څخه چې یو دی شریك نه لري. او د هغه باچهی ده.

وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰی کُلِّ شَیْئٍ قَدِیْرٌ ثُمَّ یَدْعُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ وَ لِلْمُسْلِمِیْنَ

او د اغه الله لره حمد دی. او دی په هر شی باندې قادر دی. او وروسته دی دعا وکړي په اجتماعی ډول خپلو ځانوا و ټولو مسلمانانو ته.

وَ اَلْقُوا فِیْ اَیْدِیْهِمْ ثُمَّ یَمْسَحُوْنَ بِهَا وُجُوْهَهُمْ فِیْ اٰخِرِهٖ

لاسونه دی د دعا سره پورته نیولی وي. او بیا دی مسح کړي په لاسو سره خپل مخونه په اخر کښی.

د امام او منفرد تر لمانځه وروسته اوراد په حدیث کی د ثوبان رضی الله عنه داسی راغلی چې وو به رسول الله صلی الله علیه وسلم چې د لمانځه څخه به خلاص سو، درې واره به ئی استغفر الله تعالیٰ وَیَـله. او دا بې هم ویله اَللّٰهُمَّ انت السلام ومنك السلام آه رواه مسلم، وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم: که څوك استغفار ووائی وروسته تر هر لمانځه درې واره او داسی ووائی: استغفر اللّٰهَ الذی لا اله الا هو الحی القیوم واتوب الیه نو خدای پاك بی گناهونه ورو بخښنی که څه د جنګ څخه د کفارو تښتید لی وي. او ایة الکرسی دې هم وائی: لقول النبی صلی الله علیه وسلم: که څوك ووائی په وروسته کی د هر لمانځه ایت الکرسی نو نه به کی منع د دخول څخه د جنت مګر موت، او که چا ایت الکرسی وویله په هغه وخت کی چې په ځای د خوب د پاره پریوتی خدائی به امن کی ولري د ده سرای او سرای د همسایه د ده او نور کورونه تا وخوا د ده،، ط ص ۲۰۵ او بیل معوذات دی وائی. لقول عقبة بن عامر رضی الله عنه: اَمَرَنِیْ رسول الله صلی الله علیه وسلم ان اقرء المعوذات دبر کل صلوٰة. او تسبیح او حمد او تکبیر دی وائی ۳۳، ۳۳، ۳۳، واره چې په حدیث شریف کی راغلی دی که چا د غه تسبیحات یعنی چې په نور الایضاح کی هم دا اوس تیر سوه وویل. و به بخښل سی ګناهونه د ده که څه هم په مثل د ځګ د دریاب وي. رواه مسلم.

پوښتنه: چې د د غو تسبیحاتو په مابین کی خو ترتیب لازم نه دی یعنی هره یوه کلمه چې د مخه کوی روا ده. او په روایاتو کی د حدیثو مبارکه وو هم کاهی یوه مخه وی او کاهی بله د مخه وي. لکن اولیٰ دا ده چې اول دی تسبیح ووائی چې معنا یې دا ده چې خدائ د هره عیبه څخه پاك دی. چې د ې ته په عربي تحلیه وائی. او بیا دی تحمید ووائی چې معنا یې دا ده چې خدائ په ښو او صافو ستا ئیلی دی. چې د ې ته په عربي تحلیه

وائی او قانوناً تخلیہ تر تحلیہ د مخہ دہ ۔ مثلاً سړی بہ سر پاک مینځی او بیا بہ غوړوی.
او مِسگر بہ دد یک خیرہ ایستہ کوی بیا بہ سپینہ وی. ولھذا امثلة کثیرة "
او تر دواړو وروستہ دی اَللّٰہُ اَکبر ووائی چی دال پر تعظیم اللہ دی. ولھٰ چی طبعًا
تر تحلیہ او تخلیہ وروستہ دئ. **پوښتنه**: چی پہ بعض احادیثو کی ۱۱ یوولس وارہ
دھر یوہ راغلی دی. او پہ بعض روایتو کی لس لس راغلی دی. او پہ بعضو کی ۶ شپږ
شپږ راغلی دی. او پہ بعضو روایاتو کی ۷ اویا اویا راغلی دی. او پہ بعضو کی یو یو وار
راغلی دی: حافظ زین العراقیؒ وائی چی بتولہ اعداد بنہ دی. ومَا زاد فھو احب الی اللہؐ
او بدر الدین العینیؒ پہ شرح کی د بخاری. او ملا علی قاریؒ پہ شرح کی د مشکوۃ وائی۔ چی
د دغو عددو تفاوت پہ سبب د اختلاف د احوالو د مصلی دی مثلاً د چا تلوار وی
یا خوك معذور وی. او یا د چا سره بل سړی مجلس کوی. او بغویؒ وائی چی دا اختلاف
د پارہ د خیار دلمونځ گذار د پارہ دی" وَاللّٰہُ اَعْلَمُ بِالصّوابِ "

آدَابُ الدُّعَاءِ

دعاء کوونکی بہ دواړہ لاسونہ پورتہ کوی تر برابرہ پورې د څیگر او مخان د لاسونو وطرف
تہ مخ د داعی وی. او پہ حصن حصین او شرح دھغہ کی وائی. چی لاسونہ بہ تر برابرہ پورې
د اوږو پورتہ کوی، او ورغوی بہ وطرفتہ د آسمان وی، لانھا قبلة الدعاء " لکن د دے
دوو رفعو تفاوت لږ دی. اصلی مقصود دا دی چی د لاسو مخان د مځکی وخواتہ نہ وی
او پہ حدیث کبنی د ابوداؤد هم ودغہ توجیہ تہ اشارہ دہ، عن ابن عباسؓ ان ترفع
یدیك حذو منکبیكَ اودونھما. **پوښتنه**: پہ حدیث شریف کی راغلی دی
چی رسول کریم صَلَّی اللّٰہُ علیہ وسلم لاسونہ دومرہ پورتہ کولہ چی سپین والی د تخلو
بہ معلومید. **جواب**: ھو دومرہ پورتہ کول یا پہ حال کی د استسقاء وہ. او یا
د پارہ د بیان جواز دی. او یا پہ سختہ بلاء کی. او یا د پارہ د مبالغہ پہ دعاء کبنی "ط

پہ نھر کی وائی چی کیفیت د مستحبی دعاء دا دی چی پہ مابین کی د لاسو دی لږ پیوست وی
مسئله یو لاس پر مخکلہ او یو پورتہ کول پہ دعاء کی مکروہ دی. نو کی دواړہ لاسونہ
نسوای پورتہ کولای پہ سبب د کوم عذر او یا د یخ پہ سبب. نو یوہ گوتہ مسبحہ هم
کافی دہ چی پورتہ یہ کړی. لکن پہ شرح کبنی د حصن حصین وائی چی ادب د دعاء دا دی
چی لاسونہ دی سره جوت نسی او گوتی دی وقبلی تہ مخامخ کوی. او پہ شرح کی د مشکوۃ
وائی چی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جمع کړه دواړه ورغوی پہ دعا کی.
د رویش وائی. چی د دی کیفیتو پہ مابین کبنی منافات نشتہ. ولی د حصن حصین
مراد دا دی چی لاسونہ ډیر سره نژدی وی. نو لږ فرجہ خو د هغہ سره منافی نہ دہ. او پہ
حدیث شریف کی مراد دا دی وَاللّٰہُ اعلم چی عَلیہ السّلام پہ دواړو لاسو د عا کولہ نہ پہ یوہ
لاس. حاصل دا چی لاسونہ بہ دواړہ پورتہ کوی. او ډیر بہ لیری نہ سره نیسی او مابین
کی دی لږ پیوست او فرجہ وی. او بل ادب د دعاء دا دی چی پس لہ دعاء دی لاسونہ پر
مخ تیر وی. پہ حَدیث شریف کی راغلی دی چی تہ د رخواست وخدائ تہ کوی نو دعاء کوه
پہ باطن د ورغوو. او پہ شا د هغوی مہ کوه. او چی د دعا نہ فارغ سوی بیا دواړہ لاسہ پر مخ
تیر کړه. او پہ بل حدیث کبنی راغلی دی چی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم چی بہ لاسونہ پورتہ
کړه پہ دعا کی نہ ئی کښتہ کول تر هغو چی مخ مبارك بہ پہ مسح کړئ. او یو لاس پر مخ تیرول عادت
د متکبرانو دی نو مکروہ دئ.
فائدہ: دا خیر حدیث نہ یعنی چی علیہ السّلام بہ لاسونہ پورتہ کړه آه اشارہ ودی تہ
دہ چی د پارہ د دعا لاسونہ پورتہ کول شرط نہ دی. او چی لاسونہ نہ کړی پورتہ بیا مسح د مخ هم نہ
غواړی. دلیل یہ دا دی چی علیہ الصلوۃ والسّلام ډیری دعا گانی کولی پہ نفلی لمانځہ کی، پہ
طواف کی، او پہ وروستہ کی د لمونځو، او پہ وخت کی د بید ید و، او پس له خوړ که، او نور د غسی
لمایونہ، او لاسونہ بہ نہ پورتہ کولہ، او نہ مسح بہ لاسو د مخ مبارك کولہ، کذا فی شرح المشکوۃ وشرح حصن الحصین
بنہ دعا گانی د ابی امامہؓ نہ روایت دی چا وویلہ یا رسول اللہ ای الدعاء
اسمع یعنی کومہ دعا بنہ قبلیږی. قال جوف اللیل الآخر پہ اخیر
اوبنہ وختونہ

حصر کی دَشپی، ودبر الصلوات المکتوبات، او ورو سته ترفرضی لونځو. چونکه دا
حدیث مطلق دی نو مراد دا دی که تر فرضی لمانځه وروسته سنت نه وه خو پسله لمانځه به
دعا کوی او که سنت وه نو چی سُنت وکړی بیا به دُعا کوی. نو دغه دعا گانی که په انفرادی
ډول وی او که په اجتماعی توگه وی. او په اجتماعی توگه اجابت ته اقرب دی. نو هم دا سبب دی
چی د جماعت لونځ په ۲۵ یا ۲۷ درجی په ثواب بالا دی تر یوازی لمانځه.
او بل سبب هم دا دی چی په انفرادی دعا کی د داعی خپل حال معتبر دی په اخلاص او
حضور القلب کی او په اجتماعی دعا کی که چیری یو سړی حاضر القلب او خاشع او اخلاص در
لودونکی وو او د هغه دعاء خدائ قبوله کړه د ټولو دعا کوونکو دعاء تبعًا وهره قبلیږی ولی
چی په یوځای و خدائ ته پیش سوی او رب جل شانه اکرم دی د دے څخه چی د بعضو خلکو
دعاء دی منظوره کړی او د بعضو دعاء دی رد کړی. او بل دلیل دا دی چی د نور الایضاح عبارت
هم پر اجتماعی دعاء دلالت کوی. ولی چی وائی امام دی مخ و خلکو ته راواړوی. ثم یستغفرون
لانفسهم وللمسلمین آه نو که انفرادی دعاء وائی نو د امام مخ راړولو ته ضرورت وو.
او د یستغفرون په صیغی د جمع څه معنیٰ وه. وها بیان، سُلفیان او د دی زمانی په نامه
محدثان وائی چی دعا بالاجتماع خصوصًا بعد السنن بدعت دی.
او **درویش** به د دے مسئلی بنه پوره تحقیق وروسته وړاندی کړی ان
شاء الله که څه هم درویش د دی مسئلی تحقیق په سیف القندهاری کی چو دخیالی پر بیاض
سره د نور و مسئلو و ها بیانو و غیرهم کړی دی. لکن چونکه هغه رساله عربی ده. نو زه غواړم
چی د دغی یوی مسئلی د دعاء اجتماعی تحقیق په مناسبت د مقام په پښتو عام الفهم ژبه
دلته هم وکړم تا چی د عوامو د زړو څخه شکوک د وها بیانو و وزی. ومن الله التوفیق
پوښته: چی بنی دعا گانی هغه دی چی یا په قرآن کریم کی په مختلفو آیتو کی راغلی دی
او یا په صحیح حدیثو کی راغلی چی د هغو شمیر بیخی ډیر دی. او یا د صحابه کرامو څخه منقول
وی او یا د تابعینو څخه منقول وی. وهکذا، په حدیث شریف کی راغلی دی چی رسول کریم
صلی الله علیه وسلم و حضرت معاذ ته وویله وَ الله انی لَاحبك، قسم په خدائ

دی چی زه تا دوست گڼم، اُوصِیكَ یَا مُعَاذ، زه وصیت کوم وتا ته ای معاذه، لَاتَدعَنّ
دبر کل صلوٰة اَنْ تَقُول، ته هرگز مه پریږده په ورو سته کی د هر لمانځه وینا. دا چی
اَللّٰهُمَّ اَعِنّی علیٰ ذکرك و شکرك وحُسن عبادَتِكَ،،
مسئله: دَ تسبیحاتو او یا د ډیر عدد والا اورادو ویل پر گوتو افضل دی او که پر ډبرو
او یا د خُرما پر مندکو او یا مصطلح تسبیحگانو، په صحیح حدیث کی راغلی دی چی امهات المؤمنین
یا پر کښنی ډبرو خپل ورد وایه او آنحضرت صَلی الله علیه وَسَلم هم ولیدَه او منع یی وه ترو نه کړه.
او بعض فقهاءٌ وائی چی پر گوتو حساب کول افضل دی. لکن صحیح دا ده که خواندنده د غلطیدو
څخه په امن کی وُو. نو پر گوتو ورد وَیل افضل دی. او که په حساب کی خطا وتی نو سنگریزی یا
معتاد تسبیح گانی افضلی دی،، کذا فی شرح المشکوٰة،،
مسئله: قال بعض الفقهاءٌ چی هغه اذکار چی په احادیثو کی راغلی وی. او د هغو د پاره
یو عدد مخصوص ښودل سوی وی او ثواب مخصوص بیان سوی وی. نو که یو سړی په قصد
سره تر هغه عدد مخصوص بالا ووائی نو د غه سړی تر هغه ثواب چی په هغه کم عدد کښی
راغلی وی نه ور کول کیږی. دوی وائی چی شاید په هغه ښودل سوی عدد کی به یو حکمت
الهی وی چی تر هغه بالا عدد کی به نه ور کول کیږی. لکن بدر الدین العینیٌ په شرح کښی د
د بخاری شریف وائی چی دَ هغه اعداد چی ښودل سوی دی دا داسی حدود نه دی چی تر هغو
به مجاوزة ناروا دی، او خاصیت بی خاص پر هغه عدد مرتبیږی بلکه اذکار الهیه چی
طاعت دی په هغو کښی حصر او بندیز نسته بَل هی مما یتنافس فیها المتنافسُون ویرغب
فیها الراغبُون،،
درویش وائی چی هُو اذکار الهیه چی فقط و فقط د پاره دَ تحصیل دَ ثواب ویله کیږی،
په هغو کی تعیین د عدد د وارد شرط نه دی. لکن بعض اوراد یا وظائف چی مشائخو کرامُو
د پاره د حصول د یو مطلوب جائز په عدد مخصُوص وضع کړی وی په هغو کی دی تجاوز تر
عدد معین عمدًا نه کوی. او نه دی تر هغه معین کم وائی. د دے په مثال کی دوی داسی وائی چی
د قلف د کلی غاښونه که تر حد معین د قلف د پاره بالا وی او که تر هغه قدر کم وی قلف نه

نه په خلاصیږی. نوهم دغه رنګ مشائخو چې کوم عدد په یو ورد کې دیوه خاص مطلوب
دپاره ټاکلی وی. تر هغه په کم یا زیات سره قصدًا هغه مطلوب نه حاصلیږی.

پوښتنه: آیا داسې روا ده چې سړی بعض آیاتونه قرآنیه او یا بعض اسماء الهیه یا بعض ادعیه ماثوره، یا بعض درودونه د بعض مقاصدو او مطالبو دپاره واسطه وګرځوی او که څنګه؟

جواب: هو بلکه تراستعانت په ادویه وو طیبه وو او یا په آلات ظاهرو وو سره استعانت په مذکوره شیانو سره ډیر او بیخی ډیر اعلی او افضل دی. چې د ایاك نعبد وایاك نستعین: هم دا غه معنا ده.

سوال: آیا دغه اذکار په عدد د معین سره په وخت معین کې پرله پسې ویل شرط دی او که تفرق هم روا دی: قال البدر العینی: کل ذالك لیس بشرط، لکن افضل په تتابع ده په هغه معین وخت کې. **پوښتنه**: چې په نور الایضاح کې داسې عبارت دی، ثم یدعون لانفسهم اه، په حدیث شریف کې راغلی دي. وابدء بنفسك، الحدیث، دا حدیث که څه هم په اتفاق ظاهري کې وارد دی. لکن محققان د علماؤ وائی چې په امورو کې د آخرت یعنی د بخښنې غوښتنې هم دا غسې شان دی. حتی چې علماء وائی په عالِم واجب ده چې شروع د تعلیم دی د ټولو د مخه په خیال سره کوي. بدلیل قوله تعالی. قوآ انفسکم و اهلیکم نارًا، کذا فی شرح الجامع الصغیر للابیاری.

بل ادب د دعا دا دی چې په طلب کې د حاجت دې وخدای جل شانه ته ډیر تنګیږي او مرةً بعد اخرٰی او وقتًا فوقتًا خپله غوښتنه مکرر وی او د طلب څخه د حاجت دی نه ستړی کیدونکی هلې ځلې کوي. **د دعاء مکروهات**، د دعاء په وخت کې د آسمان و خواته نه ګوري. ولې چې په دې کې ترك دادب دی او تو هم د جهت د خدائ کیږي. او بل مکروه تجاوز تر حد دی په دعا کې. بقوله تعالی: اِنَّهٗ لَا یُفۡلِحُ الۡمُعۡتَدِیۡن، مفسران وائی چې تجاوز تر حد دا دی چې د داسې شئ سوال کوی چې هغه محال وي یا شرعًا یا عقلًا. او بعض اهل تفسیر وائی چې اعتداء په دعا کې دا ده چې سړی د داسې شئ طلب وکړي چې د ده د حال سره مناسب نه وي. لکه چې یو څوك چې خواست وکړي چې خدایه وما ته په آخرت کې دومره

مرتبه راکړې لکه د انبیاء علیهم الصلوٰة والسّلام. او یو عادی سړی وائي چې ماته د ټولې دنیا پادشاهي راکړه، او نور. او بعض وائی چې د دعا په وخت کې چغې وهل. او بعض وائی چې د دعا په الفاظو کې تکلیف په سجع کې کول. او بعض وائی چې طلب د داسې شي کول چې د هغه حقیقت معلوم نه وی. لکه یو سړی چې ووائي خدایه ته په ما عنقا راوونې. یا عذاب القبر راوونې وغیر ذالك:

فائده: مصنف ووئیله و للمسلمین د دے عبارت څخه دا معلومه سوله چې عمومی دعاء ومسلمانانو ته روا ده. ولې چې خدای پاك په قرآن کریم کې حکایت د قول د ابراهیم علیه الصلوٰة والسلام په دې الفاظو سره کړې دی، ربّ اغفر ولوالدی وللمؤمنین یوم یقوم الحساب، وقال الله مخاطبًا للنبی صلی الله علیه وسلم: واستغفر لذنبك وللمؤمنین والمؤمنات، **سوال**: امام عراقی وئیلی دی چې ټولو مسلمانانو مؤمنانو ته دعا د مغفرت د ټولو ګناهو حرامه ده. ولې چې حکمت د وعید د خدائ مؤمنانو ته پر بعض کبائرو ګناهو لکه په قرآن مجید کښې چې په څو ځایو کې راغلی ده. د ما بین څخه ځي. او په ورته دعا کې د دغو ایتو څخه مخالفت لازمیږی **جواب** د سوال څخه او د عا څخه د مغفرت مذکوره دا نه لازمیږی چې خدای پاك به ټول بخښي. ولې چې اجابت د دعا پر خدائ لازم نه دی صرف او صرف په ورته دعاء کښې د مغفرت اظهار د افتقار او احتیاج دی و رب جل شانه ته. وعلی تقدیر الاجابة لا یلزم ان یغفر لهم جمیع الذنوب، بلکه عین ممکنه ده چې په سوال مذکور کې د ټولو مؤمنانو بعض ګناهونه خدای جل شانه و ټولو مؤمنانو ته ور وبخښي، هذا ما ذکره ابن العماد ونقله الامام الطحطاوی مع زیادة من در،

فروع د علماؤ په دې کښې اختلاف دی. بعض وائی چې په ذکر کښې اخفاء افضل کار دی لاحادیث کثیرة. چې یو د هغو څخه دا دی ”خیر الذکر الخفی وخیر الرزق ما یکفی. او بل وجه دا ده چې خفیه ذکر کښې اخلاص وی او اجابت ته اقرب وي. او بعض علماؤ وائی چې ذکر بالجهر افضل دی. او په د ے باره کښې هم ډیر احادیث نبویه موجود دی. چې یو په ما رواه ابن الزبیرؓ چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم چې به د لمانځه سلام وار اوه په لوړ آواز بې داسې

ویل لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَحْدَہٗ لَا شَرِیْكَ لَہٗ: او بل دلیل دادی چې علیہ الصلوٰۃ والسلام
به امر کاوه هغه سړي چې قرآن بې په مسجد کې وایه. چې داسې وایه چې بل څوك به هم اوري
او عبد الله بن عمرؓ به امر کاوه. یو څوك چې قرآن مبارك په جهر سره ویل وایه او دوی
تولو به غوږ ورته نیولی وو. او بل دلیل دادی چې په جهر سره ذکر کښې عمل د ذاکر تر
خفیه ډېر دی. او نفع یې متعدی ده. ولې چې زړونه د غافلانو او یښوي. او اوریدونکي
هم تدبر په کښې کولای شي:

ذکر خفي او جلّي

الجمع بین الاحادیث المذکورة هذا: ذکر خفي او جلي په خلکو کې او په احوالو کښې مختلف کیږي
بالاولویة، مثلاً که سړي په ذکر جهري کې ریاء بیریدی. او یا بل څوك په آزاریدي
نو اخفاء افضل ده، او که دا موانع نه وه نو ذکر جهري افضل دی. لکن پر وجه مشروع یعنی
الفاظ د ذکر به صحیح وائي. او رقص به نه کوي. او خپل ځان به خلګو ته بلا جذبه مجذوب
نه ښکاره کوي. او په تمامې سکون او خشوع او حضور قلبي به ذکر جلي جهري کوي.

مسئله: په فتاوای بزازیه کې وائي چې څوك دے سړي نه منع کوي د ذکر جهري څخه
په مساجد وکې. یعنې چې شرطونه د ذکر جهري موجود وي. تا چې تر آیت مبارکه لاندې
داخل نه شي. وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَّنَعَ مَسٰجِدَ اللّٰهِ اَنْ یُّذْکَرَ فِیْهَا اسْمُهٗ، او امام شعرانيؒ
په خپل کتاب کې چې نوم یې، ذکر الذاکر المذکور، و الشاکر المشکور، دی. داسې تصریح
کړیده: اجمع العلماء سلفاً وخلفاً: پردې خبره چې مستحب دی ذکر د خدائ په مساجدو کې
او په نورو ځایو کښې په ډله سره. مګر هغه وخت بیا مکروه دی که د دغو خلګو ذکر بالجهر
یا بیده سړي د خوبه وزي او یا په لمونځ کوونکي ته تشویش پر لمانځه کښې ور پیښوي
او یا تالي د قرآن د وظیفې څخه ایستل کیدی، وقال الشعرانيؒ کما هو المقرر فی کتب
الفقه،

مسئله: د رحمنیفي د فتاوای قنیه څخه نقل کړي دي چې مکروه ده چې په ډله ایزي توګه

قرآن شریف په زوره وائي. ولې چې دد ے ایت څخه مخالفت دی: وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا
وَاَنْصِتُوْا: او بعض فقهاءؒ وائي چې پروا نلري. **مسئله**: په حمام کې د قرآن پاك ویل
که څوك عورت لڅې نه وو. او غولی د حمام پاك وو جهراً او خفیةً روا دی. او که دا دوه شرطه
نه وه موجود نو جهراً مکروه دی او خفیةً روا دی.

مسئله: په باب کراهت کې د در مختار وائي چې خوش آوازي په وخت کې د تلاوت
د قرآن کریم یا د اذان کولو ښه کار دی لکن په شرط د دې چې حروف به نه زیا توي. ورنه ده ته
هم اوریدونکي ته هم مکروه دی   ده ته زیا تول د حروفو او اوریدونکي ته غوږ
نیول **مسئله**: که یو قاری   یا یو مؤذن په زیا تولو د حروفو تلاوت کاوه
یا به اذان کاوه. او دې چې ساکت سو بل یوه ورته وویل احسنت، نو که د دې بل سړي
مراد دا وو چې ښه دې وکړه چې پته خوله سوي. نو دا خو ښه خبره ده. او که مراد دا وو چې
اَحْسَنْتَ قِرَائَةَ الْقُرْاٰنِ، یا اَحْسَنْتَ الْاَذَانَ، بیره د کفر پر ستة. ولې چې غیر مشروع کار تی
احسنت وویل، وفیه ایضاً، التغني بالقرآن یعنی په ښه آواز او شوق ویل د قرآن
ښه کار دی لکن چې الفاظ د قرآن مبارك او حروف د هغو د ده په تغني سره تر حدود د عربي
ژبې نه وو زي. والا فمکروه بل حرام.

خبره تر خبرې پوه سه: چې سرود یعنی غزل ویل که چیرې په هغې کې
د معینې ښځې چې ژوندی وه او یا تعریف کول د شرابو
چې د خلګو رغبت ور ته پیدا سي، یا هجوم او ذم د یوه معین سړي که څه هم اهل ذمه وي
حرام دی. او بعض علماء وائي که سرود په واده کې روا دی لکه دریه وهل په واده کې او
بعض صوفیان وائي چې تغني او سرود مطلقاً مباح دي. او بعض فقهاءؒ وائي چې مکروه دی
مطلقاً، کل ذالك ذکره البدر العیني، لکن په بحر الرائق کې وائي چې د حنیفیانو مذهب
دا دی چې تغني مطلقا حرام ده، بلکه د هدایې د ظاهر عبارت څخه داسې فهمیږي چې تغني ګناه
کبیره ده که څه یوازې د ځان د پاره وي. وهو قول شیخ الاسلامؒ وکذا السامعه الحاضر کذا فی سکب
الانهرؒ

- اللهم اغفر لمؤلفه و لکاتبه و لوالدیهما آمین۔

حُرمَه دغه کسان چې دزوی یا دورور په واده کې مثلاً د نورو میلمنو دپاره په اصطلاح شوقیان راولي او گویا وي ورته بسته کړي چې ټوله کورونه یه واوري، او دبچو دپاره بنځې غزلیانِ په اصطلاح مَسلیاني راولي تر سحاره دوارې دلي پیغزلو سره دسروز تیروي دا فعل حرام او گناهِ کبیرهٔ ده: قال الامام الطحطاويؒ ناقِلا عن سکب الانهر" اوهرچه رقص کول دي په وخت د ذکر او یا چک چکي کول دي دذکر سَره. او یا رباب وهل دي یا ساز گو یا باجه وهل دي په وخت کې د ذکر کما یفعله لبعض من یدعی التصوف فهو حرام باجماع الفقهاءؒ ولې چې دا عادت دکفارو دئ.

مسئله: جذب او وجد چې سړي په کښې مسلوب الاختیاره وي. او حرکات یه لکه حرکات دمرتعش وي پر هغه هیڅ ملامتیا نشته او نې انکار روادی. او هغه جذب او وجد چې سړي ئې قصدًا په حال کې دهوش کوي صرف ددی دپاره چې خلگو ته وښیي چې زه دذکر په سبب جذب سوم هغه ناروا او گناه ده. کذا فی مجمع الانهر والتاتارخانیه.

لې ځایه فائده مصافحه یعنې روغبړ سنت دی. په ټولو اوقاتو کې. لما اخرج ابوداوٗد عن ابي ذرؓ: زه هیڅ کله نه یم یوځای سوی در سول الله صلی الله علیه وسلم مگر زما سره ئې روغبړ کاوه آ. او هم دابي ذرؓ نه روایت دی چې یو وخت زما سره علیه الصلوٰة والسلام دغیږ ی روغبړ وکی. لیعنی لاس یه په غاړه کښې راواچاوه. **دروغبړ مسنونه طریقه** داده چې وَرغوی پر وَرغوی سره برابر کړي او مخامخ سره ولاړ وي. او صرف گوتو سره نیول روغبړ دخوارجو دی. او روغبړ به په دواړو لاسو وي. په یوه لاس روغبړ مکروه دی. او د نرو دپاره پر لاسو بوټکه اچول او بیا روغبړ کول مکروه دی.

او په هدایه کې وائي چې مکروه دی مچول دیوه نر بل نر لره پر خوله او یا پر لاسو، یا پر بل ځای. او چې یو لنگ ئې وهلی وي خیته یه لخته وي دغیږ ی روغبړ مکروه دی. و قال ابویوسفؒ لا بأس بذالک کله: لکن په غایة البیان کې وائي: مچول د لاس دعالم او یا عادل بادشاه روا دئ.

پوښتنه: چې بدرالدین العیني ډیر حدیثونه ذکر کړي چې پر دی دلالت کوي چې د آنحضرت صلی الله علیه وسلم لاسونه، او پښو لبعض خلگو یعنې لبعض صحابهؓ مچ کړي دي اوپه حدیث شریف کې راغلي دي چې علیه الصلوٰة والسلام حسنؓ او فاطمهؓ مچ کړي دي. او علیه السلام عثمان بن مظعونؓ پس لمرینې مچ کړی دی. او دا هم په صحیح حدیث کې دا هم راغلي ده چې علیه السلام د خپل آکا زوی جعفرؓ پر تندی مچ کی او په متدمرکی د بخاري دا هم راغلي ده چې امام مسلمؒ دامام بخاريؒ ملاقات ته یوه ورځ وراغلی. او د امام بخاريؒ لاسونه یه وَر مچ کړه. او دا یه ورته وویل دعني اقبلُ رجلیکَ ماپرین ده چې پښې دي هم درمچ کړم.

قَالَ البَدرُ العینيُ پسله ډیرو تفصیله دمصافحې په باب کې چې ددی ټوله تفصیل چې مونږ ذکر کړي دامعلومه سوه چې مچول دَلاسو، او پښو، او دسر، او دتندی، او سَبَین العینین چې پر وجه داکرام او احسان وي روادی، او که پر وَجه دشهوت وَه ټوله نارَوادی مگر نه په مابین کې دمیړه او ما ینې، او یا دَ بادار او د منځې تر مابین یعنې په شهوت سره مچول روادی، ونقل الامام الطحطاويؒ عن رفع الغوائق نقلًا عن بحرالرائق: چې پروانسته، په مچولو کې دَلاسو دعالِم او د سلطان عادِل، او په غیر کې ددی دوونفرو کې غرض په مچولو کې دَلاس دنیائي غرض وُونو مکروه دی. او کې ارادت تعظیم او اکرام د مسلمان ورور وو او عزت ورکول وهغه ته وي فلا بأس بِہ یعنې پروا نلري.

فائده: دقرآن پاک مچول روادی بلکه مستحب دی. ولې چې امیرالمؤمنین حضرت عمرؓ به هر سحار قرآن مبارک مچاوه. او امیرالمؤمنین حضرت عثمانؓ به هم قرآن شریف مچاوه او هم بی مخ په مسحه کاوه.

مسئله: مچول دډوډی مذهبیان دحضرت الامام الشافعيؒ بدعت مباحه بولي. وقالوا چې مکروه دی پر ډوډی ختل نه مچول یې. قال البحر وقواعدنا لا بأس" وفی رسالة المصافحة للشرنبلاليؒ چې په ځای دسلام تحیة په رکوع سره او یا په کښته کولو سره دسر یا په پورته کولو سره دَلاس مکروه دئ. وهرچا ته چې وي.

کما نصت علیه الحنیفیة، لکن شرنبلالی زیاته کړیده چې اشاره هلته مکروه ده چې فقط دغه اشاره وکړي. یعنی که یو سړي لیری وو ستا دخولې سلام نه ورسیدی نو تا په خوله سلام ووایه لکن اشاره دلاس دد ے دپاره وکړه چې هغه په دی پوه سی چې ما تهٔ یه سلام واچاوه نوبیا کراهت نسته، او شرنبلالیٔ یو حدیث ذکر کړی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم جمع والی کړي د سلام ویلو او د اشاره کولو ترمابین،،

مسئله: په مشکل الاثارکی والیٔ چې دیوه چا د تعظیم دپاره وهغه ته ولاړیدل مکروه لعینه نه دی. مکروه هغه وخت دی چې د هغه سړي داخوښه وي چې ماته د ے ولاړسی. او که د هغه تقاضا نه وه لکن بیا هم خلګ وړته ولاړسوله نو کراهت نسته. او بعض فقهاء والیٔ چې صرف و عالم ته ولاړیده روا دَه. او بل چا ته ولاړیده نه ده روا. په مشکوٰة کی دابوهریره‌رض څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به زمونږ سره په مسجد کی خبری کولی نو څه وخت چې دی مبارک به ولاړسو نو مونږ به کښی نستلو وعن واثلة رض بن الاصقع رض روایت دی چې یو وخت یو سړي پرعلیه الصلوٰة و السلام داخل سو. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وخوزیدی هغه سړي ورته ووئیله چې ځای ډیر دی آنحضرت صلی الله علیه وسلم ورته ووئیله: إن للمسلم حقاً ه ب، ط، د،،

درویش والیٔ چې په د ے مسئلو کښی وهابیه، سلفیه، وغیرهم مخالف دی بلکه اکثر د دغو کارو دغه ډلې شرک مطلق بولې. لکن مقلدین به د خپل مذهب د کتابو مراعات کوی نه د دغو ډلو چې ابتداع فی الدین کوی.

بسم الله الرحمن الرحیم

محترمو لوستونکو! دا کتاب ان شاء الله العزیز تا سوته ددی مکتبې مکتبة القراءة والتجوید له خوا مکمل تا سوته وړاندی سی. احقر فضل الحق حقانی غفرله

بسم الله الرحمن الرحیم نحمده ونصلی علیٰ رسوله الکریم وعلیٰ آله وصحبه اجمعین، اما بعد خوانندګان محترم درویش، ستاسی سره وعده کړی وه. چې د دعاء مبحث به په تفصیل سره څیړم. ولې چې وهابیان، او پنج پیران، او سلفیان، او نام نهاد اهل حدیث، دا مسئله یی تر ډیرلوی تنقید لاندی نیولی دَه، او پر بعض افراد د دعاء د بدعت حکم کړی دی. چې هغه دعاګانی د بخوا څخه په افغانستان او پاکستان کی مروجې وی او د ے. بیځایه خلګ وخپلو بدعتی مذهبو ته رابولې. او غلط غلط دلائل وعوام ته والی. نو هم دا اوس هغه وعده پوره کوم، ان شاء الله تعالیٰ.

واوری او پوه سیٔ: چې د دعاء لفظ چې عربي دی. معنا یې طلب دادنیٰ دی د اعلیٰ څخه دیو شی یا دیو کار لکن د عجز او خشوع او خضوع او نیاز پر طریقه. او په فارسی ژبه یې ترجمه حاجت خواستن دی. نو پوه سه چې دعاء مخ العبادة دَه. یعنی مغز د عبادت ده کما ورد فی الحدیث: الدعاء مخ العبادة: وقال الله تعالیٰ: ادعونی استجب لکم ان الذین یستکبرون عن عبادتی سیدخلون جهنم داخرین» د دی ایت مبارکه څخه دا معلوم سو چې دعاء عبادت دی. او دا ایت د هر قیده څخه مطلق دی. او اصولی قاعده ده چې مطلق یجری علیٰ اطلاقه. یعنی که دعا تر لمانځه وروسته وي. او یا تر سنتو وروسته وی او یا په بل وخت کی وی. او که په اجتماعی توګه وی او که په انفرادی ډول وی: وقال الله تعالیٰ: قل ما یعبؤا بکم ربی لولا دعائکم. وقال الله تعالیٰ. واذا سألک عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوة الداع اذا دعانی فلیستجیبوا لی ولیؤمنوا بی لعلهم یرشدون او دا ایت مبارکه هم مطلق دی. او پر اطلاق مذکور یې اجراء لازمه دَه. نو د دی ایتو څخه خو نفس مشروعیت د مطلق دعاء بلکه استحباب د دعاء معلوم سوه

فائدهٔ شرعیة دعاء په سله عبادت څخه او د عمل صالح څخه ضرور یا تو او بد هیا تو څخه د دین ده ځکه فقهاء والیٔ چې دعاء په سله عمل صالح څخه قاعدة شرعیه. والشاهد علیٰ ذالک: چې څه وخت چې ابراهیم او اسمٰعیل

عليها الصلوة والسلام دبناء څخه دكعبې شريفې فارغ سوه نو په دغو الفاظو يې دعاء وكړه: رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: كما هو المذكور في القرآن الكريم
او په ډېرو روايتو كې داحا ديثو مباركو وداسې راغلي دي چې يو سړي چې يوه روژه فرضي يا نفلي پوره كړي. نو داسې دعاء دې وكړي. اَللّٰهُمَّ اِنِّي لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ وَعَلٰى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ فَاغْفِرْلِيْ؛ او دغه رنګه پسله فراغه دحج اوداركانو دحج بعد كل ركن ادعيه ما ثورة من النبي صلى الله عليه وسلم واصحابه رضي الله تعالى عنهم مثلا اللهم اجعله حجا مبرورًا وسعيًا مشكورًا وذنبا مغفورًا - كه څوك تفصيل دغو دعاګانو غواړي نوكتابونه د مناسكو دحج دې وګوري. د محدثينو په كتابو كې او د فقهاؤ د غلو و مذهبو په كتابو كې نو چونكه لمونځ يو اهم او برجسته عبادت دى نو وروسته تر لا نځه هم دعاء مستحب ده.
لما علم مما قبل ان الدُّعاء بعد العبادات قاعدة متقررة في الشرع الانور» قَالَ الله تعالىٰ شانه فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ: محقق الوسي بغدادي پخپل تفسير رُوحُ المَعَانِي ص١٧٢ ج٣٠ كى ددى ايت په تفسير كې داسې وائي، چې ته فارغ سې د لمانځه نو كوشش وكړه په دعاء كې. او دا تفسير د قتادة او ضحاك وغيرهما څخه امام بخاري د دعاء بعد الصلوٰة تر عنوان لاندې نقل كړي دئ ص٩٣٦ ج٢.
نو د ايت مباركه څخه او د قول څخه د امام بخاريؒ چې سند يې ورسول الله صلى الله عليه وسلم ته رسيږي دا معلوم سول چې پسله لمانځه څخه دعاء سته. او دا هم ظاهره خبره ده چې دعاء په مابين كې د فرضو او سنتو خو نشته. ولې چې فصل په مابين د فرضي لمانځه او د سنتو بالاتر: اللهم انت السلام آه مكروه دى. كما قال العلامة الشامي في ص٤٢٣ ج١ او دغه رنګه مكروه دى فصل په ويلو د اورادو حتى كې په مابين كې د فرضو او سنتو تر اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السلام آه بالا دعاء وكړه. او يا ير اوراد وويله سنت به پخپل مسنون ځاى كې نه سوه.
وفي المراقي ص١٧١ چې هر لمونځ چې وروسته سنت لري مكروه ده ناسته پسله فرضوا ودعاګول بلكه پسله اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السلام دې دستي شروع په سنتو كوي. كيلا يَفْصِل بَيْن المكتوبة وَالسنة» نو نتيجه دا سوه چې په مابين كې چې دعاء نشته نو دعاء به پسله سنتو كوي. په دليل د ايت مذكوره او د حديث د بخاري،،

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه آمين

پوښتنه: آيا اللهم اَنْتَ السَّلامُ آه دايت قرآنى او د حديث نبوي څخه مراد نه دئ چې په اتفاق تر فرضو وروسته او تر سنتو د مخه ويل كيږي. **جواب** قرآن مباركه په قرار د تفسير د آلوسي بغدادي او نورو مفسرانو امر په دعا سره كړى دى. او د بخاري د باب عنوان هم داسې دى» باب الدعاء بعد الصلوٰة» نو اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلام آه خو دعاء نه ده بلكه ذكر دى.» كما قال العلامة الطحطاويؒ في شرح المراقي په داسې عبارت: قوله والدُّعاء؛ چې د دعاء كراهت په مابين كې د فرضي لمانځه او سنتو منافي نه دى د اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلام آه ويلو سره په دغه مابين كې لانه ليس بدعاء بل ثناء انتهى: فثبت الدعاء بعد السُّنن»

سوال: وهابيان وغيرهم خو دعاء پسله سنتو په هيئت اجتماعي سره بدعت بولي او په مذكوره دليل سره خو دعاء په هيئت اجتماعي نه سوه ثابته. **جواب**: دعاء خو عبادت دى كما مر من قبل. والعبادة بالهيئة الاجتماعية افضل تر عبادت انفرادي لكه چې په حديث مباركه كې راځي چې لمونځ په جماعت سره افضل دى تر انفرادي لمانځه په ٢٥ درجې يا ٢٧ درجې

سوال نفل خو هم عبادت دي او سره د دې چې بيله تراويح په جماعت مكروه دي **جواب** نفل په جماعت هلته مكروه دي چې خلك په بلنه راغواړي نو اصل مكروه تداعي او بلنه ده نه جماعت په نفلو كې. فرضا كه يو څو كسه په يوه كوټه كې اتفاقا سره جمع سي او لمونځ نفلي په جماعت سره وكړي هيڅ كراهت نشته. او امام مسلمؒ پخپل كتاب كې په دې عنوان سره باب راوړي دئ- باب الاجتماع على تلاوة القرآن وعلى الذكر ص٣٤٥ ج٢ نو دې كې شك نشته چې دعاء هم مشتمله پر ذكر دخداى جل شانه ده. وايضا قاضي بيضاوي په تفسير كې ددې ايت» اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ چې په صيغه د جمع متكلم مع الغير راغلى ده داسې وائي: چې مصلي درج كړي عبادت خپل په عباداتو كې د نورو خلګو ددې سببه چې شايد د ده لمونځ په بركت د اجتماع قبول سي. او دغه تيره سوه چې دعاء مخ العبادة. نو بايد د دعاء عبادت دي هم په اجتماع افضل او اقرب و اجابت ته وي تر يوازې دعاء.

پوښتنه څه سر دى چې دعاء يا بل عبادت لكه لمونځ او ذكر په هيئت اجتماعي سره افضل او اقرب و اجابت ته دى تر انفرادي **جواب** په دنيا كې دا عادت دى چې يو غني سړي

ته چې يو سړي د فقر د پاره ورديږي. نو ګاهې هغه منع ورته وکړي او ګاهې شئ ورکړي او که
ډير مسکينان په يوه ځلا و غني سړي ته ورديږي نو دا غني سړي به يا ټولو ته منع کوي او يا
ټولو ته به شي ورکوي. او دا سې نه کوي چې بعض مسکينانو ته منع وکړي او بعضو ته شئ ورکړي.
نو کريم باداره دربار ترډيرلوړدی چې سائلان دې په هيئت اجتماعي حاجت وغواړي او د
چا غوښتنه دې قبوله کړي. او د نورو دا دے ردکړي.
بلکه په دغه اجتماع کښې که ديوه سړي خواست قبول سو د نورو ټولو خواست تبعًا ورسره قبليږي. اه ان شاء الله
وهذا هو السر في تفضيل صلوة الجماعة على صلوة الفذ اى المنفرد، وايضا د نور الايضاح په ص۸۱ کښې
راغلي دي: ويستحب للامام ان يستقبل بعده، اى بعد التطوع يعنى السنة" الناس ويستغفرون
الله آه او مستحب ده امام لره چې مخ دې راواړوي خلګو ته پس له سنتو. او امام او قوم دې ټول طلب
د بخښنې وکړي. الى ان قال ثم يدعون لانفسهم وللمسلمين رافعي ايديهم. آه. او بايدي امام او قوم
دعاء وکړي د ځان د پاره او د ټولو مسلمانانو د پاره او ټول به لاسونه پورته کړي وي. نو دعاء په هيئت
اجتماعي نه ده! چې معموله ده په افغانستان او پاکستان کې. اللهم الا في مساجد تحت سلطة الوهابية
وغيرهم من الفرق المبتدعة:

د دعاء ادب

ع۱ قال عليه الصلوة والسلام: اذا دعوت الله فادعوا بباطن كفيك ولا تدع بظهورها فاذا فرغت فامسح بهما وجهك ص۱۴۳: چې ته خواست کوې د
د خدائ څخه نو د ر خواست کوه په باطن د لاسو. او د عامه کوه په شا د لاسو چې د دعا څخه فارغ سوې
نو لاسونه پر مخ تير کړه. ع۲ تر دعا د مخه بايد حمد وثناء د رب جل وعلا ووائې. او بايدي درود پر عليه
الصلوة والسلام ووائې. ع۳ تر دعا دې د مخه يو کار او عمل صالح دې وکړي کما في الحصن الحصين، ليكون
سببًا لقبوله، قال فضالة بن عبيد رضی اللہ عنہ او ريدل آنحضرت صلى الله عليه وسلم ديوه سړي څخه چې دعا يې
کوله په لمانځه کې يعنې تر لمانځه وروسته. او د بے سړي نه حمد د مخه تر دعاء ووايه او نه ئې درود پر
عليه الصلوة والسلام ووايه. قال عليه الصلوة والسلام للحاضرين عجل هذا. دې دعا کوونکي تلوار وکړي.
او بيا يې هغه سړي راوغوښتي. فقال له اذا صلى احدكم فليبدأ بتحميد ربه ثم يصلي على النبي صلى الله عليه وسلم ثم
يدعو بما شاء: يعنې چې لمونځ وکړي يو ستاسې څخه پس له شروع دې وکړي په حمد وثناء د رب خپل

او بايدې درود پر عليه السلام ووائې. او بيا دې درخواست وکړي په هغه شي چې دده خوښه وي.
ع۴ دعا بايد مکرره سړي وکړي. ولې چې امام بخاري رح د باب په عنوان کې دا سې وائې: باب تكرار الدعاء ص۹۴۵ ج۲
او په حصن حصين کې وائې چې اقل درجه د تکرار درې واره دی. ع۵ في كنز العباد دعا کوونکې دې پر
خداى پاک ډير الحاح کوي يعنې ډيردې ورته ټينګيږي لقوله عليه السلام إن الله يحب الملحين،
او ادنى د الحاح ۳ واره ده او ميانه ۵ واره ده او اکمل يې ۷ واره ده. ص۶۴۷ ع۶ دعاء پر قبرو يعنې په
هديره (قبرستان) کښې افضل کار دی. وذكر الامام مسلم ص۳۱۳ ج۱ چې آنحضرت صلى الله عليه وسلم
په بقيع الفرقد چې اوس يې جنت باقيه بولي درې واره لاسونه پورته کړه او مړو ته د بقيع يې دعا وکړه.
قال الامام النووي يفهم منه د دې حديث څخه معلوميږي چې لاسونه پورته کول مستحب دي او مکر
لاسونه پورته کول هم مستحب دي دي" قال الامام حجة الاسلام الغزالي په خپل کتاب احياء العلوم
ص۲۱۱ ج۱ کې ليکي چې مجاهد وائي چې لمونځونه په ښو ساعتو کې ايښوول دي، فعليكم بالدعاء خلف
الصلوة. وذكر الغزالي چې حبيب عجمي رح چې ولي مشهور دی. دا سې دعاء به يې کوله اللهم اجعلنا جيدين
ولا تفضحنا يوم القيامة اللهم وفقنا للخير والناس يدعون في كل ناحية ورائه" وهذا دعاء
بالاجتماع"
قال ابو سفيان داراني رح څوک چې اراده لري چې د خدائ څخه يو حاجت وغواړي نو اول دې درود ووائې
او بيا دې خپل حالت او د حاجت غوښتنه وکړي. او په اخيرکي دې بيا درود ووائې. ولې چې پاک خدائ
خو دا دوه درود قبلوي او خداى جل سلطانه کريم دی ما بين د دې دوو درود و به هم رد نه کړي.
چې د سړي حاجت دی. ص۲۱۲ ج۲ وقال اعرف الناس بمذهب الحنيفية صاحب البحر الرائق رح چې
سنت بعدي زمونږ په نيز مقدم دی تر دعاء الذي هو عقب الفراغ ص۳۰۴ ج۱
وفي شرح شرعة الاسلام چې دعاء پس له فرضو او سنتو څخه او اورادو څخه: هو المعمول المشهور في
زماننا" دا عبارات صريح دي په دعا اجتماعي بعد السنن سره. وفي ص۱۱۵ دعاء کوي امام وقوم ته
پس له لمانځه او پس له اذكار الماثورة وعلى ما هو المتعارف بين الائمة رحمهم الله تعالى. الى ان قال
چې په قنية الفتاوى کې وائي چې امام دې مخ راواړوي. وقومته في صلوة ليس بعدها سنة".
او د امخ راړول سنت دی که په برابر د امام مسبوق نه وو. او که مسبوق سړی وو نو مخ دې نه

اړوی ، درویش وَائی ددعا اړه وَلو ځخه دامام بعد الصلوة که سنت بعدی نه وه او یا پس له سنتو ځخه نو غرض خو دی بیله اجتماعی دعاء. نو وَلی وهابیان دعاء بعد السنن بدعت بُولي.

وذکر الفقیه ابو اللیث السمرقندیؒ نقلا عن ابی حنیفةؒ چی امام چی دعاء کوی پسله لمانځه مخ دی د خلکو د جماعت ته را اړوی. نو که دعاء اجتماعی بدعت وای نو امام ولی مخ وجماعت ته اړوي انفرادی دعاء خو امام بیله مخ راړولو هم کولای سوای. فعلم ان تحویل الوجه الی القوم للدعاء بالاجتماع ، وهذا هو الدعاء المتعارف الذی ینکره الوهابیة وغیرهم.

وفی الهدایة ص۱۲۴ ج۱ وَالجمع ارجیٰ فی الاجابة ، یعنی په اجتماع دعاء کول اجابت ته نږدې دی. وقال العلامة محمد انور شاه الکشمیریؒ فی فیض الباری شرح البخاری چی دعاء په هیئت اجتماعی بدعت نه ده ، په دی معنیٰ چی اصل په دین کی نه لري. یعنی لکه وهابیان چی وائی الی ان قال فمن کان محتاجا فلیدع بالاجتماع ومن لا فلا : یعنی که څوك محتاجه وی چی د مادعاء دې قبوله سی نو هغه دی په اجتماع دعاء کوی. او که څوك محتاجه نه وی نه دی کوي. وفی المشکوٰة ص۲۱۲ کانَ علیه الصلوٰة والسلام یقول فی دبر صلوٰة الفجر دعاء : یعنی علیه الصلوٰة والسلام به وَئیله چی په وروسته کی د سحار د لمانځه دعاء ستاسو. درویش وائی داحدیث مطلق دی که په اجتماع کوي او کی انفرادی کوی بل الظاهر هو الاجتماع:

وایضًا روی عن امام المسلمین ابی حنیفة رحمه الله تعالی. چی ده وویل که امام دعا کوله پسله فراغت د لمانځه نو مخ دی جماعت ته را اړوی. فتاوی ابو اللیث السمرقندی الفقیه ص۱۳ درویش وائی چی اوس خبره د دعاء بعد السنن په باره کی افراط او تفریط ته رسیدلی ده ، او حق په مابین کښی پاته دی ، بعض امامان دعاء بعد السنن بیخی کلك سُنت بولي. او پر تارك یې سخت انکار کوی. او دا افراط دی او حق داغسی نه دئ. او وهابیان یې بدعت بُولی او پر کوونکی باندې حکم د مبتدع کوي او دا تفریط دی او حق داغسی نه دی. بل الحق دا دی چی دعاء بالاجتماع اقرب واجابت ته دَه. لکن که څوك کاهی نه وکړي خلاف السنة کار نه دئ. او کی څوك کوی په امید د اجابت ښه کار دئ. او انکار کول پر هغه او مبتدع بلل دَهغه غلط خبره ده. **پوهسه چی** دوهابیانو لوی دلیل پر دی خبره چی دعاء په بعد السنن وخت کی بدعت دی ، دا دی چی د حضرت النبی صلی الله علیه وسلم ځخه دعاء په هیئت اجتماعی دَقوم سره پسله سُنتو هیڅ نه ده ثابته نو ځکه بدعت ده »

فالجواب عنه : چی عادت نبویؐ غالبًا داوو چی سُنت بی په حجره مبارکه کی دکور کوله کما ورد فی حدیث » افضل صلوٰة المرء فی بیته الا المکتوبة » یعنی بنه لمانځه د سړی هغه دی چی په کور کی وی. مګر فرضی لمونځ » درویش وائی چی عجب خبره داده چی وهابیان ودعاء بعد السنن بالاجتماع بدعت قبیحه بولی. او س ددی چی په در مختار او رد مختار ص۳۳۷ او په شرح کښی د نخبة الفکر ص۸۸ تعریف د بدعت داسی کوی: هیَ اعتقاد خِلاف المعروف عن النبی صلی الله علیه وسلم ، لا بمعاندة بل بنوع شبهة فاطلاق بدعت علی الدعاء بای کیفیته ممنوع ؛ یعنی بدعت اعتقاد کول پر هغه شی چی خلاف وی د هغه شی چی معلوم وی د نبی علیه السلام ځخه لکن نه د ضد پر طریقه بلکه په سبب دیوې شبهی او شك نسته چی دعاء که انفرادی او که اجتماعی وی د علیه الصلوٰة والسلام ځخه ثابته ده. که څه هم په بعض احوالو کی لکه استسقاء وغیره ولی چی ثبوت د جزئیه جزئیه د علیه السلام ځخه شرط نه دی. مثلًا څوك نسی ویلای چی د سمینتو او ګچو ځخه جوړ سوی محراب کښی لمونځ کول بدعت قبیحه دی. ولی چی په ورته محراب کښی اصلًا نبی علیه السلام لمونځ نه دی کړی.

او یا څوك نسی ویلای چی پر هغه منبر چی په ګچو او سمینتو جوړ سوی وی د جمعی خطبه ویل بدعت قبیحه دی. ولی چی علیه الصلوٰة والسلام منبر د لرګو او تختو ځخه جوړ سوی وو پر هغه باندی یې خطبه ویل. او یا مثلًا د ستر نجی پر مصلیٰ او یا غالی پر مصلیٰ لمونځ کول بدعت قبیحه دی. ولی چی علیه الصلوٰة والسلام پر دغو مصلاوو لمونځ نه دی کړی. وامثاله کثیرةٌ. بلکه د بدعت ځخه د وتلو دپاره ثبوت د اصل کافی دی ، وَلو فی بعض الاحوال والاوقات ، وهو موجود فی الدعاء بالهیئة الانفرادیة والاجتماعیة ، بلکه وهابیان باید فکر وکړي که ثبوت د جزئیاتو په دینی امورو کی شرط وائی. نو د غه مسائل او کتابونه چی وهابیان یا نور امامان یې نوشته کوي دا ټول بدعت قبیحه وائی. فما هو جوابکم بان اصل هذا ثابتٌ لکتابة آیات القرآن علی الاکتاف وغیرها.

فهو جوابنا بان اصل الدعاء ثابتٌ: بلکه بدعت هغه کار او فعل ته وائی چی هیڅ دلیل پر هغه نه وی نه قولی. او نه فعلی او نه تقریری نه د قرآن ځخه با نواعه من الخاص وَالعام والظاهر والخفی

وغیرها. اونه دحدیث څخه دَعلیه السلام باقسامه مِن المتواتر والمشهور والخبرالواحد والمتصل والمرفوع وغیرها. اونه بَل دلیل پروي لکه اجتماع او اجتهاد د مجتهد و وغیره.

ومن الظاهر المبین علیٰ غیر الغبی ان الدعاء بکل هیئة کانت من الانفراد والاجتماع لیست کذالک فافهم ایها الذکی والطالب للصواب المعرض عن طریق البدعة والعناد، وعز وجوده فی هذا الزمان.

وقال بعض الوهابیة: چې دڅاښت لمونځ په اجتماع سره مکروه دی سره د دی چې اصل لري یعنې مطلق دڅاښت لمونځ **وَالجَواب** عنه: دا دی چې صلاة الضحی خو نفل دی او نفل په تداعی سره بیله تراویح مکروه دی، کما صرح به الفقهاءُ. خو نو څرنګه وهابی دعاء بالاجتماع پر قیاسوي او سره د دی چې په هدایه کښې وائي: چې اجتماع پر دعاء اقرب واجابت ته ده. او په عین العلم کې چې یو مَنل سوی کتاب دی قدیما وحدیثا په صــ۶۸ــ کی وائي ومنها الدعاء والدعاءُ مُخ العبادة. نو باید د دعاء د پاره دښوو ختو انتظار وکړسي. الیٰ ان قال چې دعاء په داسې جماعت کې چې سل ته رسیږي ښه وخت دی. والوقوف با العرفات والملتزم، وزیارة قبر النبی علیه الصلوٰة والسلام.

وهابیان وائي چې دعاء په هیئت اجتماعي ځکه ناروا ده چې په هغه منصوصه دعاء چې انفرادي ده نو دعاء د هیئت اجتماعي شان داسې دی لکه اذان، کول د پاره د لمانځه د عیدینو وهو بدعة مکروهة **والجوابُ**: چې ستاسې دا قیاس فاسِد دی. ولې چې اذان د خصوصیاتو څخه د فرائضو خمسو څخه دی په اجماع د امت مرحومه او اجماع د دلائل اربعوو څخه ده. بخلاف الدعاء فانه لا یختص یعني دعاء خاص نه ده نه په فرائضو او نه په نوافلو سره. او نه په انفراد او نه په اجتماع پورې. بلکه دلائِل ماضیه دال دي پر دعاء په هیئت اجتماعي بلکه پر استحباب د دعاء مذکوره. ولې چې اجتماع پر دعاء اقرب واجابت ته ده لتظاهر النفوس"

وهــابیان وائي چې دعاء په هیئت اجتماعي داسې ده، لکه زیاتوب پر ۳ واره په غسل کښې د اعضاؤ دا او داسې وهو مکروه **والجواب**: چې په منع کښې د زیاتوب د پریولو د اندامو داو داسې صریح نص موجود دی. قال علیه الصلوٰة والسلام بعد بیان تثلیث الغسل فمن زاد او نقص فقد تعدّیٰ وظلم" ولم یوجد نصٌ فی المنع عن الدعاء بهیئة الاجتماع بعد السنن او الفرائض **وهــابیان وائي** چې دعاء بعد السنن په هیئت اجتماعي سره حدیث

فعلي د علیه الصلوٰة والسلام نه دی موجود نو دا دعاء اختراع فی الدین ده او بدعت قبیحه ده

جَوابْ: دَلائل دا حکامو د بینیه وو خو یوازې احادیث فعلیه نه دي. ورنه د ډیر احکام به معطل پاته سي" او حدیث قولي خو موجود دی: قَالَ علیه الصلوٰة والسلام: الدعاء مُخ العبادة" او په دې حدیث کی هیڅ قید نشته نو دعاء د هیئت اجتماعي هم تر دې حدیث لاندې راځي. او علامه شامي په رد محتار کی وائي چې اختراع فی الدین هغه فعل دی چې په شرع کی هیڅ دلیل نه لري نه قولي او نه فعلي"

سـؤال: وهابیان خو نه هدایه مني او نه رد محتار او بحر الرائق مني او نه عین العلم وغیره ته هیڅ اعتبار نه ورکوي" بلکه د دغو کتابو په باره کی دوی ډیر بد الفاظ مستعملوي نو ته څرنګه د دوی په مقابل کی په دغو کتابو سره استدلال کوې. بلکه دوی تصریح کوي بلکه بر دیوالو باندې هم نوشته کړي دي چې دلیل زمونږ په نیز- قال الله وقال الرسول دی. و بس

جَوابْ: دد روایتش دا مقصد نه دی چې وهابیان وغیره هم زه دد غو کتابو په حواله و دوی ته قناعت ورکوم بلکه زما مقصد دا دی چې خپل ورونړو حنیفیا نو ته پر دی آګاهي ورکوم چې دعاء په هیئت اجتماعي ولو بعد السنن زمونږ د مذهب سره برابره ده بلکه د قرآن کریم د مطلق عباراتو سره هم برابره ده او هم د احادیثو مبارکو و د بې قید الفاظو سره برابره ده کما مَرّ سابقًا"

ورنه د روایت په دی ښه پوهیږي چې د دوی په نیز هیڅ کتاب اعتبار نه لري بیله کتاب د ابن تیمیه حرانی، او یا د کتابه عبد الوهاب النجدی وامثالهما. نو بیان دعاء ځی په مثل د دواء دی یعنې لکه بعض دواګانې د پاره د حفظ صحت وي او بعض دواګانې د پاره د دفع د علت او مرض وي د غه رنګه زما دغه بیانات د پاره د حفظ صحت د خپلو ورونړو حنیفیانو دي. تا چې په مرض د وهابیت مبتلا نه سي. نه د دې د پاره چې دفع د مرض د وهابیت د وهابیانو وغیره هم د دما غو او زړو سره په وکړم"، وهابیان وائي چې دعاء بالهیئة الاجتماعیة مما لم یأذن به الله نو بدعت قبیحه ده. **جواب** چونکه دعاء په هیئت مذکوره ثابته با الادلة الشرعیه ده کما مر آنفًا وسابقًا نو مما یأذن به الله نه ده"

وهابیان وائی چې همیشه توب پر امر مستحسن بدعت دی. نو لعض ملایان چې دعاء په هیئت اجتماعی همیشه دعاء کوی بدعت دی. **جَوَابْ** : دا خبره ستاسی بیخی غلطه ده ولی علامه آلوسی بغدادی مصنف د روح المعانی. همیشه او هره شپه به د سورة الملک تلاوت کاوه او پردی کار یې حمد د خدای جل جلاله وئیلی دی او سره د دی چې تلاوت د سورة الملک خود واجب تو نه دی. او دغه رنګه په هغه چې بخاری وغیره روایت کړی دی چې علیه الصلوٰة والسلام و بلال رضی الله تعالیٰ عنه چې ته کم بنه عبادت کوی. چې ما به ستا د څو تو اوریدل په عالم رؤیا کښی تر ځان د مخه اوریدی یعنی په جنت کی. حضرت بلال رض چې زه چې هر وخت بې اوده سم، نو خواه مخواه اودس تازه کوم، او چې دوام پر اوداسه او دوام پر تحیة الوضوء خود واجب تو نه دی بلکه یو مستحسن کار دی. او بله خبره داده چې اولیاء او صلحاء د تهجد پر لمانځه باندې دوام کوی.

او د تهجد لمونځ هم یو مستحسن کار دی واجب خو نه دی. او آنحضرت صلی الله علیه وسلم په دعا بنائسته کلماتو د دوام پر امر مستحسن مدحه کړیده. چې وائی خیر العمل ما دیم علیه، هو بايد مراتب د عبادتو مراعات وکړه سی. یعنی فرضی عمل به فرض بولې. او واجب به واجب ګڼې او نفل به په نفلی نظر ورته ګوری. **وهابیان وائی** : چې عدم نقل د اجتماعی دعاء د آنحضرت صلی الله علیه وسلم څخه دلیل د دے دی چې دغه کار مکروه دئ. **جَوابْ** : مکروه به هله وائی چې بیله فعل نبوی بل دلیل د جواز نه وای موجود ؛ او تاته قریبًا و بعیدًا ذکر سوه چې اشارات قرآنیه او رموزات نبویه پر جواز د دغی دعا دلالت کوی. ولی چې په کتابو کی د اصول الفقه په بحث کی د وجوه فاسده وائی چې عدم د دلیل خاص پر عدم د مدعی دلالت نکوی. ولا نه یجوز اثباته بدلیل آخر کما فی ما نحن فیه » **وهَابیَان وائیْ**: چې دعاء بعد السنن په هیئت اجتماعی دا سی مثال لری لکه نفل کول بیله مازدیګر د لمانځه څخه او یا د سهار د لمانځه څخه **جَوابْ**: د نفلی لمانځه بعد العصر و الفجر خو صریح منع راغلی، په احادیثو نبویه و کی او د دعا څخه خو هیڅ منعه نه ده راغلی » فکیف القیاسُ : درویش باګناه محمد عُبید الله کندهاری حنفی نقشبندی ایوبی، سلیمانخیلی وائی که څه هم مقصد د رسالی پښتو ته نقل

کول د نور الایضاح دی. لکن په مناسبت د ذکر د دعاء په نور الایضاح کی. تفصیل د مسئلی د دعامی مناسب وګڼل تا چې طالبان، او بعض امامان، بلکه نور او ښځی د خپل ګران افغانستان په مورنی ژبه د دی مسئلی په تفصیل خبر کړم. او د وهابیت د دامه څخه خلاص کړم. په امید د دعاء د بعض مسلمانا نو، پښتنو په باره کی د دی عاصی بانواع المعاصی په دربار کی د رب العزت جل سلطانه د مغفرت د ذنبه الجلی والخفی، او ان شاء الله تعالیٰ دا به د فقیر د خواخیر باقی او صدقه جاریه وی اِلیٰ یوم القیامة وما ذالک علی الله بعزیز، ربنا تقبل منا اِنک انت العزیز الحکیم الحمد لله رب العٰلمین والصلوٰة علیٰ سید المرسلین وآله وصحبه اجمعین:

غرض نقشیست کز ما یاد ماند ؛ که هستی را نمی بینم بقائی ؛

مګر صاحبدلی روزی ز رحمت . کند در حق این مسکین دعائی .

پوهسه: چې اوس نه بیرته رجوع و خپل مقصد اصلی ته کوم. وَمَا تَوفِیقِي اِلَّا بِاللهِ علیه توکلتُ والیه اُنیبُ ،

خَبَردار :

د نور الایضاح د پښتو شرحه چې مصنف یې حضرت علامه محمد عُبید الله الایوبي القندهاري السلیمانخیلی دہ، او یې کتابت زما احقر محمد فضل الحق حقانی » لیکل سویده » او حضرت ایوبي د خپلو مشفقانه پیرزوینو له مخې ټول حقوق د طباعت او کتابت هم ومونږ ته را کړیدي.

نو هم د دې اداري له خوا به ان شاء الله مکمل ستاسو په در انه خدمت کی وړاندی سی.

احقر الانام فضل الحق حقانی بقلمه
مدرس لقسم القراءات والتجوید والدروس العربیه
بجامعة تجوید القرآن بشارع سرکی کوټه

بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّلٰوةَ

باب دی په بیان کی دهغو شیانو چی لمونځ فاسده وي. **پوښتنه**: چی فساد او بطلان په عبادا تو کښی یو شی دی. او په معاملا تو کی فرق سره لري. نو یو فعل چی اصل په مشروع وي لکن وصف یې شرعي نه وي هغه ته فاسد وائي. لکه بیعه په شرط د داسی شی چی عقد یې مقتضي نه وي لکه یو سړی چی سرای خرڅ کړي په دی شرط چی یو میاشت مثلاً بائع پکښی اوسیږي او نور په مثل د دغه شرط چی په اوسنی زمانه کی ډیری بیوعی د فساد څخه خالی نه وی.

بیع فاسد: چی ملک خو د مشتري ثابت وي. لکن پر یوه د بائع او مشتري واجب ده. **حکم دادی** چی دا عقد دی فسخ کړي چی د گناه څخه خلاص سی. او که یو کار د اصل مشروع نه وُو لکه خرڅول د وینی یا د مُرداري یعنی هغه حیوان چی مردار سوی وی دې کار ته باطل وائي.

او حکم یې دادی چی ملک نه فائده کوي. وَلَوْ بعد القبض. **فرعه**: په او س وخت کی چی د جراحی عملیات وخپل او ج ته رسیدلی دی او بعض عملیات د ډاکټري په مسلک کی مریض ته د نورو وینه ته ضرورت لري.

یعني که وینه و مریض ته تزریق نه سی د ډاکټري په حساب مریض ته سل په سل کی خطره د مرګ وي نو بعض اشخاص چی ګروپ د وینی یې د مریض د وینی د ګروپ سره برابر وي خپله وینه پر مریض خرڅوي دا بیع خو بیله شکه و هغه سړي ته حرام او دا بیع باطله ده، لکن انتفاع په جزء د انسان و بل انسان ته په وخت کی د ضرورت روا ده. لکه خوړلـ د میتی په وخت کښی د مخمصې کافی کتب الفقه «۱،۱»

قَالَ المصنف **وَهُوَ ثَمَانِيَةٌ وَسِتُّوْنَ شَيْئًا اَلْكَلِمَةُ وَلَوْ سَهْوًا اَوْ خَطَاءً**

او هغه مفسد د لمانځه اته شپیته ۶۸ شیان دی. یو د هغو څخه یوه کلمه ویل دی که څه هم په سهوه یا په خطاء سره. **پوښتنه**: چی دا عدد تقریبي دی تحقیقي نه دی «م» په سهوه ویل دادی چی عبد هېر وسی. د ده خیال داوی چی دی په لمانځه کی نه دئ. او خطاء دا ده چی لمونځ گذاره غواړي چی

رایت وو ائي: يَا اَيُّهَا النَّاسُ» په خوله یې داوړ سی، یَا زَیْدُ» **پوښتنه**: چی مراد د کلمی څخه کلمه نحوي نه ده چی لفظ موضوع د پاره د معنی مفردی دئ. ولې چی لمونځ په ویلو د لفظ مهمل هم فاسدیږي لکه» جَسْق» او په مرکب لفظ هم فاسدیږي لکه غُلَامُ زَیدٍ وغیره. بلکه مراد معنی لغوي ده چی مَا یَتَکَلَّمُ بِهٖ» ده چی دا معنی ټولو الفاظو ته شامله ده»

مسئله: په فاسدولو کی د لمانځه شرط دادی. چی د کلمی حروفو په صحیح تلفظ کوي. او دی یې هم اوري. نو که یو د دے دوو شرطونو و لمونځ نه فاسدیږي لعدم اعتباره»، حلبيٌ بنقل ط.

مسئله امام خواهرزاده وائی چی لمونځ په یوه سره چی مسموع سی که څه هم حروف نه وی هم فاسدیږي. **مسئله**: که سړي په لمانځه کښی وویل: آشِيُ، یعنی دا کلمه چی سړی خر په شړي» یا پِشته» هم لمونځ په فاسدیږی» س، ن، در» نو هغه خبره چی بعض کتابو کښی کرهیده که سړي پر خره سپور وو لمونځ یې کاوه مثلاً نفل او وی ویل» اَشِي» لمونځ یې نه دی فاسد د فقهی څخه لیری خبره ده. کذا قال الشرنبلالي:

سوال: په حدیث شریف کی چی بخاری یې هم روایت کړی دی داسی راغلی چی یوه ورځ په رباعی لمانځه کی آنحضرت صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ سهوًا پر دوه رکعته سلام وګرځاوه نو یوه سړي چی آنحضرت ب په ذوالیدین ورته ویله. هغه ورته وویله: اَقُصِرَتِ الصَّلٰوةُ اَمْ نَسِیْتَ» ایا چه لمونځ کوتاه سو یعنی په لمانځه کی وحی راغلی چه د لمونځ به دوه رکعته گرځیدلی وي. او که سټا هیر سُو. علیه الصلوٰة والسلام ورته وفرمائیله: کُلُّ ذَالِكَ لَمْ یَکُنْ» یوه د دغو دوو خبرو څخه نه ده پیښه یعنی په گمان د علیه السلام. ولې چی د ده خیال داوو چی لمونځ ما پوره ۴ څلور رکعته وکړه. خیر آنحضرت صلی الله علیه وسلم وخلګونه وویل» اَصَدَقَ ذو الیدین»، آیا رښتیا وائی. ذو الیدین»، خلګو ورته وویل هُو. نو علیه الصلوٰة والسلام دوه رکعته نور وکړه. او سجدة السهوه وکړه. نو که خبری مفسد د لمانځه وائی نو به علیه الصلوٰة والسلام لمونځ د سره اګرځولای وای نو هم په د دغه وجه په دی حدیث سره دلیل وائی. حضرت امام شافعيٌ چی وائی چی په هېره سره په لمانځه کښی خبرې کول لمونځ نه فاسده وی مګر که بیخی ډیري وي. **جواب**: حدیث د ذوالیدین محمول دی پر ابتدائی حالاتو د اسلام، چی په لمانځه کښی قصدًا هم خبری روا وي. یعنی نُو

اوس دا حدیث منسوخ دی. په دلیل د دې حدیث چې علیه الصلوٰة والسلام فرمائي: إِنَّ هٰذِهِ الصلوٰة لا يصلح فيها شئ من كلام النّاس په تحقیق سره د غه لمونځ یعنې جنس لمونځ په هغې کښې صلاحیت نشته د شئ د خبرو د خلګو (وهیڅکه عذر وای نو بیا ید قلیل الکلام او کثیر سره برابر وای

پوښتنه خبرې او السلام علیکم خو بیا ید په حکم سره برابر وای، ولې چې دواړه قاطع د لمانځه دی او ضمیر د مخاطب لکه په خارج الصلوٰة چې بیو د بله سره خلک په تحیه کې سره وائي موجود دی. او سره د دې چې تاسې وایاست چې په سلام سره قصدًا لمونځ فاسدیږي. او په خبرو مطلقًا لمونځ فاسد بولې. **جواب**: چونکه سلام د اسما وو څخه د خدائ دی او د جنسه د لمانځه هم دی السَّلام علیك ایها النبیّ. نو دی د اذکارو د قسم دی. او په ذکر خو لمونځ نه فاسدیږي. نو چې سلام په هیره وی په سبب د مشابهت د اذکارو لمونځ نه په فاسدیږي او که د مخاطب د چا سره غرض وه یعنې عمدًا وو نو د کلام الناس حکم لري او لمونځ نه په فاسدیږي

ط، در، مر

مسئله: چې مصنف د خبرو سره دا قید هم وئیلی دی په مراقی کې "وَلَوْ نَائِمًا فِی الْمُخْتَارِ" یعنې که څه هم په لمانځه کې خبرې وکړي په داسې حال کې چې بیده وی و یا هم لمونځ په فاسدیږي، مطلب دا چې په ناسته کې یا په سجده کې بیده وی او خبرې وکړي. لکن مختار یې دا دی کبله و وایو چې فخر الاسلامؒ وائي چې د خوب په خبرو لمونځ نه فاسدیږي، ض، ن، ط، **مسئله** فعل قلیل په لمانځه کې عفوه دی. ولې چې احتراز ځنې مشکل دی مثلًا سرې پرېږي باندې غوماشه وچیچي د هغه ځای وګوري. او بیا په پټو، اشوه سوده بیرته په عملی قلیل پروبه واچاوه وغیر ذالک، مر، در، قَالَ الْمُصَنِّفُؒ:

وَالدُّعَاءُ بِمَا يُشْبِهُ كَلَامَنَا او دعا کول یعنې د خدای پاک نه شئ غوښتل چې مشابه زمونږ د خبرو سره وی یعنې لمونځ فاسده وی نو اَللّٰهُمَّ اَلْبِسْنِي ثَوْبًا وَاَطْعِمْنِي لَحْمًا، وَاقْضِ دَيْنِي، وَاَنْكِحْنِي فُلَانَةً، ولې چې د غه دعا د و د خواڅخه هم د سره کیدای شي. بخلاف اَللّٰهُمَّ عَافِنِي وَارْزُقْنِي وَاعْفُ عَنِّي"

مسئله: چې صاحب د بحر الرائقؒ په نقل د مرغینانیؒ څخه داسې تفصیل د دعاء بیان کړی

دی. نو وائي چې دعا ګانې چې په قرآن شریف کې او یا د علیه الصلوٰة والسلام څخه منقول وی په لمانځه کې کول لمونځ نه فاسده وی. او که قرآني حاشیو کې یو دعا نه وی، نو کوم طلب د بنده ګانو څخه محال وو هغه هم لمونځ نه فاسده وی لکه اللهم اغفرلی وارحمنی وارزقنی وغیر ذالک، او کوم طلب د بنده ګانو څخه محال نه وو لمونځ فاسده وي. نحو انکحنی فلانة، وَاَطْعِمْنِي وَاقْضِ دَيْنِي

سوال: دعاء خو په عموم کې د کلام داخل وه نو حاجت یې و ذکر ته څه وو. **جواب** په دعاء کې امام شافعيؒ مخالف دی هغه وائي چې په هیڅ دعا لمونځ نه فاسدیږي. نو د دې سبب په دعاء علیحده یې ذکر کړه.

پوښتنه: دعاء خو خطاب د انسانانو سره نه دی نو ولې لمونځ په فاسدیږي!

جواب: په فساد کې د لمانځه خطاب شرط نه دی مثلًا که لمونځ کوونکی په لمانځه کې و وایل قرائتُ الفاتحة لمونځ یې فاسد دی. که څه هم هیڅ څوک حاضر نه وي، ت، ط، در

مسئله: چې په طلب د رزق مطلق لمونځ نه فاسدیږي او په طلب د رزق مقید لمونځ فاسدیږي لکه چې اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِي لَحْمًا و وائي وغیر ذالک" قَالَ الْمُصَنِّفُؒ:

وَالسَّلَامُ بِنِيَّةِ التَّحِيَّةِ وَلَوْ سَاهِيًا او د غه رنګه لمونځ فاسده وی ویل د سلام په نیت د تحیه د بو چا. که څه هم په سهو سره وي. **مسئله**: چې په مراقی کې وائي که څه هم علیکم ورسره و نه وائي. لکن وروسته دلیل داسې وائي لانه خطاب، نو سوال دا پیدا کیږي چې بیله علیکم ویلو نو خطاب چېرې دی. د دې سوال په جواب کې ط داسې وائي چې مراد د خطاب څخه ما من شانه ان یخاطب به، او درویش وائي چې د خطاب څخه خطاب عرفي مراد دی. او که مراقی والا داسې دلیل ویلای وای: چې سلام که څه هم علیکم نه وي ورسره په کلمه بالمعنی الاعم کې داخل دی نو د دې سوال نه خلاص وائي.

درویش وائي چې دا قول د مصنفؒ مخالف دی د هدایه څخه چې په هدایه کښې داسې وائي: بخلاف السلام یعنی بیله عَلَیْکُمْ لانه من الاذکار فیعتبر ذکرًا حالة النسیان و کلامًا فی حالة العمد آه بحرالرائقؒ تطبیق د مصنفؒ د خبرې او د هدایه د خبرې داسې کړیده که

چیری مخاطب حاضروو نومطلقًا یه لمونځ فاسِد دی که پهٔ قصدوی اوکی داهیروی چی زه په لمانځهٔ کی یم اوکه علیکم ورسره ووائی اوکه نه. اوکه چیری مخاطب حاضر نه وو نوکی په قصد سلام سره د علیکم اویا بغیرد علیکم ووایه لمونځ فاسِد دی. اوکی د نسیان په حال کی ووایه لمونځ یه نه دی فاسِد قیاسًا علیٰ ما سلم علیٰ رأس الرکعتین فی الرباعیة سهوًا او نسیانًا فان صلوته لا تفسد فکذا ههنا، بحر، م، در، قَالَ المُصنفؒ:

وَرَدُّ السَّلَامِ بِلِسَانِهٖ اَوْبِالْمُصَافَحَةِ

اودغه رنګه لمونځ فاسدیږی په جواب ورکولو د سلام چاوسلام ته په خوله اویا په رو غیره. ولی چی رد د سلام په خوله مفسد دی د لمانځهٔ که عمدًا وی اوکه سهوًا ولی چی رد د سلام خود اذکارو څخه نه دی بلکه کلام اوخطاب دی. اوهغه مفسد دی مطلقًا، ش، م، ط، ب، قید د لسانی مصنفؒ ددی سببه ووایه، چی که رد د سلام په لاس وکړی مثلًا لاس یه ورته پورته کړی لمونځ یه فاسدیږی. ولی چی په صحیح حدیث کی داسی راغلی دی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم مسجد قبا ته یووخت تللی وو. او پر لمانځهٔ ولاړ وو. انصارؓ چی په راغله سلام بی ورته ووایه عمرؓ و بلالؓ ته چی د علیه السلام سره ملګری وو پوښتنه وکړه چی علیه الصلوٰة والسّلام به څرنګ دوی ته جواب ورکاوه. نوبلالؓ ورته ووئیله چی په لاس یه جواب ورکاوه. یعنی لاس به یه پورته کړی د ورغوی خوا به د مځکی وخواته وه

سَوال: د فقهی شریفی په ډیرو کتابوکی وائی چی جواب د سلام په لاس سره مکروه دی د دی حدیث شریف څخه خو داسی فهمیږی چی مکروه نه دی. **وَاجَابَ** عنه ط چی فعل د علیه السلام د پاره د بیان د جواز دی او کراهت هم تنزیهی وو.

او رد د سلام بالمصافحة خو د جهت د عمل کثیر والی لمونځ فاسده وی. او چا چی وئیلی دی چی رد بالمصافحة خبری دی په معنیٰ کی هغه دلیل غلط دی. ولی رد بالید خو هم کلام دی په معنیٰ کی. او سره ددی چی لمونځ نه په فاسدیږی، کما مَرّ انفاً فافهم: قَالَ المُصنفؒ

وَالْعَمَلُ الْكَثِيْرُ

او ډیر عمل هم لمونځ فاسده وی. یعنی قلیل عمل لمونځ نه فاسده وی لانه لا یمکن الاحتراز عنه.

پوښتنه: چی فرق د عمل کثیر او قلیل څوک داسی کوی چی دری حرکته متوالی سری وکړی په لمانځهٔ کی هغه کثیر دی یعنی لمونځ فاسده وی. اوکه تر دری کم وه اویا دری وه لکن متوالی نه وه بلکه په مابین کی فصل موجود وو هغه قلیل دی لمونځ نه فاسده وی.

او **مشهوره فرق په دادی** چی د غه لمونځ کوونکی ته چی بل څوک وګوری کی د لمونځ کوونکی ګمان پرده نه وو هغه عمل کثیر دی. اوکی ګمان د لمونځ کوونکی خو پرکیدی. اویا په ترد او شک کی وو هغه عمل قلیل دی.

پوښتنه: یو سړی بل سړی ولیدی چی لمانځهٔ نیت یه وکړی او یو رکعت مثلًا یه هم وکړی وروسته هغه لمانځهٔ کوونکی د جیبه څخه رومونځ راوکښه او سر او ږیره یه رومونځ کړه نو لمونځ خو یه دغه فاسد شو او سره ددی چی د عمل کثیر ذکر سوی تعریف نه پر صادقیږی. ولی چی لیدونکی خو یقین دی چی دی په لمانځهٔ کی دی. ولی چی لیدونکی په ابتداء کی دده حال ولیدی چی پر لمانځهٔ ودریدی. **جواب** پورته فرق بناء پر هغه صورت چی خارجی سړی دده په حال د مخه نه وی خبر فتدبر: قَالَ المصنفؒ

وَتَحْوِيْلُ الصَّدْرِ عَنِ الْقِبْلَةِ

او اړول د څیګر دی د قبلی څخه چی لمونځ فاسده وی. ولی چی په تحویل سره استقبال د قبلی چی په لمانځهٔ کښی فرض وو پاته شو.

پوښتنه: چی کتل د لمونځ کوونکی د ستر ګو په ګجنسیا نو مکروه دی او فاسدوونکی نه دیُ. اوکی څیګر د قبلی څخه واړاوه لمونځ یه فاسد دی. کذا قالوا. اوکی څیګر سره ځای و مخ یه واړاوه لمونځ یه مکروه دی فاسد نه دیُ.

پوښتنه: چی کتل د لمونځ کوونکی که یو جزء د څیګر و قبلة ته وی لا یزم لمونځ نه دی فاسِد. نو د ټول څیګر اړول هلته راځی چی مثلًا قبله و غرب ته وی ادی څیګر و شرق کی و بالعکس. کذا قَالَ الامام الطحطاویؒ فی شرح المراقی. ص ۲۶۲

التَّحْقِیْقُ فی العَمَلِ القلیل والکثیر وتَحْوِیْلُ الصَّدْرِ عَنِ القبلة

پوښتنه: چی صحیح مذهب په باره کی د عمل کثیر او قلیل خو هغه وو چی د مشهور په عنوان ذکر سو، مرکی وائی

وهو الاصح. او په تبیین کې وائي: وهو قول العامة وهو المختار. او په مضمرات کې وائي وهو الصواب: د درې متوالي حرکتو مثالونه. که سړي په لمانځه کې د ګرمۍ په دوران کې په یوه رکن کې درې واره برله پسې پیک ووهي لمونځ یې فاسد دی. او یا یې وګروي یو ځای د جسد نخز په یوه رکن برله پسې لمونځ یې فاسد سو. او په دې ټولو صورتو کې که په ما بین کې فصل موجود وو لمونځ یې نه دی فاسد که څه ترڅو درې واره بالا وي. او په خلاصه کې وائي کې درې واره ځان وګرویه. په یوه رکن کې. او هر وار یې هغه ځای ته چې کا یې کول لاس پورته کوله لمونځ یې فاسد دی او که رکن جلا وه. او یا یې درې واره لاس نه کې پورته بلکه په یوه پلا پورته کید و سو مثلا سر درې واره یې بالا وګرواوه لمونځ یې نه دی فاسد. ولې چې دا یو وار ګرول دی.

دحیرانولو پوښتنه یو چا درې واره شئ وچښي او لمونځ د بل چا په فاسد سو

جواب: ښځه په لمانځه په التحیات کې ناسته وه او د دې کشنی شیر خوره لمن وه پورته کړه او درې واره د دې شیدې ورودې د دغې ښځې لمونځ فاسد سو علی الاصح کما فی المضمرات، او بعض فقهاء وائي: چې هغه عمل چې په عادت کې په دواړو لاسو کیږي لکه د لنګوټې تړل یا پرتګ اغوستل عمل کثیر دی یعنې لمونځ په فاسدیږي کې څه هم دی په یوه لاس وکړي او هغه عمل چې په یوه لاس کیږي لکه رنځینه (خولۍ) پر سر کول، یا یو ځای ګرول عمل قلیل دی کې څه هم دی په دواړو لاسو وکړي. او په بعض کتابو کې وائي که دغه عمل مقصود وو د کوونکي لکه یو ځای چې کا. ولې وي ګرول هغه عمل کثیر دی. او که مقصود د عامل نه وو لکه په نیږ کښېناستي ګوتې وهي هغه عمل قلیل دی. او موافق د رای سره د امام اعظم کما فی التبیین، دا دی چې قلت او کثرت د عمل وراڼې ته د مبتلا په مفوض دی. که دده په فکر ډیر وو هغه ډیر دی لکه فکر د تقوی دارو خلګو، او که دده په خیال کې لږ وو هغه لږ دی. لکه د عوام الناس فکر او خیال.

پوښتنه: چې مصنف په مراقی کې وائي چې سورته کول د دواړو لاسو د تکبیر سره د رکوع لکه نور اهل المذاهب چې کوي زموږ په نیز مکروه دی. لکن لمونځ نه په فاسدیږي على الصحيح او په شرح کې د جامع صغیر په روایت د مکحول د امام اعظم څخه داسې وائي چې لمونځ په رفع

یدین فاسدیږي.

پوښتنه: چې امام حلبي وائي چې تګ په لمانځه کې که چیرې برله پسې نه وو یعنې مصلي تګ وکړي په قدر د یوه صف او بیا ودریدی په قدر د یوه رکن لکه رکوع او سجود، او بیا په قدر د یوه صف روان سو بیا ودریدی یو رکن مقدار. او داغسې روان وو او تر ډیرو صفونو تیر سو لمونځ یې نه فاسدیږي. مګر کې په سجده کې چې لمونځ ئې کاوه او تر مسجد ووتی لمونځ یې فاسد سو. او کې په صحرا کې لمونځ کاوه چې تر ټولو صفونو تیر سو لمونځ یې فاسد دی.

پوښتنه: چې امام طحطاوي د ابن امیر الحاج څخه داسې تفصیل نقل کړی دی. چې تګ په لمانځه کې به بیله عذره وي. او یا په عذر سره وي. که بیله عذره وو. نو که ډیر وو او برله پسې وو نو لمونځ یې فاسد دی. کې په دغه تګ کې قبلې ته شا سي او که نه! ولې چې دا عمل کثیر دی. او د لمانځه د اعمالو څخه هم نه دی. او که تګ ډیر وو او برله پسې نه وو لکه یو وار په یوه رکعت کې او بل وار په بل رکعت کې. وهکذا. او یا خو په یوه رکعت کې وو. لکن ترمابین د دواړو په مهلت وو، نو کې قبلې ته شا سوه لمونځ یې فاسد دی. ولې چې شا ګرځول وقبلې ته په لمانځه کې بیله عذره منافی د لمانځه دی. او کې قبلې ته شا نه وه ګرځولې نو لمونځ خو یې نه فاسدیږي. لکن داسې عمل مکروه دی. ولې چې فقهاء ټوله وائي چې هغه عمل چې کثیر یې مفسد وي لږ یې مکروه دی. چې ضرورت نه وي. او که تګ په لمانځه کې په عذر سره وو لکه وسړي ته چې په لمانځه کې اودس مات سي نو په اوداسه پسې روان سي. او یا په صلاة خوف کې د دښمن مخ ته ورځي یا ځندې راځي. نو دغسې تګ نه لمونځ فاسده وي او نه مکروه دی. که قلیل وي او که ډیر، کې شا و قبلې ته سي او که نه، انتهی، وهو تحقیق انیق»

غور د عمل کثیر او قلیل په باره کې او په لمانځه کې د تګ په موضوع کې. درولیش دومره اطناب او اوږد بیان کړی. ولې چې بعض صوفیان په علم فقه ناخبره کسان په یوه اندک او لږ عمل سره د سړي د لمانځه د فساد حکم صادر وي. او د غر تګه که لمونځ کوونکي یو قدم واخستی دوی ورته وائي چې لمونځ دې فاسد سو.

ونعم ما قيل سه آن کس که نداند. وبداند که بداند. در جهل مرکب ابد الدهر بماند: وآنکس که نداند وبداند که نداند. اواسپ خرد از گنبد فیروزه جهاند: نود نور الایضاح د پښتو شرحې یوه فائده داده چې کم علم صوفیان علم زده کړی او بیا په حکم نه کوی. او دغه رنګه دا فائده هم ده چې عوام مطلق د دوی د بې ځایه احکامو نه خلاص سی. وهذا هو الباعث علی هذا الکرو العناء من هذا العبد الاواه.

قال المصنف: **وَاَکْلُ شَیْءٍ مِنْ خَارِجٍ فَمِهٖ وَلَوْقَلَّ** او دغه رنګه لمونځ فاسده وی خوړل د یو شی د خولې د بانده نه که هر لږ وی. یعنی لکه د کنجتی دانه، ولې چې د دی نه ځان ساتنه ممکن ده. ولی خارج وو نو ده ولی و خولې ته اچاوه او تیر وی یه. قال المصنف:

وَاَکْلُ مَا بَیْنَ اَسْنَانِهٖ وَهُوَ قَدْرُ الْحِمَّصَةِ او دغه رنګه لمونځ فاسدین ی په خوړلو د ما بین د غاښو چې هغه په قدر د نخود وی.

پوښتنه: چې فاسدوونکی د ما بین الاسنان د خوړلو هغه شی دی چې کثیر وی. او د کثیر اندازه یو نخود یے ترهغه بالا که څه هم په لږ عمل سره تیر کی. یعنی ډیره و ژووی. سبب د فساد یه دا دی چې د کثیر نه احتراز ممکن وو. چې د خولې څخه اکیښلی وای او ایسته کړی یه وای. او لږ شی چې په لږ عمل یه تیر کی لمونځ نه فاسده وی. ولې چې تبع د ناړو وی. او که لږ شی خو وو لکن ده ډیر په خوله کی سره وارلوه او تیر یه کی. لمونځ په فاسد دی په سبب د عمل کثیر»

او امام خواهرزاده وائی چې کی تر ډکی خولې کم شی وخوړی لمونځ یه نه فاسدین ی. دا مذهب د مصلی د پاره که څه هم آسان دی لکن د مصنف مذهب اولی دی. او احتیاط ته په امر کښد عبادت اقرب دی. خلاصه والا یوه متناقضه خبره کریده. دی وائی که لمونځ کوونکی و خوړی یو شی چې خوږ وو او وی ژووی عین د هغه او خوږ والی یه په خوله کی پاته وو او ساړی یه تیر ولی لمونځ یه نه دی فاسد. او کی مثلاً سپین مصري، یا چا کلیټ او یا پلمیټ په خوله کی وو لکن ژووَلی یه نه. لمونځ یه کاوه او خوږی ناړی یه نتی رسیدلی

لمونځ یه فاسد دی. او کی ژاولی ژووَلی په لمانځه کی لمونځ یه فاسد دی که ډیره وی آه تا فهم

قال **وَشُرْبُہٗ** او څښنګ د او بو یا بل شی هم لمونځ فاسده وی که عمدًا او که په هیره وی ولې چې شرب منافی د لمانځه دی. **مسئله**: که سړی د باران او ریدو په وخت کی لمونځ کاوه نو ده چې د آسمان و خوا ته سر پورته کړی د باران یو څاڅکی یه و خولې ته ولویدی او نس ته یه ورسیدی لمونځ یه باطل سو، ولې چې د خارج نه دی او د ده نس ته ورسیدی، م، ط

قال المصنف: **وَالتَّنَحْنُحُ بِلَا عُذْرٍ** او دغه رنګه لمونځ فاسده وی غاړه تازه کول بیله عذره. مصنف یه په مراقی کی علت د فساد داوئیلی دی. لما فیه من الحروف آه او ط وائی چې دا راجح حکم دا غه دی که حروف پیدا سی لمونځ یه فاسید دی. او تیغ حکم هم دا غه دی لکن چې ورته مجبوری نه وی او که بی اختیاره وو لمونځ یه فاسدین ی. او توخی څخه که حروف پیدا سوه او بی ضرورت وو لمونځ یه فاسد دی او نژی که څه هم کلمې ځنډی پیدا سی لمونځ نه په فاسدین ی. ولې چې غیر اختیاری کار دی.

قال السید:

فائده: د عذر صورتونه دادی. چې د سړی په ستونی کی بلغم ډیر سوی وی او د قرائت څخه منع کړی وی. او یا د پاره د تحسین صوت وی په قرائت کی. او یا امام خطاوتی ده غاړی تازه کړی او امام یه په خطا پوه کاوه. او یا یو سړی خبری ورته کولی ده غاړی تازه کړی مطلب یه داوو چې په لمانځه کی یم، کذا قال الامام الهمام فی فتح القدیر بنقل الامام الطحطاوی: - قال المصنف:

وَالتَّاْفِیْفُ او دا غه رنګه لمونځ فاسده وی اُف ویل یا تُف ویل. د پاره د یو کولو د خاورو. او یا د پاره د اظهار د زړه د تنګیدو. او بعض اهل اللغة او الفقه وائی چې اُف نوم دی د خیرن و د نوکانو، او یا د غوږو د خیرو، او تُف نوم دی د خیرو د ګوتو د بندو نو بیا دی تقدیر د تافیف معنا لیری کول دی د نوکانو د خیرو، او یا د غوږو، او یا د ګوتو د بندو، یعنی دا فعل هم لمونځ فاسده وی. او هغه اُف چې په قرآن کریم کی راغلی دی په

حق کې د مور او پلار، وَلَا تَقُلْ لَّهُمَا أُفٍّ» هغه په معنا د اظهار د تنګيدلې دي پر فعل د مور او د پلار چې حاصل يې زجر دی د دوئ. قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَالْأَنِيْنُ او د غه رنګه لمونځ فاسدوي ځګيروی. وفي المراقي آه وهو آه بسكون الهاء منصوّ على وزن دَعْ. وفي ط أه لوجع البجم» وبابه آنَّ يَأنُّ أنينًا» يعني ځګيروي وکي

نَادِرَه يو نحوي سړي ته وويل چې دا ترکيب صحيح دی. أنَّ زَيْدٌ قَائِمًا»، هغه سړي ورته وويل چې دا ترکيب نه دی صحيح دده خيال دا وو چې أنَّ خو د حروف مشبه بالفعل څخه دی نو څرنګه زَيْدٌ چې اسم يې دی مرفوع دی او قَائِمًا چې خبر يې منصوب دی. او دا ترکيب په اصل کې صحيح دی ولې چې أنَّ فعل ماضي ده يعني ځګيروی وکړو زيد، زيدٌ يې فاعل دی او قائمًا يې حال دی: قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَالتَّأَوُّهُ او د غه رنګ لمونځ فاسدوي اوه وييل: قَالَ في المراقي وفيها لغات كثيرة ولي ط شمير لي دي بحرالرائق په دې کلمه کې ۱۳ لغته **رَفْعُ الْاِشْتِبَاهُ**، په قرآن شريف کې په وصف کې د ابراهيم عليه السلام لفظ د أَوَّاهٌ» په تشديد د واو راغلی دی د هغه معنا ځلاده. چې معنا يې يقين کوونکی او يا ډېر دعا کوونکی يا نرم دله، او يا فقيه ده، د تأوه اسم فاعل متأوهٌ دی. قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَارْتِفَاعُ بُكَائِهِ مِنْ وَجَعٍ أَوْ مُصِيبَةٍ لَا مِنْ ذِكْرِ جَنَّةٍ أَوْ نَارٍ

او د غه رنګ لمونځ فاسدوي پورته کول د ژړا د درد څخه په يو ځای د بدن. او يا د يو مصيبت د وجهې نه چې د ځان زوی يا ورور مړ وي يا په مال ورله سې. او نه فاسدوي لمونځ په ژړا د يادولو څخه د جنت يعنې شوق د جنت او ياد اور د بېرې په اتفاق سره ولې چې د غه ژړا پر کمال خشوع دلالت کوي چې د لمانځه سره او اعلی مناسب حال دی.

پوښتنه: چې مصنف په مراقي کې ترجمه د ارتفاع په دی کړيده. وهو ان يحصل به حروف مسموعة آه او د حروف څخه ما فوق الواحد مراد دی. او د مسموع ترجمه ط په دی کړيده چې دی ئې څپله واوريږه او که دی د احروف څپله هم نه واوري لمونځ نه په فاسديږي»

او په قيد کی د حروفو اشاره ورته ده چې نفس آواز بيله حرفه مفسد نه دی» خلافا للظاهر کلام البحر او مصنف زياته کړي په دليل کې د فساد چې دا خو کلام دی معنی. نو که ژړا د مرض او درد څخه وه. ګويا ده داسې وويل إِنَّهُ مَرِيضٌ فَاعْذُرُوهُ»، دی ناجوړه دی تاسې معذور وګڼئ. او که بکاء د مصيبت د وجهې وه ګويا ده داسی وويل چې دی مصيبت زده دی دِلاسائ ورکړئ. او که سړي صراحةً د غه عبارت ووائې خو لمونځ يې فاسد دی. فكذا بما يؤدي معنا الصريح لان الدلالة تعمل عمل الصريح والدلالة هو البكاء المسموع: او بل په دی ژړا کې اظهار د تاسف دی. وهو من جنس كلام الناس ط او که ژړا د شوق د جنت وی او يا د ياره د بېری د اور وی: ګويا ده داسې وويئيله: اَللّٰهُمَّ اِنِّي اسئلك الجنة واعوذ بك من النار» او که لمونځ کوونکی په لمانځه کې صريح د غه دعاء وکړي لمونځ يې نه په فاسديږي. او په دليل د هغه چې ژړا ده هم لمونځ نه فاسديږي.

مسئله: محل د فساد په حروفو مسموعو وو سره هغه ځای دی. چې د مصلي په قدرت کې وي منع د ځګيروی، يا تأوه. يا ژړا، او کې تروس تيره وه. نو لمونځ نه په فاسديږي. په نيز د ټولو فقهاوو: قال في الظهيرية. نو په وخت د نا وَسَی دا دری کاره لکه ټربی، يا ټهيغ، دی چې بی اختياره د سړي څخه صادريږي. نو په ټهيغ يا ټربې که څه هم حروف پيدا سی لمونځ نه په فاسديږي لانه ورد: لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا»، فكذا الثلثة المذكورة»

فرع که امام قرائت مصلی ته خوند ورکړي. او د ده لبعض استفهامو په جواب کې نعم لا ووائې. او د بعض په جواب کې بلی ووئيله لمونځ نه په فاسديږي. **فرعه** که شيطان په لمانځه کښې سړي ته وسوسه ور واچول نو ده. لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ» ووئيله که د اخرت د کار د پاره وه لمونځ نه په فاسديږي. او که د دنيا د کار د پاره وه لمونځ په فاسديږي. **فرعه**: که سړي په لمانځه کې لرم وخوړي ده و ويل بِسْمِ اللّٰهِ لمونځ نه په فاسديږي. وعليه الفتوى، ط، كذا في المضمرات والنهر: قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَتَشْمِيتُ عَاطِسٍ بِيَرْحَمُكَ اللّٰهُ

او دا غه رنګه لمونځ فاسده وي جواب ورکول او دعاء کول

ویوسړی ته چې ونښږی په لفظ د یَرْحَمُكَ اللّٰهُ" خدای دی پر تا باندی رحم وکړي.

۱ اولًا واوره که څوك ونږي خارج تر لمانځه بایدی ووائی یعنی مستحب ده چې وائی په اَلحَمْدُ لِلّٰهِ، وجه د حمد ویلو داده چې په نږی سره دماغ ته استراحت رسیږی. او چې د الحمد لله وویل پر سامع لازم ده چې دعا د یَرْحَمُكَ اللّٰه جواب به ورته کوی که خارج الصلوٰة وو.

۲ ثانیًا که سړي په لمانځه کی ونږل او خپل ځان ته دیَرْحَمُكَ اللّٰهُ جواب ورکړی نه په فاسدیږی ولی داګویا ده داسی دعا وکړه وځان ته یَرْحَمُنِیَ اللّٰهُ: او په دی دعاء اتفاقًا لمونځ نه فاسدیږی ظ، ط، ۳ ثالثًا که بل چا ونږل او لمونځ کوونکی دعاء دیَرْحَمُكَ اللّٰهُ ورته وکړه. دغه مسئله د متن ده لمونځ په فاسیږي. ۴ ورابعًا که سړي په لمانځه کی ونږل، او ويی ویل اَلحَمْدُ لِلّٰه لمونځ نه په فاسدیږي ۵ خامسًا: که بل چا ونږل او لمونځ کوونکی وفیل الحمد لله او مقصود یه صرف ثواب وُو لمونځ یه نه فاسدیږی اتفاقًا. او که مقصود تعلیم او ښوونه وه وعاطس ته یعنی حیي ته اَلحَمْدُ لِلّٰه ووایه لمونځ یه اتفاقًا فاسدیږ ي او که مقصود جواب دعاطس وُو. لمونځ یه نه فاسدیږی. ولی چې اَلحَمْدُ لِلّٰه په عرف کی جواب دعاطِس نه دی. بلکه کلمه د ثواب ده »

او بعض فقهاءُ وائی چې لمونځ یه فاسدیږی چې اعتبار د ده نیت لره دی د ده نیت خو جواب دعاطِس دئ. ۶ سادسًا چې لفظ د تشمیت په شین او سین دواړو سره مستعمل دی لکن شین یه افصح دی، ۷ سابعًا چې فساد د لمانځه په تشمیت سره مذهب د امام اعظم ابوحنیفهؒ او د امام محمدؒ دی، او امام ابویوسفؒ وائی چې لمونځ نه په فاسدیږی ولی چې دا دعاء ده مغفرت او رحمت ده ورور مسلمان ته، او دلیل د قول د طرفینؒ هغه حدیث دی چې معاویهؓ بن الحکم یه روایت کړی دی: چې یوسړي په لمانځه کی وبل عاطس ته یَرْحَمُكَ اللّٰهُ ووئیله. نو آنحضرت صلی الله علیه وسلم وهغه ته داسی ووئیله: اِنَّ صَلٰوتَنَا لَا یَصلح فیها شئ من کلام الناس» په تحقیق زمونږ یعنی د مسلمانانو لمونځ صالح دهیڅ شی دخلګو دخبرو نه دیٔ:

اَللّٰهُمَّ اغفر لمؤلفه ولکاتبه اٰمین

قال المصنفؒ

وَجَوَابُ مُسْتَفْهِمٍ عَنْ نِدٍّ بِلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

او غږ رنګ لمونځ فاسدوی جواب ورکول ویوه چا ته چې هغه د مصلی څخه پوښتنه وکړي هَلْ لِلّٰهِ نِدًّا آیا خدای لره مثل یعنی شریك شته. په دغه کلمه د توحید چې جواب ورکړی نو لمونځ د ده فاسد دی خلافًا لابی یوسفؒ: ابویوسفؒ وائی چې لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، کلمه توحید او ثناء ده نو سړي په قصد سره تغیر نه خوري. او طرفینؒ وائی چې دا خو جواب دی نو متکلم په منافی بوَلل کیږي

قال المصنفؒ

وَخَبَرِ سُوْءٍ بِالْاِسْتِرْجَاعِ

او دغه رنګه لمونځ فاسدوي جواب د غمه خبر. لکه چې یوسړي و لمونځ کوونکی ته ووائی چې مثلًا زوی دی مړاو یا مور چې یه سوو غیر ذالک. لمونځ کوونکی په لمانځه کی جواب ورکړي په دی کلما تو: اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُوْنَ: قَالَ المُصَنِّفُؒ:

وَسَارٍ بِالْحَمْدُ لِلّٰهِ

او جواب ورکول وخبر ورکوونکی ته د ښه خبر لکه یوسړي چې په لمانځه ولاړوی بل سړي ورته ووائی چې زړیګی می درباندی زوی دی پیدا شو. یامسافر د سفره څخه په خیر راوړسیدی وامثال ذالك. دی په جواب کی ورته ووائی اَلحَمْدُ لِلّٰه» نو لمونځ یه فاسد سُو: قَالَ المُصَنِّفُؒ:

وَعَجَبٍ بِلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اَوْ سُبْحَانَ اللّٰهِ

او دا غږ رنګه لمونځ فاسدوی جواب ورکول ویوچا ته چې هغه یوه تعجب آوره خبره ورته وکړی مثلًا ورته ووائی چې فلسطینیانو وه اسرائیلو ته ماته ورکړه او بیت المقدس یه څخه ونیوی دی په جواب کی ورته ووائی لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ یا سُبْحَانَ اللّٰهِ **پوه سه**: چې دغه مثال د خبری سره هم کیدای سی اعتباری فرق یه دیٔ. قَالَ المُصَنِّفُؒ

وَكُلُّ شَیْءٍ قُصِدَ بِهِ الْجَوَابُ كَیَا یَحْیٰی خُذِ الْكِتَابَ

او دغه رنګ لمونځ فاسدوی هره هغه شئ چې قصد کړه سی په هغه سره جواب دیوچا مثلًا یوسړي وو چې

نوم یې یحیٰ وو دلمونځ کوونکی څخه سوال وکړی چې دغه کتاب راکړه نولمونځ کوونکی ورته ووېل یا یحیٰ خذ الکتاب. یعنی ای یحیٰ کتاب در واخله.

قالَ المصنفُ فی مَراقی. اولمونځ فاسده وی هرایت دقرآن څخه چې مقصود په هغه سره جواب ورکول دچاوي. مثلاً یوچا پـه لمانځه وَلاړسړي ته ووېیله. چې دلره راوړم. ده ورته ووېل اٰتِنَا غَدَائَنَا، اویاد لمونځ کوونکی څخه یوښتنه وکړه د بعض گنهو پـه باره کی. ده ورته ووېل وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوْهَا اوکه چیری مقصود د لمونځ کوونکی جواب نه وُو بلکه هغه بل سړي په دی خبراوي نو په لمانځه کی یې نوییه لمونځ اتفاقًا نه دی فاسِد.

پوښتنه: چې مصنفُ اٰیت دقرآن ذکر کړي تا چې حکم دغیرد قرآن په طریقه اولا معلوم سي. مثلا مُوذن شهادتین پـه آذان کی وَوَئیلی بل سړي چې په لمانځه وَلاړ وو اجابتًه هغه شهادتین وَوَئیلی لمونځ یـه فاسِد سُو. اویا سړي په لمانځه کی لفظ د اللّٰه دچا څخه واوریدی. ده وویل جَلَّ جَلَالُهٗ لمونځ یه فاسِد سُو. اویا یه نوم د علیه الصلوٰة وَالسلام واوریدی. ده پـه لمانځه کی درود ووایه لمونځ یه فاسدسُو. اویا یو سړي خارج الصلوٰة قرآن شریف ووایه لمونځ کوونکی ورته ووېل ،،صدق اللّٰه العظیم، لمونځ یه فاسِدسُو. اویا لمونځ گذاره دشیطان نوم دچا څخه واوریدی. نوده ووئیله لعنة اللّٰه عَلیه لمونځ یه فاسِدسُو. اویا امام تکبیرونه کراره ووېل یو بل سړي ورته غږ کړه چې دا تکبیرونه پـه زوره وایه. اوامام هـم داغښی وکړه. دامام لمونځ فاسِدسُو.

پوښتنه: پـه حَدیث شریف کی راغلی دی یو وخت عَبْدُ اللّٰه بن مَسْعودؓ دآنحضرت صلی اللّٰه علیه وَسَلم څخه اجازه د دخول وَغوښتـه اوعلیه الصلوٰة وَالسلام په لمانځه ولاړوو نوعلیه الصلوٰة وَالسلام دابن مسعودؓ پـه جواب کی داسی وَوَئیله اُدْخُلُوْهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِیْنَ» اوسره ددی چې لمونځ فاسِد نه سُو. **وَاجَاب** عند الامام السرخسیؒ وتبعه شراح الهدَایة: چې دا اتفاقًا داسی پیښه سوه چې اذن غوښتل دابن مسعودؓ پـه داسی وخت کی وَسَوه چې د آنحضرت صَلی اللّٰه عَلیه وَسلم

قرأت دلمانځه هَم دغه اٰیت ته رسیدَلی وو یعنی اُدْخُلُوْهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِیْنَ، او د عَلیه الصلوٰة والسلام قصد د اجابَت دابن مسعودؓ نه وو، قَالَ المُصَنِّفُ:

وَرُؤْيَةُ الْمُتَيَمِّمِ مَاءً والا او بـه لره. او د غه رنگه لمونځ فاسده وی لیدَل دَ تیمم کوونکی او بـه لره. **پوښـتـه**: چې مراد هغه اوبه دي چې دی پـرقـادر او پراستعمال هـم وي. اوبل دومره قدر وي چې د طهارت دپاره کافی دی.

فـائـده: که امام متیمم وو اوهغه اوبه ولیدَلی دده لمونځ فاسِدسُو. او د مقتدی که څه هم متوضی وی تبعًا فاسِدسُو. اوکه مقتدی متوضی اوبه ولیدَلی. اوامام نه وې لیدَلی اوامام متیمم وو د مقتدی لمونځ خوفاسِدسو وَلی خوده پـه عَقیده دامام لمونځ په تیمم سَره دوجود داوبونه دی رَوَا. **فـائـده**: که متیمم په قدر د تشهدی کښېنستلی وو بیا یه اوبه ولیدَلی لمونځ نه فاسِدیږي. ولی چې اوبـه یه بعد تمام الصلوٰة ولیدَلی. لکن دامذهب دیاراننو. اوپـه نیزد امام اعظمؒ یـه لمونځ فاسدیږي. یاراننَ وائی چې رُویـة دمتـیمم داوبو که څه هـم مفسد د لمانځه دی لکه حدث اوخبری. لکن دامفسِد خو پسـله تمامه لمَانځه پیداسُو. ولی چې پر دغه مصلی شئی دارکانو اوفرائضونه ری باقی لماجاءَ فی حدیث ابن مسعودؓ اذاقُلت هذا اوفعلتَ هذا فقد تمّت صَلوٰتك،، نو دَغه مصلی نو قعده وکړه:

دحضرت الامام الاعظمؒ دمذهب په بیان کی امام بَردعیؒ وائی. چې خروج دمصلی دده پـه فِعل سره د لمانځه څخه هم فرض دی د امامؒ پـه نیز او پر دی سړي هغه پاته دی. اوعام احناف د امام بردعیؒ دَقول په ملاتړ کړی دی کما فی العنایة. اوابوالحسن الکرخیؒ وائی چې سَبب د فساد دلمانځه د دغه مُتیمم چې په قدر د تشهدی کښېنستلی هـم دَی. پـه نیزد امام الاعظمؒ داده چې دَغه رُویت داوبو خو مغیرد لمانځه دی لکه نیت د اقامَت دمُسَافِر نو پـه دی کی اَول د لمانځه او اخیرد لمانځه برابر دی یعنی که دغه مُتیمم پـه اول کی د لمانځه اوبه ووینی خولمونځ یه فاسِد دی نو پـه اخیرد لمانځه چې ووینی هـم یـه لمونځ فاسد دَی. او امام کرخیؒ زیاته کړیده

چې خروج د لمانځه نه په صُنع د مصلي فرض نه دی په اتفاق د یارانو اود امام اعظمؒ، صرف امام بردعیؒ د دغه اختلاف مسائلو نه دا فهمولې ده چې خروج په صنعه د مصلي د امام اعظمؒ په نیز فرض دی. قال وهو غلط منه» امام طحطاویؒ وائی: چې مجتبٰی وَالاوائی چې محققان د احنافو مذهب د کرخیؒ مختاره کړې ده او په معراج کې چې نسبت یې وامام حلوانیؒ ته کړیدی کې وائی وَالصحیح مَا قاله الکرخیؒ» وفی التاسیس مَا قاله ابوالحسن الکرخیؒ اَحسَنُ، در و یش وائی چې ظاهر هم مذهب د کرخیؒ دی. ولې نفس خروج په صُنعه خو قربت نه دی نو چې د امام اعظمؒ فرض بو للای. نو سلام چې قربت او ذکر دی هغه بې فرض گنړلې وای. وَاللهُ اَعْلمُ بِالصَّوابِ: قَالَ المصنفؒ

وَتَمامُ مُدَّةِ المَاسِحِ اَیْ لِلْخُفِّ

او د غه رنګه لمونځ فاسده وي پوره والی د مدت د مَسح د مُوزو یعنې د لمونځ کوونکي په مَا بین کې د لمانځه مده د مسح د موزی ختم سَوه. یعنې یو شبانه روز د پاره د مقیم او درې ورځې د پاره د مسافرونو د ده لمونځ فاسد سُو. ولې چې پښو ته یې حدث ور سیدی او د پښو پریوله پرده فرض سوه. قَالَ المصنفؒ **وَنَزعِهِ** او یا موزه وه د لمانځه په مابین کې د پښې نه وَخیژی که د ده په صنعه سَره او که بې صنعې د ده لمونځ فاسده وي. **مسئله**: هغه عذر چې سَړې ته یې تیمم ور واکړي وو که نا جوړی او یا بېړه د د ښمن چې د نه تیر سوی دی. په قدر د تشهدی زائل سې هم لمونځ فاسد سوم

ختم

مده د مسح که پوره سوه او او به وي خو لمونځ فاسد دی بالاتفاق قاله الزیلعیؒ. او که او به نه وی لمونځ یې نه دَی. ولې چې پښو له خو په تیمم کې برخه نسته، نم، ط، او بعض فقهاءؒ وائي چې لمونځ یې فاسد نه ی. ولې چې حدث سَابق و پښو ته راغلی، نو بَل تیمم دی وکړي. ن، س، ط» **پوښتنه** چې هلته لمونځ فاسدیږي چې په قدر د تشهدی نه وي کښېنستلی او که کښېنستلی وو نو دا مسئله پر اختلاف ده بین الامام الاعظمؒ وصاحبیه: کما مر من قبل قریبًا» قَالَ المُصنفؒ:

اَللّٰهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه آمین

وَتَعلُمُ الاُمّیِ اٰیَةً

او دا غه رنګه لمونځ فاسده وي چې زده سي د امي یو آیت

«تحقیق د لفظ د امي» دا لفظ منسوب دی و امة العرب ته چې په هغه زمانه کې دوی د علم او کتابت نه بیخي خالي وه. دی سړي ته په دی وائی چې په هغه حال چې اُم (مور) زیږولی وو پاته دی»

پوښتنه: چې د امي نه عرفي امي نه دی مَراد. ولې چې په عرف عام کې امي هغه دی چې عالم نه وي کې نه هم. الحمد لله وقُلْ هُوَ اللهُ آه او نور سورتونه هم یاد وي. بلکه مراد امي فقهي ده دی چې هغه سَړي دی چې یو آیت د قرآن شریف یې هم نه وي یاد» مصنفؒ په مَراقي کې وائی. ولم یکن مقتدیًا بقاءٍ. او دی امی اقتداء په قاري پسې نه وي کړي. ط وائی چې امي چې مقتدی په قاري پسې وي او یو آیت ور یاد سي عام فقهاءؒ پر دی مذهب دي چې لمونځ یې باطل سُو. او په فتاوای ظهیریه کې وائی چې لمونځ یې نه فاسدیږي. وبه قال الفقیه ابو اللیث السمرقندیؒ او د مصنفؒ دا قید بناء پر قول د ظهیریه دی. ولې که دا امي که قاري فرض کړي خو هم دی ممنوع دی د قرائت نه خلف الامام. نو تذکر او نه تذکر د ده نه برابر دی» مر، ط، در»

پوښتنه: هغه نخ کې اختلاف د امام اعظمؒ او د صاحبینوؒ د لته هم جاري دی **فائده**

تعلم د امي یو آیت لره دوه قسمه دی. یو دا چې یو آیت مثلاً خو یې په یاد وي. لکن بیا حُندی هیر سوی وي. او بیه او سنی لمانځه کې ور پیاد سي. دوهم دا چې په لمانځه کې بل ور ښئی دی او یاد وي دا چونکه عمل کثیر دی په دغه عمل سَره د ده لمونځ فاسد سُو. قَالَ المُصنفؒ

وَوِجدَانُ العَارِي سَاتِرًا

او دا غه رنګه لمونځ فاسده وي پید اکول د داسې جامې چې لمونځ کوونکی د سبب ځخه د نه وُجود د ساتر العورة لمونځ په لغه کوی. او س یې په لمانځه کې جامه پیدا کړه. یعنې یو چا ورته ورکړه لمونځ یې فاسد سو. ولې چې عذر د لغه د لمانځه د جواز وو هغه یې قطعه سُو:

پوښتنه چې دا فساد هلته لازمیږي چې دی مالک د دغسې جامې سي یعنې څوک یې ور وبخښي. او یا د لمانځه کولو په هغې جامې کې اجازه ورکړه. نو که دا جامه نجس الکل وه بیا یې لمونځ نه فاسدیږي. ولې په نجس الکل کې خو پړ ده لمونځ نه دی لازم بلکه سره د وجوده دَ

نجس الکل جامی په ابتداء کی هم ده ته لمونځ په لخ روا وُو. او کی ربعه دجامی پاکه وی یا بالا ترهغه او نوره ـــ وه خو په نیز دده او به وی چی نجاست به پریوی یا نه وي. خو لمونځ به فاسد سو. ولی که ابتداء د عنی جامه چی خلمه یا بالایه پاکه وه موجوده وی دده لمونځ په لخه ناجائزدی، نو اوس انتهاءً ا به هم لمونځ باطل دی. او که طاهر الکل وی هغه خو په طریق الاولیٰ لمونځ فاسده وي. وَلَا تنس الاختلاف بین الامام وصاحبیهٗ فی هذه الصورة ایضًا، ط، مرد، قَالَ المُصنفُ

وَقُدرَةُ المُومِیٓ عَلَى الرُّکُوعِ وَالسُّجُودِ

اودغه رنګه لمونځ فاسده وي چی لمونځ کوونکی چی په سبب د یومرض او عذر به لمونځ په اشاره کاوه اوس به قدرت پیدا کړي پر رکوع او سجده یعنی هغه مرض به جوړ سو. او عذر به زائل سو. ولی چی بناء دقوی لمانځه چی سجده او رکوع په کښی وی پر ضعیف لمانځه چی په اشاره دی نه دی رَوا. مه قَالَ المُصنفُ:

وَتَذَكُّرُ فَائِتَةٍ لِذِیْ تَرْتِیْبٍ

اودغه رنګه لمونځ فاسده وی په یاد یده په لمانځه کی د قضائی لمونځ هغه چاته چی خاوند د ترتیب وي. یعنی چی قضائی لمونځونه به لزومًا تروختی لمانځه د مخه کوي.

پوښتنه که د سړي څخه یو یا دوه لمونځونه ترپنځو پوري قضا سوي وی هغه سړي به حتمًا قضائی لمونځونه تروختی لمانځه د مخه بی قضاء راوړي. او که قضائی لمونځونه شپږ تر وسیده نو ترتیب ساقط دی کی د مخه راګرځوی او که وروسته"

پوښتنه: چی د چا څخه شپږ لمونځونه قضا سوي وه او وقت د ټولو راګرځیدو نه وو. بلکه وخت تنګ وُو. نو یو لمونځ یه را او ګرځاوه نو څو پنځه پاته سوه ایا په هغو کی ترتیب سته که څرنګه! **جواب**: ترتیب نسته لان الساقط. **مسئله** که د سړي لمونځونه هیر وه چی وختی لمونځ یه وکړي وروسته یاد سوه دغه کړي لمونځ یه نه دی فاسد- په سبب د عذر د هیری وروسته په بل لمانځه کی بی د مخه راګرځوی. محکه مصنف وویل وتذکر فائتةٍ آه.

مسئله که د لمونځ کوونکی خو قضائی لمونځونه یاد وه لکن د وقتی لمانځه وخت لږ پاته وُو. نو وختی لمونځ یه نه دی فاسد د عذر د سببه **فَائِدَه**: که د سړي قضائی لمونځونه یاد وه او وخت هم فراخ وُو. لکن قضائی لمونځونه یه تروختی د مخه نه را او ګرځول نو که چیری دغه سړي قضائی لمونځونه ده پنځم لمانځه د وخت تروتلو د مخه را او ګرځول حکم یه دادی چی هغه ټوله پنځه لمانځه چی کړي وه ټول نفل سوه. او پر ده باندی د ګردو قضاء لازمه ده. او که چیری د پنځم لمانځه وخت تیر سوده را او ګرځول ټول لمونځونه یه صحیح سوه. ولی چی قضائی شپږ سوه او ترتیب ساقط سُوم، ط،

بیان فائده زمونږ د زمانی عوام چی بعد البلوغ دده څخه په جاهلی کی ډیر لمونځونه قضا سوی وی د هغه د پاره چی اوس قضا یه راوړي ترتیب نسته.

پوښتنه:

که سړي دا قدر پوهیدی چی ما څو ډیر لمونځونه په ځوانی کی مثلاً قضاء کړي دي. لکن حساب یه نه وو ورته معلوم نو دی به د څو لمونځو قضاء راوړي **جواب** ترهغو پوري دی قضائی لمونځونه را ګرځوی چی دده ظن غالب دا کیږي چی قضائی لمونځونه خلاص سوه، در، قَالَ المُصنفُ:

وَاسْتِخْلَافُ مَنْ لَّا یَصْلِحُ اِمَامًا

اودا غه رنګه لمونځ فاسده وی خلیفه ګرځول د هغه چا چی صالح د امامت نه وی لکه امی یا معذور سړي. یعنی امام قاري وو لکن ده ته په ما بین کی د لمانځه بی اود سیاق پیښه سوه. نو به خلیفه د لمانځه د پاره امی یا معذور مقتدی ودراوه نو هم د امام او هم د مقتدیانو لمونځ فاسد سو. لکن دا خبره یادلره چی فساد د لمانځه هلته لازمیږی چی امام قاری په اخیره ناسته کی په قدر د تشهدی نه وی کښیناستلی. او که اخیره ناسته کړي وه صرف سلام یا درود وغیره ورته پاته وه او دس به مات سُو نو ده لمونځ پوره دی او استخلاف ته ضرورت هم نسته. کذا قَالَ الفقیه ابوجعفر الطحاوی. فخر الاسلام علی البزدوی او د دوی دعوی د اجماع هم کړي ده" او صاحب الکافی وائی چی د غه مذهب صحیح دی. او به

فتح القدير كې وائي وهو المختار او نهر فائق والا وائي چې وجه د عدم الفساد دا ده چې خليفه جوړول في نفسه ډېر کثير دي په مابين کې د لمانځه چې مونږ اجازه د دې عمل ورکوله د جهت څخه د ضرورت چې لمونځ پوره پاتې وو. نو او س چې اخيره ناسته امام کړې وي نو خليفه جوړول ده ته د نا اهله سړي څخه ضرورت سته. او کۀ اهل د امامت خليفه کړي هغه به صرف د سلام گرځولو وظيفه ادا کړي لانه حينئذٍ لايبقى غيره » حاصل ط » قال المصنف رحمه الله:

وَطُلُوعُ الشَّمْسِ فِي الْفَجْرِ

او راختل د لمر د سحار په لمانځه کې د سحار لمونځ فاسده وي. په دليل د دې چې د مخه تر طلوع الشمس وخت کامل او ورو سته تر طلوع الشمس وخت ناقص دی. ولې چې د دغه وخت کې لمر پرستان و لمر ته سجدې کوي. نو د دغه سحار لمونځ خو کامل لازم سوی وو. نو ناقصه اداء به نه ده صحيح »ح، م»

پوه سه: چې مراد د طلوع الشمس څخه دا نه ده چې د لمر ټيکي به وويني بلکه چې رڼا د لمر »ضو یا بناء عالي، نو اوس ټيکی د لمر به هم معلوميدای . نو به داسې حال کې هم لمونځ فاسد دی، د بعض عوامو گمان دا دی چې څه وخت چې ټيکی د لمر پر غره راپورته سي نو د سحار لمونځ نه دی روا. قال المصنف رحمه الله.

وَزَوَالُ الشَّمْسِ فِي الْعِيدَيْنِ

او دغه رنگه لمونځ فاسده وي چې لمر زوال وکړي د اختر په لمونځ کې. يعنې خلک په لمانځه د يوه اختر يا بل اختر ولاړه وه چې لمر زوال وکړي لمونځ به يې فاسد سوه. ولې چې وخت د اختر د لمانځه تېر سو، لا قضاء له» قال المصنف رحمه الله:

وَدُخُولُ وَقْتِ الْعَصْرِ فِي الْجُمُعَةِ

او دغه رنگه لمونځ فاسده وي داخليده د ماز ديگر وخت د جمعې په لمانځه کې يعنې خلک د جمعې پر لمانځه ولاړه وه چې د ماز ديگر وخت داخل سو نو د جمعې لمونځ به فاسد سو ولې، چې شرط د جمعې د لمانځه د ماپښين د لمانځه وخت دی. نو د جمعې وخت تېر سو

پوه سه: چې وخت د ماپښين چې سايه د شئ به مثل د هغه شئ وگرځي د ده وخت تېر سو

به نيز د يارانو او د به نيز د امام اعظم چې سايه د شي دوه مثله د هغه وگرځي نو د ماپښين وخت پای ته ورسيدی . نو د جمعې په لمانځه کې چې سايه ومثل ثاني ته داخله سوه د جمعې لمونځ فاسد سو. په نيز د يارانو. او چې مثل ثاني پای ته ورسيدی نو د جمعې لمونځ فاسد سو به نيز د امام اعظم. لِكُلِّ عَالِمٍ هَفْوَةٌ » به مجمع الانهر کې به نقل د فتاوای سراجيه داسې وائي . چې قيد د جمعې اتفاقي دی. ولې چې، د ماپښين د لمانځه حکم هم داغسی دی انتهى، ولايخفى انه خلاف الفقه» ولې چې په فقه شريف کښې وائي چې په دخول د وقت العصر ماپښين نه فاسديږي. ط»

شکايت د پښتون آباد په بعض جامع مسجدو کښې د جمعې لمونځ داسې وخت کوي چې وخت د ماپښين پر مذهب د يارانو خو يقيناً وتلی وي بلکه داسې جامعگانې هم سته چې جمعې لمونځ داسې وخت کوي چې د حضرت الامام الاعظم په نيز هم د ماپښين وخت تېر سوی وي. د دې سبب څه دی! بعض مُلايان د غرمې د خوب ډېر شوقيان وي نو بيده سي او خوب چې يې سر سي نو د جمعې و لمانځه ته راووزي. او بعض ملايان بيا تر لمانځه د مخه د رشتيا او د رواغو اوږدې اوږدې قصې کوي او خلک زړه وي چې د ده جاه په بالا سي . نو په دې قصو کې د ماپښين وخت تېر سي بيا نو د جمعې لمونځ کوي. معصيت د خالق په ياد پاره د خوب او يا د پاره د جاه وجلال پر غاړه واخستي .

چو بينم دين احمد در غريبي ؛ دلم سوزان ز چشمم خون جاري ؛

د عُبيد وَيل به هلته پکار د رسي ؛ چې يوه ديوال ته مخ و بَل ته شا سي.

غرض نقشيست کز ما يا دماند ؛ که هستي را نمي بينم بقائي ؛ مگر صاحبدلی روزز رحمت ؛ کند در حق اين مسکين دعائي ؛

صرفت العمر في لهو ولعب ؛ فاها ثم آها ثم آها ؛

احب الصالحين ولست منهم ؛ لعل الله يرزقني صلاحا ؛

آئی تھے ہم مثل بلبل سير گلشن کر چلے ؛ ديکھ مالے باغ اپنا ہم تو اپنا گھر چلے ؛

د محمد فضل الحق حقاني اعزه الباري په قلم تکميل شويدی۔

قَالَ المصنفؒ **وَسُقُوطُ الْجَبِيْرَةِ عَنْ بُرْءٍ** اودغه رنګه لمونځ فاسده وي لویدل د سکنډي یا پټکي دجوړیدو وسره

یعنی یو سړي پر یو ځای په سبب د عذر د ټپ او یا ما توالی او یا د هډ ختلو دکبله پټي تړلې وه. اومسح یې پرې کوله. بیا لمانځه کي هغه پټي جلاسوه لکن لاندي عذر یې جوړ وو لمونځ یې فاسد دی. ولي حدث سابق بیا دغه ځای ښکاره سو. او که لاندي ټپ وغیره هنوز لاجوړ نه وو لمونځ یې نه دی فاسد» قَالَ المصنفؒ

وَزَوَالُ عُذْرِ الْمَعْذُوْرِ اودغه رنګه لمونځ فاسده وي چي زائل سي عذر د معذور سړي. چي پر ناقض داوداسه معذور وي لکه سلس البول، انفلات الريح، رعاف ممتد وغیره یعنی سړي پر یو عذر معذور وو هغه عذر یې په لمانځه کي زائل سو نو لمونځ یې فاسد دی **پوښتنه**: چي زوال د عذر په دې معلومیږي چي د یوه لمانځه کامل وقت بیله دغه عذره پر تیر سي.

دري مسئلي صورت دادی چي یو معذور شخص چي د مخه ذکر سو په عذر ومبتلا وو. او یا مستحاضه ښځه وه چي اودس یې دما پښین په تازه کاوه عذر یې جاري وو چي لمونځ یې شروع کړي عذر یې جاري وو بیا د مخه تر قعود په مقدار د التحیات عذر یې قطع سو، او تر لمر لویدو پوري عذر قطع وو او د ماز دیګر وخت کامل بې عذره پر تیر سو. هغه د ما پښین لمونځ یې فاسد دی بیرته بې راګرځوي. وانما قلنا بیا د مخه تر قعود آه ولي که په مقدار د التحیات کښېنستلی او عذر یې وو او د مخه تر سلام قطع سو، د ما پښین لمونځ یې صحیح دی. ولي چي دی معذور دی»

فائده: که چیري یو معذور اودس تازه کاوه عذر یې قطع وو او بیا چي لمونځ کاوه عذر یې قطع وو تر اخیره د لمانځه. نو د غه لمانځه راګرځول پر ده نسته. کي هم په سلسله لمانځه خو غه عذر بیرته راوګرځي. ط در، قَالَ المصنفؒ:

وَالْحَدَثُ عَمْدًا اَوْ بِصُنْعِ غَيْرِهٖ اودغه رنګه لمونځ فاسده وي چي لمونځ کوونکی په قصد اودس مات کړي مثلاً ګوز یا پسکی په قصد

واچوي. و انما قال عمدًا. ولي که بې قصده ګوز یا پسکی خندي ولویږي لمونځ یې نه فاسدیږي بلکه پر هغه لمانځه به بناء کوي کما تقرر في الفقه»

اودغه رنګه لمونځ فاسدیږي که اودس ماتیده د بل خوا څخه پیښ سو. مثلاً سړي پر لمانځه وو یو بل چا په ډبره ووېشتی سر یې ورمات کړي. او یا سړي په لمانځه کي پر رکوع وو یو بل سړي پر سپور سو او ده باد پري سو. نو دی سړي لره هم بناء پر تیر سوي لمانځه نه ده روا ولي چي د صحت د بناء شرط دادی چي عذر به سماوي وي. قَالَ المُصنفؒ:

وَالْاِغْمَاءُ وَالْجُنُوْنُ وَالْجِنَابَةُ بِنَظَرٍ اَوْ اِحْتِلَامٍ اودغه رنګه لمونځ فاسده وي بیهوشي یعني پر سړي په لمانځه کي بیهوشي راغله. اودغه رنګه لیونتوب لمونځ فاسده وي یعنی چي سړي په لمانځه کي لیونی سي. اودغه رنګه لمونځ فاسده وي جنابت چي د کتو له سببه ور پیښ سي. مثلاً دی پر لمانځه ولاړ وو یوه ښځه تیره سوه ده چي ورته وکتل اودس پر واوښت. او یا د خوب په حال شیطان بازي ورکړه، اودس پر واوښت لمونځ یې فاسد سو وانما قال بنظر او احتلام» ولي که چیري ناحقي اودس پر واوښت لمونځ یې نه دی فاسد ولي چي دا عذر سماوي غسل دی وکړي او پس تیر سوي لمانځه دی بناء وکړي.

سوال: احتلام خو په وخت کي د خوب پیښیږي نو دی سړي خو اودس په خوب مات سو نو د احتلام و ذکر ته څه ضرورت وو! **جواب**: مصنفؒ په مراقی کښې وائي: نائم متمكن» حاصل د جواب دادی چي د احتلام ذکر پر دې بناء دی. چي لمونځ کوونکی به لمانځه کي پر داسي حالت بیده سي چي په خوب یې اودس نه ماتیږي لکه په ناسته کي چي بیده سي او تکیه یې کړې وي. **پوښتنه**: چي اغماء داده چي قوت عاقله یې پر ځای وي لکن اعضاء محرکه یې کار پریښي دی. او جنون دادی چي اعضاء محرکه یې فعاله وي. لکن قوة عاقله یې کما ینبغي کار نه کوي. په بعض کتابو کښې ما ولیده چي یو سړي چي شراب یې چښلي وه کله چي نشه یې سر سوه بولو ونیوی. نو بولې کولې او د واره لاسونه یې ورته نیولي وه او مخ ئې پر یولی او دا بې وئیله. الحمد لله الذي جعل الماء طهورًا آه.

درویش وائی چې فهم د مسئله د محاذات د نر او د ښځې په لمانځه کې چې مفسد د نر د لمانځه
ګرځي پاتې ډیر مشکل کار دی. نو د دې مسئلې د ښه فهم د پاره یو څو خبرو ته په طور د مقدمه
ضرورت ستر. تفصیل د هغو خبرو دا دی.

۱ **سوال** څه سبب دی چې په محاذات سره یوائې د نر لمونځ فاسدیږي او د ښځې
دا نه فاسدیږي. **جواب** سبب دا دی چې نر خپلو، سپارل سوي وظیفه پریښوله
قال علیه السلام مخاطبًا للرجال: "اَخِّرُوهُنَّ مِنْ حَیْثُ اَخَّرَهُنَّ اللّٰهُ"، ترجمه: تاسې نر دوی
یعنې ښځې وروسته کوئ په لمانځه کې په دې سبب چې دوی خدای په خِلقت کې وروسته
کړي دي.

۲ په محاذات مفسد کې ماینه د سرې، خور، مور، او نورو محرمانو سره برابر دي. او ځوان او منځنه
هم برابر دي ۳ فساد د لمانځه د نر معلول په عروض د شهوت نه دی. ولې که وای نو محرمې
ښځې په محاذات به لمونځ نه وای فاسد سوی. بلکه اصل علت په ترك د مقام مفروض دی
د ښځو د پاره کما فی فتح القدیر کما مرانفا. نو چې شهوت په علت نه دی نو هغه چې بعض علماء
وائي چې په محاذات سره د بې ږیرې ښائسته هلك هم لمونځ فاسدیږي نه روایتًا صحیح ده
او نه درایتًا صحیح ده" لما مر اَنَّ الفساد غیر معلول بعروض الشهوة "

۴ د مشتهات ښځې څخه مراد عام دی که مشتهات بالفعل وي او که په ځوانۍ وي. نو
ډیره خره به سپین سرې ښځه هم په کښې داخله سوه. ۵ او مشتهات بالفعل هغه ښځه
یا جنلۍ ده چې د جماع قابله وي او سن ته اعتبار نسته. کذا قال الشارح: او په در مختار
کې وائي چې مشتهات حالا هغه جنلۍ ده چې د نو کالو وي مطلقًا که چاغ وي او که
ډنګره. او د اوو کلو یا د اتو کلو وي که چاغه شلنده وه. ۶ تبیین والا او مصنف هم
په مراقی کې وائي چې محاذات کې محاذات د نر او ښځې محاذات د بجلکي او پنډۍ شرط دی
دا تحقیق او تخصیص اصلاً زیلعیؒ شارح د کنز کړي دی. لکن په نهر کې وائي چې دې تخصیص
له کوم دلیل نسته بلکه صحیح تفسیر د محاذات هغه دی لکه چې مجتبٰی والا چې ذکر کړی دی
حیث یقول وهو ان المرئة اذا قامت بجنب الرجل او قدامه من غیر حائل. او په در مختار

کې وائي چې معتبر محاذات په یو اندام سره دی هر اندام چې وي. دلیل د دې تفسیر د صحیح
والی دا دی، چې د زیلعي یا مصنفؒ په تفسیر" که ښځه پر ډکا نچه ولاړه وي او نر کښته چې کانچه
د نر تر قامت کښته وي. یعنې د نر او د ښځې پر پوځای برابري وي. باید لمونځ د نر
فاسد نه سي. ولې چې محاذات د کعب او ساق خو نسته. او سره د دې چې ټول فقهاء وائي
چې د نر لمونځ فاسدیږي. او مصنفؒ وروسته په مراقی کې وائي چې په مذکوره صورت کې لمونځ
فاسد دی. ۷ د امام محمدؒ مذهب دا دی چې په هر رکن کې سره محاذي سوه د هغه تر تمامه
چې محاذي پاته سي نو د نر لمونځ فاسد دی. او په فتاوای خانیه کښې وائي چې لږ محاذات او
ډیر محاذات لمونځ فاسده وي. او د دې مذهب نسبت په امام ابویوسفؒ ته کړی دی
لکن صحیح هغه دی چې مصنفؒ په مراقی کې وائي چې د امام ابویوسفؒ مذهب دا دی. چې په مقدار
د ادای د رکن سره محاذي سي لمونځ د نر فاسد دی. ۸ چې اشتراك او محاذات د نر او ښځې
په په کامل لمانځه کښې وي لیعنې چې رکوع او سجده پر کښې وي. نو که په لمانځه کې د جنازې سره
محاذي سوه د نر لمونځ نه فاسدیږي ۹ که د امام د ښځې د امامت نیت نه وو کړی نو د ښځې
لمونځ فاسد دی د نر د اصحیح دی او که د امامت د نر او ښځو د واړو کړی وو، نو د نر دا فاسدیږي
۱۰ که ښځې جلا لمونځ کاوه لیعنې نفل مثلًا او نر جلا لمونځ کاوه لکه فرض مثلًا او سره محاذي
سوله نو د نر لمونځ نه دی فاسد لعدم الاشتراك فی الصلوٰة. وهو شرط فی فساد الصلوٰة کما مر
فی کتب الفقه".
او اشتراك دا دی چې مفترض په مفترض پسې اقتداء وکړي او یا متطوع په متطوع پسې
یا متنفل په مفترض پسې. ۱۱ که سړي و ښځې ته اشاره وکړه چې تر شا سر او دې عمل په
و نه کړي. نو د نر لمونځ صحیح دی او د ښځې دا فاسد دی. ۱۲ که د سړي او ښځې تر مابین
دومره فاصله وه چې یو نر لمونځ پکښې کولای سوای د نر لمونځ نه فاسدیږي. قاله الزیلعيؒ.
وتبعه من جاء بعده من المتأخرین ۱۳ که د ښځې او نر تر مابین کې یو ګز اوږده او پنډه والی
په د ګوتې په اندازه ستره وه بیاد نر لمونځ نه دی فاسد او د ستره په مابین کې د پښو د ښځې
او نر به این دی. او یا په مابین د محل سجدې د دوی او یا هر ځای چې این دی په مابین کې د

ددوی دوو، پـَـلـر دی مقدمې اوس واوره عبارت د نورالایضاح او په قیدو کی فکر وَهَـهٔ قَالَ

وَمُحَاذَاتُ الْمُشْتَهَاةِ

اود غه رنګه لمونځ فاسده وی برابروالی یعنی دنَره سره د هغې ښځې چې اشتهاء ورته کیدای سی یعنی یا اوس یا د مخه لکه سپین سرې زړه. په مَراقی کی لفظ د رجل ویَل سوی دئ. چې بالغ سړي ته وائی اشاره ودې ته دَه چې د نابالغه هلک لمونځ په محاذات نه فاسدیږي. قـَالَ الْمُصَنِّفُ:

فِیْ صَلٰوةٍ مُطْلَقَةٍ

په لمانځه کامل کښی چې رکوع او سجده لري. د صَلٰوة په وَئیلو سره دې ته اشاره ده چې دَلیونی ښځې په محاذات سره د نر لمونځ نه فاسدیږي. ولې چې دلیونی کښته اوپوره نه کیدَلو ته په شرع کی صلٰوة نه وَائی. **فـَـائِـدَه**: که ښځې نیت دما پښین دلمانځه وکړی په هغه نر پسی چې هغه دماز دیګر لمونځ کاوه نو په مذهب کی دښځې د غه لمونځ نفلًا صحیح دئ. نوکه په دغه لمانځه کی نر ورسره محاذی سی لمونځ به فاسد دئ. **پـُـوښـتَـنـه**: چې د مطلقه دَقید سره د جنازی لمونځ ووتَ. فقهاء وائی علت یه دادی چې دجنازی لمونځ په اصل کی لمونځ نه دی بلکه مړي ته دعاده»
سَـوَالْ: چې لمونځ نه دی نو وَلی اقتداء دَنر په ښځه پسی دجنازی په لمانځه کی نا روا ده **جَوَابْ** د دی سَببه چې دجنازی لمونځ د مطلق لمانځه سره مشابهت لري په تحریمه او سلام کی» کذا نقل عن العنایه» قـَالَ الْمُصَنِّفُ:

مُشْتَرَکَةٍ تَحْرِیْمَةً

چې لمونځ د نر او ښځې به سره شریك وی نو که ښځې یو لمونځ کاوه. او نر بل لمونځ کاوه او سره محاذی سوه د نر لمونځ نه فاسدیږی. بلکه مکروه دی. ط ، دا اشتراك هغه دری صورته وه چې ذکر سوه مصنفؒ د اشتراك فی التحریمه په بیان کی وَائی: با قتدائهما بامامٍ واحدٍ اواقتدائها به» **تَنْبِیْـه**، اشتراك ددوی په اداء کی د لمانځه په وخت کی د محاذات هم شرط دی په فساد کی د لمانځه دَنر. حتی که نر او ښځه پس لمانځه په امام پسی بیله محاذات ولاړه وه لکن دواړه بی اودَ سَه سَوه. نو چې اوداسَه ته تَله او یا د هغې خواړ اتله سره محاذی سَوه دنر

لمونځ نه فاسدیږی. وَلی چې دا خوحال دا داءد لمانځه نه دی. اودَغه رنګه که نر او ښځې څخه یو رکعت تیر سوی وُو. نو چې امام سلام وګرځاوه دوی دواړه وَلاړ سوه وقضاء ته د رکعت په دغه وخت کی سره نږدی سَوه. او محاذات شرطو برابر پیدا سو د نر لمونځ نه دی فاسید ولې چې مسبوق د قضاء په وخت کی منفرد دی نوکه څه هم دوی دوه شریکان دی تحریمةً لکن اداءً نه دی سره شریکان»

مسئله دَ اِشتراكِ تحرِیمَة

معتادانده چې دوی به اول د لمانځه دامام نیولی وي. پر صحیح مذهب. بلکه که نر اوله د لمانځه دامام نیولی وي او ښځه وروسته تر یوه رکعت کول وی بالا تر هغه ر اغله اود نر سره محاذی سوه د نر لمونځ فاسدسُو، نقله ط عن ب، عن س» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

فِیْ مَکَانٍ مُتَّحِدٍ

په یوه ځای کی، حتی که ښځه پر یوه لوړ ځای وَلاړه وه په داسی شان چې د دی هیڅ اندام د نَره سَره نه وو برابر د نر لمونځ نه فاسدیږی. او که مکان د لمانځه د دوی سره یو وو حکمًا لاحقیقتًا» هغه داسی چې ښځه خوږ لوړ ځای وَلاړه وه لکن تر قامت دَنر کم یعنی چې لبعض اجزاء دَنر د دی بعضو سره برابر وه. نو هم د نر لمونځ فاسِد دئ»

کلمه پوښتنه د، څه شی دا معلومیږی چې تاخیرد ښځې په لمانځه کی فرض دئ. **جَـوَابْ** د هغه حدیث څخه چه ابن مسعودؓ په موقوفًا روایت کړی» کما مرّ: اَخِّرُوْهُنَّ مِنْ حَیْثُ اَخَّرَهُنَّ اللّٰهُ: **سَـوَال** دا خو خبر واحد دی نو فرضیت څنګه په ثابتیږي **جَوَابْ** دا حدیث بیان د مجمل الکتاب» وَلِلرِّجَالِ عَلَیْهِنَّ دَرَجَةٌ» نو په ده فرضیت ثابتیږي. قـَالَ الْمُصَنِّفُ:

بِلَاحَائِلٍ وَنَوٰی اِمَامَتَهَا

دی دوو قیدو معنا او فائده په مقدمه کښی ذکر سول ځکه نو وتکرار ته یه ضرورت نسته»

دحج په موسم کې

پوښته: چې حکم او مسئلې ته د محاذات په بلاد اسلامیه وو کې د ټولې نړۍ چندان ضرورت نشته په استثناء د حکم د حرم مکي. ولې چې ښځې وهیڅ جماعت لمانځه ته نه راځي په سبب د منع شرعي. اَللّٰهُم الا العَجائز یعنې سپین سرې ښځې. او هغه هم په بعض لمونځو کې لکه د جمعې یا اخترو، او هغه هم په بیخي لږو جامځانو کې. او په هغو جامع مسجدو کې چې سپین سرې ور ته راځي د ښځو د پاره علحده ځای شته. چې نر هغه ځای ته نه راځي او نه ښځې کړ ځم ډیرې وی د نرو ځای ته راځي. نو د محاذات مسئله نه پیدا کیږي البته کړ په بعض نورو کې نر او ښځې په یوه جماعت د ربړي هلته امکان د محاذات شته لکن هغه هم سهل الدفع دی، ولې چې امام به و ښځو ته ووائي چې تر شا ودریږي. او په حرم کې د مدینې منورې هم مسئله د محاذات نه پیدا کیږي. ولې هلته د سعودي عسکر ښځې نه پریږدي چې د نرو ځای ته ورسي. بلکه په مسجد نبویؐ کې د ښځو د پاره باقاعده ځای شته چې دوی ټولې په هغه ځای کې لمونځونه په جماعت د امام کوي.

مګر په حرم مکي کې دې مسئلې ته جدي ضرورت شته د دې سببه چې نر او ښځې په طواف اخته وي خو ناڅاپه اقامت د لمانځه شروع سي. او په دغه وخت کې وتل د ښځو د مابین څخه د نرو ډېر مشکل کار دی. نو اخر الامر نران او ښځې ګډوډ په لمانځه په امام پسې اقتداء وکړي. ګاهې تر نرد مخه ښځه ولاړه وي. او ګاهې په نغل بلافاصله ښځه په لمانځه ولاړه وي. نو بناءً علیٰ هذا د دې مسئلې و تفصیل ته ضرورت شته،،

درویش والی: چې تر اوس سنې: ٢٢ ۱۴۲۲ھ دیرش، خلوینت کاله د مخې زائرین د بیت الله شریف ډیر لږ وه. خصوصًا ښځې چې هغه په ډیر محصو عدد ج ته راتلې او هغو د پاره په حرم مکي کې لکه په حرم کې د مدینې منورې مخصوص ځای وُو. نو هم محاذات شاذ او نادر پیښې دې. او د هغه د دفع د پاره چې ملایانو اثرانو، وه امام ته د حرم رجوع کړې وه چې د دې محاذات مفسد دفع وکړي هغه په جواب کې داسې ورته ووَیل

چې زه نیت د امامت د هغو ښځو کوم چې بخپل مخصوص کې ولاړې وي د مابین الصفوف د نرانو نیت د امامت نه کوم. او د فساد د نرد لمانځه په محاذات د ښځې خو نیت د امامت د ښځو لازم دی کما مرّ نو د غو ښځو چې بین صفوف الرجال ولاړې وي لمونځونه یه فاسد دي. او د نرانو لمونځ یه روا دی. لکن ډیر کلونه وروسته تر دی سنې پورې د حجاجو شمېر و تکثر رسیدلی. او د ښځو حاجیانو تعداد هم په لکوسو. او هغه مقام مخصوص هم مختل سو،،

حتی چې په اوسني زمانه کې به ډېر لږ خلګ او نران د محاذات څخه د ښځو خلاص وي، او د حرمي مکي د امام هغه پخوانی حبر به هم اوس زما په عقیده نه وي پاته، ولې چې په زرو ښځې امام یه وینې چې بین صفوف الرجال ولاړې دی. نو دی به څرنګه د دی د ونه ښځو لمونځونه ور فاسده وي. سره د دی هغه مقام مخصوص د دوی هم مختل النظام دی. نو په اوسني حالت کې د پاره د خلاصون د نرو د لمونځو د فساد څخه بل چاره نشته چې د کم سړي سره چې ښځه محاذي سي. یعنې یا د مخه تر نرو ولاړه وي او یا بلافاصل په و نغل تر ولاړه وي. نر دی وهغې ښځې ته اشاره وکړي چې تر شا سه. نو که هغې د ده په اشاري عمل ونه کړي نو د غې ښځې لمونځ فاسد دی. او د نر لمونځ صحیح دی کما مرّ من قبل قریبًا

او د اغه رنګه لمونځ فاسده وي **وَكَشْفُ عَوْرَةٍ مَنْ سَبَقَهُ الْحَدَثُ** لڅوالی د عورت د هغه چا چې ور پیښه سي لی او د سیا که نر وی او که ښځه. پوښته: چې د نر او د ښځې عورت ځایونه وړاندې تیر سوه

کڅه هم **وَلَوِ اضْطُرَّ إِلَيْهِ كَكَشْفِ الْمَرْأَةِ ذِرَاعَهَا لِلْوُضُوْءِ** مجبور وی د غه محدث ولڅولو ته د عورت لکه چې لڅ کړي ښځه څې لی اودسه سوي وي په لمانځه کې خپل بازو د پاره د اوداسه نو لمونځ ردی فاسد سو. پر تېر سوي لمانځه یه بناء نه ده روا بلکه دسر بر لمونځ راګرځوي **پوښته** چې دا حکم د ظاهر الروایت دی. او په فتاوی خانیه او تنویر او د هغه په شرح کې وائي کړ دغه بې اودسه و کشف العورت ته مجبور وُو لکه په

مثال مذکور کی نوپس تیر لمانځه دی بناء وکړي. یعنی لمونځ یې نه دی فاسد او که بې ضرورت
یې عورت لڅ کړی لمونځ یې فاسد شو. لکه دغه منځ چې بې اودسه سوی وه. نو پر دی وخت کی
دا اودسه دپاره لاسونه تر اوږی پوری لڅ کړه. ولې چې ضرورت تر څنګلو پوری وو. قَالَ

وَقِرَاءَتُهُ ذَاهِبًا أَوْ عَائِدًا لِلْوُضُوْءِ

اوداغه رنګه لمونځ فاسده وي قرائت د قرآن د هغه سړي چې په لمانځه کی بې اودسه سی. په داسی حال کی چې د اودسه پر خوا ځي. او یا د اودسه څخه بیرته راستنیږی یعنی د پاره د پوره کولو د لمانځه»

پوهسه: چې تسبیح یا تهلیل یا استغفار په دغو دوو حالو کی لمونځ نه فاسده وي. ولې چې دا شیان جزء د لمانځه نه دی بخلاف القرائة. ولې چې هغه جزء د لمانځه دی. نو دې سړي چې ذاهبًا یې قرائت وَوَایه یو جزء د لمانځه یې په بې اودسیا سره ادا کړی. او کې عائدًا قرائت ووایه نو د مخه تر شروع په لمانځه خارج یو جزء د لمانځه ادا کړي» طاب، در قال

وَمَكْثُهُ قَدْرَ أَدَاءِ رُكْنٍ بَعْدَ سَبْقِ الْحَدَثِ مُسْتَيْقِظًا

اوداغه رنګه لمونځ فاسده وي چې درنګ وکړی د هغه څوک چې بې اودسیا وَرپیښه سوه په قدر د یوه رکن د لمانځه لپسله پیښودی د بې اودسیا په داسی حال کی چې ویښ وی. لکن مصنف په مراقی کی وائی چې هلته یې لمونځ فاسدیږی چې دا مکث د ده بیله عذره وي او که پر نژدی ازدحام ډیر وو او ده ته وار نه ور رسیدی او پر لیری او بو ازدحام نه ووا و نوبت ژر ور رسیده دا عذر دی وده ته روا ده چې هغه لیری اوبو ته ولاړسي. در»

روکه پر اوبو اژدحام وو، او یا ئې دېرې وینه نه دریده، او یا دی بیده وو، چې پرې وینې وکړی. او کنه یې پر محڅکه تېنګه وه وروسته راېیدار شو. نو په دروسره صورتو کی لمونځ نه دی فاسد بلکه بناء دی لپسله اودسه پرتیر سوی لمانځه وکړی» قَالَ المُصنفُ:

وَمُجَاوَزَتِهِ مَاءً قَرِيبًا لِغَيْرِهِ

اوداغه رنګه لمونځ فاسده وي چې داغه بې اوده سړی د نږدی اوبو څخه تیریږي

دپاره د اودسه ولې چې دا تیریده د ده بیله عذره دی. ولیری اوبو ته.

مسئله: که لمونځ کوونکی په رکوع یا سجده کی پسکی واچول او یا پرې ویښ سوه نو دی چې سر راپورته کړی دی د اودسه وکړی نه ددی چې دا رکوع یا سجده پوره کړم. ولی که یې داغسی نیت وکړی لمونځ یې د غه سره فاسید شو. او کې نه نیت د اودسه وکی او نې نیت د اتمام د رکن وکړی لمونځ یې فاسد دی لکن پر یوه روایت » در»

مسئله: که دسړی په رکوع کی اودس مات شو چې راپورته کیدی سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ یې وو یل لمونځ یې فاسد شو. ولی نفس سر راپورته کیده خو ضروری وه. دا ودا لکن ده چې سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ وو ئیله دا معلومه سوه چې دده قصد اتمام د رکن دپاره دی» ط» فَقَدْ قَالَ السیدُ دغه سړی چې په رکوع یا سجده کی بې اودسه سوی وُو. چې اودس یې تازه کړی نو هغه رکوع یا سجده دی را او ګرځوی. او کې نه را او ګرځول لمونځ یې فاسد شو په اتفاق» د امام محمدؒ په نیز په دی سبب چې پوره والی دیوه رکن چې دلته رکوع یا سجده ده د هغه رکن څخه په انتقال سره کیږی. او دلته خو انتقال دا اودسه د پاره دی د رکن دپوره کیدو دپاره نه دی. او په نیز د ابو یوسفؒ چې قومه او جلسه دده په نیز فرض ده نو ددې سړی څخه خو قومه د رکوع څخه. او یا جلسه لپسله سجدی پاته سوه.

فائده: که څه هم سړی په لمانځه کی پسکی اچولی وي. لکن چه په اودسه پسې ځي لاس دی پر پزه ونسی یعنی چې خلګو ته دا په خیال ورسی چې پزه یې وینې سوه. او پسکی چې عیب ګڼل کیدل پټه سی. د بعض حیلو د جواز دلیل هم دغه حیله ده، م، ط، در، قَالَ المُصنفُ

وَخُرُوجُهُ مِنَ الْمَسْجِدِ بِظَنِّ الْحَدَثِ وَمُجَاوَزَتِهِ الصُّفُوْفَ فِيْ غَيْرِهِ بِظَنِّهِ

اوداغه رنګه لمونځ فاسده وي وتل د لمونځ کوونکی د مسجد څخه په ګمان د بې اودسیا. او یا تر صفو تیریدل یعنی تر دوه صفه بالا په غیر کی د مسجد یعنی چې جماعت په صحراء کښی وو بیا هم په ګمان د حدث» مثلًا په لمانځه کی دسړي تر پزه او به راغلی دده خیال داسو چې ـ دا وینې دي. نو په اودسه پسې روان سو نو کی لمونځ په مسجد کی ـ او...

مسجد لانه وو وَتلی اوکی پـه صحرا کی جماعت کاوه، تردرو صفونه وو تیرسوی ورته معلومه سوه چې هغه زما دیزی او به وی وینه نوَه لمونځ یې نه دی فاسِد. بلکه خپل لمونځ دی پوره کړي اوکه ترمسجد ووَتی یا تردرو صفو تیرسو لمونځ یې فاسِدسُو: که څه هم هغه گمان غلط وړته ثابت سی دسره دې لمونځ ر اوگرځوی،،

مسَائِل شتّٰی

۱ بې اودسه سړی چې ځاه ترورغلی وده ته رواده چې د ځاه څخه په سَولاغه او به را وکاږی که څه هم ډیر وخت په کښی تیر سی. ۲ که د ځاه سَولاغه خیری وه او او به نه یکښی راختلی او ده سره سَتن او سپین سی وو گندل یه روادی. ۳ اوکه ځاه پر خونکی وو دروازه یې خلاصولای سی. یعنی لمونځ یې نه فاسدیږی ۴ داوداسه سنن لکه دخولی پریوَله دری واره، دپزی دری واره دَمخ دَری واره دمخ، د لاسو، د پښو دری دری واره وړته روادی علی الاصح ۵ اودغه رنگ وسَړی ته رواده چې جامه خپله د هغه نجاسَت څخه پری مینځی لکه وینې ۶ اومرداری دځان لیری کول وړته روادی. ۷ په حکم کی دمسجد دی دَوَتلو پـه صُورت سرای اویا خونه او یَا عیدگاه مسجد ۸ که دغه بې اودسه د صَفو پر خوانه وَتی. بلکه دمخ وخواته پـه اوداسه پسی روان سو. نو دامام تر برابر تیریده معتبردئ. ۹ اوکی یَوائی لمونځ کاوه په صحرا کی نوکی سَتره وه ستری ته اعتبار دی اوکی ستره نه وه ځای ته دسجدی یـه اعتبار دی دهر طرفه څخه
۱۰ که چا واقعی اودس مات سُو. نو اودس یې تازه کړ او امام یـه ده لمانځه څخه نه وو فارغ سوی دی هلته د اوداسه پر ځای پر لمانځه ودریدی لمونځ ئې فاسددئ. ۱۱ کی امام د لمانځه څخه فارغ سوی وو. نو دغه خوښه ده که هوری لمونځ کوی او که مسجد ته لمام راځي واختلفوا فی الافضل، ۱۲ که پراقرب ځا سولاغه نه وه او پر اَبعد وه نو دا عذر دی لیری ځای ته روادی چې وَلاړسي. ۱۳ که دغه سَړی چې بې اودسه سوی دی وبل سَړی تی اشاره وکړه چې ماته او به راکړه لمونځ یې فاسدسُو. ۱۴ که دَغه سړي د جیبه روپۍ راوکښی او او به خرڅ کړی

تـیـ ورکړي لمونځ فاسِد سُو. قَالَ المصنفُ

وَانصِرافُهُ ظانّاً اَنَّهُ غَیرُمُتَوَضِّیٍ اودغه رنگه لمونځ فاسدوی چې لمونځ کوونکی دځایه څخه د لمانځه وگرځي پـه گمان ددې چې زه اودس نه لرم که څه هم ور روسته وړته ښکاره سی چې اودس لرم،،

اَوْاَنَّ مُدَّةَ مَسْحِهٖ اِنْقَضَتْ اَوْاَنَّ عَلَیْهِ او یا ددی گمان وی چې مده دَمسح دموزی زما تیره سوی ده. که څه وروسته وړ ښکاره سی چې نه ده تیره سوې. او یا یـه گمان ددې

فَائِتَةٌ اَوْاَنَّ عَلَیْهِ نَجَاسَةٌ وی چې پر ما باندی نجاست ته که څه هم په دغو څلورو مسَئلو کی دمسجد څخه

وَاِنْ لَمْ یَخْرُجْ مِنَ الْمَسْجِدِ نه وي وَتلی. ددی څلورو مسَئلو او دسَبق الحدث فرق دادئ چې پـه دې مسَئلو کی خو ده انصراف د پاره دترك ده لمانځه دی نه دپاره د اصلاح دلمانځه لکه پـه سَبق الحدث کی. **پوه سه**: چې دسَبق الحدث څخه مراد دادی چې په قصد سره ځان نه کی بې اودسه. نوکی پر قصد ځُپـکی واچول مثلاً یا بناء نه ده پر صحیح. بلکهٔ سره څخه به لمونځ راگرځوی. او پـه لعض عبارتو دکتابو چې داسی راغلی دی چې حدث سماوی وي. مراد دادی چې پـه دغه حدث کی دبنده اختیار نه وی کذافی البحر. نو دسَبق او دسماوی ترجمه یوه ده،،

فَائِدَه: بناء پر دَمخه لمانځه پـه صحابهٔ ووکی مرویٔ. عن هٰؤلاء السادات رضی الله تعالٰی عنهم ۱ عائشةؓ و ۲ ابن عباسؓ ۳ وابی بکرؓ. ۴ وعمرؓ، ۵ وعلیؓ، ۶ وابن مسعودؓ ۷ وسلمان الفارسیؓ ۸ وابن عمرؓ، ومِن التابعینؒ: عن ۱ علقمة، ۲ وطاؤس، و۳ سالم بن عبد الله ۴ وسعید بن جبیر ۵ والشعبی، ۶ وابراهیم النخعی و۷ عطاء و۸ مکحول وسعید بن المسیب رضی الله تعالٰی عنهم اجمعین وکفٰی بهم قدوة، کذافی الفتح. ط **پوه سه** چې امام شافعیؒ د بناء قائِل نه دی په هیڅ شی کښی دتیرو سوو مسَئلو.

فائده مولوی محمد اعزاز علیؒ په ص۸۳ حاشیه ۴ کې داسې وائي چې په ټولو نسخو کې د نور الایضاح پسله دغه قوله: وَاِن لم یخرج آه داسې عبارت راغلې دی چې افضل استیناف دی یعنې چې لمونځ دې د سره څخه راوګرځوي. خروجاً من الخلاف تاچې د خلاف وو زې. دې وائي چې دا عبارت هیڅ حاصل او معنا نه لري. ولې چې مصنفؒ خو په ټولو مذکوره مسئلو کې حکم د فساد د لمانځه وکړې. نو چې لمونځ فاسد سې. بیا اګرځول یې فرض دی نو د افضلیت څه معنا ده. د مخ بیا ته کړېده چې شاید دغه عبارت به د شارحؒ څخه واقع سوی وي نو ناسخینو سهواً په نور الایضاح کې نوشته کړې دی انتهی.

زه وایم چې دغه عبارت به د شارح له خوا څخه په مقتضی د کلام د مولانا المذکور صحیح نه دی. ولې چې د افضل معنا خو دا ده چې بناء پر تیرسوی لمانځه خو هم روا ده لکن بنه کار استیناف دی نو شارح خو هم حکم د فساد د لمانځه په دغو مسئلو کې منلی دی. نو استیناف خو فرض دی بناء روا نه ده، ولعل المولوی اعزاز علیؒ لم یرجع الی عبارة الطحطاویؒ، حیث قال تحت قوله والافضل الاستیناف آه. ای مطلقاً د مطلقاً معنا دا ده چې که لمونځ فاسد سوی وي اوکه نه وي. لکه په بعض مسائلو کې د سبق الحدث چې لمونځ نه په فاسیدې ی. نو معنا دا ده چې افضل د سره د لمانځه راګرځول دی که څه هم په لعض عوارضو کې فاسید نه وي. قال تحرزاً عن شبهة الخلاف ای د پاره د ساتنې د لمانځه د شبهة څخه د اختلاف د بعض اماماڼو ولې چې حضرت امام شافعیؒ بناء مطلقاً روا نه بولي.

لکن دا فضیلت د استیناف په منفرد لمونځ کوونکي کې دی اوکه په جماعت کې دا عوارض بعض پیښ سوه چې لمونځ یې نه فاسده وه نو استیناف افضل نه دی بلکه بناء افضل ده تاچې د جماعت ثواب د لاسه و نه وزي. اوکه په صورت کې د استیناف یې بل جماعت پیدا کولای سوای نو هم استیناف افضل دی. قال فی السراج قال المصنفؒ فی المراقی وعملاً بالاجماع. یعنې چې عمل وکړه سي په امر مجمع علیه سره د ټولو ائمهؒ ولې چې لمونځ د سره راګرځوي هغه لمونځ خو په اتفاق روا دی. اوکه بناء پرې مخه لمانځه وکړي هغه خو عمل یوازې په قول د حنیفانو دی اذ قد عرفت ان الشافعیؒ لایجوز البناء، ولاریب ان العمل بالامر المجمع علیه اولیٰ من العمل

بالامر المختلف فیه»

زه وایم وایم چې مذکوره عبارت چې پر دغه دَول لکه ط چې توضیح وکړه صحیح کیدای سوای نو ده ولې پس ټولو نسخو د نور الایضاح د غلط حکم کاوه. او دا دونه جرئت یې ولې کاوه او سره د دې چې دغه عبارت خو بیله توضیح د ط خو په شرح کې هم نه وو صحیح: وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَفَتْحُهُ عَلٰى غَيْرِ اِمَامِهِ او دغه رنګه د لمونځ کوونکي لمونځ فاسده وي فتح دده وغیر ته د امام دده، زیلعیؒ وائي که دغه فتح وهغه چا ته ورکړي چې په لمانځه کې نه وي دغه سي قرآن شریف تلاوت کوي، او یا لمونځ یوازې کوي خطا وزي او لمونځ کوونکي فتح ورکوي. او فتحه د امام یا منفرد وهر چا ته چې وي داهوله مفسد دَ لمانځه دي. مګر هغه وخت کې تلاوت د قرآن غرض وو. فتح یې نه وه غرض انتهی کذا قال مولنا مسکینؒ:

مسئله: فتح د مراهق لکه د بالغ ده کې غیر ته د امام ورکړه لمونځ یې فاسد دی.

مسئله: د امام لمونځ فاسده وي سره د مقتدي یا نو که امام اخسته فتح د هغه چا چې دده سره په لمانځه کې نه وُو. **مسئله**: که امام په قرائت کې بند سو او مقتدي د خارج الصلوٰة سړي څخه هغه ایت واوریدی او امام ته یې فتحه ورکړه (امام) هم اخسته یې وکړه ټولو لمونځ فاسید سُو: لانه تلقین من خارج وهو مفسد البتة» ط، ب، در.

فائده: فتح وامام ته اګرچه د مقتدي د خوا تعلیم دی لکن دغه روا ده استحساناً ولې په حدیث شریف کې راغلي دي چې آنحضرت صلی اللّٰه علیه وسلم په یوه لمانځه کې د سورة المؤمنین تلاوت کاوه. یوه کلمه څنډی پاته سوه. چون نبي علیه الصلوٰة والسلام د لمانځه څخه فارغ سُو نو داسې وویله اَلَمْ یَکُنْ فِیکُمْ اُبَیٌّ» آیا په تاسو کې ابیؓ چې یو صحابي وو دانه وو! قَالُوْا بَلٰی، خلګو وویل چې ابیؓ خو حاضر وو» فَقَالَ لَهٗ هَلَّا فَتَحْتَ عَلَیَّ: نو علیه الصلوٰة والسلام وابیؓ ته وویل چې ولې دې ما ته فتح نه کړه! قَالَ ظَنَنْتُ اَنَّهَا نُسِخَتْ» ابیؓ ور ته وویل چې زما ګمان داوو چې هغه کلمه چې تا پریښوله دا به منسوخ

عه وهو سید القراء والحفاظ ۱۲ منه

سوی وي. فَقَال لَوْ نُسِخَت لَاَعلَمتُکُم، که دا کلمه منسُوخه سوی وای ما تاسی خبرولئ ست
او د حضرت عَلیٔ څخه روایت دی چې معنا یې دا ده چې ستا څخه طلب د فتحې وکړي امام
نو فتح ورکړه. **پـوښـتـنـه** چې مراد د طلب څخه طلب قولي نه دئ بلکه طلب حالي دئ
یعني چې امام په یو ځای کې ودریږي، نو دا غه طلب د فتحې دی د مقتدیانو څخه.
مَسْـئَـلـه: مقتدي چې فتحه ورکوي نیت د فتحې بې وي او نیت دَ تلاوة القرآن به
نه کوي. ولې چې مقتدي دَ تلاوت څخه ممنوع دی او په فتح کې ورته رخصت دئ
مَسْـئَـلـه مقتدي دی تلوار په فتح کې نه کوي. ولې شاید امام ته به خپله ور پیاد سي
نو فتحه دده لپ فائده ده. او دا تلوار کول مکروه دی ط، **مَسْـئَـلـه** امام دی هم
مقتدیان و فتح ته نه مجبوره کوي چې په خوله ودریږي. او یاد مخني ایت مکروه وي
دا د مکروهاتو څخه د امام ده. بلکه کې فرضي قدر قرئت وئیلی وُو نو دی یادِ رکوع ته
وَلاړ سي. او یادِ بل ایت ته نقل سي. **پـُوښـتـنـه**: پوښتنه! که امام قدر مفروض
قرئت وئیلی وو خو ترڅانت مستحب کړ وُو. نو رکوع ته تگ یې سنه دی او که بل ایت ته
ته نقل سنه دی چې قدر مستحب پوره سي. **جـوَاب** بعض فقهاء وائي چې رکوع
ته تگ یې سنه دی لکن ظاهر الروایت دا دی چې قدر مُستحب دی پوره کړي په انتقال سره
و بل ایت ته، قَالَ المُصنفُ فی المَراقی لاصلاح صَلاتهما، یعنی که امام ساکت سی او یا
هَغه د مخه ایت مکرره وي او خولئ فتحه ورنه کړي نباید چې د ملا پر خوله داسی کلمه
ورنسی چې لمونځ یې په فاسد سي. نو د مقتدي لمونځ به هم فاسد سي. نو یا رکوع
کول او یا بل ایت ته نقل د دواړو فائده ده: قَالَ المصنفُ

وَالتَّکبِیرُ بِنِیَّةِ لِصَلوٰةٍ غَیرَصَلوٰتِهٖ

او د غه رنگه لمونځ فاسده وي چې لمونځ کوونکی.
اَللّٰهُ اَکبَرُ ووائي په دے نیت چې د موجوده لمانځه څخه بل مغائر لمانځه کی داخل یم،
د دی وجه د افساد دا ده چې د ده نیت خو دا غه چې دا موجوده لمونځ دی پاتروي بل
لمونځ کوم، نو د ده د نیت پر مُوافق هغه موجوده لمونځ فاسد سُو، هَغه ما نوي یې حاصل شُو

دمثال په ډول یو سړی یواځې لمونځ کاوه بیا یې اَللّٰهُ اَکبَرُ ووایه اقتداء په امام پسی
نیت وکړي. نو هغه انفرادي لمونځ یې فاسد سُو او یا په امام پسی اقتداء کړي وه. نو بیا
یې الله اکبر ووایه د انفرادي لمُونځ نیت یې وکړي نو هغه د امام سره لمونځ یې فاسد سُو.
او یا د ماپښین لمونځ یې کاوه چې وخت یې په خیال تیر وَ غلی نو د مازدیگر د لمانځه نیت
یې وکړي او اَللّٰهُ اَکبَرُ یې ووایه، او یا یې فرض لمانځه وَلاړ وو الله اکبر یې ووایه دَ نفلي
لمانځه نیت یې وکړي او یا عکس دَ دَغه،
پـُوښـتـنـه: چې قید د تکبیر یې د دی د پاره ووایه کی په زړه کښې نیت وکړي. او تلفظ
یې په نیت نه وکړي لمونځ یې نه دی فاسد کذا فی المنح وغایة البیان ط، او د صلوٰة په
قید سړی هغه یې خارج کړي چې په لمانځه کې تکبیر ووائي او نیت د روژې وکړي.
نو لمونځ یې نه دی فاسد. او د غیر صلوٰة فائده دا ده. چې سړي په لمانځه کی اَللّٰهُ اَکبر
او نیت د عین اول لمانځه وکړي. او د غه رنگه لمونځ د امام فاسدیږی کی اَللّٰه اکبر ووایه
او نیت د امامت د بنځو یې وکړي. وبَاقی التفصیل فی الطحطاوی،
مَسْـئَـلـه که یو سړي د قضائي روژې نیت کړی وو، او بیا یې له شروع څخه یې نیت بدل
کړي د نفلي روژې نیت یې وکړي. ضرر نه لري. قَالَ المُصنف فی متن نور الایضاح

اِذَاحَصَلَتْ هٰذِهِ المَذکُورَاةُ قَبلَ الجُلوسِ الاَخِیرِ مِقدَارَ التَّشَهُّدِ

لونځونه په مذکوره صورتو کښې هلته فاسدیږی چې دَ غه مذکوره مفسدات د مخه تراخیري ناستی په
په قدر د التحیات آه پیښ سی نو په داسی صُورت کی لمونځ باطل بالاتفاق دئ. د اقید او شرط
د هغه ځای څخه شروع کیږی و رُؤیة المتیمم ماءً آه او د مذکوراتو څخه ټول دَ هغه
ځای تراخیره پوری مراد دی، مصنفُ په مراقی کی وائي که چیری د غه مفسدات پسله قعود
په قدر د تشهد د مخه تر سلام پیښ سوله نو مختاره دا ده چې لمونځ یې صحیح سُو. ولې خروج
د لمانځه څخه په صنع د مُصلي پر صحیح مذهب واجب دی. او په ترك د واجب لمونځ نه
فاسدیږی. او بعض فقهاء وائي چې لمونځ یې فاسد دئ. ولې چې خروج په صنع د مصلي فرض ده په

نیز د امام اعظمؒ اوهغه په مذکوره صورتو کی نسته. بخپله امام اعظمؒ په دی باره کی تصریح نه ده کړې. بلکه دا تخریج دامام بردعیؒ دی م» **پوهسه**: چی داخیری ناستی معنا داده چی په اخیرد لمانځه وی که څه هم دغه بله ناسته نه لري. لکه په دوه رکعت لمانځ کی **پوهسه**: چی خروج په صنع د لمونځ کوونکی په نیز د یارانو فرض نه دی. ولی که فرض وای نو بايد چی په ثوابي کار د افرض پرځای کیدای او سره د دی چی فقهاءٔ وائی چی په حدث عمدسره هم داوظیفه پرځای کیږي: قَالَ المُصَنِّفُ

وَيُفْسِدُهَا اَيْضًا مَدُّ الْهَمْزَةِ فِى التَّكْبِيرِ

اودغه رنګه لمونځ فاسده وی مدور کول وهمزه ته د الله یا وهمزه ته د اکبر» ط د ن څخه نقل کړی دی که چیری مصلی همزه د الله په مدسره ووائی اویا د اکبر همزه په مدسره ووائي نوکه په مابین کی د لمانځه وه لمونځ یه فاسدسو. اوکه په وخت کی د تحریمی په لمانځ کی نه دا خلیږی، اوبیره دکفرسته کی استفهام یعنی پوښتنه وه. په معراج کی وائي چی خوف دکفر من حیث الظاهر ده. ولی چی اصلی وضع د همزه دپاره دانکار ده. اوکی استفهام تقریری غرض وُو لمونځ یه نه فاسدیږی»، وتبعه صاحب العنایة، ط» اوکی باء د اکبرته مدورکړي لمونځ یه نه فاسدیږي. وقیل تفسد وقال الحلبیؒ والظاهر ترجیح عدم الفساد»

مسئله: مد د هاء د لفظ د » اللّٰهُ خطاء دعربیت ده اولمونځ نه په فاسدیږی»

مسئله مداللام من لفظ الله سره کاردی چی تراندازه بالا نه وي. وحده » دا دی چی دونه مبالغه دی په مدکی نه کوی چی په مابین کی دلام اوهـاء الف پیدا سی. اوکی دغسی وکړه مکروه خودی لکن لمونځ نه په فاسدیږی »س، ط ، د، **مسئله**: کهٔ به د لمونځ کوونکی په وخت کی داداء وریږ دیدل. نود را تکرار ځندی پیدا سو نوکی دوه واره مکرره کړه لیعنی دری را یه ووئیلی لمونځ یه فاسدسو. ولی چی ریا تول ددوو حرفو په قرآن کی مفسد د لمانځه دئ.

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولوالدیهما امین   الناشر مکتبة القراءة والتجوید کوئټه

وَقِرَاءَتُهُ مَا لَا يَحْفَظُهُ مِنْ مُصْحَفٍ

قَالَ المُصَنِّفُ — اودغه رنګ لمونځ فاسدوی قراءت ددغه انيو چی دده پیاد نه وی دقرآن شریف څخه، لیعنی دقرآن شریف تورو ته ګوري او په خوله یه وائی **پوهسه**: چی ظاهر الروایت خو دادی که لږ شی ووائي اوکه ډیر. اولعض فقهاء وائي کی مقدار د الحمد لله ووایه نو یه لمونځ فاسد دی اوکه ترمقدار د فاتحی کم وُو لمونځ یه نه دی فاسد»

اولعض علماء وائي چی په قدر د ایت ووائي لمونځ یه فاسد دی. وهوالاظهر ح، ط، س، اوپه نیز د یارانو لمونځ یه صحیح دی. ولی چی ویل دقرآن هم عبادت او کتل دقرآن شریف و تورو ته هم عبادت دی نو دوه عبادته سره جوت سوه. نو د فساد څه سبب دئ. دلیل د عبادت والي د نظر القرآن دادئ چی په فقه شریفه کښی مسئله ده که د چا یو سورت دقرآن مثلاً پیادوي. نو چی قرآن شریف ته ګوری وي وائي افضل دی تر بیا دویلو. قیل چی دقرآن شریف څخه تلاوت کول په لمانځه کی مکروه دئ. ولی چی په دی کی تشبیه د اهل کتابو سره ده چی هغه هم داغسی کوي. لکن قاضی خانؒ په شرح کی د جامع کبیر او بحرؒ ائق وائی چی مطلق تشبه د اهل کتابو سره خو مکروه نه ده» ولی چی مونږ اودوی په نفس خوراک اوچښنګ او کالي اغوستلو وغیره مشابهت سره لرو بلکه حرام تشبه ددوی سره ده په هغه فعل کی چی زمونږ په دین کی بد کار وي. لکه د بیری خریل وغیره اویا قصد د ده صرف تشبه وي ددوی سره.»

د ظاهر الروایت چی مذهب دی دامام اعظمؒ دوه دلیله دي. یو دا چی په لمانځ کی قرآن پلاس کی نیول او ورقی اړول، عمل کثیر دی. مفسد دی، نو دلیل پر بناء که قرآن شریف پر محکه خلاص پروت وي اوورقی یه نه اړوي. مفسد د لمانځه نه دئ» اودوهم دلیل یه دادی چی داسی کول دقرآن شریف څخه تلقین دی. نو مثال یه داسی دی لکه بل سړی چی لمونځ کوونکی ته تلقین کوي وهذا مناف الصلوٰة ومفسد لها» نو بناء پر دغه دلیل کی قرآن شریف پلاس کی وي اوکه پروت وي دی تلاوت ځندی کوی یه دواړو حالو

لمونځ فاسد دی. وهو الصحیح من مذهبه وعلیه الفتوٰی، ط، در

مسئله: که یو سړي بیله قرآن شریف نه کتلو قرائت نه سوای ویلائی. ایا دی دده سړي لمونځ هم په قرائت څخه دقرآن فاسدیږی؟ **جواب** هو لمونځ یې فاسدیږی نو دی ده لمونځ بې قرائت کوي. ولی خودی امی دی ط» وفیه نظرٌ، در» او په فساد کی د امام لپاره او د مقتدی منفرد او امام سره برابر دي. په هدایه کی د امام قید اتفاقی دی ط.

مسئله: که د سړي قرآن شریف یاد وو خو بیا هم ئې قرآن شریف و مخته غوړولی ایښی وو او په لپاره کی قرائت ځندی وایه لمونځ یې نه فاسدیږی. ولی چې نه حمل دقرآن سته، او نه تلقی او تعلم دقرآن څخه بیل قرائة القرآن په دی صورت منسوب دده وحفظ ته دی،» نه و تلقی من القرآن ته وهذا ظاهر وبه یفتی» در، قال المصنف:

وَاَدَاءُ رُکْنٍ اَوْ اِمْکَانُهٗ مَعَ کَشْفِ الْعَوْرَةِ اَوْمَعَ نَجَاسَةٍ مَانِعَةٍ

او دغه رنګ لمونځ فاسدوي اداء د رکن د لپاره لکه رکوع په مراعات د سنتو چې دری تسبیحاتی دی. او دغه رنګه یې فاسدوي امکان د اداء د رکن یعنی که څه هم په ضمن کی د رکن طویل وی لکه ولاړه چې په ولاړه کی د درو تسبیحاتو د رکوع په قدر وی سره د کشف او لڅوالی د عورت او یا سره د نجاست چې مانع د لپاره وي. لکه قدر د درهم په نجاست غلیظه کی او یا ربع د ثوب په نجاست خفیفه کی که څه هم سهواً وي.

پوهسه: چې مصنف اداء د رکن شرط کړه ولی که مصلی په مجرد وقوع د نجاست هغه دفع کړي لکه چې د مصلی په لنګوټه مثلاً نجاست ولویدی ده دستی هغه ایسته کړي لمونځ یې نه دی فاسد» او یا باد دده عورت وړ لغړ کړي ده دستی پټ کړي لمونځ یې نه دی فاسد» قال الامام الطحطاویؒ چې ډیر کشف د عورة چې د ربع د عضو د عورت یا بالا په اندازه وي په ډیره زمانه کی چې په قدر د اداء د رکن دی یا بالا مفسد دی. د لپاره. او که لږ کشف عورت چې تر ربع کم وي. په لږ زمانه کی چې په اندازه د رکن نه وي. مفسد د لپاره نه دی. او دغه رنګ ډیر کشف عورت لکن په لږ زمانه لکه چې

باد را والوزي سړی لنګ وهلی وي باد یې کونه وړ لغړ کړي مګر مصلی یې سمدستي کړي. لمونځ یې نه دی فاسد» او دغه رنګه لمونځ نه فاسدوي کشف قلیل که څه هم پټه په ډیره زمانه کښي قال والمراد بکشف العورة ما یعم کشف ربع العضو منها. **پوهسه** چې په نجاست کی هم هغه فوق الذکر څلور صورته متصور دي فتفکر فیها. قال المصنفؒ

وَمُسَابَقَةُ الْمُقْتَدِیْ بِرُکْنٍ لَمْ یُشَارِکْهُ فِیْهِ اِمَامُهٗ

او دغه رنګ لمونځ فاسدوي چې وړاندی والی وکی مقتدی تر امام په یو رکن کی چې دده سره شریک نه سی امام په هغه رکن کی مثلاً مقتدی تر امام د مخه رکوع ته ولاړی او د امام تر راتلو د مخه یې سر راپورته کړی لمونځ یې فاسد سو. او که مقتدي خو وړاندی والی وکړي لکن چې دی په رکوع وو امام هم رکوع ته ورسیدی نو دغسی مسابقت خو مکروه دی لکن لمونځ یې نه دی فاسد. وعلی هذا فقس حال السجود،

مسئله مقتدی خو مسابقت وکړي او سر یې هم راپورته کړي. لکن چې امام رکوع ته ولاړی دی هم رکوع ته لیږی ولاړی. او یا تر امام وروسته یې بیا رکوع وکړه لمونځ خو یې نه دی فاسد لکن دا کار کول مکروه دی کما لا یخفی» **مسئله** که دغه سړي چې مسابقت تر امام یې کړی وو په رکوع یا په سجده کی لکن هغه رکوع یا سجده یې په لپاره کی د ننه راوه ګرځوله بلکه د امام سره سلام وګرځاوه لمونځ یې فاسد سو. ولی چې ده قصداً سلام وګرځاوه په ګمان د دی چې زما لمونځ پوره شو. سره د دی چې پر ده یو رکن د لپاره یعنی رکوع یا سجده پاتې ده.

مسئله یو مقتدی چې په اول کی د لپاره د امام سره شریک وو په ټولو رکعتو کی تر امام مسابقت وکړي یعنی د مخه تر امام به رکوع یا سجدی ته تللی او بیرته بې تر ورتلو د امام سر را پورته کاوه. نو دی به د امام سره سلام نه ګرځوي او ده په ذمه کی اول رکعت پاتې دی. ولی چې ده متابعت د امام ونه کړه او د دوهم رکعت رکوع او سجده قضاء د اول رکعت د رکوع او سجدی ده او ده د دریم رکعت رکوع او سجده قضاء د دوهم

رکعت د رکوع او سجدې ده. او د څلورم رکعت رکوع او سجده قضاء د دریم رکعت. نو دی لاحق دی. او دی به یو رکعت قضاء به بیله قرائت راوړي پسله سلام څخه د امام کذا نقل المحشیؒ فی المراقی عن المبسوط وقال وتمام تفریعه فی الاصل وقد بینه الطحطاوی ص۲۷۴ فانظر هناك،

قال المصنفؒ **و متابعة الامام فی سجود السهو للمسبوق** او دغه رنګه لمونځ فاسده وي چې متابعت وکړي د امام په سجده سهوه کې هغه مقتدي چې د هغه څخه اول د لمانځه تیر شوي چې دی سړی ته مسبوق وائي.

پوښته: که امام سجده سهوه متصل په سلام پسې کوله خو بیا مسبوق په متابعت لازمه دی. د متن د مسئلې صورت دا دی چې پر امام خو سجده سهوه لازمه وه لکن د امام هیره وه نو په اخیره ناسته کې چې امام په قدر د تشهد کښېناستی مسبوق د مخه تر سلام د امام او یا وروسته تر سلام د امام خپل قضائي لمانځه ته ولاړ شو، او بیا امام سجده سهوه ور بیاد شوه او سجده یې کوله نو که مسبوق د خپل رکعت د قضائي د پاره یې سجده نه وکړه خو متابعت د امام په سجده سهوه کښې پر لازم دی. او پسله سلامه د امام بیرته خپل قضائي لمانځه ته ولاړ شي.

او که مسبوق د خپل قضائي رکعت د پاره سجده وکړه وروسته امام ته سجده ور بیاد شوه او سجده یې کوله نو مسبوق دی متابعت نه کوي کې متابعت د امام په سجده سهوه کښې وکړي لمونځ د مسبوق فاسد شو. ولې چې د متابعت په داسې حال کې وکړي چې د ده یو ازې والي په سبب د سجده سهوه یعنې چې رکعت یې پوره کړي. او پر ده باندې د خپل انفراد تعقیب واجب شو. نو په داسې حال متابعت کول مفسد د لمانځه دی. **مسئله**: که مسبوق په هغه صورت کې چې متابعت د امام پر ده واجب وو په سجده سهوه کې مګر د متابعت ونه کړي بلکه خپل قضائي لمونځ ته ادامه ورکړه لمونځ یې نه دی فاسد، ولې سجده سهوه خو واجب وه. او ده په واجب متابعت د امام پریښو او په ترك د واجب خو لمونځ نه فاسدیږي. لکن استحسانًا پر ده لازمه ده چې پس له فراغه څخه د خپل لمانځه څخه دی سجده سهوه وکړي.

مسئله: په سوق کې د صورت د مسئلې مونږ داسې ووئیله چې امام په قدر د تشهد کښېناستلی وو، ولې که مسبوق د مخه تر هغه څنډې ولاړ شي قضائي ته داسې کول و مسبوق ته روانه دئ. ولې چې پر امام د ده فرض عمل پاتې دئ. چې قعود په قدر د تشهد ده، نو دی په داسې حال کې ځان نسي منفرد کولای. او که مسبوق و داسې عمل ته ادامه ورکړه لمونځ یې فاسد شو. **مسئله**: که مسبوق متابعت د امام وکړي په سجده سهوه کې او ده خپل لمونځ پوره کې وروسته د امعلوم شوه چې پر امام سجده سهوه نه وه نو حق به سجده سهوه وکړه. نو د مسبوق لمونځ روادی په نیزد متاخرینو وعلیه الفتوی. ط،

سوال: داخرنګ صورت به وي چې امام پر ځان سجده سهوه لازمه بولي او هغه هم وروسته بیا ور معلومیږي چې سجده سهوه نه وه **جواب**: د بعض اماما نو د اخیال دی چې که امام ته چا صرف فتحه ورکړه که څه هم د قرار نه وي نیولی پر ده سجده کول واجب دي نو یو امام کړداعنسي وکړه وروسته یو عالم ورته ووئیل چې په دغه قدر سهوه خو پر تا سجده سهوه نه وه، قال المصنفؒ:

وعدم اعادة الجلوس الاخير بعد اداء سجدة صلبية تذكرها بعد الجلوس او دغه رنګه لمونځ فاسده وي نه راګرځول د اخیري ناستې پسله کولو څخه د سجدې اصلي د لمانځه چې ده پرې ایښې وه. او ور بیاد شوه پسله اخیري ناستې **صورت د مسئلې** دا دی چې د یوه لمونځ کوونکي څخه یوه سجده د یوه رکعت و څخه سهوًا پاتې شوې وه. نو دی چې په اخیره ناسته کې په قدر د تشهدي کښېناستی هغه سجده اصلي ور بیاد شوه نو هغه سجده یې وکړه. او بیا یې اخیره ناسته نه راګرځول لمونځ یې فاسد شو. ولې هغه د مخه ناسته چې ده وکړه هغه اخیره ناسته نه ده. ولې چې اخیره ناسته خو هغه بولي چې تر تمام د ټولو ارکانو د لمانځه وروسته یې وکړي د لته خو ددې سړي ارکان د لمانځه نه دي خلاص شوي. ولې چې پر ده سجده اصلیه پاتې ده نو لمونځ د ده هغه وخت صحیح کیږي چې پسله سجده اصلي څخه اخیره ناسته بیرته راوګرځوي لکن سجده به کوي.

قال المصنفؒ **وَعَدَمُ إِعَادَةِ رُكْنٍ أَدَّاهُ نَائِمًا** او دغه رنګه لمونځ فاسده وي نه راګرځول د هغه رکن چې لمونځ کوونکی په حال کی د خوب اداء کړی وي. دلیل یې دا دی چې د صحت د اداء د رکانو د پاره وینښوالی شرط دی

وَقَهْقَهَةُ إِمَامِ الْمَسْبُوقِ وَحَدَثُهُ الْعَمَدَ بَعْدَ الْجُلُوسِ الْأَخِيرِ

او دغه رنګه لمونځ فاسده وي په زوره خندل د امام د مسبوق سړي یعنې چې اول د لمانځه ځنې تیر سوی وي. او یا دغه امام پښکی، یا ګوز، واچوي په قصد سره پسله اخیری ناستی نو په دی صورت کی د امام لمونځ خو صحیح دی. ولې چې د ده خو ارکان د لمانځه پوره سوه او منافی د لمانځه چې قهقهه ده یا حدث عمد دی په اخیر کی پیدا سُو. او پر امام بیله سلام چې هغه سنت یا واجب دی پاتې نه دي او د هغه په ترك خو لمونځ نه فاسدیږي لکن د مسبوق لمونځ فاسِد سُو چې مُفسد د ده د لمانځه په مابین کی پیدا سُو.

فـائِدَه: مصنفؒ وویل بعد الجلوس الأخير. ولی که حدث عمد ده مخه تر اخیری ناستی پیښ سی د امام او ټولو مقتدیانو لمونځ فاسِد سُو. قَالَ المُصنفؒ:

وَالسَّلَامُ عَلَىٰ رَأْسِ رَكْعَتَيْنِ ظَانًّا أَنَّهُ مُسَافِرٌ أَوْ أَنَّهَا الْجُمُعَةُ

او سلام ګرځول پر سر د دوو رکعتو (یعنې د ماښام لمونځ یا څلور رکعتیز لمونځ د مقیم) لمونځ فاسده وي. د ده دا خیال وو چې زه مسافر یم او سره د دی چې دی مقیم وو. او یا ګمان د دی وی چې دا د جمعې لمونځ دی او هغه د ماپښین لمونځ وو. قَالَ المُصنفؒ:

أَوْ أَنَّهَا التَّرَاوِيحُ وَهِيَ الْعِشَاءُ أَوْ كَانَ قَرِيبَ الْعَهْدِ بِالْإِسْلَامِ

او یا یې ګمان د دې وی چې امام تراویح کوی او یا زه چې لمونځ کوم دا تراویح دي. او هغه د ماختن لمونځ کاوه

فَظَنَّ الْفَرْضَ رَكْعَتَيْنِ او یا دې سړي تازه ایمان راوړی وُو نو ده ده ګمان دا وو چې ټول لمونځونه دوه دوه رکعته دي.

په دی ټولو صورتو کی د مُصلی لمونځ فاسِد سُو. ولې چې ده عمدًا د پاره د قطع د لمانځه سلام وګرځاوه تر وخت هم د مخه،

مسئله: که سړي پر دوه رکعت سلام وګرځاوه د ده خیال دا وو چې څلور رکعته ما پوره کړه لمونځ به نه دی فاسِد» س، ط، امام طحطاویؒ زیاته کړیده چې د مفسداتو ځنه د لمانځه دی چې مصلی په لمانځه کی په زړه کی مُرتد سی. وَالعیاذ بالله من ذالك» او دغه رنګه لمونځ فاسده وي هغه عمل په لمانځه کی چې یا اودس یا غُسل واجبوی په قصد سره او بغیر رنګه لمونځ فاسده وي. پریښوول د یوه رکن د لمانځه بیله قضاء راوړو ځنه نقلا عن النهر.

الحمد لله وَالصلوة علی عباده الذین اصطفی: **پوښتنه**: چې حضرت امام طحطاویؒ د دی فصل په لمن کی مسئله د زلة القاري هم راوړی ده چې هغه یو ډیر مهمه مسئله خصوصًا د ملا امامانو د پاره. ولې چې دوی ذمه وار د صحت د لمانځه د مقتدیانو دی. نو که دی لمونځ فاسِد کړي نو د ټولو مقتدیانو د لمانځه ګناه د ده پر غاړه ده. او په جامعه کی د پښتنو داسی امامان دي، چې لوی جامع مسجد یې په غاړه کی وي. او قرآن مبارك په پښتو حروفو وائي. یعنې مثلًا د ف عربي او د، پ، فارسي په تلفظ کی فرق نه کوي. او یا د سین او صاد او ث په تلفظ کی فرق نه کوی. او یا د شین عربي او د ښین پښتو په فرق نه پوهیږی. او یا د عین او همزه فرق نه سی کولای. او د ظ، او ز، او ض، په تلفظ کی فرق نه سی کولای، او د، ذ او ز، خو بیخی فرق نه کوي. او یوه کلمه په بله کلمه بدله وي او په تغییر د معنا یې هم نه پوهیږی حاصل دا چې مفسد د لمانځه په قرائت کی نه ور معلومیږی. ولې چې دوی په ترجمه د قرآن نه پوهیږی نو د دی کبله د دی مسئلی راوړه پر دی فصل کی د مفسدا تو د لمانځه ډیر ښیا او فائده مند دی

نو ځکه به د خدای جل جلاله په توفیق د دې مسئلی ښه تحقیق په پښتو وکړم
او ان شاء الله العزیز زه فضل الحق حقاني
به دړته په ښکلی خط د رسئله ولیکم
خو ستاسو د دعا محتاج یم

مسئله دزلة القاری

قال الطحطاویؒ چې بعض خلګو داګمان کړی دی چې مسئله د زلة القاری یواسی قانون نلری چې پرهغه قانون دی دامسئله بناء سې. لکن داتوهم اوګمان غلط دی بلکه کی دامسئله په حقیقت کی بناء پرداسی قواعدو دی چې هغه ناشي او پیداسوی دی داځ نخز داماما نومذهبؒ. نوغوږ ونیسه (وفکرکوه)، چې اصل په دی مسئله کی په نیزده امام اعظمؒ اوامام محمدؒ رحمهما الله تعالیٰ، تغیردمعنا دقرآن داسی تغیرچې ډیر وي. اوهغه خبره چې صاحب المُضمرات کړیده. که یوسړی په لمانځه کی یوه کلمه یا ایة په خطاء فاحش سره ووایه. لکن بیرته یه صحیح راوګرځوله. لمونځ یه روادی آه. داخبره ابوالسعود رد کړیده. او په زلت سره دقاری تغیرفاحش دمعنی نه راشلی. نولمونځ یه صحیح دی عندهما خواه دغه لفظ چې قاری پرې خطاوتی په قرآن شریف کی بل ځای موجود وی اوکه نه! اوپه نیزد امام ابویوسفؒ اصل د دی مسئلی دادی.

که دغه لفظ چې قاری خطاوتلی ووایه مثل یه په قرآن شریف کی بل ځای موجود وو. نو لمونځ یه دغه خطاسره نه فاسیږی، خواه تغیرد معنا په تغیرفاحش سره راځی اوکه نه راځي اوکه دغه لفظ په قرآن شریف کی موجود نه وو لمونځ یه فاسددی مطلقاً. اوامام ابویوسفؒ و تغیرته د اعراب اعتبارنه ورکوی اصلاً. لکن یوه سه چې دا اختلاف زمونږ د امامانو په هغه خطاء کی دی چې په سهوه اونسیان خطاوزی. اوکی په قصد سره غلط ووایه نولمونځ یه فاسد دی مطلقا په اتفاق دائمه ثلاثه وو.

پوه سه: چې مسئله د زلة القاری پرڅلور وجهی ده. ولی دغه کلمه چې قاری پرخطا کی بیله قصده ووئیله. یا به موجوده په قرآن کی وی اویا به نه وی اوپرهرتقدیر یا به معنا ته تغیرفاحش رسوی یا نه. ۲ چې په ۲ کی ضرب کی څلور حاصل راځی. فالاول: داسی یه مثال دی چې قاری ووائی و اِبْلِیْسَ وَذَا الکِفْل. مکان قوله تعالیٰ: وَاِدْرِیْسَ وَذَا الْکِفْلِ» والثانی. ددوهم مثال دادی چې قاری ووائی: قُلْ هُوَ اللّٰهُ وَاحِدٌ، په ځای کی دقُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ

والثالث او دریم مثال یه دادی چې قاری ووائی: هٰذَا الغُبَار، په ځای د «هٰذَا الغُرَاب» اوڅلورم مثال دادی چې قاری ووائی: یَوْمَ تُبْلَی السَّرَائِل» په لام سره په ځای کی دلفظ قرآنی «یَوْمَ تُبْلَی السَّرَائِرُ». اوڅلورم مثال دادی چې قاری ووائی، قِیَامِیْن، په ځای کی د قَوَّامِیْنَ، چې لفظ والرابع، نو په اول مثال تغیرفاحش خو سته. لکن لفظ د اِبْلِیْس، په قرآن شریف قرآن دی. اوپه دوهم مثال تغیرفاحش خو نسته، لفظ دواحِد په قرآن کی هم کی سته. اوپه دریم مثال کی هم تغیرفاحش سته. اولفظ دغبار په قرآن کی هم نسته، اوپه څلورم مثال کی لفظ د قِیَامِیْن، خو په قرآن کی نسته. لکن تغیرفاحش دمعنا نه لازمیږی.

پس په مثال اول کی په نیزد امام اعظمؒ اوامام محمدؒ لمونځ فاسید دی. ولی که څه هم لفظ د ابلیس په قرآن کی موجود دی. لکن په مثال مذکور کی خطاء فاحش لازم راځی کما لا یخفیٰ. اوپه نیزد امام ابویوسفؒ لمونځ نه دی فاسِد. اوپه مثال دوهم کی لمونځ په نیزد طرفینوؒ نه فاسدیږي. ولی چې خطاء فاحش نه لازمیږی. اوپه نیزد امام ابویوسفؒ لمونځ فاسد نه دی. ولی چې لفظ دواحِد په قرآن کی راغلی دی. اوپه دریم مثال کی هم تغیرفاحش لازمیږی اوهم لفظ د سرائل په قرآن کی نسته نولمونځ په اتفاق فاسد دی. اوپه څلورم مثال کی که څه هم لفظ قِیَامِین په قرآن کی دی راغلی. لکن تغیرفاحش نسته. نوپه نیزد طرفینوؒ لمونځ فاسد نه دی اوپه نیزد امام ابویوسفؒ لمونځ فاسِد دی. ولی چې په قرآن دا لفظ نه دی راغلی»

والحاصل: ان المثال الاول وامثاله مختلف فیها فسادًا عند الطرفین لفحش الخطاء وجوازًا عند ابی یوسفؒ لورود ابلیس فی القرآن. والمثال الثانی وامثاله متفق علیها جوازًا لعدم فحش الخطاء عند ابی حنیفةؒ ومحمدؒ. ولورود لفظ واحد فی القرآن، والمثال الثالث و امثاله متفق علیها فسادًا. اما عند الطرفینؒ فلفحش الخطاء. واما عند ابی یوسفؒ فلعدم ورود البناء فی القرآن» اودغه رنګه په لفظ کی دسرائِل په ځای کی دسرائِر هم فحش خطاء سته اولفظ دسرائِل په قرآن کی هم نسته. والمثال الرابع وامثاله مختلف فیها عند

الطرفین جوازًا لعدم فحش الخطاء وفسادًا عند ابی یوسف لعدم ورود لفظ قیامین والقرآن
درویش وائی. چی د مذکوره شیانو د مثالونو نور مثالونه د اتفاق او اختلاف بین الطرفین وابی یوسف په قرآن عظیم الشان کی ولټوی، مشت نمونه خروار.

فائده: د مخمونږ وینیله چی امام ابویوسف وتغیرته اعراب اعتبار نه ورکوی. امام طحطاوی وائی چی د غه رنګه امام ابویوسف وتخفیف ته د مشدد لفظ اویا وتشدید د مخفف توری هم اعتبار نه ورکوی. درویش وائی چی علامه شامی د فتاوی بزازیه نه داسی نقل کړی چی که په تخفیف کی د مشدد که و معنا ته تغیر نه رسیدی. نحو قُتِلُوا تَقتِیلًا، په تخفیف د تاء په اتفاق لمونځ نه په فاسدیږی اوکی معنا ته تغیر سیدی. نحو بِرَبِّ النّاسِ په تخفیف د باء. اویا ان النفس لامارة بالسوء په تخفیف د میم اختلفوا فیه فالعامة علی انه یُفسد.»

او په فتح القدیر کی وائی چی ریښول د مد یاد تشدید لکه خطاء فی الاعراب ده. کرخه هم عام فقهاء پردې د ې چه که معنا ته تغیر سیدی لمونځ په فاسدیږی لکه اِیَّاكَ نَعبُدُ، په تخفیف دیاء "اِیَاكَ"، چی اِیَا لمرته وائی. لکن اصح داده چی چی نه په فاسدیږی. ولې چی اِیَا مخفف یو لغت قلیله دی په اِیَّا مشدد کی. او د غه رنګه کی لفظ مخفف په تشدید ووایه لمونځ نه په فاسدیږی نحو اَعیُنِنَا په تشدید د سره. او د اغه رنګه امام ابویوسف اعتبار نه ورکوی په قصر و ویل د مد والا توری. اویا په مد و ویل د مقصور لفظ. طحطاوی زیا توی د اغه رنګه اعتبار نه ورکوی وفک ته د مدغم لفظ نحو اِهدِ نَا الصراط با ظهار اللام. اویا ادغام د مفکوك لفظ زیا توی چی که تغیر د معنا په د غو مذکوره امورو کی نه راشی خو لمونځ نه فاسده وی بالاجماع کما فی المضمرات، اوکی تغیر د معنی پیدا کاوه. لکه چی سړی داسی ووائی: وَاِذِ ابتَلٰی اِبرٰهِیمَ رَبُّهٗ په رفع د ابراهیم او په نصب د رَبُّهٗ، اویا د ا ایت داسی ووائی: اِنَّمَا یَخشَی اللّٰهَ مِن عِبَادِهِ العُلَمٰاءُ، یعنی په رفع د اللّٰهُ د لفظ او په نصب د العُلَمٰاءَ، نو په نیزد طرفینو لمونځ فاسده وي. او په مقتضٰی د قول د امام ابویوسف لمونځ په فاسدیږی، لانه لا یعتبر الاعراب. وبه یفتٰی، ط، ص۲۷۶. او هم په د غه صفحه کی وائی چی اتفاق کړی دی متاخرینو

لکه محمد بن مقاتل رح. او محمد بن سلام رح. او اسمعیل الزاهد او ابوبکر سعید البلخی، او امام هندوانی رح او ابن الفضل رح. او امام حلوانی چی خطا په اعراب کی لمونځ نه فاسده وی مطلقا کی څه هم اعتقاد کفر وی لکه په پوره ذکر سوو د دوو ایتو کی. ولې چی اکثر د خلکو چی عوام دي. د اعراب د بدلید و د ه معنی په فرق نه پوهیږی. او بل دا چی که تول خلک امر کړی. په تصحیح د اعراب په دی کی حرج کلی دی. او حرج په دین کی مرفوع شرعا دی. او هم د غه مذهب ته صاحب خلاصه تللی دی، وفی النوازل لا تفسد فی الکل وبه یفتٰی.

پوهسه: چی قاضیخان وائی چی مذهب د متأخرینو چی داذکر سو فراخه دی او مذهب د متقدمینو احوط دی، امام طحطاوی وائی چی دا اختلاف د متقدمینو او متأخرینو په هغه ځای کی دی چی دا غلط اعراب په خطا کی څندی وویل سی او یا دی په غلطیا نه پوهیږي اویا یه په قصد ووائی لکن معنی د یره تغیر نه په خوری نحو الرَّحمٰنُ عَلَی العَرشِ استَوٰی په نصب د رحمٰن د لفظ. اوکی په قصد ووایه چی په پوهیدی هم او تغیر د معنی هم د یر وو، اویا یه اعتقاد د کفر وو نو فساد د لمانځه یه کم درجه ده. قال والمفتی به قول ابی یوسف

مسئله: هغه لفظ چی شد لري هغه لفظ بې شده ویل. چی تخفیف یه بولی لکه چی یو سړی په لمانځه کی اِیاكَ نَعبُدُ اویا رَبِّ العٰلَمِینَ په تخفیف ووائی. نو حضرات متأخرین فقهاوو د احنافو وائی چی لمونځ نه په فاسدیږی مطلقًا یعنی په هیڅ ځای کی علی المختار» لان ترك التشدید لکه خطاء فی الاعراب ده» کما فی قاضیخان وهو الاصح»، وکما فی المضمرات، ونص به فی الذخیرة علی انه الاصح، وکذا قال ابن امیر حاج رح. او حکم د شد ورکولو و مخفف لفظ ته هم حکم یه هغه ورانذی حکم دی»، قال الطحطاوی وکذا اظهار المدغم وعکسه دا تول یو حکم ئ دی یعنی چی لمونځ نه په فاسدیږی» قاله الحلبی»

دوهمه مسئله: د زلة القاری، وقف کول دی بیځایه» یا ابتداء کول دی بیځایه نو که په د غه تغیر و معنا ته نه رسیدی لمونځ نه په فاسدیږی. په اتفاق د قدماؤ د مذهب او د متأخرینو. او که معنا ته تغیر رسیدی نو په دې صورت کی متقدمین یه لمونځ فاسد بولی. لکن فتوی پر قول د متاخرینو ده. چی لمونځ یه په هیڅ حال کی نه فاسدیږی. په دلیل د دې

چې مراعات د وقف او وصل او ابتداء خلک یعنی مُسلمانان په حرج کی اچول دی بالخصوص عوام طبقه «الحرجُ مرفوع»، کما فی الذخیرة» والسراجیه والنصاب، فتاویٰ شامی د فتاوی بزازیه نه داسی نقل کړی دی، که وقف او ابتداء ومعنا تہ د قرآن تغیر فاحش نه راساوه لمونځ نه په فاسدیږی. لکه په جمله د شرط چې وقف وکړی: لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ» بیا ابتداء په جزاء وکړی یعنی لَفَسَدَتَا»، وکذا الوقف علی الموصوف والابتداء بالوصف» الحَمْدُ لِلّٰهِ بالوقف ثم یبتدیٔ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ»، که څه هم معنا تغیر خوری. لکه چې وقف وکړی شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ. ثم یبتدیٔ اِلَّا هُوَ» لا یفسد الصلوٰة عند عامة المشائخ ولی چې عوام د وقف او ابتداء او وصل ځایونه نه پیژنی ففی الفساد حَرَجٌ عَظِیْمٌ» او کی وقف وکړی پر» وَقَالَتِ الْيَهُودُ»، او وروسته یه شروع وکړه» لَيْسَتِ النَّصَارٰی عَلٰی شَیْءٍ آه. لمونځ یه په اتفاق فاسد نه دی. ش، ع، در» او په نصاب کی خو داهم راغلی ده که یو سړی وقف په تول قرآن کی وته کی لا تفسد صلوته عندنا»

مسئله: که یو سړی دیوی کلمی په ما بین کی وقف وکړی یا ئی ساه ور ږیدله او یا سام پر یوتی. او بیا یه باقی کلمه یه هیره سوه مثلاً یوه سړی داغوښته چې اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَوائی نو یه پر اَلْ وقف وکړی وروسته یه حَمْدُ لِلّٰهِ ووایه. او یا یوه سړی داغوښته چې وَالْعَادِيَاتِ ووائی باره ئی وویل» وَالْعَا» او وقف یه وکړی. او وروسته یه کلمه پوره کړه په سبب د اعذارو سابقه وو. قَالَ الطحطاویؒ هغه مذهب چې پر هغه عام مشائخ دی لمونځ یه نه دی فاسد که څه هم معنا تغیر وخوری دجهته د ضرورت وعموم البلوٰی»، کما فی الذخیرة وهو الاصح کما ذکره الفقیه ابو اللیث السمرقندیؒ.

دریمه مسئله دزِلة القاریٔ: چې مصلی یو حرف په ځای کی د بل حرف و وائی نو په دی مسئلی کی حکم دادی که کلمه دلفظ څخه د قرآن نه وتله. او معنای مرادی ئی تغیر هم نه رسیدی لمونځ نه فاسده وی. لکه چې ووائی: اِنَّ الظَّالِمُوْنَ» په ځای کی د» اِنَّ الظّٰلِمِیْنَ» چې لفظ قرآنی دی یعنی واو یه ځای کی دیاء ووائی. نو لفظ د ظٰلِمُوْنَ په واو سره په قرآن شریف کی بل ځای سته. او مرادی معنا ته هم تغیر نه رسیږی. نو ځکه لمونځ نه دی فاسد»

او یا ووائی: وَالْاَرْضِ وَمَا دَحَاهَا» په ځای کی د» وَمَا طَحٰهَا» چې لفظ د دَحَاهَا په قرآن شریف سته او معنا یه هم تغیر نه خوری نو ځکه لمونځ نه دی په فاسد، او که کلمه دلفظ د قرآن وتله او معنیٰ مرادی ته هم تغیر نه راتی نو لمونځ په نیزد طرفینو نه فاسدیږی او امام ابو یوسفؒ یه لمونځ فاسد بولی. بناءً علیٰ ما تقدم فی صدر الکلام» لکه قِيَامِيْنَ بِالْقِسْطِ» چې په ځای کی د» قَوَّامِيْنَ بِالْقِسْطِ» او یا دَوَّارًا» په ځای کی د دَيَّارًا» ووائی او کلمه خو د لفظ د قرآن نه وتله لکن معنا ئی تغیر نه سیدی. نو په نیزد طرفینو یه لمونځ فاسد دی لتغیر المعنیٰ» کما عرفت من مذهبهما» او په نیزد امام ابو یوسفؒ یه لمونځ نه دی فاسد ولی چې لفظ قرآن خو موجود دی کما هو مذهبه وقد مرّ مِن قبل. لکه چې یو سړی ... حَامِدُوْنَ» ووائی په ځای کی د» سَامِدُوْنَ»

پوښتنه: امام طحطاویؒ وائی چې دغه قواعد چې مونږ ذکر کړی دپاره د مذهب د متاخرینو دا په تولو فروعو کی جاری دي. ورنه متأخرین نوری قاعدی هم لري چې هغه مطولو نه دي امام مذکور رایاته کړیده چې مسائلی دزلة القاری یوه پر بله نه قیاسولای. مگر هغه څوک چې هغه کامل علم په لغت عربي لري. او معانی دقرآن هم ښه خبروی او نور ما یحتاج الیه به هم ښه زده وی. او د ابو سعید خدریؓ څخه روایت دی. چې په قرائت کی د بعضو اهل القری او د ترکانو او د سوداګرانو په ځای کی د» اِیَّاكَ نَعْبُدُ»، وِيَّاكَ نَعْبُدُ» یعنی واو یه ځای کی د همزه. او بعض په ځای کی د صِرَاطَ الَّذِيْنَ وائی اَلصِّرَاطَ الَّذِيْنَ» بزیادة الالف واللام متأخرینو تصریح کړیده چې په دوارو صورتو کی لمونځ نه فاسدیږی وان غیّر المعنیٰ»

درویش وائی: چې د متأخرینو په مذهب کی ډیره فراخی سته. او د پښتنو د اکثرو عوامو بلکه د بعض ملایانو لمونځونه بیله مذهب د متأخرینو خدای خبر چې صحیح کیږی به، چې دوی د قراءة القرآن په وخت کی عجیبه ناولده الفاظ وائی. مدرس مولوی صاحب وی لکن قرآن شریف به غلط وائی. په او سنی وخت کی یو څه بهتری راغلی ده. ولی د خلکو توجه وعلم قراءت ته راوښتی ده. او خلک د خپلو زامنو د پاره په مدارسو دینیه وو کی ډیر پاملنه د قرآن مبارک د صحیح زده کړی کوی. او علامه شامیؒ په رد محتار کی وائی چې چونکه قاعدی د متاخرینو په ضبط کی

نه دی نواولئ بناءده پرقواعدو د متقدمينو ولی چی دهغو قواعدی په انضباط کی دی اوقول د متقدمينو احتياط په امرد قران شريف وئيلو ډيری په زړه پوری دی. او ډيری مسئلی چی د فتاواوو په کتابو کی ذکرسوی دی د متقدمينو پرمذهب بناء دی **پوه سه** چی قواعدی دائمه ثلاثه وو يعنی ابوحنيفه، ابويوسف، اومحمد رحمهم الله تعالی قاعدی د متقدمينو د مذهب دئ.

اود دوی په قواعدو کی هم په بعض ځايو کی په يوه مذهب کی تنگی او په بل کی فراخی. او په بعض ځايو کښی بالعکس وی. نو ددی ټولو مشکلاتو د حل د پاره يوازی يوه لار داده چی سړی په زده کولو کی د قرآن کريم د الفاظو او حروفو ډير زيار وباسی. او په دی که څوک کلان سالم وی شرم دی نه کوی وَاللهُ اعلم بالصَّواب واليه المرجع وَالمآب، ولنرجع الی ماكنا بصَدده من شرح نور الايضَاح والله جَل سلطانه هوالموفق وَالمعين وبه نَستعينُ، قَالَ المُصَنفُ

لَوْنَظَرَ المُصَلِى اِلٰى مَكْتُوْبٍ وَفَهِمَهٗ که وکتل لمونځ کوونکی وليکل سوی شئ يعنی که د قران ايت وی يا بل شی وی، او په وپوهيدی. يعنی په معنا ئې. لمونځ خو نه په فاسديږی. ولی خو تکلم به دی به کړی. لکن خلاف دادب څخه د لما نځه دئ. امام طحطاویؒ وائی چی ددی فصل مسائل که مصنفؒ په فصل آتی کی مکروهاتو راوړی وای ډير به ښه وای اوعبارت به هم کوتاه وائی. **وَالْجَوَابْ** چی هغه اعمال چی په دی فصل کی ذکرسوی دئ دقسم دسوء الادب د ے اوسوء الادب تر کراهت کمه دَه درجه، په فتاوای خانيه او په فتاوای خلاصه کی وائی. که يوسړی په لمانځه کی فکروکړاهه. نو يوشعر يا خطبه يه ور پياد سوه. او په ژبه ئې تکلم په ونکړی لمونځ يه نه فاسديږی. کما فی البحر لکن ترک د خشوع دی. او کمال ته د لمانځه تاوان کوی. لکن پوه سه چی دا سوءِ الادب هم هلته دی چی په قصد ورته وگوری او که نا بره سترگی پرو لگيدی او وی فهم وه بيا سوء الادب هم سته. قَالَ المصنفُ

اَوْاَكَلَ مَا بَيْنَ اَسْنَانِهٖ وَكَانَ دُوْنَ الحِمَّصَةِ بِلَاعَمَلٍ كَثِيْرٍ

اويا مصلی وخوړی هغه شئ چی په مابين کی دغابونيو وو. او د نخود تردانی کم وو بيله ډير عمله

لمونځ به يه فاسديږی. اگرچه سوءِ الادب خودی مصنفؒ مابين اسنانه وويل ځکه يو لږ شی لکه کنجد ودانه او يا يو ځاځکی دباران چی دده په خوله کی ولويدی او حلق ته يه ورسيدی لمونځ فاسد دی اوکی روژه وه روژه يه هم ماته سوه. ط، که څه هم کفاره پری نشته» در» اوکه دا شی په قدر د حمصه وو يا بالا تر هغه لمونځ فاسد دی او روژه يه هم ماته ده وکه د غه ترحمصی کم شی مصلی ډير وژوو وی او بيا يه تير کړی لمونځ اتفاقا فاسد دی. او لږ شی په لږ عمل خوړل پروا نه لری ولی چی هغه تابع د ښا ړو دی او د نارو د تيرولو څخه چاره نشته»

قالَ المصنفُ **اَوْمَرَّمَارٌّ فِیْ مَوْضِعِ سُجُوْدِهٖ لَاتَفْسُدُ وَاِنْ اَثِمَ المَارُّ**

اويا تير سو يو تيريدونکی که نروی او که ښځه او که سپی وی او که خروی په ځای کی د سجدی دده لمونځ نه په فاسديږی يعنی په د رو سره مسئلو کی که څه هم په مسئله د مارتيريدونکی گناه کاردی. وجه د عدم فساد په مسئله کی د مار: قوله عليه الصَلوٰة وَالسّلام: لا يقطع الصلوٰة شئ. **پُوه سَه**: که تيريدونکی د مصلی د سجده گاه څخه ليری تير سو بيا گناه کاره هم نه دئ داخو د مصنفؒ مذهب وو لکن صحيح او مفتی به داده چی په کښنی مسجد کی د مصلی د مخه تيريده مطلقًا مکروه دی. او په مسجد کبير کی موضع ته د سجود اعتبار دی. او څوکرا تر د مرور هم تحريمی دی. او بحر الرائق په دی مسئله کی ډير بحث او تحقيق کړی دئ قَالَ

وَلَاتَفْسُدُ بِنَظَرِهٖ اِلٰى فَرْجِ الْمُطَلَّقَةِ بِشَهْوَةٍ فِی الْمُخْتَارِ

اولمونځ نه فاسديږی په کتو سره د لمونځ کوونکی وکس ته د خپلی ماينی چی ده په طلاق رجعی طلاقه کړی وه او کتل هم په شهوت سره پر مختار

وَاِنْ ثَبَتَ بِهِ الرَّجْعَةُ مذهب، که څه هم په دغو کتو سره رجوع د ميرهٔ ثابتيږی **پُوه سَه**: چی د مطلقی قيد اتفاقی دی که د بيگانه ښځی وکس ته وگوری په شهوت سره هم يه لمونځ نه فاسديږی. او پوه سه: چی مراد د فرج څخه فرج داخل دی چی ښځی تکيه کړی وی او پښی ازادی سره نيول وی. نو ددی فرج داخل ليدل کيږی. او کی و ټول

فرج ته وکتل په هغه کې په اتفاق لمونځ نه فاسدېږي. لکن خلاف الادب کار دی. مراقي د عدم فساد وجه دا وائي چې دا کتل عمل قليل دی. لهذا که ښځه ځندې واخسته او يا ئې مسه کړه لمونځ يې فاسد دی. ولې چې دا کار په معنیٰ کې د جماع دی. او جماع عمل کثير دی. لکن دا قبله يا لمس چې په معنا کې د جماع دی هلته دی چې په شهوت سره وي او حدّ شهوت په ځوان سړي کې دا دی چې بلاګی يې ورسته پورته شي. او که د مخه پورته وي نو چې ډېر کلک ودرېږي. او په ښځه کې او يا په سپين ږيري کې حدّ شهوت دا دی چې د زړه ميل او شوق يې ورته وشي. مصنف مختاره وويل ولې چې بعض فقهاءؒ وائي چې لمونځ يې فاسد دی.

مسئله که مصلي د ښځې څخه مچه واخسته او يا ئې مسه کړه بيله شهوته لمونځ يې په اتفاق نه فاسدېږي. ولې چې دا په معنیٰ کې د جماع نه دي. **مسئله**: که ښځې لمونځ کاوه او بل سړي چې په لمانځه کې نه وُو بلاګي يې د دې د ورنو په مابين کې ورکړي که څه هم انزال نه شي. او يا يې مچه ځندې واخستل که څه هم بيله شهوت څخه وي او يا يې مس کړه په شهوت سره د ښځې لمونځ فاسد شو. که څه هم د سړي خپله ماينه وي. **مسئله**: که ښځې د مصلي څخه مچه واخسته او يا يې مس کړه. او د مصلي په زړه کې اشتهاء نه شوه پيدا د ده لمونځ نه دی فاسد

پوښتنه څه فرق دی. چې ښځه لمونځ کوونکي مچه کړي او يا يې مسه کړي بيله شهوت د نر په زړه کې چې لمونځ د نر لمونځ کوونکي نه فاسدېږي. او يا ښځه لمونځ کوونکي مچ کړي او يا يې مسه کړي بيله شهوته د نر د خوا او د ښځې لمونځ فاسدېږي. **جواب** فرق په دا دی چې شهوت په ښځه کې شرعًا او عقلًا ډېر دی. نو چې نر دا مچ کړي خوا مخواه د دې اشتهاء کېږي او بله خبره دا ده چې مچول د نر په مطلق توګه او مس د ده په شهوت سره مونږ مفسد په دې بولو چې په معنا کې د جماع دی. او جماع خو فعل او کار د زوج دی.

نو د ده په حق کې دواعي د جماع و چې مچه ده يا لمس بالشهوت په ځای کې درېږي. بخلاف د ښځې چې جماع د دې کار نه دی. نو دواعي د جماع د دې د خوا چې مچه اخستل دی د نر څخه او يا لمس بالشهوت دی د دې د خوا په معنا کې د جماع نه ګڼل کېږي. تر هغو چې د نر په زړه کې شهوت نه شي پيدا. ط،ح وَاللهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَاب.

فَصْلٌ
فِي مَكْرُوهَاتِ الصَّلٰوة

يُكْرَهُ لِلْمُصَلِّي سَبْعَةٌ وَسَبْعُونَ شَيْئًا مکروه دي لمونځ کوونکي ته اوه اويا شيان، لکن پوهه سه چې مقصود حصر په دغو شيانو کې نه دی بلکه دغه شيان مشهور دي. م، در"

فَائِدَةٌ سَنِيَّةٌ تَعَلُّمًا ضَرُورِيَّةٌ نو پوه سه چې مکروهات ضد د محبوب دي په لغت عربي کې. لکن دلته درې لفظ سته چې فرق کول د هغو مهمّاتو څخه د فقه دي: حرام، مکروه تحريمي، مکروه تنزيهي، د دې درو په فرق کې يو مذهب دی، د حضرت الامام محمّدؒ، او بل مذهب د حضرت الامام الاعظمؒ او امام ابو يوسفؒ چې شيخين يې بولي په اصطلاح د فقه شريفې کې. او که امام اعظمؒ او امام محمّد په يوه رايه کې شريک وي طرفين يې بولي. او که امام ابو يوسفؒ او امام محمّد سره شريکان وه صاحبين يې بولي. او که درې سره متفق وه ائمه ثلاثه ورته وائي:

علامه تفتازانيؒ په شرح کې چې په نامه د تلويح يادېږي. د امام محمّد مذهب يې داسې بيان کړي دی چې يو کار او فعل چې پرېښول يې اولیٰ تر فعل وي. نو که د کولو څخه ئې سړي منع وُو په يوه دليل يقيني سره لکه قرآن عظيم الشان او يا حديث مشهور او متواتر هغه فعل ته حرام وائي. لکه: وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰى، وامثاله. او که د کولو څخه منع وو په دليل ظني لکه عام مخصوص البعض، په قرآن کې. او يا خبر واحد په حديثو کې. او يا قياس د مجتهد هغه فعل ته مکروه په كراهة التحريم وائي. او که ترك اولیٰ وُو لکن د کولو څخه يې منع نه وه راغلې هغه مکروه په كراهة التنزيه دی". او دا مذهب د حضرت الامام محمد بن حسن الشيبانيؒ تلميذ امام الاعظمؒ وابي يوسفؒ"

او رايه د شيخينؒ تقسيم داسې دی، "چې سه عمل چې ترك يې اولیٰ وي تر کولو کې د کولو څخه صريح نهي راغلې وي هغه عمل حرام دی. او که د فعل څخه صريح منع نه وه راغلې نو مکروه تنزيهي دی. که روا والي ته نږدې وو؛ په معنیٰ د دې چې کوونکي ته د هغه عمل خو عقاب نه وو،

او په نه کولو کې به لږ ثواب وو. او که حرام ته نږدې وو، په دې معنا چې کوونکې ته د هغه عمل عتاب او سرزنش په ورځ کې د قیامت خو وو مګر عقوبت بالنار نه وو. ده عتاب بمثال یې په حرمان د شفاعت ویل سوی دی نو داغسې عمل ته مکروه تحریمي وائي.،،

پوښتنه: په صحیح حدیث کې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم ویلي دي شفاعتي لِاَهْلِ الْکَبَائِرِ مِنْ اُمَّتِی،، نو مرتکب د مکروه تحریمي خو مرتکب د ګناهِ کبیرې نه دی نو څرنګه د شفاعت نبوي څخه محروم دی. **جواب:** شفاعت نبوي دوه قسمه دی یو د پاره د بخښنې د ګناه دی چې هغه شفاعت عام دی. مرتکب د کبیرې ګناه او مرتکب د مکروه تحریمي ټولو ته شامل دی. او بل شفاعت د پاره د لوړ والي د درجې دی په جنت کې مرتکب د مکروه تحریمي د دغه قسمه شفاعت څخه محروم دی. دا جواب مشهور دی او فاضل عماد الدین په حاشیه کې د تلویح راوړی دی. او فاضل شمس الدین خیالي نور جوابونه هم راوړي دي چې تر فهم د متعلمینو د کتاب لوړ دي ولذالک ترکنا،

فائده: اصل په اطلاق د تحریم مکروه تحریمي دی او پر مکروه تنزیهي یې په قرینه د اطلاق حکم کیږي. **پوښتنه:** چې صاحب النهر او صاحب البحر فرق د مکروه تحریمي او تنزیهي داسې بیان کړی دی که د یوه عمل ترک لره د واجب مستلزم وه هغه مکروه تحریمي دی. او که متضمن ترک لره د سنت وه هغه مکروه تنزیهي دی.

او د مکروه تنزیهي درجې او فرق سره لرې په دې سبب چې هغه سنت چې په دې عمل پاتیږي سنت مؤکد دی او که د سنن زوائدو څخه دی. او که نه واجب په پاتیږي او نه سنت نو که ده لمانځه څخه بیګانه کار وو هغه هم مکروه دی لکه په بدن یا جامو سره په لمانځه کې ځان اخته کول یا بل داسې کار چې زړه په مشغول کیدی. حتی په خلاصه کې وائي که د مصلي لنګوټه په تندي وه چې سره د هغې پر تندي سجده نه سوای کولای نو ده په یوه لاس لنګوټه د تندي څخه پورته کړه مکروه نه دی. ولې دا کار د متمماتو څخه د لمانځه دی. او یا په لمانځه کې د پاره د دفع د ضرر یو عمل وکې کقتل الحیة والعقرب دا مکروه نه دی. که څه هم په کثیر سره وي.

مسئله: په لمانځه کې که د سرې څخه واجب پاتې سو نو که څه هم لمونځ خو یې صحیح دی.

تلل راګرځول یې واجب دی. او که سنت وغیره پاتې سول راګرځول یې مستحب دی،، مر او صاحب الهدایه په تجنیس کې وائي چې هر لمونځ چې اداء سي سره د کراهت نو هغه لمونځ دی راوګرځوی بیله هغه مکروه عمله،،

سوال: په حدیث شریف کې راغلي دي،، لَا یُصَلّٰی بَعْدَ صَلٰوةٍ مِثْلَهَا، نو څرنګه بیرته راګرځول د کړی لمانځه غواړي. **جواب:** صدر الاسلام علي البزدوي په شرح کې د جامع صغیر وائي چې مراد په حدیث مذکور کې دا دی چې صرف د وسوسې د سببه لمونځ بیرته راګرځوی. نو دا حدیث و د غوته د کراهت شامل نه دی.

امیان خلګ باید په لمانځه کې قدر وکړي په رکوع او په ولاړه کښې د رکوع څخه او **نصیحت** په سجده کې او په کښېنستو کې د سجدې څخه چې د دغه افعال په ښه وجه ادا کړي ولې د مه کاروونه چې رکوع او سجده او د رکوع سمولا پیده او په مابین کې د دوو سجدو کښېنستلی کم از کم سنت خودې نو کې دی پر وجه کامل یې ونه کړي نو راګرځول د لمانځه بیرته غواړي په حدیث شریف کې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم په ترک د دغو کارو په یوه اعرابي لمونځ درې واره راوګرځاوه. **پوښتنه:** چې مراد د مکروه څخه په دې فصل کې عام دی که مکروه تحریمي وي او که تنزیهي وي لکه چې د هغو بیان په شرح کښې وکړم ان شاء الله تعالیٰ،، قال المصنف:

تَرْكُ وَاجِبٍ اَوْسُنَّةٍ عَمْدًا پرېښول دې د واجب یا د سنت په لمانځه کې په قصد سره. قید د عمد یې د دې د پاره وو ایه ولې که چیرې واجب سهوًا او نسیا نًا پاتېسي. لمونځ مکروه نه دی بلکه سجده سهوه به کوي. او که سنت په سهوه پاتېسي نه لمونځ مکروه دی او نه سجده سهوه سته قال مروط چې شروع ومکروها تو مصنف په د غو دوو سره وکړه. ولې دا دوه دوړ وسته د پاره لکه قانون کلي دی. او د یر جزئیات تر لاندې مثلاً آرام په ارکانو کې د لمانځه لکه رکوع او سجده او قومه او جلسه چې ترک د هغه یا ترک د واجب دی پر تحقیق بناءً. او یا ترک د سنت مؤکد دی. او یا تر امام د مخه رکوع او یا سجدې ته تلل. او یا په رفع کې تر امام وړاندې والی کوی چې مکروه تحریمي دی

ولې په دغه کې سخت وعید راغلی دی کما روی البخاري ومسلم: قَالَ علیه الصلوٰة والسلام
اَمَا یخشیٰ اَحَدُکُمْ اِذَا رَفَعَ رَأسَه قَبْلَ الاِمَام اَنْ یَجْعَلَ اللّٰهُ رَأسَه رَأسَ حِمَارٍ، وفی روایة
اویجعل الله صُورَةَ حمارٍ ترجمه: آیا نه بیریږي یو تنا سي چې سر اپوته کوي یعني یا د رکوع
څخه او یا د سجدې څخه د مخه تر امام چې وده ګرځوي خدای سر ده سر د خره او یا
صورت د ده صورت د خره.

دَرویش والئ

چې شیخ عبد الحقؒ د دې حدیث په صدق کې دیو عالِم قصه ذکر
کړیده فلیرجع» او دې ته هم شامِل دې چې لاسونه په وخت کې د شروع د لمانځه تر غوږو
لوړ یوسي چې دا مکروه تنزیهي دی لانه لم یثبت ذالک منه صلی الله علیه وسلم
ولا من احد من الصحابة رض. او یا لاسونه بیله عذره تر اوږو لا کښته پوره نه کړي. او
یا پښې په قصد سره په سجده کې په پا څخو پورته کړي: قَالَ المُصنفؒ:

کَعَبَثِهِ بِثَوْبِهٖ وَبَدَنِهٖ وَقَلْبُ الْحَصیٰ اِلَّا لِلسُّجُوْدِ مَرَّةً

لکه ساتیرول په جامه سره یا په بدن سره او یا بړې وهل د شګو مګر د یو ځل د سجدې
یووار. بعض علماء وائي چې عبث هغه فعل ته وائي چې غرض شرعي نه وي پکښې او سفه
هغه کار ته وائي چې هیڅ غرض نه وي په کښې. او په جوهرې کې وائي چې عبث هغه فعل دی
چې خوند نه وي پکښې. او لعب هغه کار دی چې څه ناڅه خوند په کښې وي. او جوهري
په صحاح اللغة کې وائي چې سفه او عبث سره مرادِف دی" ط.
دلیل د کراهت دا دی چې عبث کار منافي د خشوع سره دی چې هغه د لمانځه لکه روح داسې
دی قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ: قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِیْنَ هُمْ فِیْ صَلَاتِهِمْ خَاشِعُوْنَ، والخشوع
حضور د زړه دی او آرامول د اندامو دی. او ساتنه د زړه کانو د لمانځه ده. نو عبث په لمانځه
کې مکروه تحریمي دی» ق، س، ط، وفی المراقی والمراد بالعبث ههنا فعل ما لیس من افعال
الصلوٰة. **مسئله**: که عبث بالبدن ته ضرورت پیدا سو بیا کراهت نشته مثلاً
که د مصلي مخ یا تندی خوله کړي وه نو ده هغه پاک کړه:

او یا په سجده پر خاورو وکړو خاوري یې په مخ منښتې وي. او دې ځندې په تکلیف وونو یه
پاکې کړې کراهت نشته» کذا فی فتح القدیر والعنایه والنهایه»

یووسله: چې حِصیٰ جمع د حصاة ده کښنې شګو ته وائي. قوله للسجود ای للسجود
الکامل. او لې اصلي سجده نه سوای کولای بیا بړې وهل د شګو واجب دی» ن، ط، وجاء
في حدیث جابر رض وکذا فی حدیث ابي ذر رض التقیید بمرة واحدة، قَالَ جابر رض سَئَلْتُ النبي صلی
الله علیه وسلم عن مسح الحصا فَقَال واحدة ولان تمسک عنها خیر لک عن مائة ناقة
سود الحدق، ما پوښتنه وکړه د نبي علیه السلام څخه د بړې وهلو سنګریزو یعنې د سجده په
وخت کې نو علیه السلام وویله یو وار یعني یو وار یې فعل روا دی. او که ته ځان وساتي
د دغه کار څخه یعنې قلب الحصیٰ» خیر دې تا له تر سلو ښځینه او ښو چې توري سترګې وي یعنې
ګران قیمت وي.

درویش والئ: چې تر ټولو ښه کار دا دی چې لمونځ کونکی دې د مخه تر لمانځه د لمانځه
د ځایه څخه شګې او اړې کې. حتی د زړګنو د ایښولو د ځایه څخه او د ناستې د ځایه څخه تا چې په لمانځه
کې زړه مشغول په هیڅ شي نه وي. **درویش والئ**: چې حدیث د ابوذرؓ په دې باره
کې پر داسي سجع مشتمل دی چې تر ټولو مثالو د سجع فوقیت لري وهو هذا:
اَسْئَالَ اَبُوْذَرٍ ÷ خَیْرَ الْبَشَرْ ÷ عن تَسْوِیَةِ الْحَجَرْ ÷ فَقَالَ یَا اَبَا ذَرْ: مَرَّةً والاَفَذَرْ

مَسَائِلِ ضَرُوْرِیَّة

پاکول د تندې د خولو څخه یا د خاشو څخه او یا د خولې څخه په
مابین کې د لمانځه مکروه دی. مګر که ضرورت وو چې د دغه شګې
په په تندې جګیدلې. یا یې خوله پر سترګو راتوئیده له او یا خاوري راتوئیدلې او
یا دغه شیا نود لمونځ کوونکي خشوع ورخرابوله. نو بیا هیڅ کراهت نشته. لکه چې غماشه
سرې پر مخ وخوړې او هغه کاکوي او زړه د لمونځ کوونکي په مشغوله وي نو ګروول یې کراهت
نه لري. یا د سرې په لمانځه کې ګرنګ د بزي څخه راوئیږي د خولې بر خوا نو پ کول یې مکروه نه
دي. وامثال ذالک. او وروسته تر سلام خو بیا که ضرورت او که نه وي کراهت نشته،
ولی ابن السنيؒ په خپل کتاب کې د انسؓ څخه روایت کړی دی» چې رسول کریم صلی الله علیه و

سلام ورو وخت چې د لمانځه نه فارغ شو مسجد ته به کړي تندې مبارك به راسته لاس او بيا به ئې ووېل
اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ: اَللّٰهُمَّ اَذْهِبْ عَنِّى الْهَمَّ وَ الْحُزْنَ، مرا ط، در
ابن امير الحاجّ وائي چې دا مسئله پر خلور قسمه ده ۱ مسح کول د خولې يا خاورو وغيره کول دې
په سلامه هغه خو مستحب دی: لانه ازالة الاذی عن وجهه ودفع المثلة، ۲ چې د لمانځه
د افعالو نه فارغ سی تر سلام د مخه. په بدائع او صنائع کی وائي. لَا بَأْسَ بِهٖ بالاجماع. ولی کړي
فعل الصلوٰة په دغه حال کی بيخي قطع کړي هم باك نه لري. نو دیو فعل قليل چې مسح ده څه
باك به ولري. ۳ چې د اخيري سجدې نه سر اپورته کړي د مخه تر ناستی په قدر د تشهد ی
امام سرخسيؒ وائي لَا بَأْسَ بِهٖ، او امام حلوانيؒ چې په دې کی په کتابو کی د فقهاو اختلاف دئ.
بعض وائي مکروه. بعض وائي وائي نه دی مکروه ۴ چې مسح په مابين کی د لمانځه واقع سی.
په دې صورت کی ظاهر الروایة دا دی چې بيله ضرورته مکروه دی وَهُوَ الصحيح، قَالَ

وَفَرْقَعَةُ الْاَصَابِعِ

او مکروه دی په لمانځه کی تکان په گوتو کول يا په کشيدو او يا په کبنيکښو. لقوله عليه الصَّلوٰة والسلام
لَا تُفَرْقِعْ اَصَابِعَكَ وَاَنْتَ فِى الصَّلٰوةِ، په گوتو تکان مرکوه په دا سی حال کی چې ته په لمانځه کی
يه، چونکه دا صريح نهی دی نو کراهت تحريمي دئ ط، او په مجتبیٰ کی وائي که خوك د لمانځه
ته انتظار کوي يا لمانځه ته راروان وي هغه هم په حکم کی د لمونځ کوونکی يعنی د گوتو تکان
ورته مکروه دي. **درويش وائي** چې چونکه نهی صريح په لمانځه مقيدی دي نو ددې
سري د گوتو تکان مکروه تنزيهي دی. او بيله د غو صورتو يعنی خارج الصلوٰة نو د گوتو تکان
مکروه دی په نيز د اکثرو فقهاوو، بحر الرائق او مجتبیٰ والايه دا علت وائي چې دا فعل د شيطان
دخوا نه دی، لکن کراهت يه تنزيهي دئ. لما مرّ. او په برهان کی علت د کراهت دا وئيلی دی
چې دا يو عبث کار دئ. لکن پوه سه چې د بعض کسا نو د گوتو بند و نه درد کوي چې تکان په وه نه کی
نو د غه سړي ته خارج الصلوٰة تکان د گوتو مکروه نه دئ. او بعض وائي چې وجه د کراهت يه
دا ده چې دا عمل د قوم لوط وو، وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ، وَاِلَيْهِ الْمَرْجِعُ وَالْمَاٰبُ،

كتبه بيده احقر الخلق محمد فضل الحق حقاني غفرله.

وَتَشْبِيْكُ الْاَصَابِعِ

او مکروه دی په لمانځه کی منځ د اخلول د گوتو. ذلك لمنفرد قال م لقول ابن عمرؓ فيه تلك صلوٰة المغضوب
عليهم قال ط، چې دغه رنگه مکروه دی تشبيك په وخت کی تگ ولمانځه ته، ولی چې احمد
وابوداؤد او نورو په روايت کړي دی مرفوعاً چې عليه الصلوٰة والسلام وئيلی دی: چې يو
ستا سی چې اودس تازه کړی او بيا اودس وي. او بيا د مسجد په خوا روان سی. نو تشبيك د
گوتو د لاسو دی نه کوي. ولی چې دی په لمانځه کی دی يعنی حکماً. ددی حديث نه دا معلومه سول
چې په وخت کی د انتظار د لمانځه په طريق اولیٰ تشبيك مکروه دئ. بحرالرائق وائي چې د نهی نه
دا معلوميږي چې دا کراهت هم تحريمي دئ. او چې د لمانځه نه فارغ سی نو تشبيك روا دئ.

حِكْمَتُ الْعَمَلِيِّ

عن التشبيك چې دا فعل د شيطان د خوا دی کما فی الحديث. او بل دا دی چې
تشبيك سړي ته خوب وروليٰ او خوب گمان د حدث دئ. او بل تشبيك
اشاره واختلاف او شقاق ته ده لکه چې د حديث د ابن عمرؓ نه اشارةً دا معلوميږي. قَالَ

وَالتَّخَصُّرُ

او مکروه دی په لمانځه کی لاسونه پر د وړی نيول. دليل يه دا دی چې
اول خو دا خوی د جبابره او متکبرينو دئ. بل دليل دا دی چې په لمانځه کی
اخذ اليد باليد سنت دئ. په تخصر کی هغه پاتيږي. م، او بل دليل دا دی چې تخصر په
معنا لکه تکيه پر لکړي کول دی ځکه نو لکړي ته مخصرة وائي.
او شك نسته چې په فرض لمانځه کی بيله ضرورته تکيه پر لکړه مکروه ده کما صرح به الفقهاءُ
طرا نعم په نفل لمانځه کی که ضرورت وی او که نه وي تکيه پر لکړه روا دی علی الاصح، مج طدً
او بعض علماءُ د تخصر تفسير دا سی کوي: هو ان لا يتم حدود الصلوٰة، نو که واجب پاتيدی
نو مکروه تحريمي او سنت پاتيږی نو مکروه تنزيهي دئ. او بعض علماء د تخصر ترجمه په
اختصار فی القرأت سره کوی نو که قدر واجب پاتيدی مکروه تحريمي دی. او که قدر مسنون
پاتيدی مکروه تنزيهي دئ. **درويش وائي** که څه هم په لفظ کی تخصر مانع د دغو
تفسيرو نسته. لکن اول تفسير ډير صحيح دی او د جمهورو نه د اهل اللغة والفقه والحديث
منقول دی نو ځکه مراقی په هغه تفسير اکتفاء کړي ده. وقال هو اشهر واصح تاويلاتها،

قَالَ المُصَنِّفُ **وَالِالتِفَاتُ بِعُنُقِهٖ** اود غړ ئنگه مکروه ده کتل په لمانځه کښې غاړې په کږه ولو سره. **پوهه سه**: چې التفات په لمانځه کښې درې قسمه دی، یو قسم مبطل د لمانځه دی چې څنګه د قبلې نه وا ړوي او شاوو قبله ته کړي مګر بیله عذره. د عذر صورت په دا دی چې دسړي په لمانځه کښې خیال داسې وي چې بې وضو یم نو اوداسه د پاره شا و قبله ته کړي لکن وروسته چې وګوري بې وضو نه وي وینې نو لمونځ یې نه دی باطل، او دوهم قسم مکروه تحریمي دی چې بې استرخوا یا برچپه خوا له کږه کړي. دد غه التفات په باره کښې هغه حدیث دی چې بخاري یې روایت کړی دی د سیدتنا عائشه رضه قَالَتْ سَأَلْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الالتفات الرجل في الصلوٰة وكذا المرأة، فَقَالَ هُوَ اختلاسٌ يختلسه الشيطٰن من صلوٰة العبد، دا التفات یو حمله د شیطان په لمانځه د عبده او په بل حدیث کښې راغلي دي. لَا يَزال الله مقبلاً عَلَى العبد وهو في صلوته مَا لَمْ يلتفت فان التفت انصرف عنه: دا دواړه حدیثه په کراهت تحریمي دلالت کوي» م، ط، د ر»

او دریم قسم التفات دی په کنجیانو د سترګو. په صحیح حدیث مبارک کښې راغلي دي: كَانَ رَسُوْلُ اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْه وَسَلَّم يلحظ اصحابه بموق عينيه » یعنې عَلَيه الصلوٰة والسلام وحال ته د اصحابو به کتل په کنجیانو د سترګو. نو د دی حدیث نه علماء حضرات دا نتیجه ګیري کوي چې دا قسم التفات مکروه نه دی. لکن ملا علی قاریؒ وايي چې دا قسم التفات د ادب نه د لمانځه خلاف دی. بیله ضرورته د علیه السلام د غه التفات خود احوال معلومولو د مِن خَلفِه وو نو او س هم که امام د لمانځه د ده غرض د پاره التفات په کنجانو د سترګو وکړي پروا نه لري» قَالَ

وَالِاقْعَاءُ اود غړ ئنګه مکروه ده اقعاء. د اقعاء معنی دا ده چې سړی کونه په مځکه کښېږدی او زنګنونه جګ ودروي. او لاس تې جوت کړي او لاسونه هم په مځکه ونګوي. لکه سپی چې کښېني، م، ط عز - د ر، چې ابوهریره رضه روایت کړی چې نهی کړې ده علیه الصلوٰة والسلام د اقعاء نه لکه اقعاء د سپي» انتهی باختصاره نو په سبب د نهي کراهت یې تحریمي دی.

کتبه احقر العباد حقانی غفر له

قَالَ المُصَنِّفُ **وَافْتِرَاشُ ذِرَاعَيْهِ** اود غړ ئنګه مکروه دی په مځکه پرې ایستل د بازوګانو، په یوه همه کښې د هغه حدیث چې روایت یې بخاري، د عائشه رضي الله تعالیٰ عنها کوی د سې راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام نهی کولی د افتراش نه د نر د ذراعینو له خپل تد افتراش د درنده ګانو. **پوهه سه** چې قید د رجل احتراز وی د ښځې نه هذبه د اغسی کوي ولې مبني د حال دد ی په ستره او د نر د پاره حرمت هم تحریمي دی لوجود صریح النهي عنه. قَالَ المُصَنِّفُ:

وَتَشْمِيرُ كُمَّيْهِ عَنْهُمَا اود غړ ئنګه مکروه دی پورته کول د لوستونړو ذراعینو نه. یعنې که تر څنګلو پورې ی وي او که یا پورته وي تر هغه» بحر» **مسئله**: که سړي د مخه تر لمانځه لستونړي را پورته کړي وه. او بیا د اغسې په لمانځه کښې داخل شو. اختلف العلماء في الكراهة نهر والصحيح الكراهة التنزيهية » د ر» په لمانځه کښې د کراهت دد غه فعل سبب دا دی چې دا د تکبر علامه ده چې د خشوع سره د لمانځه سره منافي ده» ط.، قَالَ المُصَنِّفُ

وَصَلوٰتُهٗ فِي السَّرَاوِيْلِ مَعَ قُدْرَتِهٖ عَلَى الْقَمِيْصِ

اود غړ ئنګه مکروه دی لمونځ په یوائې پرتاګه کښې یا په لنګ کښې سره د قدرته په قمیص باندې. مراقي وايي چې په دې کښې تهاون او سپکاوی د لمانځه دی، او قلة الادب دی او خپل ست والی نبکاره کول دی» وقَالَ ط هذا يفيد كراهة التحريم **مسئله**: مستحب ده نر له درې جامې په لمانځه کښې، پرتوګ یا لنګ، بل قمیص، او بله لنګوټه نو بناءً علی هٰذا د پاکستانی او سیدونکو لمونځونه خلاف المستحب دی. ولې چې دوی یوازې د جیب نه دسمال راو کاږي او سر په لمانځه کښې په پټوي. او یا رخچینه په سر وي. مګر نا د خلک چې لنګوټه تړي. او د ښځې د پاره مستحب پرتوګ، قمیص، کشنی پوړنۍ، او بل غټ پړونی **مسئله** د ښځې لمونځ په هغه پوړنۍ کښې چې دوی په اصطلاح جفون ورته وائي

یعني چې ویښتان یې ترلاندې معلومیږي مکروه دي اشد کراهتً » در » قال المصنف

وَرَدُّ السَّلَامِ بِالْإِشَارَةِ اود غه رنګه مکروه دي رد ول دسلام دچا یعني جواب ورکول په اشاره سره. لانه سلام معنیً م » وفي الذخيرة لابأس للمصلي ان يجيب المتكلم برأسه قال. ورد الاثر بذالک عن عائشةؓ » مثلاً سړي په لمانځه ولاړوو بل سړي پوښتنه څنډي وکړه چې نوی دي دسفره راغلی. ده ورته سر وښوراوه. چې هو. ثم قال ولابأس بان يكلم الرجل المصلي پرواه نه لري چې خارج الصلوة سړي ولمونځ کوونکی ته خبرې کوي. اوهغه یې اوري لقوله تعالی. فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُّصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ »

درویش هیچ مدان: وائي چې د ذخیره دا غه دواړه حکمه د غور وړ دي. أمّا الأوّل: وهو قوله لابأس للمصلي آه په دې خبره کې باید مونږ غور وکړو چې په دې کې شک نسته چې سلام خود عاده او جواب یې هم د عاده او په دې کې هم شک نسته چې نفس دعا په هر لمانځه کې سنته » اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ الاية اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا آه نوچې دسلام جواب صرف په اشاره دلاس یا دسر مکروه دی. نود نورو پوښتنو جواب به څرنګه په اشاره مکروه نه وي او ذخیره والا دا اثر مروي دعائشةؓ بیان هم نه دی کړی چې هغه کوم تاریخ وو. په لمانځه کې خو ډیر شیان روا وه او بیا منسوخ سوي دي کما سيأتي » او امام حلوانيؒ چې د ذخیره سره په مذکوره مسئله کې هم خیال دی ورو سته وائي. که چیری یو چا سلام واچاوه. ولمونځ کوونکی ته في الحال خودی په زړه کښې جواب ورکړي. او پس له لمانځه دی بیا جواب په خوله ورکړي. په نیزد محمدؒ. او امام ابویوسفؒ وائي چې مطلقاً دې جواب نه ورکوي او خطابیؒ او امام طحاويؒ یعني فقيه ابوجعفرؒ روایت کړی دی چې یو وخت آنحضرت صلی الله علیه وسلم په لمانځه کې وو چې عبد الله بن مسعودؓ سلام ورته وکړ، آنحضرت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پس له فراغه د لمانځه جواب ورکړی، وهذا يؤيد قول محمدؒ »

وَأَمَّا الثَّانِي: ولا بأس ان يكلم آه چې پر دغه خبره چې په آیت شریف سره استدلال نه دی روا. ولې چې په لمانځه کې خبرې په شریعت کښې د زکریا علیه السلام خو روا وې.

په ابتداء د اسلام کې داسلام زمونږ په دین کې هم خبرې په لمانځه کې روا وې حتی تر نزول د وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ » فامروا بالسكوت عن التكلم في الصلوة على ما روي في البخاري » نوچې خبرې روا وې نو ندا ء خو په طریق اولی روا ده. حاصل د مسئلې دادی چې چا لره نه ښائي چې د لمونځ کوونکی سره چې په دی هم پوهیږي چې په لمانځه ولاړ دی خبرې وکړي او مصلي لره نه ښائي چې قصداً غوږ ورته ونیسي او ځان پرې پوه کړي. قال المصنفؒ

وَالتَّرَبُّعُ بِلَا عُذْرٍ اود اغه رنګه مکروه ده چارزانو ناسته په لمانځه کې که بیله عذره وه. لترك سنة القعود م او که عذر وو چې بل ډول ناسته ورته تکلیف وه بیا خو کراهت نسته. ولې چې په عذر سره د واجب پرېښودلو روا دی. نو د سنت دا خو په طریق اولی روا دی. نو چونکه په تربع کې ترک د سنت راځي نو ځکه مکروه تنزیهي ده »

مسئله: چارزانو ناسته د باندې تر لمانځه هیڅ کراهت نه لري. لما روي في الاحاديث المباركة چې اکثره ناسته د علیه السلام تربع وه وكذا عمرؓ م، ط » او د ډوډۍ خوړلو په وخت کې تربع مکروه تنزیهي ده لانه من زي المتكبرين » در قال المصنفؒ:

وَعَقْصُ شَعْرِهِ اود غه رنګه مکروه دي عقص د ویښتانو په لمانځه کې، مراق وائي چې عقص د ویښتانو د سر دادی چې یا یې په څټ کې وتړي او یا یې په سر باندې

فَائِدَةٌ: کوڅې د ویښتانو د سر و د نرو ته بیله عقص روا دي، قال ابن العزؒ، ط.

مسئله: محل او ځای د کراهت د عقص دادی چې خارج الصلوة یې عقص کړي وي خواه د پاره د لمانځه وي او که د اغسې غوټه کړي وي: او کې فعل د عقص په لمانځه کې وکړي لمونځ یې بالاجماع فاسد دی لانه عمل کثير » حلبي ط » په حدیث شریف کې راغلي چې آنحضرت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دیوه سړي سره چې تیر سو هغه معقوص الشعر لمونځ کاوه. نو یې ورته وویل: دَعْ شَعْرَكَ يَسْجُدْ مَعَكَ » پرېږده ویښتان دې چې سجده وکړي ستا سره »

مسئله: هغه بعض پیشنی ځوانان چې د مخه تر لمانځه د مخ د خوا ویښتان تر رخچینه لاندې کوي. چې په خاورو نه سي د کراهت به

خالی نه وی،،در. قَالَ المُصَنِّفُ :

وَالْاِعْتِجَارُ وَهُوَ شَدُّ الرَّأْسِ بِالْمِنْدِيْلِ اوالعمامة **وَتَرْكُ وَسَطِهَا مَكْشُوْفًا** اودغه رنګه مکروه دی اعتجار. او اعتجار دا دی چې سر په دسمال کې تړی یا په لنګوټه کې لکن مابین د سر یې لغړ وي. لنهی النبی صلی الله علیه وسلم عن الاعتجار فی الصلوٰة. وهذا یفید کراهة التحریم» ط» او بعض علماء وائی چې اعتجار دا دی چې لنګوټه وتړی مګر بېره پټه کړي. په دې کې سنت د سجدې پاتېږی» در» او هغه خبره چې امام طحطاویؒ کړېده. تر مکشوف لاندې. ای مکشوف عن العمامة لا مکشوفًا اصلا لانه فعل ما لا یفعل»

درویش وائی: چې شاید په زمانه کې دا امام مذکور به دا کار خلګو نه کاوه. لکن په اوسنی زمانه کې خو دا کار په لوچه ګانو ځوانانو کې د وخت بېخی ډېر دې. چې لنګوټه خو تړلې وی مګر مابین د سر یې دهره شئ څخه لغړ وي. کما هو الظاهر: قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَكَفُّ ثَوْبِهِ اودغه رنګه مکروه دی راپورته کول او جمع کول د کالو د خپلو د خوا یاد شا د خوا څخه هغه وخت چې سجدې ته ځي او بعض علماء وائی چې کف جمع کول دی د ثوب کالو. او په ملا یې تړل. مراقی وائی چې په کف کې په دواړو معنا وو اظهار د تکبر او تجبر دی چې منافی د خشوع سره د لمانځه دی.

وورد فی الحدیث النبویؐ اُمِرْتُ ان اسجد علی سبعة اعظم ولا ان اکف شعرا ولا ثوبا متفق علیه»م»، وفی الخلاصة: چې کف الثوب په دوهم تفسیر مکروه نه دی. قال الحلبیؒ وهو المختار. وقال فی منیة المصلی: ویکره فی الصلوٰة کل ما کان من اخلاق الجبابرة وقیل لا بأس برفعه عن التراب» ورده الطحطاویؒ حیث قال والاصح الاطلاق» یعنی کف الثوب مکروه دی مطلقًا که څه هم جامې د خاورو څخه ساتي. ولې چې پر خاورو اینول د مخ په سجده کې چې مندوب دی نو د جامې څخه شرف دی ترمخ » ط، در قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَسَدْلُهُ او مکروه دی سدل د جامې. سدل دا دی چې لوی پټو چې طیلسان یې بولی

کذا فی شرح الوقایة په سر واچوی او جوانب یې ایله وی یعنی پر اوږو یې نه واړه وي او یا یې پر اوږو واچوی او لاسونه یې تر لستوڼو و نه کاږي. لکن کراهت هلته دی چې د تکبر د لارې وي. او که د عذر د لارې وو لکه یخ بیا مکروه نه دی.

پوښتنه: چې پر اوږو اچول په پوستین، چپنه، کوسې. جلکه، کوټ، بالاپوښ کې راځي. د دغو مذکوره ملبوساتو په باب کې خلاصه والا وائی: المختار عدم الکراهة»، لکن برهان الحلبیؒ دا خبره نه مني. او وائی چې د خلاصې د خبرې سره یوازې بزازیه موافقه کړېده او صحیح خبره هغه ده چې قاضی خانؒ او جمهور یې کوی چې سدل مطلقًا مکروه دی. لانه اذا لم یدخل یدیه فی کمیه صدق علیه اسم السدل لانه ارخاء الثوب بدون لبس معتاد وقد تصدی بعض الفقهاء الی المحاکمة بینهما. او وائی که چیری معنا دا غوستل د هغی جامې د لاسو پر لستوڼو داخله ولو کې وه نو دې لاسونه داخلول په لوستوڼو کې سدل دی. لکه کوټ، بالاپوښ جلک، عربی چپنه چې عبا یې بولي. هراتي چپنه. او کې عادة لاسونه نه تر کیښل. هغه ته سدل نه وائی لکه کوسۍ. دغزني پوستین، هراتي پوستین، دګیډو پوستین، چې په شمال کې د افغانستان جوړیږی. یا د پرانګانو پوستین»

درویش وائی. چې احتیاط په دې کې دی تر څو لوډ لاسونه کاږي. وَاللهُ اَعْلَمُ

بعض خلک دسمال پر اوږو واچوی. او کېنته ځړېږی. لکه بعض عرب او بعض قاریان چې دغه فعل کوی. په دې باره کې بحر الرائق د فتح القدیر څخه نقل کړی دی چې دا سی دسمال باید په وخت کې د لمانځه ایسته کې که څه هم دا دسمال نه لوېږی» ط

پوښتنه: چې د مکروهاتو څخه د لمانځه دی تلثم چې هغه پوټکول دی د خولې او پزې په لمانځه. ولې چې دا عادت د آتش پرستا نو دی چې مجوس یې بولي په وخت کې د عبادت داور»

پوښتنه: په ژمی چې یخ ډېر وي خلګ د یخ د سببه خپل ګرم پټوان پر خوله او پزه هم راچوی نو دا هم مکروه او که څرنګه. **جواب**: دا خو د جهت د یخ د عذر کوی. وَالضَّرُوْرَاتُ تُبِیْحُ الْمَحْظُوْرَاتِ ،، مقوله شرعیه مسلمه ده **مسئله** سدل خارج الصلوٰة مکروه نه دی علی الصحیح » م»

قال المصنف **وَالْاِنْدِرَاجُ فِيْهِ بِحَيْثُ لَا يُخْرِجُ يَدَيْهِ**

اودغه رنګه مکروه دي په لمانځه کې پیچل د بدن خپل په یوه جامه کې په داسې ډول چې لاسونه هم منځ ته یعنی ځای د ایستلو نه پریږدي. چې دې کار ته اشتمال الصماء په یوه درنه جوړول په لمانځه کې مکروه دي: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: اذا کان لاحدکم ثوبان فلیصلی فیهما فان لم یکن له الا ثوب فلیتزر به ولا یشتمل اشتمال الیهود، یعنی کړوي یوه لره ستاسي دوې جامې نودې په دواړو کې لمونځ وکړي. که قمیص او پرتوګ، یا قمیص او پټهو دي لنګ کړي. او یا دوه پټهوان نو پټو دي لنګ کړي اوبل دي پرځان واچوي. اوکه نه وه سړي لره مګر یوه جامه یعنی پټو نو هغه دي لنګ کي. اوپه توله بدن دي نه راپیچي کرڅه هم ډیر غټ پټو وي لکه راپیچل د یهودو، یعنی دا اشتمال د یهودو سره مشابهت دی چونکه په دې باب کې صحیح نهي راغلی نوکراهت په تحریمي دی لما مرذکره مراراً. قال المصنف:

وَجَعْلُ الثَّوْبِ تَحْتَ اِبْطِهِ الْاَیْمَنِ وَطَرْحُ جَانِبَیْهِ عَلٰی عَاتِقِهِ الْاَیْسَرِ اودغه رنګه مکروه دي ګرځول یعنی اچول د ثوب لکه پټو لاندې تر راسته تغل اودواړه طرفه یې پرچپه اوږه اچول یعنی په لمانځه کې

مسئله: بیله لمانځه دا فعل مکروه نه دی. وجه د کراهت په لمانځه کې مراقي دا والي چې پټول د دواړو اوږو په لمانځه کې مستحب دي. نوترک یې مکروه تنزیهي ده آه لانه ترك امر مستحب لاواجب اوصحیح، نهي هم نسته په کښې.

درویش والي، چې د عبارت څخه د مراقي داسې معلومیږي که سړي قمیص اغوستی وو او اوږې دواړه یې په قمیص کې پټې وي لکن دده پټو وو هغه یې په طرز مذکور پر اوږو واچاوه. بیا کراهت نشته:

کتبه احقر العباد حقانی غفرله الباری

قال المصنف **وَالْقِرَاءَةُ فِيْ غَیْرِ حَالَةِ الْقِیَامِ** اودغه رنګه مکروه دي قرائت د قرآن په غیر کې د حال د ولاړې لکه سړي چې رکوع ته ورسیږي او قرائت یې پرته به وي. اودغه رنګه مکروه دي از کار مشروعه په انتقالاتو کې لکه سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، پسله تمامه څخه د انتقال لکه بعض امامان چې سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه. په سجده کې خولې کې وي. مراقي والي چې په دې کې دوه ستاوانه دي. یو ذکر مشروع یې په خپل ځای کې نه ویلو وبل یې بې ځایه ویله. او امام طحطاوي والي چې سنت طریقه داده چې ابتداء د ذکر مشروع دي د ابتداء سره د انتقال بوځای وي. او پای د ذکر مشروع دي د پای سره د انتقال یوځای وي که مخالفت د دغه څخه وکړي نو د سنت څخه مخالفت یې وکړی آه

درویش والي: چې بعض امامان په دې مسئله کې ډیره غفلت څخه کار اخلي. اول زده کړه خپل لمونځونه: بیا کوه امامتونه: د زکوة احکام دی نه زده: په لمانځه کې یه غافله: د لمانځه د مقتدیانو ته ضامن یه: د اجواب به ستا څخه غواړي په قیامت: په منطقو کې کراره کراره روان وي: چې نوبت د فقهې راغلی سوي چابک: قال المصنف

وَاِطَالَةُ الرَّکْعَةِ الْاُوْلٰی فِی التَّطَوُّعِ وَتَطْوِیْلُ الثَّانِیَةِ فِیْ جَمِیْعِ الصَّلَوَاتِ اودغه رنګه مکروه دي اوږدول د رکعت یعنی تر دوهم رکعت په نفلو کې او دغه رنګه مکروه دي اوږدول د دوهم رکعت یعنی پر اول رکعت په ټولو لمونځو کې که فرض وي اوکه نفل **پوه سه**: چې د ډیرو رکعت د نفلو هم لکه اول رکعت دی لان کل شفع من النوافل کصلوة علیحدة، **فائده** مکروه والی د اطاعت د رکعت اولی په نفلو کې مذهب دی د شیخینو او امام محمد والي چې اوږده وي دې. وعلیه الفتوی. او مشائخ د طریقت په بیان کې د ثابت د لمانځه والي چې د لمونځ سبب دی د ډیروالی د رزق او د برکت د مال، لکن پردې طریقه، چې په اول رکعت کې به پسله الحمد لله سورة وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا، والي او دوهم رکعت کې به سورة....

وَ اللَّيْلِ إِذَا يَغْشٰى آه ووائی اوسره ددی چې وَ اللَّيْلِ إِذَا يَغْشٰى آه ته وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا آه اوږده
ده. اوداد حکم د مصنفؒ منافي ده هُوَ په فرض لمانځه کی کراهت د تطويل الثانيه مسلم
دی. اوپه دريم رکعت کی به سورة وَالضُّحٰى وائی. اوپه څلورم رکعت کی به سورة اَلَمْ نَشْرَحْ وائی
اود اخبره منافی ده. د اول حکم سره د مصنفؒ چې تطويل د رکعت اول په نفلو کی مکروه بولي
نَعَم، تطويل د رکعت اولی په فرض لمونځو کی لکه د سحار لمونځ مسنون اجماعاً دی.
اوپه غير کی د فجر هم مسنون دی په نيز د امام محمد قاله الملامسکينؒ. وفی النهر عن المعراج
وعليه الفتوٰی.

د روايت وائی چې حکم اول د مصنفؒ په باره کی امام محبوبیؒ اوامام ابواليسر او ملاعلی القاریؒ
او در مختار وائی چې نه دی مکروه لان النوافل امرها اسهل من الفرض، وهذا عند محمدؒ.
اوپاته حکم ثانی سو په فرضی لمونځو کی متفق عليه دی» اوبعض علماء وائی چې په نفلو کی داهم
نه دی مکروه، کما نقلنا عن مشائخ الطريقة **دَ زيات والی اندازه** » مصنفؒ خو په
مَرَاقی کی دری ايت تطويل مکروه بولي. اوکم تر دروايتو تطويل د ثانی رکعت مکروه نه دی،
په حديث شريف کی راغلی دی چې په يوه سفر کی آنحضرت صلی الله عليه وسلم د سحار په لمانځه
کی معوذتين وويله اوسره ددې چې قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ آه تر قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ آه
يوايت اوږد دی. اوامام زاهدیؒ وائی چې امام حلبیؒ په هم تحسين کړی او وائی چې اندازه
د تطويل د مکروه په اعتبار د سورتو مختلف کيږی. په قصار مفصل سورتو کی دری ايت
تطويل کثير او مکروه دی. او په طوال مفصل کی پس اوه ايته لازيادة تيسيرة دی او
مکروه نه دی. نو بناءً علی ما قال الزاهدیؒ دا سوال نه واردیږی چې په صحيح حديث کی
راغلی دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د اختر و په لمونځو کی اود جمعې په لمانځه کی
په اول رکعت کی سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى آه اوپه دوهم رکعت کی» هَلْ اَتٰكَ حَدِيْثُ
الْغَاشِيَةِ آه وايه اوسره ددی چې دوهم سورت تر اول ۷ ايته اوږد دی.

پوښتنه: چې مصنفؒ په مراقی کی په بيان کی د حکم ثانی چې تطويل د دوهم رکعت
په نفلو کی صحيح دی اوداسی وائی: الفرض بالاتفاق والتطويل فی النفل علی الاصح آه

دا صح مقابل صحيح دی نو دی ته اشاره ده چې تطويل د دوهم رکعت په نفلو کی صحيح
دی. نو دی ته اشاره ده چې تطويل د دوهم په نفلو کی صحيح دی. وهذا معمول لاکثر
العلماء فی النوافل وعلی هذا اعتقاد الفقير وان لم يكن اهلاً للفتوٰی ولكن سهولة
امر النفل حملنی علی هذا»
کم من د نفلی لمونځو په نورو احکامو نظر وکړو. نو به په نفلو ډير سهولتونه او
اوآسانی تر فرضو ووينو. فليكن **تطويل** الركعة الثانية علی الاولٰی فی النوافل ايضاً من
قبيل تلك السهولات» وَقد اشار محمدؒ الی بعض تلك السهولات فی عدم كثرة تطويل
الركعة الاولٰی علی الثانية فی النوافل كما مَرَّ وَ اللهُ تعالٰی اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب

قال المصنفؒ **وَتَكْرَارُ سُوْرَةٍ وَّاحِدَةٍ فِيْ رَكْعَةٍ وَّاحِدَةٍ مِّنَ الْفَرْضِ**

اوداره نکرمکروه دی مکرر ويل د يوه سورة په يوه رکعت کی د فرضی لمانځه **مسئله**: تکرار
د سورة په دوو رکعتو کی هم مکروه دی لکن کی بل سورة په ياد وو، او کی بل سورة په ياد نه وو لکه بعض
عوام چې بيله» قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ» په بل سورة نه وی په ياد واجب ده چې هغه سورة به مکرر وی
ولی چې ضم د سورة د فاتحې سره واجب دی کما مَرَّ» وجه د کراهت په په دوه رکعتو کی داده چې
داسی د عصر نبویؐ څخه نه ده راغلي. **سَوَال**: په حديث نبویؐ کی داسی راغلی دی چې
آنحضرت صلی الله عليه وَسَلم په اول رکعت کی د ما ښام د لمانځه سورة الزلزال ووايه. او په دوهم
رکعت کی هم هغه سورة وَوايه **جَوَاب** عليه الصلوٰة والسلام قصدًا د پاره د بيان د جواز
بيرته هغه سورة ووايه په دوهم رکعت کی مکرر کړی.

مسئله: که سړی په اول رکعت کی يو سورة وَوايه او بيا په هير سوه چې ما کوم سورة ووآ
نو په دوهم رکعت چې سورة شروع کړی و ر په ياد سوه چې دا سورت خو ما په د مخه رکعت کی
ووايه. نو بس پوره دی کړی او دا سورت دی نه پريږدی: لقوله عليه الصلوٰة وَالسلام اِنْ
اِفْتَتَحْتَ سُوْرَةً فَاقْرَأْهَا عَلٰى نَحْوِهَا **پوښتنه**: چې مصنفؒ قيد د فرضی لمانځه
ووايه ولی چې تکرار د سورة په يوه رکعت يا په دوارو رکعتو کی په نفلو کی مکروه نه دی لان شأ
اوسع:

ولې چې حال د نفلو فراخه دی. او په صحیح حدیث کې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم یوه شپه د تهجد په لمانځه کې تر سحاره یو ایت وواییه، "اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ" الاية او ډیرو سلفو صالحینو څخه نقل سوي دي چې دوی به ټوله شپه په یوه ایت د خوف یا اية الرجاء، یا اية العذاب، یا اية الرحمة، سره رونړه وله" قال المصنف

وَقِرَاءَةُ سُوْرَةٍ فَوْقَ الَّتِيْ قَرَأَهَا

او د غه رنګه مکروه دي ویل د یوه سورة یعني په دوهم رکعت کې چې فوق یعني د مخه وی تر هغه سُورة چې ده ویلې وي یعني په اول رکعت کې. مثلًا یو سړي په اول رکعت کې قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ اه وواییه نو په دوهم رکعت کې قرائت د تَبَّتْ يَدَاءُ اه مکروه دي. چې وړ ته منکوس قراءته وائي." چې ابن مسعود رضي الله تعالی عنه په دې باره کې وائي: مَنْ قَرَأَ الْقُرْاٰنَ مَنْكُوْسًا فَهُوَ مَنْكُوْسٌ، که څوک وواییه قران شریف څپه یعني د اخیر د خوا نو هغه سړی سر څپه سړی دی

پوښتنه: په پاره عَمَّ يَتَسَاءَلُوْنَ کې ټوله سُورتونه منکوس ویلې کیږي **جواب** هغه د پاره د اساني پر کوشنیانو دي چې ده قصارو سُورتو حفظ او وینا اسانه ده تر لویو سُورتو. او په لمانځه کې هغه ترتیب ویل مکروه دي. حتی چې د قران ویل منکوس په کراهت کې بالا دي تر تکرار د سُورة په دوه رکعتو کې. علماء او فقهاءؒ وائي که د چا فهم نه وو په اول رکعت کې قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ وواییه په دوهم رکعت کې دي هم دغه سورة ووائي. قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ دی نه وائي. او که چا قصدًا په اول رکعت کې قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ وواییه په دوهم رکعت کې به هم دغه سورة وائي که څه هم تکرار مکروه لازمیږي. ولې چې کراهت د منکوس ویلو بالا دی تر کراهت د تکرار السُّورة في الركعتين،

فَائِدَه: په اشباه والنظائر کې وائي چې په نفلو کې قران مبارک منکوس ویل مکروه نه دي. ولې چې دائره د نفلو فراخه ده. او امام غزیؒ او حموي هم دا خبره تائید کړیده او د امام ابو الیسرؒ څخه هم منقوله ده." او هم پر دغه خبره یقین کړي دی. بحر رائق او در مختار وغيرها. لکن نقل الامام الطحطاويؒ عن بعض الفضلاء ولم يسميه" هغه فاضل وائي.

چې د هغه خبرې څخه د مراقي چې نکس د پاره د تعلیم الاطفال دی دا معلومیږي چې د قران مبارک منکوس ویل خارج الصلوٰة هم مکروه دی. لکون الترتیب من واجبات القراءة نو په نفلو کې چې لمونځ خودی په طریق اولیٰ باید نکس مکروه وي، او دائره د نفلو که فراخه ده خو مطلقًا نه ده بلکه په بعض احکامو کې اه:

قال المصنف

وَفَصْلُهُ بِسُوْرَةٍ بَيْنَ سُوْرَتَيْنِ قَرَأَهُمَا فِيْ رَكْعَتَيْنِ

او دغه رنګه مکروه دي جلا کول د مصلي په یوه سورة سره په مابین کې د دوو سُورتو چې ده ویلي وي هغه دوه سورتونه په دوو رکعتو کې. حاصل یې دا دی چې لمونځ کوونکی په اول رکعت کې یو سورة وواییه. او په دوهم رکعت کې هغه متصل سورة پریښووي، بل سورت یې وواییه داسي فعل مکروه دی. او بعض فقهاءؒ وائي چې دا د مابین سُورة چې ده پریښو که اوږد وو یعني لس ایت تر هغه وو بیا مکروه نه دی. ولې چې په فتح شریف کې وائي چې دوه سُورته لنډ که په مابین کې پریږدي مکروه نه دي نو دا یو سورة طویله چې ده پریښوه ځای کې د دوو لنډو سورتو دریږي قاله البحر الرائق وينبغي ان يفتىٰ به" ط، بحر، در قال المصنف

وَشَمُّ طِيْبٍ قصدًا اي وَتَرْوِيْحُهُ بِثَوْبِهِ اَوْ مِرْوَحَةٍ مَرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ

او دغه رنګه مکروه دي بُویول د خوشبوئي په قصد سره او باد کول په لمن یا لنګوټه وغیره سره ځان باندې. او یا پیک وهل پر ځان یو وار یا دوه واره **پوښتنه**: د شم طیب مطلب دا دی چې د خوشبوئي عطرو بنیښه ونیږ ترو نسی او بوی ئې کړي. او که عطر د مخه تر لمانځه په ځان پوری مښلی وه او هغه خوشبوئي په لمانځه کې د ده تر پزي پوری رسیده له هغه کراهت نه لري **مسئله**: که سړي د سجدې ځای په عطرو وهلی وو او یا د عطرو د بنیښې سر خلاصي د سجدې و ځای ته نږدې ایښې وه چې په سجده کې خوشبوئي پر ځي دا کار هم مکروه دی. او که د عطرو بنیښه پلاس کې نیولې وه او په لمانځه کې بې ګرې ګړي بویوله لمونځ یې فاسد دی. ولې هر څوک چې دي په دغه فعل کې وویني یقین یې راځي چې

داسړي پر لمانځه نه دی. اوبعض شراح د منية المصلی وائی که دا کار په عمل کثیر نه وو لمونځ
یې نه دی فاسِد ط ، اویا د کول پرځان باندی په لمن وغیره سره یو وار یا دوه واره که څوک
عمل قلیل دی مکروه دی. او کله دری واره لمن وهل چې اندازه د عمل کثیر ده لمونځ یې فاسِد
دی. او په ذخیره کی وائی که پیګ یې یو وار پرځان ووهی لمونځ یې فاسد دی، بخلاف
الثوب چې هغه مکروه دی چې دری واره نه وی سیږی. ونقله رضی الدین فی المحیط عن
المنتقی، **مسئله**: په لمانځه کی میچان یا غوماشی دځانه څخه شړل مکروه دی مګر کله مُصلی
په عذاب کی نو په عمل قلیل دی وشړی. **پوښته**: چې په کور یا مسجد کی بادپکه، وه
یا هوائی یا زمینی چې بادیې پر مصلی مبتنی کراهت نه لری که څه هم د ده کالی ورښوروي.
قال المصنف

وتحويل اصابع يديه اورجليه عن القبلة في السجود وغيره

او د غه رنګه مکروه دی اړول یعنی چپول د ګوتو د لاسو او یا د پښو د جهت څخه د قبلی په سجده کی یا په غیر کی د سجدی. ولی چې په دې ترک د موضع مسنون دی. لقوله علیه الصلوٰة والسلام: فليوجه من اعضائه الی القبلة
ما استطاع. د ما استطاع قید په ددی دپاره دی چې د بعضی اندامو مخامخ والی وقبله
ته ممکن نه دی لکه شاه، او لوړه خواد سری او کښته خواد سری. قال المصنف:

وترك وضع اليدين على الركبتين في الركوع

او د غه رنګه مکروه دی نه ایښوول د لاسو پر زنګنو په رکوع کی. وزاد علیه فی المراقی. او د غه رنګه مکروه دی نه ایښوول
د لاسو پر ورنو په مابین کی د دوو سجدو، او په وخت کی د التحیات، او د غه رنګه مکروه
دی پریښوول د ایښوولو د راسته لاس پر چپه لاس په وخت کی د ولاړی: د دی ټولو دلیل
دادی چې په دی کی ترک د سنت لازمیږی نو کراهت د ټولو تنزیهی دی، مرط»
درویش وائی چې د دی مکروهاتو زیاتول څخه د مراقی دا معلوم سوه چې مصنف چې په
سرکی د فصل وویل چې مکروهات د لمانځه ۷۷ هغه تقریب وو حصر نه وو، کما نبّه علیه

فی المراقی هناك بقوله تقريبًا لا تحديدًا، قال المصنف:

والتثاؤب

او د غه رنګه مکروه دی ارږمی په لمانځه کی. ولی چې دا علامه د تکاسل او د پرخوړلو ده غالبًا، **مسئله**: که پر سړي ارږمی غالبه سوه نو دی د ې خوله ټینګه
کړي که څه شونډان په غاښونو ټینګوی. او که ارږمی په غاښونو دفع کیدله نو دی د راسته لاس
شادی پر خوله ونسی. او یا دی لستوڼي پرونسی که په حال کی د ولاړې وو. او په ناستی وغیره کی
دی چپه لاس پر خوله ونسی. په حدیث شریف کی راغلی دی: چې خدای مکروه ګڼلی ارږمی،
پس چاته چې ارږمی ورسی هغه دی رد کړی او لاس دی پر خوله ونسی **مسئله** که دفعه د
ارږمی د شونډو په ټینګیدو سره کیدله پر خوله لاس ایښوول مکروه دی، ط، ن، ولی چې خوله
پټول په لمانځه کی مکروه ده مګر ضرورت له سببه» س» قال المصنف:

وتغميض عينيه

او مکروه دی پټول د سترګو په لمانځه کی. لقوله علیه الصلوٰة والسلام اذا قام احدکم فی الصلوٰة فلا یغمض عینیه،
ولی چې په پټولو کی کتنل و محل مندوب ته چې ځای د سجدې دی یا ځیګر دی په ولاړی او ناسته
کی فوتیږی نو چونکه صریح نهی راغلی دی نو کراهت تحریمی دی. لکن په بحر رائق کی وائی
چې بنائی دا کراهت به تنزیهی وی چې بیله ضرورت او مصلحته وي.
درویش وائی چې دا خبره منافی ده د هغه قانون سره چې صریح نهی دلالت پر کراهت تحریمی
کوی کما مرّ مرارًا عن ط وغیره بل عن البحر ایضًا: والجواب چې د دغه حدیث په سند کی ضعف
دی کما فی البحر، **فائده د سترګو پټولو**: ۱ داچې سترګی د دې دپاره پټی کړی له
دی سببه چې نظر یې پر یو داسی شئ واقع کیدی چې مانع د خشوع وو» نهر» ۲ چې کمال
خشوع یې بیله پټولو سترګو نه سوای کولای» در» ط»، ۳ غرض د پټولو د سترګو دده دا وو
چې نظر یې د اغیارو څخه قطع سی او توجه یې یوازی و ملك غفار ته سی مجمع الانهر، ط» قال

ورفعهما للسماء

او د غه رنګه مکروه دی پورته کول د سترګو وطرفته د اسمان په لمانځه کی لقوله علیه الصلوٰة والسلام: ما بال اقوام يرفعون

ابصارهُم الی السماءِ: څه حال دی د بعض اقوامو چې پورته کوی سترګې وطرفته د اسمان لَيَنْتَهِيَنَّ. یا به دوی نهی کیږی د دغه عمل څخه اَوْ لَتُخْتَفَنَّ او یا به حمله کیږی ابصارهُم د دوی سترګې. در دلیل وائی چې د دغه وعید شدید څخه تحریم معلومیږی. او اجماع دامت پردی ده چې دا فعل په لمانځه کی مکروه دی.

مَسْئَلَه: د بانډی تر لمانځه د دعاء په وخت کی سترګی واسمان ته پورته کول په نیز د جمهورو رَوَادی. ولې چې اسمان قبله د دعاء ده لکه چې کعبه شریفه قبلة الصلوٰة ده. افاده العلامة نوح ؒ کذا قال الامام الطحطاوی. قَالَ **وَالتَّمَطِّيُ** او دغه رنګه مکروه دی کشش کول په لمانځه کی. مراقی په علت داوائی چې تمطی د تکاسل او سستی په عبادت کی علامه ده نو مکروه تنزیهی ده، ط، قَالَ **وَالْعَمَلُ الْقَلِيْلُ** او دغه رنګه مکروه دی عمل قلیل په لمانځه کی. لکن هغه عمل قلیل چې منافی د لمانځه سره وی لکه کښېنول د ولېښته د بدن یا سر وغیره. او یا وېښتل د غشی په صلوٰة الخوف کی. یا د مصلی بی ضرورته تګ، علامه طحطاوی وَامَّا المطلوب فيها فهو منها كتحريك الاصابع لعدّ التسبيح فی الصلوٰة یعنی که چیری د عمل قلیل مطلوب وو په لمانځه کی نو هغه د لمانځه د قسمه څخه دی لکه ګوتې بنورول د پاره د شمیرلو د تسبیحاتو لکه په صلوٰة التسبیح کی.

پوښتنه چې په ډیرو کتابونو کی د فقه حنفی داسی وائی چې شمیرل د تسبیحاتو په ګوتو سره په صلوٰة التسبیح کی مکروه دی فما وجه الجمع بین ما قالوا وقال **جواب** چې عبارت د فقهاوو محمول پردے دی چې ګوتې خلاصوی او محموی یه د پاره د حساب د تسبیحاتو د صلوٰة التسبیح. او دا بی له شکه مکروه دی. او مراد د طحطاوی چې ګوتې صرف بنورول وی یعنی ګوته خپل پځای ټینګه او سسته وی په نیز د تسبیح ویلو دا مکروه نه دی. وهو وجه التطبيق هديت اليه بالتوفيق فليكن منك على ذكرٍ. قَالَ المُصنّفُ

وَاَخْذُ قَمْلَةٍ وَقَتْلُهَا او دغه رنګه مکروه دی را اخستل د سپږی او بیا په وژل. لکن دا هلته مکروه دی چې مصلی ته ازار نه رسوی. او کی ازار ور رسوی یعنی مصلی ئی خوړی او د لمانځه د خشوع خښه ئی ایستلی وی او هغه ځای

درد هم کاوه نو بیه نیول او وژل رَوَادی. لکن دوینو څخه دی ځان ساتی ولې چې امام شافعی په وینه مردار بولي. **پوښتنه**: د امام ابویوسف ؒ څخه روایت دی چې اخستل د سپږی او وژل د هغی په لمانځه کی مکروه دی **جواب** چې هغه روایت محمول پردی دی چې قصدًا دی بیله عذره "قاله الحلبی".

پوښتنه: چې د کیکی، غماشی، میږی، مچ، هم دا غسی حکم دی په عذر او ایذاء کی او بیله عذره فافهم. **مَسْئَلَه**: چې سپږه که سری زهیر کړی او ده ونیوله نو یا د قتل کی او یا دی بنخه کړی والدفن اولیٰ. لکن دا په غیر کی د مسجد او په مسجد کی په لمانځه کی که په عمل قلیل وژل کید له مړه دی کړی او ترو ندی دبے نه ایله کوی لان الموذيات لا تطرح فی المسجد" او کی مړه کړه پوستکی دی په مسجد کی نه غورځوی" ط

وَتَغْتِيَةُ اَنْفِهٖ وَفَمِهٖ وَوَضْعُ شَيْءٍ فِيْ فِمِهٖ يَمْنَعُ الْقِرَأَةَ الْمَسْنُوْنَةَ او دغه رنګه مکروه دی په لمانځه کی پټول د پزی او د خولې یعنی په پکړه وغیره سره چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم د دغه پټولو څخه منع کړیده کما مر. او دغه رنګه مکروه ده ایښوول د شئ په خوله کی چې لمونځ کوونکی منع کوی د قرائت څخه په وجه مسنونه باندې. **پوښتنه**: چې د دی مسئلی تفصیل داسی دی چې په خوله کی نیولی شئ یا به داشئ وی چې نه ویلیږی لکه سره زر، وغیره نو دغه شئ منع کاوه لمونځ کوونکی د اصل قرائت څخه، او یا په قرائت کی داسی تغییر راتی چې لمونځ په فاسدیدی نو لمونځ د ده فاسد دی. او که د دغه شئ منع کاوه قراءت واجبه نو د دغه شی څخه لمونځ مکروه تحریمی دی. او کی قرائت مسنونه منع کاوه نو د دغه شی وضع مکروه تنزیهی ده. او که دغه شی داسی وو چې په خوله کی ویلیدی لکه ګوړه، بوره، پلمیټ، وغیره نو کی د هغه شی او به تیری کړې لمونځ به فاسد دی که څه هم بیله ژوولو تیری کړي، س، ط، قَالَ المُصنّفُ

وَالسُّجُوْدُ عَلٰى كَوْرِ عِمَامَتِهٖ او دغه رنګه مکروه دی سجده پر وله د لنګوټې باندې. او د اکراهت تنزیهی دی. ولې چې په

حدیث شریف کی راغلی دی چی آنحضرت صَلی الله علیه وسَلم دپارهٔ دبیَان دجواز په لانځه کی پروَله دلنگ نی سجده وکړه. **پوښتنه**: چی که ضرورت وو لکه ډیره گرمی اویا ډیر یخنی وه اویا ځکه ډیره زیږه وه نو بیا کراهت نشته، او تکبرًا مکروه ده، مر، ط عز. قَالَ المصنف **وَعَلیٰ صُوْرَةٍ** اوداغه نگه سجده مکروه ده پر بت باندی، لکن چی ذی روح شئی وی کما فی المراقی. ولی چی په دی کار کی مشابهت دعبادت سره دبت دی. نود درختی وغیره پر صورت باندی سجده نه ده مکروه.

پوښتنه چی دصورت چی د ذی روح وی په مسئله کی تحقیق اوتفصیل ته ضرورت سته. نوغوږ ونیسه زده یې کړه او عمل هم په کوه. **افسوس** په اوسنی زمانه کی بعض کونی والا خلگ اویا پیشینی کسان څپلو کورو کی په الماری کی. اویا پر سرتاخو دقیمتی ډیرو غټو مجسمی بتان، دزمریانو، دنو، وحیوانانو یه ایښی وي. اوپه عمومی کوروکی د مسَالی مجسمی دپیلانو، زمریانو، اودنورو اقسامو دحیوانانو پر سرتاخو او الماریو کی معلومیږی. اودکورد ګچنیانو دپاره دغه مجسمی دبازار نه غټ، اِنسی. نو اشد دغو بتانو هغه دی چی دلوبځ کوونکی ومختوي. او بیا هغه بت چی پر سریه برابروي. اوبیا هغه بت چی ترشاوي. فقهاء حضرات بت دوه قسمه بولی.

بت دوه قِسم دی: یو مجسمی، او بل ظل شمسِی، چی عکس اویا فوتو یه بولی د دواړو حکم یو دی په حرمت کی چی پوره وی. اوکه سریه پری وو بیا یولا حُرمَت نه لری اوهغه خبره چی طنطاوی مصری په خپل مجسم تفسیر القرآن کی کړیده چی د ظل شمسی بت اوعکس حرمت نه لری. نوځکه دده تفسیر یه دغو بتانو ډک دی پر هغه مذهبی کسانو اوعلماوو دتولو نری رد کړی دی خصوصًا علماوو د قندهار افغانستان چی هغو دی خبری په رد کی مکمله رساله جوړه کړیده. اوده دغه تصویر ونه اوعکسونه یه دقرآن شریف اهانت گنړلی دی۔

پوښتنه: چی په مجسمو کی خو اعتبار سر لره دی. چی سَریه باقی وی نو کی پینی او لاسونه پری وی هم حرام دی. اود ظل شمسی په عکسو کی بعض فقهاو دا فتوی ورکوی

که داعکس تر داسی ځایه پوری وو چی انسان چی پر هغه ځای پری کړي بقا نسی کولای کی ځه هم سر باقی وي. لکه پر مرو جولو نهو، اویا پر پاسپوتهو، او نورمثالونه، نود داسی عکسو دړلودل دځانه سره حرام نه دی، «لان الضرورات تبیح المحظورات»

اوهغه عکسونه دښځویانرو چی په مکمله توگه دبیته فروشیوپه د دوکانونو کی دفاحشا تو ښځو خپریږی دهغوپه حرمَت کی هیڅ شک نشته» اویا په اوسنی زمانه کی په ویسی آروکی چی بیخی دلخوسرتر پا یَه ښځو او نرو عکسونه ښکاره کوی ستی چی دجماع عکس یاد ښځی دلنگید وعکس هم په کښی وی. ددی په حرمت کی هیڅ شک نشته او ورته کتلو کی په گناه کار دئ. وعلی هذا فقس الآلة المسمات بتلویزون فی بعض الامور فتدبر

فَائِدَه فقهاوو تصریح کړیده که چیری تمثال یعنی بت تر پښو لاندی وو اویا په ځای کی دناستی وُو. پر هغه کی کراهت نشته. ولی چی دا اهانت دتمثال دی تعظیم نه دئ.

سَوَال چی په حدیث کی دجبرئیل علیه السلام راغلی دی «اِنّا لاندخل بیتًا فیه کلب ولا صورةٌ» نو دغه حَدیث په عموم کی خو ما تحت الرجلین یا محل الجلوس» بت هم داخل دی نو بایدهغه مکروه سی. **جَوَاب** د دغه حدیث مخصص موجود دی چی یو وخت حضرت جبرئیل علیه السلام اجازه وغوښتل دعلیه السلام څخه دحجری دور تلو. علیه الصَلوٰة والسلام ورته وویل اُدخل» جبرئیل علیه السلام منع وکړه اوو ی وئیله: کیف ادخل وفی بیتك ستر فیه تصاویر فان کنتَ لا بد فاعلًا فاقطع رؤسها او اقطعها وسائد اواجعلها بساطًا»

سَوَال ددی جَواب څخه خو دا معلومیږی چی که بت په بساط کی وی که څه هم په ځای کی دسجدی وی باید کراهت ونه لري. **والجواب** ان فی هذه الصورة فیه تشبیه بعباد تها حالة الرکوع والقیام وغایة تعظیم لها ان سجد علیها» ط در

فَائِدَة، امام طحطاویؒ وائی چی په دی موضوع کی چی صوت دحیوان پر دراهم اودنانیرو وی یعنی کافی نقش وي. آیا دا مانع د دخول څخه دملکو گرځی اوکه څنگه! قاضی عیاضؒ په شفاء کی وائی چی مانع نه گرځي. اوامام نوویؒ په شرح کی دمسلم وائی

چې مانع ګرځي. دَ رُوښي وائي چې فتوٰی پَر قول دَ قاضي عياض ده لضرورة الناس في حفظ الدراهم والدنانير في الدور والبُيوت: او مُلا علي قاريؒ په شرح کې د مشکوٰة د امام خطابيؒ نه نقل کړي او د ابن الملک نه هم چې ملائکه چې نه داخليږي وکور ته چې په هغه کې سپي يا صورتونه دي چې په کور کې ساتنه حرامه وي لکه د ښکار سپي يا د کنت او پاليز او باغونو ساتنې سپي او يا د کور د ساتنې د پاره د غلو نه، او يا هغه صورتونه چې تر پښو لاندې کيږي او يا د تکيه په بالښتانو کې وي هغه د خول د ملکو نه منع کوي وهغه کورته

دَيادَوَرِ خَبرَه

مراد د غو ملکو نه چې کورته نه ورځي په سبب دَ وجود د سپي يا په سبب د صورت ملکې د رحمت دي. ولې کِرَامًا کَاتِبِين، چې حفظه يې بولې د سړي نه نجلا کيږي مګر نه هغه وخت که سړي چکروَهي. او يا د ماينې سره جماع کوي. بايد د مذهب نه د قاضي عياضؒ سړي دا نه فهموي چې عکسونه اخستل نو رَوادي بلکه بيله ضرورته لکه د پاسپورټ د پاره يا جواز تجارت دَ پاره وغيره عکسونه اخستل نا روادي، لکونه نوعًا من التعظيم»

غَلَطِيَا: بعض عوام مريدان د خپل پير عکس مکمل واخلي او په بيداره کې وَنسي او پر کور کې سنه په احترام وځړوي دا سخته ګناه دَه. او تشبه ده دَ قوم نوح عليه الصلوٰة والسلام سره چې هغو اولاد صالحانو خلګو عکسونه بي د پاره د عبرت په کورو کې ايښوول رفته رفته اخير يې عبادت دَ هغو شروع کړي. قَالَ المُصنفؒ

وَالْاِقْتِصَارُ عَلَى الْجُبْهَةِ بِلَا عُذْرٍ بِالْاَنْفِ

او دغه ړنګه مکروه دی يَوازې پر تندی سجده کول چې په پزه کې عذر هم نه وي. او کې پزه

زخمي يا خوږ يدل بيا نو اقتصار پر تندی روادی بلا کراهته، مَراقي وائي لترك واجب ضم الانف الى الجبهة في السجود فيكون الاقتصار المذكور مكروه تحريمًا، او دغه ړنګه مکروه دی يوازې پر پزه سجده بيله تندی پرنيزد امام اعظمؒ که څه هم عذر نه وي يعني سجده يې روا ده سره د کراهته» او ياران وائي چې بيله عذره په تندی کې سجده يې روا نه ده

قَالَ المصنفؒ **وَالصَّلوٰةُ فِي الطَّرِيْقِ وَالْحَمَّامِ** او دغه ړنګه مکروه دی په لارکې او په حمام کې لمونځ کول.

په لار کې خود دی سببه چې لار د عامو خلګو حق ده او ده ور نه مشغوله کړه. او بل خلګ په د تيريدو نه منع کوي، او بل د مصلي زړه په خلګو سره مشغوله کيږي نو خشوع تر د لمانځه تاوان دی، قال شارح المشکوٰة چې دا کراهت چې دی په کلوا او قريو کې دی چې د خلګو عبور و مرور په لار و کې ډير وي. او په صحرا او د ښتو کې لارې لعدم العلة للكراهة هنا ګ.

پوښته: چې د حمام د لمانځه د کراهت وجه لبعض فقهاءؒ دا وائي چې دا محل دی د ازالة د نجاساتو. او ځای دی داو بوتو يو لود غسلونو. که دا علت وی نو که يو سړي په حمام کې يو ځای په پاکو اوبو پريمنځی نو لمونځ بيا مکروه نه دی. وهذا مذهب قاضيخانؒ و بهذا جزم الكمال في زاد الفقير. او لبعض فقهاءؒ په علت دا بولي چې حمام متراومأوی د شيطانانو دی» کما روی ان ابليس لما لبسط الى الارض يعنی شيطان چې راندہ سو او د سمان نه و مځکی ته راشوه سو. نو خدایؒ ته ئی خواست وکې چې ماته يوه خونه راکړي خدایؒ ورته وويل چې ستا خونه په حمام. شيطان ورته وويل چې ماته د ناستی ځای راکړي خدایؒ ورته وويل ستا د ناستي ځايونه بازارونه دي. ابليس ورته وويل ماته ملګري راکړي. خدایؒ ورته وويل چې ستا ملګري شاعران دي يعنی هغه شاعران چې د فسق او فجور غزلې جوړه وی يا په ښځو پورې يا په هلوکانو پورې. لکه شاعران د زمانې د جاهليت. نو پر دی تقدير که څوك په حمام کې يو ځای پاك پريولي هم لمونځ په کښې مکروه دي

پوښتنه چې سړي بايد په حمام کې لمونځ ونه کړي مګر د جهته د ضرورته د فوت د وخت د لمانځه:

مسئله: په هغه ځای کې چې حمامي کښېني او خلګ کالي کېږي لمونځ مکروه نه دئ. ولې چې نه دا ځای محل د نجاست دی او نه مقرد شیطانانو دئ: قال المصنف رحمه الله

وَفِي الْمَخْرَجِ او داغه رنګه مکروه دی لمونځ په مکان کې یا په اصطلاح تشتی کرځه هم مخرج: یه سمیت وی او یا په کاشی خښتو فرش وی. او پوښ درونکی لمونځ هم هم په کښې پروت وي. ولې چې اصل وضع د دی ځای د غولو، بولو کولو پاره دی. نو عبادت خصوصًا لمونځ په کښې مکروه دی» قال المصنف رحمه الله

وَفِي الْمَقْبَرَةِ او د غه رنګه لمونځ مکروه دی په ادیره کې. ولې چې په دی کې تشبه د یهودو او نصاراوو سره ده قال صلى الله عليه وسلم لعنة الله على اليهود والنصارى اتخذوا قبور انبيائهم مساجد،

طحطاوی وائي چې که قبرونه لوړوی او یا ترشاوی او یا د سري تر پښو لاندې په برخا نړکښې وي. قال ويستثنى قبور الانبياء عليهم السلام. نو د دوی په مقبره کې لمونځ مکروه نه دی تر هغو چې د قبلې و خوا ته نه وی» لانهم احياء في قبورهم؛ قال شارح المشكوة چې قبر د اسمعيل عليه الصلوة والسلام په حطيم شريف کې تر ميزاب الرحمة لاندې دئ. او په مابين کې د حجر اسود او د زمزم د څا قبرونه د اویا نبیا نو دئ. او سره د دی چې دغه دوه ځایه ښه ځایونه د لمونځ دي. او قهستانی د کتاب الجنائز څخه د مضمرات نقل کوی چې وجهت ته د قبر لمونځ مکروه نه دئ مګر هغه وخت چې ډیر نژدی ورته ولاړ دی حتی چې که مصلی هر څو د خشوع لمونځ کوی خو بیا هم په سترګې په قبر واقع کیږي. دَرْوِیش وائي چې د قهستانی د روایت څخه دا معلومه سوله که قبر ترشا د مصلی وی نو لمونځ مکروه نه دی، وهذا خلاف ما قال الطحطاوی کما مرّ. وعلى هذا، و څخه د قبر د میت صالح خلګ د لمونځ کوونکی ځای پرېږي دی چې میت یه ترشا راځی. نو په ځای کې نفل مکروه نه دئ. کما في مقابر اولياء هرات ومقابر صالحی غزنين» والله اعلم بالصواب:

پوښتنه: چې په یوه حدیث صحیح کې راغلی دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم نهی کړی دی د لمانځه څخه په اوه ځایه کې على المزبلة یعنی خاک انداز د کوړو

۲ المجزرة او دا و ښانو او یا غوبو د قصابی ځای کی. د دی دوو ځایو علت د کراهت خو معلوم دی چې دا دوه ځایه محل د نجاساتو او د و ښیو او خوشیو دی ۳ و المقبرة او په ادیره کې د دی د کراهت وجه ذکر کړه سوه ۴ وقارعة الطريق او په مابین کې د لاری د دی تفصیل هم د مخه تیر سو. ۵ ومعاطن الابل یعنی ځای د څو کېدو د اوښانو. وقال یحیی بن آدم چې د لمانځه دا وښانو ځای دا دی چې اوښان په اکثر کی یو پر بل حملې کوی. نو د دوی د جنګ څخه بیره د دی سته چې لمونځ کوونکی به تر پښو لاندې کړي. دَرْوِیش وائي ولا اقل تر دی چې لمونځ کوونکی به په تشویش کی واچوی. او حضور د لمانځه به د لاسه ورکړي. ومعنی کونها من الشياطين كما في الحديث النبوي انها على خصلة الشياطين في النفار وتشويش خاطر المصلي»

پوښتنه: چې نهی د لمانځه څخه دا وښانو د ځای تنزیهی دی ط» دَرْوِیش وائي چې نجاست د ځای د لمانځه په بولو د دوی سبب د کراهت نه دئ. ولی که دا علت وائي نو په مرابض الغنم یعنی د پسو د سکونت ځای (ګاشونه) کی باید هم لمونځ مکروه وای ولې چې بیره د نجاست د ځای په بولو سره هلته هم موجود دی. او سره د دی چې په حدیث شریف کښې راغلی دی چې د آنحضرت صلى الله عليه وسلم څخه پوښتنه وکړه سوه د لمانځه په ګاشو کې د پسونو. ده مبارک ورته وویل" صلوا فيها فانها خلقت بركة»، او دا امر صرف د پاره د اباحت دی. او د معاطن الابل د لمانځه څخه ئی نهی وکړي. یعنی په سبب خوف د فتنی کما انها

سؤال: ځای د غویو او غواوو د کمه قسمه څخه دی ط **جواب** وائي چې هغه په مرابض الغنم پوری ملحق دی نو لمونځ په هغه ځای کې مکروه نه دئ» شارح المشكوة وائي چې په مرابض الغنم کی دی په مصلی لمونځ کوی» یا په هغه ځای کی یوه دو کا نچه وچې آراسته د لمانځه د پاره وه او یا ده شپانه د پسو دا عادت دی چې د پسو ځای بی پاک ساتي نو بیا لمونځ مباح دی په هغه کې. دَرْوِیش وائي که مرابض الغنم څخه بد بوئي ولاړیده. نو په سبب د بد بوئي لمونځ په کښې مکروه دی که څه هم پاک ځای وي. قال مثل ذالك ابن الملك في محل الابل»

فائده: قال العینیؒ فی شرح البخاری فی بحث المساجد من کتاب الصلوٰة "چې مکروه دی لمونځ په .... ت ځايونو کښې د يهودو او نصارى وُو. ولې چې په هغه کې دوى عکسونه اېښى دى نو ځاى د شيطانانو دى.

نو د هندوانو په مندرونو کې په طريق اولىٰ لمونځ مکروه دى. ولې چې هلته خو مجسمې د بتانو پراته وى که څه هم سړى و مجسمه ته لمونځ نه کوى بلکه پر بل ځاى يې کوى" قال المصنفؒ

وَاَرْضُ الْغَيْرِ بِلَا رِضَاهُ او د غير نګه لمونځ مکروه دى په ځمکه کې د بل چا بېله رضا د هغه يعني يا حقيقتًا يې رضا وى لکه د کښت په ځمکه کې حقيقتًا رضا غواړى يا حکمًا رضا وى لکه په شاړه ځمکه کې د يوچا"

مسئله: که سړي ته د لمانځه په وخت يو ه ارض الغير وه چې کښت هم نه وو پکښې او بله لار وه. نو دى به چېرى لمونځ کوى په لار کې به لمونځ کوى او که په هغه ځمکه کې!

جواب: که ځمکه د مسلمان وه په هغه کې دى لمونځ وکړى لوجود الاجازة حکمًا، او ځمکه د کافر وه نو په لار کې دى لمونځ اداء کړي" قال المصنفؒ:

وَقَرِيْبًا مِنْ نَجَاسَةٍ او د غير نګه مکروه دى لمونځ نږدې و ځاى ته د نجاست لان قريب الشئ له حکمه" قاله المراقى "درويش

وائي چې اندازه د قرب داده چې يا د هغه نجاست بدبوئي پرده ولاړېږى. او يا داچې که چېرى دى په سبب خشوع سره لمونځ کوى هغه مردارى وينې. در" قال المصنفؒ

وَمُدَافِعًا لِاَحَدِ الْاَخْبَثَيْنِ اَوِ الرِّيْحِ او په داسى حال کې لمونځ مکروه دى چې لمونځ کوونکى

د ځان دفعه کوى يو د اخبثينو يعني غُل يا بولې او يا دفع کوى ګوز يا پسکى يعنې چې لمونځ کوونکى ډېر غولونيولى وي. او يا تولو. چې کُنه تېنګه کړى. او چونکى د بولود سببه ورنو کې تېنګ نيولى وى. او يا د نس باديه کښته راشوېږى. دى کُنه ورته تېنګه کړي. وجه د کراهت په داده چې د مُصَلى ټوله فکر په د غو شيانو کې وى. د لمانځه خشوع چېرى ده:

مسئله: که جماعت تېرېږى هم دى جماعت پرېږدى خپل ځان دى تش کې باد دے وباسي بيا دى اودس تازه کړي په فارغه زړه دى لمونځ وکړى. او ظواهر الحديث والاوائل چې لمونځ يې په دغه حال کې صحيح هم نه دى. او دوى په ظاهر د حديث عمل کوي. وهو قوله عليه الصلوٰة والسلام لا يحل لاحد يؤمن بالله واليوم الاخر ان يصلى وهو حاقن حتى يتخفف" حاقن" هغه سړي ته وائي چې غولو يا بولو نيولى وي او د با ذکر هم دا غه دى. مونږ وايو چې دا وعيد تغليظًا دى" ولې چې علت د کراهت په شغل القلب دى نو که د سړي فکر په لمانځه کې په دنيائې امورو کې وى لمانځه ته يې هيڅ فکر نه وي نو د هغه لمونځ دى هم بايد صحيح نه وي. در"

فوائد شتّى [1] ځمکه که د کافر وه مطلقًا لمونځ په کښې مکروه دى. او که د مسلمان وه او کرلى يې وه او يا ئې يوې کړې وه لمونځ په کښې مکروه دُى. که په مابين کې د لمونځ کوونکى او د صاحب الارض محبت او دوستى نه وه. او که د مسلمان وه نه کرلى او نه يوې سوې وه بيا لمونځ په کښې مکروه نه دى. ولې چې د مسلمان د حال څخه دا ښکاره کېږي چې دى په دې لمانځه کې راضى دى" ولې چې ده ته ثواب خداى پاک ورکوي بيله د ده د عمله مګر که صاحب الارض بد اخلاق وو نو بيله اجازې لمونځ مکروه دى" په مختار الفتاوى او فتاوى هنديه کې وائي چې په مغصوبه ځمکه کې خو لمونځ مکروه دى" ولکن د حق العبد عقاب ورکول کېږي"

مسئله: په مغصوبه جامه کې لمونځ مکروه دى که څه هم بله جامه نه وى" لعدم جواز الانتفاع بملك الغير قبل الاذن او اداء الضمان ط" **مسئله** په ورېښمينه جامه کې هم لمونځ مکروه دى. او که بله جامه نه وه نو په دغه ورېښمينه جامه کې دى لمونځ وکړي ولې چې دا د واړه حق الله دي. لکن لمونځ په ثوب الحرير کې کول سپک دى تر لمانځه په لڅه بدن سره لمونځ کولو سره. **مسئله:** پر ورېښمينه جامه لمونځ کول مکروه نه دى" ط

قال المصنفؒ **وَمَعَ نَجَاسَةٍ غَيْرِ مَانِعَةٍ اِلَّا اِذَا خَافَ الْوَقْتَ اَوْ**

او د غير نګه لمونځ مکروه دى سره د نجاست خواه په جامه کې وى. او يا په بدن کې.

الْجَمَاعَةِ وَالْاَنْدُبَ قَطْعُهَا چې مانع د لمانځه هم نه وي يعني په مکان د لمانځه داسې نجاست اويا

قدر د ربع الثوب په خفيف نجاست کې. او په قدر د درهم په مغلظ نجاست کې کما مر تفصيله،، مګر هغه وخت بيا مکروه نه دی لمونځ سره د نجاست. که سړی بيريږي چې نه که نجاست پرې منځم وخت د لمانځه وزي. او يا جماعت راځي تيريږي نو کی داغسې بيره وه نو د هغه نجاست سره دی لمونځ وکړي. ولې لمونځ د وخته ځنې ايستلخو حرام دی. او جماعت خو سنت مؤکده يا واجب دی على اختلاف الروايتين،، او که نه بيره د وخت د وتو وه او نه د جماعت د تيريدو وه. بيا مندوب ده چې نجاست دې قطع کړي بيا دی لمونځ وکړي:

پوهسه: چې د مصنف د عبارت ځنې داسې فهميږي چې په وخت کې د بيرې د فوت الوقت يا فوت الجماعة نو هيڅ کراهت نشته، او امام طحطاوي وائي چې کراهت خو باقي دی. لکن د نجاست سره لمونځ کول اخف الضررين يعني سپك ضرر دی مختاره کړي. مطلب دا چې لمونځ د نجاست غيرمانع سره سپك دی. د لمانځه تر قضاء کولو اويا د جماعت تر پريښولو. **فَائِدَهْ**: که لمونځ قضاء کيدی په هغه صورت کې چې مصلى مدافع د احد الاخبثين وو،، يعنې چې دی ځان خالي کوي او بيا اودس تازه کوي وخت د لمانځه تيريدی. او يا په اوسنی صورت کې چې نجاست لرې کوي وخت وتی،، په دواړو صورتو کې دی لمونځ نه قضاء کوي. ولې چې اداء د لمانځه سره د کراهته اولى دی تر قضا کولو د لمانځه،،

او په صورت کې د مدافعة الاخبثين که په جماعت بيريدی چې تيريږی جماعت دې پريږدي ځان دې خالي کړي او بيا دې اودس تازه کړي او لمونځ دې انفراداً اداکړي. او په صورت کې د نجاست د قطع کولو که په جماعت بيريدی لمونځ دې د نجاست سره وکړي او جماعت دې نه پريږدي. فتامل فى الفرق بين العذرين. وجه د فرق يه داده چې لمونځ کول سره د مدافعة الاخبثين بالادی په ګناه کې تر ترك د جماعت بخلاف ترك الجماعة لاجل قطع النجاسة

القليلة ولي ترك د جماعت اعظم وزرا دی. **مَسْئَلَه**: که د غسل امید درلودی چې جماعت که تيرسي بل ځای جماعت ته رسيږي نو لمونځ دې قطع کړي او نجاست دې لرې کړي. او بل جماعت ته دې ولاړ سي. کذا فى الخلاصة،، قال المصنفؒ

وَالصَّلٰوةُ فِىْ ثِيَابِ الْبِذْلَةِ او د غه رنګه لمونځ مکروه دی په کالو کې د خوارۍ

پوهسه چې بذلة په زير د باء دی او په سکون د ذال دی. او پښتانه امامان يې په زور د باء وائي هغه غلط دی،، چې د خوارۍ مزدورۍ په وخت کې، د ګل کارۍ وغيره په وخت يې خلك اغوندی. او يا يې رنګمالان په وخت کې د رنګ مالۍ اغوندي. او يا اشپزان په وخت کې د اشپزۍ اغوندی، او يا يې ستريان په وخت کې د کار اغوندی وغير ذالك،،

د دی د کراهت وجه داده چې لمونځ په حضور د رب جل شانه د ربيدل دی نو يې د غسې خيرنو چټلو په ختو ککړو کالو کې بايد نه وي. لکن کراهت يې تنزيهي دی صرح به فى المراقى

حِکَايَت امير المؤمنين حضرت عمرؓ يو وخت يو سړی وليدی چې مذکوره د ول کالو کې لمونځ کاوه، نو امير المؤمنين ور ته وويل چې که تا يو چا ته استوم آيا ته په د غو کالو کې هغه سړي ته ورځې. سړي ور ته وويل يا. نو حضرت عمر رضی الله عنه ور ته وويل اَللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَتَزَيَّنَ لَهٗ ، وقد فسر بعض المفسرين قوله تعالىٰ خُذُوْا زِيْنَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ، بهذا المذكور ، قَالَ الْمُصَنِّفُؒ

وَمَكْشُوْفُ الرَّأْسِ لَا لِلتَّذَلُّلِ وَالتَّضَرُّعِ او د غه رنګه لمونځ مکروه دی په لڅ سر لکن نه د عاجزۍ او خوارۍ د پاره،، بلکه د سستۍ او يا د تکبر د لارې په تجنيس کې وائي چې د اظهار التذلل والتضرع د پاره لمونځ لڅ سر مستحب دی،، مر، **فَائِدَهْ**: جلال الدين سيوطيؒ وائي چې په دې کې اختلاف دی چې خشوع د زړه عمل دی لکه خوف او که د اندامو شی دی لکه سکون او که د دواړو فعل دی،، قال الرازيؒ والثالث هو الاولى، وعن على رضى الله تعالى عنه: الخشوع فى القلب،،

ﮨ ﮨ ﮨ ﮨ

نظم

که سَر لږ ښکته لمونځ کوي د کهالی یه ؛ دغه لمونځ به دی مکروه تنزیهي ؛

اوکه په لږ سر لمونځ کوی د تکبره ؛ دغه لمونځ به دی مکروه تحریمي وي ؛

اوکه په لږ سر لمونځ کوی د عاجزیه ؛ دغه لمونځ به دی ثواب اخروي وي ؛

اوکه په لږ سر لمونځ کوی د استخفافه ؛ فقهاء وائی کافر سو بی اشتباه ؛ ط درس، درویش باگناه ابولیٰ

قال المصنفؒ

وَبِحَضْرَةِ طَعَامٍ يَمِيلُ اِلَيْهِ

اود غه رنګه لمونځ مکروه دی په وخت کی د حاضروالی د خوراکی شی چی د سړی په زړه کی میل ورته کیږی. یعنی سودا یه په بنده وی. ولی چی وږی وي. او یا طعام داسی طعام وی چی د لمانځه کولو تر وخت سړی اولی خونده کیږی. لقوله عليه الصلوٰة والسلام: لَاصَلٰوةَ بِحَضْرَةِ الطعام ولا هو يُدافعه الاخبثانِ، اى لاصلوٰة كاملة، كذا فى الشرح رواه مسلم:

سَوال: په ابي داؤد کی داسی حدیث راغلی دی: لَاتؤخر الصلوٰة لِطَعام وَلَالغيره

جواب: دا حدیث محمول دی پر تاخیر د لمانځه د وخت څخه. ولی چی علیه السلام په یوه حدیث کی چی روایت یه بخاری او مسلم کړی داسی فرمائي. اذا وضع عَشَاءَ احدكم یعنی چی حاضر سی د ماښام ډوډی. واُقيمت الصَّلوٰة، او اقامت د لمانځه هم شروع سی: فَابْدُوٗا بالعَشَاءِ، نو شروع په ډوډی وکړی. وَلَا يعجل حتى يفرغ منه او تلوار دی په خوراک کی هم نه کوی ترڅو چی فارغه کیږی د ډوډی څخه. وجه د کراهت په شغل د زړه دی په ډوډۍ. او عدم خشوع ده په لمانځه. و لهذا که د سړي ډوډی ته ډیر نه وو وږی او نه طعام موضوع خرابیدی. نو بیا دی لمونځ د مخه وکړي، درط قال

وَمَا يُشْغِلُ الْقَلْبَ وَالْبَالَ وَيُخِلُّ بِالْخُشُوْعِ

اود غه رنګه لمونځ مکروه دی په حضور کی د هغه شی چی زړه په مشغوله کیږی لکه زوم ته چی ناوی سرخي سفیده کړي وي ناسته وي. او یا خلل و خشوع ته وي. لکه لهو و لعب ساز و صحبت د شوقیانو غزلي او د تلویزون خپی وغیرذالک، بعض خلک بی بی سی BBC راډیو یه چالانه کړي وي

هو د هغی پر خبرو به غوږ نیولی وي او هم لمونځ کوي. **شعر**: بر زبانت یا صمد پیدا و در دل یا صنم ؛ ای باطن کافر ظاهر مسلمانی چه سود ؛

پوښتنه: چی سړي چی جماعت ته روان وي حمادي په لمانځه کی دی. نو د دی سببه آنحضرت صلی الله علیه وسلم نهی کړې دی د ورتګ څخه د لمانځه په څغاسته او ډو بلك، ولی چی څغاسته مخل په خشوع سره ده.

پوښتنه: په ایت شریف کی د جمعی د لمانځه په باره کی داسی راغلی دی: فَاسْعَوا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ،

جواب: مراد د سعی څخه په هغه ایت کی تګ دی په سکینه او آرام او وقار سره کذا قال المفسرون، او بعض مفسران وائي چی مراد په دغه ایت کی سعی د زړه ده یعنی په شوق او محبت د جمعی لمانځه ته څه. لا السعی بالقدم، قال

وَعَدُّ الْاٰيِ وَالتَّسْبِيْحِ بِالْيَدِ

اود غه رنګه مکروه ده شمیرل د ایتو د قرآن او یا د تسبیحاتو په لاس سره یعنی په ګوتو لا سو. که لمونځ فرضي وي او که نفلي وي.

پوښتنه: چی شمیرل د ایتو یا د تسبیحاتو په ګوتو سره د ګوتو د لاسو مکروه دی په نیز د امام اعظمؒ او په نیز د یارانو مکروه نه دی. او د ګوتو د سرو په کښیکښېلو پر خپل ځای په اتفاق سره مکروه نه دی. او په زړه کی حساب ورته کول هم مکروه نه دي. او په خوله یې ویل وغیره ویل مفسد دي لمانځه لره:

پوښتنه: چی ضرورت و شمیرلو ته د تسبیحاتو په صلوٰة التسبیح کی سته چی هغه یو فاضل نفلي لمونځ دی. اصحاب السنن الاربعه، د عکرمهؓ څخه او هغه د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه روایت کوي: اَنَّ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال للعباسؓ ابن عبد المطلب يا عماه ای کاکا الف دپاره د مد صوت دیٔ. اَلَا اَمْنَحُكَ عَشْرَ خِصَالٍ، زه تا ته نه درو ښیمه لس خویه، اذا انتَ فَعَلْتَ ذَالِكَ غَفَرَ لَكَ ذَنْبُكَ، که ته دغه لس فعله وکړی تا ته به و بخښل سی ګناه ستا. اَوَّلُهٗ وَاٰخِرُهٗ حَدِيْثُهٗ وَقَدِيْمُهٗ، که اول ګناه وی او که اخره. نوی ګناه وی او که بخوانی، خَطَائُهٗ وَعَمْدُهٗ، که په قصد ګناه وی اوکه په خطاء سره، صَغِيْرُهٗ وَكَبِيْرُهٗ، که صغیره ګناه وی او که کبیره ګناه وي.

سِرُّهٗ وَعَلَانِيَتُهٗ که پټه ګناه وی او که ښکاره، اَنْ تُصَلِّیَ اَرْبَعَ رَکْعَاتٍ چې ته لمونځ وکړه څلور رکعته یعنی نفل. تَقْرَءُ فِیْ رَکْعَةٍ فَاتِحَةَ الْکِتَابِ وَسُوْرَةً "په هر رکعت کی وایه الحمد لله او یو سورة، فَاِذَا فَرَغْتَ مِنَ الْقِرَائَةِ فِیْ اَوَّلِ رَکْعَةٍ" چې ته فارغ سوی د قرائت څخه په اول رکعت کی: وَاَنْتَ قَائِمٌ قُلْتَ "او ته ولاړ یې ووایه" سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَکْبَرُ ۱۵- واره ثم ترکع فتقولها، ۱۰- واره- او بیا رکوع وکړه په رکوع کی لس واره ووایه یعنی د مخه تر تسبیح د رکوع یا وروسته، ثم ترفع رأسك من الرکوع فتقولها عشرًا. بیا سر راپورته کړه د رکوع څخه او دغه کلمې ووایه لس واره. یعنی د مخه تر سمع الله لمن حمده. ثم تهوی ساجدًا فتقولها عشرًا. او بیا پریوزه پر سجده لس واره دغه کلمې ووایه یعنی د مخه تر تسبیح السجود یا وروسته. ثم ترفع رأسك من السجود فتقولها عشرًا. او بیا د سجدی څخه راپورته کړی او لس واره دی ووایه یعنی بین السجدتین ثم تسجد فتقولها عشرًا. او بیا دوهمه سجده وکړه په هغه کی هم لس واره ووایه. ثم ترفع رأسك من السجود فتقولها عشرًا. او بیا د دوهمی سجدی څخه سر راپورته کړه او لس واره یه ووایه. یعنی د مخه تر ولاړی و دوهم رکعت ته فذالك خمس وسبعون فی کل رکعة" دا نوه اویا تسبیح سوی په هر رکعت کی. فضل ذالك فی اربع رکعات" دغه کار وکړه په څلور سره رکعتو کی چې مجموع به ۳۰۰ تسبیح جوړیږی. قَالَ علیه الصلوٰة والسلام: که دی په وس پوره وی چې هره ورځ یې وکړی خو هره ورځ یې کوه. او که دی هغه د طاقت و نلی وی نو په میاشت کی یو وار کوه. که دی هغه سی هم د طاقت نه وی. نو په هر کال کی یو وار کوه. فَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ، نو په ټول عمر کی یو وار وکړه.

فَائِدَه: سبط ابن الجوزی حدیث د صلوٰة التسبیح په موضوعی حدیثو کی راوړی دی. او دا یې بد کار کړی دی. ولی ابن حجرؒ وائی چې د دی حدیث تصحیح ابن خزیمهؒ او حاکم کړی ده. او نورو محدثو ویلی دی هذا حدیث حسنٌ، او ترمذی یه هم روایت کړی دی من حدیث ابی رافع وان قال هذا حدیث غریبٌ: او عبد الله ابن المبارکؒ وائی چې صلوٰة التسبیح مرغب فیها دی باید مسلمانان عادت ورسره ولری او څنډی غافل نه سی.

د روایتونو والی دا آفت او س عام دی چې پر صحیح حدیثو د موضوعی حکم کوی: والی الله المشتکیٰ.

مسئله: که سړی په صلوٰة التسبیح کی سهوه سی نو دی سجده وکړی په سجده وکی به هم دغه تسبیحات وائی. عبد الله بن المبارکؒ وائی چې نه دی وائی ولی چې صلوٰة التسبیح ۳۰۰ تسبیح دی و بس" **فَائِدَه:** د صلوٰة التسبیح دوهم کیفیت چې په عمومی حنیفیانو کی رواج دی هغه دا دی: په اول رکعت کی تر سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وروسته ۱۵ واره. او بیا چې د الحمد لله او سورة څخه خلاص سو تر رکوع د مخه دی ۱۰ واره او په رکوع ۱۰ واره او چې د رکوع څخه راپورته سی تر سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ د مخه ۱۰ واره او بیا یه مابین کی د دوو سجدو ۱۰ واره. او په دوهمه سجده کی ۱۰ واره. د دوهمی سجدی څخه چې راپورته سی ناسته د استراحت دی نه کوی. سیده دی ولاړ سی او تر شروع د الحمد لله د مخه ۱۵ واره وعلیٰ هذا فقس.

ضروری خبره: چونکه صلوٰة التسبیح نفل دی نو نفلو د قانون سره سم د ی د میانځ په ناسته کی خواه مخواه اَللّٰهُمَّ صَلِّ آه وائی او د دریم رکعت چې ولاړ سی سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ به وائی: قَالَ الْمُصَنِّفُ:

او دغه ګڼه مکروه ده ولاړه د ملا په محراب

وَقِيَامُ الْاِمَامِ فِی الْمِحْرَابِ کی یعنی چې ټوله بدن یې په محراب کی وی او کی پښی د باندی وی او سجده په محراب کی کوله بیا خو کراهت نشته، او که ځای تنګ وی پر مقتدیانو بیا که امام یې یک ښه په محراب کی ودریږی هم کراهت نشته، د دی د کراهت وجه دا ده چې پر قوم د امام حال مشتبه نه وی. **فَائِدَه:** محراب د حرب څخه اخستل سوی دی چې په معنی د جنګ دی نو دغه ځای د شیطان سره د جنګ ځای د ی **سَوَال:** جنګ د شیطان سره په لا څخه کی خو مقتدیان هم کوی نو ولی د امام ځای یوازی محراب بولی! **جَوَاب** هو لکن چونکه امام لکه قوماندان اعلیٰ د جنګ دی نو د ده سره د دریدو ځای ته محراب وائی. **پُوښتنه:** چې د یرو کتابو د فقه شریفی دلیل د کراهت مذکوره دا وائی چې په دی کی تشبه د اهل کتابو سره ده او د اتشبه مکروه ده.

لکن علامہ کمال الدین ابن الهمامؒ وائی چې تشبه داهل کتا بو سره په بعض اوضاعو کې خو مکروه نه ده ولې چې دا تشبه اتفاقي پېښېږي، او بل دی وائي چې د اهل کتا بو عادت خو دادی چې امام پر مکان مرتفع باندی درېږی» قال المصنفؒ:

اَوْعَلٰی مَکَانٍ اَوِالْاَرْضِ وَحْدَہٗ

او دا هم مکروه ده چې امام پر یو لوړ ځای ولاړوي او مقتدیان کښته» اندازه د لوړوالی یو گز دی علی المفتیٰ به» او د امام ابویوسفؒ څخه روایت دی چې اندازه د لوړوالی یو قامت د میانه سړي دی، او دا مذهب مختار کړی دی شمس الائمة الحلوانيؒ. لکن په دواړو مسئلو کې چې امام یوازی وی او که یو یا دوه کسه نور ور سره ولاړوی بیا کراهت نشته» مرط د»

پوه سه: چې په مسئله کې د لوړدریدو دامام خود ابن مسعودؓ څخه روایت راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام نهی کړي دی چې امام لوړ په یو شی ولاړوي والناس خلفهٗ: او بل په دی کار کې تشبه داهل کتا بو سره هم ده»، وفیه نظر کما مرّ» او په دوهمه مسئله کې چې امام پر ځمکه باندی یوازی ولاړوی او خلک ورو سته پسی ولاړوي خو کوم اثر نه دی موندلی سوی کې څه هم مصنفؒ په مراقی کې دعوه په کړی ده. لکن په شرح کې راغلی دی چې په کار کې تحقیر دامام دی چې یوائې ولاړوي. فکره علی ظاهر الروایة لکن اعلم الناس په مذهب حنیفی الفقیه ابوجعفر طحاویؒ وائې. چې په دوهمه مسئله کې کراهت نشته، او په فتاوی خانیه کې وائی وعلیه عامة المشائخ ر. د روئیش وائی چې قدیمًا او حدیثًا په دیارو کې زمونږ عادت پرته دی چې پر ځکه چې جماعت کوی امام یوازی د مخه ولاړوی او د تحقیر سوال هم په دی کې نشته» کما هو الظاهر فینبغی ان یفتیٰ به» امام طحطاویؒ او نور فقهاء هم وائي چې مکروه ده سړی ته چې په مسجد کې د ځان د پاره یو ځای د لمانځه و تا کې چې همیشه په هغه ځای کې لمونځ کوی. ولې چې د دغه ځای د پاره یاره دده طبع گرځي او عبادت چې طبعي سی ترك یه اولیٰ دی. نو ځکه صوم الابد (همیشه روژه» مکروه ده «ط س م، قال

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِكَاتِبِهٖ وَلِوَالِدَيْهِمَا اَجْمَعِيْن

وَالْقِيَامُ خَلْفَ الصَّفِّ فِيْهِ فُرْجَةٌ

او دغه رنگه مکروه ده ولاړه یعنی پر لمانځه ترشا د صف چې په صف کې ځای هم وی. او که په صف کې ځای نه وو نو بیا کراهت نشته، لکن دا کراهت هلته دی چې د دغه سړي قصد د اقتداء وه په امام پسی» او کې قصد دیوائې لمانځه وو بیا په صف کې دریدل مکروه دی بلکه ترشا به دریږي. او په خلاصه کې وائې که سړی د صف ترشا یوازی و دریدی بیله ضرورت یعنی په صف کې ځای کې وو، او بخیل اختیار د اسی نه وو چې چا په صف کې نه پری ښو نو لمونځ یه روا ده سره د کراهته. او کې د ډیره تلواره چې رکعت ځنې تیریدی ترشا ودریدی او بیا ځای ته ور تیر سو لمونځ یه مکروه دئ.

مسئله که پر ځمکه یو سړی د امام سره ودریږی او نور صف ترشاوی مکروه دی بلکه دا سړي به هم په صف کې دریږی. فتح ط د» **مسئله** که د سړي دخولی بوی تلی په یو سبب، یا چرسی وو، او یا یه وربه خوړلي وه. او پر دی بیریدی که په صف کې ودریږي خلکو ته به ازار ورسیږی. نو دا عذر دی. یوازی دی ترشا ودریږی که څه هم په صف کې ځای وی» در، قال المصنفؒ:

وَلُبْسُ ثَوْبٍ فِيْهِ تَصَاوِيْرُ

او مکروه دی یعنی په لمانځه کې اغوستل د داسی جامی چې په هغې کې بتان وی لکن د ذی الروح شی او که دیوی مناری یا غره یا درختی صورت پکښې وو نو بیا کراهت نشته، د غه صورت د ذی روح که په جامه کې د نقش په توگه وی او یا په کښې و ډل سوی وی په هر صورت کې لمونځ په کښې مکروه دی او کراهت هم تحریمي دئ» مراقی وائي چې علت یه دا دی چې دغه مصلی لکه حامل الصنم دئ. **فائده**: د دی علت څخه ط د» دا نتیجه گیري کوی چې داغسې جامه خارج الصلوٰة هم باید داغسې نه واغوندي» او نهر دا خبره د خلاصه څخه نقل کړیده ط» **فائده**: هغه شی چې په قلم نقش سي او یا په ظل شمس سره هغه ته صورت وائي. او هغه مجسمه چې په صورت د انسان جوړه سوی وي یا د رگی څخه او یا سپینو زرو څخه او یا د سرو زرو څخه هغه ته صنم وائی. او هغه مجسمه چې

د ډېرې څخه جوړه وي هغه ته وَثَن وائی، وقد يطلق الصورة على الجميع » قَالَ المُصنف

وَاَنْ يَكُوْنَ فَوْقَ رَأْسِهٖ اَوْ خَلْفَهٗ اَوْ بَيْنَ يَدَيْهِ اَوْ بِحِذَائِهٖ
او دغه رنګه لمونځ مکروه دی چې د مصلي پر سر برابر او یا ترشا، او یا مخامخ صورت وي مګر نه هغه

صُوْرَةً اِلَّا اَنْ تَكُوْنَ صَغِيْرَةً اَوْ مَقْطُوْعَةَ الرَّأْسِ

اَوْ لِغَيْرِ ذِيْ رُوْحٍ وخت کړ دا صورت کشنی وُو چې دی پر ځمکه پروت وی او سړی ولاړ وی تميز د اعضاوو د صورت به نه سی کولای لکه د مېږي مچ وغیره صورة »

پـوه سـه: چې پر راسته بغل یه وی او که پر چپه بغل یه وی هم لمونځ مکروه دیٔ.

مسـئـلـه: کړ سړي لمونځ کاوه او دده سره روپۍ وې چې پر هغو عکس د بادشاه وو پرواه نه لري. ولې دا د کشنی عکسو په حجم کی دی. او دغه رنګه که په ګټمی کی عکس وُو چې واضح نه معلومیدی پروا نه لري» محیط » په یوه روایت کی راغلی دی چې د ابوهریرة رض پر ګټمی د دوو موچانو عکس وو، **مسـئـلـه:** قطع د سر بیوازی نه دی شرط بلکه چې صورت پر داسی ډول وی چې پر دغه ډول ژوندی نسی کولای مطلقاً هم پروا نه لري، نو ځکه کی لاسونه او یا پښی پری وی لمونځ ورسره مکروه دیٔ. ولې چې انسان سره د قطع الید والرجل ژوند کولای سی.

مسـئـلـه: کی مخ د صورت ورخراب کی یا په پری ولوسره قلمی وُو او یا په تراشلو سره او یا یه پر مخ ژاولی ور کښیښولې. او یا یه پیلا ستیک پروا چاقه نو لکه سړی چې پری؟ لمونځ نه دی ورسره مکروه **مسـئـلـه** کی سر او بدن د بت په سپین سی. بیچلوسرګلا کړي لمونځ ورسره مکروه دیٔ. ولې دا خو لکه طوق دار مرغه وګرځیدی یعنی کرګ یا کوتره او دې ته قطع د سر نه وائی بلکه غالباً به لا خوند ور سی. **پـوه سـه:** تر ټولو ډېر مکروه هغه صورت دی چې د مصلي و مخ ته وي. او دوهمه درجه هغه دي چې تر مصلي

لوړ وی او دریمه درجه د یمین پر خوا چې وی. او څلرمه درجه چې پر لیسار یه وي او اخیره درجه هغې دی چې ترشا د مصلي وي. په حدیث کی چې روایت یه بخاري هم کړي دی داسی راغلی دی چې یو سړي و ابن عباس ته راغلی او ورته وی ویله چې دا صُوَر بتان جوړوم او بیا یه خرڅوم او نفقه د عیال یه برابره وم. ابن عباس رض ورته وویل چې ته را نژدی سه هغه سړي ورته را نژدی سو، بیا یه ورته وویله چې نور را نژدی سه. هغه بیا را نژدی سو حتی چې ابن عباس رض لاس پر کښیښو. او ور ته وې ویل چې هغه شئ و نا ته وایم چې ما د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اور یدلی دي. چې ده صلی الله علیه وسلم چې هر صورت او بت جوړوو نکی به په اور کی وي. او ده ته به ور کول کیږی په مقابل کی د هر صورت چې ده جوړ کړی وی یو روح چې په ټولو هغو روحانو به دی په عذاب وی په جهنم کی. وفی روایة » فَرَبَـا الرجل ربوة شد یدةً » هغه سړي دغمه سوړ ساه وکښل ابن عباس رض ورته وو یل وَیحَكَ » افسوس تا لره او ور ته وی ویل که چاره نه لري د صورت جوړولو څخه یعنی نفقه د عیال دَدَغه کسبه څخه حاصلوي، نو د درختو صُورتونه جوړوه او یا د هغه شی چې په هغو کی روح نه وي لکه مناره یا مسجد وغیره » په مراقی کی وائی چې که سړي د بل چا په کور کی مجسمه یا صورت د ظل شمسي مکمل ولیدی ده ته روا دی محو کول د هغه او تغییر په هغه کی یعنی که صاحب البیت دده سره خوا بده ولـه چې دده دوست وو، او هغه خبره چې سیدٌ کړیده چې پرده واجب ده چې محوه کوي ي. هغه په دا سی صورت کی چې صاحب البیت دده محکوم وی یا زوی یا ورور وغیره.

مسـئـلـه: که سړی مصور مزدور کړي چې ماته صورت را جوړ کړه هغه وَ جُوړ کړي د مزدوری حق نه لري. ولې دا فعل دده معصیت دی او پر معصیت باندې مزدوري نسته »

اَوْ يَكُوْنَ بَيْنَ يَدَيْهِ تَنُّوْرٌ اَوْ كَانُوْنٌ فِيْهِ جَمْرٌ او دغه رنګه لمونځ مکروه دی چې د مصلي د مخ و خواته تنور وی یا کانون چې په هغه کی سکروټې وي. مراقی وائی چې پر دی کی مشابهت دی د مجوسو سره دَی په حال کی د عبادت »

پوښــنه: چې کانون او تنور یو شی دی: فَالاولیٰ وکانون لیکون عطف تفسیر للتنور الاان یکون کلمة او للتخییر فی العبارة. **فـائـده:** مجوسیان چې عبادت کوی د سکروټو عبادت کوی نه ده لمبې داور. پس که د مصلی د مخ څراغ وی او یا قندیل وی او یا د برق گروپ وی، یا شمع لگیږی، نو د لمانځه کراهت نشته

بنهانه فائده: په بعض مساجدو کی په ژمي چې یخ وي د برق انگیټی د مخ وخوا ته لگوی او یا د گازو، انگیټی لگوي. لعض بی ځایه صوفیان ملایان وائي چې دا مکروه دی چې سړی لمونځ ورته کوی باوجود یکه چې هغه صرف گرمه هواده، په ذریعه د گاز یا برق، حتیٰ چې د بوټو داور پرو زم لمبه لا نه لري سکروټې خو چیری دی چې مشابهت د مجوسو لازم سی.

په فتح القدیر کی وائي چې مجوسیان د هغه سکروټو چې لمبه نه لري عبادت کوی نو د مذکوره شیانو مخ وخوا ته بلیده پروا نه لري" یو صوفی بیځایه ملاوو، ما تی وو ئیله چې گازو انگیټی چې د مخ وخواته وی لمونځ مکروه دی. ما ورته وویل چې د گاسلیټو څراغ یا د زړو تیلو چراغ آه او د برق گروپ چې د مخ وخواته وی نو لمونځ څنگه دی! ده ووئیله هغو ته لمونځ مکروه نه دی. ما ورته وو ئیل نو فرق یه څه دی د غه مذکوره شیان چې تول شی سوځی او لمبه هم لري بلکه د برق او خو تر گازو بد تر دی. ولی چې برق یه په یوه قیقه کی دوزنی او گازوی هغه دی سوځی او وژنی دی نه. والحاصل چې زمونږ د جامې ورته ملایان چې نا ولده شی په مسجد کی ووینی وائي دا مکروه دی. او ده ته بخپله په مسجد کی د نسوارو بد بویه توک دانی پرته وي. چې په هغه کښی نسوار توکی

واقعه زما یو وخت په ژمي کلوښي په پښو وی نو یو ملا راته وویل مولوی صاحب داور کی که. ما ورته وویل ولی ده وویل چې د دی په پښو کیده مکروه دي او ده بخپله په پښو چار راشن رینی مچنهی" وی" مَتَل" غلبیل وکوزې ته وویل څونه ډیر سوری لري:

او **قوم نیام** او د غه رنگه لمونځ مکروه دی چې د مصلی د مخ وخواته خلک وی بیده

پوښــنه: چې نیام جمع د نائم ده، او که څه هم مصنف قوم وئیلی دی لکن دیوه بیده سړی هم داغه حکم دی **فـائـده:** که علت د دی کراهت داوی چې مصلی مواجه وهغه بیده ته نسی. خو د بین یدیه قید فائده مند دی، ولی که تر شاوی بیا خو مواجهت نشته، او که هغه وجه د کراهت وی چې مراقی وئیلی ده یخشی خروج شئ یضحك منه او یخجل" یعنی بیره د دی سته چې یو داسی شی د ده نه وزی چې مُصلی پروه خا ندي. یعنی گوز وا نه چوی او که مصلی پروه خاندی غالبًا د گوز اچولو سړی راو بنیږی نو هغه بیده به په خپله خجل سی. او یوزی" او یا به مصلی ته انار ود ورسوي لکه بیده چې سړه بوی نا که پسکی واچوی" زر وینی وائي چې دا وجهی په هغه بیده پوری خاصی نه دی چې مخ ته د مُصلی بیده وی بلکه تر شا د مُصلی بیده وی هم د غه وجوهی د کراهت سته"

واقعه یوه شپه د فقیر په کور کی میلمانه ډیر راغلی وه چې په هغو کی یو مولوی صاحب هم وو. نو چونکه ډوډۍ وځنډیده او د مسجد د جماعت وخت تیر سو. نو ما و هغه مولوی صاحب ته وویل چې د بخر سره چې لمونځ په جماعت وکړو. خو هغه مولوی صاحب د مخه سو. مونږ پر لمانځه ودریدلو په کنج کی د کوټې یو نفر بیده سوی وو. خیر خو یو رکعت چې ادا سو هغه بیده سړي سنه غټ گـــــوز واچاوه. خو د جماعت خلگو ټولو په قهقهه وخندل او تر کوټې د باندی ووتل زه و هغه مولوی صاحب سره پاته سوو. چې په ډیر تکلیف مو هغه لمونځ وکړي. ولی مونږ ته هم خندا راتله خیر نیسله لمانځه هغه میلمانه بیرته کوټې ته راغله. نو یو دوه پسخندیان په کښی وه یوه هغه بل ته وویل چې دې سړي یعنی بیده دا گوز د بید یدو د حاله واچا وه نو معذور دی. هغه بل وو ته وویل چې ویښ وو. په قصد یه واچاوه چې زمونږ لمونځ رافاسد کړي. نو دې دو هم ورته وویل که بیده وی نو خو به بل گوز یا پسکی هم واچوی ولی چې پر بیده پر څه فرق دی. هغه چې ځان یه بیده اچولی وو داخبره واوریده. ولی چې دی

په اول ګوز اچولو یا دخلګو په خندا او پیښ سوی وُو. نو ددی دپاره چی نه بیده م زوریه کړ بــل ګـــــــــوز یه واچاوه. هغه یوه وهغه بل تر وو یل مانه دریته وویل چی بیده دی. نو هغی شپی دخندا اخیر دی راکښېنستی خلګ خوځاندی ده ورته وویل. چی پر هغه شپی خاندی زما څه خوبه شی نه وی پیښ سوی. هغه یوه پسخندې ورته وویل چی پر اول دی لا دونه خندا نه راغله لکه پر دوهم. نو داسی واقعاتی دبیده څخه پیښېدونکی دي. اوکه دا تهوله احتمالات نه وي بلکه بیده په حقیقت کی ویښ وي او دمصلی تر مخه پروت وی چی مواجهت دمصلی سره یه هم نه وي بیا خو کراهت نسته»

په حدیث شریف کی چی بخاري یه روایت کړی دی ام المؤمنین سیدتنا عائشه رضی الله عنها وائی چی څه وخت چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم به زما په حجره کی شپه وه او د تهجد لمونځ بی کاوه زما پښی به دده دسجدی په ځای کی وی. او زه به دده وُ مخته پرته وم. نو چونکه د علیه الصلوٰة والسلام د تهجد دوه رکعتو قرائت به ډیر اوږد وو. نو څه وخت چی به آنحضرت صلی الله علیه وسلم سجده کوله غمزنی» نو ما به پښی تولی کړی چی ده به سجدی وکړی ولاړ به سو ما به بیرته پښی وغځولې. ددې سوال ددفعی دپاره چی نه خوځی و ښه نو غمز ته د علیه الصلوٰة والسلام څه ضرورت وو. تا به خپله پښی تهولولې. داوائی: وَالبُیُوتُ یَوْمَئِذٍ لَیْسَ فِیْهَا مَصَابیح: په هغه وخت کی به خونو کی څراغونه نه وه چی ماته د علیه الصلوٰة والسلام دسجدی معلومات کیدلائی. قَالَ المصنفؒ

وَمَسْحُ الْجَبْهَةِ عَنْ تُرَابٍ لَا يَضُرُّهُ فِي خِلَالِ الصَّلٰوةِ

او دغه رنګه مکروه دی تندی پاکول د هغو خاورو څخه چی مصلی ته ضرر نه وي په مابین کی د لمانځه. په مراقی کی چی وائی دایو عبث کار دی. او که د غو خاورو څخه په عذاب وو بیا پاکول پروا نه لري. او د خولې هم د غه حکم دی. او ورو سته تر لمانځه پاکول خو هیڅ کراهت نه لري.

بل عسی ان یکون مستحبا لدفع المثلة فی اشرف الاعضآء: قَالَ المُصَنِّفُ

وَتَعْيِيْنُ سُوْرَةٍ لَا يَقْرَءُ غَيْرَهَا اِلَّا لِيُسْرٍ عَلَيْهِ اَوْتَبَرُّكًا بِقِرَاءَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او دغه رنګه مکروه ده معینه کول د یوه سورت په لمانځه کی په داسی ډول چی بل هیڅ سورة نه وائی مګر هلته بیا مکروه نه دی که دغه سورة ورته ویلی یه اسانه وه. او یا یه تبرک کاوه په قرائت د نبی علیه الصلوٰة والسلام د دغه سورت په یوه لمانځه کی»

یوه مسئله چی داکراهت په هغو سورة کی دی چی تعیین د هغه سورة واجب نه وي لکه الحمد لله شریفه چی واجب ده. او بله په هغه سورتو کی چی د هغو تعیین سنت وي لکه دوترو په اول رکعت کی» سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰی» تر ټ یه یوریږه او دوهم رکعت کی قُلْ یٰۤاَیُّهَا الْکٰفِرُوْنَ» او په دریم رکعت کی قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ» مراقی وجه د کراهت داوائی چی په دی تعیین کی هجر د باقی قرآن دی د قرائت څخه» او فقیه ابو جعفر الطحاویؒ وائی چی داکراهت هلته دی چی د مصلی عقیده داوی چی بیله د غه سورته په بل سورت لمونځ نه دی روا. او کی دغسی عقیده نه وه نو بیا کراهت نسته،

در ویش وائی چی داسی عقیده در لوونکی په مسلمانانو نړی کی که څه هم عوام وي سخی ډیر نادر دي. نو د مراقی وجه ډیره پر زړه پوری ده **فائده:** داکراهت هلته دی چی د مصلی نور سورتونه هم یاد وي. او کی بل هیڅ سورت نه وو یاد لکه بعض عوام صحرا نشینه چی بیله قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ» بل هیڅ سورت یاد نه لري بیا خو کراهت هیڅ سوال نه پیدا کیږی» در»

دتبرک دپاره دآنحضرت صلی الله علیه وسلم هغه سورتونه چی ده مبارک به مختلفو لمونځو کی تلاوت کړي بیا نیږی» ذکرها المراقی نقلا عن الجلال السیوطیؒ» وترک اسانیدها وان کانت مسندة رومًا للاختصار» اکثر اوقات به

دمبارک دسحار په لمانځه کی سورة یٰسین وایه. یعنی په دواړو رکعتو کی او دغه
رنګه دسحار په بعض لمونځو کی سورة روم وئیلی دی.
اوعلیه الصلوٰة والسلام د سحار په لمانځه کی سورة واقعه او مثل دهغه سورتونه وئیلی دي.
او په یو سفر کی آنحضرت صلی الله علیه وسلم د سحار په لمانځه کی قُل اَعُوذُ بِرَبِّ الفَلَق
او قُل اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاس ووئیله چی سلام یه واړوه حضرت معاذ رض ورته ووئیل چی داسی
مونځ دی مونږ ته راکړی چی تر اوسه دی مونږ ته نه وو راکړی یعنی د سحار لمونځ په دومره
لنډ قرائت سره. علیه الصلوٰة والسلام ورته ووئیل چی تا نه وا او ریده ژړا د کشنی تر
ماورو سته په صفو کی د بنځو. نو ځکه ما د الند قرائت ووایه چی مور د کشنی و خپل کشنی
ته فارغه سی. او علیه الصلوٰة والسلام د سحار په لمانځه کی اِذَا زُلزِلَت سورة یوازی ووایه
یعنی په دوهم رکعت کی مکرر کی د پاره د بیان د جواز. او علیه الصلوٰة والسلام په مکه مکرمه
کی د سحار په لمانځه کی سورة المؤمنین شروع کړی. چی ذکر د موسیٰ او د هارون علیه السلام
ته ور سیدی علیه الصلوٰة والسلام ته ټوخی ودریدی نو رکوع ته ولاړی یعنی سورة یه
پوره نه کړی. او ګاهی ګاهی به علیه الصلوٰة والسلام د سحار په لمانځه کی قٓ وَالقُرآنِ المَجِید
سورة وایه. مطلب دا چی علیه الصلوٰة والسلام بیله عذره د سحار په لمانځه کی تر ۴۰ آیته
کم قرائت نه دی وئیلی. او په ماخستن کی تر ۱۰ ایته کم.
او علیه الصلوٰة والسلام د ماپښین په لمانځه کی" وَاللَّيلِ اِذَا يَغشٰى آه وامثاله د هغه وئیلی
دی او په مازدیګر کی هم په مثل د ماپښین. او په بعض اوقاتو کی د سحار په لمانځه کی سَبِّحِ
اسمَ رَبِّكَ الاَعلٰى آه وئیلی دی. او ګاهی ګاهی به علیه الصلوٰة والسلام د ماپښین په
لمانځه کی او د مازدیګر په لمانځه کی وَالسَّمَاءِ ذَاتِ البُرُوجِ آه وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ آه
وئیلی دی وَنَحوِهِمَا مِنَ السُّوَرِ" او علیه الصلوٰة والسلام بعض دوخت د ماپښین لمونځ
ورکاوه. او صحابه رض وائی چی په مونږ بی اوریدی ایت ایت د سورة لقمان وَالذَّارِيَات ته
یو وړځ علیه الصلوٰة والسلام د ماپښین لمونځ وخلګو ته ورکاوه چی په ماپښین کی د رکعت
په سجده تلاوت وکی. نو مونږ خیال دا سو چی تنزیل السجدة سورة یه ووایه.

درویش وائی چی په لمانځه کی یا جهری یا خفیه سجده تلاوت کول په مونږ پښتنو کی لکه
شریعت منسوخه داسی ګرځیدلی دی. عوام خو بیخی د لمانځه سجده تلاوت نه پیژنی. حتی
چی یو حاجی د حج څخه راغلی وو. نو ما ته ئی ووئیل چی عجب می دا پلاو لیده. په جده کی امام
د سحار لمونځ دری رکعته وکړی. او د ماپښین په رکعت کی یوه سجده وکړ نو ده ووییل ما بیرته
خپل لمونځ راوګرځاوه. ما ورته ووییل چی هغه سجده تلاوت کړی دی. او علیه الصلوٰة والسلام
د ماپښین په لمانځه کی او د مازدیګر په لمانځه کی سَبِّحِ اسمَ رَبِّكَ الاَعلٰى او هَل اَتٰكَ
حَدِيثُ الغَاشِيَة" هم وئیلی دی.
او په حدیث کی راغلی دی چی یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم د ماپښین په اول رکعت
کی وَالشَّمسِ وَضُحٰهَا او په دوهم رکعت کی" وَاللَّيلِ اِذَا يَغشٰى آه ووایه. او په جهر ئی سری
ووایه. وروسته تر لمانځه اُبَی بن کعب رض ورته ووییل: اُمِرتَ فِی الصَّلوٰةِ بِشَیءٍ" یعنی
په جهر سره د قرائت د ماپښین د لمانځه " ده صورته ووییل لا بلکه زما به
جهر کی د قرائت داغرض وو چی تاسی ته اندازه د قرائت د ماپښین د لمانځه در وښیم"
او په صحیح حدیث کی راغلی دی چی نبی علیه الصلوٰة والسلام د ماښام په لمانځه کی ګاهی
سورة اعراف وئیلی دی. او ګاهی سورة الانفال" یعنی هر یو په دواړو رکعتو کی.
ویحتمل ان یقصروا بایات من کل منهما" او یا د بیان د جواز د پاره دا دوه سورتونه
که څه هم چی اوږده دی وئیلی بی وي. درر" او په اخیری لمانځه کی د علیه الصلوٰة و
السلام د ماښام په اول رکعت کی سَبِّحِ اسمَ رَبِّكَ الاَعلٰى. او په دوهم کی قُل يَا اَيُّهَا الكٰفِرُون
ووایه. او د ماښام په لمانځه کی په وَالتِّينِ وَالزَّيتُونِ" هم وئیلی دی. یا دا سورت سره یی
کړي او یا یه په دواړو رکعتو کی مکرر کی د پاره د بیان د جواز"
او د ماښام په لمانځه کی حٰمٓ الدخان هم وئیلی دی یعنی په دواړو رکعتو کی. او د ماښام په
لمانځه کی سورة القارعة هم وئیلی دی. او د جمعی د ماښام په لمانځه کی قُل يَا اَيُّهَا الكٰفِرُون
او قُل هُوَ اللهُ اَحَد غالبًا وئیله. او د ماخستن په لمانځه کی د جمعی د شپی به سورة الجمعة
او سورة المنافقین وایه" جبیر بن مطعم رض وائی چی ما د علیه الصلوٰة والسلام څخه واوریده

چې دماخستن په لمانځه کې وَالتِّين وَالزَّيتُون، ووايه. ابي رافع وائي چې ما په ابوهريرة پسې دماخستن لمونځ وکړو نو سورة اِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ شروع کړې او سجدې په ايت يې سجده تلاوت وکړه. نو سجدې يې ټکان کې ما ده سره پوښتنه وکړه ده وويله سَجَدْتُ بِهَا خَلْفَ اَبِي الْقَاسِمِ صلى الله عليه وسلم: د عبد الله بن عمر رضي الله تعالى عنهما څخه روايت دی. چې نسته يو د مفصلو سورتو څخه که لندو وي او که اوږده مگر په داسې شان دی چې ما اوريدلی دی د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه چې په هغوی امامت ورکاوه و خلکو ته په فرضي لمانځه کې. نو دا وو هغه تفصيل د سورتو چې عليه الصلوة والسلام به فرضي لمانځه کې ويله: قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَتَرْكُ اِتِّخَاذِ السُّتْرَةِ فِي مَحَلِّ الْمُرُوْرِ فِيْهِ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّيْ

او د غه رنگه مکروه دی نه درول د ستري په داسې ځای کې چې گمان کول کيږي د تيريدو په هغه ځای کې په مابين د حضور د لمونځ کوونکي. يعنې لاروي د مرور او عبور، لکن ط وائي دا مکروه تنزيهي دی، په تنوير کې وائي که د مرور گمان وو لکه چې سری په خلاصه صحرا کې لمونځ کوي، لکن بيا هم درول يې اولی دی.

کتاب ———— نورالايضاح پښتو

مصنف ———— مولانا عبيد الله القندهاري

کاتب ———— فضل الحق حقاني

ناشر ———— مكتبة القراءة والتجويد

جلد ———— دوهم ٢ جلد

فَصْلٌ فِي اِتِّخَاذِ السُّتْرَةِ وَدَفْعِ الْمَارِّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّيْ

فصل دی په بيان کې د اختلو يعنې د درولو ستري. او دفع کول د هغه چا چې په حضور د لمونځ کوونکي تيريږي. د ملغلش والا چې پښتانه بلکه بعض ملايان د دالفظ په زير د سين وائي لکن د لغت عربي د لاري د الفظ په پيش د سين دی. او اگر چه د دې لفظ په لغت کې مَا يُسْتَرُ بِهِ الشَّيْئُ ده لکن په عرف کې د فقهاء هغه شي ته ويل کيږي چې مصلي د مخه دَرَول کيږي په طور د علامې حتی خلک پوه شي چې د ستري پر ما مخه ولاړ دی نو ده او د ستري تر مابين به نه تيريږي.

تَحْقِيقُ الْمَقَامِ په عنايه کې نبي وائي چې په دې مسئله کې پنځه ځايه کې خبرې دی: اوله خبره داده چې لمونځ په تيريدو د هيڅ شي د مصلي د مخه نه قطعه کوي يعنې نه فاسدوي. لقوله عليه السلام لَا يَقْطَعُ الصَّلٰوةَ مُرُوْرُ شَيْئٍ،

سَوَالٌ، په صحيح حديث کې راغلي دي چې قطع کوي لمونځ تيريدو د ښځو او خر او د تور سپي. **جَوَابٌ**: شراح د حديثو مباركه وو وائي چې مراد په دې حديث کې قطع نه ده بلکه قطع د حضور قلبي د مصلي ده او په معنی حديث کې من قطع حقيقي ده. فَلَا تَدَافُعَ بَيْنَهُمَا، او دوهمه خبره داده چې تيريدونکی سخت گناه کار دی، ولې چې په صحيح حديث کې راغلي دي: که تيريدونکی خبر شي يعنې په مابين کې د حضور د لمونځ کوونکي، چې په ما باندې څومره گناه ده. نو دی به دريدلی وای، اَرْبَعِيْن. يعنې څلويښت او دی د حديثو وائي چې زه نه يم چې څلويښت کاله عليه السلام ياد کړه او يا څلويښت مياشتې او يا څلويښت ورځې. او دريمه خبره داده چې ډير مهمه ده چې مقدار د هغه ځای چې هلته مرور مکروه دی څومره اندازه دی. بعض فقهاء وائي چې ځای د سجدې د لمونځ کوونکي دی، چې دا اسهل د مذاهبو دی. وهو اختيار شمس الائمة السرخسي او شيخ الاسلام على البزدوي او قاضيخان ده، او فخر الاسلام وائي چې مصلي چې ځای ته د سجدې گوري او سترگې يې پرما نه واقع کيږي. نو په داسې ځای کې مرور کراهت نه لري. او بعض

علماءُ وائي چې اندازه کې د دوصفويا درو مَنو چې سرې د لمونځ کوونکی مخ ته تيريږي گناه گاردی او تردی که مسافه بالاوه بيا گنا ه اوکراهت نشته، اوبعضو فاصله د درو گزو اوبعض د پنځو گزو فاصله شرط بولي. اوبعض دا سې هم وائي چې تر څلويښت گزه په کمه فاصله کې تيريدل مکروه اوگناه ده. دا ټول مذاهب هلته دي چې په صحرا کې سړې لمونځ کوي اوپه مسجد وکې بعض فقهاءُ وائي چې د لمونځ کوونکي اود قبلې په خوا کې مطلقًا مرور گناه ده که هرڅو مسافت وي. اوبعض فقهاء يه پنځوس گزه فاصله شرط بولي. قَالَ المُصَنِّفُ

اِذَا ظَنَّ مُرُوْرَهٗ يُسْتَحَبُّ لَهٗ اَنْ يَّغْرِزَ سُتْرَةً تَكُوْنُ طُوْلُ ذِرَاعٍ فِي غِلَظِ الْاُصْبُعِ

که د مصلی گمان وو چې څوک به دی د مخه تيريږي نو مستحب ده ده له چې ښخه دی کړي ستره. يعني په ځمکه کې چې جګ والی يه يو گز وي اوپنډوالی به ديوی گوتې وي يعنی کمه درجه يه داده. اوکې طول بالاوی يا يه پنډوالی تر گوتې ډير وي خو په طريقه اولیٰ ستره کيدای سي.

پوښتنه: چې امام طحطاویؒ وائي چې ادنیٰ اتخاذ دسترې دا دی مطلقًا يعنی کې گمان د مرور د چا وی اوکه نوي. ولی په ستره سره د ده سترگی د ماوراء الستره څخه راگرځي اوفکر يه جمع کيږي. **سوال:** ستره خو په مقدار د يوه گزه ده اوغلظ يه يوه گوته دی نو څرنگه د مصلی د ماوراء الستره څخه سترگی راگرځي. اوخاطر يه جمعه کيږي. **جواب** امور شرعيه ډيل حِکَم اومصالح لري چونکه سُتره امر شرعی ده خدای جَل سُلطانه د لمونځ گذار سترگی اوذره دبلې خوا څخه راگرځوي **پوښتنه:** چې استحباب زمونږ د حنيفيانو مذهب دی اوامام احمدؒ يه واجب بولي په مراعات د ظاهر امر د رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عليه وَسَلم. اوبل په هغه حديث دليل وائي. چې عمر رضی الله تعالیٰ عنه وائی، چې که لمونځ گذاره خبروای چې زما د لمانځه څخه څومره ثواب کيږي نو به لمونځ نه کولای مگر يوه ښۍ ته چې د خلکو څخه به پټولای. اود عبد الله بن مسعودؓ څخه روايت دی چې نيمی ثواب د لمانځه د مصلی په مرور سره د سړي کميږي. چې ستره يه نوی دَره وَلي، اوزمونږ په مذهب کې په

ستره مغصوبه سوهم کاکيږي ته په ثوب مغصوب کې لمونځ صحيح دی ځکه دکور ری، په حديث مبارک کې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله عليه وسلم وفرمايل: لِيَسْتَتِرْ احدکم ولو بِسَهْمٍ، په بل حديث کې راغلی دی چې د نبي السلام څخه چا پوښتنه وکړه د اندازې دُسترې د مصلي ده مبارک وفرمايل مثل مُؤْخِرَةِ الرَّحْلِ. ته هغه لرگی چې داوښ سپور شاورته لگوی، د هغه اندازه يو نيم گز دی يه شا بلا.

پوښتنه: چې اقله اندازه کې دُسترې خلاف سته ويه کتنگ اختلاف ست وپه دی هم پوه سړ چې اقله اندازه کې يعنی دُسترې چې په ورلړ سړې اوپه ست سړې هم کيږي لکن مخامخ و مصلی ته به نوي. اوپه وېښ د مخ چوڼ په کندی لتهتانی واعلم.

مسئله: په ښځه سره چې محرم نه وی ستره نه ده روا. وپه مخ يو ښځو کې اختلاف دی درويش په عقيده چې ښځې به مطلقًا دسترې ځای نه سي نيولای. وغه نګه په ليونی کافر اوپه يو سړې ستره ضرور مَرَوا درويش وائي چې امام طحطاوی په ورک قول د مصنف فی غلظ الاصبع اوبيا په مَرَاقِی کې وَائي. وَذَالك ادناه يعنی غلظ الاصبع يه کمه درجه د سترې ده. داسې ليکلي دی: خلاف المذهب فلا يُعَدُّ لَهُ، اقول اوردهذا القول فی القدوری بلفظ قيل وعلله صاحب الهداية بما علله المراقی، يعنی دا قول د مصنفؒ اوبيا د مراقی قول خلاف المذهب دی. او بيا د حاکم په روايت د ابی هريرةؓ څخه داسې روايت مرفوعًا نقل کړی دی. يجزئ من السترة قدر مؤخرة الرحل ولو بدقة الشعر يعنی کفايت کوی دُسترې څخه مقدار د مُؤخرة الرحل که څه هم لکه ويښته داسې نری وي، ثم قال کذا فی البحر عن القهستانی، درويش وائي چې د مصنفؒ دليل په مراقی کې: لان ما دونه ربما لا يظهر للناظر فلا يحصل المقصود منها، يعنی کم تر گوتې به ډير ځله نه ښکاريږی وکتونکي ته نو مقصود د سترې څخه نه حاصليږی، معقول خو دی لکن په مقابل کې د حديث بيا اعتبار نه لري، وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ: قَالَ المُصَنِّفُ:

وَالسُّنَّةُ اَنْ يَّقْرُبَ مِنْهَا

اوسنت دا دی چې سُترې ته نږدی دريږی بعض فقهاء لکه ابن اميرحاج وائي چې دُسترې اود

ده دپښود مصلي تردرې شرعي ګزه به بالا نه وي. ودليل القرب، دا قول دعليه الصلوٰة و السلام دی. وَإِذَا صَلّٰى احدكم الى سترة فليدن منها لا يقطع الشيطان عليه صلوته، يعني كه يوه ستاسي لمونځ كاوه وسترې ته نودې نږدې دی وستره ته ودرېږي نو كه دغسي وكړې نو شيطان نه سي قطع كولای لمونځ ددهٔ، ولې كه مصلي دسترې څخه لېرې ولاړوي نو شيطان وتيريدونكي ته داپه خيال كي وراچوي چي دا مُصلي ستره نه لري. ولې چي هغه لرګي خولېرې ولاړدی نو به دسُترې اود مُصلي ترمابين تيرسي او مصلي ته به تشويش ددغه فعله څخه دمار پيدا سي. قَالَ المُصنفُ:

وَيَجْعَلُهَا عَلٰى اَحَدِ حَاجِبَيْهِ وَلَايَصْمُدُ اِلَيْهَا صَمْدًا يعني سرم

اوبل سنت دسترې دادی چي سُتره دې ګرځوې ديوې ورڅي خپل پربرابر، اونه دې درېږي وسترې ته برابر يعني سيدهَا، لِمَا روى عن المقداد رضي اللهُ تعالىٰ عنه، دی وائي چي ما نه دی ليدلی رسول الله صلی الله عليه وسلم چي دی دې لمونځ كوي وتنبير ته او يا درختي ته، مګر هغه بې ګرځول پر استه وَرَځه او يا چَپَه وَرَځه وَلَا يَصْمد اليه صَمدًا اى مُستويًا، قَالَ المُصنفُ:

وَاِنْ لَّمْ يَجِدْ مَا يَنْصُبُهُ فَلْيَخُطَّ خَطًّا طُوْلًا وَقَالُوْا بِالْعَرْضِ

مِثْلَ الْهِلَالِ اوكه مصلي نه كي پيدا هغه شئ چي دی په ځمكه ودروې نو بيا دې خط وكاږي په اوږدو يعني په طرف دقبلي او بعض عُلماء وائي چي په پساره دې وكاږي لكه داولوشپو ميا شت، **پوښتنه**: چي يوې ډلي دمتقد مينو څخه چي بود هغو څخه صاحبُ دهدايه دی دخط ستره منع كړې دهٔ. په عنايه كي وائي چي كه ځمكه سخته وه چي جګول دسترې نه سواي په كښي كيدلای نو هغه نيزه وغيره و مخته په اوږده كښيږدی تاچي په هيئت دغرز سي» اوكه چيرې نيزه وغيره نه وه ورسره زمونږ دحنيفيا نو بعضي متأخرينٌ وائي: يخط خطًا طويلًا وهوقول الشافعيّ

او يا مثل الهلال كما في نور الايضاح: قَالَ ولم يعتبره المصنفُ يعني صاحب هدايه وخط ته اعتبار نه ودكوی لِان المقصود منه وهو الحيلولة بين المُصلي والمار لايحصل به فيكون وجوده كعدمه» ولې چي مقصود دخط څخه خو مانع والي دی په مابين كي د لمونځ كوونكي اود تيريدونكي. او هغه مقصود په خط كي نه حاصليږي. نو وجود دخط لكه عدم دی» وهوالمروی عن ابي حنيفةٌ ومحمدٌ» او فتح القدير دمبسوط څخه وشيخ الاسلام نقل كړې دیٔ. چي خط ليس لشئٍ» او دصاحب الهدايه په نيز په ځكه اينول دلرګي او خط دواړه اعتبار نه لري. لكن هشامٌ دامام ابويوسفٌ څخه روايت كړې دی چي ده ته دولما نځهٔ په وخت كي دره ومخته واچول او لمونځ بې ورسته كاوه. متأخرينٌ وائي چي دخط په باره كي اثر موجود دی. چي روايت يې ابوداوٗد كړې دمقداد رض څخه» انه اذا صلّى احدكم فليجعل تلقاء وجهه شيئًا فان لم يجد فلينصب عصا فان لم يكن معه عصًا فليخط خطًّا وَلا يضره ما مَرّامامَهٗ» قال صاحب الفتحٌ والسنة اولٰى بالاتباع مع انه يَظهر في الجملة ويربط به خيال المصلي كيلا ينتشر آه»

سوال: دغه حديث خو په بدائع الصنائع كي وائي چي شاذ دیٔ. او امام نوويٌ هم ضعيف ګنړلی دی **جواب** ددی حديث تصحيح امام احمدٌ او ابن حبانٌ كړې دهٔ. او نور وهم امام طحطاويٌ وائي كه ومنل سي چي خط فائده نه لري نو تاوان خو هم نسته په كښي. او بيا هم په خط كي خو عمل دی په حديث مذكور كه څه هم ضعيف يې ومنل سي او عمل او عمل په ور ته حديث په اعمالو كښي روا دیٔ. درويش هم دامام مذكور سره همخياله دیٔ: وَ لِلناسِ فِيْمَا يَعشقُوْن مذاهبُ:

مسئله: كه لمونځ په جماعت سره وُو نو ستره دامام ستره دقوم دپاره هم ده. ولې چي په حديث شريف كي راغلی دی چي آنحضرت صلی الله عليه وسلم په ابطح كي لمونځ يې لكړی ته كاوه چي په سرکې و سپينه وه چي عنزه ورته وائي او قوم لره ستره نه وه. قَالَ

وَالْمُسْتَحَبُّ تَرْكُ دَفْعِ الْمَارِّ وَرُخِّصَ دَفْعُهٗ بِالْاِشَارَةِ

او مستحب دا ده چي مصلي دی دفع دتيريدونكي (مار) نه كوی) ولې چي بناء دلمانځه پر سكون

اووقـارده. اوهغه امر چې په دره یعنی دفع سره په حدیث نبوی کې راغلی دی دپاره دبیان د رخصت دی» او رخصت کړه سوی دی په دفع کښې په اشاره یعنی دلاس وغیره او یا په تسبیح ویلو سره اوده دواړه جمعه کول مکروه دی» لان بـا حدهما کفایة» په حدیث مبارك کې راغلی دی چې: یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم په خونه کې د ام المؤمنین ام سلمة رضی الله تعالیٰ عنها لمونځ کاوه یعنی نفلی لمونځ د ام سلمة رضی د مخې میړه نه دوه عیال وه یو نر چې عمیرة نومیده او بل ښځه چې زینب نومیده له. نو عمیره غوښته چې د علیه الصلوٰة والسلام د لمانځه د مخه تیر سي. آنحضرت صلی الله علیه وسلم په اشاره یه دفع وکړه او هغه ودریدی. وروسته زینب اراده وکړه چې تیره سي. علیه الصلوٰة والسلام وهغې ته هم د دریدو اشاره وکړه. لکن هغې عملی نه کړه او د لمانځه د مخه تیره سوه. څه وخت چې علیه الصلوٰة والسلام د لمانځه څخه فارغه سو نو زینب تی وکتله او داسې وویل: «ناقصات عقل» ناقصات دین» یعنی نفسی ښځې ناقص العقل دی او دین یه هم ناقص دی «صواحب یوسف» او ښځې هغه دی چې یوسف علیه السلام یه په اضطراب او په حبس اخته کی. چې هغه ښځې امرأة العزیز او هغې ملګرې په تقاضاء کې د زنا د یوسف علیه السلام څخه» صواحب کرسف» صحابه کرام رض د علیه السلام څخه پوښتنه وکړه چې «من کرسف» علیه الصلوٰة والسلام ورته وویله چې دا یو سړی وو یعنی په تیرو سوو امتو کې چې دیرش کاله په ساحل البحر یه د خدای عبادت کړی وو» اخیر یې یوه کافره ښځه باندی عاشق سو.

چې هغې ورته دعوت د کفر ورکړی او دی هم ورسره کافر سو. لکن هغه د مخه نبو علیه دده سره کومك وکړی. او توبه یه وکښه. او بیا ته مسلمان سو. علیه الصلوٰة والسلام زیاته کړه» یغلبن الکرام و یغلبهن اللئام» او ښځې غالبې وی په پاك نفسو خلګو چې د شریعت مراعات کوی او د ماینو په ادنی کار زدوکوب نه کوی» او په ښځو غالبه دی بې دینه او بې پرواکسان» یعنی د هغو څخه ښځې بیریږی چې په اند لـ شی یه ته ډبه ولو لا ندی نسی» فافهم»

واقعه دوه وروڼه وه په قندهار کې چې مشر یې ماینه درلوده. او هغه ورسره په عذاب وو. او ماینه یه ډیره په غښتلې وه. وروسته کشر ورور ته یه کوږ ... چې دواده وړځ یه سوه او ناوی یه کورته راوستله په تخت یه کښینوله په کور کې نرځی درلود هغه ناره وکړه. کشر ورور ته وفك ورواخستی او دایې وویل چې زما ګمان داوو چې په دی کور کې نر یوازې زه یم. خره ته هم دنر والې دعوه دی وکړه. ټك یه پر وکې څڅ مرکړی، ناوې په تخت باندې وبیریدل چې په څه بلا میړه اخته سوی. حاصل دا چې دکشر ورور ماینې په کور کې د میړه او لیوه سره او دکور د لویه او کشنی سره ډیره ښه ونیعیت کاوه. نومشر ورور کشر ورور ته وویل چې داستا ماینه ډیره ښه ښځه ده. دا زما ښځه خوهیڅ اخلاق نه لري او زما پوری تهوله کورخا ندی په عذاب دی د دې څه سبب دی کشر ورور ورته وویل ما دخپل ماینې په اوله ورځ زره څنډی وکښې او خپله سره ستړګی ورمعلومه کړه چې خرمی په ګولی وویشتی. مشر ورور دځانه سره فکر وواهه چې دا خو آسانه چم دی بله ورځ چې دمشر ورور خره ناری کړه. مشر ورور توپك پر راوخستی چې ټك ئی پر وکې او ماینه یه وبیروې. ماینې زغ پر وکې چې ستا حقه خر مه وژنه ما ته ستا د سړې سترګې درلك وختې را معلوم سوی دی. دا د بوې کتابو کی وائی. چې دعربو قدیمه اصطلاح د ښځو چې د میړه درلك وخانته معلوم کړې. داسې وه چې یوه ښځه چې د پلار دکور و دیدل نو یوې سپین سری ښځې به د میړه د امتحان دپاره داسې نصیحت ورته کاوه چې تر واده وروسته چې ته د کور په کارو بار شروع وکړی یوه ورځ چې میړه دی په کور وی دده سپر ا واخله غوښې پرمیده کوه. میړه خو درته وائې چې دا څه کوی سپر خو زما د جنګ شئ دی او ته غوښې پرمیده کوی. ته ورته ووایه چې څرنګه کور دی چې د غوښو د میدو تخته هم نسته یکښې نو زه خو غوښې پر وړانه نسم میده ولائ. نو که میړه په ښه ژبه درته وویل چې ته سپر کښیږده زه به هم اوس تخته درله راوړم. دا یو امتحان وو. سپین سری داهم ورته وویل. چې څه ورځې وروسته بیا یوه ورځ چې میړه دی پر کور وي. دده توره راواخله

اوپه هغه تخته اړوکی پهٔ ماتوه. دی به درته ووائی چې دا څه کوی پرادو کوخود توریځ اوړی. او دا زما عزیزه سلاح دَه. ته ورته ووایه چې دا څرنګه کوی دی چې نه یو ساتل په کښې اونه یوه غټه چاړه چې زه اړوکی په مات کړم پلاس خوزه اړوکی نه سم ماتولای نوکه ده په دې دلاسائی ورته وویل چه ته توره کښېږده زه به دبازاره څخه یوه غټه چاړه درلره راوړم» دا دوهم امتحان دی، خوورځې ورو سته بیا یوه ورځ دَ غشې را واخله په دروازه کی سره پیچه دی خواه مخواه درته وائی چې دادې بیا څه کار په مخ را اختنی دی. په دی کارخو دا غشی پری خرابیږی، ته ورته ووایه اویو څه دځ راځم هم وکړه چې زه دې دی کورکی څرنګه ګذاره وکړم. چې ته پرهرشی ماته منت کوی ما په دروازه کی سوری کاوه چې یوه زلفی یا ځنځیروړ واچوم. نو په کورکی می وکتل نه یو تیره پیچ کش وه او نه برمه وه نوزه په ګوته دروازې ته سوری نه سم ورکولای که ده په دې دلاسائی درته وویل چې ته غشی کښېږده» زه دبازاره برمه درلره ورم» دا دریم امتحان دی. نو ورو سته به سپین سری وناوی ته وویل چې په دی دری امتحان کی چه ته کامیابه سوې. فَقَعْ عَلَيْهِ الاِكَافُ فَاِنَّهٗ حِمَارُكَ» نو په میړه دې پالان کښېږده چې دی دې دعمر دپاره ستا خرسو» دروئین وائی چې زه نه یم خبر چې زمونږد پښتو سپین سری به ناویا نو ته څه څه امتحا نونه وړ بښیې» قَالَ

وَيُدْفِعُهُ بِرَفْعِ الصَّوْتِ بِالْقِرَائَةِ وَتَدْفِعُهُ بِالْاِشَارَةِ

او دفعه کوی دی تیریدونکی مُصلی که نر وو په پورته کولو سره داواز او په قرائت سره. اوکه لمونځ کوونکی

وَالتَّصْفِيْقُ بِظَهْرِ اَصَابِعِ الْيُمْنٰى عَلٰى صَفْحَةِ كَفِّهَا

ښځه وه نو دا به دفعه کوی تیریدونکی په اشاره سره. او یا په ټکولو سره د شا دګوتو د ښی لاس دَ دے

الْيُسْرٰى وَلَاتَرْفَعُ صَوْتَهَا لِاَنَّهٗ فِتْنَةٌ

پرښا باندی دظاهر دا رغووی دَچپه

دی او دفعی دپاره به دا نه پورته کوی آواز یعنی نه په تسبیح ویلو او نه په قرائت ویلو سره ولی پورته کول دآواز دښځی فتنه دَه»

تنبیه چې رفع دصوت ددی په صرف تسبیح ویلو سره هغه هم په لمانځه کی دپاره امر شرعی چې دفع دمارده فتنه» نو څرنګه به فتنه نه وی پورته کول داواز دښځو په غزلو ویلو سره په داسې دَ ولس سره چې په کوڅو او نورو کورو کی هم اوریدل کیږی په ودو او نورو خوښیو لیوکی. او څرنګه به فتنه نه وې خبری دښځو په راډیو ګانو کی او یا په ټلویزنو کی چې پوره صورت ددې هم په کښی معلومیږی اوډ بعض ملایانو په کورو کی هم دغه ټلویزونونه موجود دې. او څرنګه به فتنه نه وې دوکاندارې دښځې په عامو بازارو کی. اروپایان ودې ته دښځو ازادی تر پیبولا ندې کول وائی» او ما نعا تو ته یه شدت پسنده مُلایان وائی. افسوس چه بعض دُوَلِ اسلامیه ددې خبری دغه رَبیا نو حمایت کوی» چو کفر از کعبه برخیزد کجا ماند مسلمانی» ... چو بنیم دین احمد درغوبی: دلم سوزان زچشمم خون جاری: وورد فی الحدیث الصحیح قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: ماترکت فتنةً اَضَرُّ علی الرجال من النساءِ» مانه ده پرې ایښی یوه فتنه چې ډیره ضرر رسوونکی دې وې ونرو ته تر ښځو. صدق رسول الله صلی الله علیه وسلم

پوښتنه: چې ولې دښځو د پاره ددفع دمار دا اجازه نشته چې لاس ورغوی سره وټکوی **جواب،** دا ټکول خو هغه فتنه انګیزه چک چکی دی چې دوئی به په ودو وغیره کی کوی. او وه اوریدونکو ته تر آواز ددی پردغه چک چکو خوند اخلی

مسئله: رفع الصوت په قرائت سره صرف او صرف په جهری لمانځه کی روا ده نه په سری لمانځه کی. ولې چې جهر په سری لمانځه کی مکروه تحریمی دی او دفعه دمار رخصت دی نو مکروه تحریمی د رخصت دپاره څرنګه سرته مصلی کولای سی» بحر، ط »

مسئله: که ښځی دَ دفع کولو دپاره تسبیح ووئیله چې دا دې نه خوا جازه نه وَه. او یا نر په لمانځه ددفع مار دپاره تصفیق وکړی چې دده کار نه وو. لمونځ خو دَ دواړو نه دی فاسد لکن خلاف السنة کاریه وکړی»

وَلَا يُقَاتِلُ الْمَارَّ وَمَا وَرَدَ بِهِ مُؤَوَّلٌ بِأَنَّهُ كَانَ وَالْعَمَلُ

حتى .. نه کوي مصلي د مار سره يعني په سوکانو وهلو سره او يا په لغتو سره او يا په نورو حملو سره. او هغه چې په حديث شريف کې امر د قتال راغلى دى. د هغه

... وَقَدْ نُسِخَ تاويل دا دى چې په ابتداء کې د اسلام مصلي ته د ذکر سره قتال اجازه وه په دا سې حال کې چې په هغه وخت کې نور عملونه هم مصلي ته رواوه لکن هغه عملونه منسوخه سوه نو قتال هم ورسره ولاړى،، حاصل د کلام دا دى،،

د بدرالدين العينيؒ په شرح کښي د بخاري ذکر کړې دى، کې څه هم عينيؒ نسبت وما لکيا نوته کړې لکن قواعد د احنافو هم ورسره منافي نه دى. هغه وائي که چيرې تيريدونکي وده ته نژدې وو چې د مصلي گام پورته کوي ... نه غوښته، اول دى اشاره ورته کړي يا دى تسبيح ووائي، ... سپکه چپلاخه دى پر څيگر ووهي او که په هغه دفعه نه سو، نو هغه ... چې ذکر سوه دى ورسره کوي. ولي چې هغه عمل کثير دى که څه هم عمل کثير په ابتداء د اسلام په لمانځه کې روا و خو بيا هم منسوخ دى لکه مصنفؒ چې ووئيله.

او که مار تيريدونکى نو د مصلي خوښه ده که اشاره ورکوي او يا تسبيح ورته وائي. او کې پريږدي مطلب دا چې پسي روانيږي به نه. او که د مخه د مصلي پيشي تيريدله چې په اشاره نه پوهيدله په لغت دى ووهي. درويش وائي چې هغه حديث چې مصنفؒ اشاره ورته وکړه دا دى: چې آنحضرت صلى الله عليه وسلم وائي چې هغه وخت چې سړى لمونځ کوي نه دى پريږدي هيڅ څوک چې د ده د مخه سره تيريږي. او دفعه دى کړي په هغه اندازه چې دَه ته ممکن وي يعني په اشاره سره او يا په تسبيح سره. او که هغه مار اباء وکړه يعني تيريدى. نو دى جنگ ورسره وکړي. ولي هغه نه دى مگر شيطان يعني دغه سرکښي د ده فعل د شيطان دى.

مسئلهؒ که مصلي په ظاهر روايت د حديث عمل وکړي او مار يې په لغته ووهه او يا يې په سوکه ووهه هغه مړ سو. پر مصلي څو گناه نسته په اتفاق د علماؤ. او ديت د مړي پر ستنه او يا مرگ يې لغوه دى، د علماؤ په دې کې دوه مذهبه دي. او هغه علماءؒ چې ديت

پر لازم بولي. بعض وائي چې ټول ديت د مصلي د مال څخه ورکړه سي. او بعض وائي چې ديت به پر عاقله يعني پر قوم د مصلي دى،، وفي الدر عن الباقانيؒ وائي چې د دغه مار مرگ لغوه دى هيڅ ديت نه لري په نيزد شافعيانو. او د حنيفيانو په نيز ضمان نسته،، ط،،

پوهسه: چې امام محمدؒ د هغه حديث مذکور تاويل په دى سره کړې دى چې په سختۍ دى دفع وکړي خو حاصل دا دى چې په نيزد عامو علماؤ ظاهر د حديث مراد نه دى،، والله سبحانه وتعالى اعلم وعلمه اتقن واحکم،، بيت،،

نقصان زقابل است وگرنه ؛ على الدوام فيض سعادتش بهمه کس برابر است ؛

همت بلند دار که نزد خدا و خلق ؛ باشد بقدر همت تو اعتبار تو ؛

دا ايوبي څخه يو جهان لشکر

اى نسيمه زيرى وکړه د صباح
په روانه چې مو خوشحاله سي ارواح

دا احنافو فقه ټوله په پښتو سوه
چې تفصيل سوا جالى نور الايضاح

ايوبي ته مى ترخوله دعاوى وزي
چې بيان سوه ټول حرام او هم مباح

ربه ته لې عمر نور هم په صحت کړې
له خبره مؤمن اوس کړې خپل اصلاح

که تا نيخ دعا د لانو په لاس ليک سو
ايوبي به وي اول پر دى الواح

حقاني ته هم اميد لره له خدايه
د نجات او در گذر هم د فلاح

فَصْلٌ فِيْمَا لَايُكْرَهُ لِلْمُصَلِّيْ

دافصل دى په بيان كى د هغو شيانو چې مكروه نه وى مُصلى ته:

پُوه سَـه: چې مَراقى بيان د لفظ "مَا" په فيما كى په افعالو سره كړى دى لكن ظ وائى اويا. اقوال لكه مكرره وَل ديوه سورت په دوو ركعتو كى د نفلو، شايد مصنف په مراقى كى دد ى وَجهى تخصيص دافعالو كړى دى چې افعال غير مكروهه ډيرې تراقوالو، قَـالَ

لَايُكْرَهُ لَهٗ شَدُّ الْوَسَطِ وَلَاتَقَلُّدُ بِسَيْفٍ وَنَحْوِهٖ إِذَا لَمْ يَشْتَغِلْ بِحَرَكَتِهٖ

نه دى مكروه لمونځ كوونكى ته ملا تړل په دسمال يا كمربند وغيره سره كرځه هم بيله عذره وي. ولې چې په دى كى ځان ښه چسپ كول دى د عبادت دپاره اودغه رنگه نه دى مكروه په غاړه ډيا په اوږه كى اچول د توري اويا مثل د توري لكه توپك وغيره لكن په حالت چې د مصلى زړه نه مشغوله كيږى په حركت د هغه سلاح توره وغيره.

مسئله: كه سړي قبا اغوستى وه او مشد ود الوسط نه وه دى گناه كاره دى. او كه لاندى تر قبا قميص نه وو بيا خو شد الوسط اويا په لاسو تينگول يه لازم دى. ولې بيله د هغه خو كشف العورت لازميږى **فـائـده**: قباء چې په اصطلاح كى د پښتنو يـه چپنه بولى او پـه عربى يه قفطان هم بولي. هغه اوږده جامه دَه چې د مخ د خوا تر پايه پورې چاك لري او ترشا چاك نه لري.. اهـل تواريخ وائى چې اول لابس د قبا سُليمان نبى عَليه السلام وو" وفى المَراقى وفى غيره قيل بكراهته لانه صنيع اهل الكتاب، يعنى په غير كى د قبا لكه پوستين، كوسئ، سمور" بعض علماء وائې چې بيله تړلو دى گناه كاره دى. ولې چې دا اهل كتابو فعل دى. لكن دا مذهب ضعيف دى لكه مصنفؒ چې په قيل اشاره ورته وكړه ولې دد ى شيانو پـه تړلو كى حَرج عظيم دَى. ط، قـَالَ المصنفؒ

وَلَافِيْ إِدْخَالِ يَدَيْهِ فِيْ فَرْجِيِّهٖ وَشَقِّهٖ عَلَى الْمُخْتَارِ

اودا غه رنگه مكروه نه دى داخلول د لاسو د مصلى پـه فرجى كى. فَرجى هغه قبا دَه چې ده شاخوا

باندې چاك لري. چې په پښتو يې بالاپوښ بُولي، اونه يې مشق كى. **پُوه سَـه** چې شق چې په عربى يې عَبَا هم بولى دغسى چپنى دي چې ډيرې اوږدې وي چې لستوڼي نه لري. صرف د لستوڼو په ځاى كى يو فراخه غاروى چې. تر هغو لاسونه كښې كيږى لكن صبا چې حاجيان د تحفې په ډول بعض ملايا نو ته راوړي. په دى قسم كى يو فراخه غاروى چې تر هغو لاسونه كاږى. په دى قسم كى بعض صرف يو تكره وى استر نه لري. او بعض گرم استر لري.

پُوه سَـه: چې مصنفؒ على المختار ووايه" دد ى سَببه چې بعض فقهاء وائى چې لاسونه كښل لازم دى. او بيله د ه لاسو كښلو لمونځ مكروه دى. د روايتونو وَائى چې په د غو لباسو كى قديمًا او حديثًا اختلاف سَته، لكن لكه چې د روايتونو د مختلفو وويل چې مبنى دد ه لغو لباسو په لاسو كښلو كى په عرف دلا ښينو د غو لباس سُوده. بيله لا نځه كه بيله لاسونه كښل عادت نه وو نو لمونځ هم بيله لاس كښلو مكروه نه دى. وعلى العكس لمونځ مكروه دى. فتدبر و الله اعلم بالصواب" قـَالَ المُصنفؒ:

وَلَا التَّوَجُّهُ لِمُصْحَفٍ أَوْسَيْفٍ مُعَلَّقٍ أَوْظَهْرِ قَاعِدٍ يَتَحَدَّثُ

اودغه رنگه مكروه نه دى لمونځ كول چې د مخ و خواتى قرآن مبارك پروت وي اويا توره وي چې ځړيږى. اودغه رنگه نه دى مكروه لمونځ كول وشا ته د ناست سړي چې هغه خبرې كوي وجه د عدم كراهت دَا دَه چې د دغو شيانو عبادت چا نه دى كړى او خداى جل سلطانه هم وائى: وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ: او توره چې و مخته ته د سړي پرته وي نو دى ښه قدرت لري پر اخستو يې په وخت كى د حاجت. او شا ته د قاعد تشبيه د عبادة الاصنام سره نه ده. وورد انـه صلى ابن عمرؓ الى ظهر نافع"

پُوه سَـه: چې د قاعد قيد اتفاقى دى. د قائم هم د غه حكم دى. او قيد د ظهر احترازى دى. ولې چې و مخته د قاعد يا قائم لمونځ مكروه دى. ولې عبدة الاصنام و مخته د خپلو بتانو سجدى كولې نو دوى سره تشبه مكروه دَه، او قيد د يتحدث" دد ى د پاره دى كه چيرې

هغه قاعده خبری نه کولې بيا خو په طريق اولیٰ لمونځ مکروه نه دی. **فائده** قاعده به کار کړی خبری کولې چې ومصلی ته تشويش نه پيدا کوی ورنه بيا مکروه دی. ط

بنهٔ نهٔ وئیده

پوښتنه: مصنف د غرض ورت د وجهی مسئله د توجه د مصحف شريف او د توری معلق مسئله راوړه. **جواب** په کفايه کی شرح د هدايه کی وائی چې وجه د راوړلو د دو مسئلو داده چې بعض علماء دا دواړی مکروه بولي. د توری د کراهت سبب دا بيانوی چې توره خو آله د حرب وه نومناسب نه ده. چې په ځای کی د عجز او ابتهال چې لمونځ دی د مخه کښيښول شی. وقيل هو قول عمر رضی الله تعالیٰ عنه. او د مصحف و مخته ايښوولو د کراهت وجه دا بيانوی چې پدی کی تشبه د اهل کتابو سره ده چې هغوی هم خپل کتابونه و مخته ايښول په لمانځه کی. وقيل هو قول ابراهيم النخعی دی. والجواب عن الثانی» دا دی چې اهل کتابو به خپل کتابونه د دی دپاره مخته ايښوول چې په لمانځه کی بی د هغو څخه قرائت کاوه. او د قرآن شريف څخه تلاوت خو زمونږ په نيز مکروه دی مسئله خو دلته داده چې صرف قرآن د مخ و خواته پروت وی. او سره لمونځ کوی بيله دی چې تلاوت د مصحف شريف څخه کوی» وشتان بينهما» نو پدی کی هيڅ تشبه د اهل کتابو سره نشته.
نو قرآن شريف که د مخه د مصلی پروت او که ځړيږی دواړو کراهت نلري. او ده اول چې سيف معلق دی. جواب دا دی» چې مونږ نو چې توره آله د حرب ده لکن لمونځ دوه جهته لري جهت د عجز د خدای جل سلطانه ته. او جهت د حرب د شيطان سره نو ځکه محراب بولی يعنی ځای د جنګ. نو د جنګ او عجز ترمابين منافات نشته لتغاير الجهتين» او بل جواب دا دی چې مونږ په صلوٰة کی امر سوی يو په اخذ د سلاح»، قال الله تعالیٰ: وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ» نو توره چې معلق وی و مخته د مصلی نو اخستل يې اسانه دي وو ده ته کی حاجت ورته پيدا سو نو ... هيڅ وجه نشته» او دی خبری څخه هغه حديث صحيح کوی چې صحابه رضی الله تعالیٰ

عنهم وائی چې عنزه چې هغه لکړه ده چې په سر کی تيره وسپنه ده د آنحضرت صلی الله عليه وسلم د مخه به ځا اخستی وه نو وخت کی د لمانځه بی د ده مبارک د مخه دروله کيده. او په دی کی شک نشته چې عنزه خو هم آله د حرب ده انتهیٰ قول الکفايه بما حاصله مع الزيادة منه.

قال المصنف **اَوْشَمْعٍ اَوْسِرَاجٍ عَلَى الصَّحِيحِ** او دا غه رنګه مکروه نه دی لمونځ چې و مخته مصلی شمع لګيږی او يا څراغ لګيږی په صحيح روايت. ولی چې پدی کی مشابهت د عبادت سره د مجوسيانو نشته» ولی چې مجوسيانو عبادت د سکرو تو ته کوی نه وه بل اور ته كذا فی فتح القدير وكذا السيد فی الشرح وقدم بعض التفصيل» او صحيح په لفظ کی اشاره وه ته ده چې په بعض روايا تو ضعيفه وو کی راغلی دی چې دا مکروه دی. شايد هغو صرف دا او ويلې وی چې مجوسيان دا او رعبادت کوی نو شمع او څراغ خو هم او ردی لکن دوی ته دا درک نه دی معلوم چې مجوسيان خود سکرو تو عبادت کوی نه د بل اور» قال المصنف:

وَالسُّجُوْدُ عَلٰى بِسَاطٍ فِيْهِ تَصَاوِيْرُ لَمْ يَسْجُدْ عَلَيْهَا او دغه رنګه مکروه نه دی لمونځ کول په هوار سوي شی چې په هغه باندی تصويرونه او بتان وی چې مصلی سجده نه پر کوی **پوښتنه**: چې مراد د بتانو څخه بتان د ذی روح شئ دي. ولی د غير ذي روح لکه درخت پر تصوير باندی سجده هم روا ده. چنانچه هغه مصلی وی چې د عربستان په حاجيانو راوړی د عين سجدی په ځای کی د محراب صورت. او يا د مسجد مکی يا د مسجد مدنی نقشه وي. ولی چې د غه بتان سپک استعماليږی چې تر پښو لاندی کيږي نو تعظيم د بت نه دی» م» دا سی عبارت په جامع صغير کی راغلی دی. او بدائع هم صحيح ګڼلی دی او تاج الشريعه يې هم څرګند کړی دی. او په مبسوط کی عبارت د کراهت مطلق ويلی دی. يعنی که سجده پر کوی او که نه. او صاحب النهر وائی چې مطلق عبارت د مبسوط محمول پر مقيد دی» ط» يعنی چې سجده پر کوی فارتفع الاختلاف»

خدايه و بخښی مؤلف او هم کاتب؛ دعاء ترل رب قبلوي دو رو رغائب؛ حقانی غفرله

قال المصنف وَقَتْلُ حَيَّةٍ وَعَقْرَبٍ خَافَ أَذَاهُمَا وَلَوْ بِضَرَبَاتٍ

او دغه رنګه مکروه نه دی وژنل د مار او لړم، د مصلی دخوا چې مصلی بیریږی د ازاره څخه د دوی که څه هم په څو واره وهلو سره وي چې عمل کثیر دی. او که د ازار بیریدی نو عمل کثیر په لمانځه کې خو مکروه تحریمي دی. **فـائـده**: په صحیح حدیث کې راغلی دی: اُقْتُلُوا ذا الطفتین وَالابتر وایاکم والحیة البیضاء فانها من الجن» یعنی تاسې وژنئ مطلقًا یعنی که په لمانځه کې یاست که بیله لمانځه هغه مار چې پر شا باندی دوې لیکې لری چې دا مار ډیر خبیث مار دی. او ابتر مار یعنی چې لکۍ یې لکه پرې وي چې موږ په لنډی بولو او ځان ساتئ د سپین مار ده وژلو څخه ولې چې د پیریانو د قسم څخه دی»

مَسْئَلَه: که لمونځ کوونکی د ازاره د مار لړم وغیره په امان کې وُو، نو لکې په عمل قلیل وژلای سوای لکه یو پلا په چوټه یې وَه وهي نو خو کراهت نسته. او که عمل کثیر لکه څو واره ضربات یا په انحراف د قبلې څخه نو په دی کې اختلاف دی»حسنؒ د امام اعظمؒ څخه روایت کړی دی چې د غه قتل په عمل کثیر یا انحراف دقبلې څخه سره د امن مکروه خو دی لکن لمونځ نه په فاسدیږی. کذا قال الامام السرخسیؒ. وقال الحلبیؒ صحیح دا ده چې لمونځ په فاسدیږی که څه هم په نفس وژلو د دغو موذیاتو په لمانځه کې قاتل ګناه کار نه دی. وهذه روایة مبسوط شیخ الاسلام وعلیه عامة شروح الجامع الصغیر وقال الکمالؒ الاصح فی المسئلة المذکورة فساد الصلوٰة ط بتغییر وتقدیم وتاخیر» وفی المراقی نقلاً عن سبعیات الفقیه ابی اللیثؒ»

او شیان دی چې مصلی یې ووینی. لَابَأْسَ بِقَتْلِهَا» پروا نسته په وژلو کی په لمانځه کی ۱ مار دی ۲ لړم ۳ کربوړی ۴ غالبوزه که زړه وی که تنده، او که مچ وی که مچمچی، ۵ او منګړ ۶ او کیکه ۷ اوشپږه او بعض علماء ووغوماشیه هم پرې یاته کړیده، او موږ میږی چې ښا نګور میږی یې بولي یا حبشی میږی یې بولي. هم پرې یاته کړی دی. لکن د شپږی د وینو څخه دځان ساتئ. ولې هغه په نیزد امام شافعیؒ نجس دی. وقال بعضهم چې نیول د شپږی

ادبیا وژل دامام اعظمؒ په نیز مکروه دی. لکن دا هلته مکروه دی چې دا شپږی مصلی نه ازار وي په باره کې د مار د وژلو صدر الاسلامؒ داسې وائی چې صحیح دا ده چې په وژلو کې د مارانو د پیرې د یاحتیاط کوی چې جنی پیری ځندی قتل نسی»

تاچې بیا سبب دلوی ازار د جنی دخوا څخه ونه ګرځي. او چې سړی مار ووینی چې شک د جنی پیری ځندی وسو. یعنی سپین وی او سمدم روان وی. اول دی ورته ووائی چې خالی کړه لار د مسلمانانو تیر سه. نو که تیر سو نو ردی کار نه په لري. او که نه ایسته کیدی او یائی جنګ کاوه مړ دی کړي» صدر الاسلامؒ وائی چې زما مشرورور یو لوی غټ مار چې زموږ په کور کې پیدا سوی وو په توره یې ووا هه او مړ ئی کړی. د پیریانو دخوا دی پر ښو ووهل سُو. چې په دوارو پښو شل سو او پښې یې تر یوې میاشتې پوری هیڅ حرکت نه در لودی. حتٰی چې بیا مو دواوی هم په وکړی او هغه پیریانو موهم راضی کړه بیا هغو پری سو او جوړ سودی وائی. چې داخوزما چشم دیده واقعه ده.

رروایت وائی. چې هغه خبره چې قهستانی دشرح التاویلات څخه نقل کړی ده. چې وائی چې پیرانا ن ډیر ضعیف دی تر انسانانو، او دوی قدرت نه لري پر وژلو د سړی او یا د هغه د مال بر وړ او پر فاسد ولو د هغه مالو، خلاف د بداهت څخه او خلاف د تجربو څخه او خلاف د احادیثو نبویه ء څخه فتامل» در قال المصنفؒ:

وَانْحِرَافٍ عَنِ الْقِبْلَةِ فِي الْأَظْهَرِ وَلَا بَأْسَ بِنَفْضِ ثَوْبِهِ

یعنی که څه هم په وژلو کې د مار او لړم چې د ازاره څخه بیریږی کږوالی راسی د قبلې څخه، او پروا نسته چې مُصلی

كَيْلَا يَلْتَصِقُ بِجَسَدِهِ فِي الرُّكُوعِ

لیری کوی جامه خپله د بدن نه څخه یعنی په عمل قلیل. تاچې د غه جامه پر ده سره جوخت نسی په رکوع کې یعنی یا په سجده. دا دی د باره لیری کوی چې د بعض خلکو قمیص لنډ وي او پر توګ یې تنګ وی نو چې پر رکوع سی پر توګ یې په کونه ننوزی. او د کونې نقشه یې کښې ښکاره سی. او چې پر سجده سی په پرتاګ کې د خوټو ځراندی نقشه معلومیږی

لَه دهندوستان دخلگو کالی - او د بعض خلگو کالی تَرخیزی نه لري په یوه تاوی دهغو په کونه هم داقمیص نَنوزی. او دکوني نقشه پکښې معلومیږي. چې په نقشه معلومیدو سره ترشا لمونځ کوونکوته هرڅه ښیا معلومیږي. نو د دی سَبَبه نقض دجامی ومصلی ته مکروه نه دئ.

مسئله: جامه ساتل د خاورو څخه مکروه نه ده په لمانځه کی. یعنی چې پرقمیص په وخت د رکوع لاس وَنسی چې په خاورو نه سی. مګر کی اپوړ ته کړه دځیګرو خواته ښیا مکروه دی.

قال المصنف

وَلَابَأْسَ بِمَسْحِ جُبْهَتِهٖ مِنَ التُّرَابِ اَوِ الْحَشِيْشِ

او پروا نشته په پاکولو سره د تندی د خاورو څخه (او یا خاشو څخه) پس له فراغه د لمانځه، مَراقی په وجه داوائی تنظیفًا عن صفة المثلة ء یعنی دپاره

بَعْدَ الْفِرَاغِ مِنَ الصَّلٰوةِ

دساتلو او پاکولو مخ د پَوَل څخه د مُثلت. یعنی بَد شکلی د تندي. درویش وَائي چې د دی دَلیل څخه د مَراقی دافهمیږی چې نه پاکول یه مکروه دی، ولی چې مثلت خو مکروه دی. او د لفظ دلَا بَأْسَ» په مَتن کی دا معلومیږی چې پاکول یه مکروه تنزیهی دی» کما هُوَ مصطلح الفقهاء فی لفظ لَا بَأْسَ» نو پاته یه سنه کار دُی.

او دغه رنګه په یوه اثر کی چې روایت په سید کړی دی داسی رالغلی دی: اِنَّ الْمَلٰٓئِكَةَ تستغفر به ما دام عليها ، چې ملکی طلب د بخښنی ورته کوی ترهغو پوری چې دغه خاوری دده پرجبهه وي. د دی اثر خو هم بالتصریح دامعلومیږی چې پرېښودل یه اولی دي» او پاکه یه مکروه تنزیهی دی. فما التوفیق بین ما یفهم من تعلیل المراقی وبین ما یفهم من لفظ لا بأس ومن هذا الاثر»

والجواب دادی چې که تندی معمولي په خاورو سپیره وونو ترلک یه اولی دی. او پاکول یه مکروه تنزیهی دی کما هو مفاد لفظ» لَا بَأْسَ وَالْاَثَرِ المذکور» او که تندی یه په خاورو ډیر ځیتل وو چې حد ته د مثلت رسیدلی وو نو بیا پاکول سنه کار دی پرېښودل یه مکروه دی کما مفاد تعلیل المراقی» وهذا هو وجه التوفیق کما هدیت الیه بنور التوفیق. دا خو حال وو د تندی د پاکولو وروسته تر لمانځه»

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِكَاتِبِهٖ اٰمين

قال المصنف

وَلَاقَبْلَ الْفِرَاغِ اِذَا ضَرَّهٗ اَوْشَغَلَهٗ عَنِ الصَّلٰوةِ

او دغه رنګه پرواه نه لري پاکول د تندی د خاورو او خاشو څخه د مخه تر فارغ والی د لمانځه څخه کی ومصلی نه دغه خاورو او خاشو ضرر رساوه یعنی تندی یه ورخوږاوه. او یا یه مصلی د خشوع څخه د لمانځه مشغوله کړی وو» قال المصنف:

وَلَابِالنَّظْرِ بِمُوْقِ عَيْنَيْهِ مِنْ تَحْوِيْلِ الْوَجْهِ

او دغه رنګه پروا نشته چې مُصلی په کنجانو د سترګو وبوشی ته ګوري لکن نه په مخ اړولو سره لکن بیا هم بیله ضروره ته یه اولی ترلک دی چې دادب څخه د لمانځه خلاف دی.

مسئله: که چا په کتلوکی مخ د سمت د قبلی څخه واړاوه نو عمومی فقهاء وائی چې لمونځ مکروه دی او کی ځیګر هم د سمت القبله څخه واړاوه لمونځ یه فاسد دی لکن قاضیخان په د مخه صورت کی هم لمونځ فاسد بولي وهو اختیاره در» قال المصنف:

وَلَابَأْسَ بِالصَّلٰوةِ عَلَى الْفُرُشِ وَالْبِسَاطِ وَاللُّبُوْدِ

او پروا نشته په لمونځ کولو کی پرفرش باندې لکه د سنګ مَرمَر وغیره فرش. او نه پرواشته په لمانځه کولوکی پر آوارسوی شیانو باندې لکه سَترنجی، غالي، او پرکراسنو باندې چې توشه کان یه بولي» په شرط د دی چې حجم د ځمکی لري یعنی د سجدی په حال کی کښته نه ځی لکه پنبه یا وړی.

مسئله: په مَراقی کی وَائي چې صرف تر تندی لاندې کم توکر آواره وی د جهت څخه د صرف ګرمی او یا ډیر یخ او یا د ځمکی د زیږ والی په سَبب مکروه دی»

حکایت یوه ورځ امام اعظم تر تندی لاندې یو توکر اوار کړی وو، یو نا وَلده سړي ورته وویل یا شیخ لا تفعل مثل ذالک فانه مکروه فقال له الامام یعنی بعد الفراغ عن الصلوٰة من این انت، ته دکوم وطن یه، فقال من خوارزم،

فقال الامامؒ الله اکبر داکلمه یه دتعجب دپاره ووَیل: جَآءَ التکبیرمن الصَّف الآخیر، داخیره کنایه ده دې څخه ده چې امام په لمانځه کی سهوه سی. داول صف دخوافتح نورکړه سی بلکه داخیر صف دخوافتح ورکړه سی. غرض دحضرت الامامؒ دا وو چې دین داسلام د دی څخه خوارزم ته تللی دی اود خوارزم دلته نه دی راغلی. وروسته امامؒ ورته ووَیل اَفی مسجدکم حَشیش، ایا ستاسی په مسجد کی واښه نه دی آوار، قال نعم یعنی هو آوار دی نوحضرت الامامؒ ورته وویله یجوزعلی الحشیش ولا یجوزعلی الخرقة، نو څرنګه سجده کول پر واښو روا ده اوپرخرقه مکروه دی: قاله صاحب الهدایه فی التجنیس ط، د،

مسئله: هغه ټوکر چې مُصلی پسله اودا سه مخ اولاسونه په وچ کړی وی پرهغو سجده مکروه ده په سبب ددی چې په لعض روایا تو کی که څه هم معتمد نه دی راغلی چې ما مستعمل نجسه دی. قَالَ المُصنفؒ:

وَالْاَفْضَلُ الصَّلٰوةُعَلَی الْاَرْضِ اَوعَلٰی مَا تُنْبِتُهٗ

اوښه کار لمونځ کول دی پر خالصه ځمکه چې هیڅ شی نه وی پر آوار یعنی بیله حائله دشئ. او یا پرهغوشیا نو چې ځمکه یی راشنه کوی. لکه بوټیا، که د لوخووې اوکه دمزرو وی، او یا واښه لکه غوم بک. ولی چې دا سبب دی چې داسی لمونځ کول نهایت تواضع ده. اوبل پرد غوشیانو لمونځ کول مصلی باسی دخلاف څخه د امام مالکؒ. ولی چې امام لمونځ مکروه بولی پرهغه شی چې د ځمکې څخه جوړ وی او یاد پنبو څخه او یا دکتان څخه: قَالَ المُصنفؒ:

وَلَابَأسَ بِتَکْرَارِ السُّوْرَةِ فِی الرَّکْعَتَیْنِ مِنَ النَّفْلِ

او هیڅ پروا نشته په مکرر وَلو کی د یوه سورة په دوو رکعتو کی د نفلو یعنی بیله عذره چې نور سورتونه یی هم یاد وی بخلاف الفرض فانه یکره التکرار فیه بدون العذر، قَالَ المُصنفؒ:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤلِفِهٖ وَلِکَاتِبِهٖ وَلِمَنْ سَعٰی فِیهِ اٰمِین،

فَصْل

فِیْمَا یُوْجِبُ قَطْعَ الصَّلٰوةِ وَمَا یُجِیْزُهٗ وَغَیْرَ ذٰلِکَ

فصل دی په بیان کی دهغوشیانو چې پر مصلی قطع یعنی پری ښوول دلمانځه واجبوی او یا روا کول د قطع کوی اونوری مسئلی: قَالَ المُصنفؒ:

یَجِبُ قَطْعُ الصَّلٰوةِ بِاِسْتِغَاثَةِ مَلْهُوْفٍ بِالْمُصَلِّیْ

واجب ده قطعه کول دلمانځه په فریاد کولو سره دیوه مظلوم پر مصلی با ندې مثلاً یو ظالم پر سړي ظلم کاوه او زدوکوب ده هغه یه کاوه هغه سړي پر مصلی با ندی استغاثه وکړه او یا یو سړي به اوبو کی ولویدی، او یا درنده حمله پر وکړه. اوهغه پر مصلی باندی استغاثه وکړه نو پر مصلی واجب ده چې لمونځ دی قطع کړي او فریاد رسی دهغه سړي دی وکړي.

مسئله: قطعه د لمانځه علته واجبه ده چې قادر وی پر دفع د استغاثه کوونکی یعنی پر خلاصولو د ده. او که قادر نه وو بیا قطع د لمانځه حرامه ده لعدم الفائدة..

مسئله: امام طحطاویؒ د بعض فضلاؤ څخه نقل کړي دی. که مصلی قادر وو پر خلاصون د مَلهوف بیا قطع د لمانځه واجب ده پرده. که څه هم وخت د لمانځه تیرېږي. د روایش وائی چې سبب یه دا دی چې د ملهوف وخت تیرېږی او قضاء یه هم نه راوړه کیږی. اود لمانځه وخت که تیر سی قضاء خو یه سته او بادارجل سلطانه غفور رحیم دی

قَالَ المصنفؒ

لَاْبِنِدَاءِ اَحَدِ اَبَوَیْهِ

اونه ده واجب قطع د لمانځه په ناره سره د یوه د مور او پلار، لکن چې ده استغاثه پر وله نه وی. والا فالقطع واجب با لطریق الاولیٰ، ولی چې قطع د لمانځه د پاره د بیګانه مستغیث واجب ده نو مور او پلار تر بیګانه اولیٰ دی چې د زوی څخه استغاثه وغواړي. دلیل د مسئلی د متن دادی چې قطع د لمانځه هلته روا ده چې ضرورت وی د نفس نداء څخه د ابوینو خو ضرورت نه فهمیږی نو قطع د لمانځه حرام ده، ط،

قال الامام الفقيه ابوجعفر الطحاويؒ في شرح معاني الآثار، چې دا حکم د فرض لمانځه دی.
اوکه سړی په نفلو لمانځه ولاړ وو. او مور یا پلار ورته ناری کړی. نو که مور او پلار ته دی خبر وه چې زوی په لمانځه ولاړ دی نو ده ته دے لمونځ نه قطع کوی. او که نه وو خبر بیا لمونځ قطع کړي او د دوی اجابت دی وکړي. لکن په صورت کی دخبرتیا هم اولیٰ دا ده چې لمونځ دې قطع کړي. د درویش وائی چې هم په نفلی لمانځه باندی محمول دی. هغه اوږد حدیث د جریجؒ او ده مور چې بخاری او نورو کتابو حدیثو نقل کړی دی فراجع الیٰ تلک الکتب

قال المصنفؒ **وَيَجُوْزُ قَطْعُهَا بِسَرَقَةِ مَا يُسَاوِيْ دِرْهَمًا وَلَوْ لِغَيْرِهٖ**

او روا ده قطع کول د لمانځه یعنی واجب نه ده. په سبب د غلا د یو څیز دوه شئی چې قیمت یې وی وه درهمه سره برابر وي. که څه هم هغه شئی د مصلی نه وي. بلکه د بل چا وي. دلیل یې دا دی چې اندازه د درهم مال دی. وقال علیه الصلوٰة والسلام قاتل دون مالك او دلیل د دوهمی خبری دا دی چې په دی قطع کی د لمانځه د پاره د مال د غیرو دفع د ظلم ده هغه نو ترنهی عن المنکر ترکلیه لاندی راځي. مصنفؒ په مراقی کی وائی چې تر درهم کم مال د پاره هم قطع د لمانځه روا ده. ولی چې په یوه دانق چې شپږمه حصه د درهم ده حبس دیوه ورهم روا دی وهو الاصح:

مسئله: که بچه په لمانځه ولاړ وه او کتهوو یشیدل چې تویول قطع د لمانځه ورته روا ده.. **مسئله**: که بچه په خپل کشنی زوی بیر یدل چې مثلاً د پیشي څخه ونه بیرېږی او یا د بانډی ولاړ نسی. قطع د لمانځه روا ده» در» **مسئله** که یو سړی په لمانځه ولاړ وو یو کافر ورته وویل چې ماته کلمه راو ښیه نو مسلمان کیږم. قطع د لمانځه ورته روا ده. او واجب په دی سبب نه ده چې لمونځ هم عبادت دی او تعلیم د کلمی وکافر ته هم عبادت دی. نو هر یو چې د مخه کوی د ده اختیار دی. او په غیر کی د حالت د لمانځه څنډول د تعلیم د کلمی وکافر ته گناه ده. په دی سبب چې دی نو گویا راضي دی په بقاء د کافر په کفر» وهو معصية»

قال المصنفؒ **اَوْخَوْفِ ذِئْبٍ عَلٰى غَنَمٍ اَوْخَوْفِ تَرَدِّیْ اَعْمٰى فِیْ بِئْرٍ وَنَحْوِهٖ**

او د غه رنگه قطع د لمانځه روا ده د جهته د بیری د لیوه څخه مثلاً یا د زمری یا د فرانك وغیره په پسو باندی که څه د بل چا وي. او د غه رنگه قطع د لمانځه روا ده چې مصلی بیریږی چې راوند و شاه ته وته لویږی او یوی کندی ته او یا د بام نه او نه لویږی. **مسئله**: که غالب الظن د مصلی دا وو چې ړوند به وخاه ته ولویږی او یا به د بام نه ایله سی. بیا قطع د لمانځه په واجب ده که څه هم فرض لمونځ وي. قال المصنفؒ

وَاِذَا خَافَتِ الْقَابِلَةُ مَوْتَ الْوَلَدِ او د غه رنگه قطع د لمانځه روا ده که قابله چې په اصطلاح یې دائی بولي بیریدله چې کشنی به مړ سی یعنی نه لمونځ پوره کوم. قال

وَاِلَّا فَلَا بَأْسَ بِتَاْخِيْرِ الصَّلٰوةِ وَتُقْبِلُ عَلَى الْوَلَدِ او که صرف بیره نه وه بلکه غالب الظن د لمونځ کوونکی ښځی دا وو که زه چیری لمونځ پوره کوم کشنی به مړ سی مثلاً یعنی یا بی مور مړه سی نو باك نسته بلکه په واجبه ده چې لمونځ به ځنډه وی یعنی تروخت او د به مخ راګرځوی په کشنی چې دا او س زیږی تا چه د کشنی ژوند و ساتل سی. لمونځ خو بیا قضائي وکړی. او ده ورته عذر د سببه چې د لمانځه قضاء کول روادي.

لکه صحیح بخاری کی او په مسلم کی چې راغلی دی چې په غزا کی د خندق آنحضرت صلی الله علیه وسلم څلور لمونځونه قضاء کړی د ماپښین لمونځ او بیا د مازدیگر لمونځ او بیا د ماښام لمونځ او بل د ماخستن لمونځ بیا یې په ترتیب سره قضاء راوړه په جماعت سره» ط» عذر دا وو چې مشرکین او د دوی سره همکارانو لوی هجوم راوړی وو. **فائده**: که څوك غواړي چې تفصیل د غزا د خندق چې بل نام یې غزوة الاحزاب هم بولي. په یوه ځای زده کړي نو د زړه لیکن کتاب» المبلغ المبين دی مطالعه کړي چې ډیره افسوس ناکه غزاده چې په قرآن مبارك کی هم د هغې غزا ذکر راغلی. او د شدت درلك یې د دغو الفاظو قرآنیه

ځنې معلومیږي: «اذ زاغتِ الابصَارُ وَبَلغتِ الْقُلُوبُ الحَناجِرَ» الآیة: لکن پاك خدای جل سلطانه بیا هم فتح وظفر او کامیابي مسلمانانو ته په برخه کړه و لله الحمد: قال المُصَنِّفُ

وَكَذَا نَمَا ... إِذَا خَافَ مِنَ اللُّصُوصِ اَوْقُطَّاعُ الطَّرِيقِ

او دغه رنګه کله مسافر ویریږي که لمونځ په مستحب وقت کې وکړي د غلو ځنې او یا د قطع کوونکو ځنې د لارې نو وادي ورته ته تاخیر او ځنډول

جَازَ لَهُ تَاخِيرُ الوَقْتِيَّةِ دوخت لمانځه تر اخیره پورې دوخت

پوښتنه: چې مراد د مسافر ځنې مسافري لغوي دی. یعنې چې په بیابان کې روان وي کې څه هم د شرعي سفر نیت نه وي کړي. ولې چې داعذر د لصوصو په مسافرِ شرعي پورې خاص نه دی. **پوښتنه**: چې د لصوص لفظ عام دی نفس غله ته وائي کې څه هم لارې بیخي نه وي بندي کړي. او قطاع الطریق هغه خاصه ډله دغلوده چې او طاقونه یه په لویو لارو کې وي او خلګ تیریدو نکي وژني هم او مالونه یې هم ځندی وړي» چې دا ډله غلوده چې په قرآن عظیم الشان کې د دوی د پاره سزا ګانې قسم قسم تياکل سوي دي.

مسئله: که مجاهدینو په صفو کې د جنګ د کافرانو سره آسانو سپاره وه او یا په اوسنۍ زمانه کې په موټرانو کې سپاره وه. او یا په تهانګانو کې سپاره وه. چې هغوی د جهت د شدت د جنګ په اشاره هم لمونځ نه سوای کولای. نو دی لمونځونه قضاء کړي بیا بي وروسته دی قضاء راوړي لما مر من حدیث غزوة الخندق» **مسئله**: د قضائي لمونځو قضاء که څه بالفوره واجب ده لکن هغه سړی ته چې په نفقه برابره ولو د عیال اخته وي. او د قضائي لمونځو راګرځولو وخت نه لري. نو ده ته روا ده چې قضائي لمونځونه وځنډوي تر وخت پورې د قدرت، او قضاء د روژې خو واجب علی التراخي ده» مر» قال المُصَنِّفُ:

وَتَارِكُ الصَّلوةِ عَمَدًا كَسَلًا يُضْرَبُ ضَرْبًا شَدِيدًا حَتّٰى

او نه لوونکی د لمانځه په قصد سره یعنې بیله عذره وی وهي حکام په سخت وهلو حتی چې

يَسِيلَ مِنْهُ الدَّمُ وَيُحْبَسُ حَتّٰى يُصَلِّيَهَا چې وینې ځنې وبهیږي او کله په وهلو توبه و نه کښه بیا دی بندي کړي **مسئله**: حکام دی دده معلومات د لمانځه کولو همیشه کوي په نصیحت او په پیش رو. او بیا کې توبه ونه کښي هم دی وو هي یعنې تر هغه وخته چې دی په لمانځه دريږي. او یا په هغه بندي خانه کې مړي. دا خو د تارك الصلوة دنیاوي جزاء ده. او په آخرت کې چې په اسلام هم مړ سي او د ترك الصلوة ګناه یې بښل نه دی ده جزاء یه هغه ده چې په حدیث شریف کې راغلی ده. لَهُ عذاب طویل بوادٍ فی جهنم اشدها حرا وابعدها قعرًا» الی اخر الحدیث» او په حدیث شریف کې چې روایت یه جابرؓ کړي دی علیه الصلوة والسلام وائي: بین الرجل وبین الکفر ترك الصلوة» رواه احمد ومسلم مر

قال المُصَنِّفُ **وَكَذَا تَارِكُ صَوْمِ رَمَضَانَ** او دغه رنګه حکم دی د روژه خوړ یعنې د کسل او سستی د جهته روژه نه نیسي، یعنې هغه دی وهل کیږي او بیا دی بندي کیږي څو توبه کاږي او روژې نسي

قال المُصَنِّفُ **وَلَا يُقْتَلُ اِلَّا اِذَا جَحَدَ اَوِ اسْتَخَفَّ بِاَحَدِهِمَا** او تارك الصلوة یا روژه خوره دی حکومت نه وژني مګر هغه وخت چې صریح منکر کیږي دیوه ځنې د لمانځه او د روژې او یا سپکاوی کوي په یوه د دوئ. یعنې داسې الفاظ استعمال کړي چې په سپکاوي دلالت کوي لکه چې ووائي العیاذ بالله لمونځ وړنش دی او د روژې سره په هضم کیږي. او یا نور ورته قبیح الفاظ چې زه ئې پرخوله نه سم راوړلای. او حضرت الامام شافعیؒ وائي چې د غه دواړه دی حدًا وژل یعنې د دوی حد وژل دي. او امام احمدؒ وائي چې دواړه دی وژني د جهته د کفر یعنې دوی مرتد دي. په لمانځه نه کولو سره او یا په روژه خوړلو سره که څه هم انکار صریح یا استخفاف هم نه وي. د روایت وائي چې د دی مسئلي او د دی فصل شرحه خلاصه سوه په توفیق د خدای جل سلطانه او س باب الوتر شروع کیږي.

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولجمیع المؤمنین آمین

بَابُ الْوِتْرِ

باب دی په بیان کی د هغه لمانځه چې د وترو په نامه مشهور او شهرت لري او هرچا ته معلوم دي

قَالَ المُصنفؒ **اَلْوِتْرُ وَاجِبٌ وَهُوَ ثَلٰثُ رَكَعَاتٍ بِتَسْلِيْمَةٍ**

وتر واجب دی یعنې چې منکر یې کافر نه دی لکن تارک یې مستحق د عذاب النار دی، او فرض هغه عمل ته وائي چې منکر یې کافر دی بالاتفاق. او په عمل کی واجب او فرض سره یو شان دي او وتر دري رکعاته دی په یوه سلام سره لکه د ماښام لمونځ، قَالَ المُصنفؒ:

وَيَقْرَءُ فِيْ كُلِّ رَكْعَةٍ مِّنْهُ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُوْرَةٍ

او وبه یې لولي په هر رکعت کی د وترو الحمد لله او یو سورة. او کښیني

وَيَجْلِسُ عَلٰى رَأْسِ رَكْعَتَيْنِ مِنْهُ وَيَقْتَصِرُ عَلَى التَّشَهُّدِ

به پر سر د دوو رکعتو یعنې دوه اول او د ناسته اوله واجب ده. او په ناسته کی به یوازې التحیات

وَلَا يَسْتَفْتِحُ عِنْدَ قِيَامِهٖ اِلَى الثَّالِثَةِ وائي یعنې لکه فرضي لمونځ ولا چې وتر د فرضو سره مشابه دی، او سُبحانك اللهم به نه وائي په وخت د ولاړېدو د دریم رکعت ته لکه په نفلو چې وائي.

پوښتنه: چې په وترو کی ډیر اختلافات ستنه په احادیثو مبارکه وو کی هم او په فقهاوو او مجتهدینو کی هم خود گردو تفصیل کول په دې ځای کی مناسب نه دی. زمونږ د حنفیانو مذهب دادی چې وتر دري رکعت دی په یوه سلام. د دې وکیل هغه حدیث دی چې حاکم یې روایت کړی دی او صحیح یې هم بولي دی. کَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوْتِرُ بِثَلَاثٍ لَا يُسَلِّمُ اِلَّا فِيْ اٰخِرِهِنَّ، پوښتنه: چې وتر په لغت کی تاك شي ته وائي

چې مقابل د جوت دی. او په شرعه شریفه کی د فوق الذکر لمانځه نوم دی.

فائده: اول روایت د امام اعظمؒ څخه دادی چې وتر فرض دی. والیه مال الشیخ علم الدین السخاوی المقرئؒ. او په دې باب کی ده یو رساله هم جوړه کړې ده. او هغه حدیث یې سره جمعه کړي دي چې ظاهرًا پر فرضیت د وترو دلالت کوي. او دوهم روایت یې دادی چې وتر سنت دی. او د اقول دیا رانو هم دی او اخیري روایت د ده مبارك څخه دادی چې وتر واجب دی وهو الاصح، او اکثر اهل المذهب الحنیفیه هم د غه روایت ته تللي دي کما قَالَ المصنفؒ او بعض مشائخو مذهب د دې دروو روایتو تطبیق داسې سره کړی دی.

چې مراد د امام اعظمؒ د فرض څخه فرض عملي دی یعنې چې ترك یې نه دی روا او د واجب څخه مراد دادی چې وتر واجب دی از روی عقیده یعنې منکر یې کافر نه دی، او د سنتیت څخه مراد دادی چې اثبات د وترو په سنت نبویؐ سره سوی دی. چې هغه د اقول د علیه الصلوٰة والسلام دی، الوتر حق فمن لم یوتر فلیس منی، او دا خبره یې دري واره مکرر کړه. رواه ابوداؤد والحاکم وصححه الحاکم، په دې حدیث کی امر نبوي او لفظ د حق دلالت پر وجوب کوي.

هرځه مه وایه

هغه قصه چې بعض قصه خوانه، بیعلمه خطیبان یې کوي چې یوه شپه جبرئیل امین علیه السلام د آنحضرت صلی الله علیه وسلم ته راغلی او ور ته وې ویل چې خدای پاك وائي چې یو رکعت لمونځ وکړه نو علیه السلام چې یو رکعت لمونځ وکړی د ځان سره یې فکر وکړ چې یو رکعت خو به لمونځ نه وي. نو یو رکعت لمونځ یې بل ور ضم کړي چې جوت سره پر التحیات چې کښینستی تر سلام د مخه جبرئیل علیه السلام ور ته وویل چې یو رکعت بل وکه یعنې چې تاك شي نو علیه الصلوٰة والسلام یو بل رکعت هم اداء کړه. نو د غه په دین کی بی پروا ملایان وائي چې اول د رکعت د وترو چونکه په امر د خدای جل جلاله دی نو هغه رکعت فرض دی. او دوهم رکعت چونکه علیه الصلوٰة والسلام د خپلې راې څخه وکړي نو هغه سنت دی. او دریم رکعت چونکه په امر جبرئیل علیه السلام وو هغه واجب دی دا قصه بالکل غلط

او بې بنیاده ده۔ پر خدای جل جلاله او پر رسول د خدای دروغ ویل ډیر غټ ګناه،، فالحذر الحذر،،

تحقیق رکعت: پوره سره چې درې رکعته والی د وترو،، مذهب دی د فقهاء سبعه وود مدینې منورې. او ابن ابي شیبه د حسن البصريؒ روایت راوړی دی،، چې اتفاق کړی دی مسلمانو چې وتر درې رکعته دی او سلام دې ذکر شوي مګر په اخیرد هغوکی، وهو مذهب ابي بکر الصدیقؓ وعمرؓ والعبادلة الثلاثة یعنی عبد الله بن عباسؓ وعبد الله بن عمرؓ وعبد الله بن مسعودؓ. وذهب الیه ابوهریرة رضی الله عنه په یوه روایت کی داسې راغلی دی چې سعد ابن ابي وقاصؓ وتر یو رکعت وکړی نو عبد الله بن مسعودؓ ورته وویل ما هذه البتیراء،، داخه یوازې رکعت دی نزدې کافي یو رکعت فقط،، او عبد الله بن مسعودؓ پر دغه خبره قسم هم یاد کی. وروی ان عمرؓ رأی سعیدًا یوتر برکعة فقال،، نو عمرؓ ورته وویل،، ماهذه البتیراء،، یا به تل رکعت وګرځوې او یا زه تا ته ادب درکومه،،

پوهه: چې کر څه هم مصنفؒ مطلق سورت ویلی دی لکن په حدیث شریف کی داسې راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم: په اول رکعت کی د وترو سورة سبح اسم ربك الاعلی،، وایه، او په دوهم رکعت کی قل یا ایها الکفرون، ولیه او په دریم رکعت کی قل هو الله احد،، وایه او په یو روایت کی عائشه رضی الله تعالی عنها چې روایت د هغو اصحاب السنن یعنی سنن ابي داؤد، سنن ترمذی، سنن نسائی، سنن ابن ماجه کړی دی، او دغه رنګه ابن حبان او حاکم په مستدرک کی کړی دی. داسې راغلی دی چې رسول کریم صلی الله علیه وسلم به دریم رکعت کی قل هو الله، قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس یو ځای سره ویل،، نو مونږ باید ګاهې هغسې هم وکو. او ګاهې داسې وکو،، لکن اسحق بن راهویه وائی چې اصح روایت په باره کی د قرائت د علیه السلام په وترو کی سبح اسم ربك الاعلی، او قل یا ایها الکفرون، او قل هو الله احد،، ده،، او د معوذتینو پر بالا کولو په دریم رکعت کی امام احمد بن حنبلؒ او یحیی بن معینؒ انکار کړی دی،، د روایت

وائی چې عمومی فقهاء د مذهب حنفي په خپلو کتابو کی پر درې اولو سورتو اقتصار کړی دی

قال المصنف وَاِذَا فَرَغَ مِنْ قِرَائَةِ السُّوْرَةِ فِيْهَا رَفَعَ يَدَيْهِ حِذَاءَ اُذُنَيْهِ ثُمَّ كَبَّرَ وَقَنَتَ قَائِمًا قَبْلَ الرُّكُوْعِ

او چې مصلی فارغ سی د قرائت څخه د سورت په دریم رکعت کی پورته د به کړی دواړه لاسونه ترغوږو پورې او بیا دې الله اکبر وائی ولی چې داوس مصلی و دعا ته نقل کیږی، او بیا دې دعاء قنوت و وائی په ولاړه. په حدیث مبارک کی راغلی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم دعائی قنوت د مخه تر رکوع وایه،،

پوهه: چې اختلاف په دعاء قنوت کی د مخه تر رکوع د مجتهدینو په افضلیت کی دی ورنه قنوت بعد الرکوع هم په حدیث مبارک کی راغلی دی.

فائده: په وخت د قنوت ویلو حضرت الامامؒ مذهب دا دی چې راسته لاس دې پر چپه لاس کښیږدی لکه د بخوا په شان، او د ابو یوسفؒ څخه روایت دی چې لاسونه دې د دعا پر ډول پورته کړی تر ځیګر پورې لکه عبد الله بن مسعودؓ چې د غسې کوله او امام محمد وائی چې لاسونه دې د ځانه سره ایله کړي. واختار الطحاویؒ والکرخیؒ،، مرط قال

فِيْ جَمِيْعِ السَّنَةِ وَلَا يَقْنُتُ فِيْ غَيْرِ الْوِتْرِ وَمَعْنَى الْقُنُوْتِ الدُّعَاءُ

دعائی قنوت په وترو کی دی په ټول کال کی وائی او شافعیانؒ وائی په اولو شپو کی د روژې صرف وائی. او دعاء قنوت دې نه وائی په غیر کی د وترو لکه حضرات شافعیهؒ چې د سحار لمانځه په دوهم رکعت کی همیشه وائی. او د دعاء پر شکل لاسونه هم پورته کوي.

پوهه، چې په حدیث شریف کی چې روایت یې انسؓ کړی دی داسې راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعوت د بعض قبیلو د عربو یعنی رعل وذکوان و عصیه،، چې هغه دعوت د دوی هم مکر او خدلیعه وه او یا اتیا کسان د قاریانو څخه د صحابه وو د هغو قومو سره د پاره د تعلیم د قرآن او اسلام واستوله خو هغو ما کرانو په لارکی

نو رکسان هم کېږي ولې، او هغه قاریان یې تول په شهادت ورسول نو څو وخت چې علیه الصلوٰة والسلام په ذریعه د وحی د دوی د شهادت خبر واورېدی نهایت غمجن سو او د سحار په لمانځه کی دعاء قنوت شروع کړی. یوه میاشت او هغه قنوت پسله رکوع څخه دوم رکعت به وایه. چې ود غو اقوامو ته بې ښرا کوله او د خدای جل سلطانه څخه ئې نصرت او غلبه غوښته به دوی، انس وائي چې څه وخت چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم ته غلبه پر هغو کفارو په برخه سوه. بیائې قنوت د سحار د لمانځه پریښود. نو ددی حدیث څخه دا معلوم سول چې د سحار د لمانځه قنوت د نازلې بلا د کبله وو.

او قنوت د نازلې د بلا پر مسلمانانو د پاره د خلاصون او س هم مشروع دئ. او مونږ حنیفیانو د همیشه ویلو څخه د قنوت د سحار په لمانځه کی که نازله وي او که نه وي مخالف یو او حدیث د انس هم زمونږ د مذهب تائید کوي. لکن اختلاف په دی کی دی چې څه وخت چې پر مسلمانانو یوه عامه بلاء نازله سي. لکه په موجوده وخت کی د افغانستان پر مسلمانانو او د کشمیر پر مسلمانانو او د فلسطین پر مسلمانانو او د چیچنیا پر مسلمانانو، نو په لمونځو کی به دعائی قنوت یعنی طلب د نصرت د خدای جل شانه پر کفارو کوي. نو مذهب د امام شافعیؒ دا دی چې په تولو لمونځو کی به دعاء قنوت نازله وائي. دا زمونږ مذهب دی کما صرح به العلامه نوحؒ. او بعض فقهاء وائي چې په تولو جهري لمونځو کی دعائي قنوت ویل سته او مذهب د احنافو او د امام مالکؒ او د ثوریؒ او د جمهورو محدثینو مذهب دا دی چې د سحار په لمانځه کی بې یوازی وائي. ولې چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم په بلاء کی د شهادت د قرا وو صرف د سحار په لمونځو کی دعائي قنوت ویلی دی، لکن حموی وائي چې د احنافو په نیز قنوت د نازلې دی قبل الرکوع لکه قنوت راتب وائي د وترو. او مصنفؒ په مراقی کی وائي چې د بلاء د نازلېدو په وخت کی بعد الرکوع قنوت روا دی.

پوښتنه: چې فقیه ابو جعفر الطحاویؒ چې علماء وائي چې اعلم د خلکو په مذهب د امام اعظمؒ هم دی. دا سې وائي چې مذهب د ائمه ثلثه وو د مذهب دا دی چې دعائي قنوت

دی د سحار په لمانځه کی نه وائي د همیشه د پاره. او نه هم رسول کریم صلی الله علیه وسلم د همیشه د پاره دعائي قنوت د سحار په لمانځه کی ویلی دی بلکه صرف دیوی میاشتی د پاره په وخت د نزول د بلاء د شهادت د اوو یا قاریانو او بیا ئې له طرفه څخه د قبیلې د رعل او ذکوان په ویلی دی او بیا ئې پری ایښی دئ.

نو ابو جعفر الطحاویؒ په شرح کی د معانی الآثار چې دده یو ډیر محکم او صحیح کتاب دئ. په حدیثو کی وائي چې زمونږ د حنیفیانو او س هم دغه مذهب دی چې دا نازلې بلا په دوران کی دی امامان د مساجدو دی د سحار په لمانځه کی د دوهم رکعت تر رکوع د مخه وائي. او د هغې نازلې بلا د دفعه دی د خدای جل جلاله څخه په ډیر عجز او نیاز سره غواړي. لکن افسوس دا دی چې دغه قنوت د نازلې په پښتنو کی لکه شریعت منسوخه داسې گرځېدلی دی. سبب یې هم دا دی چې امامان د مساجدو دومره قدرت نه لري چې په عربي ژبه د دفعه د بلا د خدائي څخه وغواړي. او په کتاب الاشباه والنظائر په نقل د امام طحطاویؒ داسې راغلی دی چې د طاعون چې معنی یې مرض عام دی چې خلک ډیر ځندی مري. دعائي قنوت نازله ویل اشد ضروری دی. ولې چې طاعون د ډېرو بدو نوازلو څخه دی. او ده زیاته کړیده چې علاوه تر قنوت د سحار د لمانځه مسلمانانو له دوه دوه نفل کول پکار دی، په نیت د دفع د طاعون:

پوښتنه: طاعون خو سبب د شهادت کما جاء فی الحدیث النبویؐ. نو ولې مسلمانان د دی دفعه غواړي **جواب** سلمنا ذالک لکن په دی کی شک نسته چې طاعون یو مصیبت عامه دی. او د پاره د دفعی د مصیبت عامه ویل د دعائي قنوت نازله مندوب دی لکه چې جنگ د کفارو سره هم سبب د شهادت دی، نو ولې خواست د عافیت کول مندوب دی حتی چې په حدیث نبویؐ کی راغلی دی؛ لا تتمنوا لقاء العدو واسئلوا الله العافیة»

او حتی چې په کتابو کی د فقهی شریفې راغلی دی چې هیڅ مسلمان ته دا دعا نه کوي چې خدای دی په طاعون سره ستا مرگ وکړ ځوی کی څه هم په ضمن کی شهادت سته. او سره د دی چې صرف دعاء د شهادت روا ده.

مسئله: دعاء د طولِ عمر د هغه چا دپاره روا ده چې د هغه په بقاء کې منفعت د مسلمانانو وي لکه یو ښه عالِم متقي مدرس، او یا یو ښه عادل امیر د مسلمانانو، ولې چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم و انس رض ته چې دده ۶ خادم وو دعاء د طول عمر کړې. چې د هغې دعاء اجابت هم سوی دی. کما فی کتب السیر النبوي"

سوال ټول کارونه خیر و شر خدائ په ازل کې مقدر کړي دي. او په لوح محفوظ کې هم لیکلي دي. نو پس له دغه زمونږ د دعا گانې څه فائده لري. **جواب**: که فائده نه وای نو ولې خدای پاک په قرآن مبارک کې وائي: اُدْعُوْنِيْ اَسْتَجِبْ لَكُمْ، او په حدیث مبارک کې هم داسې راغلي دي: اَلدُّعَاءُ يَنْفَعُ مِمَّا نَزَلَ" دعا فائده کوي و هغې بلائو او مصیبت ته چې پر مسلمان باندې نازله سوي وي یعنی باعطاء الصبر الجمیل علیها بسبب الدُّعَاء من جانب الرب الجلیل او با عطاء العوض الکثیر عن الفائت القلیل الی غیر ذالک. وَقَال هو و مما لم ينزل" او دعاء نفع کوي و هغه مصیبت ته چې تر اوسه لا نه وي نازل سوي. یعنی په دفعه د هغه. ولې چې د قضاء معلق تبدیل اتفاقًا روا دی" که څه هم د قضاء جرم تبدیل په نیز د اکثرو علماؤ روا نه دئ. بلکه د عبارت څخه د امام طحطاوي په صـ۳۰٦ ظاهرًا داسې معلومیږي چې د مکتوب د لوح محفوظ هم تبدیل روا دی، وَ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالاَرْضِ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيْدُ، وَمَا ذَالِكَ عَلَى اللهِ بِعَزِيْزٍ وَاَنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ" وَاللهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ"

ضروري ښوونه

پوښتنه: چې په مبسوط کې د محمد بن الحنیفیة رح څخه داسې نقل کړي دي چې دعاء څلور قسمه ده ۱ دعاء رغبت چې دیوه شي ته دی رغبت کیږي. او د خدای پاک څخه غواړي مثلاً خدایه ماته جنت راکړې او حورې او نعمتونه د جنت راکړې او یا ماته ولد صالح راکړې. او یا ماته رزق حلال واسع عطا کړې وغیرذالک په داسې دعا کې به ورغوي د لاسو و طرفته د اسمان نیسي، ۲ دعاء رهبت یعنی چې دیو شي بیریږي او د هغه څخه امان

او ساتنه د خدای جل جلاله څخه غواړي. لکه چې دعا کوي چې ما د عذاب د جهنم څخه وساتې او یا عذابه" او یا داسې ووائي چې یا خدایه ما د دې موجوده ناجوړې څخه خلاص او یا د دښمنانو د ضرر څخه وساتې وغیرذالک" په داسې دعا کې به شا د لاسو او ارغوو و طرفته د مخ گرځوي. ۳ دعاء د تضرع ده یعنی په دعاء کې خپل عجز و خدای جل جلاله ته ښکاره کوي: کما نقل عن بعض التابعین""

الهی عبدک العاصی اتاکا :. مقرًا بالذنوب وقد دعاکا :. فان ترحم فانت لذاک اهل :. وان تطرد فمن یرحم سواکا :.

او یا ووائي خدایه زه ستا عاجزه ذلیل حقیر بنده یم الی غیرذالک. په داسې دعا کې دې څنګړې گوته او ورپسې گوته کټ کړي. او د میانځ گوته او بټه گوته دې حلقه کړې او سبابه گوته دې ښورَوي. ۴ دعا خفیه ده. چې هغه داده چې په زړه کې د خدای جل جلاله څخه درخواست کوي او په خوله څه نه وائي.

پوښتنه: چې دعائي خفیه صرف د نورو دو دعا گانو څخه په تکلم او نه تکلم کې فرق لري ورنه دعاء خفیه د درو اولو قسمو څخه خارجه نه ده. **فائده**: د لاسو پورته کول په دعا کې په خارج د لمانځه کې سنته، البته بعض فقهاؤ یه په نفلو کې هم روا بولي.

دعاء قنوت سره د ترجمې دادی په روایت د عبد الله بن مسعود رض اَللّٰهُمَّ ای یا الله. اِنَّا نَسْتَعِيْنُكَ په تحقیق مونږ د تا څخه کمک یعنی توفیق غواړو یعنی پر افعالو د عبادت ستا. وَ نَسْتَهْدِيْكَ او مونږ طلب د هدایت کوو د تا څخه د هغو کارو چې ته په هغه سره راضي کیږی. وَنَسْتَغْفِرُكَ او مونږ د تا څخه بخښنه د ټولو گناهونو غواړو. وَنَتُوْبُ اِلَيْكَ او مونږ رجوع کوو د خپلو گناهو څخه و تا ته، رجوع معناي لغوي د توبې ده. او په شرع کښې توبه پښیماني ده پر تیرو گناهو د زړه دی کوي نه صرف په خوله. او فی الحاله د هغې گناه پریښول دي. او په اینده کې ټینګ قصد کول دي چې زه به دا گناه بیا نه کوم، او که چیرې حق د یو آدمي په کښې وو نو د هغه رضا کول غواړي. حتی چې په غیبت کې او بهتان کې هم حق د آدمي سته، نو د هغه څخه بخښنه غوښتل ضروري دي فاذا تم هذه الشرائط للتوبة یکون الشخص العاصی مصداقًا للحدیث النبوي: اَلتَّائِبُ

مِنَ الذَّنبِ کَمَن لَاذَنبَ لَهُ» وَنُؤمِنُ بِكَ اوزمونږ تصدیق دی په زړه او اقرار دی
په ژبه ستا په وجود او وحدانیت سره الیٰ اٰخِرِ اٰمَنتُ بِاللّٰهِ» وَنَتَوَکَّلُ عَلَیكَ او زمونږ
تکیه او اعتماد دی پر تا باندی او سپارنه د ټولو کارو خپل و تا ته کوو. ولی مونږ عاجزه
یو وَنُثنِی عَلَیكَ الخَیرَ کُلَّهُ، او مونږ ثنا و صفت کوو ستا په ټولو ښو صفاتو او
افعالو سره چی ستا سره لائق وي. وَنَشکُرُكَ او مونږ ستا شکر وایو د ټولو نعمتو که ظاهري
وی او که باطنی وی. او ټولو ته امونه د هغو کارونه گما رو چی تا هغه اندامونه د هغو کارو
د پاره مونږ ته راکړي دی. وَلَا نَکفُرُكَ او مونږ انکار ستا د نعمتو څخه نه کوو. او ولي
منسوبه وو وغیرته معنا ع ــه من از حق بدانم نه عمرو زید :. شکر نقیض دی د کفر. کفر ټټولو ته وائی
وَنَخلَعُ او مونږ ورغندی د کفر او ده ناشکري د خپلو غاړو څخه کابو، یعنی کفر او ناشکري
نه کوو. وَنَترُكُ او مونږ پریږدو لیعنی محبت نه ور سره کوو مَن یَفجُرُكَ هغه څوك چی ستا
عبادت څخه انکار کوی او عبادت د بل شیٔ کوي. اَللّٰهُمَّ اِیَّاكَ نَعبُدُ یا الله مونږ ستا عبادت
کوو، **پوښنه**: چی تقدیم د مفعول چی" اِیَّاكَ" دی پر فعل عامل چی نَعبُدُ،
دی د پاره د حصر د عبادت دی په خدای جل سلطانه سره په استحقاق ذاتی سره.
وَلَكَ نُصَلِّی او خاص د پاره د رضا ستا لمونځ کوو لمونځ که څه هم په عبادت کی خو داخل دی
لکن تخصیص په ذکر سره د جهته د شرافت دی، ولی چی لمونځ په ضمن کی خپل ټوله عبادات لري.
وَنَسجُدُ او مونږ خاص و تا ته سجده کوو تخصیص پسله تخصیص دی. ولی اقرب د حالاتو
د بنده او رب جل شانه ته سجده ده. ولی چی په سجده ایښولو کی دی د اشرف د اعضاوو
پر اخس د ځایو چی خاوری دي. وقد ورد فی الحدیث النبویؐ اشارة الی ذالك،
وَاِلَیكَ نَسعٰی او مونږ ستا د قرب و خواته در ځغلوو. په دی لفظ کی اشاره وهغه حدیث
نبویؐ ته ده: مَن تَقَرَّبَ اِلَیَّ شِبرًا تَقَرَّبتُ اِلَیهِ ذِرَاعًا وَمَن تَقَرَّبَ اِلَیَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبتُ
اِلَیهِ بَاعًا وَمَن اَتَانِی سَعیًا اَتَیتُهُ هَروَلَةً» وَنَحفِدُ او مونږ کوشش کوو ستا
په عبادت کی **مسئله**: که چا نَحفِدُ په ذال سره ووایه لمونځ یی فاسد دی، لانه
لفظ مهمل م، لکن امام طحطاویؒ پر دی حکم باندی سخت اعتراض کړي دی. او وائي

چی په صفت د براق د معراج نبویؐ داسی راغلی دی، لَهُ جَنَاحَانِ یَحفِدُ بِهِمَا ای یُسرِعُ بِهِمَا،
نو په ذال سره معنیٰ ته تغییر نه راسیږی نو لمونځ یی فاسد نه دی. ط د ر، وَنَرجُو رَحمَتَكَ
او مونږ امید ستا د رحمت لرو، لیعنی و دوام ته د رحمت او پراخی ته د هغه ولی چی ته کریم
په امید او هیڅوك نه نا امیده کوی» الٰهی یا الٰهی یا الٰهی :. ندارم جز امیدت تکیه گاهی :.
وَنَخشیٰ عَذَابَكَ او مونږ سره د عبادت ستا، ستا د عذاب څخه بیریږو لان الایمان بین
الخوف والرجاء لَا یُسئَلُ عَمَّا یَفعَلُ وَهُم یُسئَلُونَ، ـــه
اگر بر گناه صغیره عذاب دوزخ دهد عدل است :. واگر از گناهان کبیره درگذرد و بنده را داخل جنت نماید فضل است:
اِنَّ عَذَابَكَ الجِدَّ په تحقیق سره ستا عذاب حق په کفارو سره بِالکُفَّارِ مُلحِقٌ، په کفارو
سره ملحق دی، **پوښنه**: چی کسره د حاء افصح ده نو ملحق په معنا د مجرد دی ای
لاحق بهم، او فتح د حاء هم روا ده نو ملحق صیغه د اسم مفعول د خپل باب په معنیٰ لیعنی
خدای جل شانه د اعذاب ملحق کوی د دوی سره، وَصَلَّی اللّٰهُ عَلَی النَّبِیِّ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ

دَ دُعَاءِ قنوت په باره کی څه خبری

پوښنه: چی دعاء قنوت چی مصنفؒ راوړی دا اَتَمّ قنوت دی چی په روایت د ابن
مسعودؓ ثابت دی. لکن د قنوت نور اقسام هم سته. **نو مسئله** داده چی هر قسم
قنوت چی مروی وي کافی دی» **فائده**، جلال الدین السیوطیؒ وائی چی قنوت ابتداءً
من جملة القرآن وو او دوه سورتونه وه او د هر یوه په سر کی بِسمِ اللّٰه وه یو یی سورة الخلع باله
چی ابتداء څخه تر" مَن یَفجُرُكَ» پوری او بل یی سورة الحفد باله چی د» اَللّٰهُمَّ اِیَّاكَ نَعبُدُ
څخه شروع بیا تر پایه پوری جمهور د صحابه ووؓ پر دی دي چی قرأت یی منسوخ دی او ابی بن کعبؓ
په خپل مصحف کی په دوو سورتو لیکلی دی نو سورتونه د قرآن په نیز ده ۱۱۶ دي.
پوښنه: چی اعظم دار کا نو د تو بي بینیما فی ده پر کړي گناه باندي، او هر چی پر ښنو
دی فی الحاله د هغه معنیٰ داده چی که آلات د هغی گناه ده ته حاضر وه هغه ځان لری کړی
او یا سری شراب خوړله او شراب د ده په کور کی موجود وه هغه دی توی کړي وعلیٰ ہٰذا القیاس

واوره: چې عارف ابن العربیؒ پر عزم علی ترك العود، داسې سوال کړې دی چې د اشرطونه دی لازم. چې د اخو عیب دی نواولی ددی پر ځای تسلیم دی وخدای جل جلاله ته، لکن امام طحطاویؒ پر دی خبره د ابن العربی دیر معقول سوال کړی دی. او وائی چې غیب خو عود دی وګناه ته او عزم د ترك العود خو حاضر دی فی الحاله فتدبر »

فائده: که ګناه د قسمه څخه د حقوق العباد وه نو کیږ ممکن وو لکه چې د چا مال یې خوړلی وی یې غلا نو هغه قدر اندازه مال دی ور ردکړي. او هغه ته دا حال بیا نول نه غواړي. او کیږ ممکن نه وو لکه غیبت د چا یا بهتان پر چا نو ده هغه څخه عفوه غوښتل ضروری ده »

بشارت: زمونږ په مذهب کې عفو مجمل هم کافی ده په اداء کې د حقوق النّاس مثلاً یو سړي د بل سړي ډیر مال خوړلی وو په غلا او یا خیانت وغیره نو که دی تفصیل د هغه مال ورته وکړي دی پوهیږي چې هغه نه ترتیبیږي یعنی بخښنه نه کوي نو که دی وهغه ته و وائی چې زما اوستا ترمابین اندیوالې وه نو حق به سره بخښو او هغه ورته و وائی چې ما تول خپل حق درته بخښلې دی دده د حقه خلاص سو، قال المصنفؒ

وَالْمُؤْتَمُ يَقْرَءُ الْقُنُوْتَ كَالْإِمَامِ

او مقتدی دی وائی دعاءِ قنوت لکه امام او دا روایت دی د امام اعظمؒ څخه او دا غوره هم صحیح دی. او امام محمدؒ وائی چې قوم دی قنوت نه وائی بلکه امین دی وائی پر قنوت د امام کاسیاتی

مسئله: امام او قوم دی دواړه دعائی قنوت کرار وائی. قال المصنفؒ وهو الصحیح لکن مستحب ده امام لره جهر په دعائی قنوت سره یعنی د روڼې په میاشت کې وتر چې په جماعت سره اداکیږي چې په زوره دی وائی دعائی قنوت په بلادو کې د عجمو تا چې دوی یه واوری او زده ئی کې. وقال بعض الفقهاءؒ که چیرې امام په دې خبر وو چې د قوم دعاءِ قنوت زده دئ. نو اخفاء افضل کار دی، او که پوهیدی چې د قوم دعاءِ قنوت نه دی زده نو افضل جهر دئ. قال المصنفؒ

وَاِذَا شَرَعَ الْاِمَامُ فِی الدُّعَآءِ بَعْدَمَا تَقَدَّمَ قَالَ اَبُوْیُوْسُفَ

او څه وخت چې شروع وکړي امام په دعاء سره پس له دعاءِ قنوت څخه. نو ابویوسفؒ وائی چې قوم

یُتَابِعُوْنَهٗ وَیَقْرَؤُنَهٗ مَعَهٗ وَقَالَ مُحَمَّدٌ لَا یُتَابِعُوْنَهٗ وَلٰکِنْ

دی هم د امام متابعت وکړي او هغه دعاءِ دی ورسره وائی. او امام محمدؒ وائی چې دوی دی د امام متابعت

یُؤَمِّنُوْنَ وَلَا فِی الْقُنُوْتِ

نه کوی بلکه امین دی و وائی په دې دعا کې او په دعاءِ قنوت کې دی هم متابعت نه کوي »

درولیش وائی چې ددی عبارت څخه دا معلومیږي چې امام به دعاء په جهر سره کوي. ولې چې متابعت د امام په دعاء ویلو کې او یا په امین ویلو کې پر دی موقوف دی چې دوی به د امام دعاء اوري

قال المصنفؒ

وَالدُّعَاءُ هُوَ هٰذَا

او دعا هم داده. مصنفؒ په مراقی کې ویلی دی چې بعض مشائخؒ وائی چې په دعاء کې تعیین نشته انتهی، لکن په غایة البیان کې وائی چې دعاء د لمانځه باید معینه وي، ولې چې ممکنه ده دعا کوونکی به جاهل وی نو په دعاء کې بې داسې الفاظ ترخوله ووزي چې لمونځ به په فاسدیږي. او بله خبره داده چې ماثوره دعاء برکت لري.

سوال: د امام محمدؒ څخه روایت دی چې وائی: لیس فی القنوت دعاء موقت، **جواب** مراد د امام محمدؒ دا دی چې غیر د اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِیْنُكَ آه کما مر او غیر د اللهم اهدنا چې او به راسی بنایه د ابن امیر حاج، درولیش وائی چې د دغې دعاء چې به راسی. په وترو کې نن صبا لکه شریعت منسوخه داسې ګرځیدلې ده. ولې چې د پښتنو په علاقه کې د هیڅ ملا څخه دونه و په لمانځه کې دا دعا چا نه ده اورید لی والی الله المشتکی »

مُقَدِّمَةٌ لِلدُّعَاءِ الْاٰتِی

پوهسه: چې په حدیث شریف کې راغلی دی: وَلَا یَؤُمُّ عَبْدٌ فیخص نفسه بدعوة دونهم، یعنی امامت دی نه کوي یو بنده قوم ته چې خپل ځان خاص کړي په دعاء سره نه قوم، یعنی صیغه د واحد متکلم وائی او صیغه د متکلم مع الغیر نه وائی لکه چې امام داسې و وائی: اَللّٰهُمَّ اغفرلی ذنوبی وَلِوالدی، مثلاً بلکه داسې به وائی اللهم اغفرلنا ذنوبنا ولوالدینا مثلاً: قال م « فان فعل فقد خانهم، او که امام دغسې وکړه نو د قوم سره یې خیانت وکړي، او دا حدیث ابوداؤد روایت کړې دی او ترمذی حدیث حسن ورته

وئیلی دی، ان الدعاء الآتی یعنی دَغه چی راځی په روایت سره حسن بن علی رضی الله تعالیٰ عنهما راغلی ده چی دیٔ وائی: علمنی رسول الله صلی الله علیه وسلم کلمات اقولهن فی الوتر» یعنی ماته را ښوولی دی آنحضرت صلی الله علیه وسلم یوڅو کلمی چی زه ئی په وِترو کی وایم، دهغی ټولو کلمی په صیغه دواحد متکلم راغلی دی مثلاً اللهم اهدنی فیمن هَدَیْتَ آه نوفقهاء دمذهب بناءً پر مقتضیٰ د حدیث فوق الذکر ټولو کلمات د دعاء په متکلم مع الغیر سره بدلی کړی دی مثلاً اللّٰهم اهدنا آه دروائی کړیوسړی یوازی وترکوی نوهغه ته روا ده چی صیغی دمتکلم واحِد وَوائی چی ماتوروی د حسن بن علیؓ څخه» اودغه رنګه روادی چی شفقةً پرنورو ورونړو مسلمانانو صیغی دمتکلم مع الغیر وَوائی. اوامام خوبه متکلم مع الغیرخوله څخوله وائی. هغه دعاء دا ده:

اَللّٰهُمَّ اهْدِنَا بِفَضْلِكَ فِيْمَنْ هَدَيْتَ

ترجمه: یا الله ته مونږ ته هدایت وکړی ستا په فضل سره ستا په هغو کی دهغو کسانو چی تا وهغوته هدایت کړی دی: دروئیش وائی چی هرڅو که په هدایت کی اختلاف ډیر دیٔ. لکن مراد څُندی دلته توفیق دخیر دکار دی. یعنی دلالت موصله»

سَوَال: مسلمانانوته خوهدایت حاصل دی نوطلب یه دڅه دَپاره کوی. **جواب**: مقصود په طلب کی همیشه والی دی پر هغه هدایته» اویا طلب د زیات والی دی کما قال المفسرون فی تفسیر قوله تعالیٰ: اِهْدِنَا الصراط المستقیم» اود لفظ ده بفضلك مراد دا دی چی واجب پر خدائ خوشی نه دیٔ. بلکه ټول شیان د خدائ فضل دی. اودالفظ په قنوت کی دحسنؓ نه قال

المصنف

وَعَافِنَا فِيْمَنْ عَافَيْتَ

دعافیت معنا دا ده چی مونږ دبلاوو اود مرضو اود تکلیفو څخه وساتې. اود معافا معنا دا ده چی مونږ د شر څخه دبل په امان یو اوبل زمونږ دشر څخه په امان وي. قال

وَتَوَلَّنَا فِيْمَنْ تَوَلَّيْتَ

اومونږ ته په نظر د رحمت اودوستی او مصلحت وګوری سره دهغو کسانو چی تا په دَغه نظر وته کتلی دی یعنی هغه ستا صالح اومقرب بندګان»

وَبَارِكْ لَنَا فِيْمَا اَعْطَيْتَ

اومونږته برکت راکړی یعنی زیا توب راکړی په هغو نعمتو کی چی تا مونږ ته راکړی دی»

وَقِنَا شَرَّمَا قَضَيْتَ

اومونږ وساتی دَشر څخه دهغی شی چی قضا ستا پر هغه تللی وی یعنی زمونږ اود شرتر مابین وقایه پیدا کړي. **پوهسه** چی قضا معلقه په دعا سره ردیدای شی» **فَائِدَه**: قضا دخدای جل شانه خو ټوله خیر ده. اوشر په مقتضیٰ به کی دی. نو ځکه مونږ د شر څخه د مَا قضیت پناه وغوښتله»

اِنَّكَ تَقْضِيْ وَلَا يُقْضٰى عَلَيْكَ

اوستا قضاء نافذه ده په هرشی او پرتا باندی څوک خپله قضاء نه سی تحمیلولای» ولی چی خدائ مالک الملك والملکوت دی لا شریك له فی الملك فلذا نطلب مولاتك»

اِنَّهٗ لَا يَذِلُّ مَنْ وَّالَيْتَ وَلَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ

ولی چی په تحقیق نه سی ذلیله کیدلای یعنی دَخلګو دَخواهغه څوك چی ته دَهغه سره دوستی ولری اوعزت اوغلبه نه سی پید اکولای هغه څوك چی ته دهغه سره دښمنی اوعداوت ولري. قال الله تبارك وتعالیٰ: وَمَنْ يُّهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّكْرِمٍ» **تَبَارَكْتَ** ستا ذات لوړدی د صفاتو څخه د مخلوقاتو **رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ**: ای زمونږ رب اوستا ذات د مشا بهته څخه دذواتو د مخلوقاتو توبالا دیٔ. دروئیش وائی چی تبارکتَ وَتعالیتَ تقریبًا سره یوشی دي. قال المصنفؒ:

وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَسَلَّمَ وَمَنْ لَّمْ يُحْسِنِ الْقُنُوْتَ يَقُوْلُ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ

اوکوم څوك چی نه وي زده دعائ قنوت نودی دی ووائی دری واره اللهم اغفرلی خدایه ماته بخښنه وکړي. داسی ویل مختار د فقیه ابو اللیث السمرقندي ده» قال المصنفؒ:

اَوْيَقُوْلُ رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ

اویا د داسی دې ووائی ای خدایه زمونږ راکړی مونږ ته ښه شی په دنیا کی اوپه

احزت کی راکړی بنه شئ او مونږ قساتی دعذ ابر داور صاحب هدایهؒ په تجنیس کی وائی چه دا دعا مختاره زمونږ د مشائخو ده او یا دی درې واره

اَوْ یَارَبِّ یَارَبِّ یَارَبِّ ووائی

فائده: صاحب البحرؒ وائی چې، مَن لَمْ یحسن، قید نه دی بلکه هغه خوک چې قنوت مشهور یه زده هم وی دغه مذکوره کلمات به ځای کی قنوت ورته رَوادی، ط، وهذا مختار الصدر الشهید، قَالَ المُصَنِّفُ:

وَاِذَا اقْتَدٰی بِمَنْ یَّقْنُتُ فِی الْفَجْرِ

اوکه چا اقتداء وکړه په امام پسی چې هغه

قَامَ مَعَهٗ فِیْ قُنُوْتِهٖ سَاکِتًا فِی الْاَظْهَرِ

دعای قنوت وایه د سحار په لمانځه کی لکه شافعی مذهبه امام مقتدی دی پسی ولاړوی د امام د قنوت په وخت کی پټه خوله یعنی دعای قنوت دی نه ورسره وائی په اظهر روایت کی، چې مذهب دی د امام اعظمؒ. او د امام محمدؒ دوی په په نفس قیام کی متابعت لازم بولي. نه په دعای قنوت کی، ددوی دلیل دادی چې قنوت الفجر خو منسوخ دی لکه چې مونږ وړاندی ددی مسئلی ذکر وکړې. نو مثال یې دادی لکه چې د جنازې په لمانځه کی امام تکبیر وَوائی نو مقتدی بی په پنځم تکبیر کی متابعت نه کوی. او حضرت الامام ابو یوسفؒ وائی چې مقتدی دې دعای قنوت ورسره وائی. ولی چې قنوت الفجر مختلف فیه دی

مسئله: شافعیانؒ دعائی قنوت پسله رکوع څخه وائی او دوی لاسونه پورته نیسی، نو مقتدی چې حنفی مذهبه دی لاسونه به د ځان سره ایله نسی، ولی زمونږ په مذهب کی قنوت الفجر ذکر مسنون نه دی.

ډیره ضروری بنووَنه

په هدایه کی وائی چې ددی مسئلی څخه دا معلومیږی چې اقتداء د حنیفی په مخالف المذهب امام پسی روا ده، ولی چې حضرات ائمه ثلاثه زمونږ چې په کیفیت کی د صلوة الفجر په شافعی المذهب پسی اختلاف کوی نو معلومه ده چې نفس اقتداء خو یه بالاتفاق روا بولي. **د صحت د اقتداء د پاره شرائط،** پوهه سه چې زمونږ د مذهب فقهاءؒ وائی چې اقتداء په مخالف پسی که شافعی

المذهب وی او که بل مذهب وَالاوی هلته صحیح ده. چې دغه مخالف المذهب امام په ځای کی د اختلاف احتیاط کوی یعنی د حنیفی مذهب مراعات کوی. مثلاً کی یو ځای وینې سی او دس نوی کوی په مراعات د مذهب حنیفی که څه دده په مذهب کی په خروج الدم سره او دس نه ماتیږی. او مثلاً څلرمه د سر خواه مخواه مسحه کوی په مراعات د مذهب حنیفی که څه هم دده په مذهب کی ادنی مایطلق علیه المسح کافی ده. او مثلاً دوترو د دوو رکعتو په مابین کی سلام نه ګرځوی مراعاتًا للمذهب الحنیفی که څه هم دده په مذهب کی په مابین کی سلام ګرځول روادی. او مثلاً چې د دغه امام څخه تر شپږ لمانځه کم قضاء سوی وی په ترتیب سره د وختی لمانځه په قضا راوړی مراعاتًا للمذهب الحنیفی که څه هم دده په مذهب کی ترتیب لازم نه دی.

او مثلاً د امام نطفه او منی چې لنده وای د کالو څخه ئی په پریوله لیری کوله. او که وچه وای یا یه ګرووَل او یا یه په پریولو لیری کول، کل ذالک بمتابعة مذهب الاحنافؒ من ان النطفة نجس که څه هم په نیز د شافعیانوؒ نطفه پاکه ده، حاصل د کلام دادی، چې د صحت د اقتداء د پاره شرط دی چې د امام لمونځ به صحیح وی په عقیده کښې د مقتدی مثل ما ذکرنا من المسائل، او که چیری د امام لمونځ په عقیده د مقتدی فاسد وُو بیا اقتداء یه نه ده پسی رَوا، مثلاً مقتدی ولیدی چې د امام بزه وینې سوه. او مقتدی تر هغو د ه سره یو ځای وو څوچې امام بیله نوی او دس کولو پر لمانځه ودریدی. نو د دغه مقتدی لمونځ په دغه امام پسی نه دی رَوا. ولی چې د مقتدی په عقیده امام بی او دسه دی. وبالجملة معتبره په صحت او فساد کی د لمانځه د امام رای ته اعتبار نشته بلکه رأیه د مقتدی ده، وهو الصحیح الذی علیه الاکثر

او امام هندوانیؒ وائی چې معتبره رأیه د امام ده. وَقَالَ فِی النهایة وهو الاقیس او پردی مذهب اقتداء په مخالف المذهب پسی صحیح ده که څه هم امام احتیاط نه کوی. ط، **فائده** که سړی ولیدی چې امام شافعی المذهب وو په پرتاګه یه لاس چخ کی او ذکر یه مسحه کړی چې په نیز د شافعیانوؒ یاو دس مات سو، او د حنیفیانو په نیز او دس یه نه دی مات، او دغه امام تجدید الوضوء ونه کړی په لمانځه کی د مخه سو. نو پر قول د اکثرو فقهاوؒ چې اعتقاد ته د مقتدی اعتبار ورکوی د دغه حنیفی لمونځ پسی روادی. ولی چې دده په عقیده امام بی او دسه نه دی،

اوپر مذهب دامام هندوانیؒ چې اعتبار عقیدی ته دامام ورکوی دحنیفی لوڅخ نه دی لیبی روا. ولې چې دامام پرمذهب دی بې اود سه دی. وَعَلیٰ هٰذا فقس المسائل الاخر» قَالَ

وَلَوْنَسِیَ الْقُنُوْتَ فِی الْوِتْرِ وَ تَذَکَّرَہٗ فِی الرُّکُوْعِ اَوْفِی الرَّفْعِ مِنْہُ لَا یَقْنُتُ

اوکه دسرې هیرسُو دعائې قنوت په دریم رکعت کې دوترواو وریادسُو. په رکوع کې او یا پسله سررا پورته کیدو څخه د رکوع څخه نودعائې قنوت دی نه وائی نه په رکوع کې. او نه په وخت کې د رکوع څخه بلکه سجده سهوه دی وکړي پرصحیح روایت، په اوله مسئله کې اوبعض فقهاءؒ وائی چې په رکوع دعائی قنوت دی وائی صرف رکوع به اوبه دهسی هغه پروانلري. اوپه صورت ثانیه لعنی چې بعد الرفع په قنوت ور پیادسی اتفاقا دی قنوت نه وائي. م، ط، در، قَالَ الْمُصَنِّفُؒ:

وَلَوْ قَنَتَ بَعْدَ رَفْعِ رَأْسِهٖ مِنَ الرُّکُوْعِ لَا یُعِیْدُ الرُّکُوْعَ

که مصلی ووایه لسله دی څخه چې سریې راپورته کړي د رکوع څخه نورکوع دی بیرته راگرځوی او

وَیَسْجُدُ لِلسَّهْوِ لِزَوَالِ الْقُنُوْتِ عَنْ مَحَلِّهِ الْاَصْلِیِّ

سجده د سهوی دی وکړي. ولې چې قنوت دخپل اصلی ځای په څخه چې قبل الرکوع وو را ایل سوه. او تاخیر دواجب راغلی. امام طحطاویؒ وائی چې دظاهره څخه دعبارت دمصؒ دامعلومیږی چې رکوع راگرځول ورته حرامه ده. ولې چې دا راگرځول داسی کاردی چې دلا ئحه نه دئ. فما قال السیدؒ چې دمصنفؒ مراد دادی چې دلائحه صحت په پر راگرځولو د رکوع موقوف نه دئ دانه دی مراد چې دی د رکوع د راگرځولو څخه ممنوع دئ. لیس وجه موجه والظاهرما قال الطحطاوی» قَالَ الْمُصَنِّفُؒ:

وَلَوْرَکَعَ الْاِمَامُ قَبْلَ فَرَاغِ الْمُقْتَدِیْ مِنْ قِرَاءَۃِ الْقُنُوْتِ

اوکه چیری رکوع وکړه امام دمخه ترفارغ والی د مقتدی د دعاء قنوت څخه یعنی څه یې وَلیلی وو

اوڅه یې پاته وو- قال

اَوْقَبْلَ شُرُوْعِهٖ فِیْهِ وَخَافَ فَوْتَ الرُّکُوْعِ تَابَعَ اِمَامَهٗ

او یا امام رکوع ته ولاړی چې مقتدی بیخی شروع په دعاءِ قنوت نه وه کړي. اومقتدی په دواړه صورتو نه کی بیریدی چې رکوع به سره دامامه را څخه فوت سی. نو دامام متابعت دی وکړي په رکوع کی یعنی قنوت دی پریږدي. اما فی الصورة الاول» یعنی چې یو څه قنوت یې ویلی په دی سبب متابعت دامام کوی چې دعائی قنوت لره یوه معینه اندازه نسته نو هغه چې ده ویل پوره سوه واما فی الصورة الثانیه چې مقتدی بیخی شروع په قنوت نه وي کړي، ددی متابعت دامام مراقی دابیان کړی دی چې دی کاوه په دعائی قنوت مشغولسی متابعت د امام چې واجب دی پاته کیږی. لکن پردی دلیل باندی ط داسوال کړی دی چې قنوت خو هم واجب دی لکه متابعت دامام. نو باید مقتدی ته اختیار وی که دعاء قنوت وائی که رکوع دامام سره پریږدي، اوکه رکوع دامام سره کوي او دعائی قنوت پریږدي. بلکه باید دعائی قنوت ویل اولی وي. ولې دعائی قنوت خو یک لحته پاتیږی» اوادائی د رکوع خو یوازې هم کولای سي

جَوَابْ دقنوت واجب والی مجتهد فیه دی. اود متابعت الامام وجوب متفق علیه دی» در»

مَسْئَلَه: که چیری ددعائی قنوت په ویلوسره یه امید د مشارکة فی الرکوع وو، نو دعائی قنوت دی ووائی جمعابین الواجبین» م» درولیش وائی چې چونکه په دعائی قنوت کی حد محدود نسته، بلکه په دری واره ویلود یاربّ» هم اجراء د قنوت کیږی، لکه مذهب د صدر شهیدؒ چې ووکی څه هم اوبه د دُعائی قنوت هم پیاد وی کما مرسابقًا من الطحطاویؒ» نو په دغه صورت کی دخوف دپاته والې دمتابعت دامام په رکوع کی یعنی په صورت ثانی کی دی فقط مقتدی یَارَبِّ یَارَبِّ یَارَبِّ» ووایه چې دغه په ویلو کی رکوع هم تیریږي. ولې چې امام کمانکه په رکوع کی دری واره سُبْحَانَ رَبِّیَ الْعَظِیْم وائی» در، قَالَ

وَلَوْتَرَکَ الْاِمَامُ الْقُنُوْتَ یَاْتِیْ بِهِ الْمُؤْتَمُّ اِنْ اَمْکَنَهٗ

اوکه امام پریښود دعائی قنوت مقتدی بې وائی که چیری ممکن وو ده لره.

مشارکت دامام په رکوع کی اوکه وو

مُشَارَكَةٌ فِي الرُّكُوعِ وَالْاِتَابَعَه

ممکن بیا دی متابعت دامام وکړي. د روایت وائی په هغه مسئله کی او په دی مسئله کی که سړی داسی ووائی چې مقتدی دا مذهب او عقیده وه چې پوره اوږد دعائی قنوت ویل غواړي. او و مذهب ته چې شهیدؒ یه عقیده نه وه. نو دواړه صورت پرظاهر د کلام د مصنفؒ جوړیږی فافهم، قال

وَلَوْاَدْرَكَ الْاِمَامُ فِي رُكُوْعِ الثَّالِثَةِ مِنَ الْوِتْرِ كَانَ مُدْرِكًا

اوکه امام ته سړي ورسیدی په رکوع کی د دریم رکعت د وترو نو دعائی قنوت یې هم پرځای سو نو دغه مقتدی بر دعائی قنوت

لِلْقُنُوْتِ فَلَا يَاْتِيْ بِهٖ فِيْمَا سُبِقَ بِهٖ

نه وائي په هغو رکعتو کی چې د ده څخه تیر سوی وی. ولی چې رکعتونه د قنوت ځای نه دی. قال المصنفؒ:

وَيُوْتِرُ بِجَمَاعَةٍ فِيْ رَمَضَانَ فَقَطْ

او وتر دی کوی په جماعت سره په میاشت کی د روژی نه په نورو میاشتو کی او دا جماعت هم مستحب دی. **پوښتنه**: چې مصنفؒ په مراقی کی وائی وعلیه اجماع المسلمین" وفی الهدایة علیه اجماع المسلمین، وفی المراقی وکذا فی فتح القدیر داسی وائی چې وتر نفل دی من وجه او جماعت په نفلو کی مکروه دی په غیر کی د میاشتی د روژی" پس احتیاط په دی کی دی" چې وتر دی په جماعت سره نه کوی په غیر کی د روژی. او د شمس الائمة څخه روایت دی چې د اکراهت په هغه صورت کی دی چې جماعت د وترو په طریقه د یو د بل د ه ر ابللو سره وي چې دې ته تداعی وائی. او که اتفاقاً یو سړی یا دوه کسه په بل چا پسی په وترو کی اقتداء وکړي بیله روژی په هغه کښی کراهت نسته، او چې دری کسه اقتداء په بل پسی وکړي په دی کی اختلاف دی. او که مقتدیان څلور کسه وه هغه جماعت مکروه دی اتفاقاً، **سوال**: په نوازل کی وائی په نقل د مغنی څخه چې اقتداء په وترو کی خارج د رمضان جائز ده. **جواب** جواز خو د کراهت سره منافی نه دی، لان معنی

الجواز انه صحیح ولا شك فی الصحة، ورب صلاة تکون صحیحة مع الکراهة" په صحیح حدیث کی راغلی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم تهجد لمونځ وابن عباسؓ ته په جماعت ورکړی. او دا حدیث هم صحیح دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم بر عائشه رضی الله تعالیٰ عنها د وترو په وخت کی ویښوله. او دی به وتر علیه السلام سره په جماعت کوله. او دا هم صحیح حدیث دی چې علیه الصلوٰة والسلام تبرکاً دوه رکعته نفل د ام انسؓ په کور کی په جماعت کړي دی"، قال المصنفؒ:

وَصَلٰوتُهٗ مَعَ الْجَمَاعَةِ فِيْ رَمَضَانَ اَفْضَلُ مِنْ اَدَائِهٖ مُنْفَرِدًا

او کول د وترو سره د جماعت په میاشت کی د روژی افضل او ښه کار دی. تر یوازی کولو په اخیر د

اٰخِرَ اللَّيْلِ فِيْ اِخْتِيَارِ قَاضِيْخَانْ قَالَ وَهُوَ الصَّحِيْحُ وَصَحَّحَ

شپی یعنی وروسته تر تهجد د لمانځه په خوښه د قاضیخانؒ، او ده ویلی

غَيْرُهٗ خِلَافَهٗ

چې د غه خبره هم صحیح ده. ولی چې جماعت په کم لمانځه کی چې روا وی نو جماعت یې افضل دی تر یوازی. او دا خبره هم په ثبوت رسیدلی ده چې عمر رضی الله تعالیٰ عنه و خلکو ته په وترو کی د جماعت لمونځ ورکاوه. او د غیر څخه مراد صاحب نهایه دی هغه وائی چې زمونږ د مذهب علماوو اختیار کړیده چې خلك دی وتر په کور کی بیله جماعت پسله تهجده وکوی، ومثل ما فی النهایة قال فی الفتاوی الظهیرة والذخیرة. لکن په فتح القدیر او برهان کی داسی عبارت راغلی دی چې قول د قاضیخان راجح دی کذا فی المراقی، ولی چې علیه الصلوٰة والسلام وترو صحابهؓ ته پسله جماعت څخه د تهجد په جماعت سره گذارلی دي. او بیا علیه الصلوٰة والسلام عذر د ترك د جماعت په تهجد او وترو کی داسی بیان کړي دی چې زه بیریږم چې تهجد لمونځ پر مونږ فرض نسی"، او د غه رنگه خلفاء راشدینو رضی الله تعالیٰ عنهم وتر په جماعت سره کول" در ویش وائی. چې مذهب د قاضیخانؒ دیر ښتا خرښو مختاره کړی ده"، والله اعلم بالصواب

بیت سه باب د وترو په توفیق د خدائ تمام سو :: او س به فصل د نفلی لمونځو شروع کړو :: ان شاء الله

فَصۡلٌ فِي النَّوَافِل

فصل دی په بیان کی د نفلی لمونځو، **پوښتنه** چی نفل په لغت کی نفس زیادت ته وائی نو ددی سبب غنیمت ته نفل وائی. ولی چی غنیمت زائد دی تر اصل موضوع د جهاد چی اعلاء د کلمة الله ده زیاتی دی. قال الله تعالیٰ: وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ» یعنی انها لمن هی و کیف تقسیمها، او لمسی ته هم نافلة وائی. ولی چی تر اصل مقصود د ازدواج د میړه او ماینی زیاتی شی دی. قال الله تعالیٰ، وَوَهَبْنَا لَهٗ ای لابراهیم، اسحاق، وهو ولده الذی طلبه ابراهیمؑ و یعقوبؑ نَافِلَةً» چی یعقوب د ابراهیمؑ لمسی دی. قَالَ المصنفؒ فی المراقی چی مصنفؒ عنوان د فصل لفظ د نوافل وګرځاوه او سنن یې عنوان نه کړی. ولی چی نفل تر سنت عام دی. ولی هر سُنت نَفلی دی یعنی تر فرضو او واجبو زیاتی لمونځ دی، او هر نفل سنت نه دی کما هو ظاهرٌ:

ثم فسر النفل بحسب اصطلاح الشرع انه ما لیس بفرض ولا واجب ولا مسنون من العبادة نو پر مصنف دا سوال واردیږی چی تا خو عنقریب وویل چی هر سنت نفل دی. او دلته بیا وائی وَلَا مَسنون، نو ددې عبارت څخه صراحةً دا معلومیږی چی سُنت نفل نه دی وَالصواب چی د نفلو دوې معناوې دی یوه معنا دا ده چی مصنفؒ یې بیان وکړی چی نه به فرض وی او نه سنت او نه واجب، دا معنا خو مقابل د سنتو ده لکه د فرضو او واجبو چی مُقابل ده. او بله معنا د نفلو دا ده چی زائد پر فرضو او واجبو فقط وی. نو نفل په دی معنا تر سنتو عام دی. فقد خلط المصؒ بین المعنیین. او نفلی ته ~~عبارت~~ تطوع هم وائی چی سړی یې په خپله خوښه کوی یعنی د خدائ د خوا څخه فرضیت او ایجاب نسته»

فائده: نفل یوازی په لمانځه پورې خاص نه دی بلکه په نورو عباداتو کی هم نفل شته لکه نفلی روژه، نفلی حج، نفلی صدقه، **فائِدَه**: نفلی لمونځ دپاره د جبیری دی د نقصان په فرضو کی. ولی بنده که هر څو کوشش وکړی په اداء کی د فرضو

لمانځه خو بیا هم د تقصیر څخه نه سی خلاصیدای نو نفل یې جبیره د هغه تقصیر ده.

پوښتنه: چی دا فائده چی بیان سوه دا خو صرف دوه وسته تر لمانځه نفلو ده، نما الفائدة فی النوافل القبلیة» **جَواب**: قاضیخانؒ وائی چی فائده د سنن قبلیه وو قطع د طمع د شیطان ده د فرضی لمانځه څخه» ولی شیطان ته دا یقین کیږی چی دا سړی په نفلی لمانځه کی یعنی سنت قبل زما متابعت نه کوی. او سړه د دی چی پر واجب هم وی نو څرنګه به ده فرضی لمانځه په پرېښولو کی زما په خوله وکړی. **فَائِدَه**: سُنت دوه قسمه دی یو سنت مندوب دی چی سُنت زائده یې هم بولی او بل سنت مؤکد دی نو مصنفؒ د سنت مؤکد په بیان شروع کوی او وائی.. قَالَ المُصنفؒ،

سَنَّ سُنَّةً مُؤَكَّدَةً رَكْعَتَانِ قَبْلَ الْفَجْرِ

او سنت دی کلک سنت دوه رکعته د مخه تر لمانځه د سهار دوه رکعته مخکی تر لمانځه د سهار، د رو لیش وائی چی سنة الفجر تر ټولو سنتو اقوی دی په سنتیت کی، چی ددی سُنتو په باره کی ډیر احادیث نبویه راغلی دی. حتیٰ چی حسنؒ د امام اعظمؒ څخه روایت کړی دی چی د سهار سنت بیله عذره پر ناستی نه دی روا یعنی لکه فرض او واجب» او مرغینانیؒ بیا روایت دا امام اعظمؒ څخه داسی کړی چی دا دوه رکعته قبل الفجر واجب دی. وقَالَ علیه الصلوٰة والسَّلام: رکعتا الفجر خیر من الدنیا وَمَا فیهَا» وفی حدیث صحیح اخر لا تدعوها وان طردتکم الخَیل» یعنی تاسی مه پرېږدی دوه رکعته د سهار سنت که څه هم آسان مو تر پرېښولاندی کوی، او په خلاصه کی چی په اجماع سره د سهار سنت بیله عذره په ناستی نه دی روا» او په مضمرات کی وائی چی بیره د کفر ده پر هغه سړی چی د سهار د سنتو منکر وی.

او بل دلیل د قوت د دغو سنتو دا دی چی هر فرضی لمونځ چی د سنتو سره قضا سی د سُنتو قضایې نسته. اما د سهار لمونځ که د سُنتو سره قضا سو د سُنتو قضاء راوړه یې سته او په مسلم شریف کی دابوهریرةؓ څخه روایت دی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم به سُنتو کی د سهار قُلْ یَا اَیُّهَا الْکٰفِرُوْنَ» او قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَد» وئیله. او امام احمدؒ د ابن عباسؓ

څخه روایت کړې دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په اول رکعت کې د سنة الفجر اخري آیتونه د سورة بقرې ویله او په دوهم رکعت کې یې دا آیت وایه قُلْ یَا اَهْلَ الْکِتٰبِ تَعَالَوْا اِلٰی کَلِمَةٍ الآیة درویش وائی چې علماء مستحب دا بولي چې سړی کاهي په سنت الفجر کې هغه دوه سورتونه وائی. او کاهي دا نور آیتونه وائی. واما ما استحسن الامام الغزالیؒ فی الاحیاء چې په اول رکعت کې اَلَمْ نَشْرَحْ وائی. او په دوهم رکعت کې دې اَلَمْ تَرَ کَیْفَ وائی. وقال انه یرد شر الیوم» هغه په حدیث شریف ووکی نه دی راغلی وَاللّٰهُ اَعْلَمُ:

مسئله: په سنت الفجر څخه افضل سنت کم سنت دی. بعض علماء وائی چې قبل الظهر سنت اکد دی. قال الحسنؒ وهو الاصح او مبسوط والاهم تر سنة الفجر وروسته سنت قبل د ظهر ذکر کړی دی: او امام حلوانیؒ وائی چې وروسته تر سنة الفجر افضل دوه رکعته د ماښام دی. او وروسته تر هغه سنت بعدی د ماپښین دی. او وروسته تر هغه دوه رکعته د ماخستن دی او وروسته تر هغه څلور رکعته قبل الظهر دی. وقیل چې هغه دوه رکعته پسله عشاء هغه څلور چې قبل الظهر دی او هغه دوه رکعته چې بعد الظهر دی او هغه دوه رکعته چې بعد الظهر دی او هغه دوه رکعته چې بعد المغرب دی ټول په درجه کې سره برابر دي. درویش وائی چې مراقی چې دوه رکعته قبل العصر او دوه رکعته قبل العشاء هم دلته په ترتیب داخل کړي دي.

دا سؤال پرې وارد یدی چې کلام د مصنفؒ دلته په سنن مؤکده کې دی. او دغه دوه دوه رکعت خو مستحب دی چې سنن زوائد ورته وائی والجواب چې مصنفؒ وروسته مندوبا په سنن کې هم راوړي دی. نو ددی سببه یې هغه دوه دوه رکعته په ترتیب کې راوړه،

مسئله: افضل په سنته الفجر کې دا ده چې په اول وخت کې دې اداء کړې لکن سره د تخفیف وقیل چې اسفار افضل دی. او په بنایه ده مبسوط څخه نقل کوي چې وروسته تر سفید وچاودلو د سړي خبرې نه کوې. ولې چې ملائکة اللیل والنهار په دغه وخت کې سره جمع کیږي. نو باید دده دخولې بیله ذکر الهي بل څه نه واوري. قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ کَانَ مَشْهُوْدًا» مر، ط در»

مسئله: څوک چې دعوی د اجماع کوي چې سنة الفجر دې بیله عذره په ناسته نه کوي. امام طحطاویؒ وائی چې په هغه کې نظر دی بلکه معتمده خبره جواز دی. ثم افضله دا دی چې په ولاړه دې کوي. قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَرَکْعَتَانِ بَعْدَ الظُّهْرِ وَمِنْهَا رَکْعَتَانِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ

او یا سنت مؤکده دوه رکعت دی پسله ماپښینه، او بل د سنت مؤکدو څخه دوه رکعت دي پسله ماښام د لمانځه څخه. وفی شرح الوقایة لاتجزی زاده. وفی الحدیث افضل الصلوات عند الله المغرب، لم یحطها عن مسافر ولا مقیم، یعنی په دغه لمانځه کې کم والی نه دی راغلی نه مقیم څخه او نه مسافر څخه، قال م چې د ماښام په لمانځه سره د شپې لمونځ شروع کیږي او د ورځې دا ختم کیږي. قَالَ صلعم که چا وروسته تر ماښام دوه رکعته سنت وده ته به دوی کوټې جوړې شي. په جنت کې او که چا څلور رکعته وکړه خدائ به وده ته گناهونه د شلو کلو ورو بخښي. قَالَ فی المراقی ویستحب ان یطیل القرائة فی سنة المغرب. ولې چې په حدیث نبوی کې راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به په اول رکعت کې د سنة المغرب به الٓمٓ تنزیل وایه. او په دوهم رکعت کې تَبَارَکَ الَّذِیْ بِیَدِهِ الْمُلْکُ وایه» لکن کاهي کاهي قاله شارح المشکوٰة» کذا فی الجوهرة»

وعن انسؓ د دوو ئیله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: مَنْ صَلّٰی بعد المغرب که چا اداء کړه وروسته د ماښام تر لمانځه دوه رکعته چې په اول کې الْحَمْدُ لِلّٰهِ او قُلْ یَا اَیُّهَا الْکٰفِرُوْنَ ووایه او په دوهم رکعت کې الْحَمْدُ لِلّٰهِ او قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ووایه د گناه څخه تردې چې د چا سره خبرې وکړي نو د گناهو څخه به داسې ووزي لکه مار چې د خپله پوستنه وزي: قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَبَعْدَ الْعِشَاءِ وَاَرْبَعٌ قَبْلَ الظُّهْرِ وَقَبْلَ الْجُمُعَةِ وَبَعْدَهَا بِتَسْلِیْمَةٍ

او دغه رنګه سنت مؤکده دی دوه رکعته پسله ماخستن څخه او څلور رکعته د مخه تر ماپښین او د مخه د جمعې تر لمانځه او څلور رکعته وروسته تر جمعې په یوه سلام سره. لقوله علیه السلام من

تَرَكَ الاربع قبل الظهر لم تنله شفاعتی» نقله المراقی عن الاختیار. وفی البحر وایه به په هر رکعت کی په قدر د لسو آیتو وکذا فی الاربع بعد العشاء» درویش وائی چی باره کی رکعتو قبل الظهر یو اوږ د حدیث دا بی ایوب انصاریؓ هم موجود دی، لکن سنت قبلی د ماپښین او جمعې د لاڅه په یوه سلام سره اداکړی. او د مخه د جمعې تر لاڅه هم علیه الصلوٰة والسّلام څلور رکعته لمونځ کاوه چی په مابین کی به ئې سلام نه گرځاوه. زیلعی شارح الکنز وائی کی دَ غه څلور رکعته په دوه سلامه سره وکړه د سنت اجراء نه په کیږی. لکن داهلته چی دسری تلوار نه وی. او کی تلوار وو دوه رکعته دی په مسجد کی وکړی او دوه رکعته چی بیا د کاره خلاص شو وبهذا اللفظ جاء الحدیث النبوی الذی رواه الجماعة الا البخاری

مسئله: قال ابو یوسفؒ» چی تر جمعې وروسته دې شپږ رکعته کوی په دوه سلامه قال الکرخیؒ ومحمدؒ مع ابی یوسفؒ» درویش وائی چی دَ غه مذهب معمول دی زموږ په وطنو کښی» یعنی وروسته تر جمعې ۴ رکعته د مخه او دوه رکعته وروسته کوی وهومذهب ابی یوسفؒ؛

مسئله: کی سنت بعدی وځنډول په صحیح روایت د سنتوځای نه نسی م»

مسئله: په مابین کی دَ فرضو او سنتو خبری کول او یا داسی عمل کول چی دَ تحریمی سره منافی وی سنت خو یه د ذمې څخه نه ساقطیږی لکن ثواب یه کمیږی. علی الاصح ط» **مسئله** په حلبی کی وائی که څوك نفل کوی نو اول دی پر ځان نذر کړی. او بیا دی اداء کړی. ولی نذر خو واجب دی او د واجبو ثواب تر نفلو ډیر دی. **مسئله**: په سنن قبلیه او بعدیه وکی افضل په کور کی کول دی وهذا کان غالب حال النبی صلی الله علیه وسلم: واخرج ابوداؤد د صلوٰة المرء فی بیته افضل من صلاته فی مسجدی هذا الا المکتوبة» او منیة المصلی والا وائی چی سنت کول په مسجد کی حسن دی وفی البیت احسن» وبه افتی الامام الفقیه ابوجعفر الطحاوی **مسئله**: که ده سړی کور لیری وو او ډیر دی بیریدی چی که نه کور ته ځم نو به د چا سره په خبرو اخته شم. او یا په بل عمل نو هغه دې سنت په مسجد کی گذاری: الحکمة فی صلوٰة السنة فی البیوت» په هغه حدیث کی بیان سوی دی، نوّروا

بیوتکم بالصلوٰة» تاسی نورانی کوی خپل کورونه په لمونځو سره: وَلَا تَجْعَلُوْهَا قُبُوْرًا» او تاسی مه گرځوی کورونه خپل قبرونه. یعنی مړی خو په قبر کی لمونځ نسی کولای. نو ستاسی کورونه دی لکه د مړو قبرونه داسی نه وی رواه الحلبیؒ وغیره: قال المصنفؒ؛

وَنُدِبَ اَرْبَعٌ قَبْلَ الْعَصْرِ وَالْعِشَاءِ وَبَعْدَهُ وَسِتٌّ بَعْدَ الْمَغْرِبِ

او مستحب دی څلور رکعته د مخه د مازدیگر د لاڅه او څلور رکعته د مخه تر ماخستن او وروسته تر ماخستن، او شپږ رکعته وروسته د ماښام تر لاڅه **پوه سه**: چی مندوب او مستحب او مرغب فیه او حسن الفاظ مترادفه» دی. معنا یې دا ده چی شارع یې فعل ته ترجیح تر ترك ورکړی وی. ط»

الدلائل علی المندوبات المذکورة

اما الاول» یعنی ۴ رکعته قبل العصر په حدیث شریف کی راغلی دی که چا څلور رکعته وکړه دَ مخه تر لاڅه د مازدیگر او ربه یه نه کړمه یعنی اور د دوزخ. او په بل حدیث شریف کی راغلی دی چی علیه الصلوٰة والسلام دوه رکعته وکړه د مازدیگر تر لاڅه دَ مخه» نو ددی حدیثو په سبب قدوری سړی ته اختیار ورکړی دی یعنی که څلور رکعت کوی او که دوه. او امام محمد بن الحسنؒ هم اختیار ورکړی دی. ده ۲ او د ۴ تر ما بین کما فی فتح القدیر: درویش وائی چی معنیٰ د تخییر دا ده. چی مستحب پر دواړو تقدیر اداء کیږی. لکن زیادة الخیر خیرٌ» بالاتفاق» فاما الثانی، یعنی ۴ رکعته قبل العشاء ده سیدتنا عائشه رضی الله تعالیٰ عنها څخه روایت دی» چی علیه الصلوٰة والسّلام د مخه د ماخستن تر لاڅه څلور رکعته نفل کوله» او بیا یه فرضی لمونځ کاوه. او وروسته یه څلور رکعته نفل کول. او بیا یه آرام کوه» واما الثالث، ای بعد العشاء» لما روینا من قبل ولقوله علیه الصلوٰة والسّلام که چا څخه تر ماپسین څلور رکعته نفل وکړه دو مره ثواب لري لکه دَ شپی دَ تهجد د لاڅه او که چا څلور رکعته نفل وکړه د ماخستن تر لاڅه وروسته. نو دوی نه ثواب یه دی لکه چی په شب قدر کی څوك وکړي.

تنبیه: اما طحطاویؒ وائی چی دَفوائد قرشیه نه نقل را اغلی دی. چی مراد په دَغو احادیثو شریفه ووکی چی په مقابل کی دَ دَغو اعمالو چی ذکر یا آسان دی ددومره لوی ثواب وعده وهغه چا ته ده چی پر دَغو اعمالو همیشه توب وکړي او یا په سبب دعذر په بعض اوقاتو څندی پاته سی۔
او که چیری یو سړی گاه گاه دا عملونه کوي او بیله عذره په گاه گاه پریږدی. هغه د دونه لویو ثوابو مستحق نه دی. البته نفس ثواب هولري۔ وَامّا الرابع ای بعد المغرب» په حدیث شریف کی را اغلی دی چی آنحضرت صلی الله علیه وَسَلم وَوَئیله که چا لپسله مابنام د لمانځه شپږ رکعته نفل وکړه کتِبَ من الاوابینَ» دا سړی به نوشته سی دا وابینو په ډله کی. بیا رسول الله صلی الله علیه وَسَلم دا آیت وَوَایه» اِنَّهٗ کَانَ لِلْاَوَّابِیْنَ غَفُوْرًا» په تحقیق خدای جل شانه د اوابینو بخښونکی دی»

فـائـدَه: اَوّاب هغه چا ته وائی چی گناه څندی صادره سی تر تر ژر ژر وخدای پاک ته په توبه کولو رجوع کوي. او د ابن عباسؓ نه روایت دی چی علیه الصلوٰة والسلام وَوَئیل که چا د مابنام تر لمانځه ورسته شپږ رکعته وکړه او په مابین کی خبری و نه کړي برابر دی دَغه شپږ رکعته د عبادت سره د دوو لسو [12] کلونو یعنی په نورو وختو کی. او د ابی هریرة رضی الله عنه په روایت کی داسی را اغلی دی چی عَلیه الصلوٰة وَالسلام ووئیله که چا پسله مابنامه ۲۰ رکعته نفل وکړه. خدای پاک به جوړکړي د ده دپاره یو کور په جنت کی. او د ابن عباسؓ په روایت کی را اغلی دی چی علیه الصلوٰة وَالسلام وفرمائیله که چا څلور رکعته نفل وکړه پسله مابنام د لمانځه د مخه تر دی چی دیو چا سره خبری وکړي. رُفِعَتْ لَهٗ فِیْ عِلّیّیْنَ» دا عمل د ده په علیین کی ذخیره سی. علیین دیو لوړ مقام نوم دی په جنت کی»

پـوښـتـنـه: چی مراد په دی حدیث کی دادی چی لوی ثواب به وده ته په علیین کی نوشته سی نو دا سوال نه پیدا کیږی چی په علیین کی خو د نورو عملو د خیر ثوابونه هم ذخیره کیږی. او علیه الصلوٰة و السلام نه یا ته کړه: وَکَانَ کَمَنْ اَدْرَكَ لَیْلَةَ الْقَدْرِ فِی الْمَسْجِدِ الْاَقْصٰی وَهُوَ خَیْرٌ لَهٗ مِنْ قِیَامِ نِصْفِ لَیْلَةٍ» او دا سړی لکه هغه سړی گرځی چی

د شب قدر لمونځ په مسجد کی د بیت المقدس وکړي. او دَغه څلور رکعته بهتر دی. تر نیمی شپی پوری تر نفلو»

سـوال، د لیلة القدر عبادت خو په نص قرآن کریم بالا دی تر زرو میاشتو عبادت په نورو شپو کی. او قیام د نصف لیلة خو ډیر لږ عبادت دی **جـواب**: چی په حدیث کی مراد دادی چی دَ قیامی د نصف لیلة ثواب بالابود ورکول کیږی تر قیام د لیلة القدر. وعن ابن عمرؓ ده ووئیل چی رسول الله صلی الله علیه وسلم ووئیله که یو چا شپږ رکعته نفل وکړه د مخه تر خبرو کولو. هغه ته به وبخښل سی. گناهونه د پنځوسو کلو» وعن عمار بن یاسرؓ قال رسول الله صلی الله علیه وَسلم چی که چا وکړه پسله مابنامه شپږ رکعته. خدای پاک بی گناهونه ور و بخښی که څه هم دومره ډیر گناهونه وی لکه ځګ د دریاب» درویش وائی چی په دی حدیث کی که څه هم قید د قبل التکلم نسته لکن مراد دی. ولی چی مطلق پر مقید حمل کیږی چی واقعه یوه وي. کما تقرر فی اصول الفقه»

پـوښـتـنـه: چی اکثر علماء بخښل د گناهو په سبب بعض عملو لکه پر ما نحن فیه کی مخصوص بولی په صغیره گناهو باندی. وذالک لبشارة عظیمة» او بعض علماء گناهونه عاموی کبائر و گناهوته هم شامله وي. ففی الاحادیث المذکورة اعظم بشارة للمؤمنین والمؤمنات **فـائـدَه**: د حضرت الامام الاعظمؒ مذهب دادی چی دا شپږ رکعته دی د مابنام تر لمانځه وروسته په دوه سلامه سره کوي یعنی اول دوه رکعته او بیا څلور. او یارانؒ وائی چی دا شپږ رکعته دی په دری سلامه سره کوي یعنی دوه دوه رکعته. او په دُر کی وائی چی شپږ سره دی په یوه سلام کوي او فتوی پر قول د امامؒ ده»

مسـئـلـه: دغه شپږ رکعته د مابنام بالا بود تر سنتو مؤکده دی او که سره دَ هغو دی بعض علماء وائی چی دا شپږ رکعته جلا ده سنت مؤکده نه دي. او کمال الدین ابن الهمامؒ په فتح القدیر او امام حلبیؒ په خپل کتاب کی وائی چی دا شپږ رکعته مجموع سنت مؤکده او نفل دی نو نفل څلور رکعته کیږی. درویش وائی چی دا هم تائید د امام اعظمؒ کوي چی وائی چی په دوه سلامه سره دی کوي. ولی جلا کول د نفلو د سنت مؤکده وو نه مستحب دی

اوصاحبُ الدر چې شپږ سره په یوه سلام بولي دَهغه په نیز ه اشپږ رکعت د سنت مؤکده ځنې بللي دي. نو چونکه شپږ رکعته په یوه سلام اَدا وه تحریمهٔ وه او سخت وه نو حَلَه د در والا دغه مذهب مختار کړي.

تحقیق علمي: پوهه سه: چې محدثین ټول پر دې متفق دي چې روایت د موضوعي حدیث چې سړی په خبروي نا رَوا دي مګر د بیان سره د وضعي ملګري، او دا په متفق د ول سره فقهاءُ وائي چې په حدیث ضعیف سره په فضائلو کې دَاعمالو استدلال روا دی نو بناءً علیٰ هذا د رویش وائي چې دغه حدیثونه چې دلته په فضائلو کې د سنتو او نفلو ذکر شوي دي بحمد الله موضوعي خو یو هم نشته په کښې، بلکه اکثر یې صحیح دي. او که چیرې بعض احادیث مذکوره د سند د لارې ضعیف هم وي. خو بیا استدلال پرې رَوا دی. ولې دا ځای د بیان د فضائلو د اعمالو دی. فلا تعتبر بما قیل او یقال؛ قَالَ المُصنفُ:

وَيَقْتَصِرُ فِي الْجُلُوسِ الْأَوَّلِ مِنَ الْمُؤَكَّدَةِ (الاربعة) عَلَى التَّشَهُّدِ

او لږ والی دې کوي په ناسته کې چې اوله ناسته ده. په څلور رکعتیزو کې د سنت مؤکده یعنی څلور رکعته سنت د مخه تر ماپښین او د مخه د جمعې تر لمانځه. او وروسته د جمعې تر لمانځه پر ویلو د التحیات، یعنی پر اَشهَدُ اَن لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰه وَاَشهد انّ محمّدًا عبده ورسوله پوره دې وائي. **فائده:** سره د دې چې په فرضي لمانځه کې د میانځ په ناسته کې تر التحیات بالا بوده وکړي. ولو که په قدر د اَللّٰهمّ صلّ علیٰ محمّد وي سجده سهوه به کوي. لکن په سُنت مؤکده وو کې چې څلور رکعته وي او د میانځ په ناسته کې تر التحیات بالا وّوائي د فقهاوو اختلاف دی چې سجده سهوه پر لازم ده او که نه! کذا في الدر والغرر، هغه خلک چې سجده پر وائي هغه دا استدلال کوي چې سُنت مؤکد ډېر مشابهت لري د فرضو سره. نو د تشهد ویلو په باره کې حکم د فرضو لري. نو لکه په فرضي لمانځه کې چې د میانځ په ناسته کې تر التحیات د زیاتید وُ په صورت کې خو سجده سهوه وَه. نو په سنت مؤکده وو کې هم سجده سهوه سته په صورت مذکوره کې..

او هغه علماء چې په صُورت مذکوره کې په سنت مؤکده وو کې سجده سهوه نه وائي هغه وائي چې اصلاً خو سنت مؤکده هم نفل وه لکن په سبب د مداومت دَعلیه الصلوٰة وَالسلام سنت مؤکد وګرځید له نو د اصل د لارې سجده سهوه نشته،، او هغه دلیل چې اولې ډلې وو چې سُنت مؤکده ډېر راوړه. جواب دا دی چې په مشبه کې خو ټول احکام د مشبه به جاري نه وي چې یو د هغو څخه سجده سهوه ده. وهذا المذهب ینبغي ان یفتی به. قَالَ

وَلَا يَأْتِيْ فِي الثَّالِثَةِ بِدُعَاءِ الْاِسْتِفْتَاحِ بِخِلَافِ الْمَنْدُوْبَةِ

او نه اتګ دې نه کوي مصلي د سنت مؤکده وو. چې د دریم رکعت ته ولاړ شي. په سُبحانكَ اللّٰهمّ سره کذا في فتح القدیر وهو الاصح کما في المنیه، او په خلاف د سنة موکده دې سنت مندوبه چې څلور رکعته وي. یعنې په دواړو مسئلو کې معنا دا چې د مندوبه څلور رکعتیزو د میانځ په ناسته کې به درود لازمًا وائي. او چې د دریم رکعت ولاړ شي سُبحانكَ اللّٰهمّ به هم وائي لکه په نفلي خالص څلور رکعته والا، او که مصلي د مندوبه سُنتو په اوله ناسته کې نه کښېنستی نو په دریم رکعت کې دې سُبحانكَ اللّٰهُم او اَعُوذُ بِاللّٰهِ نه وائي.

نکته: په شرح کې د منیې وائي چې مسئله د استفتاح ویلو او مثل د هغه د متقدمینو څخه د مذهب روایت نشته، البته د متاخرینو څخه روایات مروي دي. قَال المُصنفُ

وَاِذَا صَلّٰى نَافِلَةً اَكْثَرَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ وَلَمْ يَجْلِسْ اِلَّا فِيْ

او که سړی نفل وکړي بالا تر دوه رکعته یعنی څلور مثلاً او نه کښېنستی مګر په اخیر کې

اٰخِرِهَا صَحَّ اِسْتِحْسَانًا لِاَنَّهَا صَارَتْ صَلٰوةً وَّاحِدَةً

صحیح دي لمونځ یې از روی استحسان. ولې دا ټول څلور رکعته یو لمونځ وګرځیدی او په یوه لمانځه کې صرف اخیره ناسته فرض ده.

پوښتنه چې مصنف استحساناً ددې سببه ووايه چې په قياس کې بايد د الوڅلورو رکعته دنفلو جلا لمونځ دې نو ده ميانځ ناسته دشفع اول اخيره ناسته ده. او دې مصلي هغه پريښوله. او د استحسان دليل خو هغه دې چې مصنف ووايه، وهو ما يؤيد الاتحاد ما روی مسلم، انه صلى الله عليه وسلم يو وخت نه ۹ رکعته لمونځ نفلي وکړې او پر اتم رکعت يې ناسته وکړه. او بيا ونهم رکعت ته ولاړ شو»

مسئله: کې ناسته پر دوو رکعتو هيره سو جبيره يې په سجده سهوه سره کيږي. او کې په ولاړه کې ورپياد سو بيرته دې ناستې ته راګرځي او سجده سهوه دې هم وکړي ترهغو چې رکعت يې په سجده سره نه وي مقيد کړي» ف م. **پوښتنه** چې بعض فقهاؤ وائي چې داڅلور سره رکعته مثلاً يوه شفعه حسابل کيږي. نو مصنف هغه رد کړه چې داڅلور سره يو باعي لمونځ دئ.

پوښتنه: ابن امير الحاج وائي په مبحث کې دتراويح چې که يو سړي شل رکعته تراويح په يوه سلام په اخير کې وکړې په دې کې خو اختلاف دمشائخو ستر. لکن صحيح دا ده چې دا شل سره رکعته په ځای کې د دوو رکعتو دتراويحو دريږي کرځم شل رکعته نفل خو ګڼل کيږي لکن په ځای کې د دوو رکعتو دتراويح دريږي يعنې ۱۸ رکعته به نور کوي نو هله تراويح پوره کيږي او دغه رنګه که سړي ۴ رکعته تراويح وکړې او په مابين کې ناسته ونه کړي پر دوه رکعته حسابيږي. نو پوښتنه دا ده چې دا قول دمصنف: وَاِذَا صَلّٰى نَافِلَةً آه، دقول دابن امير حاج مخالف نه ده **جواب** امام طحاويؒ وائي چې منافات نه سره لري. ولې چې تراويح پر هيئت مخصوصه راغلي دي يعنې دوه دوه رکعته. نو بيله خپله هيئته په بل هيئت سره نه اداکيږي.

مسئله: که سړي په نفلي څلور رکعتي لمانځه کې پر دريم رکعت کښېنستي اختلاف دی په صحت کې او خلاصه واله وائي چې لمونځ يې فاسد شو. م» ولې چې مشروع ناسته خو پر دوهم رکعت وه هغه ده پريښوله. او پر دريم رکعت ناسته خو بې ځايه ده»

نو پر دغه سړي قضاء ددوو رکعتو لازمه ده فقط، ولې چې اول شفعه ده شروع خو صحيح ستوله. لکن په ترک دقعودې ده فاسده کړه نو قضاء يې لازمه ده. او د دوهمې شفع قضاء پرې نشته لانه بناء على الفاسد» ط قال المصنفؒ:

وَكُرِهَ الزِّيَادَةُ عَلٰى اَرْبَعٍ بِتَسْلِيْمَةٍ وَاحِدَةٍ فِي النَّهَارِ وَعَلٰى ثَمَانٍ لَيْلًا: او مکروه دي زياتوالی پر څلورو رکعتو باندې په يوه سلام په ورځ کې، او پر اتو رکعتو زياتوب په شپه کې. دليل يې دا دی چې عليه السلام والصلوٰة زيات تر دغو رکعتو په شپه او ورځ کې نه دي کړي نو که مکروه نه وای عليه السلام به د ځلې د بيان دجواز يو وخت زياتوب کړی وای. وهذا اختيار اکثر مشائخ المذهب» او په معراج کې وائي چې صحيح دا ده چې کراهت نشته لما فيه من وصل العبادة بالعبادة» او امام سرخسيؒ يې هم مکروه نه بولي پر دې دليل چې په صحيح بخاري کې په روايت دعائشه رضی الله تعالىٰ عنها. راغلي دي چې عليه الصلوٰة والسلام ديارلس رکعته لمونځ د شپې کاوه. يعنې چې لس رکعته به وکړه کښېنستی به او بيا به درې رکعته وکړه. نو هغه لس رکعت خو نفل دي او درې رکعته يې وتر دي ط وائي چې په دغه حديث دسرخسيؒ مدعیٰ نه ثابتيږي. ولې چې په دې حديث کې صراحةً راغلي چې لس رکعته به په يوه سلام کوله: قال المصنفؒ:

وَالْاَفْضَلُ فِيْهِمَا رُبَاعٌ عِنْدَ اَبِي حَنِيْفَةَؒ او افضل د نفلو په شپه او ورځ کې څلور رکعته دي په نيز د امام اعظم ابوحنيفهؒ. ولې چې په حديث کې چې روايت يې عائشه رضي الله تعالىٰ عنها کړي دي او په بخاري وغيره کې موجود دئ. داسې راغلي دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د شپې څلور رکعته لمونځ کاوه چې تې پوښتنه د ښه والي او اوږد والي مه کوه يعنې په ډېر ښه طريقه او ډېر اوږده رکعتونه په سبب د طول قرائت کوله ثُمَّ يُصَلِّيْ اَرْبَعًا فَلَا تَسْئَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُوْلِهِنَّ» داخود شپې د څلورو رکعتو فضيلت شو. او د ورځې په باره کې د څلورو رکعتو فضيلت دليل دا دی» چې عليه الصلوٰة

والسلام د ثابت لمونځ کاوه څلور رکعته چې په مابین کې بې سلام نه ګرځاوه. او دوام ثابته ده چې علیه الصلوٰة والسّلام د څاښت پر لمانځه مواظبت کړی دی»

فائده: مراد د مواظبت د لته دوام نه دی ولې عمل دائم د علیه الصلوٰة والسلام خو سنت مؤکد بلل کیږی. نو باید چې صلوٰة الضحیٰ په سنن مؤکده وو شمیرل سوی وای بلکه مراد کول د څاښت د لمانځه دی په اکثرو اوقاتو کې. **دفع توهم** پوه سه چې علیه الصلوٰة والسلام د څاښت لمونځ په کور کې کاوه. نو دا مواظبت د هغه حدیث سره منافی نه دی چې راوی وای چې ما د څاښت لمونځ د علیه الصلوٰة والسلام صرف او صرف په کال کې د فتح د مکې مکرمې ولیدی او بیا می نه دی لیدلی» فتدبر» قال المصنف

وَعِنْدَهُمَا الْاَفْضَلُ فِي اللَّيْلِ مَثْنٰى مَثْنٰى وَبِهٖ يُفْتٰى

او افضله په نیز د یارانو په شپه کې دوه دوه رکعته دي. او په دغه سره فتوی ورکړه کیږی حاصل دا چې یاران دواړه په نفلو کې چې څلور رکعته افضل دی د امام اعظم سره موافق دی د یارانو دلیل دا دی» چې په حدیث شریف کې راغلی دی صلوٰة مثنٰی مثنٰی» او د دی حدیث جواب محقق ابن الهمام په فتح القدیر کې داسی ورکړی دی. چې د حدیث شریف معنی دا هم کیدای سی چې دوه رکعته د شپې په نفلو کې افضل دی نسبت و څلورو ته لکه مدعی د یارانو چې ده. او دا هم کیدای سی چې په حق کې د اباحت دوه بیدي تریوه رکعت، ولې چې یو رکعت لمونځ اباحت نه لری، واذا الاحتمال بطل الاستدلال، نو ترجیح د یوه احتمال پر بل باندی مرجح غواړی. او د علیه الصلوٰة والسلام څلور رکعت په یوه سلام ثابت دی کما مرّ من حدیث عائشة رض او بعض فقهاء وائی چې مراد د مثنی څخه په حدیث کې دا دی چې صلوٰة اللیل شفعة شفعة دی یعنی مقابل د تاک»

او څلور خو هم شفع دی. او ابن همام وائی چې مونږ ترجیح په جانب کې د څلورو. و نیو، ولې چې په څلورو کې مشقت پر سړي ډیر دی. ولې په خدمت کې د عبادت دی ډیر زمانه پاتیږی وقد ورد فی الحدیث النبوی: انما اجرك بقدر نصبك» نه دی ستا ثواب مګر په قدر د تکلیف

ستا، د دی خبری دلیل دا دی. چې په فقه شریفه کې وائی چې که یو سړي پر ځان نذر کړه چې زه به څلور رکعت لمونځ په یوه سلام کوم، نو په دوه رکعت کولو سره به د نذر غاړي نه خلاصیږی. او که سړي نذر کړه چې زه به څلور رکعته لمونځ په دوه سلامه کوم. نو بیا ده څلور رکعته په یوه سلام وکړه د نذر غاړی خلاصی سوی. نو بیا ابن همام وائی چې نو مونږ د ری سببه حکم کوو چې مراد د مثنی څخه مقابل د تاک دی یعنی یو رکعت بیا دری رکعته. وهکذا او د کمال الدین سره موافق دی د ده شاګرد علامه قاسم فافهم. قال المصنف

وَصَلٰوةُ اللَّيْلِ اَفْضَلُ مِنْ صَلٰوةِ النَّهَارِ

او د شپې نفل افضل د ورځې تر نفلو د ورځې. ولې د شپې لمونځ خصوصًا په دریمه حصه کې او بیا خوبه ډیر سخت دی پر نفس» او د ریا څخه ابعد دي. او خصوصی مناجات دی د خدای پاك سره» او حواس ډیر سلیم وي. خدای جل سلطانه په بیان کې د دغو لمونځ کوونکو وائی. تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ» الآیة وقال الشاعر

بقدر الکد تکتسب المعالی ؛ ومن طلب العلی سهر اللیالی ؛ تروم العز ثم تنام لیلًا ؛ یغوص البحر من طلب اللآلی ؛

قال المصنف

وَطُوْلُ الْقِيَامِ اَحَبُّ مِنْ كَثْرَةِ السُّجُوْدِ

او اوږد ولاړ په لمانځه کې په سبب د طول القرائت محبوب دی و خدای جل شانه ته تر ډیرو سجدو یعنی په سبب د سپک قرائت او ډیر رکعتو. یعنی که د شپې وی او که د ورځې لقوله علیه الصلوٰة والسلام: اَفْضَلُ الصَّلٰوةِ طُوْلُ الْقُنُوْتِ، ای القیام» او بل دلیل دا دی چې په طول القیام سره قرائت القرآن ډیریږی. او په ډیر والی د رکوع او سجود تسبیحات ډیریږی او شك نسته چې قرائت القرآن افضل دی تر تسبیح. ویلوه مصنف په مراقی کې وائی چې په مجتبیٰ کې دا امام محمد څخه روایت دی چې کثرة السجود افضل دی. ولې چې علیه الصلوٰة والسلام ویوه سائل ته وویله. عَلَيْكَ بِكَثْرَةِ السُّجُوْدِ: تر ځان لازم وګرځوه ډیر والی د سجدو، او په بل صحیح حدیث کې راغلی دی چې یو سړي د علیه الصلوٰة والسّلام څخه سوال وکړی چې زه ستا مرافقت او ملګرتیا په جنت کې غواړم: علیه الصلوٰة والسّلام

ورته وَوَئیله یا بل شئ یعنی د بل شئ سوال وکړه سائل ورته وَوَئیله: هُوَ ذَاكَ، یعنی زما سئوال هم دا غر دی. نو علیه الصلوٰة والسلام ورته وَوَئیله: اَعِنِّی عَلٰی نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُود: یعنی زما سره ته کهمک وکړه په تحصیل کی دَدی مسئول ستاپه ډیر والی سره د سجدو. ۞ قوله علیه الصَّلوٰة وَالسَّلامُ: اَقْرَبُ مَا یَکُوْنُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهٖ وَهُوَ سَاجِدٌ. او بل دا چې په سجده کی غایة خضوع او تذلل دي. او امام احمد په دی مسئله کی توقف کړي دی. لتعارض الادلة، او امام مالكؒ دواړه سره برابر بولی. لتساوی الدلیلین»

درویش وائی: که سړی دشپی ولمانځه ته تعیین د رکعتو کړي وي مثلاً چې زه به دشپی ۸ رکعته لمونځ کوم نو طول القیام افضل دی. او کی تعیین د زمانی کړي وي مثلاً چې زه به یو ساعت نفلونه کوم. نو د هغه د پاره کثرة السجود افضل دی» وَاللّٰهُ اعلم بالصَّواب

درویش مُحمّد عبیدُ الله، ایوبي، قندهاري، سلیمانخیل، سني، حنیفي، نقشبندي وائي چې ددی فصل په مناسبت هغه ابیات چې عارف باالله خواجه عبد الله انصاري رحمة الله علیه: چې د افغانستان د هرات په ښار کی په مزار یې انوار دی وَئیلی دی ډیر موزون او مناسب دی، تاچې اهل الله وَخلګوته معلوم سي. او په دی خلګ پوه سي چې مقصود اصلی د علم نه عمل دی نه مجرد قال وقیل» هغه د معنی او اسرارو ډک بیتونه دادي.

حبذا قومی که داد بندگی را داده اند ؛ ترک دنیا گفته اند واز همه ازاده اند

روزها باروزها در گوشه ها بنشسته اند ؛ باز شبها در قیام بندگی استاده اند

نفس خود را قهر کرده روح خود را پرفتوح ؛ زاد تقوی برگرفته بهر مرگ اماده اند

طرفة العینی نبوده غافل از حضرت ولی ؛ سیلها این همه از دیدها بکشاده اند

یکزمان از نوحه همچون نوح فارغ نیستند ؛ همچو یحیٰی گوئیا از بهر زاری زاده اند

زآب ناب تب الی الله غسل کرده آن کسان ؛ روی خود بر خاک پای اسجد وابنهاده اند

ربّنا گوئیدا زان لبیک عبدی بشنوند ؛ جمله هم مست الست از جرعه این باده اند

راحتی دیدند وذوقی یافتند از انس وجان ؛ روز وشب در کنج خلوت بر سر سجاده اند

تا بدنیا آمدند از کلبۀ کتم عدم ؛ سوی حضرت جز نیاز و نازنفرستاده اند

پیر انصاری تو میدانی که ایشان کیستند ؛ فقر بی کر وفر زمرۀ دل ساده اند

درویش باگناه بحضرت بی همتا خود چنین عرض مینماید گر قبول افتد زهی عز وشرف ؛

الٰهی یا الٰهی یا الٰهی ؛ ندارم جز امیدت تکیه گاهی

زکن موجود کردی جمله عالم ؛ مرا از ذنب خود کن عذر خواهی

ندارم طاعت مقبول درگاه ؛ بجز اشک ندامت آه آهی

ندارم توشه راه قیامت ؛ بجز شرمندگی و روسیاهی

شفیع آورده ام روی محمد ؐ ؛ مرا از ذنب خود کن عذر خواهی

بحق حرمت فرقان اعظم ؛ کرم کن بر من وگم کرده راهی

اگر دورم مراز دیک دانی ؛ فراموشی مکن ای مهربانی

عبید را خاتمه بالخیر گردان ؛ بروی چار یار آن مصطفائی

او دا هم وایم

احب الصالحین ولست منهم ؛ لعل الله یرزقنی صلاحًا

تا نگرید ابر کی خندد چمن ؛ تا نه گرید طفل کی جوشد لبن

هر کجا آب روان سبزه شود ؛ هر کجا اشک روان رحمت شود

نقصان رقابل است وگرنه علی الدوام ؛ فیض سما وتش بهمه کس برابر است

صبا مدینے میں مصطفیٰ سے ہم غریبوں کا سلام کہنا ؛ زمیں ہے کوئی بجز تمہارا میرا اتنا پیام کہنا

اللهم اختم لنا بالخير والسعادة والبشارة من الایمان۔

کتاب ———— پښتو نور الایضاح جلد دوم ۲
مصنف ———— الحاج ابو الفضل ایوبي قندهاري مدظله العالی
کتابت ———— ادنیٰ خوشه چین فضل الحق حقانی القاري
ناشر ———— مکتبة القراءة وَالتجوید کانسي روډ کوټه

فصل فی تحیة المسجد وصلوٰة الضحی واحیاء اللیل

فصل دی په بیان کی د تحیة مسجد یعنی تحیة رب المسجد ولی تحیه خو د صاحب د مکان لره وي نه د مکان ته" ملا علی قاري وائی ځوک چې داخل سي و مسجد حرام ته لا یشتغل بالتحیة ای بصلاة التحیة" ولی تحیه د مسجد حرام طواف دی. چې پر چا طواف لازم وي لکه معتمر یا چې د طواف زیارت د پاره راسي. او یا داغسې راسي لکن د طواف اراده لري. نو طواف دی وکړي د غه یې تحیه ده. او که چا اراده د طواف نه درلوده یا خو یې اراده وه لکن یو ګړی کښیناستو. نو هغه سړي دی نه کښیني تر څو چې د تحیة المسجد لمونځ نه وي کړي. او بل د غا بنت لمونځ او بل شپه رونړول په عبادت سره.. قال المصنف

سُنَّ تَحِيَّةُ الْمَسْجِدِ بِرَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْجُلُوسِ سنت ګڼل سوي دی پیښ کښ د مسجد په دوه رکعته سره د مخه تر ناستي. لکن که ئی د خول په وخت مکروه کی نه وي. لِقوله علیه الصلوٰة و السلام: که یو ستاسي داخل سو و مسجد ته نو تر هغو پوري دی نه کښیني چې دوه رکعته لمونځ یې نه وي کړي. درویش وائي که څه هم څلور رکعته هم روا دي په تحیة المسجد کی لکن افضل دوه رکعته دی لاجل الحدیث القولي والفعلي" کذا قال القهستاني"

مسئله: که سړي مسجد ته ورغلی وروسته د سحار د لمانځه یا وروسته د ماز دیګر تر لمانځه چې نفل نه دی روا. نو سُبحَانَ الله، لَا اِلٰهَ اِلَّا الله، او درود پر نبی علیه الصلوٰة و السلام ووائی: چې په دې سره حق د مسجد پوره کیږی" تمرتاشی" **مسئله** که سړي مسجد ته ورغلی او اودس یې نه درلودی نو داخلو کلمی دی څلور واره ووائی. سُبحَانَ اللهِ وَالحَمدُ لِلّٰه، وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ، وَاللهُ اَکبَرُ" در، عن ض عن ق"

پوښتنه: چې قبل الجلوس صرف د بیان دا ولي دی. ور نه بعد الجلوس هم تحیة المسجد نه ساقطیږي" امام طحطاوي وائي چې دا قول د عامه وو دی وَهُوَ الصحیح او بعض فقهاء وائي چې یو وار دی سړی کښیني او بیا دی تحیة المسجد اداء کړي. درویش وائی

چې دا حکم د صریح حدیث مذکور سره منافي دی. قال المصنف

وَاَدَاءُ الْفَرْضِ يَنُوبُ عَنْهَا وَكُلُّ صَلٰوةٍ اَدَّاهَا عِنْدَ الدُّخُوْلِ بِلَا نِيَّةِ التَّحِيَّةِ او اداء کول د فرضي لمانځه هم په ځای کی د تحیة المسجد دریږي او د غه رنګه په ځای کی د تحیة المسجد دریږي هر لمونځ چې اداء یې کړي په وخت کی د دخول المسجد بېله نیته د تحیة المسجد" ولی چې مقصود د تحیة څخه احترام او تعظیم د مسجد دی هغه په دغه سره پر ځای سو. **مسئله** که څوک مسجد ته ورتلی نو یې دوه ځلی یوه تحیه کافي ده" حموي د اشباه څخه نقل کوي چې هره ورځ تحیة المسجد کول حرج دی. او بعض علماء وائی چې د هر دخول د پاره جلا جلا تحیه غواړي. قیاسًا علی تحیة الانسان بالسلام فانه کلما هیه سلمه وان کرر الملاقات بینهما کذا فی السراج والفتوی علی الاول خصوصًا فی الطلباء والعلماء"

مسئله: مندوب ده چې په وخت کی د دخول د مسجد دی دا سې ووائی: اَللّٰهُمَّ افتَح لِی اَبوَابَ رَحمَتِكَ" او په وخت کی د وتلو د مسجد څخه دی دعا کوي. اللّٰهُمَّ اِنِّی اَسئَلُكَ مِن فَضلِكَ لامر النبي صلی الله علیه وسلم بذالك" م قال المصنف:

وَنُدِبَ رَكْعَتَانِ بَعْدَ الْوُضُوْءِ قَبْلَ الْجَفَافِ او مستحب دی دوه رکعته نفل په سله او داسه د مخه تر وچ والي. د اندامو، قال علیه الصلوٰة والسلام: مَا مِن مُسلِمٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحسِنُ وُضُوءَهُ ثُمَّ يَقُومُ وَيُصَلِّی رَكعَتَينِ يُقبِلُ عَلَيهِمَا بِقَلبِهِ اِلَّا وَجَبَت لَهُ الجَنَّةُ" رواه مسلم نسته داسي مسلمان چې اودس تازه کی او ښه پوره اودس تازه کړي او بیا ودریږي. او دوه رکعته نفل وکړي چې زړه یې متوجه وه هغه لمانځه ته وي مګر واجب دی ده لره جنت" او د سیدنا ابوهریره رض څخه روایت دی چې علیه الصلوٰة والسلام و بلال رض ته وویل ای بلاله ما ته بیان که هغه ډېر ښه عمل چې تا په اسلام کی کړي دی" ولی چې ما واوریدل تړلی د چوتو ستا زما د مخه په جنت کی یعنی په عالم خوب کی" بلال رض ورته وویل

چې ترڅو عمل چېرې امید نه ما په عقیده ماننه دی کړې بیله دی چې زه دوزخې او جنتي نه یم بې اوږ سه سوی مګر ما اودس تازه کړی دئ. او ما په هیڅ وخت کی دوزخې یا جنتي اودس نه دی تازه کړې مګر نه ما په هغه اودسه سره نفل کړی هغه ما ته نوشتنه سوی وه. یعني په تقدیر الهی کی قال صلی الله علیه وسلم هُوَ ذَاكَ، هم داغه راجح عمل دی رواه البخاری

مسئله: په شرح کی دمشکوة په کتاب الطهارة کی وائی که سړی ورسته تر اودس متصل پر فرضی لمانځه ودریدی ثواب د تحیة الوضوء ورته حاصل سو کما ترچې د تحیة المسجد ثواب په فرضي لمانځه سره هم حاصلیږي. قَالَ المُصَنِّفُ:

وَاَرْبَعُ فَصَاعِدًا فِي الضُّحٰى اودغه رنګه مندوب دی د څاښت لمونځ علی الراجح من الروایة، او بعض علماء وائی چې جائز ی غیر مندوب دئ: او هغه څلور رکعته یا بالاتر څلور په وخت کی د ضحٰی. په دلیل د هغه حدیث چې عائشه رضي الله تعالی عنها یې روایت کوی. اودا وائی چې علیه الصلوٰة والسلام دڅاښت لمونځ کاوه څلور رکعته او کاهی بې زیاتول مَاشَاءَ، نو دی وجې څخه مونږ صلوٰة الضحی مندوب وبالله. او امام حاکم په خپل کتاب کی چې مستدرك یې نوم دی. داسی وائی ما صحبت کړی دی د ډیرو امامانو سره د حدیثو چې هغه هم حفاظ او هم محکم خلک وه په حدیثو کی نو وی دڅاښت لمونځ څلور رکعته خوښاوه لتواتر الاخبار الصحیحة فیها. او بعض مفسرین د دی ایت تفسیر: وَاِبْرَاهِیْمَ الَّذِیْ وَفّٰی، د علیه الصلوٰة والسلام څخه داسی نقل کړی دئ. چې علیه الصلوٰة والسلام وویل یعنی وصحابه وو ته: اَتَدْرُوْنَ مَا وَفّٰی، آیا تاسی پوهیږی چې څه مراد دی د الذی وفّٰی. وفّٰی عمل یومه باربع رکعات الضحٰی»

پوه سه: چې څه وخت چې لمر دوه نیزې راپورته سی یعنی وخت د کراهة الصلوٰة تیر سی دوه رکعته نفل سته چې صلوٰة الاشراق یې بولي: او بیا چې بیا لمر راپورته سی چې په پښتو یې ټوخ څاښت بولي. او تقریبًا لمر د مشرق د خوا څلرمی حصی ته د اسمان راوړسیږی. هغه وخت د صلوٰة الضحٰی دئ.

فائدة تجربة عند اهل الله: پوه سه: چې اهل تجربه داولیاء الله الکرام وائی چې صلوٰة الضحٰی علاوه تر ثواب اخروی دفراخی د رزق د پاره هم تیر بهدف دی. لکن دوی د هغه د پاره دا ترتیب ښکلی دی. په اول رکعت کی ورسته تر الحمد لله، سورة وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا الخ او په دوهم رکعت کی متصل سورة په هغه پوری یعنی وَاللَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى آه. او په دریم رکعت کی ورسره جوخت سورة والضحٰی آه او په څلورم رکعت کی د هغه متصل اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ»

اختلاف: بعض علماء وائی چې مداومت یعنی همیشه توب پر صلوٰة الضحٰی بدعت دی دا فرقه داسی ډیر عبادات مشهوره، قولیه، عملیه، مالیه، ورته بدعت وائی. او باید ددی ډلی وقول ته څوك غوږ ونه نیسي بلکه خپل د مذهب حنیفی د فقهاء کرامو خبره عملی کړي. او د هغو مذهب دا دی چې مداومت یعنی همیشه توب په مندوب دئ.

ولی چې په حدیث صحیح کی راغلی دي. اَحَبُّ الْاَعْمَالِ اِلَى اللهِ مَا دَاوَمَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ وَاِنْ قَلَّ، یعنی خوښ عمل وخدای جل سلطانه ته هغه عمل دی چې دوام وکړی صاحب د عمل پر هغه که څه هم لږ وي. **قوله فَصَاعِدًا الخ پوه سه،** چې زیاتوب تر څلورو رکعتو تر ۱۲ پوری مروی دئ. امام طبرانی د ابی الدرداء رض څخه داسی روایت کړی دئ چې علیه الصلوٰة والسلام ووئیل که چا دڅاښت لمونځ دوه رکعته وکړی. دی به په غافلانو کی نه نوشته کیږی. او کی څلور رکعته وکړه په عابدینو کی به نوشته سی. او که شپږ رکعته وکړی د هغه ورځ به کافی ده، او کی اته رکعته وکړه خدائ به ئی په قانتینو کی نوشته کړي. او کی دوولس رکعته وکړه خدای جل شانه به ورته یو کور په جنت کی جوړ کړي. م وفی الدر عن المنیة: اقل مرتبة صلوٰة الضحٰی ۲ رکعته دی. او اکثر یې ۱۲ رکعته دی. او اوسط یې ۸ رکعته دی وهو افضلها کما فی الذخائر الاشرفیة، او درویش وائی چې زما په نیز یې افضل مرتبه ۴ رکعته دی. ولی څلور رکعته هم په حدیث فعلی دعلیه الصلوٰة والسلام ثابت دی کما فی حدیث عائشة رض. او هم په حدیث قولي دعلیه الصلوٰة

والسلام كما فى حديث الطبرانى. او بل د اهل الله اولياء الله اتفاق هم پر څلور ركعته دى كما مر عنقريب». قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَنُدِبَ صَلوٰةُ اللَّيْلِ

او مندوب دى د شپې لمونځ. په مراقى كى وائى چې كم مرتبه د صلوٰة الليل چې تهجد ورته وائى، اته ركعته دى كما فى الجوهرة».

فَائِدَهْ: فضائل د صلوٰة الليل بيخى ډيرى دى، آنحضرت صلى الله عليه وسلم په يو جامع حديث كى وائى: عَلَيْكُمْ بِصَلوٰةِ اللَّيْلِ» تاسى پر ځان لازم وګرځوئ د شپې لمونځ. فَإِنَّهُ مِنْ دَأْبِ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ» ولې صلوٰة الليل عادت وو د صالح بنده ګانو د خداى ته تاسى د مخه، يعنى په نورو اديانو كى. وَقُرْبَةٌ إِلَى رَبِّكُمْ او صلوٰة الليل تاسى نږدى كوى وخداى جل شانه ته» وَمَكْفَرَةٌ لِلسَّيِّئَاتِ» او صلوٰة الليل رژوونكى دى د ګناهونو ستاسو. وَمَنْهَاةٌ عَنِ الْإِثْمِ او منع كوونكى دى ستاسو د ګناهونو څخه قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى: قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا» په تفسير كى د ابن عباس رض راغلى دى په تفسير د ايت مذكوره قُمِ اللَّيْلَ كُلَّهُ إِلَّا قَلِيلًا. نو په دى ايت عمل كول ګران سوه پر عليه الصلوٰة والسلام او پر اصحابو رضى الله تعالى عنهم باندى. ولې دوى ته اندازه او مقدار د قليل نه معلوميدى. نو دوى به احتياطاً ټوله شپه په لمانځه تيره كړه. نو خداى جل شانه بيا دا ايت نازل كړى» نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا. أَوْ زِدْ عَلَيْهِ» يعنى نيمى د شپى تهجد كوه او يا تر هغه كم يعنى تر ثلث پورى. او يا زيات تر نصف يعنى تر ثلثين پورى د شپى اود امر الهى هم پر عليه الصلوٰة والسلام او پر اصحابو مشقت وو. ولې چې اندازه د نصف الليل يا ثلث الليل او يا دوى برخى د شپى هم دوى ته نه معلوميدى چې په هغه عصر كى ساعتونه نه وه چې په هغو سره دا مقادير ثلثه پيژندلى واى. نو بيا هم د احتياط د سببه ټوله شپه بى لمانځه كى تيره كړه حتى چې د ډيرى ولاړى څخه پښى و پړسيدلى، نو رب جل وعلى د هغه ناسخ نازل كړى وقال: عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ: خداى علم لرى چې تاسى طاقت د ضبط د نصف الليل او ثلث الليل او ثلثى الليل نه لرى. فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ» نو رجوع وكړه خداى د قبلى مقاديرو څخه نو او س تاسى

لمونځ كوى په شپه كى چې تاسى ته آسانه وى: وَلَوْ قَدْرَ حَلْبِ شَاةٍ» تر دى وخته پورى خو صلوٰة الليل واجب وو. او بيا په سله يوه كاله په وجوب منسوخ سو په پنځو لمونځو سره د فرضو نو تر ما بين د واجب او تخفيف په يو كال تير سو. او په ما بين كى وجوب او نسخ د ۱۰ كاله تير، كذا فى العينى شرح البخارى لبدر الدين العينى الحنفى رح» «ط».

قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَنُدِبَ صَلوٰةُ الْاِسْتِخَارَةِ

او مستحب دى لمونځ د استخارى **پوهه:** چې معنا د استخارى طلب د خيردى د خداى جل جلاله څخه او استخاره د پاره د راتلونكى كار په كار ده، چې خداى وسرى ته په دغه كار كى چې سړى اراده ورته كړيده د خير جانب ورته معلوم كى.

فَائِدَهْ: د صلوٰة الاستخارة بيان په حديث كى د جابر رض په دغو الفاظو راغلى دى: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُعَلِّمُنَا الْاِسْتِخَارَةَ فِي الْاُمُوْرِ كُلِّهَا كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّوْرَةَ مِنَ الْقُرْآنِ» ترجمه وو عليه الصلوٰة والسلام پر دى ډول چې موږ ته به را ښووله: طريقه د استخارى په ټولو كارو كى لكه چې موږ ته به ئې يو سورة د قرآن را ښووى يعنى په ښه تحقيق او مكمل ښووله سره.

پوهه: چې په بل صحيح حديث كى داسى راغلى دى. قَالَ عَلَيْهِ الصَّلوٰةُ وَالسَّلَامُ مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ اى ابن آدم اِسْتِخَارَةُ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ يعنى د نيك بختى څخه د ابن آدم دا ده چې طلب د خير د خداى څخه كوى. قَالَ جَابِرٌ رض يقول يعنى رسول الله صلى الله عليه وسلم: إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْاَمْرِ چې قصد وكى يو ستاسى د يو كار **پوهه:** چې كار څخه مراد كار د مستقبل دى چې د خير او شر دواړه احتمال په كښى وى. او سړى په په خير او شر نه پوهيږى يعنى يو مبهم كار وى. نو په ډيرو خوړلو يا په او بو څښلو او په نورو عادى كارو كى د استخارى كولو ضرورت نسته، فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيْضَةِ» نو دى دوه ركعته لمونځ وكى ما سوا د فرضى لمانځه څخه. يعنى صرف نفل دى وكړى. علماء وائى چې په اول ركعت كى دى الكافرون سورت ووائى او په دوهم ركعت كى دى سورة الاخلاص ووائى. او بعض فقهاء وائى چې په اول ركعت كى دا قول د خداى ووائى. وَرَبُّكَ يَخْلُقُ.

مَایَشَآءُ وَیَخْتَارُ تر يُعْلِنُوْنَ پورې. او په دوهم رکعت کې دا قرآني ايتونه ووائي: وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ» تر مُّبِيْنًا پورې: **بنهانه او اسانه فائده:** که يو سړي ته صلوٰة الاستخارة او د استخارې دعا تکليف وه. نو په ترمذي کې په اسناد ضعيف سره د ابوبکر الصديق رضی الله تعالیٰ عنه څخه روايت دی. اَنَّ النبي صَلَّى اللّٰهُ عليه وسلم كَانَ اذا اراد امرءا قال اللهمّ خِرلي واخترلي» د جابرؓ د حديث وخواته ځي؛

اِسْتِخَارَه

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْتَخِیْرُكَ بِعِلْمِكَ ای خدایه زه ستا څخه طلب د خير کوم يعنې په دې کارکي چې زما ورته اراده ده، په سبب د علم ستا» يعنې په سبب د دې چې ته په خير او شر خبر يه» وَاَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، زه طلب د قدرت د تا څخه کوم په سبب د دې چې ته قادر يه پر شي. وَاَسْئَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِیْمُ؛ او زه ستا څخه سوال کوم د بعض فضل عظيم ستا. کلمه د مِنْ د تبعيض د پاره ده، ط، فَاِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا اَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا اَعْلَمُ وَاَنْتَ عَلَّامُ الْغُیُوْبِ، ولحې ته قادر يه اوزه نه يم قادر- او ته خبر يه او زه نه يم خبر او ته په ټولو غيبو خبر (او امورو) خبر يه، اَللّٰهُمَّ اِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ هٰذَا الْاَمْرُ خَیْرٌ لِّیْ فِیْ دِیْنِیْ وَمَعَاشِیْ وَعَاقِبَةِ اَمْرِیْ، ای خدایه که ته خبر يه چې دغه کار يعنې چې ما يه اراده کړيده خير دی ما لره په دين کې او په ژوندکې او په اخير کارکې:

فَائِدَهْ: دعا کوونکی دی په عوض کې د لفظ د هٰذَا الْاَمْرُ» هغه خپل کار ذکر کړي چې ده اراده ورته کړې وه. **پوښتنه،** اِنْ كُنْتَ آه چې کلمه د شك ده په علم کې د خدائي جل جلاله په خير والي او شر والي د دې کار څرنګه صحيح کيږي. **جواب،** امام طحطاوي وائي چې شک راجع دی وه داعي ته يعنې چې داعي په دې کې شک دی چې دا کار په علم د خدائ کې ما ته خير دی او که شر دی او شک وه علام الغيوب ته نه دی راجع فافهم» او قال فِیْ عَاجِلِ اَمْرِیْ وَاٰجِلِهٖ: کلمه د او د پاره د شک د راوي ده. فَاقْدُرْهُ لِیْ وَیَسِّرْهُ لِیْ ثُمَّ

بَارِكْ لِیْ فِیْهِ؛ **پوښتنه:** چې لفظ د اَقْدُرْهُ په ضمه د دال د باب نَصَرَ يَنْصُرُ دی او په کسره د دال د باب د ضَرَبَ يَضْرِبُ دی او معنا يه پر دواړو تقديره دا ده چې دا کار راته آراسته کړي يعنې ما ته قدرت راکړي پر هغه او ما ته آسانه کړي او بيا ما ته برکت په کښې راکړي وَاِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ هٰذَا الْاَمْرُ شَرٌّ لِّیْ فِیْ دِیْنِیْ وَمَعَاشِیْ وَعَاقِبَةِ اَمْرِیْ وَقَالَ عَاجِلِ اَمْرِیْ وَاٰجِلِهٖ» ترجمه د دې عبارت د هغه ما سبق په شان ده. فَاصْرِفْهُ عَنِّیْ وَاصْرِفْنِیْ عَنْهُ وَاقْدُرْ لِیَ الْخَیْرَ حَیْثُ كَانَ ثُمَّ رَضِّنِیْ بِهٖ» ترجمه: نو بيا زما مخ واړوې د هغه کار څخه او هغه کار زما څخه ليرې کړې. او ما ته آراسته او آسانه کړې خير هر چيرې چې وي او ما په هغه راضي وګرځوې. ثُمَّ یُسَمِّیْ حَاجَتَهٗ: او بيا دې حاجت بيان کړي يعنې په ځای د هٰذا الامر کما سَبق. قوله صحاح ستته وو د دې حديث روايت کړی دی مګر مسلم؛ وفی المراقی» بنه کار دا دی چې دا دواړه روايته دې سره جمع کړي يعنې دا سې دې ووائي: وَعَاقِبَةِ اَمْرِیْ وَعَاجِلِهٖ وَاٰجِلِهٖ» وقال ط چې مستحب دا ده چې د مخه تر دعا دې درود ووائي.

مَسْئَلَه: استخاره په هغه کارو کې مندوبه ده چې بنده يه په خير او شر نه پوهيږي لکه نِکاح ديوې ښځې سره يا سفر تجارت ويو خواته. او نور د دې قسمه څخه کارونه، او هر چې هغه کارونه دي چې خير والی ئې په شريعت کې معلوم وي لکه عبادت، او يا يه شر والی معلوم وي لکه معاصي نو هغه و استخارې ته حاجت نه لري. نو ځکه په فارسي ژبه کې وائي: «در کار خير حاجت استخاره نيست». **نَعَم:** استخاره په بعض امورو کې د خير لکه حج يا جهاد، د پاره د تعين د وخت کولای شي.

فَائِدَه، استخاره به تر اوو ورځو مکرره وي کما جاء فی حديث انسؓ **فَائِدَه** په استخاره کې د خوب ليدل شرط نه دی. او که خوب هم ووينې تعبير دې ديوه عالِم متقي څخه وپوښتي بلکه اصلي فائده د استخارې دا ده چې د سړي د زړه تردد دفع شي. يا په کولو کې د هغه کار او يا نه کولو کې. يعنې په زړه کې مصمم او ټينګه اراده پيدا شي د کولو د هغه کار» او يا يه زړه کلک منکر شي د هغه کار څخه، او بيا يه پرزړه سنه وګرځي. او ځينې چې د خوب په تعبير نه پوهيږي تعبير د خوب دې نه کوي؛ وهذا تمام البيان فی الاستخارة»

قال المصنف ـــــــــ اود غړنګه مندوب دی دحاجت لمونځ، او صلوٰة
وَصَلوٰةُ الْحَاجَةِ الحاجت دوه رکعته دي او بعض والي څلور رکعته دی
او په حاوي کي يوه ډيره نادره خبري کړيده. چې وائي صلوٰة الحاجت دوولس رکعته دی او بعض
وائي څلور رکعته دی. او دادوولس چې وائي هغه هم په يوه سلام سره:
درويش وائي چې اعتبار هغه مقدار لره دی چې د صحيح حديث سره موافق وي. هغه حديث
دادی. په روايت دعبد الله بن ابي اوفیٰ رضی الله تعالیٰ عنه ده وئيله چې رسول الله صلى الله
عليه وسلم وفرمائيله: که چا لره يو حاجت وی دخدای پاك په دربار کی» ويوه بنی آدمٌ لره. نو
دی اودس تازه کړی او بنه اودس دی تازه کړی يعنی که څه هم روړ اودس يه وی خو بيا هم
دی اودس نوی کړی. او بيا دی دوه رکعته لمونځ وکړي يعنی نفل» او بيا دی حمد وثنا دخدائ
ووائي. او بيا دی درود پر نبی عليه الصلوٰة والسلام ووائي يعنی هر درود چې وی او بيا دی ووائي
لَآاِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
رَبِّ الْعَالَمِيْنَ، اَسْئَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ» زه ستا څخه غواړم هغه شيان يعنی که
اقوال وی او که اعمال وي چې اسباب د رحمت او احسان وي. وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ» او
هغه شيان غواړم چې ستا دمغفرت دګنهوقوی اسباب وي. وَالْغَنِيْمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ
وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ اِثْمٍ، يعنی خير مندا چې ماته غنيمت راکړي هر خير او سا تنه واړ
دهري ګناه څخه، لَاتَدَعْ لِيْ ذَنْبًا اِلَّا غَفَرْتَهٗ وَلَا هَمًّا اِلَّا فَرَّجْتَهٗ، ماته مه پريږ دګنا
مګر اوی بخښه، او مه يو غم رابريږدی مګر هغه راځنه زائل کړي. وَلَاحَاجَةً لَكَ فِيْهَا
رِضًا اِلَّا قَضَيْتَهَا يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ، وروسته تر هغه دعاء دي بيا خپل حاجت دخدائ
څخه وغواړی که په دنيائی امورو کی وی او که داُخروی امورو څخه وي. خدای پاك بې
حاجت دسره کړي؛ درويش وائي: چې هر څوچې د سړي عقيده او اعتقاد پر قول دعليه الصلوٰة
والسلام ټينګ وي. هغو نه ژر به ئی خدائ کاميابه کی. او په مراقی کی په يوه بله مختصر
...ناء حاجت دپاره راوړی ده» او دادعاء رسول کريم صلى الله عليه وسلم ښوولې
...ته چې په سترګو ړوند وو. او وعليه السلام ته راغی او ورته وی وئيل چې يا رسول

الله صلى الله عليه وسلم ماته دعاء وکړه چې ما خدائ د ړوند والي څخه صحت راکړي. نو
عليه الصلوٰة والسلام وهغه ته ووئيله که ستا خوښه وي دا دعاء وځنډوه. په دی کی به
خدائ تا ته لوی ثواب درکړي يعنی پر ړوند والی صبر وکه. او زما څخه دعاء مه غواړه. او که دی
خوښه وی زه به دعا درته وکړم. هغه سړي ورته ووئيل چې ماته دعاء وکړه. نو عليه الصلوٰة
والسلام هغه ړوند امر کی چې ورسره اودس تازه کړه او بنه اودس وکړه. او دوه رکعته لمونځ وکړه
او بيا دغه دعاء وکړه. اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ وَاَتَوَجَّهُ اِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَّبِيِّ الرَّحْمَةِ
صلى الله عليه وسلم: يَا مُحَمَّدُ اِنِّيْ تَوَجَّهْتُ بِكَ اِلٰى رَبِّكَ فِيْ حَاجَتِيْ هٰذِهٖ لِتُقْضٰى لِيْ
اَللّٰهُمَّ فَشَفِّعْهُ فِيَّ»

پوهه: چې امام طبرانیؒ ددی حديث ډيری طريقي ذکر کړی دي. او په اخير کی وئيلی دی
چې دا حديث صحيح دئ **سوال،** بعض علماء وائی چې داسی ويل مکروه دئ. اَللّٰهُمَّ
اِنِّيْ اَسْئَلُكَ بِاَنْبِيَائِكَ» يعنی يا الله زه ستا څخه خواست کوم په رویٰ ستا دنبيانو
جواب، ابن اميرحاجؒ وائی چې په دی کی هيڅ حرج نشته. ولی چې عمرؓ عباسؓ وخدائ ته
شفيع وګرځاوه په استسقاء کی. او دغه ډله علماء چې او س هم په جامعه کی داسلام موجود
دی چې داسی دعاء کول خو نهايت مکروه ده. چې اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ صلى الله
عليه وسلم او بحق الانبياء عليهم السلام او بحق الصلحاء والشهداء الٰى غير ذالك. د
دوی دليل دکراهت دا وائی چې بنده لره پر خدائ حق نشته» **جواب** هو انبياء
عليهم السلام او نورو مخلصانو بندګانو لره خو پر خدائ په استحقاق ذاتی حق نشته»
لکن خدای جل سلطانهٗ خپلو نيکانو مخلصانو، بندګانو ته حق ورکړی دی پر خپل ځان فضلًا
وکرمًا ولا عاشبة فيه» قال المصنف:

وَنُدِبَ اِحْيَاءُ لَيَالِي الْعَشْرِ الْاَخِيْرِ مِنْ رَمَضَانَ او مستحب ده په وينه ولو
شپږو د لسو اخيرو شپو د مياشتی د روژی يعنی په عبادت سره» که لمونځونه کوی، که
تلاوت د قرآن کريم کوی، که تسبيح او تهليل او تکبير وائی. الٰى غير ذالك من انواع العبادات»

یوه سه: چې د احیاء د پاره د طلب د لیلة القدر ده چې هغه شپه په دغو لسو شپو کې یوه شپه غیر معلومه ده، او په نص د قرآن عبادت د هغې یوې شپې خیردی تر عبادت د زرو میاشتو چې د لیلة القدر څخه خالي وي. د سید تنا عائشه رضی الله تعالیٰ څخه روایت دی چې نبی علیه الصلوٰة والسّلام چې دغو لس شپې اخیري به د روژې داخلې شوې اَحْیَا اللَّیْلَ، شپه بې ټوله په ویښه تیروله، او کوروالا بې هم راویښول یعنی د عبادت د پاره، وَشَدَّ الْمِئْزَرَ او لنګ بې ټینګ تړلو وو چې دا کنایه ده د اجتهاد فی العبادة څخه، کذا فی حواشی البخاري، په یوه روایت کې راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام ذکر کړی یو سړی د بنی اسرائیلو څخه سلاح د جنګ یې فی سبیل الله زر میاشتې وګرځوله نو مسلمانانو تعجب وکړی، یعنی ددې سړي ودې لوی عبادت ته نو خدای پاک سورة القدر نازل کړی. نو ددې معنا دا ده چې عبادت د لیلة القدر خیردی تر زر میاشتې عبادت چې په هغو کې هغه اسرائیلي سلاح اخستې وه فی سبیل الله،،

درویش وائی اګرچه په دې کې اختلاف سته چې لیلة القدر په نورو امتو کې هم وه او که خاصه ددې امت ده، لکن امام نواوی په شرح کې د مسلم وائی چې مشهور او صحیح دا ده چې لیلة القدر خاصه دامت محمدی صلی الله علیه وسلم او د غو نو موړی امام داهم وئیلی دی چې په اجماع د مجتهدینو دامت دا لیلة القدر به تر اخیر الزمان پورې به موجود وی. للاحادیث المشهورة، او دا شپه حقیقةً معلومیږی وه. مَنْ شَآءَ اللّٰهُ تَعَالٰی، ته په هره میاشت کې د روژې کما تظاهرت علیه الاحادیث النبویة، **مسئله**: هغه سړي چې دا شپه صراحةً ووینې باید او مستحب دا ده چې پټه یې وساتي. اقتداءً بالنبی علیه الصلوٰة والسّلام

حِکمتِ الٰهی

ددې شپې په پټ ساتلو کې حکمت د رب العزت دا دی چې مسلمانان په طلب کې ددې شپې ډیرې شپې عبادت سره روڼې کړي. وهکذا الحکمة فی اختفاء اسم الله الاعظم، وفی اختفاء الخضرم. وروی احمد: مَنْ قَامَ لَیْلَةَ الْقَدْرِ اِیْمَانًا وَّاحْتِسَابًا، غفرله مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذنبه وَمَا تأخر، وقال علیه الصلوٰة والسّلام تحرّوا لیلة القدر فی

العشر الاواخیر من رمضان **اختلاف**: اکثر ائمه پردې دي چې دا څوت او تالک تخصیص نسته، او بعض علماء وائی چې په تا کو شپو کې ده. او ډیر ملایان پردې هم دی چې لیلة القدر د ۲۷ شپه ده وهو قول ابن عباسؓ وهذا هو الشائع فی الناس الیوم. او دیو جماعت د صحابهؓ و هم دی، بلکه بدر الدین عینیؒ وائی چې دا مذهب دیارانوؒ هم دی، ط،

او په مراقی کې وائی چې دا ابن مسعودؓ مذهب دادی. چې لیلة القدر په کال کې یوه شپه ده، وقال الامام الاعظمؒ فی المشهور، یعنی لیلة القدر په کال کې بدلیږی داسې چې یو کال په روژه کې وی او بل کال په بله میاشت کې وي. وهکذا قال قاضیخانؒ.

لکن تحقیق دا دی چې په مبسوط کې وائی چې د امام اعظمؒ مذهب دا دی چې لیلة القدر خو په روژه کې ده لکن ګاهې په یوه روژه کې د مخه شپه وی او په بله روژه کې بیا وروسته شپه وی، و هکذا قال فی المتقدم والمؤخر، او د یارانوؒ مذهب دا دی چې لیلة القدر تقدم او تأخر نه لري په ټوله عمر کې او په روژه کې د وی هم نه بدلي. او ددې اختلاف نتیجه په دې مسئله کې ښکاره کیږي چې مثلاً لس شپې د روژې تیرې شوې وي. چې یو سړي ومایني ته وویل چې ته پر ما په لیلة القدر کې طلاقه یې، نو د یارانو پر مذهب چونکه لیلة القدر معینه شپه ده او تغیر او تبدیل نسته بلکې نو په دغه موجوده رمضان کې خو دا نه معلومیږی چې لیلة القدر په تیرو شوو لسو شپو کې وه او که په راتلونکو ۲۰ شلو شپو کې وي. نو پر دې سړي هلته مایینه طلاقیږي چې د بل کال د روژې لس شپې تیرې شي. "تا چې بالیقین معلومه شي چې لیلة القدر خواه مخواه پیدا شوی ده. او د امام اعظمؒ په نیزد اینځه نه طلاقیږی څو بل کال مکمل د روژې میاشت تیره شوی نه وی. په دې سبب چې لیلة القدر خو نقل کیږي. نو شاید په موجوده کال کې به لیلة القدر په هغو لسو شپو کې تیره شوې وی چې میړه په هغو کې طلاق نه وو ورکړی، نو هر وخت چې بله روژه مکمله تیره شي نو هلته لیلة القدر په یقین سره پیدا شوه نو هغه طلاق چې معلق په لیلة القدر پورې وو هغه هم واقع شو

دعوې خرافات

دوی وائی چې لیلة القدر یو ګړی دی چې یو خواست په کښې قبلیږي فقط دا خبره د صریح قرآن څخه مخالفه ده ولې چې لیلة شپې ته وائی

اوشپه د لمرلویدو څخه شروع کیږی تر سپیدو پوری اوپه قرآن شریف کی هم داسی راغلی دی هِیَ حَتّٰی مَطْلَعِ الْفَجْرِ، حقیقت خو دا دی چی عوام طلب دلیلة القدر د د نیاد پاره کوی لکن دا شپه په شریعت کی د عبادت دپاره ده یعنی چی د دی شپی عبادت تر زرو میاشتو عبادت خیر دی. البته د خواست یه هم په کښی قبلیږی" در" قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَاِحْيَاءُ لَيْلَتَيِ الْعِيْدَيْنِ

اود غه رنګه مندوب ده ژوندول د دوو شپود اختروچی کشنی اولوی اختر یه بولی. لقوله علیه الصلوٰة والسلام که څوك ژوندی کړی شپه د اختر یعنی په عبادت سره نو ندی به کی خدای پاك زړه د ده په هغه ورځ چی زړونه مری.

پوښتنه: چی مراقی په مندوبا توکی زیات کړی دی. استغفار ویل په سدس اخیر کی د شپی لانه تعالی مدحهم بقوله: وَالْمُسْتَغْفِرِيْنَ بِالْاَسْحَارِ، اود ټولو استغفارو سید دغه استغفار دی اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبِّیْ. لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ خَلَقْتَنِیْ وَاَنَا عَبْدُكَ وَاَنَا عَلٰی عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، اَبُوْءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَیَّ وَاَبُوْءُ بِذَنْبِیْ فَاغْفِرْلِیْ فَاِنَّهٗ لَا یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ ، ترجمه : ای خدایه ته رب یه زما نشته بل مستحق د عبادت بیله تا. پیدا کړی یم تا زه، اوزه بنده ستایم، اوزه ستاپرهغه عهد چی ما تا ته کړی دی یعنی عبادت قائم یم اوپر هغه وعده چی ما ده تا سره کړیده چی زه به امتثال دامرکومه ثابت یم چی زما په طاقت پوری وی. اوزه اقرار کوم ستا په نعمت سره چی مابا ندی نو ماته و بخښه ټول ګنهونه زما. ولی چی ګنهونه نسی بخښلای د تا څخه ماسوی هیڅ څوك" قال المراقی.. والدعاء فیهما مستجاب ه قَالَ الْمُصَنِّفُ؛

وَلَيَالِیْ عَشْرِ ذِی الْحَجَّةِ

اود غه رنګه مستحب دی ژوندول په عبادت سره د لسو شپود مخه تر لوی اختر قال علیه الصلوٰة والسلام: مَا مِنْ اَیَّامٍ اَحَبَّ اِلَی اللّٰهِ تَعَالٰی ان یَّتَعَبَّدَ فِیْهَا مِنْ عَشْرِ ذِی الْحِجَّة یعدل صیام کل یوم بصیام سنة وقیام کل لیلةٍ منها بقیام لیلة القدر.

اللهم اغفر لمولفه ولکاتبه ولمن سعیٰ فیه اٰمین"

قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَلَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ

اود غه رنګه مندوب ده ژوندول د برات د میاشتی د نیمایی شپی ولی چی د دی شپی په احیاء سره ګنهونه دیوه کال بخښل کیږی. او د جمعی د شپی په احیاء سره دیوی هفتی ګنهونه زائل کیږی. او د لیلة القدر په احیاء سره د ټول عمر ګنهونه بخښل کیږی. اوبل په دی شپه د ټولو ارزاق او آجالو او عدد د حاجیانو او د عزت او ذلت او د غنا او فقر وغیرها. تقدیر په دغه شپه کیږی **سوال**: تقدیر الهی خو ازلی دی نو څه معنا چی په دی شپه کی تقدیرات الهیه کیږی **جواب**: بیله شکه تقدیرات الهیه خو ازلی دی. لکن ملائکه ووته په دغه شپه تقدیرات دیوه کال معلومیږی. او ټولو ملکی ته بل کاله پوری پرخپلو کارو ګمارل کیږی. درویش وائی چی په فضیلت کی د احیاء د لیلة النصف من شعبان ډیر حدیثونه راغلی دی او تفصیلی بیان یه په روح البیان کی و ګوره: قَالَ الْمُصَنِّفُ؛

وَيُكْرَهُ الْاِجْتِمَاعُ عَلٰی اِحْيَاءِ لَيْلَةٍ مِنْ هٰذِهِ اللَّيَالِیْ فِی الْمَسَاجِدِ

اومکروه ده اجتماع د خلکو پر احیاء دیوی شپی د دغو شپو یعنی چی تیری سوی په مسجدو کی. بلکه په نورو ځایو کی لکه یوسرای چی خلک سره وټ کی هم اجتماع مکروه ده. لکه بعض اماما ن او یا بعض پیران چی کوی ولی دا اجتماع نه نبی علیه الصلوٰة والسلام کړیده او نه اصحابو کرامو کړیده. او اکثر علماء د حجاز چی یود هغو څخه عطاء دی. او ابن ابی ملیکة، او فقهاء د اهل مدینی او اصحاب ده مالك ټوله دا اجتماعات بدعت بولی: اود نبی علیه الصلوٰة والسلام څخه اوده د اصحابو څخه نه دی نقل سوی لمونځ په جماعت سره په شپه کی د اختر، او علماء د اهل شام پر دوه قوله دی. اوزاعیؒ چی امام او لوی فقیه د اهل شام دی هغه دا اجتماع په مساجدو کی مکروه بولی. او بعض معتبر علماء د تابعینو څخه لکه خالد بن معدانؒ او لقمان بن عامرؒ وائی چی په احیاء کی د لیلة النصف من شعبان دی خلک په مساجدو کی نفلی لمونځونه په جماعت کوی.

واللّٰه اعلم بالصواب؛

پوښتنه: که بعض کسان ددغو شپو لمونځونه پرځان نذر کړي په جماعت سره نو کراهت ځنې په جماعت نه خلاصیږي. باید خلاص سي. ولې چې پسله نذر ځني خو نفل خالص نه سو پاته بلکه واجب سوله او جماعت خو په نفلو کښې مکروه دی، ؟

جواب، په دې حیله سره کراهت د جماعت نه دفع کیږي. ولې چې اعتبار اصل ته د لمانځه دی اصل خو په نفل دی. هو، ددغه نذر ځنې بیله جماعته کولو خلاصیږي نه !. لکن جماعت په دې شرط روادی چې امام به ناذر نه وي، ولې چې دیوه ناذر په بل ناذر پسې اقتداء نه ده صحیح،

سوال: چې امام ناذر نه وي نو د مقتدي ناذر اقتداء څرنګه پسې رواده، ولې چې بناده قوي چې د مقتدي لمونځ چې به نذر سره واجب سو پر ضعیف باندي چې د امام لمونځ چې نذر کړي یه نه دی. بلکه صرف نفل دی خو نه ده روا کما فی کتب الفقه،

جواب: اقتداء او بناء د قوي پر ضعیف باندي هلته نارواده چې قوت د قوي ذاتي وي لکه اقتداء د مفترض په متنفل پسې. په ما نحن فیه کې خو قوت د صلوٰة المقتدي پر سبب د نذر عارض دی. ورنه په اصل کې خو دواړه نفل دي،

فائده: لمونځ په اصل الوضع کې مشروع دی پر صفت د انفراد نو اقتداء په لمانځه کې سره ده کراهته روا ده لکه نفل په جماعت پر طریقه د تداعي. والله اعلم وعلمه اتقن و احکم؛

خوشخبري

محترمو لوستونکو حضرت علامه ابو محمد الحاج ابوالفضل مولانا عُبید الله الحنفی

د لوی تیبریزي قندهاري تفسیر د لوړوالي

اراده لري. ماشاء الله!

کتبه حقاني غفرله

فَصْلٌ فِیْ صَلٰوةِ النَّفْلِ جَالِسًا وَالصَّلٰوةِ عَلَی الدَّابَّةِ

ترجمه: وزاد فی المراقی وصلوٰة الماشی، فصل دی په بیان کې د نفلي لمانځه په ناستي او بل په بیان کې د لمانځه پر دابه باندي. او په بیان کې د لمانځه په حال کې د تګ" په مراقي کې وائي چې مصنف تعبیر په نفلو وکړی تا چه سنن مؤکده هم ترلاندي سي چې هغه هم په ناستي صحیح دی. قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَيَجُوزُ النَّفْلُ قَاعِدًا مَعَ الْقُدْرَةِ عَلَى الْقِيَامِ او روادی نفل یعني په شمول د سنن مؤکده وو. په ناستي سره د قدرت نه پر ولاړي باندي. او په کتابو کې د فقهي شریفي پر دې باندي اجماع د علماوو نقل کړه سوې ده، او بعض غیر معتمدو قولو کښې سنة الفجر په مستثنی کړي دی، لما قیل بوجوبها وقوة تاکدها، او په بعض غیر صحیح روایتو کې تراویح هم استثناء کړي دي یعني هغه هم سره د قدرت پر ولاړه په ناستي نه دی روا. والاصح جوازها قاعدًا من غیر عذر، فالحاصل چې ټوله نوافل بلا مثنویة شئ منها روادي په ناستي بیله عذره

سوال، په خلاصه کې وائي چې سُنت د سحار په اجماع سره بیله عذره په ناستي نه دی روا کما روی الحسنؒ عن الامامؒ فبین دعوی الاجماعین تضادٌ، **جواب**" دعوي د اجماع د خلاصې غلط ده. بلکه اجماع صرف پر تراویح کده هغو ده کذا قال الطحطاویؒ ص ۳۳۶

پوښتنه: چې په جواز کې د نفلو په ناستي سره د قدرت پر ولاړي باندي هیڅ کراهت نشته، دلیل دا دی، چې علیه الصلوٰة والسلام بسا وترو دوه رکعته نفل په ناستي کوله. او دغه رنګه په اکثر صلوٰة اللیل کې په ناستي لمونځ کاوه دپاره د تخفیف" او د عائشه رضی الله تعالیٰ عنها ځنې روایت دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم پسله هغه چې بدن مبارک یه درُوند سو نو د تهجد لمونځ به ئې په ناستي کاوه. نو څه وخت چې د رکوع اراده بې وکړه نو به ولاړ سو بیو څو آیته بې په ولاړې وو ئیله او بیا بې رکوع وکړه. او سجده بې وکړه. او په بل رکعت کې بیا قرائت په ناستي شروع کړي وهکذا الی اخیر الصلوٰة"

مسئله: په معراج الدرايه کې وائي چې هر نفل چې سړی په ناستې کوي مستحب داده چې يوځوائيت دی په ولاړې ووائي او بيا دې رکوع وکړي موافقة للسنة، او که ولاړ پسو لکن قرائت يې نه وو وايه او بيا يې رکوع او سجده وکړه بيا هم کفايت داستحباب کوي. او که سم نسو ولاړ او رکوع او سجده يې وکړه هغه کفايت نسي کولای. ولې داد ولاړې نه رکوع نه ده، قال المصنفؒ:

لَكِنْ لَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ إِلَّا مِنْ عُذْرٍ لکن دغه سړي لره چې سره دقدرت ته لونځ يعني نفل په ناستې کوي نيمې ثواب دولاړي دلانځه دی مګر نه که په عذر سره وو، ولې چې معذور ته پوره ثواب ورکولکيږي. لقوله عليه الصلوٰة والسلام: مَن صَلّى قائمًا فهو افضل ومن صَلّى قاعدًا فله نصف اجر القائم ومن صَلّى نائمًا اى مضطجعًا فله نصف اجر القاعد

پوهسه: چې ددې حديث څخه صاحب الشرع يعني عليه الصلوٰة والسلام مستثنیٰ دی ولې چې دعليه الصلوٰة والسلام لونځ يعني نفل په ولاړې او په ناستې کې ثواب يودی لهذا من خصوصياته صلى الله عليه وسلم وقد ورد فى الحديث ذالك، **فائده** په دغه حديث کې چې من صَلّى قائمًا ه روايت شاذه دی. ولې چې نفل سره دقدرت ته پرولاړې مضطجعًا نه دی روا صرح فى البحر عن الشارق بذالک، او پردغه روايت په حکم دشذوذ کړی کما نقل عنه الامام الطحطاويؒ، قال المصنفؒ:

وَيَقْعُدُ كَالتَّشَهُّدِ فِي الْمُخْتَارِ او سړی چې په ناستې لونځ کوي نو داسې دی کښيني لکه په التحيات کې دنورو لمونځو په مختار روايت کې. **پوهسه**: چې په دې عبارت کې اشاره ودې ته ده چې مصلي جالسًا دی لاس راسته پرچپه لاس نه اېږدي لاندې ترنامه لکن عمل پرخلاف ددې دی په ټولو ښوالو کې. يعني دغه مصلي قاعدًا دقرائت په وخت کې به لاسونه ترنامه لاندې راسته پرچپه اېږدي. او حق هم داغه ده تا چې دوخت دقرائت او دالتحيات په کيفيت کې دناستې فرق راشي. په دغه سره تصريح کړه سويده په کتاب

سياسة الدنيا والدين کې. او دفقهاؤ په دې عبارت کې چې، قعود دمصلي قاعدًا لکه قيامه ده. هم ودغه طريقې ته اشاره ده، **فائده**: دحضرت الامام الاعظمؒ څخه په ناستې کې دمصلي قاعدًا درې روايت دي. يو روايت داده لکه مصنفؒ چې اشاره ورته کړيده بقوله كالتشهد آه ددې معنا داده چې که عذر نه وي نو چپه پښه دې بړې باسي او پرهغه دې کښيني او راسته پښه دې جګه ودروي. مصنفؒ دا مختاره ګڼلې ده. او په مراقي وائي وعليه الفتوىٰ او دې روايت ته امام زفرؒ تللی دی وهو المعمول فى ديارنا، لکن شيخ الاسلامؒ وائي چې افضل داده چې دولاړې په زمانه کې دا مصلي قاعدًا پرکونه کښيني زنګنونه او پنډۍ دې جګې ونسي او دواړه لاسه دې پس پنډيو تاوکړي چې دې ته په عربي کې احتباء وائي. شيخ الاسلام نقلي دليل داوائي چې دعليه الصلوٰة والسلام عمومي نفل لمونځونه په احتباء سره وو. او عقلي دليل داوائي چې په احتباء کې ډيرا ندامونه دقبلې طرف کيږي مثلًا ساقان په لکه دولاړې دلانځه ګرځي. او دا دوهم روايت دی دامام اعظمؒ څخه: وَبِهَا اَخَذَ ابويوسفؒ: او دريم روايت دامام څخه دادی چې چارزانو دې کښيني وَبِهَا اَخَذَ محمدؒ: قال فى النهر په دې کې شک نشته چې دغه مصلي قاعدًا ته ناسته په هر دول روا ده. ولې چې دغه مصلي ته ترک دقيامي روا دی لو ترک د صفة القعود په طريق اولیٰ ورته روا دی. لکن خلاف په افضل کې دی يعني کم کيفيت دقعود افضل دی.

مسئله: دمريض چې په ناستې دمرض دوجهې لمونځ په ناستې کوي په هيڅ کيفيت مقيد نه دی بلکه ده لره د هر دول ناستې اختيار دی قال المصنفؒ

وَجَازَ إِتْمَامُهُ قَاعِدًا بَعْدَ افْتِتَاحِهِ قَائِمًا بِلَا كَرَاهَةٍ عَلَى الْأَصَحِّ او روا دی پوره کول دنفلو په ناستې پسله دې چې شروع يې په ولاړې کړې وي بيله کراهته پر صحيح مذهب، **پوهسه**: چې ضمير داتمامه ونفلو راجع دی او مراد نفل دهغه سړي دی چې قادر پر ولاړه هم وي. او دا هم مذهب دی دابوحنيفهؒ دليل يې دادی چې قيام رکن په نفلي لمانځه کې نه دی نو جائز ترکه اخيرًا کما جاز اوّلًا، او ديارانو

مذهب دادی چې داسې نه ده روا ولې چې د شروع په ولاړې وکړه نو ولاړه پرده لازمه سوه لکه نذر، **والجواب**: چې نذر خو پر سرې صلاة مطلقه کاملةً لازموی سره د تهولو ارکانو چې یو یې قیام دی، او شروع په نفلو خو صرف پر سرې ساتنه د نفلو لازموی. دا فناد ځخه.. ولایوجب الشروع القیام» او بل دلیل دامام اعظمؒ دادی چې بقاء د فعل آسانه ده تر ابتدا فاذا لم یکره ابتداءً جالسًا فالتجأ اولی» مر» وفی حدیث عائشةؓ چې علیه الصلوٰة والسلام به نفل کول د ولاړې ځخه به ناستې ته نقل کیده او د ناستې ځخه به ولاړې ته کما مر عنقریب» **فائده**: د حضرت الامام الاعظمؒ او د ده شاګردانو اختلاف په یوه شفعه کی دی چې اول یې په ولاړې وی او اخیر یې په ناستې وي. او که یوسړي دڅلور رکعتو نفلو نیت وکړی او چې اول شفعه یې په ولاړې وکړه او د التحیات د پاره کښېنستی او بیا شفع ثانی په ناستې وکړه هغه اتفاقا روا دی» ولې چې د نفلو هره شفعه جلا لمونځ دی. قال

وَيَتَنَفَّلُ رَاكِبًا خَارِجَ الْمِصْرِ مُوْمِيًا اِلٰى اَيِّ جِهَةٍ تَوَجَّهَتْ دَابَّتُهٗ

او روا ده سړي ته چې نفل کوي په حال کی د سپرتیا پر دابه باندې. بلکه بعض علماء وائي چې نفل پر دابه مندوب دي. ولې چې علیه الصلوٰة والسلام داغسی کړی دي لکن دبا ندی تر مصر»

پوهسه: چې د مصر ځخه معنا مصطلح مراد نه ده یعنی ښار، بلکه مراد ځنی آبادی ده ولو قريةً» نو خارج القریه نفل روادی پر دابه» که په نیت د سفر وتلی وی او که دیو کار د پاره وتلی وی. وعلیه الفتوٰی. وقیل چې یو میل به وتلی وي. وقیل چې دوه فرسخه وتلی وي، والا فلا یجوز، او امام ابو یوسفؒ ځخه روایت دی چې په مصر کی هم صلوٰة علی الدابة روا دی» وعند مالکؒ شرط د صحت د صلوٰة الدابة دادی چې دی به حقیقةً مسافر وي. او لمونځ به په اشاره کوي، نو که پر ځین د دابې او یا بل شي باندې چې پر دابه وو سجده وکړه عبث کار یې وکړ. نو مکروه خو دی لکن لمونځ یې نه فاسدیږی. ولې چې په ضمن کی د دغې سجدې خو ایماء هم پید اسوه مع زیادة مګر هغه وخت یې لمونځ فاسد دی که هغه شي چې ده سجده پر وکړه نجس وو. بر دمر»

و هر جهت ته چې متوجه وه دابه دده که څه هم د قبلې وخوا ته نه وي روانه» او بعض فقهاء وائي چې دا هلته روا دی چې راکب قادر نه وی پر دې ولو د دابه په قدر د تحریمې مخ پر قبله والا فلا یجوز»

لکن په ظاهر الروایة کی دا شرط نه غواړی. لکن په عمدة الاحکام کی وائي چې په نیز د امام اعظمؒ او ابی ثورؒ مستحب داده چې دابه دی په وخت کی د تحریمې مخامخ وقبله ته کړي: ثم یصلی کیف شاء» وبه قال احمدؒ والشافعیؒ ویشترط استقبال القبلة فی افتتاح الصلوٰة **پوهسه** چې مصنفؒ مومیًا په مفرد صیغه سره وایه اشاره یې ودی ته وکړه. چې په جماعت سره لمونځ پر دابه نه دی روا. او چا که جماعت کاوه د امام لمونځ خو صحیح دی او د نورو فاسید دی. لکن دا حکم هلته دی چې پر مختلفو دوابو سپاره وی او که یوه دابه دوه کسه سپاره وه او لمونځ یې په جماعت کاوه بیا روادی کما فی البحرؒ د ظاهر الروایت دلیل دادی چې هغه حدیث د جابرؓ چې وائي: رَاَیْتُ رَسُوْلَ اللّٰه صلی الله علیه وسلم: یُصَلِّی النَّوافِل علیٰ راحلتهٖ فی کل وجهٍ یؤمی ایماءً لکن یخفض السجدتین من الرکعتین» رواه ابن حبان فی صحیحه» مر» ترجمه: حضرت جابرؓ وائي چې ما ولیدی علیه الصلوٰة والسلام چې نفلی لمونځونه یې کول پر اوښ باندې پر هر طرف او اشاره به یې کوله لکن د سجدې د پاره به ئې سر تر رکوع کښته کاوه»

مسئله: که دابې د راکب و پښو ښورولو ته حاجت درلودی او یا وهلو ته. نو په لمانځه کی پروا نه لري. لکن که فعل کثیر نه وو. مر قال المصنفؒ» **وَبَنٰى بِنُزُوْلِهٖ** یعنی کی شروع د نفلو په سپرتیا کی وکړي په اشاره سره او بیا د دابې ځخه راکښته سو، نو پر هغه لمانځه دی بناء وکړی یعنی هغه لمونځ چې ور ته پاته وو کښېنته دې په رکوع او سجده پوره کړي. قال المصنفؒ: **لَا بِرُكُوْبِهٖ** او بناء به نه کوي پر سپرتیا کی» معنا دا چې که پر ځمکه نفل په رکوع او سجده سره شروع کړي او بیا سپور سو پر دابه باندې بناء پر هغه لمانځه دی نه کوي. **مسئله**: کی نزول په عمل قلیل سره وو یعنی چې صرف په پښه راواړه وله راکښته سو، نو خو بناء روا ده او که په عمل کثیر سره وو بیا بناء نه ده روا» مر» فرق د نزول او د رکوب دادی چې راکب چې د رکوب په وخت کی احرام د لمانځه

وتاره دهغه دپاره ایماء رخصت ده او عزیمت په رکوع او سجده په نزول سره، او چې مصلی احرام د لمانځه په ځمکه وتاړه دا احرام به مستلزم دی تولو شرطونو لره. نو چې بیا دی سپورسی نو استقبال القبلة فوت شو. او یو والی دځای د لمانځه هم فوت شو. ولې چې دابه خو روانه وه. او طهارة المکان هم فوت شو، او حقیقة رکوع او سجده هم پاته شوه. نو دی کبله بناء نه ده روا. وهو ظاهر الروایة» هذا محصل ما فی العنایة علی الهدایة ه

سوال: یو سړی چې مریض وی د رکوع او سجودی توان نه لري او لمونځ په اشاره کوی لکن نا ببره په لمانځه جوړ شو او بیا په رکوع او سجده قادر سو نو په مقتضی د مسئلی د نزول باید دغه مریض ته بناء د لمانځه په رکوع او سجده سره روا اسي. لکن فقهاء وائي چې بناء د مریض نه ده روا» **جواب**: د راکب احرام خو رکوع او سجدی ته شامل وو. ولې چې نزول د ده په طاقت پوره دی. بخلاف احرام المریض ولې هغه رکوع او سجدي ته شامل نه دی ولې چې رکوع او سجده خو په اختیار کی د مریض نه دي لکه نزول د راکب»

سوال: د نزول په صورت کی خو بناء دقوی چې رکوع او سجده والا لمونځ دی بر ضعیف چې د اشاري لمونځ دی لازمیږی. نو څرنګه بناء صحیح ده کما فی المریض اذا صح. **جواب**: ایماء د راکب لکه رکوع او سجده ده په قوت کی او د ده ایماء خلف د رکوع او سجدي نه دی. نو دی وجهی څخه ده ته روا ده ابتداء د لمانځه په ایماء سره مع قدرت ته علیها بالنزول» که ایماء دده خلف وای د رکوع او سجدی څخه نو بیا به ده ته دا ایماء سره د قدرت نه نه وای روا» اذ الخلف عند الفقهاء» ما لا یصار الیه الا عند تعذر الاصل کالتیمم الذی هو خلف عن الوضوء بخلاف المریض» ولې چې د ده ایماء د رکوع او سجدی څخه ده، نو ځکه چې مریض ته قدرت د سجدی او رکوع وی ابتداء د لمانځه په ایماء سره نه ده ورته روا. فلا یصح الجمع بینهما و بین الاصل» یعنی چې لمونځ دی په حال کی د عجز په ایماء وکړي او عند الصحة دی باقی لمونځ په رکوع او سجده وکړي. وهذا هو السر فی عدم صحة البناء فی المریض المؤمی اذا اصح فی الصلوة» وصحة بناء النازل عن الدابة الصلوة بالرکوع والسجدة علی ما مر من صلوته بالایماء فی حالة الرکوب هکذا قالوا فافهم»

قال المصنف **وَلَوْ كَانَ بِالنَّوَافِلِ الرَّاتِبَةِ** که څه هم دا نفل چې پر دابه باندی کوی قسمه د نوافلو څخه وو څخه وی چې هغه ته سنن مؤکده وائی او یا سنن زوائد وائی. حتی چې سنة الفجر هم په دی حکم کی د نورو سنتو سره شریك دی» قال المصنف:

وَعَنْ اَبِیْ حَنِیْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ اِنَّهٗ یَنْزِلُ لِسُنَّةِ الْفَجْرِ لِاَنَّهَا اٰكَدُ مِنْ غَیْرِهَا

او د حضرت الامام الاعظم څخه خدای تعالی دی پر ده رحم وکړي داسی روایت راغلی دی چې راکب الدابه دی د سنة الفجر د پاره ددابې څخه راکښته کیږي. ولې چې سنة الفجر تر نورو سنن مؤکده وو ډیر ټینګ دی. **پوښتنه**: چې دا روایت د امام اعظم څخه یا خو مبنی پر بیان دا افضل دی یعنی افضله د سنة الفجر د پاره نزول دی. تا چې په مابین کی د سنت مؤکد او د اکد فرق راسی. کذا فی العنایه ، او یا مبنی پر روایت د وجوب د سنة الفجر دی. د امام اعظم څخه داسی روایت راغلی دی چې سنة الفجر واجب دی نو حکم د ینزل پر هغه روایت بناء دی» وهذا مختار المصنف فی المراقی» قال المصنف

وَجَازَ لِلْمُتَطَوِّعِ الْاِتِّكَاءُ عَلٰى شَیْءٍ اِنْ تَعِبَ بِلَا كَرَاهَةٍ

او روا ده نفل کوونکی ته تکیه پر شی لکه لکړه یا دیوال او یا خادم، که دی ستړی سو ولی دا عذر دی لکه چې قعود ورته روا ده چې

وَاِنْ كَانَ بِغَیْرِ عُذْرٍ كُرِهَ فِی الْاَظْهَرِ لِاِسَائَةِ الْاَدَبِ

ستړی سی بیله کړوه والی» او که چیری دا تکیه بیله عذر وه نو دا تکیه کول مکروه ده ولې چې د لمانځه سره بی ادبي ده، لکن مکروه تنزیهی ده، ط، بخلاف القعود بغیر عذر فانه لا کراهة لانتفاء سوء الادب کما یحکم به العرف» در مر

وَلَا یَمْنَعُ صِحَّةَ الصَّلٰوةِ عَلَی الدَّابَّةِ

او نه منع کوی صحت د لمانځه پر دابه باندی -

قال المصنف: نجاسة كثيرة عليها ولو كانت في السرج والركابين في الاصح دیر نجاست یعنی ترقدر معفو با لا که څه هم دا نجاست په ځمین کی وی او یا په رکیبو کی وی په اصح روایت کی، وهومذهب اكثر مشائخنا للضرورة او بل په دلیل ددی چی مصلی علی الدابة څخه چی ساقط سوه ارکان اصلیه د لمانځه لکه رکوع او سجده، او قیام نو شرط د طهارة المکان په طریق اولیٰ ساقط دی. ط، قال المصنف:

ولاتصح صلوة الماشي بالاجماع اونه دی صحیح لمونځ د تګ کوونکی په اتفاق زمونږ د امامانو که فرض وی او که واجب او که نفل وی. ولی چی اتحاد دمکان دیوه لمانځه شرط لازم دی او په صورت کی د تګ هغه مختلف کیږی، **فائده** که او باز په او بو کی او بازی کوی هم یه لمونځ نه دی صحیح لاختلاف المکان فیه ایضًا او بله خبره داده چی تګ یا او بازی منافی د لمانځه سره دی والعبادة مع المنافی لاتصح»

۱۵ جلده

تفسیر ایوبی

مجلد

تقریبًا ان شاء الله تعالیٰ

حضرت ایوبی هغه لاجوابه تفسیر دی چی په افغانی تاریخ کی نظیر مفقود دی

چی کتابت تهیه ئی احقر فضل الحق حقانی کړیده

او ناشریه مکتبة القراءة والتجويد کانسی روډ کوئټه بلوچستان

کتبه حقانی

فصل في صلوة الفرض والواجب على الدابة

دا فصل دی په بیان کی د فرضی لمانځه او د واجب لمانځه پر دابه باندې.

قال المصنف:

لاتصح على الدابة صلوة الفرائض والواجبات كالوتر نه دی صحیح پر دابه باندی فرضی لمونځونه او نه واجب لمونځونه لکه وتر او نذر کړی

والمنذور والعيدين ولا ما شرع فيه نفلا فافسده لمونځ او د اخترو لمونځونه. او دغه رنګ نه دی صحیح قضا راوړه د هغه لمانځه چی شروع یه په نفلی طریقه کړې وی او بیا یه فاسد کړې وی. **فائده**: کی څه هم اولًا په ناسته شروع کړی وی او بیا یه فاسد کړی وی. او د جنازی لمونځ هم نه دی روا » مرقال

ولا سجدة تلاوة تليت على الارض اوهم نه دی روا پر دابه هغه سجده تلاوت چی ایتونه یه پر ځمکه ویل سوی وی. او کی ایتونه هم پر دابه ویل سوی وه بیا سجده تلاوت پر دابه روا ده » در» قال المصنف:

الا لضرورة مګر د ضرورت د وجهی چی په هغه ضرورت سره په دی ایت کی تصریح سویده: وَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا، الآية: دا ایت که څه هم په فرائضو کی نازل سوی دی لکه واجب په حکم کی د فرضو دی، پر خلاصه کی وائی چی فرضی لمونځونه پر دابه باندی روا دی » هغه داسی چی دابه دی ودرووی مخ پر قبله او تحریمه دی وکړی او لمونځ دی په اشاره وکړی. او کی دابه نه سوای درولای نو دی لمونځ کوی هر جهت ته چی دابه روانه وی که څه هم شایه وقبلی ته وی. درو لیش وائی چی په نن زمانه کی مونږ هم حکم د دابی لری نو که روان وو لمونځ دی په اشاره په کښی کوی. کی په درولو کی خوف وو:

قال المصنف: **خَوْفُ لِصٍّ عَلٰى نَفْسِهٖ اَوْ دَابَّتِهٖ اَوْ ثِيَابِهٖ لَوْ نَزَلَ**

که بیره د غله څخه یعنی قطاع الطریق پر ځان باندی یعنی چی ما به مړ کړي یا تپي، او یا پر دابه بیره یدی چی هغه به راسره بوزی. او یا پر کالو او غنته باندی بیره یدی په دی ټولو کی دا بیره په ددی سببه وه چی که نزده دابي څخه کښته شم، په مراقی کی وائی چه اندیوالان هم نه ورته دریدی. لکن دا بناء پر غالب ده، ولې چه اندیوالان ورته ولاړی نو غل بر حمله ونه کړی لکن دا هم عینی ممکنه ده چی سره د ولاړی ددوی د ے هم غل حمله پر وکړی، نو که داسی بیره موجوده وه نو بیا هم لمونځ پر دابه وکړی. **مسئله**: که د موټر د سولیانو دا بیره وه چی که موټر ودروو دیاره د لمانځه نو غله به حمله وکړی نو موټر دی نه دروي بلکه لمونځ دی په روان موټر کی په اشاره وکړی"، در، قال المصنف:

وَخَوْفُ سَبُعٍ وَطِيْنُ الْمَكَانِ او د غره نگه که بیره د حملی د درنده، لیوه پړانګ وغیره وه. او یا باران سوی وو شلا او لاندی مځکه تیوله خټی وی. چی مخ یی په کښنی دوبیدی او یا په خټو ککړیدی او کی پټو مثلاً اوکړی وای هم دغسی کیدی. او یوصرف لند والی د مځکی دی هغه به د دابه لمونځ نه روا کوی. **مسئله**: که د سړی دابه نه وه لکن مځکه دیره خټی وه نو لمونځ د په ولاړی او په اشاره اداء کړی"، مر، قال المصنف:

وَجُمُوْحُ الدَّابَّةِ وَعَدَمُ وِجْدَانِ مَنْ يُّرْكِبُهٗ لِعَجْزِهٖ

او یا راکب بیره یدی که نزد دابی څخه تاسم دابه به بیا سرکښنی وکړی او زه به نه سم پر سپریدای او بل داسی خوک هم نه وو چی دی پر سپور کړی، نو دی هم لمونځ پر دابه په اشاره وکړی. ولې چی دی عاجز دی د نزول څخه، او کی لمونځ په اشاره وکړي او بیا عذر زائل سو یعنی کومکی پید اسوده لمانځه راګرځیده نسته پر ده باندي **مسئله**: که سپور پر دابه مریض وو او دی بیریدی که نز کښته سم او لمونځ وکړم او بیا سپور سم نو به می مرض

زیات سی. او یا به می جوړ یده و ځنډیږی. نو روا ده ورته لمونځ پر دابه په اشاره لکن دابه دی مستقبل القبلة ودروی تر تمام د لمانځه. کی امکان وو او که نه وو بیا دی پر روانه دابه لمونځ په اشاره اداکړی، مر ط، **مسئله**: که سپور د دابی چی راکښته سوی وای ده بیرته سپریدو کومکی یه درلودی. په دی کی د امام اعظمؒ او ده د شاګردانو اختلاف دی. او دا مسئله مشهوره په قادر بقدرة الغیر ده، په دی مسئله کی حضرت الامام الاعظمؒ مذهب دادی چی قادر دلیل چاپه قدرت سره فی الحقیقه عاجز دی. او یاران وائی چی په قدرت سره د غیر دی د عجز څخه وزی. او احکام د قادر پر جاری کیږی، در و بیش وائی چه کافی کتاب د مذهب قول ته یاران ته ترجیح ورکړیده. لکه څنګه چی قدرت نه لری پر نزول د دابي څخه مګر په محرم سره یا میره سره، قال

وَالصَّلٰوةُ فِي الْمَحْمَلِ عَلَى الدَّابَّةِ كَالصَّلٰوةِ عَلَيْهَا

او لمونځ په کجاوه کی چی هغه کجاوه پر دابه باروی لکه لمونځ دی پر دابه باندی په هغه کی چی

سَوَاءٌ كَانَتْ سَائِرَةً اَوْ وَاقِفَةً برابر ده که دی تیر سو. خواه دابه روانه وی او که ولاړه وي.

وَلَوْ جُعِلَ تَحْتَ الْمَحْمَلِ خَشَبَةٌ حَتّٰى بَقِيَ قَرَارُهٗ اِلَى

او که وکړ خول لاندی تر کجاوی یو لرګی یعنی یا مثل د لرګی لکه د اوسپنی پیپ چی پاته سو

الْاَرْضِ كَانَ بِمَنْزِلَةِ الْاَرْضِ فَتَصِحُّ الْفَرِيْضَةُ فِيْهِ

قَائِمًا او زمځه تر مځکی پوری نو د غه کجاوه لکه مځکه داسی ده نو فرضی لمونځ په ولاړی په کښنی روادی. حاصل د دی مسئلی دادی چی اول په دابه ودرول او بیا په کجاوی ته لرګی یا مثل د هغه تنبه ورکړو چی کجاوه تر مځکی پوری آرام سوه یعنی نه خوریده نو د غه کجاوه حکم د مځکی لری نو لمونځ فرضی په ولاړی په کښنی روادی"

پوښتنه: چې مصنفؒ داسې عبارت وواية فتصح آه اوس دا دې چې پر عين ځاى خو فرضي لمونځ بيله ولاړې روانه دى، نو بايد چې په دغه ځاى كى هم لمونځ فرضي په ولاړې لازم واى.

د دې سبب دا دى چې علماء د نحوى او معانى وائى چې ټوله احكام د مشبه به په مشبه كى لازم نه دى بلكه شراكت صرف په وجه كى د تشبيهى غواړي. مثل زيد كالاسد يعنې په شجاعت كى. دلته وجه د شبه په مابين كى د ځاى او ځمكې صرف صحت د لمانځه دى په ولاړې نه لزوم د لمانځه په ولاړه ولې چې ځاى امكان لرى چې په ځنګاله دى دومره نه وي چې سړي دى په ولاړې لمونځ په كښې وكړي» ځكه امام طحطاويؒ په دې ځاى كى داسې وائى: وَاِنْ لَمْ يمكنه القيام ولا النزول صَلّٰى قاعدًا، كما هو مفاد كلامهم او هغه خبره چې چې سيد شارح كړيده چې مصنفؒ عبارت مطلق ووايه يعنې چې لمونځ په ولاړې صحيح دى لكن محمول پر هغه دى چې قيامه په كښې ممكنه وي. خو نوى خبره نه ده بلكه د كلام څخه د مصنفؒ دا غه خبره مفهومه ده، ولې چې صحت د لمانځه په ولاړې په ځاى كى خو مبني پر دې دى چې قيامه به ممكنه وي.

د طلاق او د نكاح د ګڼ كلو مسئلو د پاره بى مثاله ذخيره

قدوري پښتو

«جلد دوم»

تصنيف حضرت علامه الحاج مولانا عبيد الله الايوبي الحنفي القندهاري

كتبه حقانى

د افغانى ژده كونكو د پاره يوه تحفه

تجويد حقاني

په پښتو ژبه د افغانستان د ټولو مدارسو د پاره د اولى درجې بيات ترجمان القرآن پورې

الناشر:

مكتبة القرائت والتجويد

كانسى روډ شالدره كوئټه

فصل فِى الصَّلٰوةِ فِى السَّفِيْنَةِ

دا فصل دى په بيان كى د لمانځه په كښتې كى. قَالَ المصنفؒ

صَلٰوةُ الْفَرْضِ فِيْهَا وَهِىَ جَارِيَةٌ قَاعِدًا بِلَا

يعنې فرض لمونځ په كښتې كى په داسې حال كى چې هغه روانه وي په ناستې بيله عذره . .

عُذْرٍ صَحِيْحَةٌ عِنْدَ اَبِىْ حَنِيْفَةَ بِالرُّكُوْعِ وَالسُّجُوْدِ

صحيح دى په نيز د امام اعظمؒ په ركوع او سجده سره. او يارانو وائي نه دى صحيح،

وَقَالَا لَا تَصِحُّ اِلَّا مِنْ عُذْرٍ وَهُوَ الْاَظْهَرُ مګر د عذر د سببه. او دا مذهب د يارانو اظهر دى» بيله عذره دا دى چې دى د كښتې څخه وتلاى سى. قال فى المراقى چې غالب په ولاړه كى د كښتې سر ګرځيده او غالب لكه متحقق دى نو ګويا عذر سته لكن سره د دې مذهب د امام اعظمؒ خو صحت د لمانځه وو خو بيا هم كه ولاړه ممكنه وه په ولاړې دې لمونځ وكړي تا چې د شبهې څخه د خلاف لمونځ ووزي او مصلى ته تسكين د زړه پيدا سي.

فائده: د مذهب د يارانوؒ دليل دا دى چې په حديث شريف كى چې روايت يې ابن عمرؓ كړي دى داسې راغلى دى چې د عليه الصلوٰة والسلام څخه چا پوښتنه وكړه د لمانځه په كښتې كى ده مبارك ورته ووييل چې ته لمونځ كوې په كښتې كى په ولاړې الا ان تخاف الغرق» وقال مثله جعفر بن ابى طالب»

او بل دليل يې دا دى چې قيام خو ركن د لمانځه ده، نو په عذر محقق سره پاتېږي نه په عذر موهوم سره. **پوښتنه:** چې مذهب د امام اعظمؒ لره هم دلائل سته، يو حديث د ابن سيرينؒ دى چې دى وائي چې موږ لمونځ وكړى سره د انسؓ په كښتې كى په ناستې، او كه موږ غوښتاى وكناره ته يعنې وچه ته هم وتلاى سواى. او مجاهدؒ وائي چې موږ لمونځ وكړى سره د جنادهؓ رضى الله تعالىٰ عنه په كښتې كى په ناستې، او كه موږ خوښه واى په ولاړې موږ

کولای سوای یعنی سر څرخی نه وه، نو دی حدیثو جمعه: زاهدیؒ داسی کړیده چی حدیث دابن عمرؓ او جعفرؓ چی یاړ انو دلیل د عدم صحت کرځولی وو محمُول دی پر نَدب یعنی ولاړه مندوبه دَه، او حدیث د انسؓ او د جنادةؓ محمول پر بیان د جواز دی، او بیا هم ترجیح د قول د امام اعظمؒ څندی ثابتیږی، ولی چی د دوو تـا بعینو ابن سیرینؒ او مجاهدؒ په نجلی کړی دَی.

پـوه سـه: چی کبنتی حکم دد ابی لری من وجهٍ، ولی چی کبنتی مرکب البحر دی. او دابة مـرکب البر دی. نو ځکه په دواړو کی لزوم دقیام ساقط دَی. او بیا هم کبنتی من وجهٍ حکم د محّکی لری چی سړی په آرام په کبنی ناست وی. نو دی سبَبه استقبال القبله او رکوع او سجده په لما نځ کی د کبنتی لازمه دَه» قـال المُصَنفؒ:

وَالعُذرُ كَدَوَرانِ الرَّأسِ وَعَدَمُ القُدرَةِ عَلَى الخُرُوجِ وَلَا

او عذر لکه سر څرخی یعنی چی ولاړ سړی پر لا څرخی، او بَل عدم قدرت دی پر وَتلو د کبنتی څخه

يَجُوزُ فِيهَا بِالإِيمَاءِ اِتِّفَاقًا

او نه دی رَوَا لمونځ په کبنتی کی په اشاره سره په اتفاق ولی چی رکوع کی دایماء نه حقیقة (او نه حکمًا سته، لکه په مریض کی او حکمًا لکه په دابه کی.» مرط در» قَالَ

وَالمَربُوطَةُ فِي لُجَّةِ البَحرِ وَتُحَرِّكُهَا الرِّيحُ شَدِيدًا

او هغه کبنتی چی دړول سوی وی یعنی په لنګرو، او سیُو په لویه حصه کی د دریاب او سره وی

كَالسَّائِرَةِ وَإِلَّا فَكَالوَاقِفَةِ عَلَى الأَصَحِّ

د هغه په باد سُو په سخت سره ښوریدو

هغه کبنتی لکه روانه کبنتی داسی ده. یعنی حکم یه دَروانی کبنتی دی لکه چی تیره سُو، او که باد ډیره نه ښوروَل نو هغه کبنتی لکه وَلاړه پر کناره د دریاب پر اصح روایت باندی،

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولجمیع المؤمنین آمین

قال المصنفؒ

وَإِن كَانَت مَربُوطَةً بِالشَّطِّ لَا تَجُوزُ صَلَاتُهُ قَاعِدًا بِالإِجمَاعِ

او که یه کبنتی دړولی وه پر کناره د دریاب په لنګرو وغیره سره نو نه دی روا لمونځ د سړی په دغه کبنتی کی په ناستی په اتفاق لکن پر صحیح روایت او بعض وائی چی په دی کی هم اختلاف سته، مر، قَالَ المُصَنفؒ:

فَإِن صَلَّى قَائِمًا وَكَانَ شَيءٌ مِنَ السَّفِينَةِ عَلَى قَرَارِ الأَرضِ

او که چیری لمونځ وکړی په دغه کبنتی کی چی پر شط البحر وی او یوه حصه د کبنتی ځمکه پر قرار د محّکی وه نو لمونځ

صَحَّتِ الصَّلوٰةُ وَإِلَّا فَلَا تَصِحُّ عَلَى المُختَارِ

یه صحیح دی یعنی لکه پر سر یباندی چی پر محّکه پرته وی او کی قرار نه دړلودی یوه حصه د کبنتی پر محّکه باندی نو لمونځ یه په وَلاړی نه دی صَحیح، ولی چی دغه کبنتی په دغه صورت کی دابه دَه، یعنی لکه دابی څخه چی وَلاړوی تاکید ای سی د دی کبنتی څخه خوهم وتای سی نو پر محّکه لمونځ کول ممکن دی مګر هغه وخت بیا په ولاړه کبنتی کی په ولاړی لمونځ روا دی که ممکن نه وو وتل د دی څخه و سړی ته» مصنفؒ مختاره وو ایه» ولی په دی کی اختلاف سته، مصنفؒ هغه روایت نقل کړی دی چی محیط او بدائع کی دی، لکن ظاهر کلام د بدایه او نهایه او اختیار دا دی چی لمونځ په وَلاړی په هغه کبنتی کی چی مربوط ته وی پر کناره د دریاب رَوادی مطلقًا خواه پر محّکه قرار لری او که نه. او ده ته خروج ممکن وی او که نه» ط» قَالَ المصنفؒ

وَيَتَوَجَّهُ المُصَلِّي فِيهَا لِلقِبلَةِ عِندَ اِفتِتَاحِ الصَّلوٰةِ

او مخامخ دی دریږی لمونځ کوونکی په کبنتی کی یعنی چی روانه وی وقبلی ته په شروع کی د لما نځه، ولی چی استقبال القبلة فرض دی او راکب قدرت هم پر لری،

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولجمیع المؤمنین آمین یارب العٰلمین،

قَالَ المصؒ **وَكُلَّمَا اِسْتَدَارَتْ عَنْهَا يَتَوَجَّهُ اِلَيْهَا فِىْ خِلَالِ الصَّلٰوةِ**

او هر وخت چې کښتۍ د قبلې نه وګرځيدله يعنې چې سوه لمونځ کوونکي دی ورسره ګرځي وطرف د قبلې ته په مابين کې د لمانځه حتیٰ چې لمونځ پوره کوي مخامخ و

حَتّٰى يُتِمَّهَا مُسْتَقْبِلًا قبلې ته، په مراقی کې وائی که سړی عاجزه سو د استقبال القبله نه يعنې د يو عذر په سبب چې اميد د زوال د هغه عذر وُو، نو دی دې لمونځ بند کړي تر زوال د عذر پورې، او مراقی زيا ته کړيده که مُصلی د کښتې استقبال القبلة پر يښوبيعنې يا ابتداء او يا په خلال کې د لمانځه لمونځ يې دی روا په اتفاق د ائمه ثلاثه وو»

فَائِدَہ: طياره که پر مځکه ولاړه وه او ځای د ولاړې د لمانځه په کښی وو نو په هغه طياره کې لمونځ په ولاړې په رکوع او سجده وکړي. او که چيرې د ولاړې د لمانځه نه وو پکښې نو که چيرې تاکيد ای سواړې يعنې ځينه د تاکيد وموجوده وه او محافظينو د ميدان هوائی د ته اجازه د کښته کيدو ورکوله. خو تا دی سپی او لمونځ دی پر مځکه وکړي، او که ځای د ولاړې د لمانځه په طياره کې نه وو، او اجازه د کښته کيدو هم محافظينو ورکوله نو لمونځ په د ... کې د طيارې په اشاره وکړي، دا خو حکم د ولاړې وو او که طياره روان وه نو حکم يې دا دی که ځای د ولاړې د لمانځه په کښې وی او که نه لمونځ په اشاره کوي، هذا ما حصل لي من عبارات الفقهاءؒ»

فَائِدَہ: ټول احکام چې ذکر سوه په باره کې د کښتيو هغه د هغو کښتيو وه چې په پخوا زمانه کې به آب بازانو چلولې او لنګرونه او بيړۍ پنډۍ رسۍ به ورسره وې د پاره د ړيد واو يا کشيدو، او يا په اوسنۍ زمانه کې هغه کشتنی کښتی چې قائق يې بولی او په ذريعه د مشينانو په دريا ب کې چليږي، او هر چې هغه لوئی کښتی دی چې په سلو سو انسانان په کښې سپاره وی سره د دوی بسترو او سره د ډيرو مالو چې په اصطلاح يې آب ګوتيونه بولي، په هغو کې خو که روانی وی او که ولاړې وی لمونځ په ولاړې په رکوع او سجده سره په ښه اسانی پکښې کيږي، نو په دغسې کښتيو کې ځما لمونځ په ولاړې کوي په اشاره نه دی روا.

مګر هغه وخت بيا روا دی که هوا د درياب طوفانی سوه او د غه لويه کښتی په حرکت کې خپل په اضطراب سوه او د ولاړې لمونځ د ستونځو سره مخامخ سو، هذا ما حصل لي من عبارات الفقهاءؒ وَاللّٰهُ اَعلم بالصواب واليه المرجع والمآب»

تفسير اولیٰ

قدوری

تجويد حقانی

جمال القرآن

فوائد مکيه

مقدمة الجزرية

الاحسان في تجويد القرآن

نورانی قاعده

فضائل اعمال پښتو

الناشر **مكتبة القراءة والتجويد** کانسی روډ کوئټه

فَصْلٌ فِی التَّرَاوِیحِ

دا فصل دی په بیان کی د لمانځه د تراویحو، او تراویح جمع د ترویحة ده او ترویحة په اصل کی مصدر دی چی تراویح په لغت کی معنا یووار راحت ته وائی. او په شرعه شریفه کی د څلورو رکعتونو نوم دی ولی ورسته تر څلور رکعته چی خلک یو ګړی کښېني څه نا څه استراحت ورته پیدا شي نو دا تسمیة مجاز دی چی څلور رکعت یه په نامه د هغه یه چی ورو سته ناسته ده مسمی کړه او دا هم امکان لری چی خودی دا څلور رکعت دی راحت وی. لکه په حدیث شریف کی راغلی دی، اَرِحْنَا بِالصَّلٰوةِ یَا بِلَالُ» یعنی اقامت وکړه چی لمونځ اداء کړو چی کول د لمانځه راحت دی د زړه ترا نتظار د هغه. او یا په دی سبب یه ترویحه بولی چی په دی کی راحت د جنت سري ته رسیږي.

پوښتنه: په هر لمانځه راحت نه جنت سړي ته رسیږي، نو بايد هر لمونځ ترویحه ونبلل سي **جواب** علماء په یوه خوله وائی چی په وجه کی تسمیه اطراد شرط او لازم نه دی» کذا فی المستصفی،» در» قال المصنف:

اَلتَّرَاوِیحُ سُنَّةٌ لِّلرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ

او تراویح سنت دی د پاره د نرو او ښځو، او دا روایت د حسن دی دامام اعظم څخه، کَمَا فی الخلاصة» وَهِی سنة مؤکدة کما فی الاختیار» مر» او په روایت کی د اسد بن عمرؒ عن ابی یوسفؒ دی وائی چی ما سوال وکړی د ابو حنیفهؒ څخه په باره کی د صلوٰة التراویح چی امیر المؤمنینؓ هغه په جماعت کېږي سره مشروع کړي دي. نو حضرت الامام وویل چی تراویح سنت مؤکد دي. او امیر المؤمنین رض په هغو با ندی باعثه کول په جماعت سره د ځان د خوانه دی کړي. او نه عمرؓ په دی کار کی مبتدع وو. بلکه د عمرؓ په نیز اصل موجود وو. چی هغه د علیه الصلوٰة والسلام د خوا وصیت ورته په جماعت کولو کی د تراویحو، او سنت یه په فعل د علیه السلام ثابت دی لکه عنقریب به راسی. او په دی قول د علیه الصلوٰة والسلام یه هم سنت والی ثابتیږی: عَلَیکُم بِسُنَّتِی وسنة الخلفاء الراشدین من بعدی» او همیشه والی کړی دی پر تراویح عمر عثمان علی رضی الله تعالی عنهم»

وقد ورد فی حدیثٍ» افترض اللّٰهُ علیکم صیامه وسنة لکم قیامه» والمراد بالقیام التراویح. او روافض وائی چی تراویح سنت دی نرو لره نه ښځو لره» او بعض بی دانش علماء وائی چی تراویح سنت عمر دی. بلکه صحیح دا ده چی سنت نبوی دی، مر، در،

تبصره سره ددی چی ټولو کتابونه د فقهی شریفی تراویح سنت عین بولی د نرو او ښځو، لکن واعظان او امامان د مساجدو په باره کی سنت والی د تراویح ښځو لره ډیر کم تینګ او سخت بیان کوي په دی باره کی. او د دی سببه په اکثرو کورو کی ښځی تراویح نه کوی منګر یو سپین سری په کور کی او د سرسایه په باره کی نرو ښځی لوی او کشنی ګرده په تفصیل یاد وي. وفی البرهان» اجمعت الامة علی مشروعیة التراویح وجوازها ولم ینکرها احد من اهل القبلة الا الروافض» قاله علامه نوحؒ»

د راوړلو وائی: چی ددی عبارت څخه د نوحؒ دا معلومه سوه چی روافض یه مطلقاً د مشروعیت څخه منکر دي، او هغه د مخه خبره چی د ښځو په باره کی سنت نه بولي قول د مصنفؒ وو په مراقی کی، قال فی المضمرات: التراویح سنة باجماع الصحابة رض ومن بعدهم من الامة ومنکرها فعال مبتدع مردود الشهادة» **سوال:** مصنفؒ تراویح سنت بولی او قدوري وائی چی مستحب دی. فکیف التوفیق بینهما **جواب** د قدوری عبارت داسی دی: ویستحب ان یجتمع الناس آه. نو ددی عبارت حاصل دا دی چی اجتماع د خلکو پر تراویحو مستحب ده وهو کذلك، او په دی دلالت نه کوي چی خودی تراویح مستحب دی والی هذا ذهب بعض الفقهاء یعنی چی تراویح سنت دی او جماعت یه مستحب دی.

د ر ولش وائی: چی د تراویح د لمانځه شروع د دی ځایه څخه سوی ده چی په حدیث نبوی صلی الله علیه وسلم کی په روایت د بخاري او مسلم د عائشه رضی الله تعالی عنها څخه داسی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم یوه شپه یعنی په روژه کی په مسجد کی د تهجد لمونځ کاوه نو په مسجد نبوی کی لعض صحابهؓ چی حاضر وه هغو په علیه الصلوٰة والسلام پسی اقتداء وکړه او د ده سري لمونځ په جماعت وکړی. او دوهمه شپه یه هم لمونځ د تهجد په جماعت وکړي او صحابهؓ تر اولی شپی ډیر وه،» ولی هغه د بړائی شپی خلکو

نورخبر کړي وه. او په دریمه شپه خلک بیخي ډېر اغلي وه. قالتْ فلم یخرج الیهم رسول الله صلی الله علیه وسلم: نو دا وائي چي دریمه شپه نبي علیه السلام ورو نه وتی یعنی د هغه بوریا د حجری څخه چي علیه الصلوٰة والسلام داعتکاف د پاره په مسجد نبوي کی جوړه کړي وه، حتی چي د بعض خلګو ګمان داسو چي علیه الصلوٰة والسلام بیده دی نو لږ بوریا په کشتو شګو ویشتله، او بعض خلګو به غاړي تا زه کولي، خو په هر صورت چي شپه تیره سوه نو آنحضرت صلی الله علیه وسلم چي د سحار لمونځ وکړی نو خلګو ته یې وویله: چي ما ولیده ستاسي اجتماع (ونو) کار چي تاسي کاوه، لکن زه در اونه وتو څخه وتاسي ته منع نه کړم مګر نه دی خبري چي زه و بیریدم چي پر تاسي به دا لمونځ فرض سي»

وایضا وَرَدَ فی بخاری ومسلم بروایة عائشة رضی الله تعالیٰ عنها» چي عَلیه الصلوٰة والسلام په روژه کی او په غیر کی د روژی تر یوولس رکعته بالا لمونځ نه دی کړی وتر په کښې کذا فی صحیحی ابن خزیمۃ وابن حبّانؒ **سوال**: په حدیث کی چي روایت یې ابن ابی شیبه او طبرانی وبیهقیؒ دابن عباسؓ داسی راغلی دي. چي علیه الصلوٰة والسلام شل رکعته نفل بیله وترو په روژه کی کول **جواب**: محدثانو دا حدیث ضعیف ګڼلی دی بلکه شل رکعته په مواظبت د خلفاء راشدینؓ سوي دابوبکرہ الصدیقؓ ثابت دی کذا قال الامام الطحاویؒ» وفی البخاری تر هغه وخت چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفات کیدی کار د تهجد د لمانځه پر هغه ډول وو، یعنی پر انفرادی طریقه پاته وو او په خلافت کی دابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنهم پر هغه ډول پاته وو، او په اول کی د خلافت د عمرؓ هم داغسي پاته وو خو چي عمرؓ خلګ سره جمعه کړه پر جماعت په دغه لمانځه کی په امامت دابی بن کعبؓ فکان ذالک اول اجتماع الناس علیٰ قاریٍ واحدٍ فی رمضان کذا فی فتح الباری» حاصل دا دی چي صَلوٰة التراویح په جماعت سره په حقیقت کی سُنت دی د نبي علیه الصلوٰة والسلام او د عمرؓ سنت نه دی،

سوال، بعض فقهاءؒ وائی که چا وویله چي تراویح سنت د عمرؓ دی لکه روافض چي وائی هغه کافر دی نو دا حکم صحیح دی او که نه **جواب**: په ډیرو معتبرو کتابو کی راغلی دی چي تراویح سنت دی د عمرؓ په دی معنیٰ چي همیشه توب یه او شل ۲۰ رکعت والی یې سنت د عمرؓ دی

او دا دی سره منافات نه لري چي اصل د تراویح سنت د علیه الصلوٰة والسلام دی نو حکم د کفر بي معنا دی، بلکه په حدیث کی دابو نعیمؒ مِن حدیث عروبة الکندیؓ داسی راغلی دی چي علیه الصلوٰة وَالسّلام وویله» چي تر ما وروسته به ډېر شیان نوی پیدا سی فاحبّها الیّ ان تلزموا ما احدثه عمرؓ» او امام طحاویؒ وائي چي بحر الرائق د خلاصی څخه داسی نقل کړي دی چي د مشائخوؒ اختلاف وو په دی کی چي تراویح سُنت دی او که مستحب دي» لکن دا اختلاف دفع سو په روایت د حسنؒ دابوحنیفهؒ څخه چي تراویح سنت دی کما فی المراقی، قال

وَصَلاتُهَا بِالجَمَاعَةِ سُنَّةٌ كِفَايَةٌ

اوکول د تراویحو په جماعت سره سنت کفائی دی. پوه سه، چي د تراویحو په جماعت سره کولو کی دری قوله دي، اول دا چي جماعت د تراویحو سُنت عین دی د ټولو د پاره حتی که یو سړی بیله عذره تراویح یوازی وکړی که څه هم په مسجد کی وکړی ګناه کار دی، ولي چي مخالفت د سُنت یې وکړی،،

مسئله: بناء پر دی وخت د تراویح بعد العشاء دی که یو سړي د ماخستن لمونځ وکړی او تراویح یې هم وکړی او وتر هم، وروسته دا ورته معلومه سوه چي د ماخستن لمونځ دی فاسد اداء کړي وو او تراویح او وتر دی صحیح کړي دي. نو حضرت الامام الاعظمؒ مذهب دا دی چي ماخستن لمونځ دی را وګرځوی په سبب د فساد» او تراویح دی هم را وګرځوی. ولي تراویح یې بیا ځایه وکړی، نو هغه تراویح چي ده د مخه وکړی هغه نفل خالص دی او وتر را ګرځیده نه غواړي وَهُوَالصَّحیح ط»

پوه سه: چي په وخت کی د تراویح دری قوله دی: اوّل دا دی، چي شپه ټوله وخت د تراویح دی که د مخه د ماخستن تر لمانځه، او که وروسته د مخه تر وترو وي او که وروسته، او دې مذهب ته بعض احنافؒ تللی دی چي یو هغو څخه اسمٰعیل الزاهدی دیؒ، په بحر الرائق کی وائي چي د دی مذهب تصحیح چا نه ده وَیلی، او دوهم مذهب دا دی چي وخت د تراویح د لمانځه په مابین کی د ماخستن د لمانځه او وترو دی، الثالث دریم مذهب ما اختاره المصنفؒ فی نور الایضاح»

د دی خلاف فـائده پـه دی کی ښکاره کیږی که یوسړی تراویح د مخـه د ماخستن تر لمانځه وکړی، نو پر اول قول دغه تراویح صحیح دی او تراویح دی، او پر دوهم او دریم قول داغه لمونځ نفل صرف دی د تراویح د سنتو ځای نه نسی، او یا یوسړی تراویح بیسله وتر وو کړی نو پر دوهم قول لمونځ تراویح نه دی، او پر دریم قول تراویح دی. او پس اول قول خوښ طریق اولیٰ تراویح دی کما لا یخفیٰ او یا د یوه سړی څخه یوه تر و یخه تیره سی په سبب ده یوه عذر، نو چې وخت د وترو راوړسیدئ، دده داخیال وی که زه داتر و یخه ر اگرځوم وتر په جماعت ر اڅخه تیریږی. نو پر اول قول دی وتر پـه جماعت وکړی او ترو یحه چې پاته سوی وه بیسله وترو دی وکړي. او پر دوهم او دریم قول دی ترو یحه فا ئته تر وترو د مخه وکړی که څه هم وتر بې جماعته کیږی، کله ذالک ظاهر لمن تفکر في المذاهب الثلاثة، قـال:

وَيُسْتَحَبُّ تَاخِيْرُ التَّرَاوِيْحِ اِلٰى ثُلُثِ اللَّيْلِ اَوْنِصْفِهٖ وَلَايُكْرَهُ

او مستحب دی ځنډول د تراویح تر دریمی د شپی، او یا تر نیمی د شپی او تر نیمې شپې وروستو ځنډول هم مکروه نه دئ.

تَاخِيْرُهَا اِلٰى مَا بَعْدَهٗ عَلَى الصَّحِيْحِ

پر صحیح روایت»

مسـئله: که یوه شپـه تراویح د سړی څخه قضاء سوی صحیح مذهب دادی چې بیا یـه قضاء نسته، او کـه څوک قضاء راوړی هغه نفل صرف دی» دررا» او بعض فقهاء وائی چې د روژی د میاشتی تر تیریدو پوری قضاء ستـه، او بعض وائی چې د د وهمې شپې د تراویح تر وخت د مخه یـه قضاء ستـه،

او**پـوهـه**: چې مراد د مصنفؒ د لَایُکرہ څخه دادی چې مکروه تحریمی نـه دی و رنـه خلاف الاولیٰ خو یقینًا دی، نو د دی سببه مصنفؒ په مَراقی کی وائی چې ښـه کار دادی چې تراویح دی تـا خیر اللیل پوری نـه ځنډوي چې خوف د دی ستـه چې یک لخته به فوت سی په سبب د خوب: قـال المصنفؒ:

وَهِيَ عِشْرُوْنَ رَكْعَةً بِعَشْرِ تَسْلِيْمَاتٍ

او دا تراویح شل رکعته دی یعنی په اتفاق د صحابه کرامو په دوه

رکعت دی سلام اړوی. او دا د قدیمی زمانی څخه تر ننی وړځی پـه میراث پاته ده، **فـائـده**

که سړي شل سره رکعته سره جوخت کړه یعنی سلام یـه پـه اخیرکی د شلو رکعتو وا ړاوه منگر پر دوه رکعته یـه ناسته کوله نو کفایت د ټولو تراویحو خو پـه کیږي لکن پـه قصد د اسی کول مکروه دی ځکه نـه خلاف السنة» او هغه خبره چې منیة المصلی کړیده چې په دی کی کراهت نسته ولی چې تکلیف یـه لا ډیر دئ، کمال غلطه بللی ده چې ډیرمشقت پـه عبادت کی هله سبب د مزید ثواب دی چې دَ شریعت پا که سره برابری او ده سُنت سره موافق وي،

او دوهـم مذهب دادی» چې مستحب داده چې سړي دی تراویح پـه کور کی کوی، ولی چې د ریاء څخه لیری دی منگر نـه هغه څوك چې لوي فقیه او عالم وی» چې پـه ده پسې خلگ اقتداء کوي هغه دی پر مسجد کی پـه جماعت کوي دپاره د ترغیب د خلگو، ولی چې پـه صورت کی د نه حضور ده تقلیل د جماعت راځی او عوام خو یـه بیا کور هـم نـه کوي. او دریم مذهب دادی» چې کول یـه پـه جماعت سره سُنت کفائی دئ، یعنی کـه بعض کسان په جماعت وکړي. او بعض یـه پـه کور کی وکړي هغه نـه دی گناه گار، او که ټوله اهل مسجد د جماعت لمونځ پریښنو یعنی تراویح ټوله گناه گار ه دي،

هذا احاصل مـا فی البحر الرائق،

تفریغ پـه اوسنی زمانـه کی پـه سبب ده سُستی د مسلمانانو رواج داسی دی چې پـه اکثر مساجدو تراویح د» اَلَمْ تَرَکَیْفَ آه پـه سورتو سرم کوی، او بعض خلگ چې د ختم القرآن سره ډیره عـلاقـه لری هغه یو څو کوره اتفاق سره وکی، او یـو کور وی چې د لمانځه نفر یـه ډیروی نو حافظ راولی پـه سراچه کی د ختم تراویح کوی، پـه دی کار هغوهیڅ حرج او گناه نسته بلکه ښه کار دی، ولی چې پـه مسجد کی هغه دی جماعت کیږی، او بعض علماو د عصر حاضر چې حکم د گناه کار پر دَ غو خلگو کړي دی او حواله یـه و ر د محتار» ته کړیده هغه پر خطاء دی او، د رد محتار د عبارت معنا هغه ده چې ټوله اهل مسجد یـه پریښی دی یعنی جماعت پـه تراویح کی» بلکه درویش وائی کـه پـه مسجد کی د ختم القرآن تراویح کیدلی او یو سړي د خپلی کهالی پـه سبب تراویح یوازی کوی کولی هغه هم نـه دی گناه کار» اگر چه فضیلت د جماعت پـه تراویحو کی دی خصوصًا پـه ختم القرآن سره، فتامل ولا تلتفت الی الشهرة»

مسئله: یو امام دوه ځایه په تراویح کی امامت نسی ورکولای وعلیه الفتوی، ولې چې سنت په یوه وخت نسی مکرر کیدلای، او دوهم تراویح یه صرف نفل گرځي او د قوم اقتداء د سنت التراویح پسی کړیده، **مسئله**: داسی سړ واده کراهت فسته په کښی چې یوسړی یو وار په یوه امام پسی تراویح وکړی او بیا په بل امام پسی، ددی مثال داد ی لکه یوسړی چې د ماپښین یا ماخستن لمونځ یوائې وکړی او بیا جماعت ورته پیدا ی دی هم اقتداء پسی وکړی. **سوال**: په حدیث شریف کی راغلی دی: وَلَا یُصَلّٰی بعد صَلٰوة مثلها، **جواب**: دا دوه لمونځونه خوسره مثل نه دي، ولې چې یو منفرد دی او بل په جماعت دی، نو محمل د حدیث دادی چې یوسړی یو وار لمونځ په یو مسجد کی په جماعت وکړی او بیا په بل مسجد کی هم پر جماعت پیښ سو، بیا یه په جماعت کوی دا مکروه ده، او یا یو سړی یوائې لمونځ اداء کړي، او بیا هغه لمونځ یوگړي ورو سته بیا انفرادًا کوي.

پوښتنه: چې تراویح په جماعت سره افضل دی تر یوازې کولو، بعض فقهاءُ وائي چې جماعت په تراویح کی داسی دی لکه جماعت په فرضی لمانځه کی یعنی ثواب یه په (۲۵) درجې یا ۲۷ درجې تر یوازې کولو بالا دی، او بعض علماءُ وائي چې جماعت د تراویح صرف افضل دی تر یوازې نه په قید د عدده ۲۵. یا ۲۷، وهذا هُوَ الصّوابُ؛ او افضل چې پر وجه د تداعی نه وی هم په جماعت افضل دی تر یوائې، **مسئله**: که سړی د تراویح لمونځ او یا فرضی لمونځ په کورکی په جماعت وکړی یو فضیلت خو پر ځای سو چې جماعت دی او بل فضیلت فوت سو، فان الاداء فی المسجد له فضیلة زائدة علی الجماعة فی البیت، قال المصنفؒ:

وَوَقْتُهَا بَعْدَصَلٰوةِ الْعِشَآءِ وَیُصِحُّ تَقْدِیْمُ الْوِتْرِعَلَی التَّرَاوِیْحِ

او وخت د تراویح پسله اداء کولو د ماخستن د لمانځه دی، قال فی المراقی الی الصبح الی طلوع الفجر آه، او صحیح دی مخه کول د وترو پر تراویح، او ورو سته کول تر تراویح، ولې خو تراویح

وَتَاخِیْرُهُ عَنْهَا تبع د ماخستن د لمانځه دی د وترو طبع نه دی. لکن بیا هم تاخیر د وترو افضل دی، وهو المعمول فی جمیع بلاد المسلمین»

مسئله: که سړي څلور رکعته تراویح په یوه سلام وکړي او په مابین کی نه کښینستی نو د غه څلور رکعته پر دوه رکعته حساب کیږی فی الصحیح، مر »

سوال: د فقه شریفې په کتابو کی وائي چې د میانځ ناسته په څلورو رکعتو کی د نفلو واجب ده او په سجده سهوه سره ئی جبیره کیږی نو په مقتضی د دغی مسئلی باید څلور رکعته حساب سی او سجده سهوه پر لازم سی کچیری دا کار سهوًا وي، **جواب**: تراویح که څه هم اصلًا نفلی دی لکن پر نورو نفلو نه قیاسیږی، ولې چې تراویح پر هیئت مخصوصه مشروع سوي دي چې پر هر دوه رکعته به سلام گرځوي» قال المصنفؒ:

وَیَسْتَحِبُّ الْجُلُوْسُ

بَعْدَکُلِّ اَرْبَعٍ بِقَدْرِهَا وَکَذَا بَیْنَ التَّرْوِیْحَةِ الْخَامِسَةِ وَالْوِتْرِ

او مستحب ده ناسته پسله هر څلور رکعته په قدر د هغه څلورو رکعتو او د غه رنگ مستحب ده ناسته په مابین کی د پنځمی ترویحې او د وترو په قدر د څلورو رکعتو **مسئله**: پسله دوو رکعتو ناسته مکروه ده» ط» وفی الکافی: مکروه ده قعده استراحت پر پنځه سلام باندی په نیزد جمهورؒ وجه د استحباب مذکور داده چې توارث پر د غه دول باندی راغلی دی وهذا هوالمروی عن ابی حنیفةؒ **مسئله**: خلک په جلسة الاستراحة کی اختیار لري که تسبیح وائي او که قرائت وائي او که یوازی یوازی نفل کوي او که ساکت کښیني،

فائده: په اکثرو مسا جدو کی امام تسبیح وائي او خلگو غوږ ورته نیولی وي، په نیت د دی چې مونږ ته به په سبب د سماع د تسبیحاتو خدائ ثواب راکړي، ولې چې سامع کالتالی» لکن دا غلطه خبره ده چې سامع کالتالی» سامع کالتالی خاصه د قرآن مبارک ده، البته د مقتدیانو غاړې نه دی بندی ولې چې ساکت خو ناست دی. او که یو قاري قرائت ووائي جهرًا او نورو غوږ ورته نیولی وي ټولو ته خدائ ثواب ورکوي.

د امامانو غفلت

پوښتنه: چې ملایان سره د دی چې د فقه شریفې په کتابو کی دا مسئله وینی چې مستحب ده تاخیر د تراویحو تر ثلث اللیل پوری

خوبیا دوی هم په روژه کی د تراویحو د تلوار د سببه د ماخستن اذان په ډیرو مسجدو کی د مخه تر داخلید و د وخت د ماخستن کوی، او بیا نو په ډیر تلوار په تراویحو کی هغه لنډ لنډ سورتونه وائی چی سامع ته د حروفو تمیز نسی کولای، خو میره هغه ملادی چی د ماخستن لمونځ او دوه رکعته سنت او شل رکعته تراویح سره د جلساتو او سره د دری رکعت وترو او سره د قرائت د ه تبارک الذی آه په نیم ساعت کی سره ورسوی، او چی پخوا به د ماخستن لمونځ او سنت او وترکوله هغه وخت دا تول معامله سره خلاصه کړي، او په جلسة الاستراحت کی صرف دری واره سبوح قدوس آه تسبیح وائی قلبی. نو ته فکر وکړه چی دغه دری واره تسبیح به په قدر د څلورو رکعتونو وی او که څرنګه!

او د اختر په ورځ به نو جدید کالی اغوستی وی او عطر به هم لګولی وی او د سرمایه په باب کی ډیر اوږد بیان کوی تا چی د روژی د تراویحو محصول ورته ملاوسی. برین عقل و دانش بباید گریست چی دا حال د ملایانو دی نو د امیانو څه ګله ده». قال المصنف:

وَسُنَّ خَتْمُ الْقُرْاٰنِ فِيْهَا مَرَّةً فِي الْاَشْهَرِ عَلَى الصَّحِيْحِ

او سنت ګنړل سوی دی ختم د قرآن مبارک په تراویحو کی یو وار په میاشت کی د روژی په اشهر روایت کی پر صحیح مذهب د امام اعظم، قال فی المراقی وهو قول الاکثر» نو په هر رکعت کی لس ایت وائی. یا مثل د هغه په ایاتو طویله و وکی، **مسئله**: یو وار ختم د قرآن خو سنت دی او دوه واره فضیلت دی، او دری واره یعنی په هرو لسو شپو کی یو وار سی افضل دی. کذا فی

پوښتنه: چی په صحیح تاریخ کی د امام اعظم رحمة الله علیه را غلی دی چی دوه د روژی په میاشت کی یو شپیته واره ختم د قرآن مبارک کاوه. په هره شپه کی یو ختم چی دیرشی، او په هره ورځ کی یو ختم چی دا هم دیرش سی او مجموع شپیته سی، وفی جمیع التراویح یو ختم کاوه چی یو شپیته سی، وروی عنه، چی ده په دوه رکعته کی په داخل کی د بیت الله الشریف یو وار قرآن پاک ختم کړی، و اشتهر، چی امام اعظم څلویښت کاله د ماخستن په او داسه د سحار لمونځ کړی دی، او د امام اعظم د دښمنانو چی په سر کی خطیب بغدادی دی

او د نورو وهابیانو د ندان شکن جوابونه په تفصیل سره کړي دي او په شرح کی د قدوری می هم تفصیلی بیان کړی دی، او که مستاد امام اعظم سره محبت سته او غواړی چی د ده مبارک تاریخچه په تفصیل سره او پر صحیح د ولږده کړم، نو د درویش شرح پښتو پر فقه اکبر باندی په غور مطالعه کړه او د خپل زړه تشفی په وکړه»

مسئله: که امام د مسجد دیوقوم ختم القرآن نه کاوه نو ده ته روا ده چی بل مسجد ته ولاړ سی کذا فی فتح القدیر» **فائده**: فی فتح القدیر و التبیین کی دا سی راغلی دی: که خلکو قرآن مبارک په تراویح کی تر اخیر د روژی د مخه ختم کړی بعض فقهاء وائی چی د غو خلکو ته مکروه نه ده چی د پاتو شپو تراویح پرین دی، ولی مقصود خو ختم القرآن وو هغه خو وسو او اکثر فقهاء وائی چی د پاته شپو تراویح به کوی او کم سورتونه چی په کښی وائی د ده خوښه ده، درویش وائی چی په دی مذهب باید سړي فتوی ورکړي. ولی بعض خلک په لس شپی کی ختم القرآن کوی. نو پر اول مذهب شل شپی د روژی مبارکی میاشتی به بیله عبادت د تراویحو پر ده تیر یږی، بلکه بعض قاریان په درو شپو کی خلګو ته د ختم القرآن تراویح ورکړی

مسئله: که قاري د ختم القرآن تراویح خلګو ته ورکولی. او یو سورت او یا یو ایت په هیر سو، او ورو سته سورت یا ایت یه و وایه و روسته ور په یاد سوه نو مستحب داده چی هغه متروک سورت یا ایت دی بیرته ووائی او وروسته هغه وئیلی سورت یا ایت دی بیا ووائی تا چی ترتیب د قرآن برابر سی. ط

فائدة جليلة: تول رکعتونه د تراویح په میاشت کی د روژی که میاشت پوره وی شپږ سوه رکعته دي. او که میاشت کمه وی نو به شل کم شپږ سوه رکعته سی نو تر لس ایت دی په هر رکعت کی څه بالا وائی که څه هم میاشت پوره وی. ولی د قرآن مبارک ایتونه تر مجموع هغو ایتو چی ده په کامل میاشت کی په هر رکعت کی لس لس ایته وئیلی دی پر هغو بالا دی شپږ سوه شپیته ایت. **فائدة سنية**: تول ایتونه د قرآن مبارک په نیزد حنیفیانو شپږ سوه او شپږ شپیته ایت دي. ۶۶۶۶ په دی ایتو کی زر ایته د وعد الجنة دی، او زر ایته د وعید بالنار دی، او زر زر ایته امرونه دی، او زر ایته

د نهی دی، او زر ایته د قصصو دی، او زر ایته اِخبارات دی، او پنځه سوه ایته حلال او حرام دی او سل ایته دعاء او تسبیح دی. او شپږ شپیته ناسخ او منسوخ دی، کذا قال الشعبیؒ ناقلا عن الکشاف » قال المصنفؒ «

وَلَوْمَلَّ الْقَوْمُ فَقَرَءَ بِقَدْرِ مَا لَا يُؤَدِّي اِلَى تَنْفِيْرِهِمْ فِي الْمُخْتَارِ

او که چیرې ستړي کیدل مقتدیان د اوږده قرائت څخه او یا د ختم قرآن څخه، نو امام دې هغه قدر قرائت وائي چې سبب د دوی د نفرت و نه ګرځي. او یک لخته تراویح پرې نږدي، په مختار مذهب کې، یعني د متأخرینو، په مراقی کې وائي چې افضله زمونږ په زمانو کې بلکه په تولو زمانو کې دومره قرائت ویل پکار دي چې سبب د تنفیر د قوم او د تقلیل الجماعت و نه ګرځي او په محیط کې وائي چې ډیر والی د قوم افضل دی په جماعت کې تر تطویل د قرائت و بیني، او زاهدیؒ وائي چې په تراویح کې دی لکه د ماښام په لمانځه کې قصار مفصل سورتونه وائي پله الحمدلله څخه او مکروه دی تحریماً کم تر درې ایته قصار او یا یو ایت طویله لترك الواجب،

فائده: هغه خبره چې ابی الفضل الکرمانیؒ او وبریؒ کړیده چې په او سنو زمانه کې چې سړې تر الحمدلله وروسته یو ایت یا دوه ایته و وائي هیڅ کراهت نشته، او په پای کې ویلي دی: وَمَنْ لَمْ يَكُنْ عَالِمًا بِاَهْلِ زَمَانِهِ فَهُوَ جَاهِلٌ « انتهی »، د دې روایت په باره کې امام طحطاویؒ وائي چې مراد د یوه ایت څخه یو ایت طویله دی، او د اتیو څخه دوه ایته متوسط دی، ورنه په ظاهر دا قول ډیر ضعیف دی چې په دې کې تفریط په ترک د واجب آه قال المصنفؒ:

وَلَا يَتْرُكُ الصَّلٰوةَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او نه دې پرېږدي درود پر علیه الصلوٰة والسلام په هره تشهد کې د تراویح که څه هم قوم

فِيْ كُلِّ تَشَهُّدٍ مِنْهَا وَلَوْمَلَّ الْقَوْمُ عَلَى الْمُخْتَارِ

خوابدی کیږي — پر مختار قول باندې،

ولې درود زمونږ په نیز سنت مؤکد دی. او په نیز د حضرت الامام الشافعیؒ فرض دی فلا یصح الصلوٰة عنده بدونه، نو ترك یه مکروه تحریمي دی، قوله علی المختار ای علی المذهب المختار، ولې چې دا عین کسل دی په عبادت کې، او په مراقی کې وائي چې نه د رمته چابک چابک ویل د قرآن دې هم نه کوي. چې ودې ته ترك د الترتیل وائي لکه بعض ملا چتپك اخند چې کوي، قال الله تعالىٰ: وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلًا « او تعدیل الارکان دې هم نه پرېږدي یعني سمه رکوع او سمه ولاړه د رکوع څخه، او ناسته په مابین د دوو سجدو او سمه سجده،

ولې دا کار د هغو امامانو دی چې د خدایه څخه بېږیږي، په حدیث شریف کې راغلي دي چې بد غل هغه سړی دی چې د لمانځه غلا کوي، یعني په ترك د تعدیل الارکان وغیره، او دا عین سستي ده په عبادت کې د خدای: قَالَ اللهُ تَعَالىٰ: وَاِذَا قَامُوْا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوْا كُسَالٰى او ط وائي چې اَعُوْذُ بِاللهِ پټ ویل ځای کې او بِسْمِ اللهِ په هر رکعت کې او جلسة الاستراحة دې هم نه پرېږدي کې څه هم کراهت تنزیهي دی. قال المصنفؒ:

وَلَا يَتْرُكُ الثَّنَاءَ وَتَسْبِيْحَ الرُّكُوْعِ وَالسُّجُوْدِ

او نه دې پرېږدي سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ په ابتداء کې د هرې شفع، او نه دې پرېږدي تسبیحات د رکوع او سجدې: ولې چې دا تسبیحات سنت مؤکد دي په مشهور روایت کې د امام اعظمؒ څخه، او فرض دی په روایت کې د ابو مطیع بلخيؒ چې د امام اعظمؒ شاګرد دی. او بعض فقهاءؒ وائي واجب دی، نو پرېښول یې مکروه تحریمي دی

پوښتنه، چې درود ویلو په باب کې دومره قدر کفایت کوي: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ، ولې چې دا غه قدر په نیز د امام شافعيؒ فرض دی، حتی که میاغ به ناسته کې د فرضي لمانځه یا د سنن رواتب د غه قدر سهواً وو وائي سجده پرلازمیږي » در «

او سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ به امام هم وائي او مقتدي بي هم وائي او منفرد بي هم وائي،

دَنَنْ صَبَا شِکَایَتْ» امامان د تراویحو دومره چټک دي چې تکبیر تحریمه وائي دوی بیا په قرائت شروع وکړي نو والله اعلم چې دوی سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وائي او که څنګه؟! چو کفر از کعبه برخیزد کجا ماند مسلماني،

سه که چنټک یه د دنیا په کار چټک سه :: په خدائی کارو کی سعیه کړه زهریه»

قال المصنف: **وَلَا يَأْتِي بِالدُّعَاءِ إِنْ مَلَّ الْقَوْمُ** او را تګ دی نه کوی په دعا سره که چیری قوم په ملال کی واقع کیدله، پوه سه چی مراد د دعاء څخه هغه دعاء ده چی وروسته تر درود ویئیله کیږی. لکن مراد دلته دعاء طویله ده صرح به الطحطاوی، او اما مانو دا فهمولی ده چی اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا دی هم نه وائی بس فقط چی لنډ درود یه ووایه سلام دی ګرځوی لکن دا فهم غلط دی» ولی چی مصنف په مراقی کی وائی: وَلَا یترکه بالمرة» او دعا دی نه پریږدی یک لخته بلکه یوه تر ټولو لنډه دعا مثلاً اَللّٰهُمَّ اغفرلنا چی ووائی هم سنت پر ځای کیږی» دړ، ط، مړ، قَالَ المُصنفُ:

وَلَا تَقْضِى التَّرَاوِيحَ بِفَوَاتِهَا مُنْفَرِدًا وَلَا بِجَمَاعَةٍ

او قضا نه راوړه کیږی د تراویح چی قضاء سی نه یواځی او نه په جماعت سره، او کی څوک قضاء راوړی هغه نفل او مستحب دی تراویح نه دی، د عدم قضاء دلیل یه دادی چی تراویح ټینګ سنت نه دی تر سنتو د ماښام یا ماخستن او هغو قضاء په فوات کی نشته، نو تراویح قضاء په طریق اولی نشته، ولی قضاء د فرائضو او واجبا تو خاصه ده، **پوه سه** چی تراویح د سنتو څخه دوخت دی یعنی شپی د روژی د میاشتی، او د سنتو څخه د روژی نیولو نه دی، قال علیه الصلوٰة والسلام: وَسُنَّتُهُ لکم قیام لیله، حتی چی مریض او مسافر چی روژه یه خوړلی وی یا حائض او نفساء، چی پاکه سی شپی ته او یا کافر مسلمان سی د شپی تراویح به کوی. وفی القنیة» لَوْتَرَكُوا الجماعَةَ فِي الْفَرْضِ لَيْسَ لَهُمْ اَنْ يُصَلُّوا التراويح بجماعة لانها تبع له آه فافهم»

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولمن سعیٰ فیه ولجمیع امة النبی صلی الله علیه وسلم
کتبه لنقله احقرالوراء فضل الحق حقانی بکوئټه بلوچستان. ۲۵-۷-۲۰۰۱ء

بَابُ الصَّلٰوةِ فِي الْكَعْبَةِ

باب دی په بیان کی د لمانځه په کعبه شریفه کی. یعنی په داخل کی د بیت الله شریفی او د باندی او سر بیره پر بام د بیت الله شریفی **فَائِدَهْ**: په ډیرو شروحو کی د فقه د کتابو داسی راغلی چی کتاب هغه مبحث ته وائی چی مشتمل پر ډیرو بابو وی. او باب هغه مبحث ته وائی چی په ده کی ډیر فصلونه وی. او فصل هغه مسائل متعدده دی چی دیوی نوعی څخه وی ده ویش وائی چی دا تفصیل شاید پر غالب بناء وی. ورته دا فرق پر باب الصلوٰة فی الکعبه» باب صلوٰة المسافر وغیره سره منقوض دی» ولی چی دی بابو کی هیڅ فصل نشته» نو صحیح فرق دا دی چی هغه مباحث چی اجناس مختلفه په کښی موجود وی. کتاب وائی لکه نور الایضاح چی کتاب دئی

او که مباحث د هغه ده ما قبل او ما بعد څخه جلاوی هغه ته باب وائی. که فصول په کښی وی او که نه لکه باب الصلوٰة فی الکعبه وغیره، او هغه مباحث چی ډیری مسئلی وی او متحدة النوع وی هغه ته فصل وائی، کما مر من الفصول فی هذا الکتاب» فافهم واحفظ فانه سانح جدیده **فَائِدَهْ**: پوه سه چی د غه معروفی شریفی خونی ته کعبه وائی: بعض علماء یه وجه د تسمیه چار کنجه والی وائی. او بعض علماء وائی چه د تسمیه ډیر جګ والی دئی. ومنه الکاعب لمن ارتفع ثدیها» او د غه خونه بیت الله هم بولی. او اضافت د بیارم د شریف د مضاف ده، او حقیقت دا دی بیت عبادة الله» او بیت الحرام یه هم بولی، د دی سببه چی قتل وقتال په دی کی حرام دی، او بیت عتیق یه هم بولی. یعنی قدیمه خونه قَالَ اللهُ تَعَالٰی: اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُّضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ» الاية، او قبله یه هم بولی ولی چی مسلمانان د لمانځه په وخت کی دی ته مخامخ دریږی. **پوه سه** چی په لمانځه کی استقبال د قبلی ته شرط دی، نو د استقبال القبله معنا څه ده! په عنایه کی وائی چی شرط د لمانځه مخامخ والی دی ویو جزء ته د کعبی شریفی یا و هواء ته د هغی

مبارکې خونې ترآسمان پورې. اوخوددې دا محدوده خونه فقط قبله نه ده، ولې چې صحابه کرامو رضي چې زمانه کې دمؤقت حکومت دعبد الله بن الزبير رضي چې دا خونه ونړوله سوله دنوی بناء دپاره لمونځ به وهواء ته دکعبې کاوه، اوهيڅ چا دا نقل نه دی کړی چې دخولې مبارکې پرځای یوه پرده واچول سوه. اوبله خبره داده چې څوك چې پرجبل ابی قبيس لمونځ کوی نوخوهيڅ جزء دکعبې د ده وخته نه دی فقط هواء دکعبې د ده ومخته ده او اجماعًا یه لمونځ روادیه فـال المصنف:

صَحَّ فَرْضٌ وَنَفْلٌ فِيهَا صحيح دی فرضی لمونځ اونفلی لمونځ پردننه کې دکعبې وهره خواته چې مخ وي: لقوله تعالی فی قصة بناء ابراهيم وابنه اسمٰعيل عليهما الصلوٰة البيت الشريف: أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّآئِفِيْنَ وَالْعَاكِفِيْنَ وَ الرُّكَّعِ السُّجُوْدِ، الاٰيه مراد د رکع السجود څخه لمونځ کوونکی دی، نودې امر الهی څخه دا ظاهره سوه چې لمونځ پـه کعبې رواده. قـال

وَكَذَا فَوْقَهَا وَاِنْ لَّمْ يَتَّخِذْ سُتْرَةً اودغه رنگه لمونځ روادی پر بام دکعبې شريفې" که څه هم لمونځ کوونکی د مخ وخواته پرده نه وي اچولی، ولې چې پـه دی صورت کی که خونه لاندی پاته سوه. هواخويه ترآسمان پورې قبله ده نواستقبال القبله خونه پاتې ده"

قـال المصنف **لٰكِنَّهٗ مَكْرُوْهٌ لِاِسَاءَةِ الْاَدَبِ بِاسْتِعْلَائِهٖ عَلَيْهَا**

لکن دغه کار مکروه دی په سبب ده بې ادبی يعنی ظاهرًا لان حقيقة سوء الادب بها کفر، ط دکعبې سره په لوړ والی کی پردی با ندې، په حديث کی دبلال رضي راغلی دی چې آنحضرت صلی الله عليه وسلم په خونه دکعبې کی داخل سُو. اولمونځ يه په کعبې وکړې، اود لمونځ دعليه الصلوٰة والسلام کرڅه هم نفل وه، لکن د نفلو اوفرضو پـه شرط وائی کی داستقبال القبلة فرق نسته کی څه هم پـه ارکانو کی فرق سته،

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه آمين

قال المصنف **وَمَنْ جَعَلَ ظَهْرَهٗ اِلٰى غَيْرِ وَجْهِ اِمَامِهٖ فِيْهَا اَوْفَوْقَهَا** اوکه چا وګرځول شاه خپله وما سوا ته دمخ دامام په دننه کی دکعبې شريفې اويا پر بام دهغی

مَخ وَاِنْ جَعَلَ ظَهْرَهٗ اِلٰى وَجْهِ اِمَامِهٖ لَا يَصِحُّ نو اقتداء يه پسې صحيح ده اوکه شاو مخته دامام و اقتداء يه نه ده پسې روا،

پوښتنه چې مصنف په مراقی کی په شرح کی ددی قوله: وَمَن جَعَل ظَهْرَهٗ آه دا صورتونه بيان کړی دی ۱ چې د مقتدی مخ وشاته د امام وي، ۲ دمقتدی مخ وبغل ته دامام وي. ۳ دمقتدی شا وبغل ته د امام وي، ۴ شاه دمقتدی وشاته دامام وي، ۵ بغل دمقتدی و بغل ته دامام وي. ۶ بغل دمقتدی وبغل ته دامام وی په داسی حال کی چې مقتدی متوجه وی وغيرته دجهت دامام، اودا قيد ددی دپاره دی که په جهت کی دامام وی خو په طريق اولی به اقتداء پسې صحيح ده، ۷ يا مخ دمقتدی ومخته دامام وُو، په دی اُوو سره صورتو کی اقتداء به دغه امام پسې صحيح ده، مګرکی مخ ومخته دامام وو نومکروه تحريمی دی، ولې چې مشابهت دعبادة الصور سره لازميږی،

اودا هلته کراهت دی که په مابين کی د مقتدی اوامام پرده وغيره نه دی، اوکه پرده وغيره وه بيا کراهت نسته، ولې چې تشبه دعبادة الصور سره نه لازميږی، اوپه هغه صورت چې دمقتدی شا ومخته دامام وي اقتداء يه نه ده پسې صحيح، ولې چې په دی صورت کی مقتدی ترامام د مخه ولاړدی، اوپه هغه اُوو صورتو کی که څه هم مقتدی وديوال ته دکعبې شريفې ترامام نږدی ولاړوی لمونځ په دی سبب صحيح دی چې تقدم پرامام چې ناروا دی هلته دی چې جهت به يو وي، اوپه هغو صورتو کی خو جهت مختلف دی، قال المصنف

وَصَحَّ الْاِقْتِدَاءُ لِمَنْ كَانَ خَارِجَهَا بِاِمَامٍ فِيْهَا وَالْبَابُ مَفْتُوْحٌ اوصحيح ده اقتداء دهغه چا چې د با ندی تر خونې دکعبې ولاړ وي په هغه امام پسې چې د ننه په خونه

کی ولاړ وی اودروازه دَخونی خلاصه وی، **پوهه سه:** چی دا حکم عام دی که دامام سره ... ونه کی نور مقتدیان ولاړ وی او که نه! ولې چی دا داسی دی لکه په نورو مسجدونو کی چی امام یوازې په محراب کی ولاړ وی. **فائده:** دا خبره چی دروازه به خلاصه وی اتفاقی ده، ولی که مقتدی خارج البیت تکبیر وینه وغیره دامام داخل البیت اوریده بیا اقتداء پسی صحیح ده که څه هم دروازه تړلې وی. قال المصنفؒ:

وَاِنْ تَحَلَّقُوْا حَوْلَهَا وَالْاِمَامُ خَارِجَهَا صَحَّ اِلَّا لِمَنْ كَانَ

او که شاوخوا خلګ پر کعبه شریفه راوګرځید له، او امام هم دَبا ندې ولاړ وو دَ ټولو اقتداء

اَقْرَبَ اِلَيْهَا فِىْ جِهَةِ اِمَامِهٖ

پسی روا ده مګر دَ هغه چا اقتداء نه ده پسی روا چی و کعبی شریفی ته نژدې وی تر امام په جهت کې دامام، ولی هغه نژ امام د مخه ولاړ دی، او په نورو جهتونو کی که څه هم بعض مقتدیان وه دیوال دکعبی شریفی نژدې وی تر امام لمونځ او اقتداء یې روا ده، ولې چی تقدم او تأخر په نیزد اتحاد الجهة معلومیږی، **مسئله:** خلګ چی پر کعبه شریفه راتاوېږی ده هغه چا لمونځ نه دی صحیح چی یو جزء دکعبی دده پر مخ نه وی برابر که څه هم پر جهت دکعبی وی، ولې چی په اتفاق دَ ټولو مذهبو خولک چی لیدونکی دکعبی وی هغه لره شرط دَ صحت د لمانځه برابر والی دی پر عین دکعبی او ده جهت اصابت په کافی نه دی. حاصل دا دی چې په صورت مذکوره کی دمتن که یوه چا مخ ودیوال ته وی او دبل مخ پر کنج دکعبی برابر وی او دبل مخ وبل دیوال ته وی یا بل کنج ته وی وهکذا دَ ټولو لمونځ روا دی او اقتداء یې په امام پسی صحیح ده» الا لمن کان آه

مسئله: چی امام په دننه کی دخونی دکعبی وی او نور خولک نه وی ورسره ولاړ لمونځ مکروه دی په دوه سببه یو خو امام پر لوړ ځای ولاړ دی، ولی چی تخت دَخونی دَکعبی پرده باندی څکه لوړ دی، او بل دا چی امام یوازې ولاړ دی لکه په نورو مساجدو کی چی امام په داخل کی د محراب یوازې ولاړ وی» کذا قال الامام الطحطاویؒ»

بَابُ صَلٰوةِ الْمُسَافِرِ

دا باب دی په بیان کی دَ لمانځه دمسافر، **پوهه سه:** چی اضافت د صلاة ومسافر ته اضافت د فعل ده وفاعل ته او په بل عبارت اضافت دَ حال دی و محل ته، او هغه خبره چی مراقی نریاته کړی ده چی دا اضافت دَ شی و شرط ته، ط، وائی چی شرط خو سفر دی مسافر خو نه دی» درویش وائی که مراد دمراقی مسافر من حیث هو مسافر وی نو اعتراض د ط نه پر وارد یږی» فافهم **پوهه سه:** چی سفر په لغت کی مطلق قطع دیوی مسافه ده، که ډیره وی او که لږ، او په شرع کی قطع دمسافت مقدره یعنی معلومه په مخصوص ټګ سره چی مصنف یې اوس بیانوی» قال المصنفؒ:

اَقَلُّ مُدَّةِ سَفَرٍ تَتَغَيَّرُ بِهِ الْاَحْكَامُ

کمه موده دسفر چی په هغه سره احکام دَ شرعی بدلیږی لکه قصر د لمانځه وجوباً زمونږ په نیز او یا جواز دخوړلو د روژی الی غیر ذالک: قال الامام الطحطاویؒ چی سفر دری قسمه دی: یو سفر دی د طاعت دَپاره لکه سفر دَحج، دَجهاد وغیر ذالک» او بل سفر مباح دی لکه د تجارت دَپاره او یا سفر د سیاحت دَپاره وغیر ذالک، او بل سفر دی دمعصیت دَپاره لکه سفر د قطاع الطریق، او یا سفر چا دَوړلو دپاره وغیر ذالک» نو دوه اول خو سبب د رخصت دی په اتفاق د ائمه اربعووؒ، او دریم زمونږ حنیفیانوؒ او امام اوزاعیؒ دی دده په نیز او د داؤد او امام مزنیؒ په نیز هم، او د بعض مالکیانوؒ په نیز هم سبب د رخصت دی» او امام شافعیؒ او امام احمدؒ، او یو قول د امام مالکؒ وائی چی سفر معصیت سبب د رخصت نه دی، دَ دلائل دَ دوارو ډلو په نورالانوار او په فتاواوو کی د فقهی شریفی وګوره»

فائده: مسافر دَمقیم څخه په دَغو احکامو کی جلا دی ۱: چی پر مسافر لازم دی قصر د لمانځه یعنی څلور رکعته فرضی لمونځ به دوه رکعته کوی، ۲: ومسافر ته مباح دی خوړلک

د فرضي روژې ۳ مدة د مسح د موزو د مسافر د پاره درې ورځې ده، ۴ او فرضيت د صلوة الجمعة ځنې ساقط دې، ۵ او وجوب د اختر د لمونځ، او وجوب د اضحيه هم ځنې ساقط دي»

بنهانه فائده

پوهه سه: چې رخصت ضد د عزيمت دې، عزيمت هغه فعل ته وائي چې مشروع عيثايه په سبب د عذر نه وي، وهو معنى قولهم ما تقرر على الامر الاول. لکه پنځه لمونځونه، روژه وغيره. او رخصت هغه کار ته وائي چې د سختئ نه اساني ته را نقل سوی وي په سبب د يو عذر. او رخصت دوه قسمه دي يو رخصت حقيقي دی چې رخصت ترفيه هم بولي، اى تخفيف، هغه هغه رخصت دی چې عزيمت يه هم مشروع وي او موجب د ثواب هم وي لکن په سبب د بندگی د عجز او د عذر له کبله هغه سختئ چې په عزيمت کی وه په يسر او ترفيه سره د شارح مهربان د خوا بدله سوی وي، لکه په ژبه کلمه د کفر وئيل د هغه چاچې بل سړي د قتل بيش رو ورکړی وي، نو د غه سړي په سبب د دغه عذر اجراء د کلمة الکفر روا ده. په شرط د دی چې زړه يـه مطمئن بالايمان وي،

او که دی په عزيمت عمل وکړي او هغه بل سړي مړ کړي شهيد دی. او يا لکه خوړل د روژې په سفر کی چې د ده ته د اساني د پاره روژه خوړل روا دی، او که مسافر په عزيمت عمل وکړي او سره د مشقت روژه و نسی ثواب يه ډير دئ» او بل رخصت مجازي دی يعنی چې مجازًا يه رخصت بولي، دا هغه رخصت ته وائي چې عزيمت يه بيخي مشروع نه وي او نه موجب د ثواب وي، لکه قصر لمانځه رباعي د پاره د مسافر نو رخصت يه په دی بولي چې دوه رکعته لمونځ نظر و مقيم ته کم سو، لکن په حقيقت د غه دوه رکعته د مسافر د پاره عزيمت دی حتی چې مسافر اختيار نه لري چې لمونځ پوره وکړي بلکه عمل بالرخصت يـر لازم دئ حتی که دی پوره پوره لمونځ وکړي هيڅ ثواب يکښي نسته، ولې چې ثواب په هغه کار کی دی چې بنده په امر سوی وي. نه په اعدادو کی د رکعتو، او د مسافر دوه رکعته تـهوله ما امر به دی، حتی چې د مقيم څلور رکعته او د مسافر دوه رکعته فرق نه سره لري په ثواب کی،

او يا يو سړي ته بل بيش رود مرگ ورکړی چې ته به شراب چښې، نو دی به خواه مخواه شراب چښي، ولې چې شراب خو په ابتداء کی د اسلام رواوه نو که دغه سړي شراب نه و چښي او هغه بل سړي دی مړ کړي، دی ځپلو وژلو گناه کار دی، هكذا اصح الفقهاء للمذهب الحنيفيؒ

پوهه سه: چې رخصت ترفيه گاهی په مابين کی د دوو کارو وي. چې يو يه نزېل آسانه وي. لکه د سړي چې موزي په پښو وي، نو ده ته اختيار دی که موزه نه کاږي او مسح پر کوي» چې دا آسانه دی، او که موزي کاږي او پښې پرې مينځي چې دا کار گران دئ. او دا غار نگه پوه سه چې که مسافر څلور رکعته لمونځ وکړي ثواب خو يـه نسته کما مَرّ بلکه گناه کار دی پـه سَبب د دی چې د لمانځه سلام يه وځنډاوه، او پـه دی عقيده هم گناه کار دی چې د ده پـه عقيده دا دوه رکعته زائد هم فرض دي ه

قـال المصنفؒ **مَسِيرَةَ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ مِنْ اَقْصَرِ اَيَّامِ السَّنَةِ** تگ دی د درو ورځو د هغه لنډو ورځو د کال چې ورځې د ژمي دي. قـال فی المراقی چې مصنفؒ تقدير په ورځو وکړی، او تقدير يـه پـه مرحلو او يا پـه فراسخو بيـه نه وکړی وهو الاصح» او د حضرت الامام الاعظمؒ څخه دا سی روايت هم راغلی دی چې سَفر مقدر دی په درو منزلو سره، صاحب هدايه وائي چې دا روايت قريبٌ او ل ته دئ، ولې چې عادت د مسافرو دا دی چې يوه مرحله پـه يوه ورځ قطع کوي، لکن صاحب البحر الرائق وائي چې زه تعجب کوم و هغه فقهاؤ ته د مذهب حنيفي چې دوی پر خلاف د نص صريح د صاحب المذهب خپل فتوی ورکوی چې هغه تقدير پـه درو منزلو و، لکن پـه قول د صاحب الهدايه دا تعجب د صاحب البحر دفع سُوکما مَرّ، او بعض فقهاء د مذهب حنيفي مدت د سَفر پـه پنځلس فرسخه سره اندازه کړيده. لکن درويش وائي چې اندازه د فرسخ چې دوولس زره گامه دَه يا زراع دی و عمومی مسافرو ته ډير گرانه ده ولهذا لم يُفتٰى بـه اَحَدٌ ممن يعتد بـه، قـال المصنفؒ

بِسَيْرٍ وَسَطٍ په ميانه تگ سره يعنی چې نه ډير چابک وی او نه ډير کرار وي. لکن پوه سه چې تگ د ورځې معتبر دی ولې چې شپه وخت د استراحت دئ،

مسئله: که یو سړی خارق العادة چابك وي او د بل چا د سیر وسط درو ورځو منزل دی په یوه ورځ قطع کړی قصر ورته روا دی، ط او صاحب التبیین وائی چې د میانه تګ اندازه په غلبة الظن سره معلومیږی یقین شرط نه دی لما فیه من الحرج الکلی، قال الله

مَعَ الْاِسْتِرَاحَاتِ

سره د استراحت کولو، نو مسافر د پاره د خوراك او لمونځو او قضائی حاجت د پاره کښته کیدای سی، **پوښتنه**: چې اکثر له حکم د کل دی نو که مسافر اکثر حصه د لنډی ورځی په منزله تیره کړي او بیا ورته واره وي، او دوهم ورځ هم د غسی وکړی او دریم ورځ هم هغه مسافر دی قصر ورته روا دی ط **فائده**: زوال اکثره وخت د نهار شرعی دی چې د سپیدو څخه شروع کیږی، تر لمر لویدو پوری چې د غه وخت د نصف النهار ریاضی دی» قال المصنف:

وَالْوَسَطُ سَيْرُ الْاِبِلِ وَمَشْىُ الْاَقْدَامِ فِى الْبَرِّ وَفِى الْجِبَالِ

او میانه تګ دی تګ د اوښ یعنی په قافله کی نه چابك مهاری اوښ **بِمَا يُنَاسِبُهٗ** لکه د بعض خانانو، او بل تګ دی د پښو په صحرا کی، او په غره کی چې سفر او تګ په کښی سخت دی او لوړی او ژوری لري، په موافق د هغه غره معتبر دی، حاصل دا چې په غره کی تګ د اوښ یا د پیاده سړی په تګ لږ مسافت قطع کیږي، تر او اری مځکی نو د هغه دالږ والی اعتبار نه لري بلکه دی مسافر ګنړل کیږ ی، کی څه هم مسافت د تګ یې په غره کی تر مسافت د اواری مځکی لږ وي» قال المصنف:

وَفِى الْبَحْرِ اِعْتِدَالُ الرِّيحِ

او په دریاب کی اعتدل د باد ته اعتبار دی، او دا مذهب دی مفتی به کما فی المراقی، نو که سړی په دریاب کی یعنی په کښتی کی اکثر دورځی سره د اعتدال ده هوا منزل وکړی نو دا لکه تهوله ورځ منزل معتبر دی کی څه هم مسافت تر اواری مځکی کمه وی»

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه امین

قال المصنف

فَيَقْتَصِرُ الْفَرْضَ الرُّبَاعِی

نو مسافر دی قصر کوی د فرضی لمانځه چې څلور رکعت وي، **پوښتنه**: چې مراد د فرض څخه فرض عملی دی، یعنی چې فرضیت یې په یقین سره ثابت وي، نو په دی قید سره وتر خارج سوه. ولی وتر فرض عملی دی کما مر، او په قید سره د رباعی د ماښام لمونځ او د سحار لمونځ خارج سوه، ولی چې په هغو کی قصر نسته، او په قید د فرض سره سنن خارج سوه که څه هم رباعی وی. نو که مسافر څلور رکعتی سنت کول قصر به نه کوی،

پوښتنه: آیا مسافر به سنن راتبه کوي او که نه! **جواب**: اعدل د مذهبو او مختار مذهب دا دی که مسافر په حال کی د اره ولو یو ځای وو، او په امن کی هم وو، نو سنن راتبه دی ادا کوي. او که په حال کی د تګ وو او یا د خوف وو سنن دی پریږدي، او بعض فقهاء وائی چې مطلقاً کول د سننو افضل دی، تقربا الی الله تعالیٰ: وقیل الافضل مطلقاً ترك د سنتو دی. د رخصت الهی په واسطه په فرضو کی، او بعض علماء وائی چې سنت د ماښام او د سحار دی نه پریږدی»

درویش وائی چې د بعض په قول کی افراط دی د سنتو په باره کی، او د قیل په مذهب کی تفریط د سنتو په باب کی: وخیر الامور التوسط بین الافراط و التفریط وهو المذهب المختار المذکور اولاً» **فائده**: په حدیث صحیح کی چې روایت یې عائشه رضی الله تعالیٰ عنها کوي داسی راغلی دي، فرضت الصلوٰة رکعتین رکعتین فزیدت فی الحضر واقرت فی السفر» لمونځونه په اول کی دوه دوه رکعته وو روسته په کور کی یعنی چې مسافر نه وی بالا بود وو سو یعنی د دوو رکعتو په ماپښین او ماختن او ماز دیګر کی» او د سفر لمونځونه د دغو درو لمونځو په سفر کی پر هغه دوه رکعته پاته سوه، عینی په شرح کی د بخاری وائی چې دا زیادت په ورځ د سه شنبه ۱۲ د ربیع الاول وروسته تر راتګ د علیه السلام مدینی منوری ته یوه میاشت» مراقی وائی الا المغرب یعنی د ماښام لمونځ د سره څخه هم دری رکعته وو او بیا نو بیا توب هم نه په کښی وسو. او د سحار په لمانځه کی هم بالا بود و نه سو. ولی چې د سحار قرائت اوږد وو، او د جمعی په لمانځه کی هم بالا بود و نه سو، ولی چې په هغه کی دوی خطبی سته چې په

ځای کی د دوو رکعتو ولاړی دي، دړو لیش وائي چې دا حدیث نص دی په مذهب کی د حنفیانو یعنی چې دوه رکعته کول دَ دغو دړو لمونځو لازم دي، ولې چې دَاغه دوه رکعته په فرض الوقت کی دی چې سفر دی نوا تمام په خلاف دی دمَا اُمِرَ بِهِ المُسَافِرُ، **پوه سه**: چې بعض اهل المذاهب د دغو دړو لمونځو پوره کول عزیمت بُولی او دوه یې رخصت بولی وهذ المذهب یخالف الحدیث المذکور، قَـالَ المُصَنِّفُ:

مَنْ نَوَى السَّفَرَ وَلَوْكَانَ عَاصِيًا بِسَفَرِهِ او د اقصر به هغه سړي کوي چې نیت یې کړي وی د سفر یعنی قصد جازم بیله تَرَدُّه، او قصد یې هم تر لما نځه د مخه وی که څه هم دا سَړی گناه کاروی په دی سفر کی لکه عَبد اَبق د مولی څخه یا سَفر د قَاطع الطریق وغیر ذالک، وفیه رد علی من لم یجوز القصر للعاصی بالسَّفر کما مر، قَـالَ المُصَنِّفُ:

إِذَا جَاوَزَ بُيُوْتَ مَقَامِهِ هر کله چې دا مسافر تیر سی تر کورو د هغه ځای چې دی په کښی او سیږی که څه هم خیمی وی لکن شرط تیریده دده دی په هغه طرف کی چې دی دکوږ وَوَتی که څه هم د بل طرف سره دده کلی برابر وی یعنی تر هغه بل طرف نه وی تیر سوی، قَـالَ المُصَنِّفُ:

وَجَاوَزَ اَيْضًا مَا اتَّصَلَ بِهِ مِنْ فِنَائِهِ او د اغه رنگه شرط دی تیریده دده تر هغو ځایو چې جوت وی دده په ځای پوری چې فناء دده د مقام بلل کیږی، لکه پر ښار اگر ځیدَلی کورونه چې ربض المصریه بُولي. ولې چې هغه په حکم کی د مصر دی. او د غه رنگه تیریده غواړی تر هغو قریو چې په ربض المصر پوری متصلی وي فی الصحیح، م،

مَسئَلَه په قصر کی د لما نځه دا شرط نه دی چې مسافر به خپل کورونه نه وینی، د علی بن ربیعهٔ څخه روایت دی چې مونږ په سفر ووَتلو سره د علی رضی الله عنه د کوفی څخه او مونږ لیدَلی د کوفی آبادی او سرایونه چې د لما نځه وخت سو حضرت علی رضی الله تعالیٰ عنه دوه رکعته نُنځ وکړی،

اَللّٰهمّ اغفر لمؤلفه وَلِـکاتبه اٰمِین.

قَـالَ المُصَنِّفُ **وَاِنْ اِنْفَصَلَ الفِنَاءُ بِمَزْرَعَةٍ اَوْقَدْرِ غَلْوَةٍ لَا يَشْتَرِطُ مُجَاوَزَتَهُ** او که چیری جلاوه فناء دَښار یا د قریه څخه په کښت سره یعنی په ما بین کی دَښار او د فنا کښت وُو او یا فنا جَلاوه د ښار څخه په خالی ځکه سَره چې مقدار یې یوه غلوه وه او د غلوی مقدار دری سوه گامه دی تر څلور سوه پوری نو شرط نه دی تیریدَه تر هغه فناء د پاره د اجراء د احکامو د سفر د ړو لیش وائی چې په نهایه کی او په فتاوی الولوالجیة، او په تجنیس کی او په مزید کی وائي چې مسافر دی قصر کوی چې صرف تر آبـا دیو د ښار تیر سی او نه ده ملحقه فناء د ښار په ښار پوری په حق کی د سَفر،

سَوَالْ: په فقه شریفه کی وائي چې په فناء د ښار کی د جمعی لمونځ روادی یعنی فناء د ښار حکم د ښار لري. او مسافر ته قصر په فناء کی، د غو نو مور و کتابو رواکړیده. د دی مطلب دا چې فناء حکم د ښار نه لري، فما الفرق بَین صَلوة الجمعة وَالسفر، **جَوَابْ**: فناء د ښار حکم لری په منافعو کی دَ ښار، او دا ښکاره خبره ده چې د جمعی لمونځ د مصالحو څخه د ښار دی نو د دی سَببه چې د جمعی لمونځ په فنا المصر کی روادی، او قصر د لما نځه خو د منافعو څخه د ښار نه دی، نو د دی کبله فناء المصر د مصر حکم نه لري په باب د قصر د لما نځه: قَالَ المُصَنِّفُ

وَالْفِنَاءُ الْمَكَانُ الْمُعَدُّ لِمَصَالِحِ الْبَلَدِ كَرَكْضِ الدَّوَابِّ وَدَفْنِ الْمَوْتَىٰ او فناء دَ ښار هغه ځای ته وَائي چې آراسته وی دَپاره د مصالحو د ښار لکه ځغلول د آسانو یا خرو یا سیکلانو وغیره، او د پاره د دفن د مړو، وزاد فی المَرَاقی او القاء التراب، یعنی یا د ښار خاورې او کچری هلته غور ځول کیږی.

مَسئَلَه: باغونه که د خرما وی او که د انگورو مثلاً که څه هم متصل په ښار پوری وي، په حکم کی د ښار نه دي، که څه هم مالکان د دغو باغو پخپلو باغو کی اکثر د کال یا تـوله کال او سیږی او او سیده د محافظینو د باغو یا د کښت کوو نکو په هغه ځای کی هیڅ اعتبار نه لري، په اتفاق، معنا چې قصر د مسافر په دغو باغو کی رَوَادی په قول د نامورو کتـابو، او د دي

کتابو د حکم تائید هغه حدیث شریف هم چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم چې د مدینې منورې څخه په سفر ووتی په ذوالحلیفه کې قصر د لمانځه وکړې، او ذو الحلیفه اتفاقاً د فناء څخه د مدینې منورې ده: قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَيُشْتَرَطُ لِصِحَّةِ نِيَّةِ السَّفَرِ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ اَلْاِسْتِقْلَالُ

او شرط دي د پاره د صحیح والي د نیت د سفر درې شیان، اول چې دی به مستقل وي په حکم

بِالْحُكْمِ وَالْبُلُوغُ وَعَدَمُ نُقْصَانِ مُدَّةِ السَّفَرِ مِنْ ثَلٰثَةِ أَيَّامٍ

د خپل ځان، یعنې چې دلته سفر دی، مطلب دا چې تابع د بل چا به نه کوي لکه ماینه د میړه چې تابع ده یا مرئی چې د بادار تابع دی. دوهم شرط بلوغ یعنې چې کچنی نابالغ به نه وي دریم دا چې نه به وي کمه مده د هغه سفر چې ده یې نیت کړی وي نزد ۳ ورځو» قَالَ

فَلَا يَقْصُرُ مَنْ لَمْ يُجَاوِزْ عُمْرَانَ مَقَامِهِ أَوْ جَاوَزَ وَكَانَ صَبِيًّا

نو قصر به نه کوي هغه څوک چې تر اباتیو د خپل ځای نه وي تیر سوی. دا تفریع ده پر هغه خبره چې

أَوْ تَابِعًا لَمْ يَنْوِ مَتْبُوعُهُ السَّفَرَ كَالْمَرْأَةِ مَعَ زَوْجِهَا وَ

مصنف وړاندې کړې وه یعنې قوله اذا جاوز بیوت» او یا خو تر عمران تیر سوی وي لکن کچنی نابالغ وي

الْعَبْدِ مَعَ مَوْلَاهُ وَالْجُنْدِيِّ مَعَ أَمِيرِهِ أَوْ نَاوِيًا دُوْنَ الثَّلَاثَةِ

دا پر اشتراط البلوغ تفریع ده، او یا تابع وي د بل چې متبوع یې د سفر نیت نه وي کړې لکه ښځه سره د میړه او مرئی سره د بادار. او فوجي سره د امیره، دا حکم پر هغه خبره تفریع دی الاستقلال بالحکم» او یا یې نیت کړی وي د سفر کم تر درو ورځو، دا حکم تفریع دی پر هغه خبرې وعدم نقصان آه»

مسئله: هغه ښځه تابع د میړه ده چې ولور معجل ورته سپارلی وي، او که مهر معجل نه وي ورکړی هغه تابع د میړه نه ده، کې څه هم وطی ورسره کړې وي. ولې چې ورته بيا روا ده چې میړه د بل وار وطیو څخه منع کړي، او د کور و وزې د پاره د طلب د مهر محکمې ته ولاړه سي په نیزد امام اعظم رحمة الله علیه، او یاران وائي چې ماینې ته د دغو کارو اجازه نسته» م، ط، در»

مسئله: مرئی چې مکاتب وي چونکه هغه حُر دی یداً. نو هغه تابع د بادار نه دی» او مدبر او ام الولد تابع دی، او فوجي هلته تبع د امیر دی چې تنخواه یا د امیر د خوا وي او یا د بیت المال د خوا وي، نه یې، او نور. **مسئله**: مزدور د میاشتي یا د کال تبع دی د مستاجر او شاګرد تبع دی د استاذ، او مُکْرَهُ» په صیغه د اسم مفعول تبع دی د مُکْرِهِ په صیغه د اسم فاعل.

پوښتنه: څوک چې تر درو ورځو کم د سفر نیت وکړي هغه مسافر شرعاً نه دی په باره کې د قصر الصلوٰة. او په باره کې د ترک د جمعې د لمانځه او د جماعت او د تیمم بې پیل شرط سره او د لمانځه پر داب پاندې مسافر دی شرعاً» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَتُعْتَبَرُ نِيَّةُ الْإِقَامَةِ وَالسَّفَرِ مِنَ الْأَصْلِ دُوْنَ التَّبَعِ

او معتبر دی نیت د اقامت او سفر د اصل د خوا چې متبوع دی، نه د تبع که چیرې نیت د

إِنْ عَلِمَ نِيَّةَ الْمَتْبُوعِ فِي الْأَصَحِّ

متبوع و ده ته معلوم وو په اصح روایت کې، نو حاصل دا چې پر تابع باندې په نیت کولو د متبوع د اقامت، اتمام د لمانځه نه دی لازم تر هغو پوري چې نیت د اقامت د متبوع خبر نه ی، **مسئله**: پر تابع لازمه ده چې د متبوع څخه سوال وکړي چې هغه یو ځای وار وی چې تا نیت د اقامت کړی دی او که نه! اعزاز، ط قَالَ»

وَالْقَصْرُ عَزِيْمَةٌ عِنْدَنَا

او قصر د لمانځه لازم دی پر مسافر زموږ په نیز خلافاً للشافعيؒ»

یوملک ته ورسیده او دوی دا یقین ووچی ۱۵ ورځی مونږ ته اجازه دخروج را کړه کیږی. نو دوی به لمونځ پوره کوی ولی چی دوی حکمًا نیت د اقامت کړی دی،،

فَـائِـدَه: نیت د اقامت عام دی که تر لمانځه دمخه وی او که د لمانځه په اول کی وی او کی به مابین کی وی او کی په اخیر کی وی او عام دی لمونځ کوونکی چی نیت د اقامت په لمانځه کی کوی که منفرد وی او که مقتدی وی او که مُدرک د اول د لمانځه وی او که لعض رکعتونه ځندی تیر سوی وی، قوله بَبلدةٍ اَوقریَةٍ» د ادوه چی مصنف ذکر کړه ولی چی نیت د اقامت بیله دغو دوو بل ځای نه دی روا مثلاً په بیابان کی او په دریاب کی او په کښتی کی، هذا حاصل ما فی البحر الرائق،، قَوله اولم ینوی وَبقی سِنین آه یعنی یو سړی مسافر وو او یو ښار ته ورغلی او قصد یه دا وو چی دوی ورځی ور وسته د دی ښار وزم، یا هفته ور وسته مثلاً لکن کار یه نه سمیدی کلونه پر تیر سوه، نو دی به قصر کوی» ولی چی علقمة بن قیسؓ پر دغه ډول په خوارزم کی دوه کاله تیر کړه او ده لمونځ په قصر کاوه»

بنهانه فائِدَه مهاجر د افغانستان چی پاکستان ته په هجرت و کړی او یا نور د مما لکوته » او دوی د اقصد وو چی ۱۵ مثلاً ورځی او یا یو ه میاشت که څه هم افغانستان آزاد سی. زه افغانستان ته نه ځم، او دوی ته دا هم یقین وو چی پاکستان مثلاً په زوره په داسی لنډه موده کی څولږ دخپل وطنه نه شړی، نو دوی به لمونځ پوره کوی د اخو حال وو د هغو مهاجرینو چی په اول کی د انقلاب ثور پاکستان ته را مهاجر سوه خواه په ښارونو کی د پاکستان اوسیدل یا په باقاعده کیمپو کی اوسیدل، چی تر دا اوسه یعنی تخمینًا ۲۲ کاله دلته په پاکستان کی پاته دی، حتیٰ چی د کیمپو مهاجرو ځانته سرایونه جوړ کړی دی او مسجدونه او مدرسی یه بناء کړی دی او بازارونه په کښی دی، او د ښارو مهاجرینو کوټی جوړی کړی او دکانونه لری او تجارتونه کوی چی حکومت د پاکستان هم علم پر لری، نو دغه مهاجرین لکه بحر الرائق چی و ویل مقیم حکمًا دی، او یو د غه قسم مهاجر د افغانستان دی چی هم دا او س په سله ۲۲ کاله تخمینًا د شماله څخه د افغانستان او یا د نورو ځایو څخه

د سبب د وچ کالی او یا د سببه د جنګو پاکستان ته را مهاجر سوی دی او د پاکستان حکومت ورته دا وله څخه دا اعلان کړی دی چی پاکستان تاسی ته پناه او ځای نه در کوی نو دغه مهاجرین چی د حکومت سره د پاکستان په کش مکش اخته دی په هغو که میاشتی تیری سی او که کلونه لمونځ به پوره نه کوی ولی چی دوی نه حقیقةً مُقیم دی او نه حکمًا،، د رلاشیره

فَائِدَةٌ مُهِمَّةٌ هغه خلګ چی په قاشاق سره پردو یو مملکتو ته بیله ویزی او بیله پاسپورټه خواه د افغانستان وی او که د بل وطن وی خصوصًا چی سعودی عربستان ته په غلا داخل سی، چی د دوی دا یقین وی چی که حکومت را خبر سی سمدستی می سفر کوی هغه سړی چی هر څو عمر که میاشتی وی او که کلونه د غلا پر ډول په هغه مملکت کی تیری کړی لمونځ به پوره نه کوی. چی د ده نیت د اقامت نه دی صحیح، البته که ده ته رسمی حکومت د خوا د اوسیدلو اجازه وسوه بیا نو د ده نیت د اقامت صحیح دی» د ر قَالَ المصنفُ

وَلَاتَصِحُّ نِيَّةُ الْاِقَامَةِ بِبَلْدَتَيْنِ لَمْ يُعَيِّنِ الْمَبِيْتَ بِاَحَدِهِمَا

او نه دی صحیح نیت د اقامت په دوو ښارو کی په داسی ډول چی مسافر نه وی معلوم کړی شپه تیرول په یوه کی د هغو دوو»

پُوهَسَـه: چی مراد د مصنفؒ د بلدتینو څخه هغه دوه مستقل ځایونه دی چی یو د بل تبع نه وی، که ښارونه وی او که دوی مستقلی قریې وی. او که چیری یو ځای ښار وو او بل ځای قریه وه چی تابع د ښار وه. حتیٰ پر او سیدونکو د هغی قریه د جمعی لمونځ په ښار کی لازم وو» نو په داسی دوو ځایو کی نیت د اقامت صحیح دی او که چیری مسافر خپل شپی تیرولو د پاره یو ښار ټاکلی وو یعنی شپه بی په هغه ښار کی تیرولی او ورځی به که څه هم هغه بل ښار ته ور تلی» نو نیت د اقامت یه صحیح دی، ولی چی په اقامت کی معتبر دی د شپی تیریدو ځای دی» نو هغه چی ده معین کړی دی نو ګویا د اقامت نیت په یوه ځای کی چی مبیت دی کړی دی. د دی دلیل

دادی چې دیوسړی ځنې چې ته سوال وکړي چې ته چیرې اوسیږې دې ځای هغه ځای د هغه ځای دی چې دی دښار هلته وي کنه هم دوړ ځی دی په بازار کې وي، یا په بل ځای کې، قال المصنفؒ:

وَلَا فِي مَفَازَةٍ لِغَيْرِ أَهْلِ الْأَخْبِيَةِ او دغه رنگه نه دی صحیح نیت داقامت په بیابان کې او دښت ماسوا له دخیمه والو، او کږدی والو یعنی مالداران چې خوځی یوځای او سیږی او خوځی بل ځای یعنی دخپلو، پسو، بزو، او بنا نو، په خر ځای پسی روان وي، نو دغه مالداران که په یو چرا ګاه نیت د پنځولسو ورځو وکړي مقیم ګرځي، له ونځ به پوره کوي، ولې دوی له دغه چرا ګاهې لکه ښارونه او قریو د نوو کسانو دپاره دی، او بیله دغو مالدارانو بیابان او دښت محل داوسید وسنه دی. او دغه رنګه جزیرة او دریاب او کښتی، او کښتی چلوونکی مسافر دی کښتی دده وطن نه دی، نقل الطحطاویؒ عن البحر، لکن پوهه سه چې د جزیرة ځنې مراد هغه جزیرې دی چې آبادی به نوی او خلک به نه وه پکښې، و رنه اوس چې په جزائرو کې ښارونه جوړ شوي دی او په زرو خلک په کښې ژوند کوی لکه بحرین، قطر، دوبئی، ابی ظبی، وغیره په هغو کې نیت داقامت په اتفاق روا دی، او دغه رنگه مراد د کښتیو ځنې هغه پخوانی کښتی دی چې ملاحانو به چلولې، او هر چه اوسنی کښتی دی چې په دریا بو کې په میاشتو او کلو ولاړې وی او د خوراک، لباس، او نور ژوند انه شیان دوی ته هلته مهیا وي او دیو ځایه ځنې بل ځای ته په کلونه نقل کیږی، لکه دامریکا نیانو بحری کښتی او یا دپاکستانیانو بحری کښتی او دنورو مملکتونو په هغو کې نیت داقامت روا دی او چلوونکی به مقیم دی بالاتفاق، قال المصنفؒ:

وَلَا يَصِحُّ نِيَّةُ الْإِقَامَةِ لِعَسْكَرِنَا بِدَارِ الْحَرْبِ او نه دی صحیح زمونږ دمسلمانانو عسکرو ته نیت داقامت په دارحرب کې یعنی دکفار په وطن کې چې دمسلمانانو عسکر دجنګ دپاره هوری ورغلی وی، که څه هم دوی یو ښار

په محاصره کې نیولی وي، ولې چې دوی دقرار او فرار ترمابین دی نو نیت داقامت خو عزم غواړي او دوی عزم نه سی کولای، ولې چې شاید و کافرانو ته به نوی کومک راور سیږی او مسلمانان به و فرار ته مجبور کړي، او عین ممکن ده چې دغه لږ کافران چې مسلمانانو محاصره کړیدی داسی یو چم به وکړي چې په هغه سره به قلیل پر کثیر غالب سي. قَالَ اللهُ تَعَالیٰ: وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ، قال المصنفؒ:

وَلَا لِعَسْكَرِنَا فِي مُحَاصَرَةِ أَهْلِ الْبَغْيِ او دغه رنگه نه دی صحیح نیت داقامت زمونږ عسکرو له چې دوی باغیان دحکومت اسلامی محاصره کړي وي، که څه هم داباغیان په عین ښار کې وي، کذا فی العنایة والبحر الرائق

پوهه سه: چې امام طحطاویؒ ص۳۴۷ وائي چې بغاة هغه قوم دی چې دا طاعت ځنې دامام حق وتلی وي او دوی عقیده داوی چې مونږ برحق یو. او دوی ته فاسقان نه ویل کیږي بالاتفاق، ولې چې ددوی په زړو کې شبهه سته که څه هم فاسده شبهه وي چې د هغې په سبب دوی ځان برحق بولي. او که دلیل یې نه وایه نو هغوته غله او قطاع الطریق وائي، مراقی وائي که څه هم ظاهرًا شوکت او غلبه دعسکرو په جانب کې وي، للعلة المذکورة وهي التردد فی الفرار والقرار کما مر، قال المصنفؒ:

وَإِنِ اقْتَدَى مُسَافِرٌ بِمُقِيمٍ فِي الْوَقْتِ صَحَّ وَأَتَمَّهَا او که چیری اقتداء وکړه مسافر په مقیم پسی په وختی لمانځه کې یعنی په څلور رکعتیز لمانځه کې، صحیح ده

أَرْبَعًا وَبَعْدَهُ لَا يَصِحُّ اقتداء یې پسی، که څه هم په اخیره ناسته کې وي، او مقتدی دی چې مسافر دی لمونځ څلور وکړي په متابعت دامام خپل، قال المصنفؒ: وَبَعْدَهُ لَا يَصِحُّ، او پسله وتو ځنې دوخت صحیح نه ده روا اقتداء دمسافر په مقیم پسی، دلیل یې دادی چې فرض دمسافر تغییر نه خوری پسله خروجه دوخته، که مسافر په مقیم پسی اقتداء وکړي پسله وتو ځنه وخت یعنی په قضائي لمانځه کې په شفع اول کې، نو اقتداء د مفترض په متنفل پسی لازمیږي

په حق کی دَقعدی. ولې چې اوله ناسته پر مسافر فرض دَه، پر مقیم نه دَه، او کله اقتداء په شفع ثانی کی پسی وکړه نو بیا هم اقتداء د مفترض په متنفل پسی لازمیږي، په باره کی د قرائت، ولې چې قرائت د دغی شفعی پر مسافر فرض دی، او د مقیم دا نفل دی» هدایه،

پوښتنه چې دا حکم هلته دی چې د امام او مقتدی لمونځ دواړه قضائي وي، او که چیري د امام لمونځ قضائي وو. او د مقتدی لمونځ په وخت کی وو، لکه چې مقتدی د ماپښین په لانځه معتقد د قول د امام اعظمؒ وي چې وخت د ماپښین تر مثلینو پورې بولی، او امام معتقد و د مذهب دیارانوؒ، او د امام شافعیؒ چې د ماپښین وخت تر یک چندی پوری بولی، نو څه وخت چې یو مثل تیر سوی وي (او د وه مثله ته سایه نه وي رسیدلی، نو دغه وخت د امام لمونځ قضائي دی لخروج الوقت فی عقیدته» او د مسافر مقتدی لمونځ وقتی دی لبقاء الوقت علیٰ مذهبه فیصح الاقتداء به» کذا فی السراج کما سیأتی عنقریب» قال

وَبِعَكْسِهِ صَحَّ فِيْهِمَا او په عکس کی یعنی چې مقیم په مسافر اقتداء وکړي اقتداء یې صحیح ده، که په وخت کی وي او که بعد الوخت وي، ولې په حدیث شریف کی راغلي چې علیه الصلوٰة والسلام چې مسافر وو په مکه شریفه کی اهل مکه ته لمونځ ورکړي. او پر دوه رکعته چې سلام وګرځاوه اهل مکه ته داسی وفرمائیله، اَتِمُّوْا صَلٰوتَكُمْ فَاِنَّا قَوْمٌ سُفْرٌ» تاسی خپل لمونځونه پوره کړي ولې مونږ قوم یو مسافر»

واقعه څه وخت چې حضرت الامام قاضی القضات ابو یوسفؒ سره د هارون الرشید په سفر د حج تللی وو، امام ابو یوسفؒ چې دوه رکعته سفریا لمونځ پوره کړي او سلام یې وګرځاوه نو اهل مکه ته یې داسی ووئیله: اَتِمُّوْا صَلَاتَكُمْ فَاِنَّا قَوْمٌ سُفْرٌ، نو یو مکی وال ورته ووَیل: نَحْنُ اَعْلَمُ بِهٰذَا مِنْكَ» مونږ په دی حکم تر تا به خبر یو، فقال ابو یوسفؒ: لَوْ عَلِمْتَ مَا تَكَلَّمْتَ فِي الصَّلٰوةِ» که ته علم والا وای نو دې په لمانځه کی ولې خبری کولی» یعنی ستا خود لمانځه مابین دی نو ستا خبری ولې وکړی»

فقال هارون الرشید لَوْكَانَ مثل هذا الجواب بدلاً عن الملك الذی أعطانیه الله لكنتُ اَسَرَّ بذالك»، که مثل د دی پوری معقول جواب عوض وای زما د هغی بادشاهی چې خدائ ماته راکړي ده نو زه به ډیر په خوشحاله سوی وای:

مسئله: څه وخت چې مسافر امام سلام وګرځوی نو مقیم مقتدیان دی ولاړ سي او خپل دوه رکعته دی بیله قرائت ادا کړي په صحیح روایت کی. ولې چې دوی خو لاحق دی یعنی اول د لمانځه یې نیولی دی اخیر د لمانځه څندی ګویا پاته سوه. یعنی دوی لکه هغه سړي دی چې اول د لمانځه یې نیولی وي او بیا وروسته حدث ور پیښ سی چې دی او د س تازه کی نو د امام لمونځ ختم سوی وي نو هغه چې خپل پاته رکعتونه کوي قرائت به نه وائي ولې چې حکماً بعد الامام دی» د دی مقیم مقتدی خو فرض القرائت د مخه د امام مسافر سره اداء سو. نو قرائت دی احتیاطاً نه وائي کذا فی الهدایة والوافی»

او سجده سهوه پر دغو مقیمو مقتدیانو نسته که څه هم دوی چې پاته لمونځ کوي سهوه یې ولې چې د دوی حکم د لاحق دی کما مر او پر لاحق هیڅ سجده سهوه نسته، او په دوی پسی اقتداء هم نه ده صحیح، ولې چې دوی که څه په پاته دوه رکعتو منفرد دی باید اقتداء د بل پسی ورا وړي. لکن دوی مقتدیان دی او د تحریمه چې په مسافر امام پسی اقتداء کړیده. او دا خو فقهی مسئله چې په مقتدی پسی بل څوک اقتداء نسی کولای» مراقی طحطاوی، هدایه، در» قال المصنفؒ:

وَنُدِبَ لِلْاِمَامِ اَنْ يَّقُوْلَ اَتِمُّوْا صَلَاتَكُمْ فَاِنِّيْ مُسَافِرٌ

او مندوب ده امام لره چې ووائي خلګو ته چې خپل لمونځونه پوره کړي چې زه مسافر یم» څوک وائي چې په سلام پوره سلامه، لکن صحیح دا ده چې وروسته تر دواړو سلامو دی دا خبره وکړي، تا چې مقتدیان په پاته لمانځه کی قرائت و نه وائي، او مندوب ولې ده» د دی سببه چې امکان لري چې خلګو ته به حال د امام د مخه لا معلوم وي. او یا بی د مخه پوښتنه کړي وي»

قال المصنف ## وَيَنبَغِي اَنْ يَقُولَ ذَالِكَ قَبلَ شُرُوعِهِ فِي الصَّلٰوةِ

او ښه کار دی چې امام دی د مخه تر شروع په لمانځه کې دغه خبره وکړي تا چې اشتباه د مقتديانو د اول الامر نه څخه دفع سي، قال المصنف:

وَلَا يَقرَءُ المُقِيمُ فِيمَا يُتِمُّهُ بَعدَ فَرَاغِ اِمَامِهِ المُسَافِرِ فِي الاَصَحِّ

او قراءت به نه وائي مقتدي په هغو رکعتو کې چې دی لمونځ په پوره کوي وروسته تر فارغ والي د امام مسافر د ده په اصح روایت کې، بلکه په قدر د الحمد لله دی ساکت ولاړ وي.

وجه د اصح روایت هغه ده چې قبلاً انفا تیره سوه چې دی لکه لاحق دی حکما او بعض مشائخ وائي چې دی به قراءت وائي لکه مسبوق چې اول د لمانځه څنډي تیر سوي وي، لکن بینهما فرق، ولې چې مقتدي مقیم خو تحریمةً مقتدي دی لکه لاحق، او ظاهراً خو منفرد دی لکه مسبوق، نو چې مونږ ودې ته وګورو چې دی مقتدي دی حکمًا، نو دی ګویا خلف الامام دی، نو ده ته قراءت مکروه تحریمي دی، او چې ودې ته نظر وکړو چې ظاهراً خو منفرد دی نو ده ته د قراءت مستحب دی، ولې چې فرضي قراءت خو په د امام مسافر سره پوره سو، نو د غه مقیم قراءت په پاته لمانځه کې دائر سو، په مابین کې د مکروه تحریمي او مستحب نو احتیاط دا دی چې قراءت و نه وائي چې مرتکب د مکروه تحریمي و نه ګرځي،

او مسبوق چې د امام سره دوه اخر رکعتونه پیدا نیولي، نو د امام سره قراءت مندوب وه نیوی او فرضي قراءت پر پاته دی، نو ده ده قراءت په سبب د دې چې دی مقتدي دی ظاهراً مکروه تحریمي دی، او په دې سبب چې پر ده فرضي قراءت پاته دی چې د هغه په پاته والي سره لمونځ فاسدیږي، نو ده یعنې د مسبوق قراءت په پاته لمانځه کې دائر دی په مابین کې د مکروه تحریمي کې او وائي، او ده مفسد الصلوٰة کې نه وائي نو ځکه احتیاط په دې کې دی چې دی چې و وائي تا چه لمونځ یې فاسد نه سي، هذا محصل ما في البحر الرائق والرد المحتار والطحطاوي،،

قال المصنف ## وَفَائِتَةُ السَّفَرِ وَالحَضَرِ يُقضىٰ رَكعَتَينِ وَاَربَعًا

او قضا یې لمونځونه د سفر او د کور دی دوه رکعته کوي یعنې د سفر دا کې لمونځ په کور کې قضاء راوړي او څلور رکعته دی کوي یعنې قضائي د کور که څه هم په سفر کې قضاء راوړي. ولې چې قضائي لمونځ په حضر او سفر سره تغییر نه پیدا کوي، وَلَا يَعتَبِرُهُم قياسه على المريض والصحيح مثلاً د مریض څخه چې لمونځونه د مرض په وخت کې قضاء سوي وي هغه وخت چې ده په اشاره لمونځ کاوه، نو چې دی جوړ سي او د هغو لمونځو قضاء راوړي په رکوع او سجده سره بې قضا راوړي. په اشاره یې قضاء نه ده ورته روا، او بیا یو سړي د صحت په وخت کې لمونځ یې قضاء کړي وو، او س چې نا جوړي سوا و پر رکوع او سجده قدرت نه لري نو هغه د صحت د لمونځو قضا یې په اشاره سره راوړي، ولې په اول صورت کې خو عذر مسقط د رکوع او سجدې چې مرض وو زائل سو. نو قضائي لمونځ بیرته خپل کمال ته ره سو، چې رکوع او سجده ده، او په صورت ثانیه کې قضائي لمونځ د خپل کماله څخه رد سو په سبب د عذر په وخت کې د قضاء راوړو، ه، ط، در، قال المصنف:

وَالمُعتَبَرُ فِيهِ اَخِرُ الوَقتِ

او معتبر په لمانځه کې اخیر د وقت دی، نو که یو سړي په اول وخت کې د لمانځه پر کور وو لکن لمونځ یې نه وکړي او چې اخیر د وقت چې راتلی دی مسافر سو لمونځ به دوه رکعت کوي، او که په اول کې د وخت دی مسافر وو، لکن لمونځ یې نه وکړي په اخیر کې د وخت کور ته را ورسیدی، نو دا لمونځ به څلور رکعته کوي، ولې چې په اصولو کې د فقه شریفې وائي چې سببیت د وخت لمانځه لره د اول څخه د وخت نقل کیږي تر اخیره پوري د وخت، او پر اخیر سببیت ختم کیږي، نو ځکه معتبر هم دغه اخیر وخت دی چې کوو نکی بر څه حال دی، مثلاً بنځه په اول کې د وخت د حیض او نفاس څخه پاکه وه، او په اخیر کې د وخت حائضه یا نفساء سوه لمونځ څنډي ساقط دی، او که حال بالعکس وو لمونځ پر لازم دی هم پر دغه قیاس کړه لیو نتوب او پر سد کیده، او کفر وو اسلام، فعلیك بالتأمل في الصور

المذکورة . قَالَ المصنفُ پوه سه چې وطن ځای ته داوسیدو وائي. او داوطن دوه قسمه

وَطَنْ دُوْه قِسْمِ دِيْ وطن پردوه قسمه دی **وَطَنْ اَصِلِی** وطن اصلی هغه ځای ته وائې چې دی هلته زوکړې وی کې واده کړی وی او که نه، او دده قصد ژوند په دغه ځای کې تیره ول وی او قصد دکوچ نه لري، ۲ **وطن اقامت** وهغه ځای ته وائې چې صلاحیت داوسیدو لري یعنی ښار یا قریه وی کما مرسابقا، اوسړی ئې پسله دی چې مسافر وی په هغه ځای کی نیت داقامت وکړی ۱۵ ورځې یا بالاتر ۱۵ اورځو» اذا عرفت هذا فاستمع لما یقول المصنفؒ:

وَيُبْطِلُ الْوَطَنُ الْاَصْلِيُّ بِمِثْلِهِ فَقَطْ او باطلیږی وطن اصلی په مثل خپل سره فقط یعنی نه په سفر سره باطلیږی او نه په وطن اقامت سره ولې چې شي چې باطلیږی یا په مثل سره یا په مافوق سره، په مادون سره نه باطلیږی» کما فی المراقی»

قَالَ المُصنفُ:

وَيُبْطِلُ وَطَنُ الْاِقَامَةِ بِمِثْلِهِ وَبِالسَّفَرِ وَبِالْاَصْلِيِّ او باطلیږی وطن داقامت یعنی یو سړی چې مسافر وو او یو ځای یې نیت د اقامت د ۱۵ ورځو یا بالا وکړی او وروسته د هغه ولاړی بل ځای یه نیت داقامت د ۱۵ ورځو وکړی، نو هغه اول وطن د اقامت یه باطل سو نو که دی بیا هغه اول ځای ته ورسی لمونځ به پوره کوی، او دغه رنګه باطلیږی وطن داقامت په سفر د هغه څخه یعنی یو مسافر په یو ځای کی نیت داقامت د ۱۵ ورځو مثلا وکړي او د هغه ځایه څخه بیرته خپل سفر ته ادامه ورکړه، نو هغه وطن داقامت یه باطل سو، که بیا د سفر په دوران کی هغه اول ځای ته ورسی لمونځ به پوره کوی کی نوی نیت داقامت بیا د هغه ځای ونه کړي. او دغه رنګه باطلیږی وطن داقامت په وطن اصلی سره یعنی د وطن څخه داقامت ووزی خپل اصلی وطن ته ولاړسي، نو بله ورځ بیله نیت د سفر هغه وطن اقامت ته ور سیږی لمونځ به پوره کوی،،

مسئله: که یو سړي خپله کډ او ماینه د یو وطن څخه نه راوستله، او صرف دی و بل وطن ته ولاړی په سفر لکن په هغه وطن کی هم کور او واده وکړی، نو وطن اول یه نه باطلیږی بلکه دواړه د ده وطن اصلی دی، هر یو ته چې ورغلی په هغه وطن کی به لمونځ پوره کوی

پوه سه چې د وطن اصلی په بل وطن اصلی سره د بدلیدو صورت دادی، لکه مهاجرینؓ د مکې مکرمې څخه مدینې منورې ته راغلل او بیا د عوّد نیت یه وکی و مکی شریفې ته نه وو که څه هم مکه مکرمه دار اسلام هم سوی، نو د دغو مهاجرینو د پاره اصلیت د وطن د مکې مکرمې باطل سو، نو ځکه رسول کریم صلی الله علیه وسلم او اصحاب کرام رض پسله دی مکه مکرمه هم فتح سوه او دار اسلام وګرځیده دوی چې به د عمری یا حج یا تجارت د پاره مکې مکرمې ته ورغلل لمونځ یه سفریانه کاوه چې نیت داقامت د ۱۵ ورځو تیرولو به ئې نه وو،

مسئله: حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه په اول کی د خلافت چې به مکې شریفې ته ورغلی لمونځ یه سفریانه کاوه، او په اخیر دوره کی د خلافت چې به مکی شریفې ته ورغلی لمونځ به ئې پوره کاوه، شارحان د حدیثو مبارکه وو یو وجه پوره لما څخه کولو د حضرت عثمانؓ داوائې چې عثمانؓ په اخیره دورهٔ کی د خلافت په مکه شریفه کی نوي واده وکړي نو مکه شریفه او مدینه منوره دواړه د ده وطن وګرځیدله» نو حاصل د دی مسئلی دادی که دری ځایه یا څلور ځایه سړي ودونه وکړي او کور ونه جوړ کړي نو ټوله یه وطن اصلی ګرځي

قَالَ المصنفُ **وَالْوَطَنُ الْاَصْلِيُّ هُوَالَّذِيْ تَوَلَّدَ فِيْهِ الْاِنْسَانُ** او وطن اصلی هغه دی چې د انسان تولد (زیږیدنه) په کښی سوی وی

تَزَوَّجَ فِيْهِ اَوْ لَمْ يَتَزَوَّجْ وَقَصَدَ التَّعَيُّشَ فِيْهِ لَا الْاِرْتِحَالَ عَنْهُ ولو خوله ده هلته واده یعنی ماینه هم کړی او که نه وی کړی، او د ده اراده د ژوند تیرولو هلته وی، نه اراده د کوچ او بار د هغه ځایه څخه»

قال المصنف ووطن الاقامة موضع نوى الاقامة فيه نصف

او وطن داقامت هغه ځاى دئ چې ده نيت داقامت په هغه کې کړې وى

شهر فما فوقه ولم يعتبر المحققون وطن السكنى

نيمه مياشت او يا تردى زيات، او اعتبار نه دى ورکړى محققانو د فقهاؤ وطن ته د سکنى چې

وهو ما ينوى الاقامة فيه دون نصف شهر

هغه هغه وطن ته وائى چې سړى نيت داوسيدو په هغه کې وکړى تر ۱۵ ورځى کم، نو که داسړى چې مسافر وو اوده ۱۵ ورځو يا بالا نيت په غير کې د وطن سکنى کړې وو هغه وطن د اقامت يې نه باطليږى. او نه يې سفر يې باطليږى» يعنى حکم د سفر چې قصر الصلوٰة وو نه باطليږي»

تفريع بعض مهاجرين دافغانستان چې په مغربي ممالکو او يا نورو ممالکو سياسى پناه اخستى وى او د هغه مملکت شناخت نامه او يا شناخت کارت يې هم اخستى وى او قصد د عود وه افغانستان ته نه لري. او کله او کور يې هم په هغو ممالکو کې وي صرف دى يو سراى په افغانستان کې لري او يا محکه او ياباغ لري، نو دى کاهى د سراى د کرائې د پاره ياد محکې د اجاره د پاره ياد باغ ده، ياد حاصلاتو د راټولولو د پاره افغانستان ته راسى دى مسافر دى په لمانځه کې به قصر کوى، تر څو چې نيت د اوسيدو د ۱۵. ورځو يه نه وى کړى.

فرعه يو سړى وو چې دوه درې زامنه يې په افغانستان کې وه، او هورې به خپل سراى د ر لودى او زامنو يې هورې د دنيائي کار و بار کاوه، او دوه درې زامنه يې د ۲۰ کلونو راهيسته په پاکستان کې وه چې هورې يې هم خپل سراى در لودى، او هورې يې کار و بار کاوه، او دغه دواړې ځلى د زامنو تر تصرف د پلار لاندې دي'

او دواړې ځلى په ولش سره گډې وي، او پلار به کاهى پاکستان کې وو او کاهى به افغانستان ته ورلاړى کې څه هم استوگنه په يوه خواکې ډيره هم وي نو دغه پلار په دغو دواړو وطنو کې مقيم دى لمونځ به پوره کوى. «الا في طريق السفر الى احدهما» درويش

خدايه باب د مسافرخونې توفيق ستا په خير خلاص شو،

دنيا دار الاقامت دى د همه ؤو،

زما سفر واخرت ته په ايمان او اخلاص خلاص کړي

په دى دارکې څه هوس دى د هر وو،

مسافر چې وسفر ته روانيږى. ده کې فکرونه د تر هر شى محکې پيدا کيږى

عبيد بيله کومه زاده دى روان واخرت ته .. دى سپين زيري په اميد ستا و حضرت ته:

تفسير اويسي

پښتو

۱۵ جلده تقريبا

تصنيف

الحاج علامه ابو الفضل محمد عبيد الله

الاويسي القندهاري

السليماني خيلي

دام مجدهم

الناشر

مكتبة القرائت والتجويد

كانسي روڈ شالدره، كوئٹه:

بَابُ صَلٰوةِ المَرِيضِ

دا باب دی په بیان کی دَ لما نځه د نا جوړی؛

پوُه سـَـه: چې د مرض تعریف طبیبان داسی کوی. چې مرض یو حالت دی په بدن کی چې خارج وی د مقتضیٰ غالبی ځخه دَ طبیعت د انسان او یا حیوان، **فـَائِـدَه** مطلق نا جُوړی سبب دا حکامو فقهیه وو نه دَه، ولی چې هر انسان چې دی بیخی ځان جوړ بولی هم نا جوړی دَی. د دی کبله چې اطباء وائی چې مِنْ کُلِّ الوجُوہ جوړ سړی هغو معتدل المزاجه وی او دا سی خو یا بیخی نادر دی او یا نشته»

نو ځکه صاحِبُ البحر وائی »چې انداز د مَرَض چې په وَلاړی لمونځ دسړی ځخه ساقط وی او د جمی د لمانځه حضو هم، او خوړلك د فرضی روژی و سړی ته مباح گرځوی» او تیمم هم داده چې یا پرُ یادَت والی دَمَرَض موجود بیریږی، یا پردی بیره وی چې مَرَض بری او ږد سی، واتفق علیٰ ذالک الفقهاءُ کلهم» اذا عرفت هذا التمهید فاستمع لقول المصؒ

اِذَا تَعَذَّرَ عَلَى الْمَرِيْضِ كُلُّ الْقِيَامِ اَوْ تَعَسَّرَ بِوُجُوْدِ اَلَمٍ

که مریض ته نه وه ممکنه پوره وَلاړه چې دیته تعذر حقیقی وائی. او یا ورته گرانه وه وَلاړه په

شَدِيْدٍ اَوْ خَافَ زِيَادَةَ الْمَرَضِ اَوْ اِبْطَائَهٗ صَلّٰی

سبب د ډیر سخت درد د ولاړی په سَبب یعنی که لږ درد او تکلیف وو، بیا خو به وَلاړ نه پریږدی، او دی ته عذر حکمی وائی، او یا بیریدی پر ُیا توب د مَرَض، او یا پردی بیریدی که زه په

قَاعِدًا بِرُكُوْعٍ وَّسُجُوْدٍ

وَلاړی لمونځ وکړم، نو به می مَرَض وځنډیږی یعنی ژر به جوړ نه سَم، نو لمونځ دی کوی په ناستی په رکوع او سجده سره»

پوه سـَـه: چې بیره د زیادة المرض آه ده ته په تجربه معلومه سوی وه چې مخکی په دَغه نا جُوړی مبتلا سوی وو نو چې ده پر ځان تکلیف وکړی او لمونځ یې په ولاړی وکړی نا جوړی یې ډیره سوه او یا وځنډیده، او یا هوښیار مُسلمان طبیب ورته وَیلی وی چې ته به نه ولاړیږی که ولاړ سوی نا جوړی دی ډیریږی، او یا جوړوالی دی ځنډیږی،

فـَائِـدَه: د اَلَمْ شدید مثال د فقهاؤ په سر گرځید و سره وَیلی دی، او د غابن په درد سره او د سر په درد سره، او د مثلا په درد سره الیٰ غیرذ الک. ق، در، ط

مَسـئَـلـه: که اَلَمْ شدید خو په ولاړه کی نه وو لکن په وَلاړه کی د دښمن ځخه یا د لیوه وغیره ځخه بیریدی، نو دا په حکم کی د الم شدید لوی لمونځ پر ناستی ورته روادی» ط

مَسـئَـلـه: که باران سوی وو او مځکه خټی وه. او سړی په یوه کشتکه خیمه کی وو چې سم نه سوای په کبنی دریدلای نو هم دی لمونځ په ناستی وکړي، بحر» **مَسـئَـلـه**: که دَسړی سالنډی کیده که ولاړ سوی وای نو بیا یې فرض القرائت نه سوای ویلای لمونځ په ناستی ورته روادی، در»

رُوِیَ عن عمران بن حصینؓ دی وائی چې ماته مریضی د بواسیرو خونی یا بادی پیښه وه نو ما پوښتنه وکړه د علیه الصلوٰة والسلام ځخه د لمانځه په باره کی نو ده مبارك ارشاد وفرمایه: صَلِّ قَائِمًا فَاِنْ لَّمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا » لمونځ په وَلاړه کوه او که دی د ولاړی لمونځ په وَس نه وو پوره بیا لمونځ که وه پر ناستی، فَاِنْ لَّمْ تَسْتَطِعْ فَمُسْتَلْقِيًا که دی هغه په وسه نه وو پوره بیا سُتنی سَتَج پر یوزه لمونځ کوه یعنی په اشاره سره په اخیر کی آنحضرت صلی الله علیه وَسَلم دا ایت په دَ وَل دشاهد تلاوت کړی، لَا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا» خدای پاك تکلیف نه کوی پر هیڅ چا مگر په قدر دَ طاقت د هغه،

فـَائِـدَه: د مذهب کتابو کی وائی: که سړی د نا ستی د لمانځه ځخه عاجز وو نو د ده خوښه ده که لمونځ پر بغل کوی او که ستنی سَتخ کوي. او ثانی افضل دی دا خبره د دوی د تیر سوی حدیث ځخه مخالف ده، ولی چې په حدیث مذکور کی کی عَلٰی جَنْبٍ

د مخه دی او استلقاء یه بناء کړیده پر عدم استطاعت د صلوٰة الجنب **جواب**
امام طحاوی وائي چې احتمال لري چې اهل مذهب ته ترحدیث مذکور بل حدیث قوي ثابت
وی، نوځکه دوی ظاهر د حدیث مذکور پرېښو، او رولیش وائي چې په نفس احتمال سره دفع د
مخالفت نه کیږی ترهغوچې د هغه حدیث اقوی روایت ونه کړو سی، قَالَ المُصَنِّفُ

اوچې په ناستی لمونځ کوی نوځرنګه
وَيَقْعُدُ كَيْفَ شَاءَ فِي الْأَصَحِّ
چې د ده خوښه وی هغسی دې
کښېني په اصح روایت کی لعنی که چارزانو کښېنی، او که د التحیات پر وزم کښېني
او که لاسونه پر زنګنو راګرځوی، مطلب دا چې ده ته آسانوي، ولی عذر د مرض
د ده څخه رکن د قیام ساقط کړی نو هیأت د ناستی په طریقه اولیٰ ساقط دی،
دا خومذهب وود امام ابوحنیفه، او امام زفر وائي چې په ټوله لمانځه کی د ناستی
چېه پښه غوړه وی او پرهغی به کښېنی، لعنی د التحیات پر وزم لکن امام اعظم
صرف د تشهد په نوبت کی به پرهغه وزم کښېنی په نور لمانځه کی دی مختار دی
هر وزم چې کښېنی بیله کراهت، قَالَ المُصَنِّفُ:

اوکی ټوله رکعت یا لمونځ په ولاړی
وَالْاَقَامِ بِقَدْرِ مَا يُمْكِنُهُ
نه سوای کولای په دی معنا چې یوه اندازه
قدر ولاړه یه کولای سوای، نو دی د ے هغه قدر چې د ده توان وي بیله زیادت
مشقته په ولاړی لمونځ وکړي. که څه هم په قدر د یوه ایت او یا په قدر د صرف
الله اکبر وی، نو هر وخت چې ورته تکلیف ډیر سو بیا دی بیرته دی کښېني، ولی چې
طاعت په حسب د طاقت نو که دی ابتداءً د ولاړی توان وطاقت نه درلودای،
خو د ابتداءً هم ناسته روا وه نو انتهاءً هم ناسته ورته روا ده وهو المذهب الصحیح، قَالَ

وَاِنْ تَعَذَّرَ الرُّكُوْعُ وَالسُّجُوْدُ صَلّٰى قَاعِدًا بِالْاِيْمَاءِ
او که ده ته مشکله وه رکوع او سجده یعنی په ناسته کی هم، نو لمونځ دی وکړي په ناستی په اشاره

سره یعنی چې پر ناستی قادر وی نو په اشاره سره د پاره د رکوع او سجدی یعنی په سر سره
مسئله: که د سړي تندی ټپی وو او پر پړه یه سجده کولای سوای نو ده ته
ایماء یعنی اشاره نه ده روا، ولی چې دی پر سجده باندی قادر دی، کذافی السراج و ط
مسئله او فی النهر، که یو سړی پر ولاړه قادر وو لکن سجده یه نه سوای کولای
نو رکعت دی په ولاړی اداء کی چې وخت د رکوع او سجدی راغی کښېني دی او په رکوع
او سجده سره دی اشاره وکړي. او یا دی د ولاړی څخه اشاره د رکوع او سجدی وکړي
لکن اول افضل دی، ولی چې ناسته و سجدی ته نزدی ده کذافی التبیین، و ط قَالَ

وَجَعَلَ اِيْمَائَهُ لِلسُّجُوْدِ اَخْفَضَ مِنْ اِيْمَائِهِ لِلرُّكُوْعِ
او ګرځوي دی اشاره خپله د سجدی د پاره کښته تر اشاره د رکوع د پاره، او کی سر کښته نه کی

د سجدی د پاره تر رکوع په اشاره سره
فَاِنْ لَّمْ يَخْفِضْهُ عَنْهُ لَا يَصِحُّ
لمونځ یه نه دی صحیح، په
دی سبب چې اشاره د رکوع او سجدی د پاره بدل دی د حقیقت د رکوع او سجدی څخه په
حقیقت سجدی کی خوسر تر وخت د رکوع کښته دی، و للبدل حکم المبدل عنه، در
مسئله: اشاره کوونکی ته دا شرط نه ده چې په قدر د طاقت به سر د سجدی د پاره
تر رکوع کښته کوي بلکه لږ څه کښته والی هم کافی دی، بلکه د رکوع او سجدی د پاره هم
نهایت کوشش شرط نه دی، بلکه لږ څه هم کفایت کوي، کذافی النهر عن المجتبیٰ و در
مسئله: که دیو سړي پر حلق زخم وو چې سجده یه نه سوای کولای، او قیامه او رکوع
یه کولای سوای په فتح القدیر کی وائي چې دا سړي دی په ناستی لمونځ په اشاره وکړي. او
دا هم افضل کار دی، او که قیامه او رکوع وکړي او د سجدی د پاره کښېني اشاره وکړي هم
روا ده، او امام حلبی وائي چې باید په هغه صورت کی چې پر قیام قادر وی او د رکوع او
سجدی څخه عاجز وي، د ولاړی څخه اشاره دی افضل وی تا چې د خلاف څخه ووزی،
ولی بعض علماء وائي چې قادر ته پر قیام باندی ولاړه شرط د لمانځه ده، لکن په بحر رائق

کی وائی چی ظاهر المذهب دادی چی ایماء قائمًا وقاعدًا دواړه روادی: والله اعلم، قال

وَلَا يُرْفَعُ لِوَجْهِهٖ شَيْءٌ يُسْجَدُ عَلَيْهِ فَاِنْ فَعَلَ وَخَفَضَ

اونه دی پورته کولی کیږی د مریض ومخته یو شی چی دی سجده پرو کړی پر هغه شی باندی او که یه داعنی وکړه سوه، او مریض هم د رکوع

رَأْسَهٗ صَحَّ وَاِلَّا لَا

د پاره لږ سر کښته کی او د سجدی د پاره تر هغه لږ بالا یه کښته کړی لمونځ یه صحیح دی، او کی بیخی سر نه کړی کښته بلکه صرف چا یه وننده ته ډېره یا پاک بالښت وغیره وړ پوره ته کړی لمونځ یه نه دی روا، ولی چی ایماء د رکوع او سجدی دواړه نیستی سوه او کی د رکوع د پاره خو سر کښته کړی لکن سجدی ته ئی نور نه کی کښته ئم یه لمونځ نه دی روا، ولی چی ایماء د سجدی یه و نه کړه، په حدیث مبارک کی راغلی دی چی علیه الصلوٰة والسلام دیو مریض پوښتنی ته ور غلی نو علیه الصلوٰة والسلام ولیده چی دی مریض سجده پر بالښته کوله، نو علیه الصلوٰة والسلام بالښت څنډی وغورځوه او بله وڅ چی ور غلی هغه پر تخته د لرګی سجده کوله» نو علیه الصلوٰة والسلام هغه لرګی هم څنډی وغورځاوه.

او ورته وې ویل چی لمونځ کوه پر مځکه یعنی سجده» او که دی طاقت نه وو بیا اشاره کوه او سجده تر رکوع کښته کوه، او په حدیث کی چی طبرانی یه روایت کړی دی داسی راغلی دی» مَنْ اِسْتَطَاعَ مِنْکُمْ اَنْ یَّسْجُدَ فَلْیَسْجُدْ» یعنی پر مځکه»، وَمَنْ لَّمْ یَسْتَطِعْ فَلَا یَرْفَعْ اِلٰی وَجْهِهٖ شَیْئًا یَّسْجُدُ عَلَیْهِ وَلٰکِنْ فِیْ رُکُوْعِهٖ وَسُجُوْدِهٖ یُوْمِیْ بِرَأْسِهٖ» او امام طحطاوی د صاحب مجتبی داسی نقل کړی دی» چی ما ته اشتباه وه په کیفیت د اشارة د رکوع او سجدی په دی کی چی لږ لږ والی کافی دی او که په غایت قدرت سر کږ والی لازم دی، وروسته ما روایت د شیخ الاسلام پیدا کړی چی هغه وائی چی مؤمی یعنی اشاره کوونکی: اِذَا خَفَضَ رَأْسَهٗ لِلرُّکُوْعِ شَیْئًا ثُمَّ لِلسُّجُوْدِ شَیْئًا جَازَ»

پوښتنه: چی په شرح کی د مقدسی د امام اعظم رحمه الله داسی روایت نقل کړی دی چی مریض که د اشارة څخه عاجز وو، او صرف سر یه ښوراوه د رکوع او سجدی د پاره روا دی او ابن الفضل وائی چی داسی نه دی روا، ولی چی مریض لره ایماء لازمه وه او هغه ده و نه کړه، امام طحطاوی وائی چی قول د ابن الفضل مشهور دی په مذهب کی یعنی روایت عن صاحب المذهب دی. قال المصنف:

وَاِنْ تَعَسَّرَ الْقُعُوْدُ اَوْمَأَ مُسْتَلْقِيًا اَوْ عَلٰی جَنْبِهٖ وَالْاَوَّلُ اَوْلٰی

او که چیری مشکله وه مریض ته ناسته، یعنی بې ناسته کولای سوای په تکیه سره پر دیواله» او نه په تکیه سره وه بالښته ته، مثلاً بیله ضرر، او کی پر یو ډول قعودی یه بی ضرره کولای سوای یا قعوده پر لازمه ده م، ط» نو بیا دی لمونځ په اشاره کوی ستنی ستنځ، او یا پر بغل باندی، او استلقاء بنه ده تر جنب،

پوښتنه: چی په دی مسئله کی دری مذهبه دی کما فی الطحطاوی **اول مذهب** دادی چی مریض اختیار لری که استلقاء کوی او که پر بغل پریوزی کرځم هم استلقاء اولی ده دا خو حکم دی د مشهور وکتابو د فقه حنیفی لکه هدایه او د هغی د شرحو، او امام شافعی وائی چی استلقاء هلته روا ده چی د بغل د پریوتو څخه عاجزه وی **دوهم مذهب** هم دا غه دی **او دریم مذهب** دادی چی پر بغل لمونځ هلته روا دی چی د استلقاء څخه عاجزه وی، **پوښتنه:** کی پر بغل لمونځ کاوه نو استنه اړخ افضل دی، ط

دلیل د اولویت د استلقاء دادی، چی یو خو په حدیث شریف د ناستی د تعسر په باب کی داسی راغلی دی، فَاِنْ لَّمْ یَسْتَطِعْ فَعَلٰی قَفَاهُ» کی طاقت د قعود نه وو نو پر څټ باندی دی پریوزی، او د جنب ذکر په دغه حدیث کی نسته، او بل دا چی په استلقاء کی توجه وقبلی ته ډیره وی تر بغل، قال المصنف:

وَیُجْعَلُ تَحْتَ رَأْسِهٖ وِسَادَةً لِیَصِیْرَ مُوَاجِهًا اِلَی الْقِبْلَةِ لَا اِلَی السَّمَاءِ

او وه دی وګرځول سی لاندی تر سر

د مریض چې په استلقاء لمونځ کوي یو بالښت تاچې دی مخامخ سي وقبلې ته نه د اسما ـ خواته،، قال المصنف:

وَيَنبَغِي نَصبُ رُكبَتَيهِ حَتّٰى لَا يَمُدَّهُمَا اِلَى القِبلَةِ

او ښه کار دی چې مریض دی په وخت کی د استلقاء زنګنونه جګ ودروی یعنی کی قدرت وو، ددی دپاره چې پښې ده قبلې وخواته ونه غوړیږی چې دا غزول د پښو وقبلې ته مکروه دی،، درولیشـ وائی: چې مریض ته د پښو غزول وقبلې ته مکروه نو جوړ سړی ته په طریقـ اولی مکروه دی، لکه بعض کسان چې کوی،، قال المصنف:

وَاِن تَعَذَّرَ الْاِيمَاءُ اُخِّرَتْ عَنهُ مَادَامَ يَفهَمُ الخِطَابَ قَالَ

او که چیری سخته سوه اشاره په ټولو اقسامو سره نو لمونځ ځندی ځنډیږی ترڅو چې دی په خبرو

فِي الهِدَايَةِ هُوَ الصَّحِيحُ وَجَزَمَ صَاحِبُ الهِدَايَةِ فِي

سره پوهیږی دی په هدایه کې دا قول صحیح دی. او حکم کړی دی صاحب د هدایې په تجنیس

التَّجنِيسِ وَالمَرقَدِ بِسُقُوطِ القَضَاءِ اِذَا دَامَ عَجزُهُ عَنِ

کی او مرقد کی چې قضاء ځندی ساقطه ده ترڅو چې یې عجز باقی وی

الْاِيمَاءِ اَكثَرَ مِن خَمسِ صَلَوَاتٍ وَاِن كَانَ يَفهَمُ الخِطَابَ

د اشاری کولو زیات تر پنځو لمونځو، او که څه هم په خطاب سره پوهیږی

وَصَحَّحَهُ قَاضِيخَان وَمِثلُهُ فِي المُحِيطِ

او دا قول صحیح گڼلی دی په قاضیخان کی او په مثل دده په محیط کی.

قال المصنف

وَاخْتَارَهُ شَيْخُ الْاِسْلَامِ وَفَخْرُ الْاِسْلَامِ وَقَالَ فِي

او اختیار کړی دی دا قول شیخ الاسلام یعنی خواهرزاده، او فخر الاسلام یعنی الامام السرخسی. او په

الظَّهِيرِيَّةِ وَعَلَيهِ الفَتوَى وَفِي الخُلَاصَةِ هُوَ المُختَارُ وَ

په ظهیریه کی وائی پر دا غر باندی فتوی ده، او په خلاصه کی وائی دا غوره قول دی، او

صَحَّحَهُ فِي اليَنَابِيعِ وَالبَدَائِعِ وَجَزَمَ بِهِ الوَلوَالِجِيُّ رَحِمَهُمُ اللّٰهُ

دغه رنګه په تاتارخانیه کی وائی دا صحیح قول دی. او پر دا غر باندی الولوالجیؒ هم حکم کړیدی

وَلَمْ يُومِ بِعَينَيهِ وَقَلبِهِ وَحَاجِبَيهِ

او اشاره به نه کوی هغه مریض چې عاجز وی د اشاری څخه په سترګو سره او نه په زړه سره او نه ده صحیح په ورځو سره. ولی چې سجده په سر پوری تعلق لری نه په سترګو سره او نه په زړه پوری او نه په ورځو پوری،، نو بدل د سجدې چې ایماء ده په حال کی د عجز هم په سر پوری تعلق لری،،

پوهـ سـه: چې امام زفرؒ وائی چې دغه مریض دی په اشاره کوی په سترګو او زړه سره، او که بیا جوړ سو هغه لمونځ د را اګرځوی او په بعض روایتو کی د امام زفرؒ دا سی نقل سوی دی، چې اول خودی اشاره په ورځو سره کوی، ولی دوی سر ته نژدی دی، که دهغه څخه هم عاجز وو نو دی اشاره په زړه کوی، او حضرت الامام شافعیؒ وائی چې اشاره دی په سترګو او په زړه کوی. او امام الحسنؒ وائی چې اشاره دی په ورځو او زړه کوی. او چې جوړ سی لمونځ به بیرته را اګرځوی، او د امام ابی یوسفؒ څخه روایت دی چې مریض چې د سر د اشاره څخه عاجز سی، نو خاص په سترګو اشاره ورته رواده، نه په زړه سره، او د حضرت الامام محمدؒ څخه چا په دی باره کی پوښتنه وکړه. ده ورته وویل چې زه شک نه لرم چې اشاره په سر خو روا ده،، لورود النص به،، او په دی کی هم شک نه

لرم چې په زړه خو اشاره نه ده روا، ولې چې اصل سجده خو اعمالو څخه دجوارحو ده نو
بدل يې هم بايد فعل دجوارحو وي، او په دې کې شک نشته چې اشاره په ورځو بروای
اوکړي نه، کذا في الکفايه» د دې ټولو جواب دا دی چې ايماء بالرأس په حديث شريف کې
راغلی ده، نو که څه هم خلاف القياس ده نو هم موږ به لازمه بولو په عاجز باندې، او د
اصولو اسلم قانون دی چې يو حکم چې په نص سره خلاف القياس ثابت سي، بل شی بيانه
پرقياس نه سي، او د مجتهدينو په دې خبره اتفاق دی چې نصب د ابدالو په رأيه سره ناروا
دی، په حديث مبارک کې خو داسې راغلی دی: يُصَلِّي الْمَرِيضُ قَائِمًا فان لم يستطع فقاعدًا
فان لم يستطع فعلى قفاه يؤمى ايماءً فان لم يستطع فالله احق بقبول العذر منه»

درويش وائي:
چې داخيري جملې دحديث په معنیٰ کې اختلاف دی، بعض علماءؒ يې معنی داسې کوي چې خدای
جل شانه د ده څخه عذر د تاخير د لمانځه قبلوي، نو حاصل دا چې که جوړ سو د غولمونځو
قضاء به راوړي، او اکثر علماء لکه چې عنقريب تېر سوه ترجمه ده حديث کې داسې کوي
خدای جل سلطانه قبول دعذر اسقاط د ده څخه کوي يعنې چې جوړ سي د غولمونځو
قضاء پرې نشته» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَإِنْ قَدَرَ عَلَى الْقِيَامِ وَعَجَزَ عَنِ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ صَلَّى قَاعِدًا بِالْإِيمَاءِ

اوکه چيرې يو مريض خو پر ولاړه قادر وو لکن رکوع او سجده يې نه سوای کولای نو لمونځ دی په ناستي په اشاره وکړي، درويش وائي چې دا بيا ن د افضل وو، ور نه اشاره دولاړي څخه هم روا ده وجه دافضليت يې دا ده چې دی په ناسته کې، وحقيقي رکوع او سجدې ته نژدې دی «فينبغي ان يقرب البدل وهو الايماء ايضا منه»

د الکتاب دعلامه قندهاري: نوشته کړ فضل حق حقاني: اللهم اغفر لها ولوالديها آمين

قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَإِنْ عَرَضَ لَهُ مَرَضٌ يُتِمُّهَا بِمَا قَدَرَ وَلَوْ بِالْإِيمَاءِ فِي الْمَشْهُورِ

اوکه پيښ سو و لمونځ کوونکي ته مرض په لمانځه کې يعنې شروع د لمانځه خو يې په حال کې د صحت وکړه لکن په مابين کې د لمانځه مرض ورته پيښ سو، نو لمونځ دې لپې پوره کړي پر هغه ول چې دی قادر وو، که څه هم په اشاره سره وي په مشهور روايت کې قَالَ الْمَرَاقِي وهو الصحيح» حاصل دا چې دا مريض دې هغه کړي بعض لمونځ د صحت په وخت کې نه بربنډي، لېنې دده د پاره چې د سره څخه يې يک لحظه په اشاره وکړم: وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ» نص قرآن دی» قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَلَوْ صَلَّى قَاعِدًا يَرْكَعُ وَيَسْجُدُ فَصَحَّ بَنَى وَلَوْ كَانَ مُومِيًا لَا

که چيرې يو مريض لمونځ په ناستي کاوه، او رکوع او سجده يې کوله بيا نو جوړ سو يعنې قادر سو پر ولاړه د ولاړې لمونځ دی وکړي يعنې پر بناء دې کړي ولې چې بناء خو لکه اقتداء ده او اقتداء د قائم پر قاعد پسې خو روا ده نو بناء هم روا ده، په نيز د شيخينو خلافا لمحمد درويش وائي چې دي رَكَعَ وَيَسْجُدُ ته فائده دا ده چې که د ده مريض ته رکوع او سجدې کولو د څخه جوړ سو بيا خو بناء اتفاقًا روا ده، ولې چې بناء د قوي پر ضعيف نشته په اتفاق سره، اوکه لمونځ په اشاره کاوه او بيا جوړ سو يعنې پر رکوع او سجدې باندې قادر سو بناء دې نه کوي، بلکه لمونځ دې د سره راگرځوي» لمافيه من بناء القوي على الضعيف،» م قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَلَوْ جُنَّ أَوْ أُغْمِيَ عَلَيْهِ خَمْسُ صَلَوَاتٍ قَضَى وَلَوْ أَكْثَرَ لَا

اوکه پر سړي ليونتوب راغلی لکن په آفت اسماني سره کما في المراقي، او يا بې هوښه سو که څه هم د يوه ډنده څخه د ليدو په سبب د بيهوشي سوی وي، او تر پنځو لمونځو پوري يې ليونتوب يا بيهوشي دوام وکړي او بيرته جوړ سو او يا په سدکې راغلی د غولمونځو قضاء به راوړي

اوکه تر نیمه لمانځه بالا سوه چې د شپې م لمانځه وخت تیر سو بیا د لمونځو قضاء نسته باندې طحطاوی وائی چې د اقول د امام محمدؒ دی او دغه قول تصحیح په اکثرو معتبرو کتابو کې کړه سوی ده ، مجمع الانهر،
او ابن امیرحاج وائی چې قول د امام محمدؒ د حقه سره ډیر مشابه دی، ولې ساقطونکی د قضاء وقوع فی الحرج دی او وقوع فی الحرج هلته راځي، چې قضائی لمونځونه وحد ته د تکرار داخل سي،، **پوښتنه**: چې مراقی آفت سماوی ذکر کړی د دی سببه که د سړي عقل په شرابو خوړلو سره زائل سوی وی، پر هغه باندی قضاء د لمونځو لازمه ده که څه هم ډیره زمانه پر تیره سي،، ولې چې دا زوال د عقل و ده ته په معصیت سره حاصل سو نو دی لائق نه دی چې ده ده سره شریعت تخفیف وکړي. نو هم دا سبب دی که د چا عقل په آفت سماوی سره زائل وی د هغه طلاق نه واقع کیږي او که د شرابو په خوړلو سره یه عقل زائل سوی وو د هغه طلاق واقع کیږي،، او حضرت الامام الاعظمؒ وائی که چا کمه دوا یا گولی د نشی خوړلی وی هر څونه ډیر چې نشه وی قضا د لمونځو چې په هوش کی راسی باندی ستة، په دلیل د دی چې سقوط د قضاء په حدیث سره سوی دی او حدیث شریف په آفت سماوی کی راغلی دی، نو هغه نشه چې دده په فعل سره یاد ډاکټر په فعل سره سوی وي هغه پر آفت سماوی نه قیاسیږي. او په بعض روایاتو کی راغلی چې جنون مطلقًا که ممتد وی او که غیر ممتد وی قضاء د لمانځه ساقطوی، کذافی البرهان، لکن معتبر کتابونه د فقهی شریفی پر هغه روایت دی په جنون کی هم امتداد شرط دی.
مسئله: که چیری پر سد والی لره د مجنون او یا بیهوشه وقت معلوم وو، لکه یو سړي چې بې سده وی د شپې چې سپیدی راوچوی لږ په سد کی راسی او بیا بیرته بې سده سي، نو دا افاقه دده اعتبار لري په دی معنا چې هغه د مخه بې سدتیا په اسقاط کی د قضاء اعتبار نه لري. که د مخه اغماء تر شوا روز کمه وه، بلکه وروسته اغماء په اعتبار لري، چې خونه اندازی ته رسیږي، او کی افاقت لره وقت معلوم نه وو یعنی کاهی بې خبری د جوړو خلگو وکړي او بیرته بې سده سو، دی افاقت ته اعتبار

نسته کذا فی التاتارخانیه،، په دی کی بیان د هغه فائدی قید چې مراقی راوړی دی د اغماء سره. واستمر به، ظاهره سوه فتدبر،

فائده: هغه قول چې مصنفؒ وئیلی دی چې لمونځونه چې تر شپږ بالاسو نو قضاء ساقطه ده هغه قول د امام محمدؒ وو کما مر، او حضرت الامام الاعظمؒ او امام ابو یوسفؒ تجاوز د جنون او اغماء تر یوه شبا نه روزه په ساعا تو سره وائی که څه هم یو گړی تجاوز وکړي،، ولې چې تجاوز په ساعا تو سره منقول دی د حضرت علیؓ او ابن عمرؓ څخه نو هغه اولی بالعمل دی،، ولې چې مقدارونه چې دی په رایه نه معلومیږي مثلًا یو سړي په څاښت کی بې سده سو:
او د ابله ورځ تر زوال د مخه یو ساعت پر سد راغلی، نو په نیز د شیخینؒ قضاء د لمونځو باندی نسته ولې چې د ساعتو په حساب تر شبا نه روز بالا سو، او د امام محمدؒ په نیز قضاء پر ستنه. ولی لمونځونه په وحدت ته تکرار نه دی رسیدلی،

فائده امام طحطاویؒ وائی چې اعذار عقلیه دری قسمه دی،، یو ممتد دی جدًا لکه کشنی والی هغه خو مسقط د ټولو عباداتو د فرضیت دی، او بل قاصر دی جدًا لکه خوب هغه مسقط د هیڅ عبادت نه دی ولو طال جدًا نادرًا،، او بل په مابین کی د ممتد او قاصر دی چې هغه ته اغماء وائي، نو دا که اغماء ممتد سي حکم د صبا لري او که لږ وی حکم د خوب لري،، ذکره الحدادی،،

فائده، اغماء په روژه او زکوٰة کی کار نه لري، ولی یوه میاشت پوره او یا یو کال بسته اغماء نادره نه ده جدًا ولا اعتبار للنادر فی الاحکام الفقهیه،، بخلاف الجنون فانه یمتد الی الاعوام کثیرًا، فیعتبر فی سقوط العبادات،،
وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ،،

محترمو لوستونکو! دا پښتو شرحه د نور الایضاح جلد دوم بر تا سو ته د مکتبة القراءة والتجوید لخوا نشرته وسپارل سی ولې چې حضرت ایوبی یه حقوق وهم دې اداری ته وړکړي؛

فَصْلٌ فِيْ إِسْقَاطِ الصَّلٰوةِ وَالصَّوْمِ

دا فصل دی په بیان کی د ساقط والی د لمانځه او روژی»

إِذَا مَاتَ الْمَرِيْضُ وَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى الصَّلٰوةِ بِالْإِيْمَاءِ لَا يَلْزَمُهُ که چیری مریض مړ سو او دی قادر نه وو پر لمانځه په اشاره یعنی په سر سره، نو پر ده لازمه نه ده وصیت په هغو لمونځو سره که څه هم لږ وي، **الْإِيْصَاءُ بِهَا وَإِنْ قَلَّتْ** یعنی د طرفه ځنې د خدای حکم دادئ چې پر ده نه ده لازمه وصیت کول په فدیه د هغو لمونځو که څه هم لږ وي، یعنی د شپا نه روځ تر لمونځو کم وي»، دلیل په هغه د ځنی حدیث دی چې خدای پاك د مریض عذر مني» هغه علماء چې د قبول العذر معنا په جواز التاخیر کوي، د هغوی پر مذهب خو په دی سبب پر ده وصیت د لمانځه نه دی لازم چې دغه میت قدرت نه دی پید اکړی د قضا پر، اوړو ولی په هغی نا جوړی کی مړ سو. او قدرت خو شرط د تکلیف دی» لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا» آیة کریمه دئ، او هغه مشائخ چې د قبول العذر تفسیر په سقوط سره کوی د هغوی پر مذهب خو نه لازم والی د صیت ظاهر دئ. ولی چې د ده په ذمه کی لمونځ نسته، اعلم چې نص خو په روژه کی ستر چې ساقطیږی د ذمی ځنې د مړی په فدیه سره او امام طحطاوئ وائی چې د ټولو مشائخو اجماع ده پر دی باندی چې لمونځ لکه روژه دی استحسانًا» ولی چې لمونځ تر روژی اهم دئ»

لکن اختلاف د مشائخو په دی کی دی چې آیا د ټول شپا نه روځ لمونځونه لکه یوه روژه دی په فدیه کی او که هر لمونځ جلا لکه یوه روژه دی په فدیه کی، اعتماد د ډیرو علماوو پر دوهم رأیه دی» نو بناءً علی هذا هغه جاهلان چې وائی چې اسقاط د لمانځه هیڅ اصل نه لري، ډیره د مذهبه ځنې لیری خبره ده، ولی چې دا خبره د دوی انکار دی د امر متفق علیه ځنې په مذهب کی:

قَالَ الْمُصَنِّفُ **وَكَذَا الصَّوْمُ إِنْ أَفْطَرَ فِيْهِ الْمُسَافِرُ وَالْمَرِيْضُ وَمَاتَا** او داغه رنګه روژه د میاشتی د روژی چې وصیت په فدیه نه دی پر لازم که چیری روژه وخوړل **قَبْلَ الْإِقَامَةِ وَالصِّحَّةِ** مسافر یا مریض په میاشت کی د روژی او دوی مړه سوه مسافر د مخه تر مقیم والی او مریض د مخه تر جوړ والی ولی چې خدای پاك د روژی پر باره کی وائی: فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ» او دی دوو کسانو خو عدت من ایام اُخر نه دی پید اکړي، نو ځکه وصیت هم نه دی پر لازم» قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَعَلَيْهِ الْوَصِيَّةُ بِمَا قَدَرَ عَلَيْهِ وَبَقِيَ بِذِمَّتِهِ او لازم دی پر ده وصیت کول په فدیه د هغو روژو چې دی پر قادر سوی وی پر هغه روژو باندی او د ده په ذمه کی پاته وي، او رولیش وائی چې تفصیل د دی مسئلی دا دی. چې که یو سړي په میاشت کی د روژی یه روژه خوړلې وه لکن بیله عذره پر هغه خو وصیت په فدیه لازم دی که څه هم عِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ» یه نه وي پید اکړي، ولی چې تقصیر د ده د خوا دی، ولی یه بی عذره روژه خوړله، او که سړي روژی په میاشت کی د روژی په عذر د سفر یا نا جوړي مثلًا لس روژی وخوړلی، او ورو سته مقیم سو مسافر او یا جوړ سو مریض ورو سته تر پنځو ورځو مثلًا هغه مسافر مړ سو او یا مریض مړ سو، نو پر دی د وارو لازم دی وصیت په فدیه د پنځو ورځو ولی چې قدرت خو دوی پید اکړي» مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ»

مسئله: د ما بقی فی ذمته د قسمه ځنې دی، روژی د کفارة الصوم، روژی د کفارة الظهار، او روژی د جنایت پر احرام او نذری روژئ» یعنی د ټولو د پاره وصیت کول په فدیه لازم دی» وفی الدر المختار» ما حاصله دادی» که د میت په ذمه کی عبادت بدنی وو لکه لمونځ روژه، نو وصی د مړي دی بیله مرګه د ده پر واجب فدیه ورکړي، او که په ذمه کی د ده عبادت مالی وو لکه زکوٰة وغیره، هر مقدار چې د ده په ذمه کی وو هغونه دی ورکړي، او که مرکب وو، د بدنی او مالی ځنې لکه حج نو یو سړي دی واستوی

حج نه دمړي د ماله څخه، قَالَ المُصنّفُ:

فَيُخْرِجُ عَنْهُ وَلِيُّهُ مِنْ ثُلُثِ

مَاتَرَكَ لِصَوْمِ كُلِّ يَوْمٍ وَلِصَلٰوةِ كُلِّ وَقْتٍ حَتَّى الْوِتْرِ نِصْفُ

نو ورکړي به ولي دمړي دطرفه څخه (یا د ورثت دلاري یا دوصایة دلاري) د دريمي حصي څخه د مال متروک دمړي ولي چې حق دمړي په وخت کي د مرض الموت د ده په دريمه حصه کي دی د مال د ده او دوي حصي دميراث خوري دي. نوکړه د وصیت کړي څخو جبرًا به ېې دی ولی

صَاعٍ مِنْ بُرٍّ اَوْ قِيْمَتُهُ وَاِنْ لَمْ يُوْصِ وَتَبَرَّعَ عَنْهُ الْوَارِثُ

جَازَ دمړي اجراء دهغه، فدیه د روژي دهر ورځي او لمانځه دهر وخت حتی د وتر و فدیه نیمه کاسه د غنمو او یا قیمت د نيمي کاسي. او که مړي وصیت نه وو کړی او تبرع یعنی احسان وکړي دمړي کسره میراث خور یعنی د فدیه ورکولو په وجه سره هم روا ده»

پوښتنه: چې مصنف په مراقی کی وئیلی دی چې پوره د صدقة الفطر، یا پوره د نفقه ولجي د ماینی مثلاً، یا پوره دخروج، او پوره دکفارات مالیه وو، او وصیت په حج سره او یا نذر کړي خیرات د ربوه او یا اعتکاف چې ده نذر کړي وي یعنی د روژي فدیه دی ورکړي که څه هم لبث فی المسجد کفاره نه لري،»

مسئله: کله یو سړي په ځان اعتکاف نذر کړي وو، او دی چې وو په دی وخت کې جوړ وود او اعتکاف یې نه وکړي نا جوړي شو، او قریب الموت سو نو پر ده لازمه ده چې ده روژي د اعتکاف د فدیه وصیت دی وکړي، او که دی مریض وو چې اعتکاف یې نذر کړي او هغه مرضه جوړ نه سو، پس مړ سو، بیا شی نسته، **پوښتنه:** چې ترغنمو قیمت افضل دی ولی چې د مسکین هر حاجت په، وپوسره پوره کیږی ،،

مسئله: چې میت وصیت ونه کړي او وارث تبرع وکړي په فدیه کی د ما علیه کفایت به وکړي اِنْ شَاءَ اللّٰهُ حضرت الامام مُحَمَّدٌ په اطعام د صوم د میت تبرعًا و اله یجزیه ان شاء الله او چې وصیت یې وکړي په هغه کی جزمًا وائی چې کفایت کوي. **مسئله:** که بیګانه سړي تبرعًا دمړي فدیه اداکړي هم صحیح ده، او کی وصیت په حج سره کړي وو نو

منز و ربه د ده کوره څخه رهی کیږی د ثلث مال څخه ده، او که تبرعًا ولي حج ییی کوي نو هر ځایه څخه چې رهی کیږی روا ده. **مسئله:** که مړي ثلث المال د ده دومره نه وو چې ده وصیت په کړي وی اجراء نسوای ویلای نو په ترتیب سره دی د فدیو غاړه وباسي هغه نوري باقي به اخرت ته پاته سي. **پوښتنه:** چې ترتیب د فدایاوو په دریم ځای کی دسراجي د حواشیوو ذکر سوی دی په ډیر بسط او تفصیل سره نو هغه حاشیه باید مطالعه سی،» قَالَ المُصنّفُ:

وَلَايَصِحُّ بِاَنْ يَصُوْمَ عَنْهُ وَلَا اَنْ يُصَلِّيَ

عَنْهُ

اونه دی صحیح چې روژه ونسي دمړي دخوا څخه یعنی که ولي او که بل څوك وي، او نه صحیح دی لمونځ کول دمړي دخوا» لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ: لَايَصُوْمُ اَحَدٌ عَنْ اَحَدٍ وَلَايُصَلِّي اَحَدٌ عَنْ اَحَدٍ وَلٰكِنْ يُطْعِمُ عَنْهُ»

پوښتنه: په صحیح حدیث کی راغلی دی: مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ» او په بل یو حدیث شریف کی راغلی دی چې یوي ښځی د علیه الصلوٰة والسلام څخه سوال وکړي چې زما مور مړه سوه او پر دی روژي باندی وي. آنحضرت صلی الله علیه وسلم ورته وویل: صُوْمِيْ عَنْ اُمِّكِ، **جواب:** فقهاءؒ او محدثینؒ وائی چې دا حدیث منسوخ دی کما فی البرهان» مراقی وائی چې بعض جاهلان عوام ومسکین ته پیسی ورکړي چې زما په ځای دی مثلاً دونه روژي ونیسه یا دونه لمونځونه وکړه، دا هیڅ شی نه دی، بلکه رب جل سلطانه په هغه صدقه او فدیه سره چې شارع شریف مقرره کړیده، وخپل بنده ته تر روژو او لمونځو ورته ډیری،»

سوال: په فقه شریف کی راغلی دی چې بنده وبل بنده یا مړي یا ژوندی ته ثواب دخپل عمل بخښلای سی، **جواب:** دا بله خبره ده او صحیح ده لکن روژه د روژي عوض کرځول یا لمونځ د لمانځه جلا خبره ده،» قَالَ المُصنّفُ

وَاِنْ لَّمْ يَفِ مَا اَوْصٰى بِهِ عَمَّا عَلَيْهِ يُدْفَعُ ذٰلِكَ الْمِقْدَارُ

که چیري نه بسیدله هغه پیسی چې مړي وصیت په وکړی. او یا دریمه د مال د ده په نه بسیدله

لِلْفَقِيْرِ فَيَسْقُطُ عَنِ الْمَيِّتِ بِقَدْرِهِ ثُمَّ يَهَبُهُ الْفَقِيْرُ

او با وصیت گر د سره نه وو کړی. نو بیا چا تبرعًا یو لږ مبلغ چې هغه دده د روژو او لمونځو کفایه نه سوای

لِلْوَلِيِّ وَيَقْبِضُهُ ثُمَّ يَدْفَعُهُ الْوَلِيُّ لِلْفَقِيْرِ وَهٰكَذَا حَتّٰى

کولای نو په دې سره صورته کی داسی حیله وکړی چې دې ته په فقه شریفه کی حیلة الاسقاط ولیٔ

يَسْقُطَ مَا كَانَ عَلَى الْمَيِّتِ مِنْ صَلٰوةٍ وَصِيَامٍ

چې د غه لږ مبلغ د هغه روژو او لمونځو چې بیدی، په هغه اندازه سره یو مسکین ته دی ور کړي یعنی تملیکًا، نو په هغه اندازه لمونځونه یا روژی د مړي څخه ساقطیږی، او بیا دی فقیر د غه لږ مبلغ بیرته ولی ته وبخښی، او ولی دی قبض کړی، بیا دی ولی بیرته وفقیر ته ورکړی په نیت د اسقاط د میت څخه په هغه اندازه لمونځو یا روژو کی، او فقیر دی قبض کړی. او دا غه تملیك وفقیر ته او هبهٔ فقیر ولی ته تر هغو پوری جاري وی څو چې ساقطیږی د مړي څخه ټوله هغه روژی یا لمونځونه چې دده په ذمه کی وه، او یا ساقطیږی نور واجبات چې د میت په ذمه کی وه، لکه چې د مخه تیره سوه. قال المراقی وهو الملخص فی ذالك ان شاء الله تعالی انتهی وكرره

فائده: د حیلی څخه د اسقاط ټوله هغه ډلی چې د مذهب تقلید نه لری سخت منکره دي. او په خپلو رسالو او تقریرو کی د استهزاء په سترګو ور ته ګوري، دا بی مذهبه کسان څوك دي، وهابیان، سلفیان، پنجپیریان، دوخت ظواهر الحدیث والا، او دې مجموع ډلو ته غیر مقلدین وائی. قال المصنف رح:

وَيَجُوْزُ إِعْطَاءُ فِدْيَةِ صَلَوَاتٍ لِوَاحِدٍ جُمْلَةً بِخِلَافِ كَفَّارَةِ الْيَمِيْنِ وَاللّٰهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى أَعْلَمُ

او روا دهٔ ور کول د فدئی د ډیرو لمونځو یوه سړي ته په یوه ځای، په مراقی کی وائی چې د ډیرو روژو دا هم روا دهٔ

او په خلاف ددی د کفارهٔ قسم چې هغه یوه سړي ته په یوه ځای نه ده روا، البته یوه سړي ته په کراتو روا ده، لکن هره ورځ جلاجلا. **پوهسه**: چې د صدقه منذوري ورکړه و یوی سړي ته په یوه ځای هم روا ده، ط۔

مسئله: د هغه کفاراتو د فدیه دفع و یوه سړي ته په یوه ځای هم نا روا ده چې په کی تصریح په عدد سره وی مثلاً کفارهٔ ستین مسکینًا

بنهانه حواله

پوهسه، چې درویش په رد کی درسالي د امین الله السلفی یوه په زره پوري رساله بنه مد لله رساله، پر بیاض د خیالی لیکلی ده چې نوم یې سیف قندهاري علی عنق امین سلفی دی، او په هغی رسالی کی ټوله هغه خبري د امین چې د مذاهب اربعه و څخه خلاف وي بلکه د اهل السنة والجماعت د عقائدو څخه خلاف دی په آیت او حدیث او د مجتهدینو په نقل سره رد کړی دی چې یوه په هغو کی مسئله د حیلة الاسقاط ده۔

پوهسه: چې امین پشاوري په دغه رساله کی ډیر دې شی څخه کار اخستی دی، د مصنف د کتاب العقائد النسفیة چې په مفتی الثقلین سره شهرت لري، او د اهل سنت والجماعت لوی امام دی، د تاریخ ورقی ټولی دده پر جلالت شاهدی دي، امین مذکور دده په شان کی لیکلی دي، ولم یکن علی طریقة السلف، او په یو بل ځای کی داسی عبارت لیکلی، لقد ضل الاشعریة والماتریدیة فی هذه المسألة، او ورته دده بې حیائی الفاظ په شان کی د معتبرینو د اهل السنت والجماعت لیکلی دی، او چونکه درویش ډیر کلونه د مخه پر شرح عقائد یوه حاشیه کړي وه او تخمینًا ۲۰ کالی کیږی، چې دغه کتاب ده درویش د حاشیې سره د علماوو متبحرینو د افغانستان او پاکستان په مدرسو کی ویٔیل کیږی او هیڅ چا په رد نه دی کړي. او ما په اخیر کی د شرح مذکور یوه حاشیه لیکلی ده چې په هغی کی لنډ عقائد د اهل سنت او جماعت می جمع کړي وه لکه مسئله د سفر وقبر ته د علیه الصلوة والسلام او استمداد ده صالحانو بندګانو څخه د خدائ کرزوندی

وي اوکه مړه وي خصوصًا الاستمداد من النبي علیه الصلوة والسلام» او نوري ورته مسئلې
دي داسې عبارت لیکلې دی»
نود امین دَ دغې حاشیه په متعلق کې داسې عبارت لیکلې دی»
لقد شرع القندهاري في تشریکاته، وروسته یه د الش مسئلې په اقوالو د ابن تیمیه الحرونی
لو عبد الوهاب النجدی او ابن القیم وغیرهم من أئمة مذهبه » باطلې کړي دي په گمان،، نو
عاصي په حاشیه کې دخیالي دده دَ ټولو خرافاتو مسئله په مسئله جوابونه ورکړي دي، د اړنا
باید اهل علم او اهل انصاف مطالعه کړي» تا چې د مذهب د اهل السنة والجماعت بنه
توضیح په ورته وُسي او دُ بنمنی د امین سلفي به دوي ته ښکاره سي، چې په انداز کې د اهل
السنت والجماعت څخه مخالف دي،
او څونه د بې شرمي څخه ډک عبارت یه په شان کې دَ تقلید او د منډیو او د دوي د کتابو
فتاواوو په باره کې استعمال کړي دی **پوښته**: چې د درویش د دی ډلو د مذهبو
په رد کې په شرح کې دَ نور الایضاح هم کافي او په زړه پوري کړي دي ترڅو ځایه دَ ځنې
عغ مطالعه کړئ.

دَ تعجّب ډکه خبره

دغه ډلې د خیر القرون د اماما نو مجتهدانو رحمهم الله تقلید نه کوي، او د ورو سته ملایانو
چې تر خیر القرون ډیر وروسته وه میدان ته د علمو اغلې دي دَ هغو ډیر سخت مقلدین
دي او که دوي وائي چې موږ په قَالَ الله وَقَالَ الرسول عمل کوو د چا تقلید نه کوو
دا خبره د دوي غلطه ده. ولې چې دوي په هغه قَالَ الله وَقَالَ الرسول عمل کوي چې
محمد بن عبد الوهاب یا ابن تیمیه وغیرها دوي ته یه ترجمه کړې وي، نو موږ مُقلدان
د مذاهب اربعه ووهم په قَالَ الله وقَالَ الرسول عمل کوو لکن په هغه ډول چې
د خیر القرون مجتهدینو په موږ ته معنا بیان کړې وي»

اللهم اغفر لمولفه ولکاتبه ولمن سعیٰ فیه وقد اهتم بطبعه شمس الحق شمس»

بَابُ قَضَاءِ الْفَوَائِتِ

باب ثابت دی په بیان کې د قضاء راوړلو د قضائي لمونځو

پوښته: چې لمونځ چې په قصد بیله عذره سړي پرېږدي هغه ته متروك وائي. او چې
په عذر ځنډی پاتې سي هغه ته فائت وائي» قضاء راوړل خو دواړو لازمه ده لکن په
اول صورت کې گناه کار دی توبه پر لازمه ده. او په دوهم صورت کې گناه نسته ولې چې
معذور گناه کار نه دی» نو اوس سئوال دا دی چې مصنفؒ باید په عنوان کې دَ باب
داسې وَیلې وای » بَابُ قضاء الفوائت والمتروکات» لیشمل قضاء الصنفین » **جواب**
مصنفؒ بناء پر حسن ظن پر مسلمان متروکات نه وَیله یعنی مصنفؒ پر مسلمانانو ښه
گمان کوي چې مسلمان به په قصد بیله عذره لمونځ نه پرېږدي البته عذر به لري فافهمه،

فَائِدَة سَنِيَّة
پوښته: چې په نور الانوار، طحطاوي، فتح القدیر او نورو کتابو د
اصولو او فقه شریفه وائي چې مامور به دري قسمه دي ۱ اداء ده ۲ قضاء ده ۳ اعاده
ده. او اداء هم دري قسمه ده، اداء کامله ده لکه لمونځ په جماعت سره، او اداء قاصره لکه
لمونځ بې جماعته یعني یوازې بیله عذره، وجه دَ قصوریه دا ده چې دَ لمانځه یو ښایسته وصف
چې جماعت دی په کښې فوت سُو، او اداء شبیه بالقضاء ده» یعني په حقیقت کې خو
اداء وي لکن مشابه د قضاء سره وي، لکه دَ سړي څخه چې اول دَ لمانځه د امام تیر سوي وي
نو څرنگه چې امام سلام وگرځوي، مقتدي چې په اصطلاح کې لاحق بولې، هغه تیر سوي
لمانځه ته ولاړ سي،
نو دغه لمونځ چې لاحق یې کوي په واقع کې خو اداء ده چې په خپل وخت کې لمونځ دی، لکن څو
مقتدي په سبب د اقتداء بالامام لمونځ د امام سره پر ځان لازم کړی وو، او اوس
لمونځ دده هغسې نه دی نو شبیه بالقضاء وي ته وائي» **فَائِدَه**: مصنف په مراقی

کی وائی چی قضاء په لغت کی حکم ته وائی. نو هم دا سبب دی چی قاضی ته د محکمی قاضی وائی
او په شریعت کی اسقاط دی د واجب په مثل سره د هغه د خپل حق خواخته»

پوهـه: چی ورته عبارت په ورته کتابونو کی د فقهی شریفی اعلی دی، لکن امام طحاوی وائی چی قضاء په عین هغه سبب سره واجبه ده چی په هغه سبب سره اداء واجب وه. نو بناءً علی هذا قضاء تسلیم د عین واجب دی د مثل د واجب نه دی، لکن دا قدر په فرق دی چی اداء تسلیم د عین واجب دی په خپل وخت کی او قضاء تسلیم د عین واجب دی پس له خروجه د وخت» نو دی وائی چی دا قول د مصنف چی په مثل سره مبنی دی پر مرجوح مذهب باندی» هغه دا چی لبعض فقهاء وائی چی وجوب د قضاء په سبب جدید سره دی» او دا او س قضائی لمونځ چی سړی کوی په دی سبب مثل د واجب دی آه»

ارولیش والی چی دا اختلاف چندانی اختلاف نه دی، ولی چی د عین واجب او د مثل د واجب اطلاق پر قضائی د لمانځه دواړه ولاړی، په دوه اعتباره. په اعتبار د دی چی سبب د قضاء عین سبب دی د اداء دی لکه مذهب راجح چی دی پر قضاء اطلاق د عین واجب صحیح دی، او په دی اعتبار چی د دی وقت د قضاء عین وقت د اداء نه دی اطلاق د مثل الواجب پر قضا هم صحیح دی، فلاحاجة الی حمل کلام المصنف علی القول المرجوح کما حمله الطحاوی» بل الاختلاف المذکور اختلاف اٰخر لادخل له فی اطلاق العین او المثل فافهم» او اعاده د لمانځه اگر څوک د لمانځه دی په خپل وخت کی په سبب د نقصان ماسوا د فساد څخه» ولی فقهاء وائی چی هر لمونځ چی سره د کراهت تحریمی اداء شو اعاده یه پر واجب ده، په هغه وخت کی، او مندوبه چی وخت تیر سی، او مصنف چی په مراقی کی قید د واجب و وایه اشاره یه و دی نه وکړه. چی د سنتو اگر څوک وته قضاء نه ویل کیږی. مثلاً شارع م امر کړی چی د سړی څخه د سحار لمونځ قضاء سی نو چی فرض اگر څوی سنت دی هم اوگرځوی. لکن پر عبارت د مم د سنت اگر څوک وته قضاء نه وائی. او که په ځای کی د واجب عبادت ذکر سی او داسی و ویل سی چی اداء کول د عبادت

دي په خپل وقت متن کی او قضاء مثل د عبادت دی په بل وخت کی نو قضاء ته سنتو چی شارع امر په قضاء سره کړی هغو ته هم شامليږی، فافهم قال المصنف:

اَلتَّرْتِيْبُ بَيْنَ الْفَائِتَةِ وَبَيْنَ الْوَقْتِيَّةِ او ترتیب په مابین کی د قضائی لمونځو چی لږ وی او ترشپږ لمانځه کموی یعنی چی دو وختی لمانځه وخت فراخ وی چی قضائی او وختی دواړه په کښی ځائیږی، او که وخت تنگ وو د اصله څخه لکه د ماښام لمونځ او یا په منع د مصلی تنگ شو، مثلاً د ماپښین د لمانځه وخت خو په اصل کی فراخ دی لکن مصلی د ماپښین لمونځ وځنډاوه چی اوس دواړه پکښی ځائیده نو بیا ترتیب ساقط دی وختی لمونځ دی وکړی او بله شرط د دی چی قضائی لمونځ به پیاد وی او کی هغه هیر وه بیا هم ترتیب ساقط دی» قال المصنف:

وَبَيْنَ الْفَوَائِتِ مُسْتَحَقٌّ او په ترتیب کول دی د وقتی لمانځه او د قضائی لمانځه په معنی د دی چی قضائی دی تر وختی د مخه اگر څوی، او د غه ترتیب په خودی قضائی وو کی مثلاً د سړی څخه د ماپښین مازدیگر ماښام لمونځونه قضاء سوی وه. نو د قضاء او روپه وخت کی بر اول د ماپښین لمونځ اگر څوی او بیا دی د مازدیگر لمونځ و روسته د ماښام لمونځ، دا ترتیب دواړه مستحق او لازم دی»

پوهـه: چی ترتیب فرض عملی دی کی خوك و نه کړی مثلاً د وقتی او قضائی لمانځه تر مابین وقتی لمونځ یه نه دی صحیح بیرته اگر څوی چی تر قضائی وروسته سی، وکذا بین الفوائت»

فائده: حضرت الامام احمد بن حنبل وائی که سړی په قصد بیله عذره لمونځ قضاء کړی پر هغه یه قضاء نسته، ولی د دی امام په نیز د اسړی مرتد سو، او مرتد چی توبه وکاږی په قضاد ما ترکه نه دی مامور ط» **فائده:** قوله عمر وخت دی د قضائی لمونځو بیله د ری اوقات مکروهه وو، او په قهستانی کی وائی چی قضاء د لمانځه واجب علی الفور ده په نیز د امام ابو یوسف او علی الفور واجبه ده په نیز د امام محمد»

ومن الامام اعظمؒ فیه روایتان، **فـائـده**: په مجتبی کی وائی چی قضاء اوړه دلمونځو نه غږم واجب علی الفوره ده لکن په عذر د سعی د نفقه د عیال او یا نورو حوائجو په تاخیر سره ګناه کار نه دی، ط

فـائـده مصنفؒ په مراقی کی دلیل دوجوب د ترتیب هغه حدیث بولی چی رسول کریم صلی الله علیه وسلم وفیل که سړی بیده سو دیوه لمانځه څخه او یا یې هیر ګړو نو د غه قضائی لمونځ هلته وده ته ور پیاد سو چی دی دامام سره پر بل لمانځه ولاړ ووُ نو هغه لمونځ دی دامام سره تر پایه ورسوی. او بیا دی قضائی لمونځ راوګرځوی. او وروسته دی بیرته هغه لمونځ وکړی چی امام سره کړی وو" یعنی هغه دامام لمونځ یې نفل سوه" مراقی وائی چی دا حدیث مشهور دی او تول امت قبول کړی هم دی، نو په داسی حدیث سره فرض عملی ثابتیږی. او بل دلیل د ترتیب د فوائتو تر ما بین هغه حدیث دی د بخاری وغیره چی د علیه الصلوٰة والسلام څخه چی څو لمونځونه په غزوة الخندق کی قضاء سوه نو په ترتیب سره ئې راګرځول" او رولیش وائی چی تفصیل د قصی د غزوة الخندق چی ډیره رقت امیزه قصه ده د درولیش په کتاب البلاغ المبین کی مطالعه کړی، او په هغه کتاب کی درولیش د تولو غزوات د انحضرت صلی الله علیه وسلم په تفصیل سره کړی دی" موافق او برابر د احادیثو مبارکو حاصل دادی، چی د علیه الصلوٰة والسلام څخه نه ده ثابته سوی چی د مخه دی کی یو لمونځ په د مخه تر هغه نه اداءً او نه قضاءً نو که ترتیب په قضائی لمونځو صرف مستحب وای یعنی واجب او لازم نه وای نو بعض ائمه چی وائی نو انحضرت صلی الله علیه وسلم به عمل په ترتیب سره ګاهی بری اینی وای د پاره د بیان دجواز، او یا بی قولی اشاره وترك د ترتیب ته کړی وای د پاره د جواز او داسی نقل د علیه الصلوٰة والسلام څخه نه دی ثابت، او نه د یو صحابیؓ څخه ترك الترتیب یا قولاً یا عملاً روایت سوی دی. بلکه په صریح حدیث صحیح کی د حفر الخندق په موقع کی چی غزوة الاحزاب یې هم بولی. کفارو انحضرت صلی الله علیه وسلم د څلورو لمونځو څخه مشغول کړی، یعنی دری لمونځونه خو بیخی څنډی قضاء سوه، ماپښین، مازیګر، ماښام. او یو لمونځ چی ماخستن وو د وخت معتاد څخه وځنډیدی. حتی چی شپه ډیره تیره

سوه نو یې بلالؓ امر کړی اذان یې وکړی او بیا یې اقامت وکړی نو د ماپښین لمونځ یې وکړی او بیا یې اقامت وکړی د مازدیګر لمونځ یې وکړی. او بیا اقامت وکړی د ماښام لمونځ یې وکړی او بیا یې اقامت وکړی د ماخستن لمونځ یې وکړیُ، قـال المصنفؒ:

وَيَسْقُطُ بِاَحَدِ ثَلَاثَةِ اَشْيَاءٍ ضِيْقُ الْوَقْتِ الْمُسْتَحَب

او ساقطیږی ترتیب په یو د درو شیانو، اول تنګ والی دی د وخت مستحب، د لمانځه په اصح

فِي الْاَصَحِّ وَالنِّسْيَانُ روایت کی، او دوهم هیره ده د قضائی لمانځه، د ضیق الوقت معنا داده چی د غه وخت چی مصلی به لمونځو شروع وکی قضائی او وختی دواړه نه په کښی ځائیږی" **مسئله**: که د وختی لمانځه وخت په واقع کی ډیر فراخ وو لکه مثلاً د ماپښین وخت که چیری مصلی د ابتداء څخه د وخت شروع په لمونځو کړی وای قضائی او وقتی دواړه په کښی ځائیده. لکن د شروع په لمونځو د سره د وخت نه وکړه. بلکه وروسته یې شروع پر وکړه لکن دا پاته وخت د قضائی او وختی د اداء کولو څخه تنګ وو، نو هم ترتیب ساقط دی

پوښتنه: چه اعتبار ضیق الوقت لره دی په واقع کی نه د ده په ګمان حتی که د سړی دا ګمان وو چی وخت پاته تنګ دی. نو یې وختی لمونځ وکړی تر لمانځه وروسته دا ور ته ښکاره سوه چی وخت خو فراخ وو، نو هغه وختی لمونځ چی ده وکړی باطل سو

فـائـده: مراد د تنګ والی څخه د وخت تنګ والی دی د کولو څخه د جنس قضائی که یو وی او که دوه یا دری مثلاً او د وختی لمانځه" بحر، مراقی، در،

پوښتنه: چی مراد د تغییر څخه د وخت مستحب دادی چی په شرع کی چی د یوه لمانځه د پاره مستحب وخت ټاکل سوی وی د هغه وخت تغییر لا زهیږی، مثلاً د سړی څخه د ماپښین لمونځ قضاء سوی وو. نو ده چی د مازدیګر په وخت کی شروع په لمانځه کوله د وخت پاته وو چی که ده د ماپښین لمونځ راګرځولای" د مازدیګر لمونځ یا تول یا بعض په وړو والی ته د وخت رسیدی نو ترتیب ساقط دی "

لکن مراد دا دی چې وخت لمونځ په قرائت مسنونه وکړي نو وختي او قضائي دواړه نه ځائيږي
يعنې په تطويل د قرائت په وقتي لمانځه کې، او که قضائي او وختي دواړه په قرائت مسنونه
سره وکړي دواړه ځائيږي او وقت مکروه ته نه رسيږي نو ترتيب لازم دی،

فائده،
مصنف چې اصح وويل ددې دپاره چې په ضيق الوقت کې اختلاف دی چې اصل وقت
په ضيق کې معتبر دی او که وقت مستحب، امام طحطاوي فقيه ابوجعفر داول نسبت و
امام اعظم او امام ابويوسف ته کړې دی، او دوهم نسبت يې و امام محمد ته کړې دی
او د مصنف مختاره مذهب دامام محمد دی نو ځکه يې في الاصح وويله، مثلاً د يو سړي
څخه د ماپښين لمونځ قضا سوی وو، نو مازديګر چې په لمانځه شروع کوله دو ني وخت پاته
وو، چې که ده د ماپښين لمونځ را اګرځولای د مازديګر لمونځ ټوله يا بعض يې و مکروه
وخت ته رسيدی مګر د ټوله وخته څخه نه وتی، نو پر اول مذهب دی د اول د ماپښين لمونځ
را اوګرځوي او بيا دی د مازديګر لمونځ وکړي يعنې ترتيب لازم دئ. او پر دوهم مذهب دی
صرف د مازديګر لمونځ اداء کړي»
د ماپښين قضائي دی د ماښام تر لمانځه د مخه را اوګرځوي. يعنې د مازديګر په لمانځه کې ترتيب
ساقط دی» بحر، در، ط» **پوښتنه**: چې په محيط کې او په فتاوائ ظهيريه
کې ترجيح وقول: د امام محمد ورکړي سوی دئ»

فائده: په مجتبیٰ کې وائي که هغه سړي چې پر ده قضائي لمونځ وو نو که ده د
مراعات سره د سنت د قرائت او د مستحب تسبيح وغيره وقتي کولای نو قضائي نه سوای
ور سره ځائيدلای. او که تخفيف په قرائت وغيره کې کړي وای نو قضائي هم ور سره کيدلای
سوای» نو دی په ادنیٰ ما يکفي سره کفايت وکړي په وقتي لمانځه کې او قضائي دی هم را اوګرځوي
تنبيه: مونږ چې د مخه قرائت ويلی وو هغه رای د بعض فقهاؤ دہ. **مسئله**
که سړي شروع وکړه په وختي لمانځه او قضائي يې هير وو، په وروسته کې په لمانځه کې
قضائي ور پياد سو لکن وخت تنګ وو نو ترتيب ساقط دی هغه وقتي لمونځ دی پوره کړي؟

فائده، بيره په اسقاط د ترتيب معتبره ده، او جهل ته د مصلي اعتبار نسته يعنې
يو سړي په دې نه پوهيدی، چې د قضائي لمانځه او د وقتي لمانځه ترمابين ترتيب لازم
دی هغه ته اعتبار نسته بلکه د ده ته دوقتي لمانځه کول د مخه تر قضائي نا روا دی» في
النقاية فرض الترتيب ولو جاهلاً» وقال شارحها يعني العلامة القهستاني چې دا مذهب
دی د ائمه ثلاثه زمونږ، او د حسن بن زياد څخه روايت دئ، إذا لم يعلم به لم يجب
عليه» يعنې که سړي په وجوب د ترتيب نه وو خبر نو پر هغه ترتيب هم نه دی واجب»
قال الطحطاوي وبه اخذ الاكثرون كما في التمرتاشي» قال المصنف:

وَاِذَا صَارَتِ الْفَوَائِتُ سِتًّا غَيْرَ الْوِتْرِ فَاِنَّهُ لَا يُعَدُّ مُسْقِطًا

او دريم ساقطوونکی د ترتيب دا دی چې قضائي لمونځونه شپږ سي، غير د وتر څخه ولی
چې وتر مسقط د ترتيب نه دی يعنې په هغه شپږ و لمونځو

وَاِنْ لَزِمَ تَرْتِيْبُهُ کې نه حسابيږي چې ترتيب په ساقطيږي، که څه هم ترتيب
په قضاء او په اداء د وتر و هم لازم دی، دليل د سقوط د ترتيب په شپږ والی د قضائي
لمونځو دا دی چې که په سله شپږ والی هم ترتيب لازم وی نو مسلمانان به په يوه لوی
حرج کې واقع سي. او په دين کې حرج نسته» قال الله تعالیٰ: وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّيْنِ
مِنْ حَرَجٍ» وايضاً قال: يُرِيْدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ» يعنې خدای پاک
اراده لري و تاسي ته د آساني او اراده نه لري و تاسي ته د سختئ، يعنې په ديني چارو کې» او
بل دليل دا دی چې شپږ لمانځه چې سړي را اګرځوي يعنې قضائي په بعض اوقاتو کې به
وقتي لمونځ ځندی پاته سي وهو حرام» په مراقي وائي چې معتبر و تل د وخت د شپږم
لمانځه دی په صحيح روايت کې د مذهب ولې چې کثرت د قضائي لمونځو په دې سره راځي
چې يو قضائي لمونځ مکرر سي» تکرار د قضائي لمانځه چې راځي په وتو د وخت د شپږم
لمانځه سره، او د حضرت الامام محمد څخه داسي روايت را اغلی دی، چې په مجرد دخول د وخت
د شپږم لمانځه ترتيب ساقط سو، دليل دا دی چې وتر مسقط د ترتيب نه دی دادی» چې

مسقط د ترتیب هغه شپږ لمونځونه دي چې د عقيدې دلارې فرض وي. وترخو پـه نيز دي بانوُ سنت دي. او پـه نيزد امام اعظمؒ فرض عملي دي **مسئله**: ترتيب چې وقتي لمانځه او د قضائي لمونځو ترمابين ساقط سي دخودي قضائي لمونځو ترمابين هم ساقط دئ» م، د ر» قـال المُصنفؒ:

وَلَمْ يُعِدِ التَّرتِيْبُ بِعَوْدِهَا اِلَى الْقِلَّةِ

اونه ر اگرچې هغه ترتيب چې په سبب دكثرة د قضائي لمونځو ساقط سوى وو، پـه سَبب دگرځيد ود قضائي لمونځو وحدته ته دلږوالي په دې سبب چې بعض لمونځونه قضائي سَرپ ر اوگرځوَله مثلًا دسرې څخه ديوى مياشتي لمونځونه قضا سوى وَه ترتيب خونوساقط سو، نود كرار كرار قضا ئ لمونځونه ر اگرځوَل حتىٰ چې يو لمونځ و ر ته پاته سُو، نودغه سَرې سره دي چې دغه يو قضائي لمونځ پيادوى اول وقتي لمونځ وكړى اوبيائي قضائي لمونځ اداكى صحيح دَى. ولې ساقط لَايَعُوْدُ» په بحر الرائق كى يو پَه نر ها پورى مثال راوړى دئ. چې يوځاى لږ اوبه مرداري وَلاړى وي، وروسته پرهغو لږ اوبو نورې ډيرې جارې اوبَه ر اسي چې وبه هيرې، وروسته هغه جارې اوبَه قطع سي اوهغه د مخه اندازه لږ اوبه پاتې سي، بيابيرته په نجاست نه راگرځي» قـال المُصنفؒ

وَلَايَفُوْتُ حَدِيْثَةٍ بَعْدَ سِتٍّ قَدِيْمَةٍ عَلَى الْاَصَحِّ فِيْهِمَا

اوداغه ر نگه نه ر اگرځي ترتيب ساقط په قضا كيدو دنوي لمانځه پسله شپږو لمونځو په خوانيو چې ده قضا كړي وه، او د ده څخه هيرې وه، نودې سَرې وقتي لمونځ ترنوى قضائي لمانځه د مخه وكړي. اوبيا په شپږ قديم قضائي لمونځونه ور پياد سوه وقتي لمونځ يه صحيح سو مصنفؒ وائي چې پر اصح روايت په دغو دواړو مسئلو كښى»

پوښتنه: چې مصنفؒ وروسته ترهغه قول: وَلَمْ يُعِدِ التَّرتِيبُ آه په مَرَاقى كى وَائي وعليه الفتوى، لكن بعض فقهاء وَائي چې ترتيب ر اگرځي قـال فى المجتبىٰ وهو احوط، وذكر الصدر الشهيدُ وهو الصحيح وكذا قال فى التجنيس والمزيد، قال صاحب الهدايه وَهو الاظهر

لان علة السقوط هو الكثرة وقد زالت» حاصل د دليل د هدائى دادى چې علت د سقوط د ترتيب خو كثرت د قضائي لمونځو وو، او هغه خو اوس زائل سو ولې چې مصلى د بعض لمونځو قضا راوړه نو بيرته قضائي لمونځونه وقلت ته ر اوگرځيده او په قليل كى خو ترتيب واجب وو، ادرويش وائي: چې صاحب البحرؒ مصنفؒ تائيد كړي دى او كه زه د اصحاب الترجيح څخه وَائي ما به هم د مصنفؒ دمذهب تائيد كړى واى، ولې چې ساقط» لَايَعُوْد» قضيه مسلمه ده اوقال المصنفؒ فى المسئلة الثانية لايفوت» آه قـال فيها فى المراقى وعليه الفتوىٰ، وفيه ر لما قال بعض العلماء» چې هغه د مخه شپږ لمانځه چې ده په خوا قضا كړي وه داسى بايد فرض سى ان لم يكن يعني لكه ده چې نه وه قضا كړي، نودغه وقتي لمونځ چې ده ترنوى قضائي لمونځ د مخه وكړى صحيح نه دئ، دوى وَائي چې مونږ دا كار د ده د زجر د پاره وكړى اودى قول تصحيح په محيط كى او سراج الدرايه كى كړيده» د مفتي به مذهب دليل دا دَى چې د مصلى اشتغال په دغه نوي قضائي لمانځه تر وقتي لمانځه دَ مخه اولى نه دى تر اشتغال په هغه قديمه قضائي وو سره» او كه مُصَلى پَه ټولو سره اشتغال وكړى تر وَقتي دَ مخه نو خو وختي لمونځ دَ خپله وخت ووزى وهو حَرَامٌ» قـال المُصنفؒ:

فَلَوْصَلّٰى فَرْضًا ذَاكِرًا فَائِتَةً

د تفريع ده پر لزوم د ترتيب په اول كى د باب» او د وَلَايَفُوتُ حَدِيثَة» سره كار نه لري

وَلَوْ وِتْرًا فَسَدَ فَرْضُهُ

كه ئي چيرې فرض وكړي د وختي لمانځه فرض او د ده پياد وو قضائي لمونځ كه څه هم هغه وتر وي، نو فرض يه فاسد سوه لوجوب الترتيب عَليه»

فَائِدَه، مصنفؒ فَرْضُهُ ووَيَل او داسى نه وويَل چې فَسَدَ صَلٰوتُهُ ددى د پاره چې په مذهب د امام اعظمؒ خو اصل لمونځ فاسد نه دى بلكه نفل گرځي هُوَوَصف د فرضيت يه وَلاړى» قـال المصنفؒ:

فَسَادًا مَوْقُوْفًا

يعني فساد يه يقيني نه دى بلكه په وروسته لمونځو پورى اړه لري نو يا به فساد بيرته پورته سى او يا به يقيني سى، لكه مصنفؒ چې

بيان د دی په دغه قول سره کوی» قال المصنفؒ

فَإِنْ خَرَجَ وَقْتُ الْخَامِسَةِ مِمَّا صَلَّاهَا بَعْدَ الْمَتْرُوكَةِ

نو کره وتی وخت د پنځم لمانځه د هغو لمونځو څخه چې ده وکړه پس له متروکه لمانځه څخه چې په یاد وه

ذَاكِرًا لَهَا صَحَّتْ جَمِيْعُهَا فَلَا تَبْطُلُ بِقَضَاءِ الْمَتْرُوكَةِ

په ټولو لمونځو کی هغه قضائی لمونځ نو ټول لمونځونه صحيح سوه: حاصل د دی مسئلی دا دی چې دیوه **بَعْدَه** سړي څخه یو لمونځ قضاء سو، ورو سته د هغه قضائی لمونځونه ، او ګرځاوه بلکه پنځه لمونځه پر له پسی په وقتی وکړه چې په ټولو کی هغه قضائی لمونځ وه په یاد سوو، نو ټوله لمونځونه وقتی په صحيح سوه په نیزد امام اعظمؒ ابوحنيفه» دليل په دا دی چې کړی پنځه لمونځه چې په سبب د وجوب الترتيب فاسد سوه، نو حکمًا داهم په متروکه ووکی حساب سوه یو څو هغه بل متروک وو چې شپږ سوه. نو ګویا ابتداءً متروکات شپږ وه او ترتيب ساقط وو، مثال د مسئلی هغه دی چې یو سړي زکوٰة د مخه تر کال تیریدو ورکی نو د ی زکوٰة فرض والی موقوف دی پر تیر یدو د کال نو چې کال تیر سو نصاب پر ځپله لا پاته وو نو هغه د مخه زکوٰة فرضی وګرځیدی: او که ورسته نصاب بالکل د ما بین څخه ولاړی نو هغه ورکړی زکوٰة نفل سوله، او یا ران په مسئله مذکوره د لمونځو کی دا سی وائی چې د غه پنځه لمانځه فاسد سوه، په فساد قطعی سره، او پرده یه قضاء د دغو پنځو سره د هغه اول فائت لازم ده. نو اوس شپږ قضائی لمونځونه سوه، نو تر دی ورو سته چې دی وقتی لمونځونه کوی، هغه صحيح دی کی څه هم هغه شپږ قضائی لمونځونه په نه وی را ګرځولی، ولی چې ترتيب په سبب د شپږ والی د قضائی لمونځو ساقط سو. قال المصؒ

وَإِنْ قَضَى الْمَتْرُوكَةَ قَبْلَ خُرُوْجِ وَقْتِ الْخَامِسَةِ بَطَلَ

او کی قضاء راوړه د هغه قضائی لمانځه د مخه تر وتو د وخت د پنځم لمانځه چې ده په

وَصْفُ مَاصَلَّاهُ مُتَذَكِّرًا قَبْلَهَا وَصَارَ نَفْلًا

په هغو کی قضائی لونځ په یاد وو. نو باطل سو صفت د هغو څلورو لمونځو یعنی فرض والی په باطل سو. او ذات د لمانځه په باقی دی ولی خو نفل وګرځیده. او دا هم مذهب دی د امام اعظمؒ ابوحنيفه او امام ابو یوسفؒ او په نیزد امام محمدؒ باطل سوه هغه لمونځونه اصلاً و وصفًا، شیخین وائی چې تحريمه خود اصلی لمانځه وه لکن سره د وصف د فرضیت»، نو چې وصف د فرضیت په باطل سو اصل خو په پاته دی نو نفل وګرځیده. او امام محمدؒ وائی چې تحريمه خو د فرضی لمانځه د پاره وه، چې فرض په باطل سوه نو تحريمه باطله سوه نو بې تحريمی خو نفل نه دی روا

پوهسه چې امام ابو یوسفؒ په اوله مسئله کی د حضرت الامام الاعظمؒ څخه مخالفت وو او په دوهمه مسئله کی د امام اعظمؒ سره موافق دی **فَائِدَه**: د دی دوو مسئلو په باره کی خلګ یا طالبان یو د بل څخه پوښتنه کوی، او وائی کوم دی هغه یو لمونځ چې پنځه لمونځه فاسد وی: کوم لمونځ دی! چې پنځه لمونځه صحيح کوي نو د اول سوال جواب دوهمه مسئله ده او د دوهم سوال جواب اوله مسئله ده» قال المصنفؒ:

وَإِذَا كَثُرَتِ الْفَوَائِتُ يَحْتَاجُ لِتَعْيِيْنِ كُلِّ صَلوٰةٍ يَقْضِيْهَا

او که قضائی لمونځونه بیخي ډیر وه نو مصلی محتاج دی چې د هر لمانځه چې قضاء راوړی تعیین د تاریخ او د وخت د هغه لمانځه به کوی. ولی فرائض هم ډیر دی او تاریخونه او وختونه په هم سره مختلف دی» په مراقی کی وائی د مثال په توګه چې زه قضائی لمونځ د ماپښين کوم د دوشنبی د ورځی، د اتلسم تاریخ د ډیمی خور ۱۰۵۴ھ او دا بنکاره خبره ده چې په دا سی تعیین کی ډیر تکلیف دی، ولی چې د بعض خلګو څخه په مختلفو کلو کی او په مختلفو میاشتو او مختلفو ورځو کی. مختلف لمونځونه قضا سوي وی. نو د وی په قضا راوړلو کی د هغو لمونځو د اټوله تعیینات څرنګه وکړای سی.

بَل فی مثل هذا تعسّر واصل الیٰ حد التعذر» او سره ددی چی زمونږ دین اسلام بناء پر آسانی ده، قَالَ عَلَیه الصلوٰة والسلام ا تیتکم بالحنیفة السهلة» الحَدیث» نو ددی سَببه مصنفؒ وَائی: قَالَ المُصنفؒ:

فَاِنْ اَرَادَ تَسْهِیْلَ الْاَمْرِ عَلَیْهِ نَوٰی اَوَّلَ ظُهْرٍ عَلَیْهِ اَوْاٰخِرَه

نو که مصلی او قضاء او ږونکی پر ځان نیت کول او تعین کول آسانه ګرځوی نو دا سی دی وَوائی چی زما نیت دی داول ماپښین چی ماستَه لیعنی چی پر ما یه قضا سَته. پر دی سَبب چی پر ما دهغه وخت راغلی دی او مانه دی کړی. نو ددی لمانځه قضا چی راوړی نو دا ماپښین دما بین وَلاړی او بَل دماپښین لمونځ دده په ذمه اول وګرځیدی، وهکذا دماز دیګر ماښام ماخستن سحار، په قضائی لمونځو کی دی ورته نیت کوی، او یا دی داخیر ماپښین چی زما پر ذمه لازم دی، وهکذا فی الصلوٰة الاُخر» قَال المصنفؒ،

وَکَذَا الصَّوْمُ مِنْ رَمَضَانَیْنِ

او دغه رنګه دی حکم د قضائی روژو د دوو میاشتو د روژی یعنی تعیین غواړی یا تفصیلی یا اجمالی کما مرّ فی الصلوٰة» او که دیوی میاشتی د روژی دوی دری قضائی روژی پر ده باندی وی نو هغه تعیین نه غواړی په اتفاق سره، حتیٰ که پر سرړی دوی روژی باندی وی او د روژی نیت یه وکی تعیین داول او ثانی شرط نه دیُ. لکن مَعَ عَدَم شرطیة تعیین احد الیومین لو عین لَکَان اولیٰ»

فَائِدَه فرق دلمونځو او د روژو په اشتراط کی دَ تعیین فی الاول دون الثانی ان... اسباب الصلوٰة وهی الاوقات متعددة مختلفة» او سَبب د روژو میاشت ده او هغه یوه ده نو په قضاء او ړوکی د روژو صِرف اکمال العدد مقصُود دَی. قَالَ عَلیٰ تَصحیحین مختلفین» پر یوه ددوو تصحیح مختلفو» ولی امام زیلعیؒ تصحیح دلزوم التعیین کړیدَه، او خلاصه والا تَصحیح دعدم لزوم التعیین کړیده» او رویش وَائی چی واضِح خبَره ده چی په تعَیین کی د نیت که په تفصیلی توګه وی، او که په اجمالی

کما مَرّ سابقًا څه نا څه حَرَج دی، خصُوصًا دعوام الناس دپاره. او خدای جَل سُلطانهٗ وائی «یُرِیْدُ اللّٰهُ بِکُمُ الْیُسْرَ وَلَا یُرِیْدُ بِکُمُ الْعُسْرَ» او بل ځای وَائی: وَمَا جَعَلَ عَلَیْکُمْ فِی الدِّیْنِ مِنْ حَرَجٍ» چی په کلمه دمِنْ استغراق یحَرَج زمونږ څخه پوره ته کړیده. او په بل ایت کی داسی راغلی دی «لَا یُکَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا»

نو ددی کبله چی تلاش وکړو شو صاحب دکنز الدقائق رحمة الله علیه په مسائل شتی وو کی دکنز داسی وائی. انه لا یحتاج الی التعین وهو الاصح علی ما قاله فی القنیه» مَن یقضِی لیس عَلیه ان ینوِیَ اول صلوٰة کذا او اخیر فینوی ظهرًا او عَصرًا وَنحوها علی الاصح انتهی په تحقیق شان دادی چی حاجت نسته وَتعیین ته یعنی دَنیت په قضائی لمونځو کی یعنی نه تفصیلا او نه اجمالًا» وَهُوَ الاصح» لکه په قنیه کی چی وَائی څوک چی قضا او ړی یعنی د لمونځو یا د روژو نسته، پر ده باندی چی دی به نیت کوی، داول فلانی لمونځ او یا اخیر بلکه دی دې نیت کوی چی قضا راوړمه د ماپښین یا دماز دیګر او یا مثل دهغو علی الاصح آه او د کنز وخبری ته ترجیح ور کړیده صاحب دخانیه او خلاصه» او پر داغه رأیه دی صاحب دفتح القدیر» قَالَ المصؒ فی المَرَاقی»

چی څوک چی په واقعه د ډیرو قضائی لمونځو مبتلا سی. نو دی رجوع و مذهب او رائی ته د کنز الدقائق وکړی. ولی چی دهغه په حکم کی فراخی ده، او په اخیر کی وَائی. وَ اللّٰهُ رَؤُفٌ رحیمٌ» خدای ډیر مهربانه دی ځکه یه د غایت رحمت له کبله دامت مرحومَه په دینو چارو کښی دحرج سره نه دی مخامخ کړی» کما مر مِن الایات الدالّة عَلیٰ ذالک» وَاسِعٌ عَلِیْمٌ فراخه دی رحمت دده جَل شانه او دی بنه خبَر دی په حَال د بندګانو چی څونه لمونځونه بنده قضاء کړی دی نو هغه به څنګه ساقط کړی» لیعنی بیله تعیین دبنده»

تذنیب

مَسْئَلَه: که یو سړی ډیر لمونځونه خو قضا کړی دی لکن مقدار او حساب دَهغو یقینًا نه وو معلوم» نو دی پخپل ګمان سره عمل وکړی. او که غالب الظن نه وو، نو تر هغو دی راګرځوی چی ده ته یقین کیږی چی نور قضائی نو نسته»

مَسْئَلَه: بعض صوفیان خلګ دټوله عمر لمونځونه راګرځوی دپاره داحتیاط، او سره

ددی چې ده هیڅ لمونځ هم نه وی قضاء کړي، بعض علماء وائي داسی کول مکروه دی لکن دغه سړی ته افضله داده، چې که څه هم دی نیت دقضائی لمونځ کوی، خو په اخیرو دوو رکعتونو کی دې باندی لفاتحه دالحمد لله سره سورت هم وائي. ولی دغه لمونځ دده که قضائی
پر ذمه کی دده نه وی نفل دی، او په نفلو کی انضمام دسورت واجب دی،
او په فرضی لفاتحه کی صرف لازم نه دی، او چې دوتړو قضاء اوړی په دریم رکعت کی دعائی قنوت ووائي. او په اخیرو نا سته کی دی په قدر د تشهد کښینی او بیرته دی ولاړشی
څلورم رکعت دی هم وکړی بیا دی کښینی او التحیات وغیره دی تر پایه ووائي بیا د سلام وګرځوي. نو که دده په ذمه کی وترونه خو هغه وترپه وکړه او که نه وه نفل یه څلور رکعت یه وکړه ولی دری رکعت خو نفل نشته، او دا چې دریم رکعت دی کښینی
د نفلو نه تاوان نه لری ددی سببه چې یقینی نفل خو نه دی،

فائده او دغه رنګه دمابنام قضائی احتمالی دی څلور رکعته کوی په دروناستو سره
په سُنتو لمونځو کی دی دقضائی نیت نه کوی او دغه رنګه دڅاښت په لمانځه کی دقضائی نیت نه کوی
او په صلوة التسبیح کی دی هم دقضائی نیت نه کوی. او دغه رنګه په هغو نوافلو کی چې فضیلت یی په
احادیثو مبارکه وو سره ثابت وی دقضائی نیت دی نه کوی، او ما سوا دغو نفلو څخه په نیت
دقضائی لمونځو افضل دی تر نیت د نفلو، ولی قضاء اوړه ډیره مهمه ده ترمجرد نفلو،
م ط، دې، والله ولی الفضل والتوفيق، قال المصنف:

وَيُعْذَرُ مَنْ اَسْلَمَ بِدَارِ الْحَرْبِ بِجَهْلِهِ بِالشَّرَائِعِ

او معذور ګڼل کیږی هغه سړی چې اسلام راوړی په دارحرب کی په نا خبرتیا سره په احکامو شرعیه وو، یعنی دغه مُسلمان که نه لمونځ کاوه او نه ئی روژه نیوله او نور شرعی شریفی اود اسلام کارونه ګناه ګار نه دی. ولی چې دی دشرعی په احکامو نه وو خبر نو دی معذور دی، ولی چې خطاب الهی وهغه چاته متوجه کیږی چې په مشروع احکامو خبر وی او یا دلیل دخبرتیا ورته وی.

مصنف قید ددارالحرب ووایه. ولی که په دار اسلام کی یو کافر مسلمان سی هغه په ټولو احکامو شرعیه وو مکلف دی، که څه هم په جاهل وی. ولی چې دلیل دخبرتیا چې داراسلام دی په ځای کی د خبرتیا دیږی، دا خو زمونږ دحنیفیانو مذهب وو، او امام شافعیؒ او امام احمدؒ او زمونږ دمذهب امام زفرؒ په ټوله احکام عملیه او فرعیه پر دغه مسلمان ددارحرب لازم بولی. او دی په مکلف بولی که څه هم په خبر نه وی حتیٰ که دغه مسلمان لمونځ نه کوی یا روژی نه نیولی وغیره ګناه ګار دی او قضا یه پرلازمه ده،
دوی حضراتو قیاس دفرعیه اعمالو پر ایمان کوی یعنی هر کافر ددارالحرب مکلف په ایمان سره دی بالاتفاق **جواب** دلیل دوجود د صانع او دوحدت او دعلم او حیوة دده عقلی دلائل دی چې هر عاقل په برابر ولای سی که غور وکړی او په دقت د نظر په مصنوعاتو علویه او سفلیه کی دخدای جل شانه سره فکر وکړی
قال الشیرازیؒ ؎

برگ درختان سبز در نظر هوشیار ؛ هر ورقی دفتریست معرفت کردگار

وقال الآخر

گر انبیا رہم نامدی فی شرع بودی درجهان ؛ نه واجب شری برمؤمنان ایمان بخالق مقتدر

وقال الآخر

نقصان ز قابل است وگرنه علی الدوام ؛ فیض سعادتش بهمه کس برابر است

قال الله تعالیٰ شانه

وَفِيٓ اَنْفُسِكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ، یعنی کرد خاطر چې مصنوعاتو الهیه وو څخه نظر قطعه سی ستاسی په اعضاوو کی دلائل دوجود او دقدرت او دعلم وغیره دباری تعالیٰ موجود دي. بیشکه!

نُورُ الْاِیضَاح جلد ۳ ورازی
به هم ان شاء الله ډیر ژر ستاسو حضور ته وړاندی سی،

بَابُ إِدْرَاكِ الْفَرِيْضَةِ

باب ثابت دی په بیان کې د هغو دیو سړي فرضي لمونځ دامام سره نو اضافت د ادراك ولفظة دفریضي اضافت د مصدر دی و مفعول ته، امام طحطاوی رحمه الله په تمهید کې و مسائلو ته د دې باب داسې وائي. چې قانون شرعي دا دی، چې ماتول د عبادت بیله عذره حرام دی، او پریښول د عبادت د پاره د کامل اداء کولو کمال دی، ولې که څه هم دا نقض د عبادت صورةً نقصان دی لکن په معنیٰ کې اکمال دی او قانوني خبره ده چې مراعات د معنیٰ ته مراعات د صورت بالا دی لکه د یو زاړه مسجد نړول د پاره د بنه پوخ جوړولو، او یا لکه یو سړي چې په ځګه سر کښیني دی د سجدې د پاره او زوف یه په تندی جګ سي. بیرته سر اپورته کې بل ځای سجده پوره کړي رواده. او دوې سجدې نه بلل کیږي، اِذَا تَمَهَّدَ هٰذَا فَاسْتَمِعْ لِمَا يَقُولُ الْمُصَنِّفُ

إِذَا شَرَعَ فِي فَرْضٍ مُنْفَرِدًا فَأُقِيْمَتِ الْجَمَاعَةُ قَطَعَ وَاقْتَدٰى

که شروع وکړي یو مصلي په فرضي لمانځه کې، یوازې نو اقامت وکړه سو د جماعت د پاره نو د غه منفرد دې لمونځ قطع کړي او اقتداء دې په امام پسې وکړي»

پوهسه: چې مصنف قید د فرض وواېه، ولې کې د نفلو نیت کړی وو هغه دی نه قطعه کوي بلکه دوه رکعته دې وکې بیا دې سلام وګرځوي اقتداء دې په امام پسې وکړي او د فرض لفظ یې مطلق وواېه تاچې وقتي او قضائي دواړو ته شامل سي، او نفل دې نه قطع کوي ولې چې د نفلي لمانځه په قطع کولو خو ابطال د نفلو دی بالکلیه اکمال نه دی» دوختی لمانځه مثال خو ظاهر دی» د قضائي مثال دا دی چې د یو څو کسانو څخه متعدد لمونځ قضاء سوي وه، لکه د علیه الصلوٰة والسلام څخه چې سره د صحابو په غزا کې د خندق څلور لمونځونه قضاء سوي وه، نو په داسې صورت کې یو منفرد هغو کسانو څخه د ماپښین لمونځ مثلاً یوازې رااګرځاوه هغه نور ملګري راغله د غه د ماپښین لمونځ چې د هغو څخه هم قضاء

سوي وو، په جماعت یې شروع کړه. نو هغه منفرد دې خپل لمونځ ور ته قطع کړي، او په جماعت کې دې شریک سي ولې چې په دې شراکت کې اکمال د ده د لمانځه دی چې په جماعت یې اداء کړي»

پوښتنه که منفرد د ماز دیګر لمونځ راوګرځاوه، او ملګرو یې د ماپښین په لمانځه شروع وکړه نو هم دې منفرد له لمونځ ور ته قطع کوي که څرنګه! **جواب** یا نه دې قطع کوي او شراکت دې نه ور سره کوي. ولې چې یو والی د لمانځه د مقتدي او د امام په صحت کې د اقتداء شرط دی» **فائده**: د فرض په قید سره مصنف نفل وایستل، ولې چې نفل به شفع ګرځوي بیا به اقتداء کوي. ولې چې په قطعه کولو کې خود نفلو ابطال راځي بالکلیه اکمال په کښې نسته، البته که سړي په نفلي لمانځه ولاړ وو او جنازه راغله او دې بیریدی که زه نفل شفع کوم، د جنازې لمونځ راڅخه تیریږي نو دې نفل قطع کوي د جنازې لمونځ دې وکړي، ولې نفلي لمونځ خو بیا قضاء لري او جنازې لمونځ خو عوض نه لري»

پوهسه: چې مصنف په مراقي کې وائي چې اقامت به په هغه محل کې وي چې هلته منفردًا لمونځ کوي. نو که د کور منفردًا لمونځ کاوه او د مسجد اقامت یې واوریدی په سبب د قرب دار، او یا په سبب د لاوډ سپیکر، او یا ده په خپل مسجد کې منفردًا لمونځ کاوه ولې د خپل مسجد لمونځ څنډې تیر سوي وو، نو د بل مسجد اقامت یې واوریدی» باحد النحوين المذكورين، په دواړو صورتو کې پرې قطعه د لمانځه نه ده لازمه» انتهى بخلاصته»

امام طحطاوی داخبره نه مني او دې وائي چې جماعت خو واجب دی یعنې په صحیح روایت د احنافو کما فی فتح القدیر»، او جماعت مقید د ده په خپل مسجد پورې نه دی، بلکه فقهاء تصریح کړېده چې که د سړي څخه د خپل مسجد جماعت تیر سوي وو، او په بل مسجد کې امید د جماعت وو نو هغه مسجد ته تګ پر لازم دی، نو تقید د مراقي بې فائدې دی.

فائده: مراد د اقامت څخه متعارف اقامت نه دی بلکه تحریمه د امام ده، ولې که مجرد مؤذن شروع په اقامت متعارفه وکړي او منفرد اول رکعت په سجده سره نه وي.

خلاصوی زه به سپک دوه رکعته نفل مقید کړي او دده غالب گمان داوی چې مؤذن اقامت شفع دنفلو دی پوره کړي، کذا نقل عن وړته پوره کړم بیا قطعه فی الحال لازمه نه ده بلکه غالب آه ملا مسکین دغه قید زیات کړي چې دده ملا مسکین درویش وائی چې ماپه عبارت دملا مسکین کړی دی نه وارد یږی چې دی وائی چې مدة داقامت نوهغه اعتراض دطحطاوی په ملا مسکین حوقلیلة جدًا لا یتأتی فیها رکعتان فتدبر"

پوښتنه: چې ممنف په مراقی کی دقطع په تفسیر کی داسی وائی بتسلیمة قائمًا" لکن په مجمع الانهر کی وائی چې قطعه عامه ده کی په سلام کوی او کی بیله سلام کوی او کی په ولاړی کوی او کی په رکوع کی کوی" وهو الصحیح، وقیل لو کان قائمًا یقطعه بتسلیمة واحدة وقیل بتسلیمتین وقیل یقعد ثم یسلم وقیل یقعد ویتشهد ایضًا ثم یسلم تسلیمتین للقطع والفتوی علی قول المصنف" در"

درویش وائی چې امام طحطاوی وائی چې ممنف حکم دقطع د لمانځه او د اقتداء په امام پسی نه دی کړي یعنی داقطع او اقتداء لازمه ده او که جائزه ده، آه والجواب ان عبارة المصنف بظاهره تدل علی اللزوم لان عبارة الفقهاء یتحمل علی اللزوم" والقرینة علیه انهم اذا کان العمل جائزًا او اواجبًا یقولون یجوز له کذا نعم عبارت د در مختار دلالت په جواز کوی، ولی چې هغه داقطعه مشابه گرځولی ده د جائز عمل سره حیث یقول یقطعها لعذر احراز الجماعة کما لو ندت دابته الی ان قال ویجب القطع نحو انجاء غریق آه نوچې د قطع واجب و بولل د پاره دا انجاء غریق نو دا معلومه شوه چې د پاره د احراز د جماعت صرف قطعه روا ده لکه د ند د دابة په وخت کی چې قطعه روا وه واجب نه وه. او بعض علماء وائی چې لمونځ دی تر هغو نه قطع کوی څو یوه شفعه نه کړي پوره د څلورو رکعتی لمانځه"

قال المصنف
اِنْ لَمْ یَسْجُدْ لِمَا شَرَعَ فِیْهِ اَوْسَجَدَ فِیْ غَیْرِ رُبَاعِیَّةٍ

او داقطعه د لمانځه به هغه کوی کی سجده نه وه کړي د هغه لمانځه چې ده شروع منفردًا په کړی وه. او یا یې سجده خو کړې وه لکن لمونځ غیر رباعی وو، یعنی یا دوه رکعته لکه د سحار لمونځ یا دری رکعته لکه د ماښام لمونځ،

یعنی په د غو لمونځو کی به ئی فورًا قطعه کوی" پس له سجدی ځغزولی کړ دی د سحار په لمانځه کی بل رکعت ورضم کی خو فرض د سحار پوره شوه او جماعت فوت شو، او په امام پسی د نفلو نیت هم نسی کولای. ولی چې وروسته د سحار نه لمانځه نفل نه دی روا. او کی د ماښام په لمانځه کی که بل رکعت ورضم کړي فا یفا جماعت گویا څندی فوت شو لان للاکثر حکم الکل" او امام سره په نفلی لمانځه هم نسی کړی دای، ولی چې دری رکعته نفل هم نسته، او که څلور رکعته پس له سلامه د امام ورجوت کړی مخالفت دامام لازمیږی، م، ط در،

وَاِنْ سَجَدَ فِیْ رُبَاعِیَّةٍ ضَمَّ رَکْعَةً ثَانِیَةً وَسَلَّمَ لِتَصِیْرَ الرَّکْعَتَانِ

او کی په رباعی لمانځه کی سجده کړی وه نو ورجوت کړي یو رکعت بل او بیا دی با قاعده سلام په

لَهٗ نَافِلَةً ثُمَّ اقْتَدٰی مُفْتَرِضًا

دواړه خواوو گرځوی تا چه هغه دوه رکعته به دده د پاره نفل شی، او بیا دی اقتداء په امام پسی وکړی فرضی لمونځ کوونکی"

پوښتنه: چې دری رکعته نفل په نیز د بعض علماوو صحیح نه دی. او بعض علماء وائی صحیح دی لکن مکروه دی" د مصنف عبارت په مراقی کی دواړو مذهبو ته شامل دی ولی هغه وائی لمنع التنفل بالبتیراء" لفظ د منع عدم صحت او مکروه دواړو ته شامل دی فهی من جوامع الکلم" قال صاحب البحر چې تصریح د مشائخو په څلور رکعتی فرضی لمانځه کی چې یو رکعت یې کړی وی د بل ضمول واجب دی، صریح دی په دی کی چې یو رکعت لمونځ باطل دی ه صرف مکروه نه دی. او د صاحب البحر ورور هم ورته خبره کړیده فی النهر" ط

قال المصنف
وَاِنْ صَلّٰی ثَلَاثًا اَتَمَّهَا ثُمَّ اقْتَدٰی مُتَنَفِّلًا اِلَّا فِی الْعَصْرِ وَالْفَجْرِ

یعنی د رباعی لمانځه دری رکعته یې کړی وه منفرد نو دی یو بل رکعت وکړی چې څلور پوره شی. ولی چې اکثر ره حکم د کل دی. او پس له اتمامه دی بیا اقتداء پسی وکړی نفل کوونکی، مگر نه په مازدیگر کی او د سحار په لمانځه کی

ولې چې نهي راغلې دی د نفلو نه وروسته تر دغو دوو لمونځو، او مراقي مغرب ورسره لاحق شي ولې چې درې رکعت نفل خو نسته او که څلور ورضم کړي مخالفت د امام راوړي دی، وقد قال النبي صلى الله عليه وسلم: لرجل اذا صليت في اهلك ثم ادركت لازمي دی، اي بالجماعة فصلها اي بالجماعة نفلا الا الفجر والمغرب» او نهي د نفلو نه پس له مازدیگر الصلوة خو مشهوره ده، قال المصنف:

وَإِنْ قَامَ لِثَالِثَةٍ فَأُقِيمَتْ قَبْلَ سُجُودِهِ قَطَعَ قَائِمًا بِتَسْلِيمَةٍ

او که منفرد ولاړ سو ود دريم رکعت او بيا اقامت شروع سو د جماعت د پاره د مخه تر سجدې د دريم رکعت لمونځ دی قطع کړي په ولاړې په يوه سلام يعني په جماعت کې دې شامل سي، په دې کې رد دی پر شمس الائمة السرخسيؒ چې هغه وائي که کښيني نو فسخ لمونځ

فِي الْأَصَحِّ

په فاسد دی» وما قال المصنفؒ هو مذهب فخر الاسلامؒ چې هغه وائي چې الله اکبر دې ووائي په ولاړې په نيت د شروع په لمانځه کې د امام، نو ختم د مخه د لمانځه په ضمن کې د شروع په لمانځه د امام حاصل سوه. او که لاس نه ترغوږو پورته کوي هم وروسته جواز دی» قال المصنفؒ:

وَإِنْ كَانَ فِي سُنَّةِ الْجُمُعَةِ فَخَرَجَ الْخَطِيبُ أَوْ فِي سُنَّةِ الظُّهْرِ

که چېرې لمونځ کوونکی په څلور رکعته کې د سنت د جمعې وو او خطيب راووت يعني د پاره د خطبې

فَأُقِيمَتْ سَلَّمَ عَلَى رَأْسِ رَكْعَتَيْنِ وَهُوَ الْأَوْجَهُ

او يا سړي په څلور رکعتيزو سنتو کې وو د ماپښين او اقامت د پاره د جماعت شروع سو، نو دې دې سلام وگرځوي يعني يو وار دې کښيني پر سر د دوو رکعتو، او دا اوجه مذهب دی، او د امام اعظمؒ نه او د امام ابويوسفؒ نه روايت دی، ولې چې په دا سې کولو کې دوې فائدې دي، يو اوريده د خطبې دی چې فرض دی، او بل اداء د سنتو ده پس له جمعې نه،

او د ماپښين په لمانځه کې اداء د فرضي لمانځه په وجه اکمله يعني په جماعت، او اداء د سنتو وروسته تر لمانځه، او دوه رکعت نفل به پاتې گڼل سوه، او دا هم مذهب دی د شمس الائمة السرخسيؒ او بقاليؒ. په بحر الرائق کې وائي چې په څلور رکعتو سنتو کې د مخه تر ماپښين د لمانځه او يا د مخه د جمعې تر لمانځه» چې د ماپښين د لمانځه اقامت وسي، او يا خطيب په خطبه شروع وکړي او مصلي پر هغو سنتو ولاړ وي نو څه به کوي د مصنف مذهب هغه وو چې په متن کې ذکر سو:

لکن صاحب البحر وائي چې صحيح دا ده چې څلور سره رکعته دې پوره کړي» کما صرح به الوالوالجيؒ صاحب المبتغى والمحيط والشمنيؒ»، ولې دا څلور سره رکعته يو لمونځ دی، او قطع په د اکمال د پاره نه ده بلکه د ابطال د پاره ده صورةً ومعنًى، او فتح القدير والالكه مصنفؒ وائي چې دوه رکعته دې پوره کړي او سلام دې وگرځوي او په جماعت کې دې شامل سي او يا و خطبې ته دې غوږ ونسي، ولې دا سنت خو پس له فرضي لمانځه اداکيدای سي او چې دی يې قطع کړي پر دوه رکعته ابطال د عمل خو نه راځي ولې دوه رکعته په نفل سوه او مولوي اعزاز عليؒ ومذهب ته د صاحب البحر ترجيح ورکړې ده، ولې چې د هغه د تصحيح سره د ډېرو مشايخو برابر دی» او هغه خبره چې فتح القدير وکړه چې پر دوه رکعته سلام گرځولو کې ابطال نسته د هغه جواب دا دی چې که څه هم ابطال د اصلي لمانځه خو نسته، لکن ابطال د وصف د سنتيت خو پر سته،

او دا څلور رکعته يو لمونځ دی د دې سببه په دريم رکعت کې سبحانك اللهم او اعوذ بالله نه ويل کېږي دروېش وائي چې د فتح القدير مراد دا نه دی چې په قطع کې ابطال د سنتيت نه راځي. بلکه دی وائي چې ابطال د عمل نه راځي ولې دوه رکعته لمونځ په شرعه کې صلوٰة کامله دی، او پاته دا خبره سوه چې ابطال د وصف د سنت والي خو يې راغی مونږ وايو نعم لکن د دې ابطال خو جبيره سنه، چې اداء کول د دغو سنتو وروسته ترفرضي لمانځه. که څوک وائي چې پس له فرضي خو قضاء ده جواب يې دا دی چې قضاء ورته ويل مجاز دی کما صرح به الامام الطحطاويؒ په ص ۳۶ کې حاصل د کلام دا دی

چې دغه څلور رکعته که تر فرض لمانځه د مخه وسي اوکه وروسته اداء ده او وصف د سنتیت په بر ځای دی» نو چې دی قطع کړي پر دوه رکعته. نو په قدر د دوو رکعتو به جماعت کامل شو. او استماع د خطبې به هم په دغه اندازه کامل سوه نو بناءً علی هذا د درویش بیلان ومذهب ته د مصنف دی» قال المصنف:

او بیا دی قضا راوړي د هغو څلورو سنتو
ثُمَّ قَضَى السُّنَّةَ بَعْدَ الْفَرْضِ
پسله اداء څخه د فرضي لمانځه یعني ما بین

یا د جمع **پوهسه**: چې د مخه مونږ وویله چې د قضاء لفظ ویل مجاز دی په اعتبار د دې چې دغه سنت تر خپل ځای وروسته سوله، ورنه حقیقةً اداء ده. ولې چې وقت باقي دی

قال المصنف
وَمَنْ حَضَرَ وَكَانَ الْإِمَامُ فِي صَلٰوةِ الْفَرْضِ اِقْتَدٰى بِهٖ

که یو سړی حاضر سو یعني مسجد ته او امام په فرضي لمانځه کي وو، سمدستي دي اقتداء پسې

وکړي او ځان دی نه مشغول کوي د امام د لمانځه
وَلَا يَشْتَغِلُ عَنْهُ بِالسُّنَّةِ
څخه په سنتو کولو سره یعني که څه هم د سنتو په

کولو سره د ده څخه یو رکعت هم نه تیرېږي **مسئله**: که سړی د باندې تر مسجد وو او دی نه بېرېدی چې که زه سنت وکړم د ما څخه به یو رکعت تیر سي نو سنت دی وکړي او بیا دی اقتداء په امام پسې وکړي، ولې د ده فضیلت به ورته حاصل سي یو اداء د سنتو ده په خپل ځای کي. او بل تول لمونځ به جماعت کول دی» قال المصنف:

اِلَّا فِي الْفَجْرِ اِنْ اَمِنَ فَوْتَهٗ وَاِنْ لَمْ يَاْمَنْ تَرَكَهَا
مګر نه په سنتو کي د سحار

د لمانځه نو که دی په امن کي وو د فوت څخه د امام د لمانځه کي څه هم خیال داوي چې په التحیات کي پسې رسیږم، نو دی سنت وکړي که څه هم په مسجد کي وي لکن د صفو څخه ګوښه» او که بېرېدی چې زه که سنت کوم تول لمونځ د جماعت راسه تیرېږي نو دی سنت پرېږدي **پوښتنه**: په حدیث شریف کي راغلي دي چې علیه الصلوٰة والسلام وائی: اِذَا اُقِيْمَتِ

الصَّلٰوةُ فَلَا صَلٰوةَ اِلَّا الْمَكْتُوْبَةَ، **جواب**: مراقي وائي چې هغه حدیث محمول پر غیر د سنة الفجر دی. **فائده**: افضل کار دا دی چې سنة الفجر دی سړی په کور کي کوي» قال علیه الصلوٰة والسلام: مَنْ صَلّٰى رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ اَیْ سُنَّتَهٗ فِيْ بَيْتِهٖ يُوَسَّعُ لَهٗ رِزْقُهٗ، وَيَقِلُّ الْمُنَازِعُ بَيْنَهٗ وَبَيْنَ اَهْلِهٖ وَيُخْتَمُ لَهٗ بِالْاِيْمَانِ» که چا دوه رکعته سنت د سحار په کور کي وکړه خدای پاک به فراخي وکړي په رزق کي د ده او لږ به وي بد خلاقي د ده او د ده کور والا تر ما بین. او خاتمه د ژوند به ئې پر ایمان وي، ثم اختلفوا راجح مذهب دا دی چې د غه دوه رکعته سنت دي په اول سپیدو کي وکړي. او بعض علماء وائي چې د فرضي لمانځه وخت نږدې سي بیا دی سنت وکړي،،

فائده علیه الصلوٰة والسلام تول عمر سنة الفجر په کور کي کوله. او په هغه چا په انکار کاوه چې سنة الفجر به ئې په مسجد کي کول. درویش وائي چې د دی حدیث څخه دا معلومه سوه چې په وخت کي د جماعت د سنة الفجر په مسجد کي مکروه دی، امام طحطاوي د فتح القدیر څخه په باره کي د سنة الفجر یو ښه تحقیق نقل کړي دی. او وائي چې څه وخت چې مؤذن په اقامت شروع وکړه او سړی راورسیدی. نو په دروازه کي د مسجد د باندې دې سنت وکړي، او که د باندې ځای نه وو، نو سنت دي پرېږدي، ولې کي دي په مسجد کي که څه هم لیري وي د صفو څخه مخالفت د جماعت لازمیږي او هغه مکروه دی، او ترک د مکروه مقدم دی تر فعل د سنتو»

درویش وائي وفیه نظر ولې مکروه چې تنزیهي وي فعل د آكَدُ السُّنَن تر افضل دی لکه د سحار سنت» لکن کراهت د کولو د سنتو فرق سره لري: اشد کراهة په دا دی چې په داخل د صفو کي سړی سنت کوي، وروسته تر هغه بیا دا مکروه دی چې د صف تر شا به ئې حائل سنت کوي. او تقریبًا د کراهت خالي طریقه په دا ده که مسجد دوې حصې وي یوه د دوبي د لمانځه د پاره وه او یوه حصه د ژمي د پاره وه، او امام د دوبي په حصه کي پر جماعت ولاړ وو او سړی د ژمي په حصه کي د مسجد سنت کوله او بالعکس» درویش چې د تحقیق څخه د فتح القدیر دا معلومه سوه چې هغه خبره چې مصنف د مراقي کړېده او ما هم را نقل کړه

لکن د صفو ځنې ګو ښه، ځای د خدشې دی الا ان یرید المصنف تخفیف الکراهة فی ذالک لا نفیها بالکلیة: وَاللّٰهُ تَعَالٰی اَعْلَمُ بِالصَّوَاب والیه المرجع والمآب هو الموفق للصواب کلها

پوهنه چې مصنف ترکها وَ وَیله او قطعها یې نه وو ویله اشاره یې وه دی ته وکړه چې په سنتو یې شروع نه وی کړی او که شروع یې کړی وه بیا دی خو خامخا پوره کړی. ولې چې په قطع کې ابطال د عمل دی ط»

مسئله: په حدیث کې د ابوهریرة رض راغلی دی: چې د سحار په سنتو کې دی په اول رکعت کې دی اَلَمْ نَشْرَحْ تک وائی او په دوهم رکعت کې دی اَلَمْ تَرَ کَیْفَ وائی. او امام غزالیؒ وائی چې د سنتو په اول رکعت کې قُلْ یٰۤاَیُّهَا الْکٰفِرُوْنَ وائی او په دوهم رکعت کې دی قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ، وائی: قال الامام الطحطاویؒ که جمع د دواړو وکړی سنه کار دی»

سوال د فقهی شریفی په کتابو کې وائی چې جمع د دوو سورتو په یو رکعت کې مکروه ده **جواب**: چې هغه په فرضو واجبو سنتو کې ده. او د اړه د نفلو دیره فراخه ده **پوښتنه** چې سنة الفجر خو اکد د سنتو دی. نو ولې د ادراک الجماعة د پاره او سره د دی چې جماعت پر مشهور مذهب هم سنت دی **جواب** په حدیث شریف کې راغلی دی چې جماعت پریوازی فرضی لا نخه ۲۷ درجې بالا دی، او ثواب د سنة الفجر ویوی درجې ته ده هغه ۲۷ درجو ته نه رسیږی»

فوائد شتّٰی

په حدیث شریف کې راغلی دی چې علیه الصلوٰة وَالسلام وائی چې لمونځ د سړی په کور کې افضل دی تر لمانځه په د غه مسجد کې الا المکتوبة» او سره د دی چې په حدیث کې د بیهقی راغلی دی چې لمونځ په مسجد الحرام کې په یوه لک لمونځو دی د بل مسجد، او لمونځ زما په د غه مسجد کې په زر لمانځه دی د بل مسجد، او لمونځ د بیت المقدس په مسجد کې په پنځه سوه لمونځه دی، د بل ځای تر لمانځه، نو او س ته اندازه و لګوه چې نفل یا سنت په کور کې څومره ثواب لری. او په هدایه کې وائی چې افضل په عامة السنن او نوافلو کې کور دی.

مګر هغه وخت که بیره وی چې زه که وروسته یاد مخ سنت کوم، کوم په یو بل کار به مشغول شم، او فقیه ابو جعفر الحلوانیؒ وائی چې دوه رکعته سنت تر ما بنام وروسته او تر ما پښین وروسته دی په مسجد کې کوی او نور سنن دی په کور کې کوی»

فائده درویش وائی چې په ملایانو کې دا خبره مشهوره ده بلکه په بعض کتابو کې د فقهی شریفی هم مسطوره ده چې د امام محمدؒ په نیز کې د سنة الفجر په کولو کې د یوه رکعت د فرضی لمانځه امید وو نو سنت دی وکړی. او که امید نه وو که څه هم د تشهد د اشتراک امید یې وی نو سنت دی پرېږدی، او د شیخینو مذهب دا دی که صرف د تشهد امید وی نو سنت دی نه پرېږدی، او دوی دا مسئله قیاس وی د جمعې پر لمانځه چې د ماپښین لمونځ به څه وخت ورته پرېږدی چې په هغه کې اختلاف د شیخینو او امام محمد مشهور دی، لکن دا قیاس غلط او مع الفارق دی. ولې مقصود د لته خو ادراک د فضیلت د جماعت دی او هغه فضیلت په ادراک د تشهد هم حاصلیږی بالاتفاق بین الامام وشیخیه کما فی الدر حاشیة الغرر لمؤلف نور الایضاح، ونص علی الاتفاق بین ائمتنا الثلثة الکمال بخلاف الجمعة لان الجماعة شرط لها، فلهذا اختلفوا ان ای قدر من الجماعة کاف فی ادراک الجمعة فافهم» قال المصنفؒ:

وَلَمْ تُقْضِ سُنَّةَ الْفَجْرِ اِلَّا بِفَوْتِهَا مَعَ الْفَرْضِ او قضا نه راوړه کیږی د سنتو د سحار مګر نه که سنت فوت سی سره د فرضو یعنی بیا په تبع کې د فرضو دې راګرځوی که منفرد او که په جماعت وی، او امام محمدؒ وائی چې قضاء د سنتو یوازی هم سته، لکن تر لمر ختو وروسته او تر زوال د مخه» نو قضاء د سنتو د سحار یوازی تر طلوع الشمس د مخه او یا تر زوال وروسته اتفاقا نسته» **پوښتنه** چې په قضا کې د سنة الفجر یوازی بعد طلوع الشمس وقبل الزوال په حقیقت کې اختلاف د شیخینو او د امام محمدؒ نسته» ولې دوی یو قول وائی کې قضاء او بل وائی لَا بَأْسَ بِهِ» صرف امام محمد دا وائی چې زما دا ا

داخوبه ده چې قضاء دي اوبې او بيا هم کې نه اوره شي نسته باندي، هو په دې کې اختلاف سته چې فرضي لمونځ هم قضا سوی وي، نوتر زوال وروسته دسنتو قضاء تبعاً سته اوکه نه. امام محمدؒ وائي سته، او صحيح داده چې پرقول دشيخينؒ يې قضا تبعاً هم نسته "کذا في غاية البيان"، مر، ط، بحر، در، قَالَ المُصنفؒ:

وَقَضَى السُّنَّةَ الَّتِي قَبْلَ الظُّهْرِ فِي الصَّحِيحِ فِي وَقْتِهِ قَبْلَ شَفْعِهِ

اوقضا دې اوړي دسنتو چې دمخه ترماپښين دي، په صحيح روايت کې په وخت کې دماپښين دمخه تر هغه دوه رکعته وروستني سنتو. قال في المراقي على المفتی به کذا في شرح الکنز للعلامة المقدسيؒ، چونکه بعض فقهاءؒ وئيلي دي چې ددې څلورو رکعتو سنتو قضاء نسته، ولې چې مواظبت نبوي ﷺ پردوی باندې دمخه تر فرضو ثابت دي، نو ځکه مصنفؒ ردًا على هذا البعض في الصحيح ووئيله"

پوهسه: چې اطلاق دقضا پردغو سنتو مجاز دي په اعتبار ددې چې بځپل ځای کې نه دي، ورنه حقيقةً قضاء نه دي ولې چې وخت دماپښين باقي دي، (وقضاء هغه ته وائي چې تروخت خارج سي، ددې سببه په قهستاني کې وائي چې دقضائي نيت دې نه کوي بلکه دسنتونيت دې کوي، قوله في وقته، آه اوبعض مشائخ وائي چې بعد الوقت دې هم قضا اوړي که دفرضي لمانځه سره قضا سوي وه، ولې چې دېرشيان که څه هم اصلاً نه کول کيږي تبعًا کول کيږي" ط دليل ددې قول دمصنفؒ قبل شفعه آه دادي چې دغه څلور رکعته تر هغه دوو رکعتو خود مخه دي. ولې چې دوی تر فرضو دمخه دي او فرض تر دې دوو رکعتو دمخه دي وَالتقدم على التقدم على الشئ متقدم عليه" او په فتاوی عتابي کې وائي چې مختار دمخه کول دي د دوو رکعتو پر څلورو باندې، وفي مبسوط شيخ الاسلام وهو الاصح" په حديث کې چې روايت يې عائشه رضي الله تعالى عنها کړي دي داوائي چې کله به چې ده عليه الصلوٰة والسلام څخه هغه څلور رکعته قبل الظهر پاته سوه نو هغه به تر دوو رکعتو وروسته يې کوله" او بل دادي چې هغه څلور رکعته ترخپل محل خو پاته سوه، نو بې لزمه

هغه دوه رکعت دخپل محل څخه چې اتصال بالفرض ولې وروسته کوي، وعلى هذا المذهب فتوی الفقير **پوهسه**: چې هغه څلور رکعته چې ترجمعې دمخه دي حکم يې دڅلورو رکعتو قبل الظهر دی"، مر، **مسئله**: هغه څلور رکعت سنت زوائد چې خلک يې دمخه دماخستن تر لمانځه کوي که چيرې پاته سي مانع دقضا يې نسته پس له فرضو. لکن بعد الرکعتين اتفاقًا" مر، در" او بعض فقهاءؒ وائي چې دهغو قضاء نسته ولې هغه مندوب دي" س، ط، در" لکن فتوی پر قول دمصنفؒ ده چې در اگرچيد و مانع نسته يعني را ترجول يې بنه کار دی" قَالَ المُصنفؒ:

وَلَمْ يُصَلِّ الظُّهْرَ جَمَاعَةً بِإِدْرَاكِ رَكْعَةٍ أَوْرَكْعَتَيْنِ بَلْ أَدْرَكَ

اولمونځ په جماعت دماپښين نه دی کړی چا چې يو رکعت ونيوی او يا دوه رکعته داخو اتفاقي ده بلکه ثواب دجماعت يې

فَضْلَهَا وَاخْتُلِفَ فِي مُدْرِكِ الثَّلَاثِ

پيدا کړی او اختلاف دی په مدرک کې د درو رکعتو" ددې سببه که يو څوک قسم واخلي چې زه دماپښين لمونځ په جماعت نه کوم، او بيا يې يو رکعت يا دوه رکعته دامام سره وکړي په قسم کې نه دی حانث، (او که چا داسې قسم واخستی چې زه ثواب دجماعت دماپښين دلمانځه نه حاصلوم بيا د امام سره يو رکعت ونيوی په قسم کې حانث دی بلکې دامام سره تشهد يې ونيول هم حانث دی، او په صورت د درو رکعتو نيولو سره چې سړی قسم واخلي چې زه دماپښين په جماعت نه کوم، شمس الائمةؒ وائي چې په قسم کې حانث دی" لان للاکثر حکم الکل" او پر ظاهر المذهب نه دی حانث" ولې چې ده خو بعض ظهر په جماعت وکړي او قسم يې پر ټوله ظهر اخستی وو"

مسئله: په شرح کې دمقدسي وائي چې مسبوق ته خو ثواب دجماعت حاصل سو لکن دونه ثواب نه دی لکه دمدرک چې اول دلمانځه دامام يې نيولی وي، ولې د مسبوق نه څخه تحريمه تيره سوه. قَالَ المُصنفؒ:

اللهم اغفر لمولفه ولکاتبه ولمن سعى فيه امين يا رب العلمين"

وَيَتَطَوَّعُ قَبْلَ الْفَرْضِ اِنْ اَمِنَ فَوْتَ الْوَقْتِ وَاِلَّا فَلَا

او سړی دی تطوع کولای سی د مخه تر فرضی لمانځه که دی بیغمه وو د تیریدو نځه د وخت اوکه د وخت پر تیریدو بیریدی نو تطوع دی بیا پرېږدی، **پوهسه** چې لفظ د تطوع عام دی سنت مؤکد ته هم وائی او خالص نفلو ته هم وائی. نو ځکه مراقی وائی بمؤکد وغیره، **فائده**: دا حکم مسافر او مقیم دواړو ته شامل دی،

فائده امام طحطاوی وائی چې ظاهر د عبارت یعنی یَتَطَوَّعُ، دلالت کوی پر تخییر د مصلی یعنی کی کوی او کی نه کوی، لکن په تولو تطوعو کی تخییر نسته بلکه سنت مؤکد په کولو کی تخییر نسته خامخا به ئی کوی، که د فوت الوقت بیره نه وه اوکه تطوع مستحب وه نو کول یې هم مستحب دی، البته په نفلی مجرد کی تخییر سته، وَالجواب عنه ان ترجمة یتطوع فی المتن یجوز ان یتطوع، و لیس المراد بالجواز تساوی الطرفین الذی هو معنی الامکان الخاص عند الحکماء، بل المراد به الامکان العام المقید بجانب الوجود یعنی لیس عدم التطوع ضروریا، فیشمل المؤکد والمستحب والجائز البحت، فافهم،

مسئله: که متطوع سره د دی چې پر فوت د وخت نه بیریدی مگر پر فوت د جماعت بیریدی نو دی هم تطوع پرېږدی، وَاِلَّا فَلَاه **حکمت** د تطوع قبل الفرض فائده دا ده چې د شیطان طمع قطع سی، په دی معنا چې شیطان چې فکر وکړی چې دی سړی نه ما په وسوسه تطوع لا نه پریښوده نو فرضی لمونځ به څرنګه پرېږدی قال فی المراقی فی حکمة السنن القبلية لتكميل نقصها فی حقنا، او پر دی عبارت دده د اسوال واردیږی چې تکمیل نقصان خو فرع ده وجود د نقصان لره، نو د غه سړی خو تر اوسه فرضی لمونځ نه دی کړی نو د نقصان دَ لَک په څه معلومیږی، چې دی سنن قبلیه د هغه د پاره کوی البته دا حکمت په سنن بعدیه کی مناسب وو، واجاب عنه المحقق المحشی په دی سره چې سړی چې فرضی لمونځ ناقص وکړی تکمیل د نقصان یې په سنن قبلی وو سره کیدای سی، ویدل علیه ما ورد فی الاثر، چې څه وخت چې په لمانځه کی د سړی خلل پیدا سی

نو حق تعالیٰ و ملکوته ووائی وګوری چې د غه مصلی لره څه نوافل سته لو که نوافل وه نو کامل کیږی په هغو سره هغه خلل موجود، وهذه النوافل عام دی قبلی او بعدی ته دواړو ته شامل دی،

سوال: دا حکمت په سنتو کی د علیه الصلوٰة والسلام څرنګه صورت لری ولی چې په لمانځه کی دده مبارک خو نه وجود د خلل سته او نه طمع د شیطان وجود لری **جواب** سنن دآنحضرت صلی الله علیه وسلم د پاره د پوره والی د درجو دی، قال المصنف،

وَمَنْ اَدْرَكَ اِمَامَهُ رَاكِعًا فَكَبَّرَ وَوَقَفَ حَتّٰى رَفَعَ الْاِمَامُ رَأْسَهُ

که څوک ور سیده وامام ته په حال کی د رکوع نو ده الله اکبر ووایه او د اعسی ودریدی حتی چې امام سر اپورته کړی. **لَمْ يُدْرِكِ الرَّكْعَةَ** د د غه سړی د غه رکعت نه دی حساب **پوهسه**: چې قید د وقف اتفاقی دی ولی چې په مراقی کی وائی که مقتدی ده اَللّٰهُ اَکْبَرُ و نیلو سره سمدستی په امام پسی رکوع ته ولاړی لکن امام دده تر سیدو د رکوع د مخه سر اپورته کی هم د غه مقتدی د غه رکعت نه دی نیولی **پوهسه**: چې د غه تلواری متقدی به تکبیر تحریمه په ولاړی وائی بیا به رکوع ته ځی. اوکه ده په حال کی د جوغه کیدو ور رکوع ته الله اکبر ووایه. نو که رکوع ته تر ولاړه نږدی و وشروع په لمانځه یې نه صحیح کیږی. حاصل دادی چې د ادراک الرکعة د پاره شرط مشارکت دامام سره دی په یوه جزء کی د قیام او بیا په یوجزء کی د هغو فعل چې په حکم کی د ولاړی وی لکه رکوع او شرط دا نه دی چې دوه تکبیره به مقتدی وائی یود تحریمی د پاره او یو د رکوع د پاره کما فی المراقی،

درویش وائی چې فتوی خو پر قول د مصنف ده ولی هغه اثر سره د ابن عمر رضی الله تعالیٰ عنهما برابر دی چې هغه داسی وائی چې که ته ور سیدی وامام ته په رکوع کی او بیا م رکوع ور سره وکړه د مخه تر دی چې امام سر اپورته کوی نو تا د غه رکعت ونیوی. اوکه امام سر اپورته کی د مخه تر دی چې ته رکوع ته ولاړی نو په تحقیق د غه رکعت ستا نه فوت سو

لکن سره د هغه په دی مسئله کی نور اقوال هم سته، بعض فقهاء وائی چی که مقتدی په کښته والی ورکوع ته شروع وکړه او امام په پوره ته کیدو سره د رکوع څخه شروع وکړه نو دغه رکعت به ونیوی، او بعض فقهاء وائی چی ترهغو چی امام سم نه وی دریدلای او دی ورسره شریك دغه رکعت به حساب دی، او بعض فقهاء وائی چی ترهغو مقتدی مدرك د رکعت نسی کیدلای چی تول کامله رکوع ونه نسی. او بعض فقهاء وائی چی په قدر د یوی تسبیح شراکت په رکوع کی ضروری دی د پاره د ادراك الرکعة» ابن امیر حاج وائی: والاول اوجه یعنی چی قول د مصنف هم وو. او امام حلبی وائی: وهو الاصح لان الشرط المشارکة فی جزء من الرکوع وان قل» قال المصنف:

وَاِنْ رَكَعَ قَبْلَ اِمَامِهٖ بَعْدَ قِرَائَةِ الْاِمَامِ مَا تَجُوْزُ بِهِ الصَّلٰوةُ

او که رکوع وکړه مقتدی د مخه تر امام، پس له دی څخه چی امام دومره قرائت ویلی وو چی لمونځ پرې وا ووه (او بیا مقتدی

فَاَدْرَكَهٗ اِمَامُهٗ فِيْهِ صَحَّ وَ اِلَّا فَلَا

په رکوع کی وو چی امام هم رکوع ته ورغلی نو رکوع د مقتدی صحیح ده، او دغه رکعت به ونیوی، او که داسی نه وه یعنی یا رکوع د مقتدی د مخه وه تر قرائت د امام ما تجوز به الصلوٰة، چی هغه یو آیت طویله دی یا دری کشنی آیتونه دی، او یا دغه مقتدی ته امام په حال کی د رکوع نه ورسید بلکه مقتدی سر اپورته کړی وو چی امام رکوع ته ورغلی بیا د مقتدی دغه رکوع نه ده صحیح، ولی دده د غه رکوع په دواړو صورتوکی تر وخت د مخه ده، نو مقتدی دوهم ځل رکوع د امام سره وکړی. او کی نه وکړی او د لمانځه سلام وګرځوی، د مقتدی لمونځ باطل شو.

مسئله که مقتدی سجده وکړه د مخه تر امام نو که دغه سجده پس له دی څخه وه چی امام سر د رکوع څخه اپورته کړی وو، او بیا امام چی مقتدی په سجده کی وو پسی ورسیدی دغه سجده د مقتدی صحیح ده لکن گناه کار دی. او که امام لا سر د رکوع څخه نه وو اپورته

کړی مقتدی سجدی ته ولاړی د حضرت الامام څخه روایت دی چی دغه سجده به نه ده صحیح ولی بیوخته ده»

مسئله: په تتمه کی او خانیه او محیط کی وائی.. که امام په سجده کی وو او یا ناست وو مقتدی نیت ببی وکی نو دا مقتدی به دوه تکبیره وائی یو د شروع د لمانځه او بل د انحطاط د پاره **سوال**: د مخه تیره سوه چی امام په رکوع کی وی نو پر مقتدی دوه تکبیره ویل نه دی لازم افما الفرق» **جواب** چونکه په حال کی د رکوع وقیام ته نږدی دی نو ځکه تکبیر الافتتاح د تکبیر الرکوع څخه غنی راوستله بخلاف هذه المسئلة»

مسئله که امام پر سجده پروت وو نو پر مقتدی واجبه ده چی تکبیر افتتاح دی په ولاړی ووائی او بیا دی په سجده د امام سره ګډون وکړی کی څه هم دغه رکعت نه دی حساب، او که دغه مقتدی یوازی سپکه رکوع وکړه. او بیا د امام سره په دواړو سجدی وکړی لمونځ خونه دی فاسد لکن مدرك د رکعت نه دی. ولی هغه یوازی رکوع دده لغوه ده. او که امام پر سجده وو مقتدی داغسی ولاړ وو چی امام راپورته سو نو مقتدی په باقی لمانځه کی شراکت ورسره وکړی او د هغه فوت سوی رکعت قضا به راوړی وروسته تر فراغ د امام لمونځ به صحیح دی. ولی چی مقتدی د رکعت قضا سره د دوو سجدو راوړه. او که څه هم داسی فعل د حدیث مبارك څخه مخالف دی چی روایت په ابوداؤد رابی هریرهؓ څخه کړی دی چی علیه الصلوٰة والسلام وائی چی تاسی راسی و لمانځه ته په داسی کی چی مونږ پر سجده پراته یو تاسی هم سجده راسره کوی او تاسی داهیڅ شی مه بولی یعنی پر رکعت یی مه حسابی. او که چا رکوع د امام سره ونیوله نو هغه دغه رکعت هم ونیوی»

قال المصنف

وَكُرِهَ خُرُوْجُهٗ مِنْ مَسْجِدٍ اُذِنَ فِيْهِ حَتّٰى يُصَلِّيْ

په کراهت تحریمی سره ۱۲

او مکروه دی وتل د هغه مسجد څخه چی اذان په کښی وسی. ترهغو چی لمونځ کوی. ولی چی په صحیح حدیث شریف کی داسی راغلی دی: چی نه وزی د مسجد څخه پس له اذان څخه مگر منافق، او یا هغه سړی چی په یو کار پسی ووزی او بیرته اراده د راتګ لری» .

قَالَ المصنفُ **اِلَّا اِذَا كَانَ مُقِيْمُ جَمَاعَةٍ اُخْرٰى وَاِنْ خَرَجَ بَعْدَ**
مگر دا چې کوم څوک د بل مسجد د جماعت وي لکه امام یا مؤذن د بل مسجد وو، او که وَوَتی
د مسجد څخه پس له دی څخه چې لمونځ یـه
صَلَاتِهٖ مُنْفَرِدًا لَا يُكْرَهُ یوازی وکړی بیا مکروه نه دی. ولی ده خـو
اجابت د داعی الله چې مؤذن وو وړکړی یعنی پـه انفرادی لمانځه سره نو دوهم وار
اجابت پرده نه دی لازم که څه هم ترك د جماعت مکروه دی» قــالَ المُصنفُ:

اِلَّا اِذَا اُقِيْمَتِ الْجَمَاعَةُ قَبْلَ خُرُوْجِهٖ فِى الظُّهْرِ وَالْعِشَاءِ
مگر بیا مکروه دی وتل د مسجد څخه کی لمونځ هم یوازی کړی وی که جماعت برپا یه شو یعنی
اقامت د جماعت د پاره وکړه شو د ماپښین په لمانځه کی او یا د ماخستن په لمانځه کی. ولی
خو نفل لمانځه سیت دی په امام پسی وکی، چې ترڅو دوو لمونځونو وروسته خو نفل روا
دی، په خلاف د سحار د لمانځه او یاد مازدیگر د لمانځه چې نفل ترهغو وروسته
نسته، او په خلاف د ماښام د لمانځه چې دری رکعت نفل خو هم نسته، نو به دا سړی
ملګه نه متهمه وی چې دی چې د جماعت څخه وَلاړی یا د خوارجو څخه دی، او یا شیعه گانو
څخه چې هغه لمونځ په جماعت نه کوی. ولی دوی وائی چې امام الجماعت د گناه څخه باید
معصوم وي. او دا خبره د دوی صرف دروغ ده. ولی په حدیث شریف کی راغلی دی
صَلُّوْا خَلْفَ كُلِّ بِرٍّ وَفَاجِرٍ. وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم من كان يُؤمن
بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَلَا يَقِفَنَّ مَوَاقِفَ التُّهَمِ، که د چا ایمان وی په خدای او پر ورځ د
اٰخرت نو دی هیڅ کله نه دریږی په ځای کی د تهمتو، قَالَ المُصنفُ:

فَيَقْتَدِىْ فِيْهِمَا مُتَنَفِّلًا نو اقتدا دی وکړی په دغو دوو لمونځو کی په امام
پسی نفل کوونکی لدفع التهمة عنه **فَائِدَه**
مکروه ده ناسته د دغه سړي چې لمونځ یـه یوازی کړی وی د ماپښین یا ماخستن په مسجد کی

چې جماعت ولاړ وی. ولی چې په دی ناسته کی مخالفت د جماعت لازمیږی. او د ماښام
لمونځ نفلی د امام سره نسته په ظاهر روایت کی **فَائِدَه**: امام طحطاویؒ وائی
چې په اول کی د مسئلی مراد ده اذان څخه نفس د خول د وخت دی که اذان په مسجد کی
شوی او که نه درویش وائی چې دا خبره چا تائیدکړي نه ده، او د عرفه څخه هم خلاف ده
ولی د ماپښین وخت مثلاً پس له زواله د لمر داخلیږی او جماعت یو ساعت یا دوه ساعت
وروسته خصوصًا په دوبی کی قائمیږی. نو به دا سړی دوه ساعته په انتظار د جماعت
په دی مسجد کی ناست وی» او لفظ د حدیث هم د دی خبری په خلاف دی قال عليه
الصلوة والسلام لا يخرج من المسجد بعد النداء الا منافق» او نداء خو اذان ته وائی نه
دخول الوقت ته»

مَسْئَلَه، که مؤذن د بل مسجد کی قائم مقام دَ رلودی وه هغو ته هم وتل پس له اذانه
مکروه دی» ط **مَسْئَلَه** په هغه سړي چې د سحار یا مازدیگر لمونځ یـه یوازی کړي وي
واجب ده مسجد څخه دی ووزی» ولی چې جماعت ودریږی او دی یوازی ناست وي، سبب
د لوی تهمت گرځي، کذا في النهر الفائق» قَـالَ المُصنفُ:

وَلَا يُصَلِّىْ بَعْدَ صَلٰوةٍ مِثْلَهَا او سړي دی نه کوی پس له لمانځه څخه مثل د
هغه لمانځه» په مراقی کی وائی چې د غه عبارت
لفظ د حدیث دی» نو ځوك وائی معنا یه داده چې نه دی کوی دوه رکعته نفل سره د قرائت
او دوه رکعته بیله قرائت» نو دا بیان د دې دی چې په څلورو رکعتو کی د نفلو قرائت
فرض دی لکن داده لفظ څخه د حدیث ډیره لري ترجمه ده» او ځوك وائی چې مراد دا دی
چې سړی لمونځ وکړي بیرته دی نه راگرځوی د پاره د طلب د ثواب» او بعض وائی چې
معنا د حدیث داده چې په مجرد توهم د فساد دی بیرته لمونځ نه راگرځوی، ولی چې په دې
سودروانه د وسوسو خلاصیږی. او ځوك وائی چې دا نهی دی د تکرار څخه د جماعت
پر هیئت اولی: وَاللهُ تعالىٰ اَعْلَمُ بِالصَّوَاب

كتبه بيده واحقر العباد فضل الحق حقانی غفرله»

بَابُ سُجُودِ السَّهو

باب ثابت دی په بیان کی د سجدهٔ سهوه،

پوه سه: چې اضافت دسجود وسهوی ته اضافت دحکم دی وسبب ته دغه یعنې هغه سجده چې سبب یې سهوه ده، مرد، اومراد دسجود نه جنس سجده ده نو دوو سجدو ته هم شامل شو. فلا یتوهم ان لفظ السجود مفرد فکیف یشمل السجدتین، اوسهوه اونسیان او شک، په حکم کې په نیز د فقهاوو یو شی دی. او ظن طرف راجح ته وائی که څه هم په نیز د حکماوو د دې درې و لفظو فرق سته، ولی دوی وائی چې شک تساوی د طرفینو ته وائی اونسیان هغه ده چې یو شی چې سړی ته معلوم وو، مګر اوس یې هم دعقل او د حافظی وتلی وی چې نو کسب جدید غواړی اوسهوه داده چې شی په مدرکه کې باقی وی صرف د حافظی نه وتلی وی نو کسب جدید نه غواړی بلکه چې بیا فکر وکړی وریاد یږی، ط در،

قال المصنف: واجب دی.

یَجِبُ سَجْدَتَانِ دوې سجدې دی کوی. په مراقی کې وائی چې دلیل د وجوب یې دا دی، چې دا سجده ضمان د فائت دی وهولا یکون الا واجبا وهو الصحیح، ولی که فائت فرض وی خو لمونځ یې باطل دی. او که سنت وی هغه ضمان نه لري، او بعض فقهاء وائی چې سجود السهو سنت ده، ولی چې علیه الصلوٰة والسلام چې یو وخت په لمانځه کې سهوه شو نو بیا دوې سجدې وکړې وروسته تر سلام،

پوه سه: چې دغه دوې سجدې د سهوی هم دغسې دی لکه د اصلی لمانځه سجدې یعنې په ما بین کې د دغو دوو سجدو به کښینی پښه به پرې باسی، او د وضع او رفع د پاره به الله اکبر وائی. او په دواړو کې به تسبیح د سجدې وائی و کل ذالک مسنون، ط، او بعض فقهاء وائی چې په سجود السهوه کې به دا سې تسبیح وائی: سُبْحَانَ مَنْ لَا یَنَامُ وَلَا یَسْهُو، ط وائی چې دا سې تسبیح خو مناسب د حال سړه ده نو که دواړه قسمه تسبیح سره جمع

کړی ډیره به ښه وی **مسئله** که یو سړی فقط یوه سجده وکړه دسهوی د پاره نو کې په قصد دا سې وکړه نو ګناه کار دی بل شی نسته او که په سهوه دا کار وکړی نو واجب څو په نه سوه پرځای لکن د دې سهوی جبیره پرې نسته، کما فی البحر لو سهی فی سجود السهو لا یسجد لهذ السهو کما قال اهل الصرف لا تصغیر المصغر،

یَحکا قِصَّه: محمد بن الحسن الشیبانیؒ یو ورځ و کسائی نحوی ته چې د ده دخاله زوی وو دا سې وویل چې ته ولې اشتغال به فقه سره نه کوی! کسائی ورته وویل چې زما نحوه دا سې محکم زده ده چې و ټولو علموته و ما ته هدایت کوی، امام محمدؒ ورته وو ئیله چې زه بیا سوال د یوی مسئلی د فقهی شریفې کوم، ته ئې د قواعد و نحو د نحوی ما ته جواب راکړه! کسائی ورته وو ئیل چې را باندی وی کړه، امام محمد ورته وو ئیله که سړی په سجده سهوه کې سهوه سو نو څه به کوی! کسائی یو ګړی فکر وکړي او بیائی ورته وو ئیل د دی سهوی د پاره سجده سهوه نه غواړی. امام محمدؒ ورته وویل چې دا حکم نو تا د کومه قاعدی نحه د نحوی معلوم کړی، کسائی ورته وو ئیل دې قاعدی نحه چې نحاة وائی المصغر لا یصغر نو امام محمدؒ د ده زړ اکت ته تعجب وکړی: او په مضمرات کې وائی چې که چیری د سهوی په سجده سهوه کې هم سجده سهوه لازمه سی نو تسلسل لازمیږی وهو باطل، قال المصنفؒ:

بِتَشَهُّدٍ وَتَسْلِیْمٍ سره د التحیات پسله سجود السهوا و بیا په پای کې سلام ګرځول لکن په مراقی کې وائی چې درود دی هم وائی او اَللّٰهُمَّ رَبَّنا دی هم و وائی په مختاره مذهب باندی **پوه سه:** چې التحیات او سلام خو واجب دی ولې هغه اوله تشهد او سلام خو پوه ته سوله په ګرځیدو و سجدی ته، او د درود په باره کې فخر الاسلامؒ وائی یعنی قبل سجود السهو و بعده، و اختاره فقیه ابو جعفر الطحاویؒ

قال المصنفؒ **بِتَرْكِ وَاجِبٍ سَهْوًا** په سبب د پریښو لو د واجب په سهوه سره، که ترک د واجب وی او که تاخیر د واجب وی او که

زیادت وی اوکه نقصان، دواجب په قیدسره فرض اوسنت خارج سوه ولی فرض خو جبیره نه لري بلکه لمونځ په فاسد سي. اولمونځ په ترک د سنت ناقص نه وري ویل کیږي حتیٰ چي جبیره د نقصان وغواړي وقدمر قبیل هذا، اوسهوًا مصنفؒ ددی دپاره وو ئیله چي په قصدًا دا کار کوونکی مستحق د تغلیظ دی یعنی ماموري په د بې دی چي لمونځ د سره اوګرځوی،،

بنهانی فائدی دطحطاوی په حوالی

۱ که سړی په لمانځه کی ایت دسجدی ووایئ اوسجده یه وځنډوله. صاحب هدایه په تجنیس کی وائی چي سجده سهوه په دی تاخیر کی نسته، ولی سجدهٔ تلاوت په صلب کی لمانځه واجبه ده

۲ که مصلی بسم الله پریږدی په ظاهرالمذهب خوسجده سهوه نسته مګر بلعیؒ شارح الکنز وائی چي سجده سهوه پرواجب ده،،

۳ اوکه یو سړی د الحمد لله یو ایت پریږدی په نیزد حضرت الامام الاعظمؒ سجده سهوه بانډی لازمه ده، او په نیزد یارانو چي اکثرحصه دفاتحی پریږدی نو سجده سهوه پر واجبه ده، وبه جزم فی الفتح تبعًا للمحیط، والفتوی علیٰ قول الامامؒ،

۴ یوه سه چي دمخه کول د الحمدُ لله پرسورت واجب دی، یعنی په قدر دیوه رکن دا داعږدی نه ځنډوی، نوکه مصلی دمخه تر فاتحه شروع په سورة وکړه سهوًا اوبیا یه فاتحه وریاد سوه نوفاتحه دی ووائی لوسورت دی را اوګرځوی اوسجده سهوه دی هم وکړی ولي چي واجب یه ترخپل محل وځنډاوه.

۵ که سړی تهوله الحمد لله مکرر کړه یایوه حصه دهغی په یوه کی د اولو دوو رکعتو تر سورة دمخه سجده سهوه پري لازمه ده. ۶ که سړی سورت پرېښو او په رکوع کی ور پیاد سو بیا پسله رفع د رکوع څخه تر سجدی دمخه نودی بیرته ولاړ سی سورة دی ووائی او رکوع دی بیرته را اوګرځوی او سجده دی هم وکړي. ولي چي په ویلو سره د سورت سو فرض وګرځید ی،

نوهغه د مخه رکوع یه پوره سوه، حتیٰ کی رکوع ته را اوګرځول لمونځ یه فاسد سو، ولي چي فرضي رکوع په کښي پاته سوه،

۷ اوکه سړي سورة ووایه او فاتحه یه هیره سوه. اوبیا یه په رکوع کی ور پیاد سوه. نو دی دی بیرته ولاړ سی الحمد لله دی ووائی او سورت دی را اوګرځوی او رکوع دی هم را وګرځوی او سجده سهوه دی هم را وکړی،،

۸ که دسړی څخه دعائی قنوت هیر سوا و په رکوع کی ور پیاد سو نو دی د بې نه ولاړ پری او دعائی قنوط دی نه وائی. ولي چي ځای دقنوط خو قبل الرکوع وو هغه فوت سو، اوکه فرضًا دی ولاړ هم سو او قنوط یه ووایه رکوع دی نه را اګرځوی. ولی قنوط خو فرض نه سو واقع کیدای، نو په ده فرض عملی چي رکوع وه نه پوره کیږی. لکن په دواړو حالوکی به سجده سهوه کوی لسترك الواجب په اول صورت کی او یا د تاخیر ده واجب ده کبله په دوهم صورت کی"

۹ که لمونځ کوونکی په رکوع کی اویا په قومه اویا په سجده کی ایت ووایه سجده سهوه پری لازمه سوه.

۱۰ که سړی په اوله ناسته کی قرائت ووایه نو که د مخه تر التحیات ووایه هم سجده سهوه پر لازمه ده. ولي چي واجب یه پرېښو چي ویل د تشهدی دی په اوله کی د ناستی، او کی قرائت وروسته تر التحیات ووایه نو هم سجده سهوه پر لازمه ده، ولی اتصال د ولاړی د فراغ سره د تشهدی واجب دی هغه پاته سو، اوکی په اخیره ناسته کی قرائت ووایه نوکه قبل التشهد وو سجده سهوه پر لازمه ده،، لفوات الواجب وهو الشروع بالتشهد فی اول الجلوس، اوکه بعد التشهد یه قرائت ووایه،، سجده سهوه نسته،، چي په اخیره ناسته کی بعد التشهد ازادی ده دعاء کولای سی ثناویلای سی،، او قرائت خو هم د دغو دوو څخه نه خالی کیږی، اوکی تشهد په اخیره ناسته کی دوه واره ووئیل اویا تشهد په ولاړی ووئیله یا په رکوع کی یا په سجده کی سجده سهوه بانډی نشته[الصلاة]

۱۱ که سړی تشهده پرېښول په دوو ناستو کی اویا په بعض د تشهدی پرېښو سجده سهوه په ظاهر روایت کی بانډی سته، ولي چي تشهده ذکر واحد منتظم دی

نوترك د بعض په لكه ترك دكل دى، اود غړ نګه كى دعائى قنوط دوترو پرى منبو، يا الله اكبر په پرلينه نو سجده سهوه دى وكړى اوبعرو دى ته ترجيح وركړيده"

۱۲ اوكه امام جهرية قرائت سره پريښنو په هغه لمانځه كى چى قرائت په په جهر سره وو اويايه جهر وكړي په خفيه لمانځه كى سجده سهوه باندى سته، لكن په دى كى اختلاف دى چى موجب دسهوى څومره دى! والاصح: چى په قدر د ما تجوز به الصلوٰة په دوارو صورتو كى، ولى چى دلږ جهر او يا دلږ اخفاء احتراز نه كيږى،

پوښتنه: په حديث صحيح كى د بخاري وغيره راغلى دى چى عليه الصلوٰة والسلام به كاهى په مونږ بوايت په سرى لمانځه كى اوراوه، **جواب** بعض فقهاء وائى چى دا اوروَل ددى دپاره وو چى صحابة ته دا ورمعلوم كړي چى قرائت مشروع دى په هغه لمونځو كى چى قرائت په په جهر وى. اوفتح القدير دا جواب رد كړى. اودى وائى چى دا مشروع والى د قرائت په سري لمونځو كى د مخه وو معلوم .. فلاحاجة الى اعلامه فى الصلوٰة " ولى چى په حديث مبارك كى دا سى راغلى دى چى په ابتداء كى دا سلام د ټولو لمونځو قرائت په جهر سره وو، تر هغو چى دا آيت نازل سو، وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا نوبيا لمونځونه دوه قسمونه سوه كما هو الآن "، نو صاحب الفتح وائى چى قرائت د عليه السّلام په جهر سره په سري لمونځو كى دپاره دبيان دجواز دى يعنى په قدر دېوه ايت يعنى كوتاه جهر په سري لمانځه كى پرواه نه لري" ولى چى احتراز د جهر سره بالكليه مشكل دى خصوصًا په ابتداء كى دساه كښلو"

درويش وائى چى ډير شارحان دحديثو وائى چى دغه ايت: وَلَا تَجْهَرْ الاية " په دى باره كى نازل سوى دى چى آنحضرت صلى الله عليه وسلم به په ابتداء كى دا سلام په جهري لمونځو كى لوډير محبته قرائت ډير په زوره وايه حتى چى كافرانو چى به واوريدى نو قرآن او مَنْ اَنزَلَهُ وَمَن نُزِلَ عليه ته بى پوچ ويُيله، نو په دى ايت كى آنحضرت صَلى الله عليه وسلم په دے مامور سو چى قرائت ډير په زوره مه وايه چى كفار يـه هم اورى اود بنكنځلو سبب وګرځى وَلَا تُخَافِتْ اه اودونه كرار يه هم مه وايه چى اصحابٌ يه نه اورى" وَابْتَغِ"

قال المصنفؒ **وَاِنْ تَكَرَّرَ** كه څه هم دا سهوه مكرر سى يعنى دوه دري ځايه سهوه سى هم هغه دوى سجدى كافى دى بالاجماع كه هغه سهوي ديوه جنسه څخه وى اوكه مختلف الجنس وي، لكه يوسړي چى طمانينت د ركوع اوسجدى پريښ دى اوتشهد اوله هم پريښ دى"، قَالَ المُصَنِّفُ:

وَاِنْ تَرَكَهٗ عَمَدًا اَثِمَ وَوَجَبَ اِعَادَةُ الصَّلٰوةِ لِجَبْرِ نَقْصِهَا

اوكى پريښنو واجب په قصد سره ګناه كار دى، اوپر ده واجبه ده را اګرځول د لمانځه دپاره د جبره دنقصان يعنى په ترك د واجب، د دى معنا دا

وَلَا يَسْجُدُ فِي الْعَمَدِ لِلسَّهْوِ چى فرض لمونځ خو يـه اول دى اودوهم يـه جبيره ده، او بعض عُلماء وائى چى فرضى لمونځ يه دوهم دئ، اول يه نفل سوه، او سجده دى نه كوى په عمد كى دسهوي دپاره. ولى چى سجده سهوه خو په سهوه سره اړه لرى د لته خو عمد دى سهوه نسته، او بل دا چى عمد خو اقوى دى تر سهوى نو جابره ضعيف چى سهوه ده جابره د قوى نسى كيدا ى چى عمد دى"، قَالَ المُصَنِّفُ:

قِيلَ اِلَّا فِي ثَلَاثٍ تَرْكُ الْقُعُودِ الْاَوَّلِ يَعْنِى عَمَدًا اَوْ تَاخِيرُ

او بعض فقهاء وائى چى مګر په دري صورتو كى پر عامد هم سجده سهوه سته، او دا چى اوله

سَجْدَةٍ مِنَ الرَّكْعَةِ الْاُوْلٰى اِلٰى اٰخِرِ الصَّلٰوةِ يعنى عمدًا **اَوْتَفَكُّرِهٖ عَمَدًا**

ناسته پريښ دى په قصد سره. دوهم دا چى وځنډوى سجده د اول ركعت تر اخيره پورى د لمانځه دريم دا چى قصدًا فكر وچى، حتى چى دا غه فكر يـه مشغول

حَتّٰى شَغَلَهٗ عَنْ رُكْنٍ كړي دا دا كولو څخه د ركن د لمانځه" **يوه سـ**ـ چى امام طحطاويؒ دا صُورتونه هم زيات كړى دى" چى په اوله ناسته كى عمدًا درود ووائى. دوهم دا چى الحمدلله عمدًا پريښ دى"، قَالَ فى المراقى سُؤال وسود فخر الاسلام

البدیعؒ ځکه چی څرنګه دعمد په صورت کی سجده سهوه سته، نو ده جواب ورکړی چی دا سجده عذر دسجده سهوه نه ده، یعنی غرض ددی دوسجدو ځکه عذر کول دی دمُصلی دهغه کناه ځکه چی ده عمدًا خلاف الشریعت وکړی» درویش وائی چی پردی تقدیراستثناء داِلّا فی ثلاث آه دسجود السهوه ځکه بناء پر تشاکل صوری ده» فافهم» قَالَ المُصَنِّفُ

وَيُسَنُّ الْاِتْيَانُ بِسُجُوْدِ السَّهْوِ بَعْدَ السَّلَامِ وَيَكْتَفِيْ

اوسنت دی په ظاهر روایت کی. اوبعض علماءوائی چی کول دسجده سهوه یعنی وروسته کول یه واجب دی

بِتَسْلِيْمَةٍ وَّاحِدَةٍ عَنْ يَمِيْنِهٖ فِي الْاَصَحِّ فَاِنْ سَجَدَ

دلیل د ظاهر روایت هغه ځنی حدیث دی چی علیه الصلوٰة والسلام سجود السهوه پسله سلام وکړه حاصل دا چی سنت دی ر اتګ په سجده

قَبْلَ السَّلَامِ كُرِهَ تَنْزِيْهًا

سهوه سره پسله سلام، او اکتفاء دی کوی په یوه سلام سره پر راسته اړخ په اصح روایت کی. اوبعض علماء وائی چی سلام دسجود السهوی دې دغ وخواته وی فرقًا بین سلام القطع وسلام السهو» وجه د ظاهر روایت دا ده چی قبل الوجه سلام خو معهود نه دی، نو کی قبل السّلام سجده وکړه مکروه دی تنزیهًا»

فَائِدَه، په هدایه کی وائی چی سجود السهوه دې ور وسته تر دوه سلامه کوی، قال وهوالصحیح او ملاخسرور هم دهدایه تائید کړی دی لکن شیخ الاسلام خواهرزاده وائی چی سجده سهوه دی پسله دوه سلامه نه کوی» ولی چی دوهم سلام لکه خبری دی اوپسله خبرو ځکه سجده سهوه نسته، او مصنفؒ په مراقی کی وائی چی احوط بَعد تَسلیمَه خصوصًا چی شیخ الاسلام پسله دوه سلامه سجده سهوه ممنوع بُولی، اوط وائی چی قول په دی سره چی سجده سهوه دی پسله یوه سلامه کوی اعدل داقوالو دی او اصح داقوالو» واللهُ اَعْلَمُ **مسئله** که سړی سجده سهوه دمخه تر سلام وکړه ور وسته تر سلام دی بیا نه راګرځوي، ولی چی په دی مسئله کی اختلاف دامامانو سته چی امام شافعیؒ

سجده سهوه قبل السلام کړه هم مصلی حنیفی وی کفایت کوی، او که امام حنیفی مذهب مقتدی شافعیؒ مذهبه وو او هغه سجده سهوه دمخه تر سلام کوله مقتدی دی هم ورسره وکړی» م، ط، در قَالَ المُصَنِّفُ»

وَيَسْقُطُ سُجُوْدُ السَّهْوِ بِطُلُوْعِ الشَّمْسِ بَعْدَ السَّلَامِ

او ساقطیږی سجدهٔ سهوه په راختلو سره د لمر پسله سلامه د سحار په لمانځه کی، او دا غرنګه

فِي الْفَجْرِ وَاِحْمِرَارِهَا فِي الْعَصْرِ وَبِوُجُوْدِ مَا يَمْنَعُ

ساقطیږی سجدهٔ سهوه په وخت کی دسوروالی د لمر په مازدیګر کی. داخو واړه ددی سببه چی مکروه کاره ځکه ځان وساتی، او دغه رنګه سجده سهوه ساقطیږی

الْبِنَاءَ بَعْدَ السَّلَامِ

په وجود سره د داسی شی چی هغه بناء د مابعد پر ماقبل منع کوی پسله سلامه: مثلًا لپسله سلامه متصل سړي پُسکی واچول یا خورلک یه شروع کی بناء دما بعد پر ماقبل منع کوی، لفوات شرط سجدة السهو» ولی په سجده سهوه سره خودی بیرته لمانځه ته راوګرځیدی او د لمانځه شرط خوفوت سونو د سجدهٔ سهوه شرط هم فوت سو چی رجوع و لمانځه ته ده» قَالَ المُصَنِّفُ:

وَيَلْزَمُ الْمَامُوْمَ بِسَهْوِ اِمَامِهٖ لَا بِسَهْوِهٖ

اولازمیږی سجدهٔ سهوه پر مقتدی په سهو سره دامام او نه لازمیږی په سهوه سره دمقتدی نه پرده او نه پر امام» په حدیث کی راغلی دی چی څه وخت چی علیه الصلوٰة والسلام په سبب د سهوی سُجَده کوله ټوله خلګو سجده ور سره وکړه. خواه دی مقتدی دمخه تر سهوی دامام اقتداء پسی کړې اوکی ور وسته تر سهوی دامام **مسئله** که یو سړی دامام سره یوه سجده سهوه ونیوله دمخی بلی قضاء پری نسته،» او په صورت کی ددی چی مقتدی سهوه سی پرده چی نسته سجده سهوه ولی کړدی یوازی کوی دامام ځکه مخالف سو، او علیه الصلوٰة والسّلام وائی: لَا تَخْتَلِفُوْا عَلٰى اَئِمَّتِكُمْ:

اوکه امام دده په متابعت سجده سهوه وکړی نو اصل چې امام وو تبع وګرځی. نو سجدهٔ سهوه اصلاً ساقطه ده مع انه قال صلی الله علیه وسلم: الامام لکم ضامن یرفع عنکم سهوکم وقرائتکم، ترجمه: امام ستاسی ضامن دی یعنی د لمانځه ستاسی پوره کوی سهوه ستاسی یعنی ستاسی په سهوه سره پر تاسی سجدهٔ سهوه نشته، او دی ضامن دی ستاسی د قرائت یعنی په امام پسی تاسی قرائت مه وایاست که فاتحه وی او که نور، کما هو مذهب الحنفیة»

قال المصنف: **وَيَسْجُدُ الْمَسْبُوقُ مَعَ إِمَامِهِ ثُمَّ يَقُوْمُ بِقَضَاءِ مَاسُبِقَ**

او سجده سهوه دی کوی مسبوق یعنی چې اول د لمانځه څندی تیر سوی وی، سره د امامه، ولې چې ده متابعت د امام

بِهِ وَلَوْسَهَى الْمَسْبُوْقُ فِيْمَا يَقْضِيْهِ سَجَدَ اَيْضًا په سبب د اقتداء پړځان باندی لازم کړی دی، او بیا دی ولاړ سی وه قضا ته، د هغه لمانځه چې ترده وړاندی والی سوی دی یعنی هغه رکعتونه چې امام دده تر اقتداء د مخه کړی دی **فَائِدَه** مسبوق دی د امام تر یوه سلام وروسته څتک نه ولاړیږی تر هغو چې ده ته دا معلومه سی چې پر امام سجدهٔ سهوه نشته»

فَائِدَه: مسبوق ته روا ده چې په قدر د تشهد کښېنستی چې د امام تر سلام د مخه دی ولاړ سی په دغو ذیل صورتو کی ده چې دی ماسح وی د موزو، نو دی بیریږی که نه د امام و سلام ته ګوري مُده د مسحی به می تیره سی، ۲ چې دی معذور وی بیریږی چې وخت د عذر به می تیر سی که نه انتظار ده سلام د امام وکړم، ۳ او یا بیریږی چې که نه انتظار وکړم او بیا قضاء د څلور رکعتو، او یم د جمعی ده لمانځه وخت به تیر سی» یا د اخترو د لمانځه وخت به تیر سی، ۴ یا بیریږی چې پر ما به قضائی لمانځه کی د سحار لمر راوخیژی که نه انتظار وکړم، ۵ او یا بیریږی که نه انتظار وکړم نو ما په قضائی لمانځه کی به خلګ رانه ترمخ تیریږی، او که چیری سهوه مسبوق څپل قضائی لمانځه کی وه پیښه سوه د هغه د پاره به یوازی بله سجده سهوه کوی. یعنی هغه سجده سهوه د

د امام سره چې ده وکړه د دی سهوی غاړه نه په وزی **سَوَال**: تکرار د سجده سهوه خو په یوه لمانځه کی نا روا دی نو څرنګه مسبوق دوه واره سجده سهوه کوی **جواب** د مسبوق لمونځ حکماً دوه لمونځونه دی. یو لمونځ یه په متابعت د امام دی، او بل په قضائی لمانځه کی خودی منفرد او مستقل دی،،

مَسْئَلَه که مسبوق د سلام سره د امام یو ځای سلام وګرځاوه، او یا یه د مخه تر امام سلام وګرځاوه دا دواړه سهواً څندی پلېښه سوه نو پر ده سجده سهوه نشته، ولې چې تر اوسه دی په حال کی د اقتداء دی» او کی امام وروسته سلام وګرځاوه. سجده سهوه به کوی. ولې چې دی منفرد دی څپل په لمانځه کی سهوه سو، قال المصنف:

لَا اللَّاحِقُ او سجده سهوه دی د امام سره نه کوی لاحق، لاحق هغه مقتدی ته وائی چې په اول کی د لمانځه د امام سره شریک سوی وی، او اخیره د لمانځه څندی تیر سی په سبب د عذر، لکه چې بیده سی، او یا یه اودس مات سی نو دی لکه مدرک چې په سهوه سره دده پر ده سجده سهوه نشته، دا خو هلته دا مسئله ده چې لاحق څپل لمانځه کی سهوه سی، **مَسْئَلَه**: که امام مسافر وو او مقتدی مقیم وو نو مقتدی چې وروسته تر سلام د امام څپل لمونځ پوره کاوه سهوه سو نو اصح دا ده چې سجده سهوه دی وکړی. ولې چې دی منفرد دی حکماً، او بدائع والاهم د احکم صحیح بللی دی

مَسْئَلَه نَادِرَه په دری رکعتی لمانځه کی په سبب د سهوی او سجده تلاوت، لس واره ناسته ممکنه ده، هغه دا سی چې یو سړی په امام اقتداء وکړه په اوله ناسته کی د امام (۱) او بیا یه تشهد ووَیل د امام سره په اخیره ناسته کی، (۲) او پر امام سجدهٔ سهوه وه هغه سجده مقتدی هم ورسره وکړه» نو بیا یه التحیات د امام سره ووَیل (۳)، او امام ایت د سجدی په لمانځه کی ویلی وو، هغه ور بیاد سو، نو مقتدی د دی سره سجدهٔ تلاوت وکړی او بیا د امام سره تشهد ووَیله (۴) او امام بیا د دی تاخیر د سجدهٔ تلاوت د پاره سجده سهوه وکړه او مقتدی ورسره وکړه بیا د امام سره یه تشهده ووَیله (۵) نو بیا چې امام سلام وګرځاوه او دی وقضا ته د ما فات ولاړ سو چې دوه رکعته دی، نو یو رکعت چې

وکړي خو بیا کښینی او تشهده به و وائی (٦) او یو رکعت خو به بل کوی او بیا به کښیني تشهده به وائی (٧) او متندی پخپل قضائی لمانځه کی سهوه سوی وو نو سجده سهوه یې وکړه او بیا کښینستی تشهده یې وویله (٨) او بیا د متندی ور پیاد سر ته ماخو پخپل قضا ئی لمانځه کی ایت د سجدی وییلی وو، نو ده هغه د پاره یې سجده وکړه. او بیا یې تشهده وویله (٩) او بیا د دی تاخیر د پاره یې سجده سهوه وکړه او تشهده یې وویله (١٠) نو ور وسته لمونځ پوره سو، هذا من النوادر» بلکه په رد محتار کی او په طحطاوی کی وائی چی تر لس ډیرو هم بالاکیدای شی. په قدر د سجدهٔ تلاوت پر امام او مقتدی فتفکر فیها»، قَالَ المُصَنِّفُ

وَلَا يَأْتِي الْإِمَامُ بِسُجُودِ السَّهْوِ فِي الْجُمُعَةِ وَالْعِيدَيْنِ

او راتگ دی نه کوی امام وکذ الماموم په سجدة السهو سره د جمعی په لمانځه او د اختر په لمانځه کی» قَالَ فی المرَاقی دَفعًا للفتنَةِ، یعنی خلق په تشویش او اضطراب کی واقع کیږی په سبب د ډیر والی د جماعت بعض خلگ پر سجده به پراته وی او بعض لیري خلگ نه پ... طحطاوی وائی چی ظاهره داده چی دا کراهت تنزیهی دی، ولی چی بعض ... سجده سهوه به کوی»

پوښتنه: چی د کثرت اجتماع الناس فیها څخه دا معلومیږی، که دا اجتماع د خلگو ډیر نه وه بیا دی سجده سهوه حتما کوی، لکه په کوچنی کی پر لس گا مه مثلاً جامع مسجد جوړ دی او په هر جامع مسجد کی د عیدگاه لمونځ کیږی، نو د دی کبله د جمعی په ورځ یاد اختر په ورځ تر نورو ورځو دی لمونځو چندانی ډیر خلگ نه وی او نه په سجده سهوه کی په خلگو تشویش پیدا کیږي، قَالَ المُصَنِّفُ:

وَمَنْ سَهَى عَنِ الْقُعُودِ الْاَوَّلِ مِنَ الْفَرْضِ عَادَ اِلَيْهِ (وجوباً)

مَالَمْ يَسْتَوِ قَائِمًا

که څوک یعنی مصلی سهوه سی د اولی ناستی څخه د فرضی لمانځه یعنی هیره یې سی او ولاړیږی نو واجب ده چی بیرته دی ناستی ته

راوگرځی که سمدم نه وو در یدلی په ظاهر روایت کی، او دا غه هم اصح حکم دی

پوښتنه: چی د قریب داولی ناستی هم دا غه حکم دی، ولی و تر خو فرض عملی دی

پوښتنه: چی مصنف دا حکم تبین او برهان او فتح القدیر سره برابر دی، او د حدیث سره هم برابر دی» قَالَ علیه الصلوٰة والسلام: اِذا قام الامام فی الرکعتین فان ذکر قبل ان یستوی قائمًا فلیجلس وان استوی قائمًا فلا یجلس ویسجد للسهو رواه ابوداؤد» که اراده وکړه د ولاړیدو امام یعنی په ولاړیدو یې شروع وکړه. پر دوو رکعتونو کی وریاد سوه یعنی د میانځ ناسته د مخه تر دی چی سم درېږی نو دی بیرته کښینی او که سمدم ولاړ سو بیا دی نو نه کښینی او سجدهٔ سهوه دی وکړی **پوښتنه** چی قید د امام اتفاقی دی للا تمام بشانه ولی چی د منفرد حکم هم دا غه دی، وفی الهدایة والکنز ان کان الی القیام اقرب لا یعود والا عاد» قَالَ المُصَنِّفُ:

وَالْمُقْتَدِي كَالْمُتَنَفِّلِ يَعُودُ وَإِنِ اسْتَتَمَّ قَائِمًا

او مقتدی که پسی ولاړ سی هغه لکه نفل کوونکی دی چی پر دوو رکعته ولاړ سی او د میانځ ناسته یې هیره سی نو راگرځی به د میانځ ناستی ته که څه هم تام ولاړ سوی وی، مقتدی خو په دی سبب چی متابعت د امام پر ده لازم دی، او متنفل په دی سبب چی هر دوه رکعته د نفلو علاحده لمونځ دی ځکه دی به د میانځ په ناسته کی درود حتما وائی، او په دریم رکعت کی سُبحانَكَ اللّٰهُمَّ وائی نو د میانځ ناستَه پر فرض ده، وفرض ناستی ته خو به حتما را گرځی، او بعض فقهاء وائی نه دی راگرځی. قال فی التاتارخانیه وَهُوَ الصحیح»

قَالَ المُصَنِّفُ

فَإِنْ عَادَ وَهُوَ اِلَى الْقِيَامِ اَقْرَبُ سَجَدَ لِلسَّهْوِ وَاِنْ كَانَ

او که د غه سړی چی د ناستی څخه سهوه سوو ولاړ ته نژدی وو سجده دی وکړی د سهوی د پاره ولی چی واجب څنډی

اِلَى الْقُعُودِ اَقْرَبُ لَا سُجُودَ عَلَيْهِ فِي الْاَصَحِّ

پاته سو، او که چیری و ناستی ته نژدی وو،

نادِرَه که دغه سړی په اخیره ناسته کی لږ کښیناستی یعنی په قدر د تشهد نه وی اوبیا ولاړ سی او بیرته کښینی بیا غه لږ التحیات نوره ووائی او بیا ولاړسی او بیرته کښینی نو په دریمه ناسته کی تشهد به پوره کړی، نو لمونځ یې صحیح دی حتی که دی ورو سته ترهغه ده لمانځه سره منافی یو کار وکړی لکه خوړل وغیره لمونځ یې تام سو دا د دی سببه چی د تشهد پریوځای ویل فرض نه دی، هذا حاصل ما فی المراقی

قـال المنفؒ **فَإِنْ سَجَدَ صَارَ فَرْضُهُ نَفْلًا وَضَمَّ سَادِسَةً إِنْ شَاءَ**

او کی سجده وکړه د زائد رکعت د پاره نو وګرځیدی فرض یې نفل، او ور جوت دی کړی یو رکعت بل کی خوښه وی، تا چی نفلی لمونځ یې جوت سی، **پوښتنه**: چی په نیز د امام محمدؒ فرض یې هلته نفل کیږی. چی د سجدی څخه سر اپورته کړی، ولی چی تام د رکن چی دلته دغه سجده ده، په انتقال د هغه رکن څخه کیږی، قال فی المراقی وهو المختار للفتوی، او ولی په دی صورت کی فرض نفل سوه سبب دا دی چی په د سجدی دده شروع په نفلو صحیح سوه د مخه تر اکمال د فرضو، او په نیز د ابو یوسفؒ چی صرف تندی دی پر سجده کښینو فرض یې نفل سوه، ولی چی داغه پوره سجده ده چی سجده په شرعه کی ایښوول د تندی دی پر ځمکه،

فَائِدَهُ الخِلَاف که دغه مصلی صرف چی تندی یې کښیښو او دس یې مات سو په نیز دامام محمدؒ اودس دی تازه کړی. او دنور لمانځه بناء دی پر وکی. ولی چی دی هنوز په تحریمه کی د لمانځه دی، او امام ابو یوسف والی چی بناء نه ده پر صحیح ولی چی په وضع د تندی لمونځ پوره سو. نو دده بی اودسیا خارج الصلوٰة ده، مصنفؒ چی اِنْ شَاءَ ووایه د دی سببه چی دی سړی خوښه نفلو شروع قصدًا نه ده کړی چی اتمام یې پر لازم سی، البته مندوب دی او کی خوښه سی سلام دی پر پنځم رکعت وګرځوی. او هیڅ شی پر ده نسته مګر نفل یې پنځه رکعته سوه، **مسئله**: د دغه لمانځه ضمان پر ده نسته یعنی کی فاسد کړی قضاء نه لري عند علمائنا الثلثة، نص علیه غیر واحد من اهل المذهب کذا فی الامام الطحاوی در ص ۳۸۲

قـال المنفؒ **وَلَوْ فِي الْعَصْرِ** که څه هم د مازدیګر په لمانځه کی وی هم دی شپږم رکعت ورضم کړی، ولی د مازدیګر تر لمانځه د مخه خو نفل قصدًا روا دی نو بیله قصده خو په طریقه اولی روا دی، او دا شپږ رکعته نفل خو بی قصده د مازدیګر تر لمانځه د مخه وکړل چی د مازدیګر لمونځ خودی وروسته کوی. قال المصنفؒ

وَرَابِعَةٍ فِي الْفَجْرِ او که د سحار په لمانځه کی سهوا د دریم رکعت ته ولاړ سو او ده د دریم رکعت سجده یې وکړه فرض خو یې باطل سوه نو څلرم رکعت دی هم ور جوت کی چی څلور رکعت سی، ولی که دی څلورم رکعت نه کی ورضم نو خو نفل یې دری رکعت سوه هغه مکروه دی، او ضم چی مکروه دی په سبب د وخت د سحار، نو دا دوه کراهت سره معارض سوه نو ضم الرکعة مباح سو، **فَائِدَه** مصنفؒ د ماښام لمونځ نه کی ذکر ولی هغه په سهوه سره په څلور سوه فلاحاجة الی الضم فیه

قـال المُصنفؒ **وَلَاكَرَاهَةَ فِي الضَّمِّ فِيهِمَا** او هیڅ مکروه والی نسته په ضمولو کی د رکعت په ماښام او سحار کی، **پوښتنه**: چی امام طحطاویؒ وائی چی ضمیر د تثنیه دلته مناسب نه وو، ولی چی د مخه مونږ وویل چی د ماښام په لمانځه کی ضم نسته، ولی چی هغه پخپله څلور سوه، فالصواب ان یقول فیه بافراد الضمیر بارجاع الی الفجر فافهم، قال المُصنفؒ

عَلَى الصَّحِيحِ یعنی پر صحیح روایت په دواړو کی یعنی په مازدیګر او سحار کی پر دی کی اشاره ده و هغه روایت ته چی په سراج وهاج کی وائی چی د مازدیګر په لمانځه کی دی شپږم رکعت نه ور جوت وی، یا قاضیخانؒ وائی چی د سحار په لمانځه کی دی څلورم رکعت ور ضموی » قال المُصنفؒ:

وَلَايَسْجُدُ لِلسَّهْوِ عَلَى الْأَصَحِّ او سجده سهوه دی هم نه کوی پر اصح روایت کی، ولی چی د دی مصلی لمونځ فرض خو فاسد سو او د فساد جبیره په سجده سهوه سره نه کیږی. وقیل یسجد للسهو علی قولهما کذا قال الزیلعیؒ »

قَالَ المصنفؒ **وَاِنْ قَعَدَ الْاَخِيْرَ ثُمَّ قَامَ عَادَ وَسَلَّمَ مِنْ غَيْرِ اِعَادَةِ التَّشَهُّدِ**

او که چیرې مصلي کښېنستې په اخیره ناسته کې او ودرېده ورته او پاڅېده بل رکعت ته که په سهو سره وي او که په قصد سره وي، "م" نو ترهغو پورې چې د دغه رکعت سجده یې نه وي کړې که څه هم قرائت یې وئیلی وي او رکوع یې هم کړې وي بېرته به راوګرځوي وه ناستې ته ولې چې تر رکعت پورې پوره نه لري، او سلام دې وګرځوي او د تشهد راګرځېده نشته

مسئله که دا غه سړي سلام په ولاړې وګرځوي صحیح خو دي لکن سنت طریقه پاتې سوه. ولې چې سنت سلام ګرځول دي په ناسته کې، دلیل د دې چې د تشهد راګرځېده نشته، دا دی چې تشهد په ولاړې سره نه باطلیږي، او امام ناطفيؒ وائي چې تشهد به راګرځوي

مسئله که دغه سړی امام وو، نو که دي په نفلي لمانځه پسې روان سو، قوم دې متابعت نه کوي بلکه دوی به ورته ناست وي، ولې چې په بدعت کې متابعت نسته. نو که چیرې امام د مختر سجدې د زائد رکعت بېرته راوګرځېدی نو په سلام ګرځولو کې قوم موافقت ورسره وکړي او که امام زائد رکعت ته سجده وکړه قوم دې فی الحاله سلام وګرځوي: قَالَ المصنفؒ:

فَاِنْ سَجَدَ لَمْ يُبْطِلْ فَرْضُهٗ وَضَمَّ اِلَيْهَا اُخْرٰى

او که زائد رکعت ته سجده وکړه فرض یې نه دي باطل ولې چې اخیره ناسته خو یې کړې صرف د لفظ د سلام پاتې دي او هغه خو واجب دئ" او ورجوت

لِتَصِيْرَ الزَّائِدَتَانِ لَهٗ نَافِلَةً وَسَجَدَ لِلسَّهْوِ دې کړي دغه رکعت ته بل رکعت، ځوک وائي دا ضم مُستحب دی او بعض وائي واجب دی، تاچه دغه دوه رکعته د ده دپاره نفل سي، **پوښتنه**: چې دغه دوه رکعته نفل د سُنت بعدي وو په ځای کې نه سي در بدلای. ولې چې سُنت بعدي تحریمه **نوي** غواړي او مواظبت نبويؐ هم پر دغو ولړ رکعتو اغلی دی، او سُجده سهوه دې هم وکړي، ولې چې سلام چې

واجب وو وځنډېدی **مسئله**: که یو چا اقتداء په دغه امام پسې په دغه نفلي رکعتو کې وکړه، نو دا مقتدي به شپږ رکعت پوره کوي ولې چې دی تابع ده تحریمې د امام دی امام خو په موجوده تحریمه سره شپږ رکعته وکړه، او په نیز د امام اعظمؒ او ابو یوسفؒ دوه رکعته پر ده لازم دي. ولې خو امام د فرضي لمانځه نځه وتلی دی، امام طحاويؒ وائي چې صحیح قول د امام محمدؒ دی، او که چیرې دغه مقتدي دغه دوه رکعته زائد فاسد کړي امام محمدؒ وائي چې دی لکه امام چې فاسد کې قضاء باندې نشته او شیخینؒ وائي چې د دوو رکعتو قضاء دې راوړي، قال فی المراقی وعلیه الفتوی

قَالَ المُصنفؒ **وَلَوْ سَجَدَ لِلسَّهْوِ فِيْ شَفْعِ التَّطَوُّعِ لَمْ يَبْنِ شَفْعًا اٰخَرَ**

او که سجده سهوه وکړه په هغه دوه رکعتو نفلو کې بل شفع به نه پر بناء کوي از روی

عَلَيْهِ اِسْتِحْبَابًا فَاِنْ بَنٰى اَعَادَ سُجُوْدَ السَّهْوِ فِي الْمُخْتَارِ

استحباب او که بناء پر وکړه سجده سهوه به راګرځوي په مختار روایت کې،

پوښتنه: چې مصنفؒ لَمْ يَبْنِ وویل لَمْ يَصِحَّ یې نه وویل، ولې چې نفس بناء خو صحیح ده چې تحریمه پاتې ده، او وجه د عدم بناء کرخه هم صحیح ده چې په دې بناء سره هغه کړې سجده سهوه بې ضرورته باطلیږي، لوقوعه فی وسط الصلوٰة، او اعاده د سجده سهوه هم پر دغه بناء دي چې هغه اوله سجده سهوه خو باطله سوه، ولې چې بناء د بلې شفع پر راغله،،

پوښتنه چې صاحب البحر وائي چې مصنفؒ خو عدم بناء د شفع اخر مستحب وبلل لکن دا بناء مکروه تحریمي ده، ولې چې مصلي به یا هغه کړې سجده سهوه باطلوي، او یا بې نه باطلوي، او دا دواړه کاره غیر مشروع دي، اول د دې سببه چې ابطال د عمل کوي وهو حرام بالنص: لَا تُبْطِلُوْا اَعْمَالَكُمْ، او دوهم د دې سببه چې هغه سجده سهوه خو په میانځ کې د لمانځه ده. او سره د دې چې سجده نه وي منګر په اخیر کې د لمانځه"

وَقد اَيَّـد قال الامام اذا علمتَ هذا مع ظهوره يكون عدم البناء واجبًا لامستحبًا»
صاحب البحر كثير من الفقهاء» وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوابِ وَ اِلَيهِ المرجع والمآب
ارکان منـــال

قـال المصنفؒ: وَلَوْسَلَّمَ مَنْ عَلَيْهِ سَهْوٌ فَاقْتَدٰى بِهٖ غَيْرُهٗ صَحَّ
که چیرې سلام وګرځاوه هغه مصلي چې پر ده باندې سجده لازمه وه او په دغه حال کې پر ده

اِنْ سَجَدَ لِلسَّهْوِ وَاِلَّا فَلَا يَصِحُّ وَيَسْجُدُ لِلسَّهْوِ وَاِنْ
پسې اقتداء وکړه بل سړي اقتداء یې صحیح ده که چیرې ساهي سجده وکړه دسهوې د پاره

سَلَّمَ عَامِدًا لِلْقَطْعِ مَالَمْ يَتَحَوَّلْ عَنِ الْقِبْلَةِ اَوْيَتَكَلَّمَ
ولې چې دی په سجده کولو سره وګرځیدی واحرام ته د لمانځه چې ده ته وَتل د لمانځه پر دغه
سجده موقوف وو، **فَـائِدَه**: دغه مقتدی به هم سجده سهوه ورسره کوي، او
مقتدي به اخیر کې دخپل لمانځه هغه سجده سهوه نه راګرځوي که څه هم په مابین کې د لمانځه
د ده ده، ولې چې دې امام اخیر د لمانځه د ده د پاره حکمًا او متابعةً اخیر د لمانځه دی او د ده
امام د پاره حقیقةً لو که چیرې ساهي سجده سهوه نه وکړه، نو دغه مقتدی اقتداء نه ده
پسې روا، ولې چې دسلام وګرځاوه او سجده سهوه یې هم ونه کړه د لمانځه نه دی خارج سوی په
نیزد امام اعظم او امام ابویوسف رحمهما اللّٰه تعالی، خلافًا لمحمدؒ وزفرؒ »، هغه وائي اقتداء
پسې صحیح ده، او دغه مصلي حکم دادی چې سجده سهوه به وجوبًا کوي که څه هم ده سلام
په قصد ګرځولی وي، د پاره دقطع د لمانځه»، ولې نفس نیت د تغییر د مشروع کار چې
دلته سجده سهوه ده، وهغه مشروع کار ته تغییر نه ورکوي، او دغه سلام ته اعتبار
نسته ولې دا خوډ کړدی، نو وروسته تر سلام په دغه مذکوره نیت سجده سهوه پر ده
واجب ده ولې چې تحریمه د لمانځه باقي ده تر هغو چې د قبلې څخه مخ نه وي اړه ولی، او
یا یې خبرې نه وي کړي، ولې په دغو دوو کارو سره تحریمه باطله سوه»

او بعض فقهاءؒ وائي چې په خبرو کې خو داغه حکم دی. او په نفس مخ [illegible] سره تحریمې
ابطال نه راځي څو چې تر مسجد نه وي وتلی» قـال المصنفؒ:

وَلَوْتَوَهَّمَ مُصَلِّىْ رُبَاعِيَّةٍ اَوْثُلَاثِيَّةٍ اِنَّهُ اَتَمَّهَا
او که چیرې توهم وکړي یعنې دخطا خوا یې غالب وي، لمونځ کوونکي د څلورو رکعتو فرضو او یا لمونځ

ثُمَّ عَلِمَ اِنَّهُ صَلّٰى رَكْعَتَيْنِ کوونکي د درې رکعتو که څه هم وتروي
چې ما لمونځ پوره کړی. وروسته یې
یقین سو چې ما خو دوه رکعته وکړه لکن د لمانځه سره منافي کار لکه خبرې خوړلک، وغیره
یې نه وي کړي **ظن** دادی چې د صواب خوا یې غالبه وي، او توهم خو ذکر سو،
فَـائِدَه، او یاد ورپیاد سې چې ما خو سجده د لمانځه چې صلبیه یې بولي پرې ایښې
ده او یا پر ما سجده تلاوت سته، قـال المصنفؒ:

اَتَمَّهَا وَسَجَدَ لِلسَّهْوِ وَاِنْ طَالَ تَفَكُّرُهٗ وَلَمْ يُسَلِّمْ حَتّٰى اِسْتَيْقَنَ
لمونځ دې پوره کړي په کولو د ما ترکه، او سجده سهوه دې وکړي ولې چې تحریمه د لمانځه باته ده، که
څه هم ډیر سي فکر وو هل د ده په تیقن کې د متروك او سلام یې هم نه وي ګرځولی حتی چې
یقین په متروك ورته حاصل سو» قـال المصنفؒ:

اِنْ كَانَ قَدْرَ اَدَاءِ رُكْنٍ وَجَبَ عَلَيْهِ سُجُوْدُ السَّهْوِ وَاِلَّا لَا
که چیرې وه زمانه د فکر د ده په قدر د اداء د یوه رکن وه نو سجده سهوه دی هم وکړي
او که زمانه د تفکر د ده تر زماني د اداء د رکن کمه وه بیا سجده سهوه باندې نسته، په
اول صورت کې تاخیر د ولاړې وه د دریم رکعت نه پیدا سو، او په دې قدر تاخیر سره
سجده سهوه لازمیږي، او په دوهم صورت کې چونکه زمانه د تفکر لږ ده هغه عفوه دې»

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِكَاتِبِهٖ [illegible]

مسائل د باب السّهو

۱ که یو مصلي سجده صلبیه پاته وه، او یا بل فرضي عمل او ده پیاد هم وه نو ده قصدًا سلام وګرځاوه. لمونځ یې باطل شو. ولې د اسلام په مابین کې د لمانځه دی او د اسلام چونکه عمدًا دی، نو د اسلام جلا کوونکی د فرائضو د لمانځه دی که څه هم ذکر دی» بخلاف المسئلة فان السلام وجد بعد تمام حقیقتها» مرط، در»

۲ که د مصلي سجده سهوه هیره وه او یا سجده صلبیة وه او یا سجده تلاوتیه وه او ده هیره وه. نو په دغه دری سره مسئلو کې ګر ځول پر فرض ده، تر هغو پورې چې دی د مسجد څخه نوی وتلی، او یاد لمانځه منافي لکه اکل او شرب وغیره نه وی صادر سوی، او که دی د سجد څخه وتی او یا منافي کار د لمانځه ده څخه صادر سوی وو، د څخه تر قضاد ما نسیه نو که سجده صلبیه لمونځ یې فاسد سو.

۳ که مصلي سلام وګرځاوه او پر ده باندی یو سجده تلاوتیه وه او بل سجده سهوه وه نو ده دواړی هیری وی. او یا یې سهویه فقط پیاد وه نو د اسلام ده قاطع د لمانځه نه دی، نو دی دی اول سجده تلاوت وکړي، او بیا دی تشهده ووائي تا چه هغه د څخه قعده پوره سي، او بیا دی سلام وګرځوي او بیا دی سجده سهوه وکړي. او بیا دی تشهده ووائي تا چه هغه د څخه تشهده پوره سي، او بیا دی سلام وګرځوي.

۴ او که د دغه سره دواړی سجدی پیاد وی او یا تلاوتیه یې پیاد وه فقط او سره د هغه په قصدًا سلام وګرځاوه، نو د اسلام قاطع د لمانځه دی او ده څخه سجده سهوه او سجده تلاوتیه دواړی ساقطی سوې، ولې چې په سبب د قطع د لمانځه بناء نه سي کولای مرب، ط، مرا، در»

۵ د مسائلو د باب السهو خلاصه دا ده که یو سړي سلام وګرځوي په سهوه سره پر دوه رکعتو مثلًا او په هغه ځای کې د لمانځه وی چې ور پیاد سي چې زما څخه دوه رکعته مثلًا پاته وی او مخ یې د قبلې څخه هم نه وی اړولی، او منافي د لمانځه لکه خوراک خبری یې هم نه وی کړي

بیرته دی خپل لمونځ پوره کړي بیله نوی تحریمې بلکه پر ما مضی دی پسې بناء او لمونځ یې تام دی او سجده سهوه به کوي او که پسې بل سړي په دغه حالت کې اقتداء وکړي اقتداء یې صحیح ده، او که مخ د قبلې څخه واړاوه نو تر څو چې دی په مسجد کې وی او منافي د لمانځه کار یې هم نه وی کړی بیا دی هم بناء پر ما مضی وکړي لکه د مخ مسئله لعینها» ولې چې ټول په حکم کې د یو ځای دی. ولې چې ټول مسجد ځای د لمانځه دی»

او که د مسجده څخه ووتی او بیا ور پیاد سوه لمونځ یې فاسد سو بناء پر ما مضی نه ده صحیح، او که د اصلي په صحراء کې وو او جماعت ولاړ وو نو تر هغو پورې چې تر صفوفو وسته یا پر راسته اړخ نه وی تیر سوی. را اودی ګرځي و پوره کولو ته د لمانځه، او که تیر سوی وو او بیا ور پیاد سوه لمونځ یې فاسد سو عود و ما مضی ته دی نه کوي، او که دی د مخ پر خوا راهی سو نو ځای ته د سجدی اعتبار نسته، نو که تر ځای د سجدی تیر سو عود به نه کوي بلکه لمونځ یې فاسد سو في الاصح، او که یې د مخ وخواته ستره وی هغو ته اعتبار نه دی په مجازات او عدم مجازات کې، ولې چې داخل د ستری په حکم کې د مسجد دی» هذا حاصل ما في ط

اصل د سجدهٔ سهوی څه دی پوهه چې په صحاح سته وو کې دا سې راغلی دی چې یو وخت آنحضرت صلی الله علیه وسلم د ماپښین په لمانځه کې وو یا د ماز دیګر په لمانځه کې (شک دراوی دی) او څوک چې وائي د ماخستن لمونځ وو هغه غلطه ده، خیر خو پر دوه رکعته یې سلام وګرځاوه. او په قوم کې حضرت ابوبکر او عمر رضي الله تعالی عنهما هم موجود وه، لکن د دوی حضراتو د هیبته په دی باره کې د علیه السلام سره خبری نسوای کولای او په خلګو کې یو سړي وو چې علیه الصلوٰة والسلام به ورته ذوالیدین وایه، ولې لا سونه د قامت په مناسبت اوږده وه، (او نوم آخر باقي یا عرباض بن عمرو وو، هغه د علیه الصلوٰة والسلام څخه پوښتنه وکړه: اَقُصِرَتِ الصَّلوٰةُ اَمْ نَسِيْتَ ، لیعنې تاته په لمانځه کې وحی راغلی چې دا رباعي لمونځ کوتاه سو یعني پر دوه رکعته ودریدی او که دی دوه رکعته هیر سوه علیه الصلوٰة والسلام ورته وویل: کل ذالک لم یکن» یعني نه لمونځ کوتاه سوی او نه زما هیر سوی بلکه لمونځ می پوره یعني زما په ظن کې ذو الیدین قد کان بعض

ذالک» نو یوه خواخو پیښه ده یعنې چې کوتاه سوي نه دی نو دا هیر سوي دی. نو بیا نبي علیه الصلوة والسلام د خلکو څخه پوښتنه وکړه: اَحَقٌّ مَا يَقُولُ ذُو الْيَدَيْنِ قَالُوا نَعَمْ» نو بیا علیه الصلوة والسلام دوه رکعته نور وکړه او په اخیر کی سجده سهوه وکړه الی اخر الحدیث»

فائده: په دغه وخت کی په لمانځه کی خبری رواوی بیا منسوخ سوی، یعنی که څوک اوس ورته خبری وکړي لمونځ یې فاسد دی، او دلیل د نسخی په دا دی چې عمرؓ ته دا غسی واقعه پیښه سوه یعنی سهوه سو او بیا د خلکو څخه پوښتنه وکړه، لکن لمونځ یې ده سره بیرته راوګرځاوه نو که ده ته نسخ نه وای ثابته نو ده عمل څخه د نبي علیه الصلوة والسلام په ولي مخالف وکړ او په دغه لمانځه کی د حضرت عمرؓ د پیر صحابه کرامؓ هم موجود وه، چا انکار پر راګرځولو د لمانځه ونه کړي، «فصار اجماعا منهم علی ذالک»

بنهانه فائده

د دی حدیث څخه دا معلومه سوه چې سهوه پر انبیاء کرام علیهم الصلوة والسلام باندی رواده او هغه چې بعض علماء وائي چې سهوه پر انبیاء علیهم السلام نه ده روا، ولی چې سهوه خو د غفلت څخه پیښیږي او انبیاء علیهم السلام د غفلت څخه پاک دی دا خبره د دوی نو صحیح حدیثو څخه خلاف ده، او دوی دې خبري خطا کړی دی چې سهوه پر انبیاء علیهم السلام په امور تبلیغیه وو کی نه ده روا، یعنی چې دوی د خدای پاک د خوا څخه بیان د احکامو کوي او یا د عقائدو دینیه وو کوي. او هر هغه کار ونه چې په تبلیغ پوري اړه نه لري په هغو کی سهوه پر دوی رواده **پوه سه**: چې سهوه د نبي علیه الصلوة والسلام په لمانځه کی هم د سبب د غفلت نه وه بلکه دا سهوه په سبب د استغراق او شغل په خدای پاک سره وه چې لمونځ یې څنګه هیر کړی سه ولنعم ما قال الشاعر البارع»

يَا سَائِلُ عَنْ رَسُولِ اللهِ كَيْفَ سَهَا ⁖ وَالسَّهْوُ مِنْ كُلِّ قَلْبٍ غَافِلٍ لَاهِي.

جواب: قَدْ غَابَ عَنْ كُلِّ شَيْئٍ سِرُّهُ فَسَهَا ⁖ عَمَّا سِوَى اللهِ فَالتَّعْظِيمُ لِلّٰهِ»

فَصْلٌ فِي الشَّكِّ

دا فصل دی په بیان کی د شک یا په لمانځه کی او یا په طهارت کی: قال المراقی فی بیان بیان الشک وهو تساوی الامرین یعنی شک برابر والی دی د دوو شیانو

ارویش وائي، د ظاهر لفظ څخه دا توهم کیږي چې مراد د شک څخه معنی حکمی ده وهو تساوی النقیضین» لکن امام طحطاوی وائي چې هغه معنا دلته نه ده مراد بلکه مراد معنائی لغوی ده وهو عدم الیقین» قهستانی» یعنی که دواړه طرفه سره برابر وی او که یو خوا راجح او بله مرجوح وي، ولی چې دا فصل د دغی معنای اعم د پاره معقود دی،

سوال: مصنفؒ وروسته وائي: وهو تساوی الطرفین **جواب** هغه خبره په صورت کی د بطلان ده هلته د شک څخه معنائی منطقی حکمی مراد ده» قال المصنفؒ

تُبْطِلُ الصَّلوٰةُ بِالشَّكِّ فِي عَدَدِ رَكَعَاتِهَا إِذَا كَانَ قَبْلَ

باطلیږي لمونځ په شک سره لکه د دریو او د دوو تر مابین شک وی، چې دا شک پیدا سی د مخه تر اکمال

إِكْمَالِهَا وَهُوَ أَوَّلُ مَا عَرَضَ لَهُ مِنَ الشَّكِّ

د رکعتو. او وی دغه شک اول چې وده ته ورپیښ سو **پوه سه** چې اکثر مشائخ پردی دي چې د بلوغ وروسته د ده دا اول شک وو، او فخر الاسلامؒ وائي چې په دغه لمانځه کی د ده اول شک وو، واختاره ابن الفضلؒ م» قال المصنفؒ»

أَوْ كَانَ الشَّكُّ غَيْرُ عَادَةٍ لَهُ

او یا شک د ده عادت نه وی که څه هم اول شک نه وی» وجه او دلیل د بطلان په دا قول د علیه الصلوة والسلام دی» إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلوٰتِهِ إِنَّهُ كَمْ صَلّٰى فَلْيَسْتَقْبِلِ الصَّلوٰةَ یعنی که چا ته شک پیدا سو په لمانځه کی چې ما څو رکعته کړي دی نو لمونځ دی د سره راوګرځوي،

سَوَالْ په دې حدیث شریف کې خو دانه دې راغلي چې دا اول شک وي **جواب** چونکه په بل روایت کې قید داول شک راغلی دی نو په قانون د محدثینو دا مطلق محمول په هغه مقید دی، او بل دلیل دا دی چې دا سړی د صحرا نه د شک و عمران ته د یقین راتلای شي، ځکه یو سړی چې شک وي چې ما دې وقت لمونځ به سي چې لمونځ ئې اوکړ ځوی د سره ځي، لکه یو سړي چې شک وي چې ما دې وقت لمونځ کړي اوکه نه او وقت هم باقي وي نو دغه شک دې په یقین بدل کړي اولمونځ دې وکړي

قال المصنف **فَلَوْ شَكَّ بَعْدَ سَلَامِهِ لَا يُعْتَبَرُ اِلَّا اَنْ يَتَيَقَّنَ بِالتَّرْكِ**

او که سړي شک سو پسله سلام ګرځولو څخه، او یا قبل السلام لکن چې په قدر د تشهد یې ناسته کړې وه نو دغه شک له اعتبار نسته، ولې چې ظاهر الحال دلالت پر اتمام کوي. مګر هغه وخت اعتبار لري که پسله شکه ده ته یقین سوه چې ما یو رکعت کم کړ پېدې مثلاً نو هغه دې وکړي

مسئله: که سړي لمونځ وکړي یعني سلام یې وګرځاوه نو یو عادل سړي ورته وویل چې تا یو رکعت کم وکړی او ده دا باور وو چې ما لمونځ پوره وکړی نو د هغه عدل و اخبار ته دې نه ګوري، یعني لمونځ دې نه راګرځوي او که دوو عادلانو دا خبره ورته وکړه نو د دوی په خوله دې عمل وکړي او لمونځ دې راوګرځوي،،

مسئله: که د امام او مقتدیانو سره اختلاف سو په عدد کې د رکعاتو د لمانځه نو که د امام پر خپله خبره کلک یقین وو، نو د مقتدیانو خبره ته دې نه ګوري او که د امام پر خپله خبره باور نه وو نو د مقتدیانو خبره دې ومني، که څه هم بعض مقتدیان د ده د خبرې ملاتړ کوي،، قال المصنف:

وَاِنْ كَثُرَ الشَّكُّ عَمِلَ بِغَالِبِ ظَنِّهِ او که مصلی ته په عدد کې د رکعتو ډیر وار و نه شک ور پیښیدی یعني سره د دې چې عادت یې نه وي، نو دې دې عمل په غالب ګمان سره وکړي یعني پسله فکر و هلو چې تحري ورته وائي: قال المصنف:

خدایه و بخښې مولف او هم کاتب :: چې په ورځ د محشرګاه نه سي ر اسیب ::

فَاِنْ لَمْ يَغْلِبْ لَهُ ظَنٌّ اَخَذَ بِالْاَقَلِّ وَقَعَدَ بَعْدَ كُلِّ رَكْعَةٍ ظَنَّهَا اٰخِرُ صَلَاتِهِ

او که غالب ګمان ده ته نه سو پیدا نو پسله تحري څخه نو بناء د لمانځه دې پر هغه لږ عدد وکړي مثلاً په دوو او درو کې شک وو پر دوو دې بناء وکړي ولې چې دوه خو متیقن دي او کښینیدي پر هغه رکعت چې د ده ګمان کیږي، یعني د اکثر پر احتمال چې دا به اخیر د لمانځه وي،،

منثورات فصل السهو دفتاوو په کتابو کې وائی: که مصلی شک سو چې ما اول تکبیر ووایه او که نه، نو تکبیر الافتتاح یې راوګرځاوه او سُبحانک اللّهم یې هم وویل ورسته یې وره یاد سوه چې ما خو تکبیر الافتتاح ویلی وو، سجده سهوه دې وکړي، چې تاخیر د قرائت یې وکړی. او کې نه سوه ورپیاد هیڅ شی نسته، په مذهب د فخر الاسلام چې اول شک یې په دغه لمانځه کې دی" مراد څنګه دی د امعین لمونځ دی چې هم دا اوس یې دی کوي، نتیجه یې دا ده که سړي د ماپښین په لمانځه کې مثلاً شک سو. نو لمونځ به د سره شروع کړي په هغه کې بیا شک سُو، دا لمونځ به را ګرځوي. ولې دا خو هغه معین لمونځ نه دی چې دی د مخه په کښې شک وو، بلکه په دې لمانځه کې په هغه د ول عمل کوي لکه مصنف چې وائی: وَاِنْ كَثُرَ الشَّكُّ آه "

پوښتنه: چې ثمره د اختلاف د ابن الفضل د مذهب او د امام سرخسی د مذهب او د اکثر [illegible] په دې مسئله کې ښکاره کیږي. چې یو سړي شک سو په اول پلا، په یوه لمانځه کې نو هغه لمو[illegible] وه ګرځاوه، او بیا پسله څو کلو څخه بیا په یوه لمانځه کې شک سُو، نو پر قول د امام سرخسی د غه لمونځ به هم راګرځوي، ولې چې شک خو د ده عادت نه وو، په کلو کې پیښیده شک نه [illegible]، او پر قول د ابن الفضل دی هم دا لمونځ راوګرځوي ولې چې دا خو اول سهوه ده په دغه [illegible]ی، او پر قول د اکثر المشائخ راګرځیده نسته، ولې چې دا خو اوله سهوه بعد البلوغ [illegible] ول سهوه بعد البلوغ خو د هغه بل کال دا وه،،

دلمانځه بيرته راګرځول دادي چي د هغه اول لمانځه څخه ځان وباسي"

مسئله د لمانځه لکه خوړلک وغيره، او ترڅو لو يا په سلام سره يا په خبرو سره او يا په عمل منافي د لمانځه لکه خوړلک وغيره، او ترڅو لو ده داده چي په ناستي دي سلام وګرځوي. ولي سلام د ناستي په شريعت کي خلاصول دلمانځه دي، نقله الامام الطحطاوی عن السيد وهو عن الزيلعی"

مسئله که يوسړي شك سو په يوم لمانځه کی د شبانه روژ، يعني داخو يه يقين ووچي زما څخه خو يولمونځ د شبانه روز قضا سوی دی لکن په تعيين کی د هغه لمانځه شك وو، نو ديوم شبانه روژ ټول لمونځونه دي راوګرځوي، تاچي په يقين سره د قضائي لمانځه څخه خلاص سی" فتح "

مسئله: که دسړي شك وو په اودس ماتيدو کی او يقين يې وو په طهارت کی نو دي اودس کوي، يعني دسړي سره يقيناً ياد وي چي ما خو پر فلاني ځاي اودس تازه کړي لکن شك په دی کی وو چي ما بيا اودس مات کړي اوکه نه. نو دی اودس لري، اوکه ده سړي يقين وو پر بې اودسيا ندی او شك يې وو په اوداسه کی يعني دسړي يقيناً ياد وي چي ما خو پر فلانی ځاي اودس مات کړي، مګر شك په دی کی وو چي بيا ما اودس تازه کړي اوکه نه! نو داسړي بې اودسه دی. او دا هم معنا د هغه قول د فقهاوو: اَلْيَقِيْنُ لَا يَزُوْلُ بالشك"

مسئله: که يوسړي شك سو په بعض اندامو کی د اوداسه چي ما پريولل اوکه نه! او اول شك وو د ده نو هغه اندام دی بری مينځی اوکه ورته شکونه وده ته ډير پيداکيده هغه ته دی التفات نه کړي، ولي چي اخير الامر موسوس ګرځندی جوړيږی"

مسئله: که سړي په لمانځه کی وو او په تکبير افتتاح کی شك سو چي ما ووايه اوکه نه که اول وار وو، اودی ګرځی اوکه ډير وار پيښيدی خپل لمونځ دی ليپی کوي۔

مسئله که دسړي پسله اوداسه څخه داشك ورپيدا سو، چي دا اوبه پاکی وي اوکه مرداري، او يا په نجاست کی د جامی شك ورته پيدا سی او يا په طلاق کی د ماينی شك ورته پيدا سو يعنی چي ما به طلاق ورکړي وي اوکه نه د اشکولک اعتبار نه لري،

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ، خالق السموات والارضين، الموفق للخيرات المنزل للبركات عَلٰى مَا اَنْعَمَ على هذ العبد الضعيف العاصِي ابي الفضل المدعو بمحمد عبيد الله" السنی عقيدةً، الحنفی مذهبًا، النقشبندی مشربًا، السليمانخيلی نسبًا، القندهاري موطنًا، الافغانی لسانًا، الايوبي تخلصًا، ابن الحاج المرحوم الملا محمد ايوب غفرله الباري، من تاليف الجزء الثانی لشرح نور الايضاح السامی، بالخير والعافية والصحة والسلامة، والصلوٰة والسلام عَلٰى سيد طائفة الانبياء والمرسلين وسيلتنا في مشكلات الدارين، محمد وعلٰى اٰله وصحبه الطاهرين الكاملين خصوصًا على الخلفاء الراشدين، واتباعهم الورعين، خصوصًا على امام الائمة سراج الامة المرحومة ابي حنيفة النعمانُ، وعلٰى جميع الائمة المجتهدين في الدين والائمة المحدثين والقراء المجودين وعلى سائر اولياء الله الصالحين خصوصًا على قائدی الطرق الاربعة في الطريقة، وعلى جميع امة خير البشر الی يوم القيامة، والدين، برحمتك يا ارحم الراحمين واغفرلي ولوالديّ وارحمهما كما ربياني صغيرًا، اٰمين يا رب العٰلمين: يوم الاربعاء ۱۵ من جمادی الاول سنة ۱۴۲۲ه ق"

ابيات

۱- د عشق مقام ډير عالی ٭ وهر مطلب ته خولک په عشق رسيږی.
۲- زما په زړه کی د بنوونی عشق دی ٭ ځکه قلمی پر صفحو چليږی.
۳- زما ټول عمر په دی کار کی تير سو ٭ يخ وګرمی وماته يو معلوميږی.
۴- سره د درس وتدريس تصنيف ٭ هم برابر او هميشه کره کيږی.
۵- دا دخدای فضل او مهربانی ده ور باندی ٭ چي په دی کار کی ملال پر زړه نه تيريږی.
۶- خلک حيران دی و دی کار ته زما ٭ لکن قلم دی چي د عشق پر کاغذ چليږی.
۷- دنيا طلبه ته په غوږ ګوری ٭ چي په هيڅ ډول په دنيا فاني نه مريږی.

۸. داد دوی عشق کامیابه کړی دی دوی ؛ چی په هیڅ ډول د طلب سره نه تیرېږی.
۹. د منهومان لا یشبعان حدیث ؛ همیشه ستاسی ترغوږو تیرېږی.
۱۰. عبید الله لکه پتنګ همیشه ؛ د دی بنوونی پر ډیوه کړېږی.

خواجه عبد الله الانصاریؒ

ای طالبی که دعوی عشق خدا کنی ؛ بر غیر او نظر محبت چرا کنی.
از جستجوی خلق تو بیگانه شو اگر
خواهی که دل بحضرت او آشنا کنی

حقا که شور و لوله در آسمان فتد
آندم که توز بیم خدا یک ندا کنی

ملک دو عالم از تو شود گر ز روی عجز
خود را فدای خاطر یک بینوا کنی

انصاریا چو روز شوی روشن از شبی
خود را بعجز در سبحان گدا کنی.

وَمَا اَحَبُّ مَاقِیل

صرفت العمر فی لهو ولعبٍ ؛ فـآهًا ثم آهًا ثم آها ؛
احب الصالحینَ ولست منهم ؛ لَعل الله یرزقنی صلاحًا ؛
وَمَا اَنَا من کید الحسو بـآمنٍ ؛ ولا جاهلٍ یدری ولا یتدبر ؛
هم یحسدوننی وَشر الناسِ کلهم ؛ مَن عَاشَ فی الناسِ غیرَ محسوُد

اللهم اغفر لمولفه وَلکاتبه کتبه احقر العباد فضل الحق حقانی غفرله وقد نشرهٗ مکتبه القراءت وَالتجوید بکوئته حسب الاهتمام شَمسُ الحق شمس مدیر المکتبه ،

د پښتو نور الایضاح جلد دوهم د مضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۱	پیش لفظ	۲
۲	فصل فی واجب الصلٰوة	۳
۳	احادیث څلورقسمه دی	۴
۴	احکام د واجبو	۶
۵	تبصره، د نن صبا سپیکر	۱۷
۶	خاتمه فصل الواجبات	۲۲
۷	فصل فی سننها	۲۴
۸	د بسم الله په باره کی تحقیق	۳۲
۹	د امین په معنیٰ کی اختلاف	۳۴
۱۰	فائده مهمه، ضروری خبره	۳۶
۱۱	حکایت، اختلاف الاثار	۴۰
۱۲	مسائل قراءة الامام	۴۱
۱۳	خبرتیا	۴۴
۱۴	لکن د درویش رایه داده	۴۶
۱۵	د اشاری په باره کی تحقیق	۵۴
۱۶	کیفیت د اشاری	۵۶
۱۷	سنها نه فائده	۵۷
۱۸	د درود الفاظ په لمانځه کی	۵۹
۱۹	فصل ومن ادابها	۶۷
۲۰	فصل فی کیفیة ترکیب افعال الصلٰوة	۷۲

دنورالایضاح پښتو دوهم ټوک دمضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۲۱	فصل ومن ادابها۔ حکمت د رفع الیدین	۷۳
۲۲	فائدة ضروریة	۷۵
۲۳	ښهاغه خبره	۷۸
۲۴	ښهاغه فائدة	۷۳
۲۵	فائدة سنیة	۹۰
۲۶	ددعاء په باره کی تحقیق	۹۱
۲۷	د ایولي وصیت	۹۲
۲۸	افسوسناک واقعه	۹۹
۲۹	بلکه حق خبره داده	۱۰۱
۳۰	باب الامامة	۱۰۵
۳۱	فضیلة الجماعة	۱۰۷
۳۲	دا عجیبه هم واوره،	۱۱۰
۳۳	ښهاغه فائده	۱۲۳
۳۴	مسائل شتیٰ لهذا البحث	۱۲۶
۳۵	فصل یسقط حضور الجماعة	۱۳۳
۳۶	تشریحات وتوضیحات	۱۳۴
۳۷	په زړه پوری بیانُ اهل السنة	۱۳۸
۳۸	فتویٰ	۱۴۵
۳۹	فصل فی الاحق بالامامة	۱۴۶
۴۰	اختلاف الائمة	۱۴۸

دپښتونورالایضاح دوهم ټوک دمضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۴۱	دکندهار واقعه	۱۵۱
۴۲	مسائل الامامة	۱۵۳
۴۳	تاریخي واقعه	۱۵۴
۴۴	داعرابي قصه	۱۵۵
۴۵	دمبتدع په باره کی تحقیق	۱۵۷
۴۶	ښهاغه فائده	۱۶۱
۴۷	دصفوپه باره کی احادیث اومسائل	۱۶۸
۴۸	فصل فیما یفعله المقتدی	۱۷۱
۴۹	فصل فی الاذکار الواردة بعد الفرض	۱۷۵
۵۰	تحقیق المقام	۱۷۶
۵۱	دفهم وړ خبره	۱۷۷
۵۲	بیان الافضل	۱۷۸
۵۳	دامام اومنفرد ترلاغځه وروسته اذکار	۱۸۱
۵۴	اداب الدعاء	۱۸۲
۵۵	ښه دعاګانی اوښه وختونه	۱۸۳
۵۶	بل ادب ددعاء دادی	۱۸۴
۵۷	ددعا مکروهات	۱۸۶
۵۸	ذکرخفی اوجلی	۱۸۸
۵۹	خبره ترخبری	۱۸۹
۶۰	دروغ برمسنونه طریقه	۱۹۰

دپښتو نور الایضاح دوهم توك دمضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۶۱	واوړی اوپوه سئ	۱۹۳
۶۲	فائده شرعیه	۱۹۳
۶۳	دعاء ادب	۱۹۶
۶۴	وهابیان وائی	۲۰۰
۶۵	باب مایفسد الصلوٰة	۲۰۴
۶۶	فرق دعمل کثیر اوقلیل	۲۰۹
۶۷	دحیرانولو پوښتنه	۲۱۰
۶۸	ښهانه فائده	۲۲۳
۶۹	مسئله داشتراك تحریمه	۲۳۱
۷۰	دج په موسم کی	۲۳۲
۷۱	مسائل شتی	۲۳۶
۷۲	نادره مسئله	۲۴۵
۷۳	مسئله دزلة القاری	۲۵۰
۷۴	دریمه مسئله دزلة القاری	۲۵۴
۷۵	فصل فی مکروهات الصلوٰة	۲۵۹
۷۶	نصیحت	۲۶۱
۷۷	مسائل ضروریه	۲۶۳
۷۸	دیادورخبره	۲۸۴
۷۹	پرنړه پوی واقعه	۳۰۰
۸۰	فصل فی اتخاذ السترة	۳۰۷

دپښتو نور الایضاح دوهم توك دمضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۸۱	دایوبی تحفز یوجهان منته	۳۱۷
۸۲	فصل فیما لایکره للمصلی	۳۱۸
۸۳	ښهانه فائده	۳۲۰
۸۴	د امام اعظمؒ حکایت	۲۲۵
۸۵	فصل فیما یوجب قطع الصلوٰة	۳۲۷
۸۶	باب الوتر	۳۳۲
۸۷	هرڅه مه وایه	۳۳۳
۸۸	تحقیق الوتر	۳۳۴
۸۹	ضروری ښوونه	۳۳۸
۹۰	دعاء قنوت سره ترجی	۳۳۹
۹۱	ددعاء په باره کی تحقیق	۳۴۱
۹۲	ډیره ضروری ښوونه	۳۴۶
۹۳	فصل فی النوافل	۳۵۲
۹۴	المندوبات والدلائل	۳۵۷
۹۵	علمی تحقیق	۳۶۰
۹۶	فصل فی تحیة المسجد	۳۶۸
۹۷	استخاره اودهغی دعاء	۳۷۴
۹۸	دعوامو خرافات	۳۷۹
۹۹	فصل فی صلوٰة النفل	۳۸۳
۱۰۰	فصل فی صلوٰة الفرض	۳۹۱
۱۰۱	فصل فی الصلوٰة فی السفینة	۳۹۵
۱۰۲	فصل فی التراویح	۴۰۰
۱۰۳	د امامانو غفلت	۴۰۷
۱۰۴	د نن صبا شکایت	۴۱۱
۱۰۵	باب الصلوٰة فی الکعبة	۴۱۳
۱۰۴	باب صلوٰة المسافر	۴۱۷
۱۰۵	ښهانه فائده	۴۱۸
۱۰۶	فائدة مهمة	۴۲۹
۱۰۷	واقعة سنیة	۴۳۲
۱۰۸	وطن دوه قسمه دی	۴۳۶
۱۰۹	دتغیر ایوبی اعلان	۴۳۹
۱۱۰	باب صلوٰة المریض	۴۴۰
۱۱۱	فصل فی اسقاط الصلوٰة والصوم	۴۵۲
۱۱۲	ښهانه حواله	۴۵۷
۱۱۳	دتعجب ډکه خبره	۴۵۸
۱۱۴	باب قضاء الفوائت	۴۵۹
۱۱۵	باب ادراك الفریضة	۴۷۴
۱۱۶	فوائد شتی	۴۹۲
۱۱۷	باب سجود السهو	۴۹۲
۱۱۸	ښهانی فائدی دطحطاوی	۴۹۴
۱۱۹	فائدة الخلاف	۵۰۶
۱۲۰	مسائل دباب السهو	۵۱۲
۱۲۱	اصل د سجدی سهوی خبری	۵۱۳
۱۲۲	فصل فی الشك	۵۱۵
۱۲۳	منثورات فصل السهو	۵۱۷
۱۲۴	دحضرت ایوبی اعلان	۵۲۶

Download From: www.aghalibrary.com

اعلان — خبرتیا

چونکه دا شرحه زما عبید الله مستقل تصنیف دی او ډیره جان فشانی می په کښې کړیده، او بیا زما د کتا بو نا موری کاتب» قارِی فضل الحق صاحب، د نوشته نه علاوه ډیر مصرف په د کتابت په دوران کښې په کښې کړی دی» لهذا اما حقوق د طبع د دی شرحې و ناموړی قارِی صاحب ته هدیه کړیدی. هیڅ کتا بفروش حق د طبع زما د دې شرحې نه لری، او د کمپیوټر دلاری دی هم د لاوری د طبع نه کوی، شرعی او اخلاقی او تجارتی قوانین دی په فهم کی ولری، تیار خوری دی نه کوی، او د سرلغړولو په صورت کی به علاوه تر حقوقی جنجال، د ناموړی قاری صاحب زما چې مصنف د دی کتاب یم هم د حتی المقدور کش ما کش سره به مخا مخ سی، البته قاری صاحب به هم کتا بفروشا نو ته فی جلد ۵ کالداری مراعات په نظر کی ولری، ان شاء الله تعالیٰ: وماعلینا الا البلاغ قبل الوقت

دحضرت اوولی دخط متن:

= اعلان = خبرتیا»

چونکه دا شرحه زما عبید الله مستقل تصنیف دی او ډیره جان فشانی می په کښې کړیده» او بیا زما د کتابو ناموړی» قاری فضل الحق صاحب» د نوشته نه علاوه ډیر مصرف په د کتابت په دوران کښې په کښې کړی دی

لهذا ما حقوق د طبع د دی شرحې د ناموړی قاری صاحب ته هدیه کړیدی هیڅ کتا بفروش حق د طبع

زما د دې شرح نه لری» او د کمپیوټر د لاری دی هم د لاوری د طبع نه کوی»

شرعی او اخلاق او تجارتی» قوانین دی په فهم کی ولری» تیار خوری دی نه کوی» او د سرلغړولو په صورت کی

به علاوه تر حقوقی جنجال د ناموړی قاری صاحب، زما چې مصنف د دی کتاب یم»

هم د حتی المقدور کش ما کش سره به مخا مخ سی البته قاری صاحب به هم کتابفروشانو ته فی جلد ۵ کالداری

مراعات په نظر کی ولری ان شاء الله تعالیٰ وما علینا الا البلاغ قبل الوقت

عبید الله اوولی قندهاری